

TAINA KUUSKORPI

Psykologisten testien käyttö Suomessa

Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos
Turun yliopisto

Turun yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos

Tutkimuksen ohjaajat

Professori (emeritus) Esko Keskinen
Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos

Professori Pekka Niemi
Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos

Esitarkastajat

Professori Timo Ahonen
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Psykologian laitos

Professori (emeritus) Markku Ojanen
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Psykologian laitos

Vastaväittäjä

Professori Markku Ojanen
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Psykologian laitos

Väittelypäivä:
19.5.2012

Taitto: www.gravision.fi

ISBN 978-951-29-4947-2 (painettu julkaisu)

ISBN 978-951-29-4948-9 (verkkojulkaisu)

© Taina Kuuskorpi 2012

Painosalama Oy – Turku 2012

PSYKOLOGISTEN TESTIEN KÄYTTÖ SUOMESSA

Taina Kuuskorpi

Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos

Turun yliopisto

Psykologian väitöskirja, 571 sivua

Tiivistelmä

”Psykologisten testien käyttö Suomessa” -tutkimushankkeen tavoitteena oli täydentää tähän asti puuttunutta tietoa ensinnäkin testien käyttömäärästä ja -tarkoituksista sekä käytetyimmistä testimenetelmistä Suomessa. Toisena tavoitteena oli tarkastella testeihin ja testaamiseen liitettyjä mielipiteitä ja uskomuksia. Kolmas ja tärkein tavoite oli arvioida testien käytön toteutumista säädettyjen eettisten ja käytännöllisten ohjeiden mukaisesti. Valiovertailukohteena käytettiin International Test Commissionin (2001) ohjeistoa ”International Guidelines for Test Use”. Neljänneksi selvitettiin, millä tavoin testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen on yhteydessä testaamista koskeviin uskomuksiin. Analyysit perustuivat suunnitellun toiminnan malliin (Ajzen 1991; 2005). Lisäksi mallinnettiin sitä, millaiset välittävät tekijät ovat yhteydessä testattujen kokemuksiin ohjeiden noudattamisesta ja testausprosessin laadusta.

Aineisto kerättiin Web-kyselylomakkeella vuoden 2007 lopussa testien käyttäjiltä (Suomen Psykologiliiton jäsenet, $n = 1777$, 44 %) ja psykologiseen soveltuvuusarviointiin osallistuneilta ($n = 193$, 44 %).

Tulosten mukaan 84 % suomalaisista psykologeista käyttää testejä työssään ja testaa tyypillisesti 1–4 henkilöä kuukaudessa. Suomessa testataan arviolta noin 230 000 henkilöä vuodessa, mikä vastaa noin 5 % väestöstä. Testatut olivat osallistuneet keskimäärin neljään testaukseen. Testejä hyödynnetään asiakassuhteen tai hoitoprosessin kaikissa vaiheissa ja kaiken ikäisten asiakkaiden parissa, pääosin yksilöitä tutkittaessa. Yleisimmät perusteet testien käyttämiseen ovat diagnoosin asettaminen tai varmistaminen, työkyvyn arviointi ja oppimisvaikeuksien tutkiminen. Vastauksista heijastuu psykologisten testien erittäin monipuolinen hyödyntämismahdollisuus, vaikkakin käyttötarkoitukset kasaantuvat

vahvasti muutamaaan käyttötilanteeseen. Useimmin testejä käytetään luokittelutyypillisesti ja toiseksi useimmin asiakkaan itseymmärryksen lisäämiseksi. Aihealueissa ja käyttötarkoituksissa näkyy suomalaisten psykologien pysyttelevän hyvin asianmukaisissa ja ammattimaisissa rajoissa testien käytössä.

Käytössä on 297 erilaista testiä. Tavallisimmat testit ovat WAIS, WISC, WZT, Ro, Nepsy, WMS, WPPSI, BDI, Lukilasse ja PRF. Keskimäärin psykologin työkalupakista löytyy seitsemän testiä. Suosituimpien 50 testin joukosta lähes kolmannes on projektiivisiä persoonallisuustestejä. Suomen kärkilistä muistuttaa kansainvälisen vertailun tuottamaa perusrakennetta testityyppien suhteen, mutta yksittäisten testien valinnoissa on kansallisia ominaispiirteitä.

Testaavien ja ei-testaavien psykologien uskomukset testeistä ja testaamisesta eroavat toisistaan useissa kohdin. Testaajiin verrattuna ei-testaavien uskomukset ilmaisevat vahvemmin negatiivisten ominaisuuksien liittämistä testeihin ja niiden käyttöön. Testattujen vastaukset eivät ilmaise erityisen voimakkaita testeihin ja testaamiseen kohdistuvia uskomuksia, toisin kuin tehdyn lehtiotsikkokatsauksen ja julkisen keskustelun perusteella voisi olettaa. Voimakkaimmin he uskovat siihen, että testaamiseen osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista ja ettei psykologisiin testeihin liity mitään salaperäistä. Testien oikeudenmukaisuuteen testatut uskovat hieman asteikon keskitasoa vahvemmin, tieteellisyyteen tätä enemmän, mutta luotettavuuteen selvästi tätä vähemmän.

Vastaajaryhmästä riippuen yksittäiset uskomukset jäsentyvät eri tavoin painottuviksi kokonaisuuksiksi, jotka heijastavat vastaajaryhmien ominaisiksi kokemia aiheita. Testaaville psykologeille ominaisia uskomuskokonaisuuksia ovat luottamus testien vankkaan perustaan sekä testien positiivinen arvostus, joihin uskotaan vahvasti. Ei-testaavien uskomuksissa ominaisen kokonaisuuden muodostaa testien paljastuskykyyn liittyvä kokonaisuus. Testattujen kaksi ominaista uskomuskokonaisuutta ovat testejä kohtaan tunnettu luottamus ja testaamisen turvallisuus, joihin molempiin he uskovat asteikon keskitasoa enemmän.

Psykologit arvioivat, että eettiset ja praktiset ohjeet toteutuvat yhtä hyvin. Sen sijaan testatut kokevat praktisten ohjeiden toteutuvan selvästi heikommin kuin eettiset ohjeet. Psykologit arvioivat ohjeiden toteutumisen keskimäärin selvästi paremmaksi ($x = 4,02 / 5$) kuin testatut

($x = 3,66 / 5$). Parhaiten toteutuvat testitulosten luottamuksellisuutta sekä testitilanteiden käytännön toteutusta ja ilmapiiriä koskevat ohjeet, joita sekä psykologit että testatut arvioivat toteutettavan erittäin hyvin (keskiarvot $> 4,7 / 5$). Psykologit raportoivat lisäksi arvioinnin kokonaisvaltaisuutta ja testatut testauksen vahingoittamattomuutta koskevien ohjeiden toteutuvan hyvin.

Heikoimmin toteutuvat sekä psykologien että testattujen mukaan ohjeet kommunikoinnista testattavien kanssa ja informaation jakamisesta heille. Testatut katsovat testauksesta sopimisesta ja suullisen palautteen saamisesta olevan suurimmat puutteet. Psykologit puolestaan arvioivat testien teknisen laadun tuntemiseen ja varmistamiseen sekä puutteellisten testien käytön välttämiseen liittyvien ohjeiden toteutumisesta olevan puutteita.

Testien käyttöä sääntelevät ohjeistot eivät ole psykologeille erityisen tuttuja. Kaikkien ohjekokonaisuuksien parempaan noudattamiseen ovat yhteydessä psykologin pidempi työkokemus, ohjeistojen tuntemus ja arvostus sekä työpaikalla testaukseen käytössä olevat väline- ja tilaresurssit. Psykologin korkea testien arvostus on negatiivisesti yhteydessä testien teknisen laadun varmistamiseen sekä arviointitarvelähtöiseen testaamiseen liittyvien ohjeiden noudattamiseen.

Ohjeet toteutuvat sovellusaloilla eri tavoin, mutta alasta riippumatta luottamuksellisuus ja kokonaisvaltainen arviointi toteutuvat yhtä hyvin. Työ- ja organisaatiopsykologien ja soveltuvuusarvioinnissa käyneiden testattujen tulosten vertailussa tulee esiin selkeä käsitysero koskien testitilanteen turvallisen ilmapiirin luomista ja jännityksen vähentämistä koskevien ohjeiden toteuttamista. Merkittävä ero on myös osapuolten käsityksissä siitä, onko testituloksia tulkittaessa otettu huomioon muu testattavasta saatavilla oleva tieto. Osapuolten arviot eroavat myös koskien kommunikointia ja informaation jakoa kuvaavien ohjeiden toteutumista.

Ohjeiden toteutumista kuvaavia tuloksia tarkasteltaessa on huomattava, että psykologien vastaukset perustuvat heidän ammatilliseen reflektioonsa ja itsearviointeihinsa ja testattujen vastaukset koskevat tässä pääasiassa yhtä testauskokemusta.

Testattujen kokemuksiin erilaisten ohjekokonaisuuksien toteutumisesta ovat yhteydessä useat välittävät tekijät. Ennako-odotukset ovat

yhteydessä useimmin kokemukseen ohjeiden toteutumisesta, kun taas mahdolliset aiemmat valintapäätökset työpaikan saamisesta eivät ole yhteydessä yhteenkään kokonaisuuteen. Testausprosessin miellyttävyyden kokemus on yhteydessä viiden ohjekokonaisuuden toteutumiseen: kommunikointi ja informaationjako, testijärjestelyt ja -ilmapiiri, testauksesta sopiminen, luottamuksellisuus ja vahingoittamattomuus sekä keskusteluyhteys. Testattujen uskomukset testien käytön turvallisuudesta ovat yhteydessä kokemukseen kommunikaation, informaation jaon ja testauksen vakuuttavan perustelun sekä testauksen sopimisen paremmasta onnistumisesta. Ohjeiden hyvä toteutuminen on yhteydessä testattujen aikomukseen osallistua testaukseen uudelleenkin.

Suunnitellun toiminnan malli sopii hyvin selittämään testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista (selityssaste 39 %). Voimakkaimmin aikomusta noudattaa ohjeita selittää psykologin asenne. Subjektiiivisen normin ja havaitun kontrollin selitysvaikutus ovat keskenään samaa tasoa. Psykologeista 90 % pyrkii noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti työssään, 85 % pitää ohjeiden noudattamista hyödyllisenä ja 81 % tärkeänä. Kymmenes vastaajista kokee ohjeiden tarkan noudattamisen työssään mahdolliseksi.

Testattujen kokemus prosessin laadusta eli testauksen toteutumisesta ohjeiden suuntaisesti on keskimäärin hyvä (yleisarvosanan $x = 3,67 / 5$). Testauksesta jäänyt kokemuksellinen loppuvaikutelma on myös selvästi myönteinen ($x = 4,02 / 5$).

Voimakkaimmin testattavalle jäävää loppuvaikutelmaa selittävät rakennetyhtälömallissa ennako-odotukset, yleisarvosana, suoriutumismotivaatio, valintapäätös, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen sekä suullisen palautteen saaminen. Testatuille jäänyt loppuvaikutelma puolestaan selittää luottamusta testaamiseen kuvaavaa uskomuskokonaisuutta. Mallin selityssaste on 53 % ja tunnuslukujen perusteella sen sopivuus on erittäin hyvä.

Tutkimus tuo esiin useita myönteisiä havaintoja suomalaisen testien käytön laadukkuudesta. Merkittävimmät puutteet näyttävät liittyvän testattavien ja testattavien väliseen kommunikointiin ja informaation jakoon. Pohdinnassa käsitellään tätä kysymystä ja nostetaan esiin myös testattavien aktiivisuuden vaatimus tiedonhankkimisessa sekä esitetään neuvo: Kysy! Kerro! Lisäksi pohditaan mahdollisuuksia toteuttaa ohjeita tarkasti

erittäin vaihtelevissa testaustilanteissa, asiakasryhmissä ja työympäristöissä sekä nostetaan esiin testattavien oikeuksien vastapainona myös heidän velvollisuutensa testaamisen laadun edistäjinä.

Asiasanat: Psykologiset testit, testien käyttö, uskomukset, ohjeiden noudattaminen, International Test Commission, International Guidelines for Test Use, testattavat, soveltuvuusarviointi, testaamisen laatu, testaamisen määrä, testien käyttötarkoitukset, suosituimmat testimenetelmät, testauskokemus, suunnitellun toiminnan malli.

PSYCHOLOGICAL TEST USAGE IN FINLAND

Taina Kuuskorpi

Faculty of Social Sciences

University of Turku

Doctoral thesis of psychology, 571 pages

Abstract

Tests are used in almost all psychological fields of specialization and have been widely studied. In the present dissertation the main focus was not on tests themselves, but on test use, which so far has received little attention.

The aim of "Psychological Test Usage in Finland" -research project was, firstly, to study which tests are mostly used, how much they are used and for what purpose. The second aim was to find out what kinds of opinions and beliefs are associated to tests and test use. The third and most important aim was to find out if tests are used according to the ethical and practical guidelines that have been set for them. "International Guidelines for Test Use" by the International Test Commission (2001) was used as a benchmark. Fourthly, the present study examined how the implementation of guidelines was connected to the beliefs about test use. In addition to these, the mediating variables related to test takers' experiences about the implementation of guidelines and the quality of the testing process were modelled.

The data was gathered via web-questionnaire from test users (members of the Finnish Psychological Association, $n = 1777$, 44 %) and participants of a psychological aptitude test ($n = 193$, 44 %).

The results show that 84% of Finnish psychologists use tests in their work and typically test 1 to 4 people a month. Approximately 230 000 people a year are tested in Finland, which is about 5% of the population. Test takers had participated in approximately four tests. Tests are used in all stages of the client relationship or treatment process and with all age groups, and usually individuals rather than groups are tested. Most often the goals of testing are setting or asserting diagnosis, assessing

working ability or examining learning difficulties. The answers show that tests can be widely used although tend to be mostly used in certain situations. Most often tests are used for classification and second most often for increasing the customer's self-awareness. Finnish psychologists use tests professionally and appropriately.

There are 297 tests in use. The most common are WAIS, WISC, WZT, RO, Nepsy, WMS, WPPSI, BDI, Lukilasse and PRF. The average number of tests that a psychologist uses is seven. Among the 50 most popular tests about one third are projective tests. When it comes to the types of tests, the list of most common tests is approximately the same in Finland as it is internationally, but there are some national features when specific tests are chosen.

Test users and non-users have different beliefs about tests and testing in many respects. Non-users associate more negative feelings to tests and their use than test users. Responses from test takers did not suggest that they associate many strong beliefs to testing, although one would assume so based on public discussion. Most strongly they believed that psychological testing must be voluntary and that there is nothing mysterious about tests. Their belief in the fairness of tests was higher than average in the scale that was used, the belief that tests are scientific was even stronger but the belief that they are reliable was weaker.

The beliefs of each group studied formed factors which reflect the areas they held most essential. To test users the most characteristic belief factors were trust in the solid basis of tests and appreciation of testing, both of which were strong. A characteristic belief factor to test users is one concerning the tests' ability to reveal latent traits. The two belief factors characteristic to test takers are confidence in tests and safety of test use, both of which were higher than average in the scale that was used.

The psychologists estimated that the ethical and the practical guidelines were implemented equally well. However, the test takers felt that the practical guidelines were not implemented as well as ethical ones. On average, the psychologists' belief that the guidelines were implemented well was stronger ($x = 4,02 / 5$) than the test takers' ($x = 3,66 / 5$). The guidelines that were implemented the best were those concerning confidentiality of the results and the atmosphere and the practical arrangements of the testing. Both the psychologists and the test takers thought that these guidelines were implemented well (means $> 4,7 / 5$). Psychologists also

reported that the guidelines concerning the comprehensiveness of the assessment were implemented well. Test takers felt this way about the guidelines that instruct the test user to avoid any harm in testing.

Both the psychologists and the test takers believed that the most weakly implemented guidelines were the ones concerning communication with the test takers and the information given to them. Test takers felt that the greatest flaws were in the agreement about taking a test and in oral feedback. The psychologists felt that there are flaws in the guidelines that deal with knowing and making sure of the technical quality of tests and in avoiding tests of poor quality.

The guidelines for test use are not particularly familiar to psychologists. The research shows that if a psychologist has worked longer, has good knowledge and high appreciation of the guidelines, and the workplace has good equipment and space resources, the guidelines are implemented better. The results show that there is a negative relation between a psychologist's high appreciation of tests and the implementation of the guidelines that deal with making sure the tests are of good quality and the test usage has purpose and meets a need.

The implementation of guidelines is varied in different fields of specialization, but confidentiality and comprehensive assessment are implemented well in all fields. When it comes to the implementation of the guidelines that deal with creating a safe atmosphere and tension-free environment in the testing situation, there is a significant gap in the opinions of work- and organizational psychologists and test takers who participated in aptitude tests. There is also a difference of opinion about whether other knowledge about the test taker has been taken into account when analyzing the test results. Furthermore, opinions about the implementation of the guidelines concerning communication and sharing of information differ.

When analyzing the results on the implementation of guidelines one has to notice that the psychologists' answers are based on their professional reflection and self-assessment and the test takers' on only one testing experience. The test takers' experiences about the implementation of different guideline factors relate to different mediating variables. In most cases expectations are related to the experience of the guidelines' good implementation, whereas the previous decisions about employment do not relate to any of the factors. The feeling that the testing process has been comfortable is related to five sets of guidelines: communication

and sharing of information, testing arrangements and atmosphere, agreement about testing, confidentiality and avoiding any harm, and dialogical connection. Test takers' beliefs about the safety of test use are related to the experience of a good implementation of communication, sharing of information, justification of testing and agreement of testing. A good implementation of guidelines is in connection with the test takers' intention to participate in testing in the future.

The Theory of Planned Behaviour describes the implementation of guidelines well (coefficient of determination 39%). The strongest explanation for the intention to implement guidelines is the psychologist's attitude, while subjective norm and perceived control are almost on the same level with each other. 90 % of psychologists try to implement the guidelines carefully, 85 % think their implementation is useful and 81 % see it as important. One tenth of the respondents feel that a careful implementation of the guidelines is impossible.

Test takers' experience of the quality of the process i.e. the execution of testing according to the guidelines is, on average, good (GAP $x = 3,67 / 5$). The impression about testing is clearly positive ($x = 4,02 / 5$). The strongest explanatory units in SEM-analysis for a test taker's general impression are expectations, general estimate, motivation to perform, decision to employ, contentment with own performance and oral feedback. The test takers' last impression explains the belief factor describing trust in testing. The model has a 53 % rate coefficient of determination and according to the statistics its suitability is extremely good.

This study reveals many positive features about the quality of Finnish test use. The most significant weaknesses seem to concern communication and sharing of information between a test taker and user. This question is raised in discussion and a demand of activity in gathering information is made to test takers, in addition to an advice: Ask! Tell! Furthermore, the ability to implement guidelines carefully in extremely varying testing situations, with different clients and working environments is discussed and as a counterbalance to the test takers' rights their responsibilities to enhance the quality of testing is highlighted.

Key words: psychological tests, test use, beliefs, guidelines, International Test Commission, International Guidelines for Test Use, test takers, aptitude test, quality of tests, volume of test use, purpose of test use, most common tests, testing experience, Theory of Planned Behaviour.

Esipuhe

Alussa oli uskomus. Väitöskirjassani käsitellään paljon uskomuksia. Aikanaan se myös lähti rakentumaan mitä moninaisimpien uskomusten varaan. Vaikka ajatus väitöstutkimuksesta oli häilynyt mieleni takahuoneissa jo kotvan aikaa, lähtölaukaus sen toteuttamiseen tuli puskesta, tai tarkkaan ottaen käytävältä, yllätti ja luultavasti juuri siksi osui. Jaana Engblom kysyi, mitä kuului ja mitä ajattelin seuraavaksi alkaa tekemään. Hänellä oli uskomus, että minun pitäisi tavata Reijo Kainulainen, joka puolestaan sai minut uskomaan, että ajatus jatkotutkinnosta olisi hyvä paitsi omasta, myös Eläke-Fennian mielestä. Jos Anna-Leena Jundelin Eläke-Fenniasta, Markku Leinonen ja Marja Elovirta TYKS:sta, Lari Asposalo ja myöhemmin Antti Suoniemi Kelasta sekä Ritva Vahanne Raison kaupungista eivät olisi uskoneet ajatuksen kantavan, tämä tutkimus olisi sortunut käytännön hankaluuksien edessä.

Kiitänkin kaikkia tutkimustyölleni resursseja tarjonneita ihmisiä ja tahoja. Olin hyvin helpottunut yhteistyön joustavuudesta, nopeudesta, ystävällisyydestä ja kaikinpuolisesta järkevyydestä.

Tutkimusta apurahoittivat Suomen Kulttuurirahasto sekä Sokeain Ystävät ry. Eläke-Fennia ansaitsee kuitenkin leijonanosan kiitoksista. Eläke-Fennia uskoi hankkeeseeni ja lähti ensi kertaa rahoittamaan tohtorin jatkotutkinnon suorittamista Suomessa. Toivon heidän tätä kirjaa pidellessään kokevan sen tuottaneen sitä, mitä tavoitteenamme oli.

Tutkimukseni aiheen kannalta korvaamaton merkitys oli Suomen Psykologiliiton Vesa Nevalaisella. Hän paitsi avasi kanavan tavoittaa tutkimukseni kohderyhmä, myös oli kaikkien näiden vuosien aikana aidosti kiinnostunut aiheestani. Vesa kommentoi käsikirjoitustani sen eri vaiheissa ja oli tässä suhteessa tärkeä taustavaikuttaja. Myös Pekka Heiskari luki ja tuki tutkimustani. Hänen asiantuntemuksensa aiheesta oli vertaansa vailla. Tutkimuksen alkuvaiheessa aineistosta gradun tehneen Erika Mäkisen kanssa tehty yhteistyö oli tärkeää ja työtä vauhdittavaa.

Kollegani, suomalaiset psykologit, puolestaan yllättivät iloisesti sekä vastaamalla innokkaasti kyselyyni, myös lähettämällä kymmeniä kommentteja aineistonkeruun yhteydessä. Aihe sytytti ja kiinnosti siis muitakin kuin minua.

Väitöstyöni ohjaajina toimineet psykologian professorit Esko Keskinen ja Pekka Niemi olivat joustavia työni muodon, rakenteen ja laajuuden, joskaan eivät laadun suhteen. Eskon kanssa ohjaussuhteemme jatkui eri muodoissaan kaikkiaan 18 vuotta, tosin ei pelkästään tämän teoksen vuoksi. Jo tämä riittänee todistukseksi yhteistyömme onnistumisesta.

Toteutin tutkimuksen itsenäisenä hankkeena. Työskentely itsekseen on paljolti samaa kuin yksikseen. Hankkeeni loppuvaiheessa ratkaisevan arvokasta olikin mahdollisuus käyttää tutkimusavustajia. Maija Karjalaisen, Niko Tanskin, Riikka Heikkisen ja Juho Heikkisen mukana olo vuosina 2010–2012 oli sanoinkuvaamattoman tärkeää sekä käytännöllisesti että henkisesti. He jaksoivat innostua oman alansa ulkopuolisesta aiheesta ja osasivat poikkeuksellisen luontevasti astua mukaan hankkeeseen. Teidän tärkeytenne ei ole uskomus, vaan tosiasia. Yksinkertaisesti: Kiitos.

Ystävillä ja erityisesti kohtalontovereilla on aina merkityksensä. Kiitän väitösrumbaani tutustunutta ystäväni, joka kuulosteli myötä- ja erityisesti vastamäet työni aikana asettamatta minua sähköpostinsa sulkulistalle, oletettavasti.

Kotijoukoilla on aina kiistämätön roolinsa kaikenlaisissa ikuisuus- ja ajattomuusprojekteissa. Kun työtään vielä tekee kotoa käsin, tulee sitä ohimennen opetettua lapsillekin kopioimista, oikolukua ja paperisotaa. Pikkuapulaisistani Mikusta ja Miirasta on ollut jatkuvasti jättiapua. Kun samassa taloudessa tehtiin kahta väitöskirjaa samaan aikaan, olivat olosuhteet ajoittain absurdeja. Valoa arkeen toi enimmäkseen musta huumori.

Työni ulkoasun toteuttamisesta kiitän Jaana Rautiota ja Hannu Rantasta. Heidän kädenojennuksensa työn viimeisissä vaiheissa oli merkittävä.

Vakavan tieteellisen tutkimustyön vastapainona on terveellistä harrastaa jotain hulvatonta ja vapaamuotoista. Luovan kirjoittamisen opiskelu Turun yliopistossa hankkeen kahden viimeisen vuoden aikana saattoi olla se jokin, joka piti minut voimissa. Lainaankin lopuksi kirjoittaja-opiskelijatoveriani Sami Lehtistä toteamalla, että loppupelissä ”Viisaus on tiedoton tila”.

Sisällysluettelo

JOHDANTO	27
1 TUTKIMUSHANKKEEN TAUSTA	29
1.1 Psykologisten testien ja testaamisen tarve	31
1.2 Psykologisen testin käsite	33
1.3 Testaus laatutavoitteisena, vuorovaikutteisena tutkimus- ja palvelutilanteena	37
2 PSYKOLOGISEN TESTAAMISEN MÄÄRÄ, TARKOITUKSET JA VÄLINEET	43
2.1 Psykologisen testaamisen määrä	44
2.1.1 Testejä käyttävien psykologien määrä	47
2.1.2 Testaamisen osuus psykologien työajasta	49
2.1.3 Testattujen henkilöiden ja testauskertojen määrä	53
2.1.4 Tilaajatiedot testaamisen määrästä	55
2.2 Testien käyttötarkoitukset	56
2.2.1 Testien käyttötarkoitusten luokittelu	57
2.2.2 Tutkimukset testien käyttötarkoituksista	59
2.3 Suosituimmat testit	63
2.3.1 Testien luokittelu eli testityypit	65
2.3.2 Suosituimmat testit koko ammattikunnan tasolla	68
2.3.3 Yleishuomiot ammattikunnan suosituimmista testeistä	74
2.3.3.1 Yleisimmät mittauskohteet	75
2.3.3.2 Psykometristen ja projektiivisten testien suosio	76
2.3.3.3 Samat testit suosittuja yli ajan ja paikan	78
2.3.3.4 Globaalin, stabiilin ja fokuoituneen suosion selitykset	80
2.3.4 Suosituimmat testit eri sovellusaloilla	81
2.3.5 Testien suosion tutkimuksen askeleet	90
3 USKOMUKSET PSYKOLOGISISTA TESTEISTÄ JA TESTIEN KÄYTÖSTÄ	92
3.1 Testien ympärillä pitkä keskusteluhistoria	92
3.1.1 Testien kehitys ja keskustelu käsi kädessä	93
3.1.2 Psykologisen testaamisen tieteellisyys ja hyödyllisyys?	96
3.1.3 Testaamisen luotettavuus ja oikeudenmukaisuus?	100
3.1.4 Testaamisen turvallisuus ja laillisuus?	101
3.1.5 Testaamisen vaatima osaaminen ja muut huolenaiheet?	103
3.1.6 Huomiot suomalaisesta testikeskustelusta	104
3.1.7 Yhteiskunnalliset huolenaiheet	105

3.2	Mitä uskomukset ovat? Uskomus käsitteenä.....	107
3.2.1	Uskomus, asenteen kognitiivinen komponentti	107
3.2.2	Käyttäytyminen asenteen ja uskomusten ilmaisijana	109
3.3	Testejä koskevien uskomusten tunnistamisen merkitys	110
3.3.1	Uskomukset ja testien käytön hylkääminen	110
3.3.2	Uskomukset ja testausten laatu	112
3.3.3	Uskomukset ja testausten validiteetti	114
3.3.4	Uskomukset ja testauksessa syntyvä vuorovaikutus	115
3.3.5	Uskomukset ja testien käytön imago.....	115
3.4	Psykologien testiasenteet ja -mielipiteet.....	116
3.4.1	Eurooppalaisten psykologien uskomukset 1980-luvulla.....	117
3.4.2	Eurooppalaisten psykologien uskomukset 2000-luvulla.....	119
3.4.3	Suhtautuminen testeihin eri sovellusaloilla	121
3.4.4	Testeihin kohdistuvan asenteen arviointi toiminnan ilmentämänä ...	124
3.5	Testattavien testiasenteet ja -uskomukset	125
3.5.1	Uskomusten mittaamisen ajankohta	126
3.5.2	Maallikoiden uskomukset soveltuvuustestauksesta.....	127
3.5.3	Testattujen suhtautuminen soveltuvuustestaukseen	131
3.5.4	Maallikoiden uskomukset testien käytöstä	132
3.5.5	Uskomukset erityyppisistä testeistä	134
3.6	Uskomusten yhteys testaamisen laatuun	136
4	OHJEET PSYKOLOGISTEN TESTIEN KÄYTÖSTÄ.....	138
4.1	Psykologisen testaamisen laatu	138
4.2	Pyrkimykset parantaa testaamisen laatua	140
4.3	Testien käyttöä sääntelevät ohjeistot	142
4.3.1	International Guidelines for Test Use (ITC 2001).....	144
4.3.2	ITC-ohjeiston valintaperusteet ja huomioitavat seikat.....	147
4.3.3	Suomen ohjeistotilanne.....	148
4.4	Ohjeiden toteutuminen testausprosesseissa	151
4.4.1	Testien käytön ongelmakohdat.....	152
4.4.2	Testien käyttöä koskevien ohjeiden noudattaminen.....	159
4.4.3	Testattujen testauskokemusten tutkiminen	161
4.4.4	Testattujen kokemukset ohjeiden toteutumisesta.....	164
4.5	Kanteet ja selvityspyynnöt testien käytöstä	167
4.5.1	Oikeudellisina rikkomuksina esiin nostetut kysymykset.....	167
4.5.2	Ammattieettisen lautakunnan käsittelemät tapaukset.....	170
4.6	Ohjeiden noudattaminen suunnitelmallisena toimintana	172
4.6.1	Suunnitellun toiminnan malli	173
4.6.2	Suunnitellun toiminnan mallin arviointi	176

5	OHJEIDEN NOUDATTAMISEN EDISTÄMINEN	179
5.1	Syyt olla noudattamatta ohjeita.....	179
5.2	Laadun edistäminen ohjetuntemusta lisäämällä ja uskomuksia muokkaamalla	181
5.3	Ohjeiden noudattamisen valvonta	183
5.3.1	Testien käyttöä koskeva lainsäädäntö.....	184
5.3.1.1	Terveystieteiden alueen lainsäädäntö	185
5.3.1.2	Työelämän alueen lainsäädäntö	187
5.3.2	Oma- ja kollegiaalinen valvonta	188
5.4	Testattavan velvollisuudet oikeuksien rinnalla	190
5.5	Entä jos ohjeita ei pidäkään noudattaa tarkasti?	192
TUTKIMUSKYSYMYKSET		195
6	TUTKIMUSTAVOITTEET JA -KYSYMYKSET	197
MENETELMÄ		199
7	PERUSJOUKON, TUTKIMUSOTTEEN JA TIEDONKERUUTAVAN VALINTA	201
8	TUTKITUT HENKILÖT	205
8.1	Psykologit perusjoukkona	205
8.2	Testatut perusjoukkona	206
8.3	Psykologien otos sekä edustavuuden ja kadon arviointi	206
8.4	Soveltuvuusarvioinnissa testattujen otos sekä edustavuuden ja kadon arviointi.....	209
9	TIEDON KERUU	212
9.1	Psykologien aineiston tiedonkeruun toteutus	212
9.2	Testattujen aineiston tiedonkeruun toteutus	213
10	KYSELYLOMAKKEET	216
10.1	Psykologien kyselylomake	216
10.1.1	Vastaamisohje.....	216
10.1.2	Taustatiedot.....	217
10.1.3	Testien käyttöä koskevat kysymykset	217
10.1.4	Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista koskevat kysymykset	218
10.1.5	Testeihin ja testaamiseen liittyviä uskomuksia koskevat kysymykset	222
10.1.6	Suunnitellun toiminnan mallin soveltamisen edellyttämät kysymykset	234

10.2	Testattujen kyselylomake.....	238
10.2.1	Vastaamisohje.....	239
10.2.2	Taustatiedot.....	239
10.2.3	Aiempiä kokemuksia, tietoja ja odotuksia testeistä koskevat kysymykset	240
10.2.4	Testaamisesta annettujen ohjeiden toteutumista koskevat kysymykset	240
10.2.5	Testeihin ja testaamiseen liittyviä uskomuksia koskevat kysymykset	241
10.3	Lomakkeiden esitetaus	252
11	AINEISTON KÄSITTELY JA TILASTOLLISET ANALYYSIT	253
11.1	Aineiston analysointi luokittelemalla	253
11.1.1	Testien käyttötarkoitusten luokittelu	253
11.1.2	Suosituimpien testien luokittelu.....	255
11.2	Aineiston tilastollinen analysointi	255
11.2.1	Testien käytön määrän analysointi.....	256
11.2.2	Uskomusvastausten analysointi.....	256
11.2.2.1	Testejä käyttävien psykologien uskomusten muodostama pääkomponenttimalli	257
11.2.2.2	Ei-testaavien psykologien uskomusten muodostama pääkomponenttimalli	260
11.2.2.3	Testattujen uskomusten muodostama pääkomponenttimalli	262
11.2.2.4	Malleja vertailevat analyysit	263
11.2.3	Ohjeiden toteutumista koskevien vastausten analysointi.....	264
11.2.3.1	Psykologien ohjevastausten muodostama pääkomponenttimalli	265
11.2.3.2	Testattujen ohjevastausten muodostama pääkomponenttimalli	267
11.2.4	Suunnittelun toiminnan mallia koskevat analyysit	269
11.2.5	Testattujen kokemuksia välittävien tekijöiden analysointi	273

TULOKSET

277

12	TESTIEN KÄYTÖN MÄÄRÄ.....	279
12.1	Käsitykset testaamisen yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa	279
12.2	Testejä käyttävien osuus psykologien ammattikunnasta	283
12.3	Testaamisen osuus psykologin työstä	284
12.4	Testattavien asiakkaiden määrä	286
12.5	Testauksiin osallistumiskertojen määrä	287
12.6	Arvio Suomessa vuosittain testattujen henkilöiden määrästä.....	289
12.7	Yhteenveto.....	290

13	TESTIEN KÄYTTÖTARKOITUKSET	291
13.1	Testeillä hankitun tiedon käyttötarkoitukset eli miksi ihmisiä testataan?.....	292
13.2	Testeillä tutkittavat ominaisuudet ja toiminnot eli mitä testataan?	300
13.3	Testeillä tutkittavat henkilöt ja ryhmät eli keitä testataan?	304
13.4	Testauksen kohteen ja tarkoituksen määrittäminen eri sovellusaloilla.....	305
13.5	Testausten tarkoitusten luokittelu.....	306
13.6	Yhteenveto.....	310
14	SUOSITUIMMAT TESTIT JA TESTIVALIKOIMA	311
14.1	Testivalikoiman laajuus	311
14.2	Suosituimmat testit	312
14.3	Suosituimmat testit eri sovellusaloilla	314
14.4	Suomi ja kaiken maailman testien vertailu.....	316
14.5	Yhteenveto.....	318
15	USKOMUKSET PSYKOLOGISISTA TESTEISTÄ JA TESTAAMISESTA	319
15.1	Testaavien ja ei-testaavien psykologien uskomukset	320
15.2	Testattujen uskomukset	323
15.3	Uskomusten rakentuminen kokonaisuuksiksi	326
15.3.1	Testaavien psykologien uskomuskokonaisuudet	326
15.3.2	Ei-testaavien psykologien uskomuskokonaisuudet.....	329
15.3.3	Testattujen uskomuskokonaisuudet	332
15.3.4	Kolmen uskomusrakenteen vertailu	334
15.4	Uskomuskokonaisuudet ja taustatekijät.....	337
15.4.1	Psykologien uskomuskokonaisuuksien yhteydet taustatekijöihin ..	338
15.4.2	Testattujen uskomuskokonaisuuksien yhteydet taustatekijöihin	339
15.5	Yhteenveto.....	341
16	TESTAAMISTA SÄÄNTELEVIEN OHJEIDEN TOTEUTUMINEN	342
16.1	Psykologien arviot ohjeiden toteutumisesta.....	342
16.1.1	Ohjeistojen tuntemus ja testien käyttötaito	342
16.1.2	Parhaimmin ja heikoimmin toteutuneet ohjeet psykologien arvioimina	345
16.1.3	Ohjeista muodostuvat kokonaisuudet psykologien aineistossa	351
16.2	Psykologien ohjeiden toteuttamiseen yhteydessä olevat tekijät	356
16.2.1	Ohjeiden toteuttaminen ja taustatekijät.....	357
16.2.2	Ohjeiden toteuttaminen eri sovellusaloilla.....	358
16.2.3	Ohjeiden noudattamattomuuteen yhteydessä olevat selitykset	362

16.3	Psykologien uskomuskokonaisuudet ja ohjeiden noudattaminen.....	363
16.4	Testattujen kokemukset ja havainnot ohjeiden toteutumisesta.....	365
16.4.1	Testattujen parhaimmin ja heikoimmin toteutuneiksi kokemat ohjeet.....	365
16.4.2	Testattujen kokemukset ohjeiden toteutumisesta aiemmissä testauksissa	371
16.4.3	Ohjeista muodostuvat kokonaisuudet testattujen aineistossa	372
16.5	Testattujen kokemuksiin ohjeiden toteutumisesta yhteydessä olevat tekijät.....	376
16.5.1	Kokemus ohjeiden toteutumisesta ja taustatekijät	377
16.5.2	Testauskokemuksen yhteys aiempiin testauksiin sekä ennakkotietoihin ja -odotuksiin	377
16.5.3	Testauskokemuksen yhteys testauksesta jääneeseen loppuvaikutelmaan	381
16.5.4	Testauskokemus ja testausprosessissa onnistuminen testattavan näkökulmasta	382
16.6	Testattujen uskomuskokonaisuudet ja kokemus ohjeiden toteutumisesta	383
16.7	Työ- ja organisaatiopsykologien ja testattujen vastausten vertailu	384
16.8	Yhteenveto.....	386
17	OHJEIDEN NOUDATTAMISEN TARKASTELU SUUNNITELLUN TOIMINNAN MALLIN AVULLA.....	389
17.1	Suunnitellun toiminnan mallin komponentteja koskevat tulokset.....	389
17.2	Taustatekijöiden yhteydet suunnitellun toiminnan mallin komponentteihin	393
17.3	Ohjeiden noudattamisen selittäjät	394
17.4	Rakenneyhtälömalli ohjeiden noudattamista selittävistä tekijöistä	397
17.5	Yhteenveto.....	401
18	TESTATTUJEN KOKEMUKSIA VÄLITTÄVÄT TEKIJÄT	402
18.1	Testausprosessin koettua laatua selittävät tekijät.....	403
18.2	Testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät.....	404
18.3	Testattujen kokemusta selittävien tekijöiden taustalla olevat muuttajat	406
18.4	Rakenneyhtälömalli testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävistä tekijöistä	407
18.5	Testattujen uskomuksia selittävät tekijät.....	409
18.5	Yhteenveto.....	412

19	METODINEN POHDINTA	415
19.1	Tutkimuksen rajauksen arviointi.....	415
19.2	Otosten ja vastaajajoukkojen vahvuuksien ja rajoitusten arviointi	417
19.3	Tiedonkeruun onnistuminen.....	418
19.4	Kyselylomakkeiden arviointi.....	419
19.5	Analyysimenetelmien tarkastelu	421
19.6	Tutkimuksen kokonaisvaltainen arviointi.....	423
20	TESTAAMINEN KOSKETTAA SUURTA IHMISJOUKKOJA	426
20.1	Suomalainen tulee suurella todennäköisyydellä testatuksi.....	426
20.2	Valtaosa psykologeista käyttää testejä	428
20.3	Testaamisen määrä vaihtelee sovellusaloittain	429
20.4	Testaamisen volyymia mitattava vakioidusti ja konkreettisesti	430
21	TESTIEN MONIPUOLISET KÄYTTÖMAHDOLLISUUDET PAINOTTUVAT LUOKITTELUPÄÄTÖKSIIN	433
21.1	Yleisimmät käyttötarkoitukset diagnosointi sekä työkyvyn tai oppimisvaikeuden arviointi	433
21.2	Testausten tarkoituksena luokitteluun tähtäävät päätökset	434
21.3	Yhtenäinen nimikkeistö selventäisi testausten tarkoituksista kommunikointia.....	436
22	KOLMENSADAN TESTIN VALIKOIMASSA WECHSLERIT JA PROJEKTIIVISET SUOSITTUJA	439
22.1	Projektiivisillä testeillä vahva asema Suomessa.....	441
22.2	Valikoiman päälinjat samankaltaiset kansainvälisesti	441
22.3	Testien suosion seuraaminen ja tietojen hyödyntäminen	443
23	USKOMUSTEN SÄVY TESTEISTÄ JA TESTAAMISESTA MYÖNTEINEN	445
23.1	Testien käyttö vaatii erikoisosaamista eikä sisällä mystiikkaa	445
23.2	Myönteinen mielikuva testaamisesta ja testaajista	446
23.3	Testatulla uskomukset turvallisuudesta, testaajalla tiedosta ja pätevyydestä	448
23.4	Testeihin ja testaamiseen liittyvissä uskomuksissa runsaasti tutkittavaa.....	452

24	OHJEIDEN TOTEUTUMINEN VAIHTELEVAA	456
24.1	Luottamuksellisuus ja testausjärjestelyt erinomaisessa kunnossa	456
24.2	Kommunikointi testattavien kanssa ja testien tekniset rajoitukset jäävät sivuun	458
24.3	Ohjeet toteutuvat eri tavoin sovellusaloilla	460
24.4	Kaksi näkökulmaa työ- ja organisaatiopsykologian sovellusalan tilanteeseen	462
24.5	Milloin ohjeita noudatetaan riittävästi?	464
24.6	Ohjeiden tuntemusta lisäämällä parempaan laatuun	465
24.7	Moninäkökulmainen tutkimus eri sovellusaloilla tärkeää	466
25	USKOMUKSET OHJEIDEN NOUDATTAMISEN SELITTÄJINÄ	468
25.1	Usko testaamisen vankkaan perustaan edesauttaa rajoitusten noudattamista	468
25.2	Suunnitellun toiminnan mallissa uskomukset selittävät voimakkaimmin ohjeiden noudattamista	469
25.3	Ohjeiden noudattamiseen suhtaudutaan myönteisesti	470
25.4	Työkokemus keskeistä ohjeiden noudattamisessa	471
26	OHJEIDEN NOUDATTAMINEN, ODOTUKSET JA SUULLINEN PALAUTE RAKENTAMASSA HYVÄÄ LOPPUVAIKUTELMAA	473
26.1	Turvallisuus ja yleinen luottamus liittyvät testauskokemuksiin	473
26.2	Välittävät tekijät vaikeuttavat testauskokemuksen kohentamista	474
26.3	Testausprosessin laatu ja suullinen palaute selittävät testatulle jäävää loppuvaikutelmaa	475
27	PSYKOLOGISEN TESTAAMISEN LAATU SUOMESSA	478
27.1	Testatuilla myönteiset testauskokemukset	479
27.2	Laatu ohjeiden toteutumisella mitattuna hyvää joskin vaihtelevaa	479
27.3	Ohjeiden noudattamisen valvonnan lisäämiseen ei tarvetta	481
27.4	Kysy! Kerro!	483
	LÄHTEET	487

Taulukot

TAULUKKO 2.1	Yleisimmät neuropsykologisten testausten tutkimuskysymykset sekä arvioinnin kohteena olevat ominaisuudet ja toiminnot (Rabin, Barr & Burton, 2005, 47).	61
TAULUKKO 2.2	Tyypilliset arviointitoimenpiteet psykologian eri sovellusaloilla (Wise, 1989).....	62
TAULUKKO 2.3	Testien luokitteluvaihtoehdot.	65
TAULUKKO 2.4	Suosituimmat testit eri maissa.....	72
TAULUKKO 2.5	Suosituimmat testit eri sovellusaloilla.....	84
TAULUKKO 3.1	Testien käyttöä käsitelleet lehtiotsikot. Yhteenveto lehtiotsikoiden teemoista suomalaisissa psykologian alan ammattilehdissä sekä yleisissä lehdissä.	98
TAULUKKO 3.2	Suuren yleisön uskomukset soveltuvuusarvioinnista Yhdysvalloissa (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989).....	128
TAULUKKO 4.1	Testaamista koskevien ohjeiden noudattaminen psykologien työssä (Elmore, Ekström & Diamond, 1993).	160
TAULUKKO 8.1	Psykologien otoksen taustatiedot ja niiden vertailu Suomen psykologiliiton jäsenistöön.	208
TAULUKKO 8.2	Testattujen otoksen taustatiedot.	210
TAULUKKO 9.1	Testattujen aineistonkeruun toteutus.	215
TAULUKKO 10.1	International Guidelines for Test Use -ohjeiston osa-alueet (International Test Commission, 2001).	219
TAULUKKO 10.2	Suunnitellun toiminnan mallin mukaiset kysymykset lomakkeessa.	236
TAULUKKO 11.1	Testejä käyttävien psykologien uskomusten muodostama pääkomponenttimalli.	259
TAULUKKO 11.2	Ei-testaavien psykologien uskomusten muodostama pääkomponenttimalli.	261
TAULUKKO 11.3	Testattujen uskomusten muodostama pääkomponenttimalli.	263
TAULUKKO 11.4	Testejä käyttävien psykologien ohjeiden noudattamisesta muodostunut pääkomponenttimalli.	266
TAULUKKO 11.5	Testattujen ohjeiden noudattamisesta muodostunut pääkomponenttimalli.	268
TAULUKKO 12.1	Käsitykset testaamisen yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa.	280

TAULUKKO 12.2	Psykologien kuukaudessa testaamien henkilöiden määrä ja psykologien arviot testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa.	281
TAULUKKO 12.3	Eri sovellusaloilla työskentelevien psykologien käsitykset testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä.	282
TAULUKKO 12.4	Testaamisen osuus psykologin työajasta koko ammattikunnan tasolla sekä eri sovellusaloilla.	285
TAULUKKO 12.5	Testaamisen osuus työajasta ikäryhmittäin.	286
TAULUKKO 12.6	Psykologien testaamien asiakkaiden määrä kuukaudessa.	287
TAULUKKO 12.7	Testaukseen osallistumiskertojen määrä.	288
TAULUKKO 13.1	Testausten tarkoitukset ”miksi asiakkaita testataan” -näkökulmasta sovellusaloittain.	294
TAULUKKO 13.2	Testausten tutkimuskohteet ”mitä ominaisuuksia tai toimintoja testeillä selvitetään” -näkökulmasta sovellusaloittain.	302
TAULUKKO 13.3	Testeillä tutkittavat henkilö- ja ryhmätyypit.	304
TAULUKKO 13.4	Mitä ja miksi testataan – vastausten määrät sovellusaloittain.	305
TAULUKKO 13.5	Käyttötarkoitukset luokitettuina Dominon ja Dominon (2006) jaottelua soveltaen.	308
TAULUKKO 14.1	Yleisimmät 50 psykologista testiä Suomessa.	312
TAULUKKO 14.2	Suosituimmat testit eri sovellusaloilla.	315
TAULUKKO 15.1	Testejä käyttävien ja käyttämättömien psykologien uskomukset testeistä ja testaamisesta.	320
TAULUKKO 15.2	Testattujen uskomukset testeistä ja testaamisesta.	324
TAULUKKO 15.3	Testejä käyttävien psykologien uskomuksista muodostunut pääkomponenttirakenne.	328
TAULUKKO 15.4	Ei-testaavien psykologien uskomuksista muodostunut pääkomponenttirakenne.	331
TAULUKKO 15.5	Testattujen uskomuksista muodostunut pääkomponenttirakenne.	333
TAULUKKO 15.6	Testaavien psykologien, ei-testaavien psykologien ja testattujen uskomuskokonaisuuksien tunnusluvut.	335
TAULUKKO 16.1	Testien käyttöön liittyvien ohjeistojen tuntemus.	343
TAULUKKO 16.2	Testien käytöstä annettujen ohjeiden noudattaminen psykologien työssä.	346
TAULUKKO 16.3	Testaamista koskevien ohjeiden muodostamat kokonaisuudet psykologien aineistossa.	353

TAULUKKO 16.4	Ohjekokonaisuuksien toteutuminen psykologien arvioimina.	356
TAULUKKO 16.5	Ohjekokonaisuuksien toteuttaminen eri sovellusaloilla.	360
TAULUKKO 16.6	Ohjeiden toteuttamista selittävät uskomukset	364
TAULUKKO 16.7	Testattujen havainnot ja kokemukset ohjeiden toteutumisesta testaustilanteessa.	368
TAULUKKO 16.8	Kokemukset ohjeiden toteutumisesta aiemmissä testauksissa.....	371
TAULUKKO 16.9	Ohjeiden muodostamat kokonaisuudet testattujen aineistossa.	374
TAULUKKO 16.10	Ohjekokonaisuuksien toteutuminen testattujen arvioimina.	376
TAULUKKO 16.11	Testiin tulleiden ennako-odotukset ja toteutunut kokemus.	380
TAULUKKO 16.12	Testattujen kokemuksia ohjeiden toteuttamisesta selittävät uskomuskokonaisuudet.	384
TAULUKKO 17.1	Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamiseen liittyvät suunnitellun toiminnan mallin komponenttien kysymykset.	390
TAULUKKO 17.2	Suunnitellun toiminnan mallin komponenttien kuvailevat tiedot.....	395
TAULUKKO 17.3	Asenne-komponenttia selittävät käyttäytymisuskomukset. ..	396
TAULUKKO 17.4	Aikomusta selittävät suunnitellun toiminnan mallin komponentit.	398
TAULUKKO 17.5	Ohjeiden noudattamista selittävien tekijöiden rakenneyhtälömallin tunnusluvut	400
TAULUKKO 18.1	Tutkimuksissa havaitut testatun kokemukseen yhteydessä olevat tekijät.	403
TAULUKKO 18.2	Ohjeiden toteutumisen yleisarvosanaa selittävät tekijät	404
TAULUKKO 18.3	Testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät	405
TAULUKKO 18.4	Yleisarvosana ja muut testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät.....	406
TAULUKKO 18.5	Testauksen laadun kokemusta selittävän rakenneyhtälömallin tunnusluvut.	409
TAULUKKO 18.6	Tutkimuksissa havaitut testatun uskomuksiin tai asenteeseen yhteydessä olevat tekijät.	410
TAULUKKO 18.7	Testauksen laadun yleisarvosanaa ja loppuvaikutelmaa selittävät testattujen uskomuskokonaisuudet.	411

Kuviot

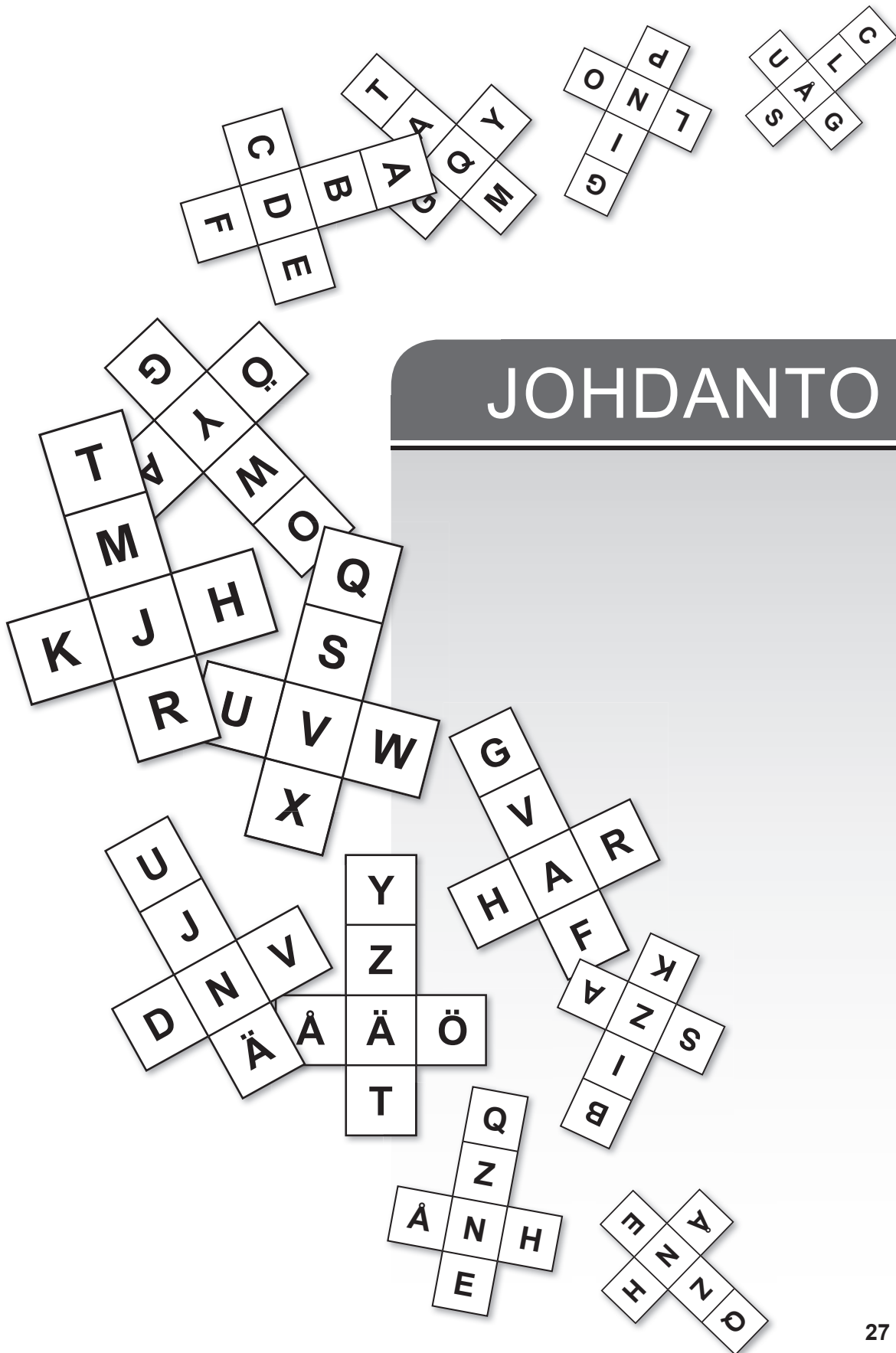
KUVIO 1.1	Psykologi tutkimus- ja palvelutilanteessa keskeisenä tiedonvälittäjänä.....	38
KUVIO 1.2	Palvelun laadun osatekijät (Grönroos, 2000, 64).	39
KUVIO 2.1	Suosituimpien testien jakautuminen mittauskohteen mukaan taulukon 2.4 tutkimuksissa.....	75
KUVIO 4.1	Suunnitellun toiminnan malli (Ajzen, 2007; Ajzen & Madden, 1986).	174
KUVIO 11.1	Suunnitellun toiminnan mallin komponenttien muodostaminen ja selittävien muuttujien keskinäiset korrelaatiot. (Sulkeissa kysymyksen numero lomakkeessa, ks. Kuva 10.1).	270
KUVIO 15.1	Uskomusten jäsentyminen kokonaisuuksiin eri ryhmissä ja niiden yhtenevydet ryhmittäin.	336
KUVIO 17.1	Rakenneyhtälömalli ohjeiden noudattamista selittävistä tekijöistä suunnitellun toiminnan mallin mukaisesti (Ajzen, 1988).	399
KUVIO 18.1	Testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät soveltuvuustestauksessa sekä loppuvaikutelman yhteys testausta kohtaan tunnettuun luottamukseen.	408
KUVIO 27.1	Tehokas tiedonkulku testausprosessissa.	485

Kuvat

KUVA 10.1	Psykologien kyselylomake.....	223
KUVA 10.2	Testattujen kyselylomake.....	242

LIITE 1	International Guidelines for Test Use -ohjeisto (International Test Commission, 2001)	517
LIITE 2	Testattavan oikeudet ja velvollisuudet -esite (Working Group of the Joint Committee on Testing Practices, 1998)	544
LIITE 3	Psykologien kyselylomakkeen saatekirje ja muistutusviesti	545
LIITE 4	Testatuille jaettu tutkimuslupalomake, kyselylomakkeen saatekirje ja muistutusviesti	547
LIITE 5	Psykologisten testien käyttötarkoitukset "Miksi testataan?" näkökulmasta	551
LIITE 6	Psykologisilla testeillä mitattavat ominaisuudet ja toiminnot "Mitä testataan?" -näkökulmasta	556
LIITE 7	Suomessa käytössä olevat testimenetelmät	558
LIITE 8	Testien käytöstä annettujen ohjeiden toteutuminen eri sovellusaloilla	562

JOHDANTO

1

Tutkimushankkeen tausta

Psykologisia testejä käytetään tiedonhankintavälineinä lähes kaikilla psykologian sovellusaloilla haastattelun ja observoinnin rinnalla. Psykologisia testejä on tutkittu runsaasti, sillä laadukkaiden ja luotettavien työvälineiden kehittäminen ihmisen psyykkisten ominaisuuksien mittaamiseksi on vaativa työkenttä. Korkealaatuisten mittavälineiden kehittämisen lisäksi on kuitenkin yhtä olennaista niiden pätevä ja asianmukainen käyttäminen.

Psykologisten testien (jatkossa lyhyemmin ”testit”) kehittäminen ja tutkiminen ovat olleet merkittäviä osa-alueita psykologiatieteen sisällä. Kun testejä lähestytään mittavälineajattelusta käsin, huomio kiinnittyy psykologisen mittaamisen ongelmiin, testien teknisiin ominaisuuksiin, laadintaperiaatteisiin, rajoituksiin ja vastaaviin kysymyksiin. Nämä kysymykset saavat kuitenkin monesti pienen painoarvon käytännön psykologityössä.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin itse työvälineen sijasta välineen käyttöön eli testaamiseen liittyviin kysymyksiin. Toistaiseksi, ehkä juuri testikehityksen ja -tutkimuksen haasteellisuuden takia, tutkijoilta on jäänyt selvästi niukemmalle huomiolle kehitettyjen testimenetelmien käytön seuraaminen. Näin siitäkin huolimatta, että testien käytöllä on vaikutusta yksilön, organisaatioiden sekä yhteiskunnan tasolla (Camara, 1997). Kuitenkin esimerkiksi Bartramin (1996, 69) mukaan psykometrisellä testaamisella on ”todennäköisesti ollut vaikutusta yhteiskuntaan enemmän kuin millään muulla yksittäisellä psykologian kehittämistyöllä” (myös Pawlik & Rosenzweig, 2000). Niin sanotun suuren yleisön ja ammattikunnan edustajien käyttämät puheenvuorot testeistä osoittavat testaamisen myös synnyttävän vahvoja mielipiteitä ja käsityksiä, joita ei niitäkään juuri ole systemaattisesti selvitetty (esim. Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Mårdberg, 1996).

Tämä väitöskirja perustuu ”Psykologisten testien käyttö Suomessa” -tutkimushankkeen tuottamiin tietoihin. Tavoitteena oli täydentää tähän asti puuttunutta tietoa ensinnäkin testien käyttömääristä ja -tarkoituksista sekä käytetyimmistä testimenetelmistä Suomessa. Toisena tavoitteena oli tarkastella testeihin ja testaamiseen liitetyjä mielipiteitä ja uskomuksia. Kolmantena ja keskeisimpänä tavoitteena oli arvioida testien käytön toteutumista säädettyjen eettisten ja praktisten ohjeiden mukaisesti.

Tutkimushankkeen käynnistivät lukuisat testattujen kommentit ja kysymykset, joita tutkijalle on vuosien aikana esitetty soveltuvuusarviointien, ammatinvalinnanohjausten ja rekrytointien yhteydessä. Erityisesti kaksi käytännön havaintoa ja yksi testatun kommentti ovat olleet merkittäviä. Testaukseen osallistuvat esittivät lukemattomia kysymyksiä psykologisista testeistä aina, kun heille siihen tarjosi tilaisuuden. Näissä keskusteluissa oli selvästi havaittavissa toisaalta ihmisten suuri kiinnostus ja uteliaisuus testaamista kohtaan, mutta toisaalta selvä tiedonpuute. Syntyi käsitys siitä, että ilmassa on kysymyksiä, joihin ei ole saatu selkeitä ja ymmärrettäviä vastauksia, mikä tilanne puolestaan on hedelmällinen maaperä erilaisten ja erikoistenkin uskomusten versota. Testattujen kanssa käydyistä keskusteluista oli yhden henkilön vastaus erityisen herättävä. Kysyessä, oliko hän aiemmin osallistunut soveltuvuusarviointiin, ja jos oli, millainen kokemus se hänestä oli ollut, eräs testattava vastasi: ”oli kuin minut olisi rinnoista nostettu seinälle, ravisteltu rajusti ja katsottu, mitä oli varissut lattialle”. Vastaus jää vaivaamaan vuosien takaa. Miten tällainen kuva on testatulle syntynyt? Kuinka hyvin tämä yksittäinen kokemus kuvaa psykologisen testausprosessin toteuttamista laatua ja palveluprosessien tärkeyttä korostavana aikana?

Tässä työssä psykologisten testien käyttö on hahmotettu laatutavoitteisena tutkimus- ja palveluluonteisena tilanteena, jolla on useita ulottuvuuksia ja monentasoista vaikuttavuutta ja johon osallistuu vuorovaikutteisesti useita toimijoita. Tämän luvun lopussa kuvataan tätä hankkeen taustalla olevaa ja sen käynnistänyttä hahmottamistapaa, joka tarkastelee ilmiötä pääosin psykologiatieteen näkökulmasta, mutta sisältää myös liiketaloustieteellisiä vivahteita. Jälkimmäistä edustaa psykologisten testien käyttötilanteen rinnastaminen tutkimustilanteen ohella laatutavoitteiseen palvelutilanteeseen ja sen katsominen myös palveluiden markkinoinnillisesta näkökulmasta. Nämä näkökulmat ovat tarpeellisia silloinkin, kun ei varsinaisesti olla ”myymässä” mitään. Laatuun liitetään tässä erityisesti myös psykologisten testien eettisesti moitteeton käyttö.

1.1 Psykologisten testien ja testaamisen tarve

Matka syvemmälle tämän tutkimushankkeen viitekehukseen, toteutukseen ja tuloksiin aloitetaan pohtimalla, miksi psykologisia testejä ylipäänsä tarvitaan. Ne on kehitetty mittaamaan ihmismielen sisäisiä toimintoja ja ominaisuuksia, joiden suora mittaaminen on mahdotonta, mutta joiden olemassaoloa tuskin voi kiistää. Samoin on selvää, että mielen sisäisten toimintojen laatu ja määrä ovat eri ihmisillä erilaisia. Mitattavaa siis on, mutta toinen ajoittain esiin nouseva kysymys on, tarvitseeko näitä ominaisuuksia ylipäänsä mitata? Ja edelleen, jos arviointitarve on olemassa, kuinka sopiva tai suotava mittaamisen menetelmä on juuri psykologinen testi?

Testien käytön tarpeellisuudesta on keskusteltu monista näkökulmista (ks. esim. Murphy & Davidshofer, 2005). Erilaiset testityypit tai eri testaamistarkoitukset ovat ajoittain nousseet kiivaaseenkin keskusteluun, toisinaan puolestaan on kyseenalaistettu testien käyttäjien pätevyys tai koko testaamisen oikeutus. Esimerkiksi väittely standardoiduista älykkyystesteistä on jatkunut ainakin 1920-luvulta (Cronbach, 1975; Haney, 1981; Scarr, 1989). Julkisessa keskustelussa on vaadittu muun muassa lisää testien käyttöä säätelevää lainsäädäntöä tai maallikoiden oikeutta päästä käsiksi testimateriaaleihin (Murphy & Davidshofer, 2005). Erityisesti Yhdysvalloissa näitä kiistoja käsitellään usein myös oikeusistuimissa, kun taas Suomessa keskustelu on ollut maltillisempaa ja yleensä vain ammattikunnan sisäistä, joskin joitakin oikeustapauksia on ilmennyt myös Suomessa.

Testien käyttötilanteet ovat yhteydessä testauksen tarvetta koskeviin näkemyksiin. Työnhakijan psyykkisten ominaisuuksien mittaamisen tarve testien avulla kyseenalaistetaan helpommin kuin testien käyttö vaikkapa rikollisen mielentilan tutkimisen yhteydessä. Testien herättämiä mielihetkeitä käsitellään jäljempänä tarkemmin. Tässä yhteydessä todetaan, että psykologisten testien olemassaolon tarve perustuu tavoitteeseen havaita ihmisten psyykkisiä toimintoja ja ominaisuuksia. Pohjimmiltaan kyseessä on ihmisten välisten erojen havaitseminen, sillä psyykkisten ominaisuuksien absoluuttinen määrä ja laatu ovat toistaiseksi tutkimuksen tavoittamattomissa. Esimerkiksi yksilön velvollisuudentuntoisuus tai luovuus saavat merkityksensä vasta, kun mittaustulosta verrataan muiden ihmisten vastaavien ominaisuuksien määrään.

Psyykkisten toimintojen ja ominaisuuksien mittaustarve voi perustua myös käsitykseen siitä, että ne vaikuttavat käyttäytymiseen yhdessä fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden kanssa (Murphy & Davidshofer, 2005). Tarve saada tietoa ihmisen käyttäytymisen vaikuttimista on puolestaan perusteltavissa lukuisista näkökulmista, jotka ulottuvat itsetiedostuksen lisäämisen tavoittelusta yhteiskunnallisen sopeutumisen tukemiseen.

Psykologisten testien rajoituksia mittavälineinä on tutkittu runsaasti. Parhaimpaan lopputulokseen päästään tiedonhankintatapoja yhdistelemällä. Laajassa meta-analyysissä Meyer ym. (2001) osoittivat, että psykologiset testit ovat arvokkaita työkaluja erityisesti osana multimetodista arviointikokonaisuutta. Aiemmin yhdysvaltalainen National Academy of Sciences on myös päätenyt lausumaan, jonka mukaan psykologiset testit yleensä edustavat parasta, tasapuolisinta ja taloudellisinta menetelmää hankkia tarpeellista tietoa mielekkäiden yksilöä koskevien päätösten tekemiseen (Wigdor & Garner, 1982a; 1982b). Useista yrityksistä huolimatta testeille on myös ollut vaikeaa löytää korvaavaa mittavälinettä (Murphy & Davidshofer, 2005). Tenopyr (1981) onkin todennut, että testejä parempia vaihtoehtoja ei näytä olevan tarjolla, kun otetaan yhtäaikaaisesti huomioon mittaamisen validius, ryhmäerojen huomioiminen ja toteuttamiskelpoisuus.

Päätöksiä, valintoja ja luokitteluja on tehtävä väistämättä. Vaikka oltaisiin yhtä mieltä siitä, ettei päätösten tule yksinomaan perustua testituloksiin, voidaan kuitenkin yhtä lailla todeta, että monissa päätös- ja valintatilanteissa psykologisten testien tuottama tieto on ainoa tutkittavia koskeva läheskään yhteismitallinen tieto (Domino & Domino, 2006). Testien käyttöä kyseenalaistettaessa onkin hyvä esittää Murphyn ja Davidshoferin (2005) suosittama kysymys: mitä tapahtuisi, jos testejä ei olisikaan? Siinä tapauksessa esimerkiksi oppilaitokset ja organisaatiot tekisivät valintojaan kuten aikoinaan, hyvin subjektiivisiin tekijöihin nojautuen (Murphy & Davidshofer, 2005).

Psykologiset testit ovat tarpeellisia, koska niillä saadaan lisätietoa tehtäessä päätöksiä, joilla on usein merkittäviä seurauksia ihmisen elämään (mm. Camara, 1997; Hall, Howerton & Bolin, 2005). Tämän pitäisi olla merkittävin vaikutin pyrkiä laadukkaaseen psykologisten testien kehittämiseen ja käyttöön. Samalla se on vahva peruste tutkimukselle. Testitiedon tukemana tehdään ratkaisuja esimerkiksi siitä, saako työtön työnhakija vihdoinkin työpaikan, langetetaanko syytetylle ran-

gaistus rikoksesta täydessä ymmärryksessä tehtynä, pääseekö lapsi oppimisvaikeuksiensa edellyttämään erityisluokkaan tai -kouluun tai katsotaanko psykoterapian jatkorahoitukseen olevan enää perusteita. Näiden dramaattisten tilanteiden ohella testitietoa käytetään monien mittasuhteiltaan pienempien, mutta yksittäisen ihmisen kannalta tärkeiden päätöksiä tekemiseen. Camara (1997) korostaakin vaikutusten voivan olla sekä positiivisia että negatiivisia, todennäköisyydeltään ja vaikuttavuudeltaan eritasoisia, eikä vaikutusten tarkastelua siten pidä keskittää vain mahdollisiin haittoihin, kuten usein julkisessa keskustelussa tapahtuu.

Yksilöön kohdistuvien vaikutusten lisäksi testien avulla saatavalla tiedolla on myös yhteiskunnallista merkittävyyttä (Camara, 1997; Murphy & Davidshofer, 2005). Taloudellista merkitystä on esimerkiksi sillä, valikoituu oppilaitokseen riittävän motivoituneita oppilaita, jotta opintoja ei keskeytetä. Terveystieteiden alueella tärkeitä ovat arvioinnit siitä, onko tarjottu psykologinen hoito saanut aikaan tavoiteltuja tuloksia.

Testien tärkeydestä psykologien työvälineinä ovat lukuisat alueen tutkijat samaa mieltä (esim. Bartram, 1998; 2005; Camara, Nathan & Puente, 2000; Evers, 2001; Muñiz & Bartram, 2007; Muñiz & Fernández-Hermida, 2000; Muñiz, Prieto, Almeida & Bartram, 1999). Testien käyttö psykologien työssä onkin universaali ilmiö (Hu & Oakland, 1991), vaikkakin kansainvälisesti epätasaista (Bartram, 1998; Leach & Oakland, 2007) siten, että testaaminen on laajinta teollistuneissa länsimaissa (Bartram, 1998; Oakland, 1995). Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että psykologiset testit ovat tarpeellisia hankittaessa tietoa sekä yksilöitä että laajemmin yhteiskuntaa hyödyttävästi. Psykologien ammattikunnan tasolla testit ovat puolestaan selvästi lunastaneet paikkansa yhtenä keskeisenä työvälineenä.

1.2 Psykologisen testin käsite

Psykologisista testeistä puhuttaessa voidaan viitata suureen joukkoon kovinkin erilaisia mittavälineitä, mikä osaltaan hankaloittaa käsitteen määrittelyä. ”Psykologinen testi” voidaan määritellä usealla tavalla. International Test Commission, josta jatkossa käytetään lyhennettä ITC (2001, 96), toteaa, että ”on mahdotonta määritellä täsmällisesti käsitteitä ’testi’ tai ’testaaminen’, sillä silloin tulee todennäköisesti sulkeneeksi

pois jonkin asian, joka määritelmään tulisi sisällyttää, tai ottaneeksi mukaan jonkin asian, joka tulisi sulkea pois”. Tästä huolimatta on käsitteelle löydettävissä laajasti hyväksytty määritelmä, joka muodostuu kolmesta keskeisestä rajauksesta.

”Psykologinen testi on mittausväline, jolla on kolme määrittävää ominaisuutta:

1. Psykologinen testi on otos käyttäytymisestä.
2. Tämä otos hankitaan standardoiduissa olosuhteissa.
3. Käyttäytymisotoksen pisteyttämiseksi tai muuntamiseksi kvantitatiiviseen (numeeriseen) muotoon on olemassa ennalta määrättyt säännöt.” (Murphy & Davidshofer, 2005, myös esim. Heiskari, 2002; Hogan, 2008, 43).

Anastasi (1990) tiivistää saman näin: testi on käyttäytymisotoksen objektiivinen ja standardoitu mittaus. Myös International Test Commission (2001) päätyy samansisältöiseen rajaukseen, mutta nostaa selkeästi esiin myös mahdollisuuden testien pohjalta päätyä testattavien laadulliseen ryhmittelyyn tai luokitukseen. Domino ja Domino (2006) puolestaan tarkentavat, että testin käsitettä voidaan käyttää viittaamaan mittausvälineisiin, -tekniikoihin, työkaluihin ja proseduureihin, jotka jollakin tavoin mittaavat psykologisten toimintojen kannalta relevantteja muuttujia. Hogan (2008), jonka määritelmään myös McKay (2008) teoksessaan nojaa, lisää yllä esitettyyn määritelmän kohtaan 1 käyttäytymisen rinnalle kognitiiviset prosessit. Lee Cronbachin (1970) perinteinen määritelmä puolestaan katsoo testin olevan systemaattinen menettelytapa verrata kahden tai useamman henkilön käyttäytymistä.

Yhteistä määritelmille on käyttäytymisen mittaaminen ja mittaamisen vaikeisuus. Mutta vaikka psykologinen tutkimus kohdistuu ihmisen käyttäytymiseen, ollaan harvoin kiinnostuneita pelkästään ulkoisesti havaittavasta toiminnasta. Yleensä tavoitteena on arvioida käyttäytymisen taustalla olevia psyykkisiä prosesseja. Käyttäytymistä ei kuitenkaan voida mitata kokonaisuutena, minkä vuoksi siitä otetaan tarkasteltavaksi otos. Sen avulla pyritään tutustumaan asiakkaaseen nopeammin, tehokkaammin ja objektiivisemmin kuin olisi mahdollista esimerkiksi pelkän haastattelun tai tarkkailun avulla (Heiskari, 2002).

Määritelmien vaatimus standardoiduista olosuhteista puolestaan mahdollistaa testillä saatujen mittauksien vertailun (mm. McKay, 2008).

Vaatus perustuu ymmärrettävään oletukseen, että testitilanteella on vaikutusta testattavan käyttäytymiseen (Murphy & Davidshofer, 2005). Kaikkia testejä ei ole mahdollista standardoida samantasoisesti. Esimerkiksi yksilötestauksissa on potentiaalisesti selvästi enemmän vaihtelua kuin ryhmätestauksissa, koska niissä testaaja on tiiviimmin itse integroitunut testaustilanteeseen (Murphy & Davidshofer, 2005).

Psykologiset testit eroavat suuresti pisteytysjärjestelmiensä tarkkuudessa ja yksityiskohtaisuudessa (McKay, 2008). Murphyn ja Davidshoferin (2005) mukaan nimenomaan tämä pisteytysääntöjen tai -proseduurien olemassaolo on kuitenkin elintärkeä ominaisuus psykologisen testin määrittelyssä. Lähtökohtaisesti pisteytysääntöjen tulee olla riittävän perusteelliset ja hyvin määritellyt, jotta eri pisteyttäjät päätyvät vähintään samankaltaiseen, elleivät identtiseen tulemaan samoja testituloksia pisteyttäessään (Murphy & Davidshofer, 2005). Pisteytyksen objektiivisuuden aste kuitenkin vaihtelee eri testityyppien välillä. Subjektiivisempia pisteyttämissääntöjä käyttävissä testeissä nojataan voimakkaammin testaajan harkintaan, eivätkä säännöt ole kuvattavissa sellaisella tarkkuudella, että niiden automaattisella noudattamisella päädyttäisiin aina samaan lopputulokseen (Murphy & Davidshofer, 2005). Murphy ja Davidshofer (2005) muistuttavat kuitenkin, ettei subjektiivisuutta voida suoraan rinnastaa epätarkkuuteen ja epäluotettavuuteen, vaan kyse on siitä, että näissä testeissä testaajan harkinta on integroitu osaksi pisteytysjärjestelmää.

ITC (2001) esittää testikäsitteen rajaamisen yhteydessä lisäksi, että testistä on oltava tutkimustietoa käyttäjän saatavilla. Tämä rajaaminen on perusteltu, vaikka käytännössä sen lisääminen määritelmään sulkee pois suuren joukon nyt testeiksi miellettyjä menetelmiä. ITC (2001) on myös määritellyt ”testaamisen” käsitteen (testing, use of tests, test usage) siten, että testaamisella tarkoitetaan laajakirjoisen menetelmävalikoiman käyttämistä psykologisen arvioinnin yhteydessä. Testaamiseen voi kuulua sekä normaalin että patologisen käyttäytymisen ja toiminnallisten häiriöiden arviointiin liittyviä menetelmiä (ITC 2001). Testaaminen terminä tarkoittaa siis testien käyttöä, ja tilanne, jossa testejä käytetään, on testaustilanne.

Yllä testaaminen sidottiin osaksi psykologista arviointia. Onkin olennaista erottaa psykologinen testaaminen käsitteenä psykologisesta tutkimuksesta tai arvioinnista. Suomessa on yleisesti käytössä kaksi ilmaisua,

tutkimus ja arviointi, mutta kansainvälisessä kirjallisuudessa käytetään pääasiassa ilmaisua psykologinen arviointi (psychological assessment). Psykologinen tutkimus on laaja kokonaisuus: prosessi, joka alkaa tutkimuksen taustan ja tarkoituksen määrittämisellä ja päättyy lausuntoa seuraavien toimenpiteiden arviointiin (Heiskari, 2002; Pawlik & Rosenzweig, 2000). Testit ovat psykologin prosessissa käyttämiä tutkimusvälineitä, yksi menetelmä muiden joukossa (Domino & Domino, 2006; Heiskari, 2002; Goldstein & Hersen, 2000; Pawlik & Rosenzweig, 2000).

Fernández-Ballesteros (1997) määrittelee testaamisen olevan ensisijaisesti mittausorientoitunutta, kun taas arviointi on ongelmaorientoitunutta. Testaaminen viittaa standardoituihin (tai formalisoituihin) mittaamisvälineisiin, kun taas arviointi viittaa laajempaan kirjoon tiedonkeruuproseduureja sekä tiedonkeruu- ja päätöksentekoprosessiin kokonaisuutena, josta testaaminen voi muodostaa yhden osan (Domino & Domino, 2006; Fernández-Ballesteros, 1997; Pawlik & Rosenzweig, 2000). Arvioinnin fokus on yksilön kuvaamisessa ja analysoinnissa yhdessä tietyssä tilanteessa, kun taas testauksessa pyritään fokusoitumaan ryhmän tai alaryhmän ominaisuuksiin. Testaaminen saattaa vaatia spesifejä taitoja ja pätevyyttä, kun arviointi vaatii laajaa psykologista ja muiden alueiden tietämystä ja kokemusta (Fernández-Ballesteros, 1997).

Psykologisista testeistä keskusteltaessa ei voida olla mainitsematta niihin tiiviisti kietoutuvia käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti, validiteetti ja normit muodostavat testin laadun ensisijaisen arvioinnin pohjan (mm. Hogan, 2008). Tässä tutkimuksessa ei paneuduta itse testeihin, eikä erityisesti niiden laatuun, vaan testien käyttöön ja käytön laatuun. On kuitenkin paikallaan mainita nämä keskeiset käsitteet, sillä muun muassa ITC (2001) korostaa, että kun kyse on ”testistä”, siitä tulee olla käyttäjän saatavilla reliabiliteetti- ja validiteettitiedot aiottua käyttötarkoitusta varten, jotta testaaminen noudattaa hyväksyttäviä eettisiä ja praktisia periaatteita. Reliabiliteetti tarkoittaa testitulosten virheettömyyttä (stabiiliutta) ja validiteetti tarkoittaa sitä, mittaako testi asiaa tai ominaisuutta, jota sen tuleekin mitata (esim. Domino & Domino, 2006; Hogan, 2008), ja niiden avulla tarkastellaan testin luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta. Testi on reliabeli, jos mittaus tulos sisältää vähän mittausvirheitä ja paljon sitä tietoa, josta mittauksessa ollaan kiinnostuneita (Hogan, 2008). Validiteetti puolestaan voidaan katsoa psykologisen testin tärkeimmäksi ominaisuudeksi (Hogan, 2008). Kolmas teknisesti merkittävä testeihin liittyvä tekijä on vielä normitus (Hogan, 2008).

1.3 Testaus laatuvoitteisena, vuorovaikutteisena tutkimus- ja palvelutilanteena

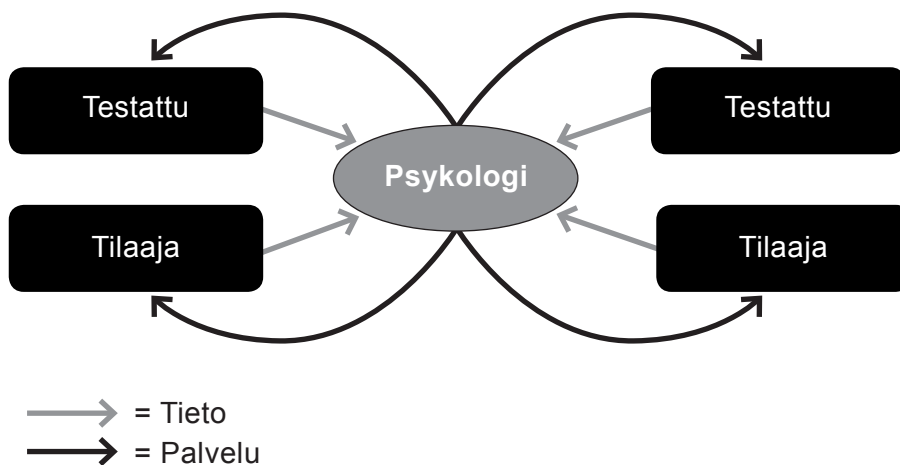
Kun psykologinen testimenetelmä on kehitetty, valmistettu ja asetettu myyntiin, sen käytön voidaan katsoa koskettavan useaa asianosaista. Deraus, Born ja De Witte (2004) viittaavat tilanteeseen puhumalla moniasianosaisesta lähestymistavasta (multiple stakeholders' approach). Testausprosessia ajallisesti tarkastellen ensimmäisenä on testauksen tilaaja tai toimeksiantaja, jolle on syntynyt tarve testien tuottaman tiedon saamiseen. Hän tilaa testauksen testien käyttäjältä (test user), joka puolestaan kutsuu testauksen kohteen eli testattavan (test taker) testaus-tilaisuuteen. Joissakin tilanteissa tilaaja ja testaaja voivat olla myös sama henkilö, esimerkiksi terapian suuntaamista pohtiva psykoterapeutti. Toisaalta tilaaja voi olla myös testattava itse, esimerkiksi ammatinvalinnan-ohjaukseen hakeutuva uranvaihtoa suunnitteleva henkilö.

Testausprosessiin liittyykin toimijoita, joiden määrä riippuu sovellusala-sta ja testauksen tarkoituksesta. Hoitotilanteissa ja kliinisessä työssä osapuolia on usein vain kaksi: testattava ja testaaja. Sen sijaan esimerkiksi soveltuvuusarviointeja tehtäessä mukana on myös kolmas osapuoli, testauksen tilaava työnantaja, jonka osuutta testausprosessissa on tutkittu huomattavan vähän (Gilliland & Cherry, 2000). Lapsia testattaessa osapuolia voi olla vieläkin enemmän, kuten esimerkiksi testauksen tilaajana toimiva koulun edustaja, lapsen vanhemmat, testaaja sekä testattava lapsi. Kaikissa psykologisissa testausprosesseissa osapuolina ovat kuitenkin aina testien käyttäjä, toisin sanoen psykologi, ja testauksen kohde, toisin sanoen testattava.

Testausprosessin moninaisten asianosaisten huomioonottaminen on olennaista, vaikka ensisijaisena toimijana ja kiinnostuksen kohteena aina tuleekin pitää testattavaa henkilöä. Perusteena tälle voidaan pitää jo pelkästään sitä, että testitulosten avulla tehtyjen ratkaisujen vaikutukset kohdistuvat voimakkaimmin tähän osapuoleen.

Kukin asianosainen tuo testausprosessiin omat odotuksensa ja tarpeensa ja prosessiin osallistuessaan kerää omia havaintojaan ja kokemuksiaan. Nämä toimijat ovat yhteydessä toisiinsa eri tavoin, mutta psykologin rooli prosessissa on keskeinen tiedon hankkijana, prosessoijana ja välittäjänä sekä palvelun tuottajana (Kuvio 1.1). Jo Brim (1965) toi esiin ajatuksen testauksesta kahdensuuntaisena tiedonvaihtoprosessina: psykologi

pyrkii saamaan testattavasta tietoa, jota testattavan oletetaan luovuttavan, mutta myös testattava haluaa saada tietoa omasta suoriutumises- taan testissä ja odottaa psykologin sitä luovuttavan. Prosessin alkuvai- heessa tieto kulkee psykologin suuntaan ja prosessin loppuvaiheessa psykologista ulospäin (Kuvio 1.1). Samanaikaisesti psykologi palvelee sekä testattavaa että tilaajaa. Tässä kokonaisuudessa psykologi toimii siis samanaikaisesti sekä tutkimus- että palvelutilanteessa.

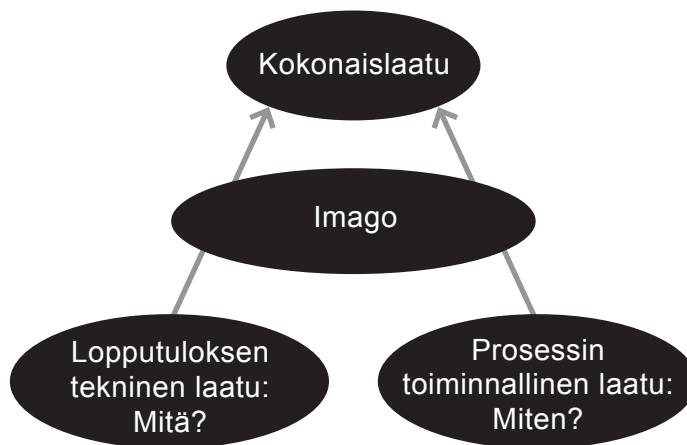

KUVIO 1.1 Psykologi tutkimus- ja palvelutilanteessa keskeisenä tiedonvälittäjänä.

Tässä kaksoistehtävän sisältävässä tilanteessa tavoitteena on laadukas psykologinen testien käyttö. Psykologipalveluiden laadusta yleensä sekä erityisesti testaamisen laadusta on alettu kiinnostua yhä enemmän. Suomessa ilmestyneessä Psykologityön luokitusoppaassa on useita viittauksia palveluiden laatuun ja siinä esimerkiksi toivotaan yhtenäisen luokitusjärjestelmän luovan edellytyksiä myös psykologipalveluiden laadun hallinnalle ja kehittämiselle (Näätänen ym., 2008).

Asiakaspalveluajattelun liittäminen testaustoimintaan on harvinaisempaa, mutta tulee esiin ainakin alan merkittävän tutkijan Stephen Gilli-

landin tutkimusten taustalla ja myös Derous, Born sekä De Witte (2004) korostavat samaa näkökulmaa. Palveluiden laatua on tutkittu runsaasti erityisesti liiketaloustieteiden puolella. Rinnastettuna asiakaspalvelutilanteisiin psykologisessa testausprosessissa voidaan nähdä samat keskeiset elementit: toteutus, lopputulos sekä ”imago” eli mielikuva tai julkinen kuva (Grönroos, 2000) (Kuvio 1.2).

KUVIO 1.2 *Palvelun laadun osatekijät (Grönroos, 2000, 64).*

Grönroosin (2000) kuviossa asiakkaan kokemalla palvelulla katsotaan olevan kaksi osatekijää. Ensimmäinen osatekijä on palvelun tekninen laatu eli lopputuloslaatu ja toinen on toiminnallinen laatu eli prosessi-laatu (Grönroos, 2000, 63). Tekninen laatu liittyy siihen, mitä asiakas saa palvelun tuottajalta. Sen muodostavat muun muassa tekniset ratkaisut ja välineet, siis asiat, jotka tekevät palvelutilanteen mahdolliseksi. Tässä yhteydessä tekninen laatu kohdistuu siis asiakkaan testauksella saamaan lopputulokseen (päätöksentekoon tarvittava tieto), ja sen laatu kietoutuu tiiviisti käytettyjen testien eli välineiden laatuun. Toiminnallinen laatu kertoo, miten asiakasta palvellaan. Siihen vaikuttavat esimerkiksi

henkilöstön käyttäytyminen, palvelualttius ja toiminta sekä ilmapiiri. Tämän tutkimuksen yhteydessä prosessilaatu syntyy nimenomaan psykologisten testien käytöstä. Asiakaspalvelun tutkimukset ovat korostaneet asiakkaiden odotusten hyväksymisen, täyttämisen tai jopa ylittämisen tärkeyttä koskien sekä sitä, mitä heille ollaan toimittamassa, että sitä, miten toimitus tehdään (Gilliland & Cherry, 2000).

Deros ja De Witte (2001) soveltavat vastaavaa lopputulos–menettelytavat–prosessi–viitekehystä (product–procedure–process framework) (ks. Fry, Rubin & Plovnick, 1981; Hovelynck, 2000; Schein, 1987) psykologisen testaamisen alueelle. Sen mukaan voidaan testaustilanteessa painottaa jatkumon eri elementtejä, jolloin myös toiminnan orientaatio on erilainen (Deros & De Witte, 2001). Esimerkiksi soveltuvuustestauksessa lopputulosorientaatiossa kiinnitetään huomiota itse tehtävään ja tavoitteeseen palkata työntekijä/tulla palkatuksi työhön ja tavoitteen saavuttamisen teknisiin välineisiin (testeihin) (Deros & De Witte, 2001). Menettelytapoihin keskittyessä kiinnitetään huomiota esimerkiksi toimintaan osallistuvien erilaisiin rooleihin ja palautteen saamiseen toiminnasta, kun taas prosessiin orientoituttaessa painotetaan sosio-emotionaalis-motivatioon puolia (Deros & De Witte, 2001).

Myös Greenbergin (1993) ja Gillilandin (1993) oikeudenmukaisuuden malleissa heijastuu sama p-p-p-jatkumon erottelu. Gillilandin (1993) teoriassa jaetaan distributiivinen ja proseduraalinen oikeudenmukaisuuden kokeminen, joista jälkimmäinen rakentuu kymmenestä osatekijästä. Näistä suurin osa sisällöllisesti koskettaa vuorovaikutuksellisia elementtejä, informaation jakoa, kaksisuuntaista kommunikointia ja palautteensaamista.

Palvelun tekninen ja toiminnallinen laatu muodostavat yhdessä kokonaislaadun, mutta niiden lisäksi tärkeässä asemassa on imago eli asiakkaan mielikuva organisaatiosta (Grönroos, 2000) tai tässä yhteydessä mielikuva tai julkinen kuva itse ilmiöstä eli psykologisesta testaamisesta ja testeistä. Imago toimii laatukokemusten suodattimena ja asiakas näkee laadun sen läpi (Grönroos, 2000; Kuusela, 2000; Ylikoski, 1999). Mielikuvan muodostumiseen liittyvät puolestaan uskomukset kohteesta, joita myös tämän hankkeen yhteydessä selvitettiin.

Palvelun laatua arvioidessaan asiakas siis luo mielipiteensä useasta palveluun liittyvästä asiasta käsin. Zeithaml, Berry ja Parasuraman (1988) ovat nimenneet viisi ulottuvuutta, jotka vaikuttavat koettuun palvelun laatuun:

1. Luotettavuus (suorituksen johdonmukaisuus, luotettavuus, virheettömyys)
2. Palveluvalmius (henkilöstön valmius ja halukkuus palvella asiakkaan odottamalla tavalla)
3. Vaikuttavuus (palvelun tuottajalla hallussaan tarvittavat tiedot, taidot ja osaaminen vastata asiakkaan kysymyksiin)
4. Empaattisuus (asiakkaan ongelmien ymmärtäminen ja hänen etujensa mukainen toiminta, asiakkaan erityistarpeiden selvittäminen ja huomioiminen yksilönä)
5. Fyysiset puitteet (palvelun ulkoiset puitteet, toimitilat, laitteet, henkilöstön olemus)

Grönroosin (2000) kuviossa kohtien 1 ja 5 voidaan katsoa liittyvän ensisijaisesti tekniseen laatuun ja kohtien 2–4 toiminnalliseen laatuun.

Grönroosin (2000) kuvio soveltuu hyvin tämän tutkimuksen rajauksen havainnollistamiseen. Tutkimuksen mielenkiinto keskittyy toiminnalliseen laatuun, jota tarkastellaan testausprosessien ohjeiden mukaisen toteutumisen kautta sekä mielikuvaan psykologisesta testaamisilmioistä, jota tarkastellaan uskomusten avulla. Kuvio 2 on myös yhtenevä Muñizin ja Bartramin (2007, 207) psykologisen testaamisen laadusta esittämän perusteetin kanssa, jonka mukaan asianmukaisella testien käytöllä on kaksi peruspilaria: itse testi-instrumentilla on oltava riittävät psykometriset ominaisuudet ja sitä on käytettävä asianmukaisesti. Kuviossa 2 nähdään toisaalta ne keskeiset osatekijät, jotka vaikuttavat asiakkaiden, testattavien ja tilaajien, kokemukseen testausprosessin laadusta. Samalla nuo osatekijät ovat elementtejä, joihin testien käyttäjä eli palvelun tuottaja voi pyrkiä vaikuttamaan parantaakseen testausprosessin laatua.

Mikä sitten on laadukasta psykologisten testien käyttöä? Tässä tutkimuksessa valiovertailukohteeksi valittiin International Test Commissionin (ITC) laajassa kansainvälisessä konsensuksessa laaditut ohjeet International Guidelines for Test Use (ITC 2001). Ohjeita noudattamalla on mahdollista toteuttaa toiminnallisesti laadukkaita testausprosesseja ja samalla kiinnittää huomiota myös teknisen laadun toteutumiseen. Ohjeisto kattaa hyvin myös psykologisen testaamisen sisältämät ulottuvuudet (fyysinen, sosiaalinen, psyykinen, eettinen, lainsäädännöllinen

ulottuvuus). Se ottaa myös huomioon sekä testaamisessa perinteisesti painotetun psykometrisen laadun että uudemman sosiaalisia vuorovaikutusprosesseja korostavan laadun.

Vuorovaikutuksen sosiaalisten aspektien huomioimista on alettu korostaa valintatilanteissa käytettyjen testausten yhteydessä (Herriot & Anderson, 1997), mutta tämä lähestymistapa on yhtä lailla merkille pantava muissakin konteksteissa tehtävissä testauksissa. Sosiaalisen prosessin näkökulma (social process perspective) (Herriot, 1989; Iles, 1999) on vaihtoehto vallinneelle perinteiselle testien psykometriin ominaisuuksiin keskittyneelle lähestymistavalle. Perinteinen näkökulma asettaa organisaatioiden tavoitteet yksittäisten testattavien tavoitteiden edelle (Deros, Born & De Witte, 2004; Deros & De Witte, 2001). Neuvottelunäkökulmasta taas erilaiset sosio-emotionaaliset tekijät nousevat myös tärkeiksi (Deros & De Witte, 2001).

Tämä neuvotteluluonteinen lähestymistapa laajentaa testausprosessia, sillä siinä otetaan huomioon testausilanteessa mukana oleva sosiodynamiikka (Deros & De Witte, 2001). Eettisestä näkökulmasta neuvottelulähtökohta kohtelee testattavia tasavertaisempina, kunnioittavasti vuorovaikutuskumppaneina ja aktiivisina osallistujina (Deros, Born & De Witte, 2004; Deros & De Witte, 2001). Testattavilla odotetaan olevan prosessia koskevia tunteita sekä ajatuksia, ja prosessin ymmärretään synnyttävän heissä asenteen sitä kohtaan (Deros & De Witte, 2001).

Perinteisen ja sosiaalisen prosessin näkökulmat kumpuavat psykologian eri sovellusaloilta, perinteinen differentiaalipsykologiasta ja klassisesta testiteoriasta, neuvotteleva lähestymistapa sosiaalipsykologiasta ja motivaatioteorioista (Deros & De Witte, 2001). Deros ja De Witte (2001) korostavat kuitenkin, että uudemman sosiaalisia prosesseja huomioivan lähestymistavan painottaminen ei tarkoita perinteisen psykometriä perusteita arvostavan lähestymistavan hylkäämistä, vaan paras lopputulos syntyy nimenomaan huomioimalla molemmat näkökulmat (myös Schuler, 1993). Tällainen hahmottamistapa soveltuukin hyvin tämän tutkimuksen viitekehykseen, sillä laadukas testausprosessi on nimenomaan näiden kahden suuren lähestymistavan samanaikaista toteutumista.

2

Psykologisen testaamisen määrä, tarkoitukset ja välineet

Psykologinen testaaminen on tullut osaksi länsimaista kulttuuria, ja vain harvat ihmiset kulkevat koulutuksen, työelämän ja terveydenhoidon lävitse tulematta testatuksi monta kertaa elämänsä aikana (Goldstein & Hersen, 2000). Huolimatta testien käytön laajamittaisuudesta ei käytön määristä tai tarkoituksista ole juurikaan saatavilla tutkimustietoa. Testien käyttöä on sivuttu alan tutkimuksessa kuin ohimennen eri näkökulmista ja eri käyttöympäristöissä, usein vain pienenä osana taustakysymyksiä. Saatavissa olevat tutkimukset mainitaan usein ainoiksi kyseisessä kontekstissa tai kulttuurissa tehdyiksi (esim. Archer ym., 1991; Mæland ym., 1991; Ryan, Dai & Zheng, 1994; Tsoi & Sundberg, 1989; Watkins, Campbell & McGregor, 1988).

Puuttuvaan tutkimustietoon onkin kiinnitetty huomiota. Meyer ym. (2001) totesivat laajan testien laatua selvittäneen meta-analyysinsä pohjalta psykologisten testien olevan hyviä tiedonhankintamenetelmiä, ja että on aika siirtyä tutkimaan myös testien käyttöön liittyviä kysymyksiä. Samoin Lees-Haley, Smith, Williams ja Dunn (1996) nostivat esiin testien käytön tutkimuksen ja totesivat puuttuvan tutkimustiedon ylläpitävän osaltaan kiistelevää keskustelua testien käytöstä.

”Without systematic empirical data, experts must rely on impressions, unsystematic experience, speculation, or other arguably less reliable sources” (Lees-Haley, Smith, Williams & Dunn, 1996, 46).

Tämän tutkimushankkeen yhtenä tavoitteena oli täydentää tietoja testaamisen määrästä, tarkoituksista ja suosituimmista testivälineistä.

2.1 Psykologisen testaamisen määrä

Testit ovat keskeisiä työvälineitä psykologien työssä. Tästä alan tutkijat ovat varsin yksimielisiä (esim. Bartram, 1998 ja 2005; Bartram & Coyne, 1998; Camara, Nathan & Puente, 2000; Evers, 2001; Muñiz & Bartram, 2007; Muñiz & Fernández-Hermida, 2000; Muñiz ym., 1999; Sharpley & Scott-Stokes, 1999; Watkins ym., 1995). Konkreettisia numeerisia tietoja testien käytön määrästä psykologien työssä esitetään kuitenkin harvoin tämän käsityksen tueksi, ja kyseessä on yleensä tutkijoiden sanallinen arvio testaamisen laajuudesta. Esimerkiksi Muñizin ja Bartramin (2007) arvion mukaan testit ovat ”epäilemättä käytetyin” tekniikka psykologin työssä tai ”tärkein psykologien saatavilla oleva työkalu” (Muñiz ym., 1999, 151).

Myöskään tietoja siitä, kuinka suurta osaa ihmisistä testaaminen todellisuudessa koskettaa, ei ole ollut saatavilla. Tästäkin tosin esitetään sanallisia arvioita (esim. Goldstein & Hersen, 2000). Erityisesti testien käytön uskotaan levinneen työelämään, jossa yhä useammat tulevat osallistuneeksi soveltuvuustestaukseen työpaikkaa tai ylennystä hakiessaan (mm. Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Tämänkään käsityksen tueksi ei ole ollut saatavilla tutkimustietoa esimerkiksi siitä, minkälaisen työtehtävien yhteydessä soveltuvuustestejä ylipäätään hyödynnetään, mutta Lounsbury, Bobrow ja Jensen (1989) rohkenevat epäillä, että läntisissä teollisuusmaissa tuskin löytyy montaa työtehtävätyyppiä, johon työntekijöitä valittaessa ei olisi hyödynnetty myös psykologisia testejä.

Samankaltainen puuttuvien tietojen tilanne vallitsee viitattaessa psykologisen testaamisen määrällisiin muutoksiin. Tutkijat tosin esittävät myös testaamisen lisääntymisestä yhteneviä käsityksiä (mm. Anastasi, 1990; Bartram, 1998 ja 2005; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Wise, 2006). Näidenkään arvioiden tueksi ei kirjallisuudessa yleensä tarjota tarkempia määrällisiä tietoja. Viittaukset ovat samankaltaisia kuin Wisen (2006) esittämä arvio, jossa hän toteaa kasvatuspsykologisen (educational) testaamisen ”lisääntyneen dramaattisesti” viime vuosikymmeninä ja rekrytoinnin yhteydessä testaamisesta tulleen ”yhä yleisempää” tai Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989, 348) esittämän kaltaisia käsityksiä siitä, että työnhakijoiden testaaminen yhteiskunnassa tulee yhä laajemmaksi käytänteeksi ja yhä useammat ihmiset tulevat osallistumaan soveltuvuustestaukseen.

Toisaalta on ennustettu tai toivottukin testien käytön vähenemistä, mistä esitettiin selkeitä vaatimuksia aikanaan 1960- ja 1970-luvun anti-testiliikkeen aikana. Ilman tutkimustietoakin on tietysti havaittavissa, ettei psykologinen testaaminen ole loppunut ja huolimatta anti-testiliikkeen voimakkaimmasta vaikutuksesta 1970-luvulla Wade ja Baker (1977) havaitsivat testien käytön säilyttäneen asemansa kliinisessä työssä: valtaosa psykologeista käytti testejä ja satoi merkittävän osuuden työajastaan testaamiseen. Isossa-Britanniassa puolestaan havaittiin työelämän alueen testien käytön lisääntyneen merkittävästi 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa (Bartram, Lindley & Foster, 1992; Bartram ym., 1995; Bevan & Fryatt, 1988; Robertson & Makin, 1986; Shackleton & Newell, 1991; Smith & Abrahamsen, 1992). Tietojen esittäminen psykologisen testauksen määrällisestä kehityksestä on kuitenkin mahdotonta niin kauan kuin tarkemmat vertailupisteinä toimivat, yhteismitalliset mittaustulokset puuttuvat eikä vertailututkimuksia tehdä systemaattisesti.

Testien käytön laajuudesta eri maissa tai kulttuureissa ei ole myöskään saatavilla numeerisia vertailutietoja. Yleisesti voidaan todeta, että testien käyttö on universaalia (Hu & Oakland, 1991), vaikkakin käytön määrä vaihtelee maasta toiseen (Bartram, 1998; Leach & Oakland, 2007). Kokonaankin testaaminen on ollut tiettyinä ajanjaksoina jopa kiellettyä esimerkiksi Kiinassa (Ryan, Dai & Zheng, 1994). Läntisissä teollisuusmaissa testien käyttö on laajamittaisinta (Bartram, 1998; Oakland, 1995). Testien käyttö ja saatavuus on yleisintä Yhdysvalloissa ja Kanadassa, useimmissa läntisen Euroopan maissa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa sekä Israelissa (Hu & Oakland, 1991). Vastaavasti käyttö on epätavallisempaa Aasian ja Afrikan maissa, Keski- ja Etelä-Amerikan maissa, Lähi-idässä ja Venäjällä (Hu & Oakland, 1991).

Testauksen kokonaisvolyymien ohella kiinnostavia ovat tiedot testien käytön laajuudesta eri sovellusaloilla. Bartramin ja Coynen (1998) poikkeuksellisen laajan kansainvälisen selvityksen perusteella kaikista käyttöympäristöistä testien käyttö on yleisintä opetus- ja koulutussektorilla (educational testing). Seuraavaksi laajinta testaaminen on työelämässä, erityisesti henkilöstönvalintatilanteissa (Bartram & Coyne, 1998). Tutkimuksen aineisto kerättiin 36 maan informanteilta, jotka pääasiassa olivat kansallisten psykologiliittojen edustajia, joten nämä arviot perustuvat ainoastaan informanttien käsitykseen asiasta eivätkä numeeriseen tietoon.

Yllä esitettyihin käsityksiin valtaosan psykologin työtä tekevistä lienee myös helppo yhtyä.

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää psykologisen testaamisen laajuutta Suomessa ja tarjota käsitysten rinnalle numeerisia tietoja testien käytön määrästä, mikä myöhemmin mahdollistaisi myös tarkemman arvioinnin testaamisen määrällisestä muuttumisesta ja kansainvälisen vertailun.

Testien käytön määrää voidaan arvioida eri tavoin. Testejä käytäviltä psykologeilta voidaan kerätä tietoa muun muassa seuraavista asioista:

- testien käyttäjien osuus koko ammattikunnasta
- testien käytön osuus koko työajasta
- testattujen määrä tietyssä ajanjaksossa
- testien käytön tiheys tietyn ajanjakson aikana

Testatuilta voidaan kerätä tietoa esimerkiksi seuraavin suurein:

- testaukseen osallistuneiden osuus väestöstä tai otoksesta
- testauksiin osallistumisen määrä henkilöä kohden

Testausten tilaajilta voidaan selvittää:

- testauksia tilaavien osuus esim. yrityksistä, ammattikunnasta, oppilaitoksista jne.
- tilattujen testausten määrät tietyssä ajanjaksossa

Testien myyjiltä voidaan kerätä tietoa:

- myytyjen testien määrä tietyssä ajanjaksona

On perusteltua ajatella, että testien käyttäjiltä saadaan monipuolisin ja tarkin arvio testaamisen todellisesta laajuudesta. Tämä koskee nimenomaan tilannetta Suomessa, jossa psykologisten testien käyttö on varsin tiiviisti rajattu psykologeihin. Tämä on kansainvälisesti harvinainen tilanne, sillä laajassa testaamiseen liittyviä järjestelmiä (esim. lainsäädäntö, koulutus, sertifiointit jne.) selvittäneessä tutkimuksessa havaittiin, että Suomi kuului niiden neljän maan joukkoon Bulgarian, Costa Rican ja Uruguayn kanssa, joissa testien käyttäjistä arvioitiin olevan psykologeja ainakin 98 % kaikilla pääsovellusaloilla (Bartram & Coyne, 1998). Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa on kuitenkin korostettava, että tässä oltiin kiinnostuneita nimenomaan psykologien suorittamien psykologisten testausten määrästä ja laadusta. Tällöin määrällisten arvioiden

ulkopuolelle jäävät esimerkiksi terveydenhoidon tai opetussektorin muiden ammattihenkilöiden mahdollisesti suorittamat testaukset, joita Suomessakin toisinaan tehdään.

2.1.1 Testejä käyttävien psykologien määrä

Testejä käyttävien psykologien osuudesta koko ammattikunnasta on muutama numeerinen tieto. Toisaalta on selvitetty, kuinka moni psykologi joko käyttää testejä tai ei käytä testejä lainkaan ja toisaalta, kuinka moni psykologi käyttää testejä säännöllisesti. Sharpleyn johdolla on kerätty tietoja Australiassa (Sharpley & Pain, 1988; Sharpley & Scott-Stokes, 1999). Näissä tutkimuksissa kysyttiin nimenomaan testien säännöllistä käyttöä, ja tulosten mukaan 84 % käytti testejä vuonna 1999, kun vastaava määrä vuonna 1988 oli 50 %.

Hong Kongissa testejä käyttävien osuudeksi mitattiin 86 % (Chan & Lee, 1995) ja Kanadassa aikanaan tehdyssä tutkimuksessa tulos oli sama 86 % (La Pointe, 1974). Irlantilaispsykologeilta ei testien käyttöä kysytty suoraan, mutta testaamisen osuutta työajasta selvittäneestä kysymyksestä voidaan päätellä suuntaa-antavasti testaamisen yleisyyttä. Vastaajista 4,5 % ilmoitti käyttävänsä 0 % työajastaan testaamiseen, joten testejä käyttäviä olisi silloin ollut noin 95 % (Porteous, 1986).

Myös Muñiz ym. (2001) kysyivät testien säännöllistä käyttöä laajassa, kuudessa Euroopan maassa tekemässään tutkimuksessa. He esittivät psykologeille väittämän ”Käytän testejä säännöllisesti harjoittaessani ammattiani”. Valitettavasti vastaaminen tapahtui 5-portaisella Likert-asteikolla (1 = täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä), joten testien käyttäjien osuutta eri maissa ei voi nähdä. Väittämään saadut keskiarvot maittain olivat: Belgia 3,28, Espanja 3,56, Hollanti 3,08, Iso-Britannia 3,98, Kroatia 3,90 ja Slovenia 3,68. Tästä on nähtävissä, että brittiläisistä ja kroatialaisista psykologeista suurempi määrä käyttää testejä säännöllisesti, kun taas Hollannissa osuus on selvästi pienempi.

Brasiliassa tietoa testien käytöstä on pääasiassa kerätty informanteilta tai varsin pienistä otoksista. Padilhan, Noronhan ja Faganin (2007) tutkimukseen ei otokseltaan (n = 85) ollut suuri, mutta se kattoi laajalti eri sovellusaloja. Vastaajien erikoisaloina olivat kliinisen alueen lisäksi muun muassa työ-/organisaatiopsykologia, yhteisö-, liikenne- ja urheilu-

psykologia sekä koulupsykologinen työ. Otoksessa oli puolet kliinisen alueen psykologeja, mikä vastasi kliinikoiden osuutta ammattikunnasta. Vastaajista 40 % käytti testejä työssään ja 60 % ei käyttänyt testejä lainkaan. Tämä Padilhan, Noronhan ja Faganin (2007) tutkimus näyttää olevan ainoa tutkimus, jossa kysyttiin myös syitä testien käyttämättömyyteen. Vastaajista 43 % sanoi, ettei käytä testejä siksi, ettei ole saanut tarpeeksi tietoa koulutuksessa. Ideologisista syistä käytön oli hylännyt 30 %, itse testiin liittyvistä syistä 18 %, muista syistä 6 % ja työnantajan vaatimuksesta 3 %. De Paulan, Pereiran ja do Nascimento (2007) tutkimus osoittikin toisaalla, että brasilialaiset psykologian opiskelijat pitivät testien käytöstä saamaansa opetusta riittämättömänä, ja he esimerkiksi tunsivat alaa sääntelevää paikallista lainsäädäntöä huonosti. Pelkästään lapsiasiakkaiden testaamista koskevassa tutkimuksessa on testien käyttämättömyyden yleisimmäksi syyksi havaittu asiakkaalle sopivan testin puuttuminen (Diamantis, 2006).

Näiden tietojen pohjalta voitaisiin testien käyttäjien osuudeksi kaikista psykologeista arvioida ammattikunnan tasolla vähintään 50 %, joka on hyvin maltillinen arvio. Luultavammin ainakin noin kolme neljästä psykologista käyttää testejä työssään. Testejä voidaan olettaa käytettävän eri määrissä eri psykologian sovellusaloilla. Testien käyttäjien määräästä sovellusaloilla löytyy vähän tietoja, usein edelleen lähinnä tutkimusten taustakysymysten avulla saatuna.

Kliinisen alueen psykologeista on todettu 83 prosentin käyttäneen testejä (Wade & Baker, 1977). Otos koostui American Psychological Associationin (APA) kliinisen alueen psykologeista (n = 471, vastausprosentti 50 %). Terapeuttinen orientaatio ei vaikuttanut psykologin testien käyttömäärään. Tuoreemmassa kliinisen alueen tutkimuksessa, jonka vastaajista suurin osa työskenteli yksityissektorilla ja oli poikkeuksellisesti miehiä (n = 412, 41 %), 90 % ilmoitti tekevänsä persoonallisuuden testauksia ja 66 % älykkyyden testauksia (Watkins ym., 1995).

Neuropsykologeista on todettu lähes kaikkien, 97 %, käyttävän testejä (Rabin, Barr & Burton, 2005). Kyselyyn vastasi 747 (37 %) Yhdysvalloissa ja Kanadassa sovellusalan liittoihin kuuluvaa neuropsykologia. Koulutus- ja ohjaussektorin tehtävissä toimivista psykologeista 86 % raportoi käyttävänsä testejä ainakin joskus, 14 % ei koskaan (de Oliveira ym., 2005). Tutkimukseen tosin vastasi eri brasilialaisista yliopistoista vain 35 psykologia, jotka työskentelivät koulutus- ja ohjaussekto-

rin tehtävissä. 26 % vastaajista arvioi käyttävänsä testejä usein, 51 % toisinaan ja 9 % harvoin.

Objektiivisia ja projektiivisia testejä käytetään eri määrissä. Ammatinvalinnan ja opintojen ohjaustehtävissä toimivista psykologeista (n = 630, 63 %) 66 % kertoi käyttävänsä objektiivisia ja 30 % projektiivisia testejä (Watkins, Campbell & McGregor, 1988). Käyttäjien kokonaisuutta ei raportoitu.

2.1.2 Testaamisen osuus psykologien työajasta

Toinen mahdollisuus arvioida testaamisen määrää on selvittää sen osuus testien käyttäjien kokonaistyöajasta. Näin saatu tieto on kiinnostava ammattikunnan, testaajien esimiesten sekä myös testausten tilaajien näkökulmista. Testaamisen osuutta työajasta on lähestytty myös selvittämällä tyypillisen testauksen vaatimaa aikaa. Tämä tieto on tärkeää esimerkiksi tilattaessa ja myytäessä testaamispalveluja, eli hinnoiteltaessa niitä, arvioitaessa testauksia tekevien työkuormaa, arvostettaessa testauspalveluja vaativina ja aikaa vievinä työtehtävinä sekä keskusteltaessa testaamisesta testaukseen tulevien kanssa, toisin sanoen asetettaessa testauksiin kohdistuvat odotukset oikeaan mittakaavaan.

Ball, Archer ja Imhof (1994) yrittivät selvittää erilaisten testien käytön vaatimaa aikaa, mutta hajonta muodostui niin suureksi, ettei tyypillisiä kestoajoja voitu esittää. Myös Camara, Nathan ja Puente (2000) lähestyivät kysymystä selvittämällä testausten vaatimaa aikaa tunteina. Tällöin kuitenkin kyseessä oli kaikkien testausten vaatima kokonaisaika, mistä ei voitu päätellä yksittäisen testauksen vaatimaa aikaa.

Testien käytön osuudesta psykologien kokonaistyöajasta on muutama yksittäinen tulos. Niitäkin tarkasteltaessa on erotettava tutkimuksessa käytetty kysymysmuoto eli onko vastaajilta selvitetty selkeästi testien käyttöön vai arviointiin kuluva aikaa. Käsitteiden ero erityisesti suomen kieleen käännettynä (testing / test use, assessment) vaikuttaa selkeältä, mutta alan englanninkielisessä kirjallisuudessa testaaminen ja arviointi ovat useinkin synonyymejä.

Kuuden Euroopan maan aineiston sisältävässä tutkimuksessa testaukseen käytetty aika vaihteli maittain ollen keskimäärin 10–15 prosenttia

psykologin kokonaistyöajasta (Poortinga ym., 1982). Vastaava tutkimus Irlannissa raportoi testaamisen osuuden työajasta poikkeuksellisen tarkasti (Porteous, 1986). Työajasta käytettiin testaamiseen (testin esittämiseen, tulkintaan ja raportointiin) keskimäärin 30 %. Tarkemman jakautuman mukaan 4,5 % psykologeista käytti testaamiseen 0 % työajastaan, 13 % käytti pienen osan ($0 < x < 5$ %) työajasta, suurin osa, siis 32 %, psykologeista käytti testaamiseen 5–25 % työajastaan, 29 % käytti 26–50 % testien parissa, 15,5 % käytti 51–75 % ja 6 % käytti yli 75 % työajastaan testaamiseen (Porteous, 1986). Voidaan siis todeta, että viidennes käytti vähän aikaa testaamiseen ja viidennes yli puolet työajastaan. Testaamisen määrä oli käänteisessä yhteydessä työkokeemukseen: nuoremmat käyttivät testejä enemmän, joskin on huomattava, että Porteousin aineistonkeruun ajankohtana irlantilainen psykologikunta oli kaiken kaikkiaan nuorta ja yli 10 vuotta ammatissa olleita oli vain kourallinen.

Hong Kongissa testaavista psykologeista lähes puolet käytti 20–40 % työajastaan testaamiseen sisältyviin tehtäviin vaihteluvälin ollessa 0–90 % (Chan & Lee, 1995). Yhdenkään vastaajan työnkuva ei siten muodostunut pelkästään testaamisesta. Uudessa-Seelannissa psykologit käyttivät keskimäärin 26 % työajastaan arviointiin (McKerracher & Walker, 1982). Yhdysvalloissa usean eri sovellusalan psykologeista koostuneen otoksen vastaajat ($n = 1244$) käyttivät testaamiseen 22 % kokonaistyöajastaan (Lubin ym., 1986).

Verrattaessa tuloksia aiemmin kerättyihin vastaaviin kansallisiin aineistoihin todettiin psykologien arviointiin käyttämän ajan vähentyneen tasaisesti (Lubin ym., 1986). Sundbergin (1961) tutkimuksessa eri sovellusaloilla arviointiin käytetty osuus työajasta oli 44 %, Lubinin ja Lubinin (1972) tutkimuksessa se oli enää 28 % ja Lubinin, Larsenin ja Matarazzon (1984) mittauksessa siis 22 %. Vertailtavuuden ongelmana oli kuitenkin, että kahdessa ensin mainitussa tutkimuksessa käytettiin ilmaisia arviointi (assessment) kohdentamatta sitä testaamiseen, mikä korjattiin viimeksi mainitun tutkimuksen kysymyksen muotoilussa. Näistä harvoista tutkimuksista voidaan päätellä psykologeilta keskimäärin kulluvan vajaa neljännes työajasta testaukseen vaihtelun ollessa ammattikunnan tasolla noin 10–50 prosentin välillä.

Eri sovellusaloilla testaaminen voi kuitenkin muodostaa hyvin erisuuruisen osan kokonaistyöstä, vaikka testien käyttäjien määrä tai tehtyjen

testausten määrä olisi yhtä suurta. Muun muassa erilaisten asiakkaiden testaaminen ja erilaisten testimenetelmien käyttö vaikuttavat testaukseen kuluvaan aikaan.

Kliinisellä alueella testien käyttöön kuluva aika vaihtelee runsaasti. APA:n kliinisen alueen psykologijäsenet (n = 471, 50 %) käyttivät hieman yli kolmanneksen työajastaan testaamiseen (Wade & Baker, 1977). Myös psykiatrisissa sairaaloissa toimivat yhdysvaltalaispsykologit käyttivät testaamiseen 31 % työajastaan (Lubin ym., 1986). Nämä luvut kertovat huomattavasti korkeammasta osuudesta kuin mitä esimerkiksi Camaran, Nathanin ja Puenten (2000) tutkimus toi esiin.

Camaran, Nathanin ja Puenten (2000) tutkimus selvitti testaamiseen menevien työtuntien määrää kliinisessä ja neuropsykologisessa työssä. Tulokset on raportissa kuitenkin esitetty osuutena työajasta. Yhteenvedona voidaan todeta, että klinikoista valtaosa (80 %) käytti alle 10 % (< 4 t/vko) työajastaan testaamiseen, kun taas neuropsykologeista valtaosa (80 %) käytti vähintään 10 % työajastaan testaamisen parissa. Tarkemmin esitettynä 11 % klinikoista käytti työajastaan testaamiseen noin 10–30 % ja ainoastaan 4 % käytti lähes puolet työajasta (n. 35–50 %) ja samoin 4 % vastaajista testasi yli puolet työajastaan (yli 20 t/vko) (Camara, Nathan & Puente, 2000).

Neuropsykologien kohdalla testaaminen muodostaa selvästi suuremman osuuden työtehtävistä. Yli kolmannes neuropsykologeista käytti vähintään puolet työajastaan testaamiseen, toinen kolmannes 25–50 % työajastaan (10–20 tuntia viikossa) ja viimeinen vajaa kolmannes alle neljänneksen työajastaan (Camara, Nathan ja Puente, 2000). Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Putnamin ja DeLucan (1990) tutkimuksessa, jossa yhdysvaltalaiset neuropsykologit raportoivat käyttävänsä noin puolet työajastaan neuropsykologiseen testaamiseen. Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) tutkimuksessa USA:ssa ja Kanadassa sovellusalan liittoihin kuuluvat neuropsykologit (n = 747, 37 %) puolestaan raportoivat käyttävänsä keskimäärin 42 % työajastaan testaamiseen.

Kliinikoiden käyttämä aika sekä objektiivisten että projektiivisten testien käyttöön oli kumpaankin noin 7 % työajasta (n = 471, 51 %) (Wade ym., 1978). Lisäksi on raportoitu kliinikoiden (n = 412, 41 %) käyttäneen persoonallisuuden testauksiin 12 % työajastaan ja älykkyystestauksiin 8 % (Watkins ym., 1995).

Porteouksen (1986) käsityksen mukaan kliinisessä työssä testejä käytetään 1/2–2/3 vähemmän verrattuna koulusektoriin. Uusiseelantilaisen tutkimuksen mukaan koulupuolella testaamiseen kuluisi noin 40 % enemmän työaikaa kuin kliinisessä työssä (McKerracher & Walker, 1982). Nämä ovat kiinnostavia, joskin numeerisiin tietoihin nojautumattomia käsityksiä. Kahdesta muusta tutkimuksesta on kuitenkin pääteltävissä arvioiden osuneen kohdalleen. Esimerkiksi Summerfieldin raportti (1968) osoitti, että koulupuolella psykologit käyttivät neljänneksen (24 %) testaamiseen ja kliinisellä puolella työskentelevät noin kymmeneksen (11 %). 1980-luvulla ero näillä sovellusaloilla oli edelleen samanlainen, mutta testaamisen kokonaisosuus sen sijaan oli selvästi kasvanut: koulupuolella testaaminen vei työajasta 39 % ja kliinisellä puolella 18 % (n = 977) (DECP, 1980).

Koulupsykologian alueella testien käyttöä on tutkittu poikkeuksellisen paljon. Yhdysvaltalaiset koulupsykologit (n = 123, 31 %) käyttivät testaamiseen viikoittain keskimäärin 21 tuntia, joka vastasi 51 %:n osuutta kokonaistyöajasta (Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett, 1994). Keskihajonta oli kuitenkin 14 tuntia. Mardell-Czudnowskin (1996) koulupsykologitutkimuksen mukaan arviointiin meni 57 %, mutta vastaajien joukossa oli myös muita testien käyttäjiä, kuten opettajia ja puheterapeutteja. Koulupsykologien testaukseen käyttämä osuus työajasta on muidenkin tietojen perusteella noin puolet (Benson & Hughes, 1985; Goh, Teslow & Fuller, 1981; Hutton, Dubes & Muir, 1992; Lacayo, Sherwood & Morris, 1981; Smith, 1984). Ohjaustyössä toimivilta psykologeilta puolestaan kului vain 14 % työajasta testaamiseen Yhdysvalloissa tehdyn kansallisen tutkimuksen (n = 1244) mukaan (Lubin ym., 1986). Koulupsykologien työstä niin suuren osan on havaittu muodostuneen testauksesta, että sen on jopa arvioitu aiheuttavan työtytymättömyyttä (Miller, Witt & Finley, 1981; Smith, 1984). Stinnett, Havey ja Oehler-Stinnett (1994) kuitenkin uskovat, ettei testaamisen osuus koulupsykologien työstä tule vähenemään, sillä testausten tilaus, tarve ja siten paine niiden suorittamiseen eivät osoita vähenemisen merkkejä.

Testien käytön roolia psykologien työssä voidaan vielä lähestyä testaamisen tiheyttä mittaamalla. Australialaistutkimuksen otos käsitti psykologeja eri sovellusaloilta ja heistä 10 % käytti testejä useammin kuin kerran päivässä, 28 % useammin kuin kaksi kertaa viikossa, 13 % kahdesti viikossa, 14 % kerran viikossa, 19 % kerran kahdessa viikossa

ja 16 % kerran tai harvemmin kuukaudessa (Sharpley & Scott-Stokes, 1999). Käytettyä asteikkoa on hieman hankala asettaa jatkumolle, mutta tuloksien pohjalta voidaan kyllä todeta, että runsaasti testejä käytäviä oli kymmenesosa psykologeista ja kuudesosa käytti testejä vain harvoin tai mahdollisesti ei lainkaan. Mælandin ym. (1991) norjalaistutkimuksen psykologeista tiheimmin, päivittäin, testejä käyttivät työpsykologian alueella sekä yleissairaaloissa työskentelevät. Tässäkään ei kuitenkaan raportoitu tuloksia tarkemmin.

Toinen mahdollisuus tutkia testien käytön tiheyttä on arvioida, kuinka montaa testiä tiettyssä ajanjaksossa käytetään. Watkins, Campbell ja McGregor (1988) käyttivät tätä tapaa ja havaitsivat ammatinvalinnan sekä opintojen ohjauksessa toimivien psykologien teettävän joka viikko keskimäärin 7 objektiivista ja 2 projekttiivista testiä. Kliinisen alueen psykologi teetti keskimäärin 5,6 objektiivista testiä viikossa ja 2,6 projekttiivista testiä viikossa (Wade ym., 1978). Näistä ei voida tietenkään päätellä testattujen henkilöiden määrästä muuta kuin enimmäismäärä.

2.1.3 Testattujen henkilöiden ja testauskertojen määrä

Kun halutaan saada käsitys psykologisen testaamisen laajuudesta yhteiskunnassa, on varsin olennaista tietää, kuinka suurta joukkoa kansalaisia se koskettaa. Psykologien testaamien henkilöiden määrästä on kuitenkin tietoa vielä edellisiäkin niukemmin. Asiaa voidaan selvittää psykologeilta ainakin kahdella tapaa: kysymällä testattujen osuutta kaikista asiakkaista ja testattujen lukumäärä. Toisaalta voidaan selvittää, kuinka usein yksittäinen ihminen elämänsä aikana tulee eri tarkoituksissa testatuksi tai kuinka suuri osuus kansalaisista on osallistunut testaukseen.

Yhdysvalloissa useilta psykologian sovellusaloilta kerättyä aineistoa (n = 1244) analysoitaessa havaittiin, että vaikka testaamisen osuus kokonaistyöajasta näytti tasaisesti laskevan, testattujen henkilöiden määrä lisäytyi samaan aikaan verrattuna aiemmin kerättyihin vastaavanlaisiin aineistoihin (Lubin ym., 1986). Havainto perustuu kuitenkin vertailuissa tutkimuksissa osittain eri tavoin esitettyyn kysymykseen testattujen määrästä. Havainto saattaa kuitenkin kertoa itse testaustoiminnan mahdollisesta tehostumisesta.

APA:n klinisen alueen psykologit (n = 471, vastausprosentti 50 %) raportoivat, että heidän asiakkaistaan 35 % testattiin jollakin objektiivisella testillä ja 25 % jollakin projektiivisellä testillä, vaikka he raportoivat työssä suurimmaksi osaksi kuluvan terapeuttiseen työhön (Wade & Baker, 1977). Tästäkään tiedosta ei voida päätellä testattujen osuudesta muuta kuin että se vaihteli välillä 35 – 60 %. Toisessa tutkimuksessa klinisten psykologien asiakkaista testattiin 35 % jollakin objektiivisellä testillä ja 21 % jollakin projektiivisellä testillä (Wade ym., 1978). Tällöin osuuden vaihtelu mahtuisi välille 35 – 56 %. Opintojen ja ammatinvalinnan ohjauksessa asiakkaista 42 % testattiin jollakin objektiivisellä ja 12 % jollakin projektiivisellä testillä (Watkins, Campbell & McGregor, 1988). Testattujen osuus vaihtelisi siten välillä 42 – 54 %.

Neuropsykologien on raportoitu tekevän keskimäärin 9 testausta kuukaudessa (DeLuca & Putnam, 1993), 11 testausta kuukaudessa (Seretny ym., 1986), sekä 15 testausta / kk (Hartlage & Telzrow, 1980). Näiden tulosten perusteella neuropsykologisten testausten määrä näytti vähenvän tullessa 1980-luvulta 1990-luvulle. Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) tuoreimmassa tutkimuksessa raportoitiin valtaosan neuropsykologeista tekevän 1–15 testausta kuukaudessa, mikä ei tietona mahdollista päätelmien tekoa testausten määrän muutossuunnasta. Keskimäärin yksi testipaketti sisälsi 12 eri testiä (Rabin, Barr & Burton, 2005).

Yhdysvaltalaiset koulupsykologit (n = 123, 31 %) raportoivat tekevänsä keskimäärin 88 testausta kouluvuoden aikana (keskihajonta 51) (Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett, 1994). Näistä 52 testausta oli uusia ja 36 uudelleen samalle oppilaalle toistettuja testauksia. Raportoinnissa käytettiin ilmaisua ”kouluvuoden aikana”, joten testausten määrän muuttaminen vertailukelpoisesti kuukausitasolle ei ole tässä täsmällistä, mutta vastaa noin 9–10 testausta/kuukausi.

Mardell-Czudnowski (1996) selvitti, mitkä ammattiryhmät testaavat erityisoppilaita Yhdysvalloissa, keitä testattavat oppilaat ovat ja millaisin testein heitä testataan. Vastaajat (n = 1059 henkilöä, 19 %) testasivat keskimäärin 67 oppilasta vuodessa. Kuukausitasolla määrä vastaa noin 5–6 testattavaa. Enimmillään yksittäinen vastaaja raportoi testavansa yli 200 lasta vuodessa.

Kahdessa, jo iäkkäässä tutkimuksessa on tiedusteltu kansalaisilta heidän testaukseen osallistumisestaan. Fiskin (1967) tutkimuksen yhdysval-

talaisen satunnaisotoksen henkilöistä 64 % oli osallistunut jonkinlaiseen testaukseen (muualla kuin koulussa). Noin puolet heistä oli osallistunut testaukseen hakiessaan työtä ja noin neljännes armeijan yhteydessä (valtaosa armeijan käyneistä oli testattu siellä). Samoihin aikoihin amerikkalaisista korkeakouluopiskelijoista (n = 12 000) 73 % oli osallistunut älykkyydestestaukseen, 54 % kiinnostusten testaukseen ja 22 % oli osallistunut persoonallisuustestiin (Tesser & Leidy, 1968).

Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimukseen osallistuneilta (n = 498) kerättiin taustatiedoksi heidän aiempi kokemuksensa soveltuvuustestaukseen osallistumisesta. Yhteensä 38 % oli joskus osallistunut soveltuvuustestaukseen työnhaun tai ylennyksen yhteydessä, mutta valtaosa, 62 %, ei ollut ennen osallistunut soveltuvuustestaukseen. Aiemmin testatuista 50 % oli osallistunut testiin kerran, 19 % kaksi kertaa, 23 % kolme kertaa ja 7 % neljä kertaa tai useammin.

Testattujen määrää on selvitetty myös epäsuorasti. Porteous (1986) kysyi Irlannin psykologiliiton jäseniltä (n = 110, 77 %), kuinka monta kertaa keskivertokansalainen tulee heidän arvionsa mukaan testatuksi. Lähes puolet (47 %) arvioi, ettei keskivertokansalaista testata kertaakaan. 36 % psykologeista arvioi testaamisen osuvan eteen 1–2 kertaa ja 15 % piti todennäköisenä testauksetojen määränä 2–5. Kolme prosenttia arvioi kansalaisten tulevan testatuiksi 5–10 kertaa.

2.1.4 Tilaaajatiedot testaamisen määrästä

Kirjallisuushaku tuotti vain yhden tutkimuksen, jossa testien käytön määrää on selvitetty testausten tilaajilta. American Society for Personnel Administration (1986) lähetti kyselyn yksityissektorin jäsenyrityksilleen. Vastanneista yrityksistä (n = 221) 88 % käytti jonkin tyyppisiä soveltuvuustestejä rekrytointi- ja ylennystilanteissa mittaamaan erilaisia sihteeritoimistotyötaitoja ja 24 % mittaamaan kykyjä. Yrityksistä 32 % kertoi käyttävänsä jonkin muun tyyppisiä psykologisia testejä mukaan lukien persoonallisuustestit. Yrityksistä 25 % kertoi testaavansa työntekijänsä ennen ylentämistä. 41 % yrityksistä kertoi lisänneensä testien käyttöä kuluneen viiden vuoden aikana ja lisäksi 54 % sanoi harkitsevansa parhaillaankin testien käytön lisäämistä. Testaamisen lisäämistä suunniteltiin erityisesti esimiestaitojen arvioimiseksi (35 %).

Sama organisaatio oli tehnyt vastaavankaltaisen selvityksen myös vuonna 1975 (Prentice-Hall and the American Society for Personnel Administration 1975), jolloin vastaajia oli 1340. Testien käytön määrä vaihteli tuolloin erityisesti yrityksen koon mukaan niin, että yli 25 000 työntekijän yrityksistä 67 % ja alle 100 henkilön yrityksistä 37 % kertoi käyttävänsä jonkinlaista testausta. Noin 25 % yrityksistä käytti testejä valitessaan työntekijöitä toimistotehtäviin. Tuolloin noin 75 % raportoi vähentäneensä testien käyttöä edeltäneiden viiden vuoden aikana ja 14 % kertoi suunnittelevansa luopumista testien käytöstä pääosin kokonaan. Kuiten jälkimmäinen mittaus osoitti, yritysten testien käyttömäärä oli kuitenkin selvästi lisääntynyt seuraavien 10 vuoden aikana, ja ne suunnittelivat lisäävänsä edelleen testaamista. Muilta psykologian sovellusaloilta ei löytynyt tietoa tilattujen testauspalvelujen määrästä.

2.2 Testien käyttötarkoitukset

Psykologian sovelluskohteista juuri testaaminen todennäköisimmin koskettaa useimpia ihmisiä kaikkein useimmin ja heitä testataan kehdestä hautaan elämäntilanteen mukaan vaihtuvissa tarkoituksissa (Bartram, 2005). Testien käytön onkin todettu olevan laaja-alaista ja monitasoista nyky-yhteiskunnassa (Camara, 1997). Tietoa testien käyttötarkoituksista ei kuitenkaan ole paljoa saatavilla, vaikka muun muassa Wade ja Baker (1977) kiinnittivät tiedonpuutteeseen huomiota jo kauan sitten. Käyttötarkoituksia on tähän mennessä tutkittu vain ohimennen osana taustatietokysymyksiä. Tulokset ovat siten pieniä sirpaleita sieltä täältä, eikä niistä ole pääteltävissä testaamisen levinneisyyttä yhteiskunnan eri sektoreille tai esimerkiksi sitä, mihin tarkoituksiin testejä käytetään eniten. Myöskään tietoa siitä, miten käyttötarkoitukset painottuvat eri sovellusaloilla tai edes millainen tarkoitusten kirjo on eri aloilla, ei ole tutkimuksissa raportoitu.

Psykologisilla testeillä hankitaan tietoa psyykkisistä ominaisuuksista ja toiminnoista. Testien käyttötarkoituksella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, mihin tarkoitukseen hankittua tietoa käytetään. Tämän tiedon avulla voidaan tehdä erilaisia päätöksiä ja ratkaisuja. Testeillä hankitun tiedon käyttötarkoituksia on lukuisia ja niitä voidaan tarkastella tutkimalla:

- miksi testaus tehdään ts. mitä asiaa pyritään ratkaisemaan?
- mitä ominaisuutta tai toimintoa testeillä tutkitaan?
- keiltä henkilöiltä näitä ominaisuuksia tai toimintoja tutkitaan?

Testien käyttötarkoitus voi siis kokonaisuudessaan olla esimerkiksi kuusi-vuotiaiden lasten kouluvalmiuksien tutkiminen koulunaloittamismahdollisuuksien ratkaisemiseksi tai työntekijän masennuksen tason selvittäminen työkyvyttömyyspäätöksen tekemiseksi. Psykologian eri sovellusaloilla testien käytön tavoitteet vaihtelevat suuresti kaikkien edellä esitettyjen kolmen osatekijän suhteen (keitä, mitä ja miksi testataan). Koko käyttötarkoitusten kirjoa kattavaa valmista luetteloa ei ole saatavilla ja mahdollisesti ei myöskään laadittavissa.

Lähtökohtaisesti jokaisella yksittäisellä testauksella tulee olla määritelty tarkoitus eli tavoite. Esimerkiksi APA:n (2002) ”Ethical principles of psychologists and code of conduct” -ohjeistossa edellytetään testaamisen tarkoituksen olevan tarkasti määritelty (Standardi 9.09) ja testattavalta on saatava suostumus testaukseen ja hänen testitulostensa eteenpäin luovuttamiseen (Standardi 9.03). Tähän sisältyy myös vaatimus siitä, että psykologi informoi asiakasta testauksen tavoitteesta ja tarkoituksesta ymmärrettävällä tavalla. Myös ITC:n (2001) ohjeistossa on omat ohjekohtansa testauksen tarkoituksen arvioimisesta. Siinä todetaan, että ”Pätevä testinkäyttäjä...selostaa asianosaisille selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on...” (ohje kohta 2.4.1) ja ”Pätevä testinkäyttäjä...varmistaa, että testattavan ja testaajan välisen sopimuksen luonne on selkeä ja oikein ymmärretty.” (1.3.4). Jälkimmäisen, eettiseen osaan sisältyvän ohjeen toteuttaminen lienee tuskin mahdollista ilman selkeää kommunikointia testauksen tarkoituksesta. Myös testauksen tarpeellisuuden arviointi pohjautuu tavoitteen tunnistamiseen. Ohje kohta 2.4.1 edellyttää, että testauksen ja testitulosten käyttötarkoituksen määrittämisen lisäksi se on myös kyettävä selittämään asiakkaalle tai hänen edustajilleen.

Testeillä hankitun tiedon käyttötarkoituksiin on kiinnitetty toistaiseksi yllättävän vähän huomiota tutkimuksessa. Testien käytön sisällöllisen kirjon selvittämiseksi tämän tutkimushankkeen yhtenä tavoitteena oli kerätä tietoa myös käyttötarkoituksista sekä psykologeilta että testattavilta.

2.2.1 Testien käyttötarkoitusten luokittelu

Testausten tarkoitukset vaihtelevat sen mukaan, minkä tyyppisiä päätöksiä tai toimenpiteitä saatavan tiedon avulla halutaan tehdä. Dominon ja Dominon (2006) mukaan käyttötarkoitukset voidaan jakaa useiden tutkijoiden mielestä neljään suurempaan luokkaan: (1) luokittelu,

(2) itseymmärrys, (3) toimenpiteiden arviointi ja (4) tieteellinen tutkimus.

Luokittelutarkoituksissa tehdyissä testauksissa tehdään päätöksiä testattavan kuulumisesta johonkin tiettyyn ryhmään tai kategoriaan (Domino & Domino, 2006). Tehty päätös vastaa siis kysymykseen, kuuluuko testattava kategoriaan vai ei. Tällöin pyritään esimerkiksi asettamaan potilaalle diagnoosi, valitsemaan oppilaalle oikeantasoinen tai -muotoinen opiskeluryhmä tai varmistamaan työnhakijan täyttävän asetetut vaatimukset.

Itseymmärrystä tavoittelevassa käyttötarkoituksessa pyritään lisäämään henkilön tietoa itsestään (Domino & Domino, 2006). Tällaisessa tarkoituksessa ei aina tuoda esiin niinkään uutta tietoa kuin jäsenellään tai suhteutetaan henkilöllä jo itsestään olevaa tietoa (Domino & Domino, 2006). Tähän tarkoitukseen testejä käytetään esimerkiksi ammatinvalinnanohjauksen tai terapian yhteydessä.

Toimenpiteiden arviointitarkoituksessa selvitetään erilaisten hoitojen, ohjelmien, interventioiden tai ratkaisujen tehoa (Domino & Domino, 2006). Tähän tarkoitukseluokkaan sisältyvät esimerkiksi työilmapiirimittaukset, koululaisten oppimisen tason mittaukset ja terapian tai uuden lääkityksen vaikutusten mittaukset.

Tieteellisissä tarkoituksissa testejä käytetään monien ominaisuuksien ja vaikutusten mittaamiseen (Domino & Domino, 2006). Myös testien kehittämisen yhteydessä tehdyt testaukset sisältyvät tähän luokkaan.

Luokittelutavoitteisia käyttötarkoituksia voidaan täsmentää vielä alaluokituksella (Domino & Domino, 2006):

- (1) Diagnostinen tarkoitus (esim. onko henkilö masentunut, tarkkaavuushäiriöinen?).
- (2) Ennustustarkoitus (esim. riittävätkö kyvyt lukiosta selviämiseen tai onko henkilö itsetuhoinen?).
- (3) Valintatarkoitus (esim. työ- tai opiskelupaikanhakijan soveltuvuus, terapiaedellytysten arviointi ym. tilanteet, joissa henkilö joko hyväksytään tai hylätään).
- (4) Sijoittumisen ratkaisutarkoitus (esim. soveltuvin hoito- tai koulumuoto, uudelleensijoittuminen, erityisopetusratkaisut).

- (5) Seulontatarkoitus (esim. synnyttäneiden masennuksen tunnistaminen, koulutulokkaiden valmiuksien tutkiminen, kyseessä on nopea, karkea ja standardoitu mittaus tilanne).
- (6) Sertifiointitarkoitus (esim. onko autolla-ajokykyinen tai palveluskelpoinen, ts. ylittääkö henkilö tietyt asetetut minimitalvoitteet?).

Edellä esitettyjen lisäksi Murphy ja Davidshofer (2005) nostavat esiin myös psykologisten testien käyttöön liittyvän yhteiskunnallisen tarkoituksen. Sellainen voi olla esimerkiksi tavoite arvioida oppimisen tasoa valtakunnallisilla testeillä, mitä tehdään erityisesti Yhdysvalloissa. Suomessa ei ole tämän luonteista psykologista joukkotestausta käytössä. Yhteiskunnallisen näkökulman esiin nostaminen on kuitenkin paikallaan, sillä Camaran (1997) mukaan testien käytön tavoitteena voi olla yksilön, ryhmän tai yhteiskunnan etu, ja ne voivat olla tavoitteena myös yhtäaikaaisesti. Esimerkiksi arvioinnin kohteena oleva ammattiin soveltuvuus on paitsi yksilölle merkittävä, myös yhteiskunnalle taloudellisen panostuksen kannalta tärkeä.

2.2.2 Tutkimukset testien käyttötarkoituksista

Selkeitä vastauksia kysymykseen, miksi testejä käytetään, on löydettävissä vain muutamasta tutkimuksesta. Useimmin primaareiksi käyttötarkoituksiksi mainittiin Sharpleyn ja Scott-Stokesin (1999) australialais-tutkimuksessa diagnosointi (76 % vastaajista), erilaisten ohjelmien suunnittelu (46 %), opiskelun tukeminen (45 %), ammattiin liittyvä ohjaus (38 %), henkilöstön valinta (21 %), henkilökohtainen kehittyminen (20 %), tutkimuspyynnön täyttäminen (16 %) sekä tutkimus (2 %). Vastaajat raportoivat keskimäärin kolme erilaista käyttötarkoitusta. Tämä tutkimus toteutettiin koko ammattikunnan laajuisena (n = 369).

Muut tutkimukset ovat kohdentuneet tietyille sovellusaloille. Niistä on kuitenkin havaittavissa diagnosoinnin esiintyminen yleisimpien käyttötarkoitusten joukossa niin koulupsykologian (Miller, 2005), kliinisellä (Piotrowski, Sherry & Keller, 1985; Wade & Baker, 1977; Watkins, 1991), neuropsykologian (Rabin, Barr & Burton, 2005) kuin ohjauksen alalla (Watkins, 1991). Kliinisellä ja ohjauksen alalla tehdyn katsauksen perusteella testejä käytettiin ensisijaisesti siitä syystä, että ne palvelevat diagnosoinnin päämääriä, vastaavat arviointitarpeeseen ja tarjoavat tietoa persoonallisuuden rakenteesta (Watkins, 1991). Yleisluontoisuutensa

vuoksi nämä tulokset eivät ole kovinkaan informatiivisia. Waden ja Bakerin (1977) kliinisen alueen psykologeja (n = 471, 50 %) koskeva tutkimus on yksi harvoista monipuolisesti nimenomaan testien käyttöä tarkastelleista tutkimuksista. Testien käyttötarkoitusta kysyttäessä 72 % vastaajista raportoi käyttävänsä testituloksia jollakin tavoin hoitoprosessissa, 47 % diagnosoinnissa tai muussa vastaavassa arvioinnissa ja 16 % hoitoon ohjaamisessa. Piotrowskin, Sherryn ja Kellerin (1985) tutkimuksessa puolet klinikoista käytti testejä antamaan viitteitä tehokkaimmasta terapiamuodosta.

Ammatinvalinnan- ja opinto-ohjauksen tehtävissä testien käyttötarkoituksiksi on mainittu psykopatologian arviointi, ammattiin tai uraan liittyvien kysymysten selvittely sekä älykkyyden ja kykyjen kartoitus (Watkins, Campbell & McGregor, 1988). Neuropsykologien kolme yleisintä syytä käyttää testejä olivat puolestaan orgaanisen syyn toteaminen tai poissulkeminen, työkyvyn arviointi ja koulutussuunnitelman laatiminen (Guilmette & Kastner, 1996), jotka tulivat esiin myös Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) tutkimuksessa, mutta eri yleisyysjärjestyksessä.

Murphy ja Davidshofer (2005) ovat kirjassaan luetelleet suurimpien sovellusalojen käyttötarkoituksia ”miksi”-näkökulmasta, mutta eivät kerro, minkälaiseen tutkimukseen nämä tulokset perustuvat vai onko kyse kirjoittajien omista käsityksistä. Joka tapauksessa heidän mukaansa kliinisellä alueella testejä käytetään yleisimmin diagnoosin asettamiseen ja aivovaurioiden toteamiseen, opetus- ja kasvatusalalla opiskelijoiden valintaan, erityisopetuksen tarpeen ja tyyppin arviointiin, oppimisvaikeuksien arviointiin, eri opetussuunnitelmien tehokkuuden arviointiin sekä opiskelijoiden ohjaamiseen opiskelupaikan valinnassa. Työelämässä yleisimmät käyttötarkoitukset ovat heidän mukaansa soveltuvuuden arviointi työtehtäviin tai armeijan tehtäviin, henkilöstön optimaalinen sijoittaminen, koulutuksen tehokkuuden ja työntekijän koulutuksessa oppimisen arviointi, uraohjaus, johtamisen kehittäminen ja alaisten työsuoritusten arviointi esimerkiksi palkitsemista varten.

Tarkimmin ja jäsentyneimmin testien käyttötarkoituksia lienevät raportoineen Rabin, Barr ja Burton (2005). Heidän tutkimuksensa koskee kuitenkin vain neuropsykologiaa. Tutkimuksen käyttötarkoitusta koskevat tulokset on kerätty taulukkoon 2.1, jossa näkyvät tiedot siitä, miksi testausta on tehty ja siitä, mitä testeillä on tutkittu.

TAULUKKO 2.1 Yleisimmät neuropsykologisten testausten tutkimuskysymykset sekä arvioinnin kohteena olevat ominaisuudet ja toiminnot (Rabin, Barr & Burton, 2005, 47).

Tutkimuskysymys (% vastaajista)	Tutkittava ominaisuus tai toiminto
Diagnosointi (71 %)	Tarkkaavuus
Kuntoutuksen/hoidon suunnittelu (48 %)	Verbaali muisti
Oikeuden päätösten tueksi (32 %)	Toiminnanohjaustaidot
Koulutuksen suunnittelu (30 %)	Visuospatiaaliset taidot
Työkyvyn arviointi (28 %)	Nonverbaali muisti
Perustason määrittely seuranta- mittauksia varten (24 %)	Älykyys
Itsenäisen asumisen mahdollisuuksien arviointi (20 %)	Kielelliset kyvyt
Lääkityksen vaikutusten selvittäminen (10 %)	Hahmottaminen
Muu tutkimuskysymys (4 %)	Motoriset taidot
Vamman paikantaminen (3 %)	Suoritustaso
	Kuuloaisti
	Tuntoaisti

Karkeammalla tasolla testauksen tarkoituksesta voidaan puhua mitattavina ominaisuuksina ja toimintoina. Tällöin käy kuitenkin ilmi vain testauksen kohde, muttei sitä, miksi tietoa tarvitaan eli mitä tiedolla tehdään. Wise (2006) on koontanut suurimpien sovellusalojen testaustarkoituksia ”mitä”-näkökulmasta (Taulukko 2.2). Osasta vastauksista on pääteltävissä testauksen varsinainen tavoite (koulukypsyyden arviointi), mutta useimmista ainoastaan mitattava ominaisuus. Sama koskee Camaran, Nathanin ja Puenten (2000) tutkimuksen tuloksia. Siinä klinikot (n = 179) raportoivat arvioivansa useimmin persoonallisuuden psykopatologiaa (93 %), älyllistä suoritutumista (88 %), itsenäistä selviytymiskykyä ja yhteiskunnallista sopeutumiskykyä (40 %) sekä afasiaa kielellisten toimintojen vaurioitumisen arvioimista varten lähinnä kuntouttamisen lähtökohdaksi (17 %). Klinikot käyttivät testejä myös neuropsykologiseen (47 %) ja kehitykselliseen (30 %) tutkimukseen, neuro-behavioraaliseen kliiniseen tutkimukseen (17 %) sekä

lääkinnällis-behavioraalisen kuntoutumisen kokonaisarviointiin (15 %). Saman tutkimuksen neuropsykologit (n = 447) käyttivät testejä neuropsykologiseen tutkimukseen (95 %), kehitykselliseen arviointiin (27 %), neuro-behavioraaliseen kliiniseen tutkimukseen (51 %) sekä kuntoutumisen arviointiin (28 %). He arvioivat testeillä älyllistä suoriutumista (79 %), persoonallisuuden psykopatologiaa (79 %), itsenäisen selviytymisen ja yhteiskunnallisen sopeutumisen kykyjä (46 %) ja afasiaa (43 %) Nämä tulokset eroavat jonkin verran Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) tuloksista (Taulukko 2.1).

TAULUKKO 2.2 Tyypilliset arviointitoimenpiteet psykologian eri sovellusaloilla (Wise, 1989).

Sovellusala	Tyypillinen arviointitoimenpide/-kohde
Kliininen psykologia	Älykkyys
	Psykopatologia
Ohjaus	Ammattikiinnostukset
	Kyvyt
	Sosiaalinen sopeutumiskyky
Työ- ja organisaatiopsykologia	Esimiespotentiaali
	Koulutustarpeet
	Kognitiivinen ja psykomotorinen kyvykkyys
Koulupsykologia	Taitojen ja opiskelun edistyminen
	Koulukypsyys ja -valmius
	Lasten vajaakkyisyys
Neuropsykologia	Aivovauriot
	Alzheimerin tauti

Testien käyttötarkoituksia on tutkittu myös poikkeuksellisesti arvioimalla oikeuslaitoksen neuropsykologeilta tilaamia testausprosesseja (Lees-Haley ym., 1996). Tutkimuksessa listattiin suosituimmat 44 testiä ja luokitettiin näiden testien mittauskohteet. Käytettyjen testien perusteella yleisimmät mittauskohteet olivat: älykkyys 75 %, persoonallisuus 68 %, muisti 51 %, mentaalinen joustavuus 48 %, motoriikka 38 %, visuospa-

tiaaliset kyvyt 34 % ja abstrakti käsitteenmuodostus 32 %. On huomattava, että arviointikohde pääteltiin testimenetelmän kautta epäsuorasti, jolloin on muistettava, että samallakin testillä mitataan usein monia ominaisuuksia: joskus myös sellaisia, joita ei suoraan luetella testin käyttökohteissa. Nämä tulokset eroavatkin selvästi Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) tuloksista (Taulukko 2.1).

Psykologisten testien käyttötarkoituksia voidaan tarkastella vielä selvittämällä, keiden tutkimiseen testejä käytetään. Testattavia voidaan tällöin ryhmitellä paitsi iän, myös aseman, ammatin tai muun statuksen mukaan (esim. opiskelijat, asevelvolliset, rikoksesta syytetyt jne.). Tällaisia tietoja testattavista ei toistaiseksi juuri ole julkaistu. Kliinisen ja neuropsykologisen alueen psykologeista (n = 228, vastausprosentti 36 %) valtaosa eli 73 % raportoi testaavansa aikuisasiakkaita (Ball, Archer & Imhof, 1994). Nuoria testasi 68 % ja lapsia 55 %. Mardell-Czudnowskin (1996) tutkimuksessa koulupsykologien testaamista lapsista kaksi kolmesta oli poikia ja 6–14-vuotiaita. Mardell-Czudnowski (1996) havaitsi trendinä alalla olevan, että testataan yhä enemmän alle kouluikäisiä ja erityisesti alle 3-vuotiaiden testaaminen oli lisääntynyt.

Paitsi eri sovellusaloilla, myös eri asiakasryhmissä testien käytön tarkoitukset ovat luonnollisesti erilaiset. Esimerkiksi nuorille tehdyissä testauksissa on raportoitu tarpeet selvittää suorituspuolen ja oppimisen kysymyksiä, huumeiden ja alkoholinkäyttöön liittyviä tilanteita ja masennusta (Archer ym., 1991). Kaiken kaikkiaan voidaankin todeta, että kattavan kuvan saaminen testien käyttötarkoituksista edellyttää aiheen tutkimista miksi- ja mitä-näkökulmista ottaen huomioon myös testattava asiakasryhmä.

2.3 Suosituimmat testit

Psykologisten testien valikoima on maailmanlaajuisesti valtava. Buros Institute of Mental Measurements julkaisee The Mental Measurement Yearbook -teosta, jossa on yli 4000 englanninkielisen, myynnissä olevan testituotteen perustiedot sekä arvostelutietoja (Buros Institute of Mental Measurements, 2009). Näiden lisäksi voidaan vain arvailla muiden kuin englanninkielisten testien ja ei-kaupallisten testien määrää. Toiset saatavilla olevista testeistä ovat luonnollisesti suositumpia kuin toiset. Testien suosiota on tutkittu jonkin verran, mutta pitkäjänteisempää seurantaa

on toteutettu tähän mennessä ainoastaan Yhdysvalloissa. Kansainvälisesti vertailukelpoista tai edes kansallisesti samankaltaisesti mitattua tutkimustietoa on niukasti saatavilla (Rabin, Barr & Burton, 2005; Sharpley & Scott-Stokes, 1999).

Seuraavassa on esitelty ne harvat tutkimukset, joita on tehty koko ammattikunnan tasolla eri maissa, minkä jälkeen on tiivistelmä huomioista. Aluksi on kuitenkin kuvattu testien jakoa erilaisiksi kokonaisuuksiksi, testityypeiksi tai -ryhmiksi, jotta tutkimusten tarkastelulle muodostuu kehys. Lopuksi on esitelty eri sovellusaloilla ja asiakasryhmissä tehtyjä tutkimuksia suosituimmista testeistä ja tarkasteltu sovellusaloilla ilmeneviä painotuksia testivalikoimissa. Alueen tutkimus näyttää kehittyneen monessa maassa juuri tällä tavoin yleisemmästä kartoituksesta kohti spesifimpiä kysymyksenasetteluja.

Tietoa testien suosiosta voidaan hyödyntää neljällä tasolla: yhteiskunnan, ammattikunnan, yksittäisen psykologin sekä testattavan tasolla (Mæland ym., 1991). Yksittäinen psykologi voi esimerkiksi suhteuttaa testivalintojaan ja suunnitella lisäkoulutustarpeitaan, testikoulutusta järjestävät tahot voivat ohjata tarjottavaa koulutusta paremmin ammattikunnan tarvitsemaan suuntaan ja testien valmistajat ja maahantuojat puolestaan voivat tehdä päätelmiä kehitystarpeista (Sharpley & Scott-Stokes, 1999) sekä havaita mahdollisia katvealueita testitarjonnassa. Testejä työpaikoille hankkivat henkilöt voivat arvioida tarjolla olevan testivalikoiman laadun ja laajuuden riittävyttä.

Näiden tietojen pohjalta voidaan arvioida myös käytettyjen testien psykometristä laatua kokonaisuutena tarkastelemalla, minkä taseisia eniten käytetyt testit ovat teknisiltä ominaisuuksiltaan. Tämä näkökulma on kiinnostava niin yksittäisen testattavan, ammattikunnan kuin yhteiskunnan tasolla, mutta toistaiseksi se on harvoissa tutkimuksissa otettu tarkasteluun mukaan (ks. esim. Mardell-Czudnowski, 1980). Vielä laueammasta näkökulmasta katsottuna eri testien suosio kertoo siitä, mitä yhteiskunnassa ihmisen psyykkisistä toiminnoista ja ominaisuuksista pidetään tärkeänä mitata. Piotrowski ja Keller (1989) nostavat esiin vielä taloudellisen näkökulman testien suosion tutkimisessa. Testaaminen on aikaa vievää ja siten kallista, ja toisaalta kustannustehokkuus- ja hyötyajattelu ovat nousseet entistä tärkeämmiksi. Tällöin on tarpeen olla myös mittapuita, joihin verrata testien käytön muuttumista näiden paineiden alla.

2.3.1 Testien luokittelu eli testityypit

Testien käytön, suosion ja näiden mahdollisen muuttumisen tarkastelemiseksi on tarpeen luokitella tarkastelukohde suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Psykologisia testejä on hyvin erityyppisiä ja siten luokittelussa voidaan seurata useita sääntöjä, joista yleisimmin käytettyjä on koottu taulukkoon 2.3.

Testin suorittamistavan mukaisessa luokittelussa suoritustestejä ovat testit, joissa testattava tekee tehtäviä, joiden vastaukset testaaja pystyy

TAULUKKO 2.3 Testien luokitteluvaihtoehdot.

Luokitteluperuste					
Suoritustapa ¹	Suoritus-testit	Havainnointi-testit	Itsearviointitestit		
Mittaustavoite ^{1,2}	Tyypillistä käyttäytymistä mittaavat testit		Maksimaalista suoritusta mittaavat testit		
Pisteytysmenetelmä ^{1,2}	Objektiiviset testit		Subjektiviiset testit		
Mittauskohde: a) ³	Kykytestit	Persoonallisuustestit		Muut testit	
b) ²	Persoonallisuustestit	Kognitiiviset testit	Asenne-, arvo- ja kiinnostus-testit	Psykopatologiaa mittaavat testit	Normaaleja ja positiivisia toimintoja mittaavat testit
Suoritus aika ²	Aikarajalliset testit		Aikarajattomat testit		
Esittämistapa ²	Yksilötestit		Ryhmätestit		
Tulkintaperuste ²	Normivertailuun pohjaavat testit		Kriteerivertailuun pohjaavat testit		
Edellytettävä reagointi ²	Verbaaliset testit		Suoritustyyppiset testit		
Ikä- ja kohderyhmä ²	Lasten testit	Nuorten testit		Aikuisten testit	
Käyttöympäristö ²	Kliinisen alueen testit	Työelämän testit	Koulusektorin testit	Oikeussektorin testit	
¹ Murphy & Davidshofer 2005 ² Domino & Domino 2006 ³ Psykologien Kustannus Oy 2011					

helposti arvioimaan onnistuneiksi tai epäonnistuneiksi. Näiden testien nimitykset vaihtelevat aiheuttaen usein sekaannusta. Esimerkkejä ovat suoritustestit, kykytestit tai suoritus-/kykytasotestit, älykkyystestit tai lahjakkuustestit. Havainnointitesteissä testattavan toimintaa observoidaan tietyssä kontekstissa (Domino & Domino, 2006). Kyseessä voi olla esimerkiksi myyntitilanteen simulointi. Toisin kuin suoritustesteissä, havainnointitesteissä ei ole tarkoin rajattua tehtävää suoritettavana ja on mahdollista, että testattava ei itse asiassa edes ole tietoinen siitä, että hänen toimintaansa arvioidaan (Murphy & Davidshofer, 2005). Itsearviointitesteissä testattava kuvaa tunteitaan, asenteitaan, uskomuksiaan, kiinnostuksen kohteitaan ja muita vastaavia tekijöitä (Domino & Domino, 2006; Murphy & Davidshofer, 2005).

Toinen luokittelu perustuu tavoitteena olevaan mittaustapaan (Taulukko 2.3). Kun testillä mitataan maksimisuoritusta, suoritus aika on yleensä rajoitettu ja tulos arvioidaan annettujen oikeiden vastausten perusteella (Domino & Domino, 2006). Älykkyystestit, kapeamman lahjakkuuden alueen testit ja motoriset suoritustestit ovat yleensä maksimaalista suoritusta mittaavia. Tyypillistä käyttäytymistä mitataan erityisesti persoonallisuus- ja kiinnostustesteissä (Domino & Domino, 2006). Nämä eivät yleensä ole aikarajoitettuja eikä niihin ole olemassa oikeita vastauksia, joskin tilanteesta riippuen on olemassa suotavampia vastauksia. Verrattaessa tätä jakoa edellä esitettyyn testin suoritustavan mukaiseen luokitteluun voidaan Cronbachin (1970) tapaan todeta, että suoritustestien luokka on yhtenevä maksimaalisen suorituksen luokan kanssa. Havainnointi- ja itsearviointitestit ovat puolestaan Cronbachin (1970) jaon mukaan tyypillisen käyttäytymisen testejä. Jako suoritus-, havainnointi- ja itsearviointitesteihin ei ole myöskään aukoton siinä suhteessa, että sama testi saattaa sisältää elementtejä useammasta luokasta.

Kolmas tapa luokittaa testejä on jakaa ne pisteytysmenetelmän perusteella (Domino & Domino, 2006; Murphy & Davidshofer, 2005) (Taulukko 2.3). Jako perustuu testitulosten erilaiseen käsittelytapaan. Objektiviseksi katsotaan testi, jonka tulosten käsittelyssä eri pisteyttäjiä on mahdollista päästä samaan lopputulokseen noudattamalla etukäteen yksityiskohtaisesti päätettyjä pisteytysääntöjä (Domino & Domino, 2006; Murphy & Davidshofer, 2005). Subjektiiiviset testit puolestaan edellyttävät testaajan omia tulkintoja testisuorituksesta (Domino & Domino, 2006; Murphy & Davidshofer, 2005). Tämä jako-

tapa on usein taustalla, kun psykologisista testeistä käydään kiivasta keskustelua. Tämäkin jakotapa on monien samansuuntaisten nimikeparien käytön vuoksi hieman hankala. Laajassa käytössä ovat myös ilmaisut psykometrinen vs. projektiivinen testi, intuitiivinen tai ei-objektiivinen testi. Psykometrinen testi esitetään tarkoin määritellyllä tavalla, ja testin tuloksia käsitellään vertaamalla niitä standardointijoukon tuloksiin, jolloin testattavasta voidaan tehdä todennäköisyyslaskentaan perustuvia päätelmiä (Heiskari, 2002). Psykometrisellä testillä viitataan testiin, jossa mittaus suoritetaan vähintään välimatka-asteikolla ja sen vastapariksi asetetaan usein projektiivinen testi, jossa mittaus on laatuerosteikkoja käyttävää (Murphy & Davidshofer, 2005). Projektiivisen testin määritelmä ei ole yksiselitteinen. Yleisesti ottaen sillä viitataan kuitenkin sellaiseen mittausvälineeseen, jossa tutkittavalle esitetään moniselitteinen ärsyke, josta hänen tulee esittää verbaalinen tulkinta tai havainto (Nummenmaa & Hyönä, 2005). Intuitiivinen testin käyttö tarkoittaa, että testiä voidaan käyttää joustavasti ja muunnellen, eikä tuloksia välttämättä verrata standardiryhmiin, vaan käyttötarkoitus voi olla esimerkiksi keskustelun avaaminen (Heiskari, 2002). Sekä psykometrisillä että projektiivisillä testeillä on etunsa ja huomioon otettavat riskinsä (Heiskari, 2002).

Käytännössä psykometrinen ja objektiivinen testi sekä subjektiivinen ja projektiivinen testi ovat käytössä synonyymeinä. Tässä työssä käytetään jakoa psykometrinen vs. projektiivinen, kun testejä ryhmitellään niiden mittaus- ja pisteytystarkkuuden perusteella. Yksiselitteisten vastinparien hakeminen on kuitenkin hankalaa. Informatiivinen keskustelu testien käytöstä sekä julkisuudessa tai maallikoiden kanssa että ammattikunnan sisällä helpottuisi selkeiden ilmaisujen käytöllä. Ammattikunnassa on pohdittu projektiivinen-käsitteen korvaamista jollakin osuvammalla ilmaisulla, mutta toistaiseksi sellaista ei kuitenkaan ole levinnyt yleiseen käyttöön.

Erytisesti käytännön tilanteissa testejä ryhmitellään niiden mittauskohteen mukaan. Tämä luokittelutapa on kaikkein haastavin ja samalla sekaavin, sillä monet psykologiset testit ovat laaja-alaisia ja mittaavat useita erityyppisiä ominaisuuksia. Karkein tapa on luokitella testit kolmeen ryhmään ja hienojakoisimpia lienee 18-luokkainen jako, jota käytetään Mental Measurement Yearbookissa (Buros Institute of Mental Measurements, 2009). Kolmijakoa käytetään muun muassa Psykologien Kustannus Oy:n tuoteluettelossa (www.psykologienkustannus.fi). Mitä hieno-

jakoisempaa luokittelua käytetään, sitä vaikeampaa on testin sijoittaminen oikeaan luokkaansa. Kaikissa luokittelutavoissa onkin havaittavissa tulkinnanvaraisuutta ja päällekkäisyyttä, mutta Dominon ja Dominon (2006) jaottelussa se on erityisen ilmeinen (Taulukko 2.3).

Tässä työssä käytetään kolmijakoa laajempaa, mutta 18-luokkaista suppeampaa jakoa mittauskohteen perusteella testejä ryhmiteltäessä. (1) Kyky-/älykkyytestit eli kognitiiviset testit, jotka ovat Dominon ja Dominon (2006) mukaan olleet paitsi perinteisiä, myös psykologiatieteen uudemman, kognitiivisen painotuksen näkökulmasta kiinnostavia testejä. (2) Persoonallisuustestit, jotka ovat olleet paitsi merkittävimmissä osassa koko psykologisen testaamisen kehittämisessä, myös useimpien kritiikin kohteina (Domino & Domino 2006). (3) Neuropsykologiset testit, jotka muodostavat oman erityisryhmänsä. (4) Oppimisen alueen testit, jotka usein poikkeavat selvästi niin sanotuista perinteisesti psykologisiksi mielletävistä testeistä. Muun muassa APA on alusta saakka testausta ohjeistaessaan viitannut aina erikseen ”psychological and educational” -testeihin. (5) Ammatillisten kiinnostusten testit, joiden voidaan neuropsykologien testien tavoin mieltää muodostavan oman tyyppisensä kokonaisuuden. (6) Muut, johon sijoittuvat testikirjon pienemmät ryhmät. Testejä on mahdollista luokitella monilla muillakin jatkumoilla tai vastinpareilla, joita esimerkiksi Domino ja Domino (2006) esittelevät varsin laajasti.

2.3.2 Suosituimmat testit koko ammattikunnan tasolla

Tavallisimmista psykologien käyttämistä testeistä on jonkin verran tutkimuksia, joissa tietoa on kerätty koko ammattikunnalta. Ne ovat pääasiassa kansallisia, mutta myös useamman maan tietoja sisältäviä yksittäisiä yhteistutkimuksia on tehty. Suomi ei ole ollut niissä osapuolena.

Testien suosioista on kerätty tietoa kolmella tavalla ja tuloksia raportoitu kahdella tavalla, mikä on syytä huomioida verrattaessa tutkimuksia keskenään. Vastaaajille on joko tarjottu valmiita testilistoja, joista valita käytetyt testit, tai asiaa on tiedusteltu avoimella kysymyksellä. Kolmas tiedonkeruutapa on ollut näiden yhdistelmä; valmis lista ja avoin lisävastauksena. Valmiiden listojen käyttämisessä lienee tärkeintä huomata se, että tällöin ei testivalikoiman kirjon koko laajuutta voida tavoittaa (Rabin, Barr & Burton, 2005).

Toisissa tutkimuksissa on suosituimpien testien valinnan tai nimeämisen lisäksi pyydetty merkitsemään kunkin testin käyttötiheys. Tällöin on useimmiten raportoitu kaksi jonkin verran toisistaan poikkeavaa listaa, joista toisessa on suosiojärjestys sen mukaan, kuinka moni vastaaja on ilmoittanut käyttävänsä testiä (ns. Total Mention eli TM-lista) ja toisessa testit on järjestetty painotetun suosion mukaan ottamalla huomioon käytön tiheys (ns. Weighted Mention Score, WMS). Listat kertovat hieman eri asioita testien suosiosta ja WMS-listalla on rajoituksena muun muassa testien erilaisuuden sivuuttaminen. Toisin sanoen lyhyempiä, nopeampia ja teknisesti yksinkertaisemmin esitettäviä testejä voisi olettaa käytettävän tiheämmin.

Pisimpään ja systemaattisimmin testimenetelmien suosiota on seurattu Yhdysvalloissa, jossa tutkimusjatkumo alkaa jo 1930-luvulta. Louttitin ja Brownin (1947) tutkimus sisälsi vertailun vuosien 1935 ja 1946 tilanteista. Tämän jälkeen Sundberg (1961) sekä Lubin, Wallis ja Paine (1971) julkaisivat omat tutkimuksensa. Viimeisin tämän jatkumon tutkimus on vuodelta 1984 (Lubin, Larsen & Matarazzo, 1984). Kansallisissa tutkimuksissa viitataan usein juuri Yhdysvaltojen vuoden 1984 tutkimukseen, johon muualla saatuja tuloksia myös verrataan. Lubin, Larsen ja Matarazzo (1984) keräsivät aineistonsa viidellä eri alueella toimivilta psykologeilta (n = 221) (Taulukko 2.4). Kyselyssä tarjottiin vuoden 1969 tutkimuksen 30 suosituimman testin lista ja lisäksi selvitettiin käytön tiheys (TM- ja WM-listat). Yhdysvaltojen kymmenen suosituinta testiä on esitetty taulukossa 2.4. Tässä työssä jatkossa käytetään pääasiassa testien nimien lyhenteitä, joiden viittaamat testit voi tarkistaa liitteestä 7.

Taulukkoon 2.4 on kerätty tiedot suosituimpia testejä ammattikunnan tasolla tarkastelleista tutkimuksista. Niistä maista, joissa tutkimuksia on tehty useampia, on poimittu uusin löydetty tutkimus. Taulukossa testit on listattu TM-listauksen mukaiseen järjestykseen, joka on saatavissa kaikista tutkimuksista. Kuten taulukon 2.4 alaviitteistä on havaittavissa, tutkimusten otoskoot ja vastausprosentit vaihtelevat paljon. Myös kysymyksenasettelut poikkeavat toisistaan ja ovat siten tuottaneet hieman eri tavoin painottunutta informaatiota. Taulukko on aloitettu suomalaisesta näkökulmasta relevantista eurooppalaisesta tutkimuksesta.

Muñizin ym. (2001) kuudessa eurooppalaisessa maassa tekemä tutkimus testien käytöstä lienee laajin aiheesta toistaiseksi julkaistu tutkimus. Tämän tutkimuksen vastaajien ja vastausprosenttien raportointi on hyvin

poikkeuksellinen, minkä vuoksi tutkimusartikkelissa ilmaistut otoskoot ja vastausprosentit on tässä laskettu uudelleen, eivätkä siten ole sellaisinaan nähtävissä alkuperäisessä julkaisussa. Pienimmillään otos oli 29 psykologia (Belgia) ja suurimmillaan 722 (Iso-Britannia). Kysely lähetettiin yhteensä 8690 kansallisten liittojen psykologijäsenelle. Valtaosa vastaajista, kuten psykologeistakin, työskenteli kliinisessä työssä lukuun ottamatta Kroatiaa, jossa suurin alue oli opetus- ja koulutussektori (Muñiz ym., 2001). Tavallisimmat testit olivat klassisia psykometrisiä älykkyyso- ja persoonallisuustestejä. Vain kaksi testiä oli kärkikymmenikön joukossa jokaisessa kuudessa maassa: WAIS ja WISC. MMPI oli kärkilistalla neljässä maassa ja BENDER, RAVEN ja RO kolmessa maassa. 16PF, EPQ ja BDI löytyivät kahden maan kärkilistalta (Taulukko 2.4). Toisinto tutkimuksesta on tehty vuonna 2009 keräämällä aineistoa vieläkin laajemmin Euroopasta. Näitä tuloksia on käsitelty pohdinnassa, kun Suomen tuloksia on tarkasteltu kansainvälisestä näkökulmasta.

Muñizin ym. (2001) aineistossa ei ollut yhtään Pohjoismaata ja toisena suomalaisia erityisesti kiinnostavana tutkimuksena voidaankin pitää Mælandin ym. (1991) norjalaistutkimusta (Taulukko 2.4). Siinä kysely lähetettiin kaikille, lähes kahdelletuhannelle Norjan Psykologiliiton jäsenelle. Tutkimuksessa raportoitiin 16 suosituinta testiä, jolloin kärkikymmenikön jälkeen tulivat (11) Halstead (käyttäjät 11 %), (12) BDI (10 %), (13) ITPA (8 %), (14) Griffith-skaala (8 %), (15) Stanford-Binet (6 %) ja (16) Leiter (6 %).

Sharpley on tehnyt Australiassa kaksi psykologien testien käyttöä selvittänyttä tutkimusta (Sharpley & Pain, 1988; Sharpley & Scott-Stokes, 1999). Erityisesti Sharpleyn ja Scott-Stokesin (1999) tutkimus on merkittävä tarkkuutensa ja vertailevuutensa vuoksi. Siinä selvitettiin testien käytön tiheyttä sekä 87 testimenetelmän suosiota (testin tunnettuus, arvostus, käytön yleisyys ja ennuste käyttömäärän muuttumisesta). Suosituimpien testien lista oli muuttunut varsin paljon verrattuna aiempaan mittaukseseen. WISC ja WAIS säilyttivät ensimmäiset sijansa, samoin 16PF sijoittui lähes samalle tasolle. Kummaltakin listalta löytyvä RAVEN SPM oli kasvattanut selvästi suosiotaan kymmenessä vuodessa ollen kolmantena. Muilta osin menetelmät olivat vaihtuneet kokonaan ja esimerkiksi MMPI:tä ei ollut uudemmalla listalla. Myöskään yhtään projektiivista testiä ei löytynyt vuoden 1999 listalta (Taulukko 2.4). Trendi näyttäisi olleen siirtyminen käyttämään erilaisia itsearviointitestejä ja käyttäytymisen mittareita sekä tutkimaan myös enemmän oppimista ja kykyjä.

Euroopassa tekemänsä laajan tutkimuksen lisäksi Muñiz ym. (1999) ovat keränneet maantieteellisesti poikkeuksellisen laajan aineiston Etelä-Amerikasta. Aineistonkeruutapa oli myös poikkeuksellinen, sillä kysely lähetettiin 41 asiantuntijaedustajalle, 21:een espanjaa tai portugalia puhuvaan maahan. Informanteja pyydettiin kuvaamaan maansa tilannetta testien käytössä. Taulukossa 2.4 on tästä tutkimuksesta esitetty yhteenveto, ja on syytä korostaa tutkimuksen tekijöiden huomautusta, että maiden välillä oli testien suosiossa merkittäviä eroja, joita ei kuitenkaan tarkemmin raportoitu.

Lisäksi erityisesti Brasiliassa on tutkittu testien käyttöä (Noronha, 2002). Vastaajille tarjottiin 505 testin lista, joista oli käytössä 422. Merkille pantavaa on, että Brasiliassa laaja testikirjo aiheutti sen, että suosituimpienkaan testien käyttäjien osuus ei noussut korkeaksi, sillä suosituinta WISC-testiä raportoi käyttävänsä vain 15 % psykologeista. Kiinnostavaa on myös, että tutkimus on ainoa, jossa Suomessa tunnettu Wartegg-testi löytyy 10 suosituimman testin joukosta. Brasiliassa kärkilistä oli muutenkin poikkeuksellisen projektiivisvoittoinen. Etelä-Amerikasta oli lisäksi löydettävissä Gonzálezin (1977) tutkimus, jossa Kolumbian suosituimpia testejä olivat WISC, WAIS, Kuder Preference Record, TAT, RO, California Achievement Tests ja RAVEN SPM. Aineisto kerättiin kansallisen psykologiliiton jäseniltä (n = 42, 28 %). Vastaava jo varsin vanha, mutta testien suosion kehittymisen vertailupisteenä palveleva tutkimus on Kanadasta (La Pointe 1974) (Taulukko 2.4).

Aasiasta on saatavilla kahden maan kansalliset tutkimukset Hong Kongista (Chan & Lee, 1995) ja Kiinasta (Ryan, Dai & Zheng, 1994). Jälkimmäisen aineistonkeruu poikkeaa muista aihealueen tutkimuksista samalla tavoin kuin Muñizin ym. (1999) aineistonkeruu, sillä siinäkään tietoa testien suosiossa ei kerätty suoraan testien käyttäjiltä. Aineistonkeruu kattoi Hong Kongissa tehtyä tutkimusta paremmin psykologien erilaiset työympäristöt ja sovellusalat (terveydenhuolto, koulutus ja psykiatria). Kyselyä ei kuitenkaan osoitettu suoraan psykologeille vastattavaksi, vaan tiedot antoivat kussakin yksikössä psykologisesta testaamisesta vastuussa olleet esimiehet eli käytännössä lääkärit. Näin palautetut 185 vastausta edustivat paljon suuremman psykologijoukon työtä, mutta kuvasivat toisen käden yhteenvetotietoa. Vain 18,5 % vastaajista oli itse psykologeja. Chanin ja Leen (1995) aineisto kerättiin kyllä psykologeilta suoraan, mutta edustettuina olivat vain paikallisen liiton kliinisen ja kasvatustieteen osastojen psykologit.

TAULUKKO 2.4 Suosituimmat testit eri maissa.

Maa ja ajankohta:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Belgia ¹ 2001	WISC 32 %	WAIS 23 %	WPPSI 18 %	TAT 16 %	RO 15 %	CAT 10 %	
Hollanti ¹ 2001	WISC 17 %	MMPI 16 %	SCL-90 15 %	Dutch abr. MMPI=NVM 14 %	WAIS 13 %	Dutch Personality Quest.NPV 13 %	
Iso-Britannia ¹ 2001	WISC 33 %	WAIS 26 %	Individ. Wechsler Scales 22 %	British Ability Scales 14 %	MBTI 9 %	16PF 8 %	
Espanja ¹ 2001	16PF 27 %	WISC 23 %	WAIS 18 %	MMPI 15 %	BDI 9 %	Special Tertiary Admissions Test 8 %	
Slovenia ¹ 2001	WISC 37 %	BENDER 28 %	WAIS 28 %	Emotional Profile Index 22 %	Aptitude Tests for Elementary School Children 18 %	RO 16 %	
Kroatia ¹ 2001	EPQ 29 %	BENDER 26 %	RAVEN 21 %	MMPI 20 %	WISC 19 %	BETA 16 %	
Norja ² 1991	Wechsler 74 %	RO 50 %	BENDER 49 %	MMPI 39 %	DAP 36 %	CAT 30 %	
Latinal. Am., Espanja & Portugali ³ 1999	WAIS, WISC	MMPI	RO	RAVEN	16PF	BENDER	
Brasilia ⁴ 2002	WISC 15 %	CAT 14 %	H-T-P 14 %	BENDER 13 %	TAT 9 %	WZT 9 %	
Kanada ⁵ 1974	WISC/ WAIS	WISC/ WAIS	BENDER	RO	TAT	MMPI	
USA ⁶ 1984	WAIS 90 %	MMPI 85 %	BENDER 83 %	RO 81 %	TAT 76 %	WISC 71 %	
Australia ⁷ 1999	WISC	WAIS	RAVEN	Neale Analysis of Read.	16PF	SDS Self Directed Search	
Kiina ⁸ 1994	WAIS for China 79 %	EPQ 74 %	WISC- Chinese 56 %	China WYCSI 56 %	WMS 54 %	MMPI 50 %	
Hong Kong ⁹ 1995	WISC 84 %	Merrill- Palmer SMT 72 %	WAIS 72 %	DAP 72 %	BENDER 72 %	H-T-P 68 %	

	7.	8.	9.	10.
	MMPI 9 %	REY CF 5 %	RAVEN 5 %	---
	Utrecht Coping List 6 %	Groningen Intelligence Test 5 %	NEO Big Five 4 %	---
	BDI 8 %	WPPSI 8 %	Neale Analysis of Read. Test 6 %	---
	RO 6 %	RAVEN 5 %	BENDER 4 %	---
	Test of School Maturity 12 %	Vocational Interests Test 11 %	SDS Self Directed Search 7 %	---
	Index of Emotion 15 %	Cornell Index 12 %	WAIS 10 %	---
	TAT 30 %	Benton 24 %	SCL-90 21 %	SCT 14 %
	D48, D70	DAP	DAT Dental Admission Test	TAT
	RO 9 %	Drawing-Story test by W. Trinca 7 %	RAVEN 6 %	Pfister (coloured pyramid test) 4 %
	---	---	---	---
	PEABODY 70 %	SCT 70 %	H-T-P 69 %	DAP 69 %
	BDI	CBCL Child Behaviour Checklist	MBTI	ACER Higher Tests ML_MQ
	EPQ-Children 43 %	DAP 33 %	WPPSI 31 %	16PF 26 %
	SCT 68 %	Standfor- Binet 68 %	Vineland VSMS 66 %	RAVEN 66 %

**Taulukon prosentit = testi mainittu kertaa/vastaa-
jien määrä. Chan & Lee (1995) järjestys listattu
tämän mukaisesti.**

¹ Muñiz ym. (2001). Vastajat: Belgian (n= 29, vastaus-
prosentti 14), Hollannin (n = 437, 21 %), Kroatian
(n = 39, 18 %), Slovenian (n = 128, 40 %), Espan-
jan (n = 415, 12 %) ja Ison-Britannian (n = 722,
30 %) kansallisten psykologiitojen jäsenet. Kysy-
mys: avoin, 3 useimmin käytettyä testiä.

² Mæland ym. (1991). Vastajat: Norjan psykologiili-
iton jäseniä (n = 532, 27 %). Kysymys: avoin, useim-
min käytetyt testit + käyttötiheys.

³ Muñiz ym. (1999). Vastajat: otos oli 41 asiantuntija-
edustajaa 21 maasta (Latinalainen Amerikka, Es-
panja ja Portugali), jotka kuvasivat maansa tilannet-
ta, (n = 19, 46 %). Kysymys: "maassa 10 useimmin
käytettyä testiä".

Huom. Maiden välillä on merkittäviä eroja, tässä on
esitetty yhteenveto.

⁴ Noronha (2002). Vastajat: brasilialaisia, lisensoituja
psykologeja eri sovellusaloilta (n = 214, 7 %).

Kysymys: 505 testin valmis lista.

⁵ La Pointe (1974). Vastajat: kanadalaisia psykolo-
geja (n = 260, - %). Kysymys: avoin, 5 eniten käy-
tettyä testiä.

⁶ Lubin, Larsen & Matarazzo (1984). Vastajat: 10 %:n
otos psykiatrisissa sairaaloissa, julkisissa mielenter-
veyskeskuksissa ja klinikoissa, erityiskouluissa, am-
matinvalinnanohjauksessa ja veteraanihallinnon sai-
raaloissa työskentelevistä yhdysvaltalaisista psyko-
logeista (n = 221, 48 %). Kysymys: v. 1969 vastaa-
vassa tutkimuksessa käytetty 30 suosituimman tes-
tin valmis lista + käytön tiheys.

⁷ Sharpley & Scott-Stokes (1999). Vastajat: Australian
Council for Educational Research (ACER) jäsenenä
olevia psykologeja (n = 439, 9 %). Kysely lähetettiin
kaikille 5000 psykologille ACER:n uutiskirjeen postitus-
listalla. Kysymys: 87 testin valmis lista vastaavasta tut-
kimuksesta vuodelta 1988 + käytön tiheys.

⁸ Ryan, Dai & Zheng (1994). Vastajat: Lääkäreitä ja
psykologeja valikoituissa kiinalaisissa lääketieteelli-
sissä, koulutuksellisissa ja psykiatrisissa laitoksissa
(n = 185, 59 %). Vain 18,5 % vastaajista oli psykologeja.
Kysymys: 37 testin valmis lista ja käytön tiheys.

⁹ Chan & Lee (1995). Vastajat: hongkongilaisia kliini-
siä ja kasvatuspsykologeja, paikallisen liiton ko. osas-
tojen jäsenet (n = 102, 49 %). Kysymys: 49 testin val-
mis lista ja käytön tiheys.

2.3.3 Yleishuomiot ammattikunnan suosituimmista testeistä

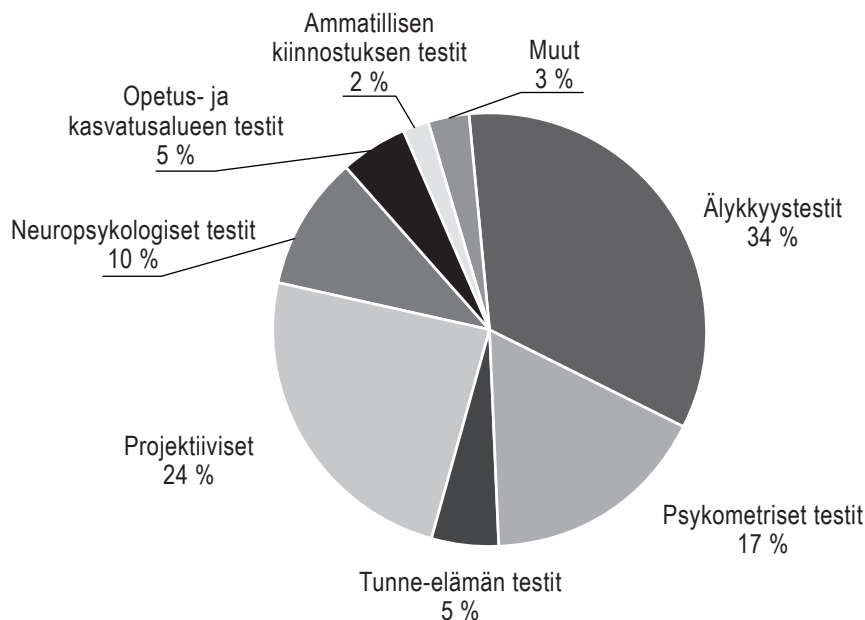
Taulukon 2.4 yhdeksän tutkimusta tarjoavat tietoa kaikkiaan viideltä mantereelta ja 14 alueelta. Tietoa on 13 maasta ja yksi tutkimus tarjoaa yhteenvetotietoa suuresta joukosta espanjan- ja portugalinkielisiä maita. Kaikkiaan taulukossa mainitaan 131 testiä. Näin ollen laskennallisesti taulukossa voisi olla minimissään 10 ja maksimissaan 131 erilaista testiä. Taulukko sisältää 47 erilaista testiä, joten samat testit ovat nousseet kärkeen tutkimuksesta ja maasta toiseen. Taulukossa useimmin mainittu 15 testiä kattavat peräti 73 % kaikista maininnoista. Myös Eversin ym. (2011) 17 euroopan maata käsittävässä tutkimuksessa oli samankaltainen tilanne. Siinä suosikkitaulukoon olisi voinut kohota 166 testiä, mutta koko taulukko sisälsi 64 eri testiä. Viidellätoista suosituimmalla testillä voitiin kattaa lähes kaksikolmannesta taulukosta (ks. Evers ym., 2011). Voidaankin todeta, että testivalikoima on näiden tietojen perusteella kautta maailman vahvasti fokusoitunut suosittuihin klassikkotesteihin. Koska testien saatavuus luonnollisesti vaikuttaa niiden mahdollisuuteen kohota suosituimpien testien listoille, voidaan myös todeta klassikkotestien saatavuuden kattavuus laajaksi.

Näiden tutkimusten perusteella testien suosiossa on toisaalta yleismaailmallisia, yhteisiä piirteitä ja toisaalta kansallisia painotuksia. Yleisimpien testien joukossa oli aina laaja-alaisia älykkyystestejä (Wechslerit), jokin suppeampi älykkyystesti ja vähintään yksi psykometrinen (usein MMPI tai 16PF) sekä pääsääntöisesti ainakin yksi projektiivinen persoonallisuustesti (useimmiten RO), jokin neuropsykologinen menetelmä (pääasiassa Bender) sekä yleensä kunkin maan oloihin sopiva oppimisen testi. Vain Brasilian testien joukosta puuttui psykometrinen persoonallisuustesti kokonaan. Edellä esitetystä perusrakenteesta eniten poikkeavat testivalikoimat olivat Brasilialla, Kroatialla ja Hollannilla. Eurooppalais-tutkimuksessa testityyppien perusrakenne poikkesi lähinnä siinä, että oppimisen alueen testi puuttui yhä useamman maan kärjestä (Evers ym., 2011). Myös projektiivinen persoonallisuustesti oli pudonnut muutamien maiden kärjestä (Evers ym., 2011). Tilalle tulleet testit olivat usein neuropsykologisia (erityisesti tarkkaavuuden testejä) tai kehityksen mittareita. Ammatillisten kiinnostusten testejä ei tämän tutkimuksen kärkilistoilta löytynyt yhdestäkään maasta (Evers ym., 2011).

2.3.3.1 YLEISIMMÄT MITTAUSKOHTEET

Kaikkein suosituimmalla testillä mitattiin älykkyyttä lähes kaikissa maissa (12/14). Vain Espanjassa ja Kroatiassa suosituin testi oli persoonallisuuden mittari. Eversin ym. (2011) tutkimuksessa niissäkin suosituimmaksi oli kohonnut älykkyydesti. Eversin ym. (2011) tutkimuksen 15/17 maassa suosituin testi oli älykkyyden mittari. Vain Kreikassa ja Turkissa kaikkein suosituimmalla testillä (MMPI) mitattiin persoonallisuutta.

Kaikkiaan taulukkoon 2.4 kerätyistä 131 havainnosta 34 % oli älykkyyden mittareita (Kuvio 2.1). Kaikissa maissa kymmenen suosituimman testin joukossa olivat Wechslerin älykkyydestit eri ikäryhmille: WAIS, WISC ja usein WPPSI, jotka olivat pääsääntöisesti sijoilla 1–3. Wechslerin eri älykkyydestejä oli kaikista testeistä 23 %. Älykkyydesteistä ne kattoivat kaksi kolmannesta. Eversin ym. (2011) tuloksista on tehtävissä samat havainnot. Älykkyydestien asema oli voimakkain Isossa-Britanniassa ja Hong Kongissa: niitä oli kärjessä peräti 5. Myös Belgiassa ja Australiassa älykkyydestejä oli runsaasti kärkikymmenikössä (4 kpl), kun taas Norjan kärkeen sijoittui poikkeuksellisesti vain yksi älykkyydesti.

KUVIO 2.1 Suosituimpien testien jakautuminen mittauskohteen mukaan taulukon 2.4 tutkimuksissa.

Persoonallisuustestejä (mukaan lukien tunne-elämän ja mielialan mittarit) taulukossa oli lähes puolet (Kuvio 2.1), suosituimpina MMPI ja RO (myös Evers ym., 2011). Persoonallisuutta mittaavia testejä oli eniten Brasilian (7 kpl) sekä Yhdysvaltojen ja Norjan kärkikymmeniköissä (6 kpl), kun taas Sloveniassa niitä oli vain kaksi.

Neuropsykologisia testejä taulukossa oli kymmenesosa, ylivoimaisesti suosituimpana Bender-Gestalt. Tyypillisimmin kärkikymmeniköstä löytyi yksi neuropsykologinen testi, mutta Ison-Britannian, Hollannin ja Australian listoilla niitä ei kuitenkaan ollut yhtään. Norjan ja Kroatian listoilla niitä oli kaksi. Eversin ym. (2011) tutkimukseen verrattuna neuropsykologisia testejä näyttää kohonneen lisää suosikkitestien kärkeen ja mukaan on tullut myös tarkkaavuuden mittareita.

Koulutus- ja opetusalueen testejä sekä ammatillisten kiinnostusten mittareita ja oirekyselyitä oli taulukossa 2.4 yhteensä kymmenesosa (Kuvio 2.1). Eversin ym. (2011) tutkimukseen verrattuna näiden testityyppien osuus on aiemmissa tutkimuksissa ollut suurempi. Eversin ym. (2011) tutkimuksessa kärkilistoilta puuttui useassa maassa oppimisen alueen testi kokonaan ja yhdenkään maan kärkikymmenikössä ei mainittu ammatillisten kiinnostusten testejä.

Ensisijaisesti lasten testaamiseen suunnattuja menetelmiä taulukossa oli 29 %. Lisäksi oli testejä, joita käytetään sekä lapsien että aikuisten testaamiseen (esim. Rorschach). Toisaalta on testejä, joilla voidaan testata aikuisasiakkaitakin, vaikka ne lähtökohtaisesti ovat suunnatut lapsiasiakkaille (esim. koulusektorin monet testit). Näin ollen lapsille kohdennettujen ja soveltuvien testien osuus oli lähellä puolta kaikista mainituista testeistä.

2.3.3.2 PSYKOMETRISTEN JA PROJEKTIIVISTEN TESTIEN SUOSIO

Kun tutkijat ovat tarkastelleet suosituimpia testejä, he ovat usein pohtineet psykometrysten ja projektiivisten testien keskinäistä asemaa. Esimerkiksi espanjan- ja portugalinkielisten maiden suosituimmista testeistä suurempi osa oli psykometrisiä (Muniz ym., 1999). Tutkitut maat jaettiin kahteen ryhmään. Pienemmäksi muodostui ryhmä, jossa hallitsevimpiä olivat projektiiviset testit (esim. Argentiina) ja suuremmaksi ryhmä,

jossa yleisimpiä olivat psykometriset testit (esim. Espanja). Muñiz ym. (2001) totesivat myös kuudessa Euroopan maassa tekemässään tutkimuksessa, että yleisesti psykometrisillä testeillä oli selkeästi hallitseva asema Belgiaa (erityisesti Vallonia) lukuun ottamatta (myös Evers ym., 2011). Myös ohjaustyössä objektiivisten testien käyttäjiä oli enemmän, niitä käytettiin kappalemääräisesti enemmän ja niitä teetettiin suuremmalle osalle asiakkaita kuin projektiivisia testejä (Watkins, Cambell & McGregor, 1988).

Sharpleyn australialaistutkimukset vuosilta 1988 ja 1999 osoittivat projektiivisten testien poistuneen kokonaan 10 suosituimman testin listasta vuoteen 1999 tultaessa. Samankaltainen havainto on tehtävissä Eversin ym. (2011) eurooppalaistutkimuksesta. Projektiiviset testit eivät olleet suosittuja myöskään Kiinassa millään sovellusalalla, vaikka yksittäinen testi saattoikin esiintyä listalla (Ryan, Dai & Zheng 1994).

Toisaalta Yhdysvalloissa on todettu projektiivisten testien säilyttäneen asemansa niiden suosion laskua koskevista ennusteista huolimatta (Camara, Nathan & Puente, 2000; Lubin ym., 1985). Euroopassakin projektiivinen menetelmä löytyy 11/17 maan suosituimpien testien listalta. Yliopistoissa toimivien psykologien on todettu uskoneen projektiivisten testien menettävän merkitystään (Piotrowski & Keller, 1984; Thelen, Varble & Johnson, 1968). Näistä ennustuksista huolimatta projektiivisten testien käytön suosio kliinisessä työssä jatkui. Myöskään Watkins (1991) ei havainnut projektiivisten testien käytön vähenemistä, vaan pikemminkin lievää kasvua. Piotrowski (1984) onkin sanonut:

”Whatever negative opinions some academics may hold about projectives, they clearly are here to stay, wishing will not make them go away”.

Myös Wade ym. (1978) totesivat projektiivisten testien tulleen jäädäkseen, sillä jopa testikriittisyyden voimakkaimpana aikana heidän tutkimiansa klinikoiden käyttämistä testeistä neljä kymmenestä suosituimmasta oli projektiivisia.

Yhteenvetotaulukossa 2.4 projektiivisia persoonallisuustestejä oli enemmän kuin psykometrisiä (Kuvio 2.1), mutta suosituin persoonallisuustesti oli psykometrinen 9 tutkimuksessa 14:stä. Projektiivinen menetelmä oli suosituin persoonallisuuden mittaamisessa Norjassa, Belgiassa, Kanadassa, Brasiliassa ja Hong Kongissa. Brasiliassa suosituimmista

kymmenestä testistä peräti seitsemän oli projektiivisia testejä, Yhdysvalloissa ja Norjassa niitä oli viisi. Maita, joiden kärkilistalta ei löytynyt ainuttakaan projektiivista testiä, oli neljä: Hollanti, Iso-Britannia, Australia ja Kroatia. Psykometrisiä persoonallisuustestejä kärkilistalta löytyi eniten Hollannissa ja Kiinassa (4 kpl), kun taas Hong Kongin ja Brasilian listassa ei ollut yhtään psykometristä persoonallisuustestiä. Eurooppalaistutkimuksessa puolestaan oli neljä maata (Liettua, Slovenia, Slovakia, Tsekki), joissa projektiivinen persoonallisuustesti oli suositumpi kuin psykometrinen (Evers ym., 2011).

2.3.3.3 SAMAT TESTIT SUOSITTUJA YLI AJAN JA PAIKAN

Suosituimmat testit näyttävät säilyttäneen paikkansa paitsi yli ajan, myös kautta maailman. Kliinisen alueen ja ohjauksen sovellusalan testien käyttötutkimusten katsaus ajalta 1960–1990 osoitti huomiota herättävän stabiiliuden psykologien testikäytännöissä (Watkins, 1991). Samat testit olivat säilyttäneet suosionsa ja Watkins (1991) totesi kaikkien indikaattorien osoittavan, että niiden suosio säilyy edelleen. Kliinisen ja neuropsykologian alueillakin on havaittu samojen testien säilyttäneen suosionsa (Archer ym., 1991; Ball, Archer & Imhof, 1994; Brown & McGuire, 1976; Camara, Nathan & Puente, 2000; Craig & Horowitz, 1990; Louttit & Brown, 1947; Lubin, Larsen & Matarazzo, 1984; Lubin, Wallis & Paine, 1971; Piotrowski & Keller, 1989; Sundberg, 1961).

Tutkijat päätyvätkin toinen toisensa jälkeen sovellusalasta, asiakasryhmästä, maasta tai maanosasta riippumatta samaan johtopäätökseen: suosituimpien testien lista muodostuu varsin pienestä joukosta klassisia testejä vaihtelevassa järjestyksessä (mm. Archer ym., 1991; Ball, Archer & Imhof, 1994; Camara, Nathan & Puente, 2000; Chan & Lee, 1995; Domino & Domino, 2006; Evers ym., 2011; Evers & Zaal, 1982; Lubin ym., 1985; Oakland & Hu, 1992; Piotrowski & Keller, 1989; Watkins, 1991). Ball, Archer ja Imhof (1994) havaitsivat suosituimpien testien muodostuvan toistuvasti eri tutkimuksissa 20–40 testin joukosta. Myös Oakland ja Hu (1992) päättelivät, että vaikka psykologeilla on valittavanaan jopa tuhansia testivaihtoehtoja, he säännöllisesti rajoittavat käytön vain muutamiin harvoihin.

Vaikka suosituimpien testien kärki on selvä ja vakaa, on kuitenkin huomattava, että psykologien kokonaisuudessaan hyödyntämä testikirjo on

erittäin laaja niiden harvojen tutkimusten perusteella, joissa asia on huomioitu. Evers ym. (2011) saivat tutkimuksessaan vastaukseksi yli 2 000 eri testiä kysyttäessä psykologien kolmea suosituinta testiä 17 Euroopan maassa. Rabin, Barr ja Burton (2005) käyttivät avointa kysymystä eivätkä rajoittaneet vastaamista valmiiseen listaan. Seurauksena saatiinkin ilmi se valtava menetelmäkirjo, joka on tarjolla ja käytössä. Esimerkiksi muistin arvioimiseen raportoitiin käytettävän 273 menetelmää ja tarkkaavaisuutta raportoitiin mitattavan 220 instrumentilla. Mielenkiintoinen havainto oli, että muistin testaamiseen mainituista 273 testistä 101 oli Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) mukaan suunnattu muistin mittaamiseen ja tarkkaavaisuuden testaamiseen käytetyistä 220 testistä 45 tarkkaavaisuuden mittaamiseen. Toisin sanoen muistia ja tarkkaavaisuutta arvioitiin myös hyvin monilla sellaisilla instrumenteilla, joita ei ollut spesifisti niihin tarkoituksiin kehitetty.

Monilla testeillä on siis pitkä historia suosituimpien joukkoon kuulumisesta. Yhdysvalloissa on tutkittu vuodesta 1935 alkaen yleisimmin käytettyjä testejä (Louttit & Brown, 1947) ja kansallinen tutkimus on sen jälkeen uusittu useaan kertaan (Brown & McGuire, 1976; Lubin, Larsen & Matarazzo, 1984; Lubin, Wallis & Paine, 1971; Sundberg, 1961). Tämän tutkimusjatkumon avulla on voitu seurata testien suosiossa tapahtuneita muutoksia Yhdysvalloissa. Lubinin, Larsenin ja Matarazzon (1984) tutkimuksessa seurantajakso kattoi vuodet 1935–1982, ja mittaustapa mahdollisti aineistojen suoran vertailun. Kahdessa viimeisessä mittauksessa (1969 ja 1982) oli testimenetelmien suosiossa kärkikymmenikössä vain vähäisiä muutoksia. Suosion muuttumattomuus oli huomattava, sillä testien suosituimmuusjärjestysten korrelaatio oli $r = .89$, $p < .001$. Suosituimpien projektiivisten testien osalta ei ollut tapahtunut muutoksia ja puolet TopTen-listalla olleista oli projektiivisiä testejä. Voimakkaasti suosiotaan kasvattanut menetelmä oli MMPI, joka oli vuonna 1946 15. suosituin ja 1982 jo toiseksi suosituin. Lubinin, Larsenin ja Matarazzon (1984) mukaan tätä selittää se, että MMPI on runsaasti tutkittu testi. Sama suosion nousu oli nähtävissä WAIS- ja WISC-testeissä.

Chan ja Lee (1995) huomasivat omissa tuloksissaan kärkeen sijoittuneiden 9/12 testin olevan samoja, jotka olivat olleet listalla aiemmin (Tsoi & Sundberg, 1989). Alemmas pudonneet testit (MAPS, WMS, BVRT) eivät olleet keskenään samantyyppisiä. Myöskään tilalle nousseista testeistä ei ollut löydettävissä yhteistä nimittäjää (PM, DAP, SCT). Chan ja Lee (1995) tulkitsivat tuloksia siten, että yksinkertaisemmat projektiiviset

testit (DAP, HTP) olivat kasvattaneet suosiotaan ja olivat selkeästi käytetympiä kuin vaativammat (RO).

Suosituimpien testien asema näyttää olevan vankka myös maantieteellisesti. Esimerkiksi Hong Kongissa (Tsoi & Sundberg, 1989) ja Yhdysvalloissa (Lubin, Larsen & Matarazzo, 1984) huomattiin kuuden testin kymmenestä olleen samoja kummassakin maassa (Chan & Lee, 1995). Myös esimerkiksi La Pointen (1974) sekä Ogawan ja Piotrowskin (1992) vertailut osoittivat samojen testien olevan suosittuja eri maissa. Zhangin (2000) yhteenvedo puolestaan osoitti, että saatavilla oleva testivalikoima oli Kiinassakin varsin laaja, mutta sielläkin käyttö keskittyi samoihin kansainvälistyneisiin testeihin.

2.3.3.4 GLOBAALIN, STABIILIN JA FOKUSOITUNEEN SUOSION SELITYKSET

Mitä on globaalinen, stabiili ja fokusoituneen suosion takana? Havaittuaan samojen testien säilyttävän itsepintaisesti suosionsa ovat tutkijat myös pohtineet mahdollisia selityksiä tälle. Muñizin ym. (2001) mukaan psykologien suhtautuminen testimenetelmiin on konservatiivista ja psykometriikan tuottamalla uudella tiedolla on ollut vain vähän vaikutusta testien valintaan. Oakland ja Hu (1992) esittivät mahdollisina syinä globaaliin ja stabiiliin suosioon testien hinnat, saatavuuden ja vaihtoehtoisten testien psykometrinen tietojen riittämättömyyden. Myös taloudellisten tekijöiden mahdollinen vaikutus testien valintaan on nostettu esiin, kun on tutkittu tietyn testin käyttöön kuluva aikaa (Ball, Archer & Imhof, 1994).

Myös Watkins (1991) kiinnitti huomiota testien käytön suureen stabiiliuteen. Hän esitti kolme syytä tilanteeseen:

- (1) Suosionsa säilyttävät testit (WAIS, WISC, MMPI, Rorschach, TAT, Bender Gestalt, D-A-P, H-T-P ja lauseentäydennyslomakkeet) vastaavat parhaiten niihin diagnostisiin kysymyksiin, joihin psykologeja pyydetään ottamaan kantaa.
- (2) Vanhoja tapoja voi olla vaikea muuttaa tai vastustaa. Monella testillä on pitkä käyttöhistoria, ne ovat tunnettuja ja usein paljon tutkittuja, joten tunnettavuudenkin vuoksi samat testit voivat tulla ensimmäisenä psykologin mieleen testien valintatilanteessa.
- (3) Suosituimmat testit ovat samoja, joihin psykologeille todennäköisimmin on annettu koulutusta.

Tietyn testin tuttuuden joko käyttökokemuksen tai saadun koulutuksen kautta onkin havaittu olevan määräävä tekijä käyttää sitä (Watkins, Cambell & McGregor, 1988; myös Rabin, Barr & Burton, 2005). Saata-villa oleva koulutus erityisesti vaativimmista projektiivisista tekniikoista vaikuttaa niiden käytön määrään tietyssä maassa tai alueella (Chan & Lee, 1995).

Koulutuksen lisäksi Rabin, Barr ja Burton (2005) esittivät suosion kes-kittymiseen ja kestävyysneuropsykologian alueella selitykseksi sen, että psykologit keskittivät käytön psykometrisiltä ominaisuuksiltaan vah-voihin testeihin, joita heidän arvioidensa mukaan olivat tutkimuksessa kärkeen sijoittuneet testit. Toisaalta on havaittu, että tekninen riittävyys ei määrää jonkin testin käyttöä (esim. LaGrow & Prochnow-LaGrow, 1982; Roussalov, 2000). LaGrow ja Prochnow-LaGrow (1982) selvittivät pait-si koulupsykologien eniten käyttämät testit, myös arvioivat niiden tek-nistä riittävyttä normien, reliabiliteetin ja validiteetin osalta. Heidän mu-kaansa vain kaksi testiä yhdestätoista (18 %) oli teknisesti riittäviä kai-killä kolmella kriteerillä (WISC ja PIAT). Lisäksi kolme testiä (27 %) oli riittäviä normien, neljä testiä (36 %) reliabiliteetin ja kolme (27 %) validi-teetin suhteen. Yhteenvetona todettiin, että suosituimmat testit eivät olleet teknisesti riittäviä.

Tässä tutkimuksessa ei pyritty etsimään syitä sille, miksi joitakin tietty-jä testejä käytetään paljon tai maailmanlaajuisesti. Näitä pohdintoja on löydettävissä edellä esiteltyjen tutkimusten raporteista. Todettakoon kui-tenkin, että syitä testien suosioon on hyvin monenlaisia. Kokonaan toi-nen kysymys on, onko globaaliudesta ja stabiiliudesta jotakin ilmeistä haittaa? Klassisista testeistä on kertynyt enemmän kokemusta ja tutki-musta, jolloin tieto parhaimmillaan kumuloituu. Toisaalta tiukka pitäyty-minen samoissa testeissä ei anna uusille menetelmille ja lähestymista-voille mahdollisuuksia tulla varteenotettaviksi vaihtoehdoiksi. Myös kult-tuurin ja kontekstin huomioon ottaminen pitäisi olla yhtä olennaista valit-taessa testejä käyttöön kuin mitä ne ovat testejä kielestä toiseen kään-nettäessä.

2.3.4 Suosituimmat testit eri sovellusaloilla

Testien suosion voidaan olettaa vaihtelevan psykologian eri sovellus-aloilla johtuen muun muassa alan tyypillisistä tutkimustarpeista ja -koh-teista, asiakasryhmistä ja traditioista. Tutkimuksia, joissa olisi selvitetty

testien suosiota samalla mittarilla eri sovellusaloilla ja vertailtu niiden tilannetta, on vain harvoja. Yksi vertailun mahdollistavista tutkimuksista on Ryanin, Dain ja Zhengin (1994) kiinalaistutkimus, jossa tarkasteltiin kahdeksan alan tilannetta. Sen perusteella todettiin, että sovellusala vaikuttaa testien valintaan (myös Rabin, Barr & Burton, 2005). Kasvatusalalla ja kliinisessä työssä toimivien testivalikoimien on myös todettu eroavan (Chan & Lee, 1995). Hongkongilaistutkimuksen otos oli huomattavan pieni (n = 50), mutta katsottaessa kuitenkin tuloksista erikseen kliinisen ja koulupuolen suosituimpia testejä havaittiin, että klinikot käyttivät koulupsykologeihin verrattuna enemmän seuraavia testejä: WAIS, HTP, MMPI, MAPS ja WMS (Chan & Lee, 1995).

Lubin ym. (1985) vertailu viiden eri sovellusalan suosituimmista testeistä osoitti, että pääosin samat testit olivat suosittuja työympäristöstä toiseen, mutta arvioitaessa suosiota käyttöiheyden perusteella havaittiin myös joitakin eroavuuksia. Terveystieteiden alueella työskentelevät suosivat keskenään samoja testejä, mutta valikoima erosi neuvonta-tehtävissä ja kehitysvamma-alalla toimivien suosikkitesteistä (Lubin ym., 1985). Myös kliinikoiden ja neuropsykologien on todettu eroavan toisistaan (Camara, Nathan & Puente, 2000). Voidaankin todeta sovellusalaakohtaisen tutkimuksen olevan perusteltu toinen tutkimuslinja ammattikunnan tasoiselle testien suosion tutkimukselle.

Taulukkoon 2.5 on koottu tietoja testien suosiosta eri sovellusaloilla. Mukaan on poimittu sovellusalojen tuoreimpia tai perusteellisimpia tutkimuksia, joista osa on jo iäkkäitä. Kliinisen työn käsitteen alle on mahdolluttavissa laaja kirjo erilaisia työskentely-ympäristöjä ja asiakaskuntia. Tutkimuksia tarkasteltaessa onkin syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, keistä tutkimuksen otos on muodostunut. Kliinisellä alueella suosituimpia testejä olivat tutkimuksesta toiseen WAIS ja WISC sekä MMPI. Myös Bender, RO ja TAT nousivat tutkimuksissa esiin säännöllisesti. Suosittuja olivat myös erilaiset projektiiviset piirroukset sekä lauseentäydennystehtävät. Muistin ja masennuksen mittareita sekä oirekyselyitä löytyi myös usein kärkilistoista. Verrattaessa kliinisen alueen suosittuja testejä vastaaviin koko ammattialueen tutkimusten tuloksiin (Taulukko 2.4) erottuivat erityisesti kolme tällä sovellusalalla esiintyvää testiä: WRAT, WYCSI ja Denver DST. Kliinisen alueen suosituimmat testit ovat muuttuneet hyvin vähän sitten 1960-luvun (Brown & McGuire, 1976; Lubin ym., 1985; Piotrowski & Keller, 1989; Watkins, 1991). Samat perinteiset testit ovat olleet kliinikoiden suosiossa siis pitkään.

Waden ym. (1978) tutkimuksessa (Taulukko 2.5) on kiinnostavaa, että testien käytön suosio oli hyvin yksituumaista. Lähes kaikki vastaajat käyttivät WAIS-testiä (93 %). Samoin muiden suosituimpien testien käyttäjien osuus kaikista vastaajista osoittautui korkeaksi: MMPI (85 %) – WRAT (68 %). Myös Ballin, Archerin ja Imhofin (1994) tutkimuksessa huomioitiin käyttäjien osuus. Taulukossa 2.5 raportoidut testit ovat niitä, joita käytti vähintään 40 % vastanneista. Lapsiasiakkailla käytettävissä testeissä hajontaa oli suosiossa eniten, sillä vain kolme testiä ylitti asetetun 40 % mainintarajan.

Neuropsykologian alueen testien käyttöä on tutkittu poikkeuksellisen paljon (esim. Ball, Archer & Imhof, 1994; Putnam & DeLuca, 1990; Seretny ym., 1986; Sweet & Moberg, 1990) ja löydettävissä on myös toisintotutkimuksia (Guilmette ym., 1990; Hartlage & Telzrow, 1980). Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) mukaan heidän tutkimuksensa edustaa laajinta ja perusteellisinta tutkimusta testien käytöstä neuropsykologian alueella ensimmäisen vastaavan ollessa Hartlagein ja Telzrowin (1980). Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) kysely lähetettiin noin kolmannekselle kaikista Yhdysvalloissa ja Kanadassa sovellusalan liittoihin kuuluvista neuropsykologeista. Vastaajat edustivat aiempiin alan tutkimuksiin verrattuna laajinta kirjoa neuropsykologien erilaisista työympäristöistä.

Neuropsykologien suosituimmat testit painoutuivat selvästi alan omiin menetelmiin (Taulukko 2.5). Kaikissa tutkimuksissa suosituimpia olivat tosin WAIS ja usein myös WISC, mutta valtaosa testeistä oli selvästi neuropsykologisia. Persoonallisuuden mittareista MMPI esiintyi noin puolessa tutkimuksista ja sen lisäksi ainoastaan RO ja SCT mainittiin kumpikin kerran. Kiinnostava havainto on, että Bender-Gestalt esiintyi kärkikymmenikössä harvemmin kuin mitä sen suosioista koko ammattikunnan tasolla olisi voinut olettaa. Neuropsykologian alalle näytti olevan tyypillistä erityisesti WMS- ja TMT-testien suuri suosio. Muita useammin tutkimuksissa ovat esiin nousseet myös Halstead-Reitan Neuropsychological Test Battery, WRAT ja BVRT.

Kiinassa tehdyn tutkimuksen tulokset poikkesivat selvästi muiden tutkimusten havainnoista siten, että alan erikoistestit eivät korostuneet suosituimmissa testeissä (Ryan, Dai & Zheng, 1994). Lees-Haleyn ym. (1996) tutkimus puolestaan poikkesi aineistoltaan muista, sillä tutkimus kohdistui lausuntomateriaaleihin testaajilta kyselyin kerättävän aineiston sijasta

TAULUKKO 2.5 Suosituimmat testit eri sovellusaloilla.

Sovellusala / Konteksti	Suosituimmat testit	Tutkimus / Maa	n (%)
KLIININEN SOVELLUSALA:			
Kliininen työ (APA:n luokituksessa)	WAIS, MMPI, WISC, RO, Bender-Gestalt, TAT, WRAT, H-T-P, WMS ja BDI	Camara, Nathan & Puente (2000) / USA	161
Yleissairaalat	EPQ (Adult), WAIS, WISC, WYCSI, MMPI, WMS, WPPSI, EPQ (Child), DAP ja Denver DST	Ryan, Dai & Zheng (1994) / Kiina	185 (59 %)
Psykiatriset sairaalat	WAIS, MMPI, EPQ (Adult), WMS, WISC, SCL-90, Hamilton, EPQ (Child), C-WYCSI ja HRB	Ryan, Dai & Zheng (1994) / Kiina	185 (59 %)
Puolustusvoimien sairaalat	EPQ (Adult), WAIS, MMPI, WMS, EPQ (Child), WISC, SCL-90, 16PF, WYCSI ja Itseraportointi Type A	Ryan, Dai & Zheng (1994) / Kiina	185 (59 %)
Naisten ja lasten terveyskeskukset	Denver DST, DAP, WISC, WYSCI, Gesell Developmental Schedule, WPPSI, Peabody PVT, Raven, Bender ja EPQ (Child)	Ryan, Dai & Zheng (1994) / Kiina	185 (59 %)
Kliininen työ: Aikuisasiakkaat	WAIS, Bender, MMPI, RO ja TAT	Ball, Archer & Imhof (1994) / USA	228 (36 %)
Julkiset mielenterveysyksiköt	WAIS, MMPI, Bender-Gestalt, ihmispiirrokset, WISC, TAT, SCT, RO, H-T-P ja WRAT	Piotrowski & Keller (1989) / USA	413 (46 %)
Kliininen työ	WAIS, TAT ja Bender	Bassa & Schiebusch (1984) / Etelä-Afrikka	135
Kliininen työ	WAIS, MMPI, SCT, TAT, RO, Bender-Gestalt, projektiiviset piirrokset, BDI, WISC ja WRAT	Wade ym. (1978) / USA	471 (51 %)
NEUROPSYKOLOGIAN SOVELLUSALA:			
Sairaalat	WAIS, WMS, TMT, CVLT ja WISC	Rabin, Barr & Burton (2005) / USA & Kanada	747 (40 %)
Neuropsykologit	MMPI, WAIS, WMS, TMT, COWAT, Finger Tapping Test, HRNB, BNT, Halstead Category Test ja WRAT	Camara, Nathan & Puente (2000) / USA	430
Oikeustapaukset	WAIS, MMPI, WMS, Trails A, Trails B, Finger Oscillation Test, Bender, Category Test, WCST ja SCT (erilaiset)	Lees-Haley ym. (1996) / USA	100
Neurologinen osasto	WAIS, WMS, HRNB, EPQ (Adult), Denver DST, MMPI, WISC, WPPSI, Stanford-Binet ja DAP	Ryan, Dai & Zheng (1994) / Kiina	185 (59 %)
International Neuropsychological Society-jäsenet	WAIS, WCST, MMPI, BNT, ROCF, TMT, Grooved Pegboard Test, WMS, Token Test ja COWAT	Butler, Retzlaff & Vanderploeg (1991)	250 (56 %)

Sovellusala / Konteksti	Suosituimmat testit	Tutkimus / Maa	n (%)
Kuntoutuslaitokset	WAIS, WMS, TMT, MMPI, WRAT, BVRT, HRNB, RO ja BVRT	Guilmette ym. (1990) / USA	449 (52 %)
National Academy of Neuropsychologists-jäsenet	länmukainen Wechslerin älykkyystesti, HRNB, WRAT Bender, BVRT, Luria, WMS, MFD ja MMPI	Hartlage & Telzrow (1980) / USA	158
KOULUPSYKOLOGIAN JA OHJAUKSEN SOVELLUSALA:			
Koulupsykologit	Wechslerin älykkyystestit, Brigance, PPVT, Woodcock-Johnson Psycho-educational Battery, Detroit DTLA, KeyMath, Test of Language Development, WRAT ja VMI	Mardell-Czudnowski (1996) / USA	1059 (19 %)
Koulupsykologit	WISC, Bender, Vineland ABS, SCT, Beery DTVMi, WAIS, DAP, WJ-r, SBFE ja Goodenough-Harris	Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett (1994) / USA	123 (31 %)
Koulupsykologit	EPQ-Adult, WYCSI, 16PF, WAIS, EISC, EPQ-Child, WMS, Stanford-Binet, Raven ja MMPI	Ryan, Dai & Zheng (1994) / Kiina	185 (59 %)
Koulupsykologit	WISC, WRAT, Bender, Stanford-Binet, Peabody PPVT, VMI, Wepman Auditory Discrimination Test ADT, PIAT, ITPA, Detroit Test of Learning Aptitude ja Slosson Intelligence Test SIT	LaGrow & Prochnow-LaGrow (1982) / USA	579 (29 %)
AmmatINVALINNAN- ja opinto-ohjaus	SCII, MMPI, WAIS, SCT, Bender-Gestalt, TAT, 16PF, CPI, WISC ja EPPS	Watkins, Campbell & McGregor (1988) / USA	630 (63 %)
LAPSI- JA NUORISOASIAKKAISIIN LIITTYVÄT SOVELLUSALAT:			
Lapset	Hamburg-Wechsler-Intelligenztest für Kinder, Aufmerksamkeits-Belastungstest, Scenotest, K-ABC, Freiburger Persönlichkeitsinventar, Intelligenztest für Erwachsene-, Frostig, Hamburger Neurotizismus- und Extraversionskala für Kinder und Jugendliche, Raven ja Verzauberte Familie	Bölte, Adam-Schwebe & Englert (2000) / Saksa	92
Lapset	Wechslerin älykkyystestit, Bender ja RO	Ball, Archer & Imhof (1994) / USA	228 (36 %)
Nuoret	Wechslerin älykkyystestit, RO, MMPI, TAT, Bender, SCT, H-T-P, WRAT, BDI ja ihmispiirrokset	Archer ym. (1991) / USA	165 (36 %)
Nuoret	Älykkyystestit, erilaiset kyyttestit, ihmispiirrokset, Bender, TAT ja RO	Tuma & Pratt (1982) / USA	358 (40 %)
Nuoret	Wechslerin älykkyystestit, Bender, MMPI, RO, SCT ja TAT	Ball, Archer & Imhof (1994) / USA	228 (36 %)

(Taulukko 2.5). Siinä tutkittiin 100 neuropsykologista arviointiprosessia, jotka oli tehty oikeuslaitoksen tilaamina Yhdysvalloissa. Tulosten mukaan arvioinnin tekoon käytettyjen testien määrä vaihteli 1–32 välillä, keskimäärin arviointitapaukseen käytettiin 12 testiä. Camaran, Nathanin ja Puenten (2000) tulosten mukaan neuropsykologit itse raportoivat käyttävänsä keskimäärin 18 erilaista testiä, mutta 10 prosentilla vastaajista työkalupakkiin sisältyi yli 30 erilaisen testin valikoima. Tässä tutkimuksessa kysyttiin siis testivalikoimaa kokonaisuudessaan eikä yksittäisessä arviointitapauksessa käytettyjen testien määrää, kuten Lees-Haleyn ym. (1996) tutkimuksessa. Testivalikoiman laajuutta kuvasi Lees-Haleyn ym. (1996) tuloksissa se, että tutkijoiden asettaman 5 % käyttäjäosuuden rajan ylitti 44 eri testiä. Yleisimmät testit käyttäjäosuuksineen olivat WAIS (76 %) – SCT (erilaiset) (28 %).

Opetus- ja kasvatusektorin tutkimusten tulosten tarkastelussa on huomattava kansalliset erot testaamiskäytänteissä. Erityisesti Yhdysvalloissa, mutta myös Euroopassa käsitteen ”educational testing” piiriin sijoittuu paljon myös muiden ammattiryhmien kuin psykologien tekemiä testauksia. Vastaavasti counselling-toiminta viittaa erityisesti Yhdysvalloissa erilaiseen työympäristöön kuin Suomessa. Koulupsykologeihin kohdistetut tutkimukset lienevät selkeimmin rinnastettavissa Suomeen, joskin silloinkin on huomioitava eri maiden koulutusjärjestelmien tavoitteiden ja ongelmien erot, jotka luonnollisesti ohjaavat myös arviointitarpeita. Taulukossa 2.5 on esitettyä koulupsykologien testien käytöstä saatavilla olevaa tutkimustietoa. Oppimisen alueella on selvää, että kussakin maassa on käytettävä opetussuunnitelmiin, -tapoihin ja -tavoitteisiin sovitettuja, yleensä siis kansallisia testejä, mikä on havaittavissa suosituimpien testien listoista. Tämän vuoksi näiden aiempien tutkimuksien tuloksissa kiinnostavampaa suomalaisesta näkökulmasta on esimerkiksi käytettyjen testien määrä tai käytön fokuusoituminen kuin yksittäisten testien suosio.

Mardell-Czudnowskin (1996) tutkimuksessa suosituimpia testejä selvitettiin esittämällä 183 testin lista, joka oli laadittu alan keskeisten oppikirjojen perusteella. Lisäksi oli mahdollista lisätä listasta puuttuvia käytössä olevia testejä. Testikirjon laajuutta sovellusalalla kuvasti se, että vastaajat lisäsivät kaikkiaan 339 testiä, joista kuitenkin vain 19 ylitti 1 % käyttäjärajan. Koulupsykologit mainitsivat käyttävänsä säännöllisesti viittä erilaista testiä ja lisäksi satunnaisesti yhdeksää testiä eli keskimäärin 14 testiä (Mardell-Czudnowski, 1996). Koulupsykologit ovat myös rapor-

toineet käyttävänsä säännöllisesti älykkyystestejä, sosiaalisen käyttäytymisen ja tunne-elämän mittareita, kykytestejä ja hahmotuskyvyn testejä, mutta harvoin käytettiin ammatillisen kiinnostuksen (vocational) testejä tai osallistuttiin alle kouluikäisten testauksiin (Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett, 1994). Kiinassa käytettiin myös koulusektorilla jo edellä esitetyn huomion tapaan persoonallisuuden ja älykkyuden testejä eikä kärkilistasta löytynyt yhtään selvästi oppimisen alueen erikoistestiä (Ryan, Dai & Zheng, 1994). Proutin (1983) koulupsykologitutkimus osoitti puolestaan, että suosituimpia testejä olivat Bender-Gestalt, ihmispiirrookset, lauseentäydennystestit ja erilaiset käyttäytymisen arviointiskaalat.

LaGrowin ja Prochnow-LaGrowin (1982) tutkimuksessa suosituin testi oli WAIS, jota käytti 96 % ja 10. suosituinta SIT-testiä käytti 41 %. Näillä testeillä raportoitiin tehtävän vähintään 30 testausta vuodessa. Tulokset osoittivatkin kärkipään testejä lukuun ottamatta suurta vaihtelua eri testien välillä siinä, kuinka usein niitä käytettiin tai kuinka tärkeäksi ne koettiin. Konsensusta testimenetelmien paremmuudesta ei ollut sitten tällä sovellusalalla suosikkeja lukuun ottamatta (Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett, 1994).

Ohjauksen alueelta oli löydettävissä ainoastaan Watkinsin, Campbellin ja McGregorin (1988) tutkimus (Taulukko 2.5). Tulokset osoittivat, että persoonallisuuden testit olivat pääosassa testisuosikkien joukossa ja varsinaisia ammatillisten kiinnostusten testejä tai oppimiseen/opiskeluun liitettäviä testejä ei ollut kärjessä ainoatakaan.

Vaikka testien käytön tutkimus on monien kysymysten osalta painottunut työ- ja organisaatiopsykologian sovellusalueelle ja erityisesti soveltuvuusarviointikontekstiin, ei alan suosituimmista testimenetelmistä yllättäen olekaan juuri tietoa saatavilla. Brasilialaistutkimuksessa lähetettiin kysely rekrytointin parissa työskenteleville psykologeille satunnaisesti valittuihin 112 yritykseen (Pereira ym., 2003). Vastauksia saatiin 33 (30 %). Vastanneista yrityksistä 36 % oli kansallisia ja 64 % monikansallisia. Kyselyn pohjana käytettiin Noronhan ym. (2002) luomaa listaa 169 suosituimmasta testistä. Suosituimmat arviointimenetelmät olivat Wartegg ja ryhmämuotoinen haastattelu (ryhmädynamiikan arvioimiseksi), joita kumpaakin käytti 15 % vastaajista. Warteggin lisäksi kymmenen suosituimman arviointimenetelmän listalla oli neljä muuta testiä: tarkkaavaisuutta mittaava testi Tollouse, G36 – nonverbaali älykkyystesti, kysymyspatteri CEPA ja RAVEN. Näitä testejä suosituimpia arviointimenetelmiä

Brasiliassa henkilöstövalintoja tehtäessä olivat strukturoitu ja ei-strukturoitu haastattelu ja käsialatesti. Lähes samat testit vain hieman toisessa järjestyksessä olivat suosituimpia myös de Godoyn ja Noronhan (2005) brasilialaistutkimuksessa, jossa tietoa kerättiin rekrytoinnissa parhaimpina pidetyistä testeistä (informantteina psykologeja, n = 15 ja psykologian opiskelijoita, n = 15). Wartegg oli tässä listauksessa toisena käytäjien osuuden ollessa 40 %.

Testimenetelmien valitsemiseen vaikuttavat sovellusalan tutkimuskohteiden ja -tarpeiden lisäksi luonnollisesti testattavat asiakkaat. Lasten ja nuorten testaamiseen on kehitetty omat testinsä, joskin toisia menetelmiä voidaan käyttää hyvin eri-ikäisille asiakkaille. Watkins (1991) huomautti, että yleisimpiä testimenetelmiä selvittäneissä kyselyissä jää havaitsematta lasten tutkimiseen käytetyt testit. Archer ym. (1991) totesivat, ettei tutkimusajankohtana ollut saatavilla ainuttakaan suoraan nuorten testaamiseen kohdistuvaa tutkimusta. Yleisistäkin tuloksista on kuitenkin nähtävissä, kuinka moni suosituimmista testeistä on suunniteltu nimenomaan lasten tutkimiseen. Esimerkiksi yhteenvetotaulukosta 2.4 havaitaan, että Hong Kongissa korostuivat älykkyyden ja kognitiivisten toimintojen mittaaminen sekä lapsilta että aikuisilta (Chan & Lee, 1995).

Muutamissa tutkimuksissa lapsi- tai nuorisoasiakkaiden testaamisen käytännöt ovat olleet osana aineistoa (Taulukko 2.5). Archerin ym. (1991) tutkimuksen vastaajista valtaosa toimi yksityisinä klinikkoina erityisesti nuorisoasiakkaiden parissa, ja otos sisälsi lisäksi julkisen puolen terveydenhuollossa ja koulutuksen alueella nuorten kanssa toimivia psykologeja. Taulukossa 2.5 esitetyn kärkekymmenikön jälkeen listalta löytyviä, erityisesti nuorten testaamiseen tarkoitettuja testejä olivat muun muassa Millon Adolescent Personality Inventory (MAPI) ja Reynolds Adolescent Depression Scale (RADS).

Tutkimuksessa kysyttiin myös yleisimpiä testipaketteja, toisin sanoen tyypillisen testauksen sisältämää testivalikoimaa. Valtaosassa testipaketeista oli mukana Wechsler, Rorschach ja TAT. Tulosten perusteella nuorilta mitattiin siis useimmiten älykkyyttä. Persoonallisuutta arvioitiin projektiivisellä menetelmällä (suosituimmista 6/10), mitä Archer ym. (1991) selittivät sillä, että projektiivisiä testejä käytettäessä lukutaidolla ei ole merkitystä ja testaaminen koetaan kiinnostavampana kuin objektiiviset kyselyt.

Bölten, Adam-Schweben ja Englertin (2000) lasten ja nuorten psykiatrian alueelle kohdistettu tutkimus tuo mielenkiintoisen ja erilaisen näkökulman suosituimpien testien käytön tutkimukseen, sillä se oli ainoa kirjallisuushauissa löydetty, kansainvälisesti raportoitu saksalainen tutkimus. He tutkivat 92 saksalaista lasten- ja nuortenpsykologista organisaatiota selvittääkseen testien käyttöä lasten ja nuorten parissa. Kaikki organisaatiot raportoivat käyttävänsä testejä, tyypillisimmin käytössä oli 40–60 erilaista testiä. Ääripäät olivat ne 8 % organisaatioista, joissa käytettiin alle 20 erilaista testimenetelmää ja ne 7 % organisaatioista, joiden testivalikoimaan kuului yli 100 erilaista testiä. On kuitenkin huomattava, että vastaukset annettiin organisaatitasolla, joten ne eivät kuvasta yksittäisten psykologien valintoja suoraan. Esimerkiksi organisaation kokonaisvalikoima testeissä on varmasti huomattavasti korkeampi kuin yksittäisen psykologin testivalikoima.

Bölten, Adam-Schweben ja Englertin (2000) tutkimuksessa näkyi sama testityyppien järjestys kuin Archerin ym. (1991) tutkimuksessa: useimmin käytettiin älykkyystestejä (74 % organisaatioista ”usein” ja 24 % ”joskus”), sitten persoonallisuustestejä, joista merkittävä osa oli projektiivisiä menetelmiä. Strukturoituja haastatteluja käytti 17 % usein, mutta 45 % ei koskaan. Eri testityypeissä ”ei koskaan” -vastausten määrä vaihteli muuten noin 5 %:n tuntumassa. Vastaajilta kysyttiin yli 100 eri testin listan avulla, mitä testejä he käyttävät. Tätä valmista testilistaa oli mahdollisuus täydentää. Vastauksissa tuli esiin 187 erilaista testiä, ja että organisaatioissa käytettiin paljon saksalaisia testejä. Kaikkia suosituimpia testejä raportoitiin käytettävän yli 70 %:ssa organisaatioista.

Sovellusala- ja asiakasryhmäkohtaisten tutkimusten lisäksi yksityiskohdaisinta tietoa suosituimmista testeistä saadaan tarkastelemalla tietyn ominaisuuden tai toiminnon mittaamiseen useimmin käytettyjä testejä. Seuraavassa on mainittu vain muutama esimerkki tämän tarkkuustason tutkimuksista.

Johnstone, Holland ja Larimore (2000) esittelivät kielellisten vaikeuksien (esim. afasian) ja oppimisvaikeuksien (esim. muistin) mittaamiseen käytettyjä neuropsykologisia testejä. Suosituimmat kielellisten toimintojen testit olivat Bostonin nimeämistesti ja kontrolloitu suullinen sana-assosiaatiotesti, oppimisvaikeuksien testeistä suosituin oli Woodcock-Johnson Psycho-Educational Battery. Miller (2005) selvitti suosituimpia koulupsykologien ADHD:n mittaamiseen käyttämiä testejä, jotka olivat WISC,

BAS for Children, Connors' Rating Scales ja Woodcock Johnson Tests of Achievement. Elhai, Gray ja Kashdan (2005) havaitsivat traumapotilaiden parissa toimivien psykologien käyttävän eniten seuraavia testejä: Posttraumatic Stress Diagnostic Scale, Trauma Symptom Inventory, Life Events Checklist, Clinician-Administered Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) Scale, PTSD Checklist, Impact of Event Scale ja Trauma Symptom Checklist for Children.

Piotrowski, Sherry & Keller (1985) selvittivät psykodiagnostiikan yhteydessä käytetyimpiä testejä. Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) neuropsykologeja koskevassa tutkimuksessa puolestaan kerättiin tietoa myös kolmen erilaisen tutkimusongelman (muisti, tarkkaavuus-toiminnanohjaus ja ennuste työhönpaluukyvystä) useimmin käytetyistä testimenetelmistä. Camaran, Nathanin ja Puenten (2000) tutkimuksessa taas selvitettiin suosituimpia testejä erikseen kahdeksaan spesifiin mitta-alueeseen liittyen (mm. afasia, kuntoutuminen, kehitys). Joissakin tutkimuksissa on lisäksi eritelty älykkyyden ja persoonallisuuden mittaamisessa käytetyimmät testit (esim. Brown & McGuire, 1976).

2.3.5 Testien suosion tutkimuksen askeleet

Tässä luvussa on esitelty paitsi suosituimpia testejä koskevia tutkimustuloksia, myös käytettyjä metodeja. Haluttaessa tehdä testien käytön seuranta on olennaista alun alkaen valita huolellisesti käytetyt menetelmät kysymyksenasetteluineen. Muussa tapauksessa vertailuun sisältyy runsaasti varauksia. Lubin ym. (1985) ovat esittäneet, että testien käytön yleisten linjojen selvittämisen jälkeen tulee tutkimusta kohdentaa tarkemmin eri sovellusaloille, mitä jossain määrin on toteutettu. Tämän lisäksi on siis saatavilla tietoa tietyiltä alueilta jopa tutkimusongelmakohtaisesti suosituimmista testeistä (ks. luku 2.3.4).

Relevantti tutkimustaso riippuu useista tekijöistä, mutta tarkasteltaessa asiaa Suomen näkökulmasta, tutkimus on syytä aloittaa koko ammattikunnan tasolta, sillä aiempaa tutkimustietoa suomalaisesta testien käytöstä ei ole. Tämän lisäksi tässä tutkimushankkeessa pyrittiin tavoittamaan myös sovellusalakohtaista tietoa. Suosituimpia testimenetelmiä selvitettäessä seuraava looginen askel on pyrkiä arvioimaan toisaalta suosituimpien testien laatua ja toisaalta selvittämään syitä testien suosioon ja valintaan. Varsin harvoissa tutkimuksissa tämä askel on otettu

perustilanteen selvittämisen jälkeen. Harvoja poikkeuksia ovat Mardell-Czudnowskin (1996), Lehrin, Ysseldyken ja Thurlowin (1987), Millerin (2005) sekä Waden ja Bakerin (1977) tutkimukset.

Mardell-Czudnowski (1996) on listannut useita testin valintatilanteessa vaikuttavia seikkoja. Ensinnäkin psykologin tulee tuntea kriteerit, joilla arvioida testin teknistä riittävyttä, jotta laadukkaimmat testit ylipäätään voisivat valikoitua käyttöön. Kun tietyt testit on todettu teknisesti riittäviksi, on otettava huomioon testin esittämiseen ja pisteyttämiseen liittyviä käytännön seikkoja, kuten niihin kuluva aika. Lisäksi on selvitettävä testin sopivuus eri ikäryhmille, esittämisen helppous, testaajan pätevyys käyttää testiä, testin esittämismuodon sopivuus (miten testiosiot esitetään ja miten niihin odotetaan vastattavan), mikä on erityisesti lasten kanssa työskenneltäessä otettava huomioon. Myös testin kiinnostavuus koskee erityisesti lapsia ja nuoria, jotta he motivoituvat testin suorittamiseen. Niin sanottu katu-uskottavuus on puolestaan merkityksellinen erityisesti soveltuvuustesteissä. Lopuksi vaikuttavat myös testin saatavuuteen ja kustannuksiin liittyvät rajoitukset. Myös testin vaatavuus eli sen käytön opetteluottama aika ja vaiva voivat vaikuttaa testin valikoitumiseen käytettäväksi. Samoin testin huolellinen arviointi on aikaa vievä työvaihe, joka saattaa vähentää kiinnostusta ottaa käyttöön uusia testivaihtoehtoja.

Testien suosioon on siten useita mahdollisia selityksiä. Samoin testien suosion mittaamiseen on vaihtoehtoisia tapoja. Tutkimustiedon yhtenäistämiseksi ja vertailtavaksi saattamiseksi onkin tarpeen kiinnittää huomiota tutkimusten toteuttamisvaihtoehtoihin.

3

Uskomukset psykologisista testeistä ja testien käytöstä

Psykologinen testaaminen on synnyttänyt runsaasti keskustelua ja monenlaisia uskomuksia sekä nostanut esiin yhteiskunnallisia huolenaiheita ainakin vuosisadan ajan. Aikakaudella tai kulttuurissa esillä olevista arvoista ja huomion kohteista riippuen esiin ovat pulpahtelleet erilaiset kysymykset. Keskusteluista on hahmotettavissa joitakin kestäviä teemoja, jotka on koettu toistuvasti tärkeiksi. Tässä yhteydessä on keskitytty erityisesti uskomuksiin testeistä ja testien käytöstä. Uskomukset ovat kiinnostavia tarkastelun kohteita, sillä ne ovat yhteydessä käyttäytymiseen. Testaajien ja testattavien käyttäytyminen puolestaan vaikuttaa useisiin seikkoihin testausprosessissa, kuten sen psykometriseen laatuun, syntyvään vuorovaikutukseen tai mielikuvaan koko prosessista.

Tähän mennessä uskomuksista on ollut saatavilla vähän tutkimustietoa ja käsitys vallitsevista uskomuksista on ollut muodostettavissa lähinnä yleisestä keskustelusta, tiedotusvälineiden kirjoituksista ja käytännön työssä saaduista palautteista. Seuraavassa käsitellään lehtiotsikoinneissa ja ammattikunnan sisäisessä keskustelussa esiin nousseiden testejä ja testien käyttöä koskevien uskomusten teemoja. Tämän jälkeen tarkastellaan uskomuskäsitettä erityisesti suhteessa asenteeseen ja käyttäytymiseen. Lopuksi pohditaan uskomusten tutkimisen tärkeyttä ja esitellään aiheesta tehtyjä tutkimuksia.

3.1 Testien ympärillä pitkä keskusteluhistoria

Idea testien käyttämisestä ihmisten arvioinnissa ei ole uusi eikä edes läntisissä teollisuusmaissa keksitty, vaikka niissä testejä käytetään nykyisin laajimmin. Kiinalaisten tiedetään käyttäneen fyysisten testien ohella myös psykologisia testejä siviilihallinnon virkoja täytettäessä jo lähes

3000 vuotta sitten (Anderson & Herriot, 1997; Murphy & Davidshofer, 2005; Zhang, 2000). Antiikin Kreikassa tunnettiin psykologisen testaamisen idea (Murphy & Davidshofer, 2005). Myös espanjalainen psykologisen arvioinnin historia juontaa juurensa kaukaa, ainakin 1500-luvulta, vaikka Espanjassakin varsinaisen psykologisen mittaamisen voidaan katsoa alkaneen 1900-luvulla (Fernández-Ballesteros, 2000). Systemaattinen psykologisten testien kehitystyö sen sijaan on varsin nuori ilmiö. Nykyisen psykologisen testaamisen taustalla olevat teoriat ja metodologia ovat vasta noin sata vuotta vanhoja (Murphy & Davidshofer, 2005; Zhang, 2000).

Psykologiset testit ovat kehittämisestään lähtien synnyttäneet keskustelua sekä psykologien ammattikunnan sisällä että laajan yleisön keskuudessa. Tähän lukuun on kerätty teemoja, jotka ilmaisevat toisaalta testeihin liittyviä uskomuksia ja toisaalta niihin liitettyjä riskitekijöitä ja huolenaiheita. Yhteiskunnallisista huolenaiheista on kerätty tietoa erityisesti Yhdysvalloissa (Brim, 1965; Haney, 1981; Murphy & Davidshofer, 2005), mistä on lopussa yhteenveto. Suomessa käytyä testikeskustelua tarkastellaan sekä yleisessä lehdistössä että ammattilehdissä julkaistujen artikkelien avulla.

3.1.1 Testien kehitys ja keskustelu käsi kädessä

Yhdysvalloissa kehitetyt älykkyytestit, joilla lyhyessä ajassa testattiin 1,7 miljoonaa yhdysvaltalaista, herättivät paljon huomiota (Haney, 1981). Tämän jälkeen kiisteltiin näiden armeijalle suunniteltujen testien käytön leviämisestä siviiliväestön testaamiseen esimerkiksi kouluissa (Haney, 1981). Yleinen kiinnostus testaamisilmiötä kohtaan laski selvästi 1940- ja 1950-luvuilla, eivätkä edes toisen maailmansodan aikana testatut noin 4 miljoonaa asevelvollista herättäneet suurempaa julkista keskustelua (Haney, 1981). Sen jälkeen testien käyttö oli kuitenkin lisääntynyt lahjakkuuden ja erikoistumisen arvostuksen kasvun myötä. Tämän jälkeen kiistanaiheiksi nousivat biologisen perimän ja muun muassa rodun yhteys ihmisten älykkyytestipistemääriin (Cronbach, 1975; Haney, 1981).

Laajempi kiinnostus heräsi uudestaan 1960-luvulla, jolloin se kohdistui toisaalta koulutussektorin testauksiin sekä toisaalta projektiivisiin persoonallisuustesteihin, joista jälkimmäinen aihe jäi kuitenkin pääosin ammattikunnan sisäiseksi (Haney, 1981). American Psychologist -lehti julkaisi

aiheesta erikoisnumeronkin 11/1965. Yleisön kiinnostus sen sijaan kohdistui henkilöstövalinnoissa käytettyihin testauksiin (Haney, 1981) sekä erityisesti Yhdysvalloissa yleistä kiistelyä aiheuttaneeseen erilaisien pääsykoetestien validius- ja puolueettomuuskysymyksiin (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006).

Kaiken kaikkiaan 1960-luvulla oltiin laajasti huolestuneita psykologisen testaamisen vaikutuksista yhteiskuntaan (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989), mistä seurasi varsin radikaalejakin ratkaisuja, kuten testien käytön laajamittainen hylkääminen Ruotsissa (Mårdberg, 1996) ja Ranskassa (Vrignaud, 2000). Keskustelu ei tällä kertaa laantunut nopeasti, vaan Aikenin ja Romenin (1984) mukaan tiedotusvälineissä käytävä keskustelu ja kiistely psykologisten testien käytöstä niin koulutussektorin, kliinisen työn kuin työelämän alueella oli hyvin yleistä 1970- ja 1980-luvuilla. Suhtautuminen ja kiinnostus psykologisiin testeihin on siis vaihdellut suuresti erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla vallinneesta anti-testiliikkeestä aina huimiin testien käytön kasvukausiin 1900-luvun alkupuoliskolla sekä erityisesti 1990-luvulla (esim. Cronbach, 1975; Mårdberg, 1996; Poortinga ym., 1982; Porteous, 1986; Roussalov, 2000; Vrignaud, 2000).

Eversin (2001) yhteenvedon mukaan keskustelujen testikriittisyys kohdistui ensi vaiheessa testien kyseenalaiseen psykometriin ominaisuuksiin (mittaamiseen) ja toisessa vaiheessa testien mahdolliseen väärinkäyttöön ja negatiivisiin seuraamuksiin (erityisesti vähemmistökeskustelu). Testien vastustus ammattikunnan sisällä on kohdistunut erityisesti valinnoissa käytettyihin testeihin, projektiivisiin eli niin sanottuihin läpinäkymättömiin testimenetelmiin sekä yleisesti psykometriin ominaisuuksiin, joita testeillä on tai pitäisi olla (Poortinga ym., 1982). Testidebatti ammattikunnan sisällä on pyörinyt myös testien laadun, testien käyttäjien kompetenssien ja asiakkaiden turvallisuuden ympärillä (Mæland ym., 1991).

Testejä koskeva laaja keskustelu, johon Poortinga ym. (1982) aikanaan viittasivat, jatkuu yhä, toisinaan äänekkäämpänä, ajoittain tauoten, milloin laajan yleisön keskuudessa, milloin ammattikunnan sisäisenä. Erityisesti Yhdysvalloissa Haney (1981) on havainnut testaamisen aikanaan olleen median säännöllinen uutisaihe. 2000-luvun aikana psykologinen testaaminen on taas noussut uudenlaisen mielenkiinnon kohteeksi paljolti tietokoneavusteisen toteutuksen ja verkon kautta tapahtuvan testaamisen mahdollisuuksien myötä. Yhteiskunnallisesti puhuttaneita ja

myös huolestuttaneita suurimpia tutkimuksen, kiistelyn ja keskustelun aiheita ovat Murphyn ja Davidshoferin (2005) summaamana olleet (1) kykytestausten yhteiskunnalliset vaikutukset, (2) yksityisyyden rikkinen testattaessa ja (3) testien käytön oikeudenmukaisuus.

Testikeskustelussa otetaan yleensä kantaa joko testien käytön puolesta tai sitä vastaan. Toisin sanoen keskustelijat tai lehtiartikkeleiden kirjoittajat ilmaisevat asennettaan testejä ja testien käyttöä kohtaan. Tuskin mikään muu psykologiatieteen osa-alue on synnyttänyt yhtä vilkasta keskustelua tai herättänyt vastaavassa määrin uskomuksia, epäluuloja ja mielipiteitä kuin testit. Murphy ja Davidshofer (2005, 1) toteavat kirjansa alkuvirkkeessä: ”The term psychological test brings to mind a number of conflicting images.” He toteavat myös, että yleiset mielikuvat voivat vaihdella testien mystifioinnista niiden leimaamiseen joutavanpäiväisiksi ja pinnallisiksi. Yksi tämän tutkimushankkeen lähtökohdista oli tarkastella näitä testien herättämiä mielikuvia ja testeihin liittyviä uskomuksia, joita testien käyttäjillä ja testatuilla on.

Seuraavassa on hahmotettu keskeisiä teemoja, joita testikeskustelussa, -kriitikissä ja myös tutkimustyössä on havaittavissa. Näiden teemojen voidaan katsoa ilmentävän testaamiseen liittyviä uskomuksia. Onhan psykologisessa testaamisessa aina kyse suhteellisesta mittaamisesta, mikä sinänsä on omiaan antamaan tilaa monenlaisille tulkinnoille esimerkiksi siitä, mikä on riittävän luotettavaa, tarkkaa, oikeudenmukaista tai tieteellistä. Poortingan ym. (1982) ja Porteousin (1986) mukaan psykologisia testejä onkin kritisoitu lukuisista syistä. Vastaavasti niitä ja niiden käyttöä on puolustettu moninaisesti.

Testeistä voidaan käydä keskustelua maallikoiden kesken, yleisesti tiedotusvälineissä toimittajien välityksellä sekä ammattikunnan sisällä. Psykologeilla on ollut keskeinen rooli silloin, kun testit ovat nostattaneet kritiikin aaltoja (Poortinga ym., 1982). Psykologeilla, sen lisäksi, että he kohtaavat keskustelun ja vastaavat siihen, on tärkeä rooli keskustelun synnyttämisessä. Tässä roolissa psykologeilla on valtaa yli koko testaamisilmiön, kuten Poortinga ym. (1982, 9) sanovat: ”we believe that the attitudes of psychologists determine to a fair extent the attitudes of society at large”. Tästäkin näkökulmasta psykologien uskomukset testeistä ovat erityisen kiinnostavia. Laajan yleisön uskomuksia ja mielipiteitä testien käytöstä ei juuri ole tutkittu. Tiedotusvälineiden rooli näiden mielikuvien muodostumisessa on kuitenkin merkittävä. Kaikilla käydyillä

keskusteluilla on vaikutusta paitsi testien käyttöön ja halukkuuteen osallistua testauksiin, myös ihmisten ajatuksiin psykologisista testeistä ja heidän asenteisiinsa niitä kohtaan (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006).

Nykypäivän testikeskustelussa ilmenevistä uskomuksista voi tehdä helposti havaintoja internetin välityksellä. Lukuisat keskusteluryhmissä esitetyt kommentit osoittavat, että testit kiinnostavat ja herättävät mielipiteitä sekä tunnelatautuneita kannanottoja. Aiempina vuosikymmeninä näitä mielipiteitä on ilmaistu myös yleisönosastokirjoituksissa. Alla olevaan tarkasteluun on kerätty esimerkkejä suomalaisessa lehdistössä 1980–2000-luvuilla ilmestyneistä testaamista koskevista otsikoista. Erikseen on tarkasteltu psykologian alan julkaisuissa *Psykologia-lehdessä*, *Psykologissa* (ent. *Psykologiuutiset*) ja *Työ, terveys ja ihminen* -lehdessä julkaistuja puheenvuoroja. Ammattikunnan piirissä aihetta käsiteltyjä kirjoituksia oli löydettävissä Arto- ja Aleksi-tietokannoista kolmattakymmentä. Muun lehdistön julkaisemia kirjoituksia oli toistasataa. Esimerkit koskevat Suomea, mutta teemat sinänsä vaikuttavat ylikansallisilta ja ne näkyvät myös alueen tutkimuksessa.

3.1.2 Psykologisen testaamisen tieteellisyys ja hyödyllisyys?

Psykologiaan liittyy monenlaisia uskomuksia jo tieteenalan tasolla (Colom, 2000) ja erityisesti psykologiset testit näyttävät saavan niitä aikaan. Jotkut uskomukset ovat niin voimakkaita, että niistä on Colomin (2000) mukaan muodostunut suoranaisia myyttejä, jotka vaikuttavat paitsi psykologian opetukseen myös käytännön työssä tehtäviin ratkaisuihin. Colom (2000) muistuttaa, että kulttuuriset ja sosio-ekonomiset tekijät ovat yhteydessä suhtautumiseen psykologiatieteeseen ja testaamiseen, jolloin arvioitaessa niitä erityisesti kriittisesti on huomioitava tieteen ja ideologian vaikutukset toinen toisiinsa. Esimerkiksi Ruotsissa testien käytöstä luovuttiin anti-testiliikkeen ollessa voimakkaimmillaan 1960- ja 1970-luvun taitteessa käyttäen perusteena uskomusta testaamisen epädemokraattisuudesta (Mårdberg, 1996). Toinen esimerkki ideologisesta vaikutuksesta psykologiatieteeseen on Kiinassa tehty ratkaisu hylätä testien käyttö kokonaan pitkiksi ajanjaksoiksi kommunismin noustua pääideologiaksi (Zhang, 2000). Testaamisen hylkäämisen perusteena käytettiin sen leimaamista pseudotieteeksi (Zhang, 2000),

mitä voidaan pitää jyrkkänä testaamisen tieteellisyyteen kohdistuneena uskomuksena.

Myös ammattikunnan sisällä on pohdittu testaamisen tieteellisyyttä, ei kuitenkaan niinkään koko testaamista kyseenalaistaen, vaan tiettyjen testimenetelmien tieteellisyyttä kritisoiden. Suomessa tällainen menetelmä on Rorschachin ohella ollut Wartegg, joka on nostettu otsikoihin (ks. Yhteenvetotaulukko 3.1). Laajalle yleisölle psykologinen testaaminen on useamminkin edustanut pseudotiedettä, salatiedettä, mystiikkaa ja magiaa. Näiden uskomusten synnyttäjinä tai ylläpitäjinä vaikuttaa olleen erityisesti projektivisten persoonallisuustestien arvoituksellisina koetut testimateriaalit. Huomattavaa on, että psykologisten testien toimivuus ja tieteellisyys positiivisina uutisina eivät ole lyöneet itseään kertaakaan läpi, vaikka uusia vakuuttavia meta-analyysihin perustuvia tieteellisiä tuloksia on julkaistu (esim. Meyer ym., 2001). Riippumatta uskomuksesta psykologisen testaamisen tieteellisyyteen sovellusalan voidaan kiistatta todeta olevan kautta maailman merkittävä tieteellinen tutkimusalue.

Testien ja testien käytön osa-alueiden lisäksi testaamiseen voi liittyä myös laajempia yleisuskomuksia koko testaamisen tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa suhtautuminen koulutuksen alueella tehtävien testausten tarpeellisuuteen oli ristiriitaista sekä tehtyjen kyselytutkimusten että mediakeskustelun perusteella 1970-luvun ja 1980-luvun alussa (Aiken & Romen, 1984). Vaikka otsikkotasolla koko testaamisen tarpeellisuutta ei Suomessa ole juuri kyseenalaistettu, teema nousee kuitenkin itse kirjoituksissa säännöllisesti esiin. Varsinkin työnhaun yhteydessä käytettyjen testien tarpeellisuutta on pohdittu paljon. Poikkeuksena kriittisen otsikoinnin joukosta on poimittavissa myös testaamisen hyödyllisyyttä puolustavia otsikoita.

TAULUKKO 3.1 Testien käyttöä käsitelleet lehtiotsikot. Yhteenvedo lehti-otsikoiden teemoista suomalaisissa psykologian alan ammattilehdissä sekä yleisissä lehdissä.

TIETEELLISYYS:
<p>Tieteen papit ja käytännön työvälineet, eli miksi Wartegg toimii? (Psykologi: Kosonen, 1999)</p> <p>Wartegg - luotettava persoonallisuustesti vai maagista ajattelua? (Psykologia: Tamminen & Lindeman, 2000)</p> <p>Henkilövalinnan uudet menetelmät: psykologiset testit - humpuukia vai tiedettä? (Aikamerkki: Pekkola, 1986)</p> <p>Kun muste valuu hukkaan: Tiedemiehet ovat sen nyt osoittaneet: psykologiset testit ovat täyttä roskaa (Yritystalous: Anttonen, 2001)</p> <p>Mitä näet tässä kuvassa? Arvoituksellisia musteläiskäiä käytetään yhä työ- ja opiskelupaikkojen hakutesteissä (Helsingin Sanomat: Pentzin, 2009)</p> <p>Henkilöarviointi pyrkii eroon huuhaasta (Talouselämä: Taipale, 2006)</p>
HYÖDYLLISYYS:
<p>Hyvät työkalut eivät jouda museoon (Psykologi: Heiska, 2005)</p> <p>Soveltuvuustestaus vähensi kuljettajien tapaturmia (Työ-terveys-turvallisuus: Väänänen, 1999)</p>
LUOTETTAVUUS:
<p>Voiko psykologien käyttämiin persoonallisuustesteihin luottaa? (Psykologi: Ollinheimo, 2001)</p> <p>Voiko projektiivisiin testeihin luottaa? (Psykologi: Nummenmaa & Hyönä, 2005)</p> <p>Ro:n tueksi on vankkaa näyttöä (Psykologi: Toivakka & Santala, 2005)</p> <p>Wartegg - luotettava persoonallisuustesti vai maagista ajattelua? (Psykologia: Tamminen & Lindeman, 2000)</p> <p>Comprehensive System toimii (Psykologi: Pykäläinen, 2005)</p> <p>Projektiivisista testeistä otettiin mitta Tampereella (Psykologi: Rekola, 2000)</p> <p>Mustetahra leviää? (Psykologi: Uhinki, 2005)</p> <p>Arvostelijan pitää tuntea aiheensa: projektiiviset testit (Psykologi: Koistinen, 2005)</p> <p>Miten turvata arvioinnin luotettavuus? Testit ovat aina kulttuurisidonnaisia (Psykologi: Garoff, 2006)</p> <p>Mistä on hyvät testit tehty? (Psykologi: Erkkilä, 2001)</p> <p>Yksilön ennustamisen sietämätön vaikeus: selkoa työttestividakoon (Talouselämä: Niitamo, 1999)</p> <p>Testit paljon vartijoina (Kauneus ja terveys: Pelttonen, Niitamo & Tukkinen, 1986)</p> <p>Soveltuvuustestien ennusteet vain hieman sattumaa luotettavampia (Helsingin Sanomat: Ojanen, 2007)</p> <p>Soveltuvuusarviointit, testaaminen ja terveystarkastukset: parhaimmillaankin hyvää ennustamista (Lakimiesuutiset: Kouros, 2000)</p> <p>Taloustieteitä ei pääse lukemaan pelkästään ällillä: psykologiset testit paljastavat hakijan soveltuvuuden todistusta paremmin (Tiedonjyvä: Kantola, 2001)</p> <p>Kertovatko musteläikät ja käsiälä jotain ihmisen persoonallisuudesta? Projektiivisten testien luotettavuus (Skeptikko: Ojanen, 1999)</p> <p>Testit eivät kerro koko totuutta (Hyvä terveys: Tikkanen, 1998)</p>
OIKEUDENMUKAISUUS:
<p>Psykologiset testit eivät ole yleispäteviä: maahanmuuttajien arviointi vaikeaa (Monitori: Kettunen, 2006)</p> <p>EU-hankkeeseen osallistuneet koulupsykologit: Testit soveltuvat huonosti maahanmuuttajalasten tutkimiseen (Psykologi: Autiosaari, 2000)</p> <p>Miten turvata arvioinnin luotettavuus? Testit ovat aina kulttuurisidonnaisia (Psykologi: Garoff, 2006)</p> <p>Kouluun mielivän kuusivuotiaan täytyy olla aika hyvä 7-vuotiaaksi (Kaksplus 1: Kiviniemi, 1996)</p>

TURVALLISUUS:
<p>Miten taataan varusmiesten oikeusturva? Puolustusvoimissa testataan vuosittain 30 000 alokasta (Psykologi: Nevalainen, 2005)</p> <p>Työntekijöiden testaus koettelee oikeusturvaa: etenkin valtion ja kuntien palkkaamien testaaja-konsulttien valvonta on retuperällä (Helsingin Sanomat: Ojansivu, 1998)</p> <p>Yhä useampi työnhakija testataan - mutta kuinka laillisesti? (Kotiliesi: Lehto-Isokoski, 1997)</p> <p>Laki yksityisyyden suojasta työelämässä parantanut henkilöarviointikäytäntöjä (Tietosuoja: Myyry, 2004)</p> <p>Henkilöarvioinnit lisääntyneet, tietosuojasäädösten vaikutukset rajallisia (Tietosuoja: Syrjänen, 2006)</p> <p>Psykotestaus on hämärtänyt yksityisyyden rajoja työpaikalla (Helsingin Sanomat: Kaaria, 1999)</p> <p>Testaajan armoilla (Yritystalous: Sattilainen, 2002)</p> <p>Psykopoliisien armoilla (Ilta-Sanomat: Salama, 2000)</p> <p>Varusmiesten henkinen testaus ei miellytä kaikkia psykologeja: asiantuntijoiden mielestä pakko testi on lainvastainen (Aamulehti: Peltonen, 2005)</p> <p>Armeija käyttää väärin testejä (Helsingin Sanomat: Lahtiharju, 2005)</p>
OSAAMISVAATIMUKSET:
<p>Konsultit rikastuvat työnantajan halulla saada täydellinen alainen: työnhakijasta tullut pikatestitavaraa (Turun Sanomat: Pallaste, 1999)</p> <p>Henkilöarviointiyriytysten sertifiointi parantaa asiakkaan oikeusturvaa (Tietosuoja: Nevalainen, 2004)</p> <p>Urheilupsykologisen tutkimuksen tekeminen vaatii ammattitaitoa (Liikunta ja tiede: Kaski, 1997)</p> <p>Koulupsykologi ei ole testiautomaatti (Opettaja: Sivonen, 1999)</p>
PALJASTAVUUS:
<p>Millaisia mörköjä löytyy testeistä? (Ekonomi: Kuorsalo, 2001)</p> <p>Perusminä paljastuu (Hyvä terveys: Korhonen, 1998)</p> <p>Sielujen salat vaarassa (Talouselämä: Mikkonen, 2007)</p> <p>Työntekijällä on oma elämä myös työpaikalla (Työelämä: Kaskinen, 2001)</p> <p>Psykologiset työhönottotestit paljastavat liikaa - Työnantaja voi urkkia työntekijöidensä salaisuuksia (Ilta-Sanomat: Veirto, 1996)</p>
YHDENMUKAISTAVUUS:
<p>Opiskelijoita samasta muotista (Mielenterveys: Puusaari, 1995)</p> <p>Onko tulevaisuuden kirjastonhoitajan oltava vaivattomasti kommunikoiva ja atk-kykyinen? (Kirjastolehti: Verho, 1996)</p> <p>Rekrytointi on kuin naimakauppa: Haussa 'hyvä tyyppi', mieluiten samanlainen kuin minä (Lakimiesuutiset: Vierula, 2002)</p> <p>Tyhmyyden pelko herättää epäluuloja soveltuvuustestejä kohtaan: älykkäin ei ole soveltavin (Suomen kuvalehti: Jäämeri, 1982)</p>
TULOSTEN PAINOARVO:
<p>Testi on hyvä renki, mutta huono isäntä (Lakimiesuutiset: Paananen, 2002)</p> <p>Testaaja testaa, työhönottaja valitsee (Talouselämä: Eränen, 1989)</p>

3.1.3 Testaamisen luotettavuus ja oikeudenmukaisuus?

Testimääritelmien mukaan testi on väline, joka on standardoitu ja objektiivinen (esim. Murphy & Davidshofer, 2005). Näihin ominaisuuksiin voidaan katsoa pohjautuvan psykologisen testaamisen luotettavuuden ja oikeudenmukaisuuden mahdollisuudet. Luotettavuus on koko testaamistoiminnan kivijalka, mikä näkyy validiteetti- ja reliabiliteettitutkimuksen suuressa määrässä. Koska mitattavan kohteen luonteen vuoksi psykologisessa mittaamisessa ei voida päästä absoluuttisiin mittaustuloksiin, on luotettavuus myös teema, joka aina mahdollistaa keskustelun. Ammattikunnan piirissä on keskustelussa noussut esiin erityisesti projektiivisten persoonallisuustestien luotettavuus, jota on sekä kyseenalaistettu että puolustettu kuten taulukosta 3.1 on havaittavissa. Myös julkisessa keskustelussa on kyseenalaistettu projektiivisten persoonallisuustestien luotettavuutta. Muuntyyppiset testit eivät ole juuri nousseet keskusteluun, vaikka yleisluontoisemminkin teema olisi mahdollista käsitellä. Otsikoiden sävy on myös pääsääntöisesti ollut kriittinen ja neutraali lähestymistapa on harvinaisuus. Yleis-lehdissä luotettavuus on noussut esiin ennustevaliditeetin pohtimise-na, mikä on tärkeä kysymys muun muassa soveltuvuustestauksissa ja muissa valintatilanteissa.

Testaamisen oikeudenmukaisuus ja epäoikeudenmukaisuus ovat muodostuneet kestäviksi keskustelu- ja tutkimusaiheiksi erityisesti soveltuvuustestauksia opiskelu- ja työpaikkavalintojen yhteydessä tehtäessä sekä erilaisia vähemmistöjä testattaessa (esim. Murphy & Davidshofer, 2005, Tenopyr, 1981). Testaustilanteessa on myös toistensa kanssa kilpailevia tarpeita ja vaatimuksia, jotka heijastuvat testien käytön oikeudenmukaisuuden kokemukseen (Bartram, 2005).

Testien kulttuurisidonnaisuuteen ja menetelmien siirtämiseen kielialueelta toiselle on kiinnitetty runsaasti huomiota työvoiman liikkuvuuden, siirtolaisuuden, pakolaisuuden ja muun muuttoliikkeen lisääntymisen myötä. International Test Commission on julkaissut tätä kokonaisuutta varten myös oman ohjeistonsa (ITC, 2001). Kulttuurisidonnaisuuden voidaan katsoa liittyvän testaamisen luotettavuuteen, mutta myös oikeudenmukaisuuteen.

Yhdysvalloissa testien oikeudenmukaisuus on ollut voimakkaasti esillä erityisesti vähemmistöjen puolueettoman kohtelun näkökulmasta (esim. Jensen, 1980; Schmidt, Berner & Hunter, 1973). Vähemmistökysymykset ovat nousseet jopa poliittiseksi kiistanaiheeksi (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989) ja etninen taustakysymys löytyy usein yhdysvaltalaisen tutkimusten perusmuuttujien joukosta. Suomessa ei ole suuremmin käyty vähemmistökeskustelua, maahanmuuttajien huomioimisesta muistuttamista ammattilehdissä lukuun ottamatta. Esimerkiksi omien kielivähemmistöjemme testaamisen oikeudenmukaisuus ei ole noussut keskusteluun huolenaiheena.

Oikeudenmukaisuuteen on kiinnitetty huomiota erityisesti soveltuvuusarviointien yhteydessä ja esimerkiksi Gillilandin (1993 ja 1994) tutkimukset ja teoreettiset mallit ovat keskittyneet tälle sovellusalalle. Toisaalta Kaksplus-lehti on tuonut vallitsevasta keskustelusta esiin täysin poikkeavan aihepiirin toteamalla ”Kouluun mielivän kuusivuotiaan täytyy olla aika hyvä 7-vuotiaaksi” (Kiviniemi, 1996). Vastaavia oikeudenmukaisuuden näkökulmia eri sovellusaloilla ja mittauksissa jää kuitenkin kaipaamaan lisää.

3.1.4 Testaamisen turvallisuus ja laillisuus?

Testien käytön kokonaisturvallisuus rakentuu useammasta tekijästä, kuten lainsäädännöllisestä tai muuhun ohjeistukseen perustuvasta turvasta, vahingoittamattomuudesta, vallankäytöstä, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, yksityisyyden suojaa tai tietosuojaa koskevien ohjeiden noudattamisesta ja niin edelleen. Näitä voidaan arvioida myös omina teema-alueinaan, mutta taustalla ovat kuitenkin yksilön turvallisuudentunteeseen liittyvät asiat.

Yksi suurista kysymyksistä testaamisen alueella näyttää olleen testien käytön rajojen ja valvonnan pohtiminen. Tätä teemaa on kuitenkin käsitelty pääosin vain soveltuvuustestausten yhteydessä. Muutamit kansainväliset tutkimukset ja hankkeet ovat pohtineet teemaa 2000-luvulla (esim. Muñiz ym., 2001; International Organization for Standardization, 2010a ja 2010b). Suomessa lisättiin lakiin yksityisyyden suojasta työelämässä (2001) maininta henkilö- ja soveltuvuustestauksista turvaamaan testaamisen laillisuutta ja laatua. Lain valmistumisen aikoihin ammattikunnan lehdissä ilmestyi runsaasti asiaa käsitteleviä artikkeleja, jotka luonteel-

taan olivat tiedottavia. Vaikka testaamisen laillisuutta kyseenalaistavat otsikot ovat ajalta ennen kuin laki yksityisyyden suojasta (2004) oli tarkennettu koskemaan myös testauksia mielikuvat testaamisen laillisuudesta ovat saattaneet muodostua tällaisten otsikoiden pohjalta. Lain voimaantulon jälkeenkin aihe on puhututtanut. Muita turvallisuuteen liittyviä seikkoja ei ammattikunnan piirissä ole juuri nostettu otsikoihin.

Sen sijaan muussa lehdistössä turvallisuuteen kytkeytyvät teemat ovat olleet monipuolisemmin esillä. Laillisuuden alueella nimenomaan yksityisyyden suoja on koettu tärkeäksi. Yksityisyyden suoja olikin jo Brimin (1965) tulosten perusteella yksi keskeisistä kansalaisten testaamiseen liittämistä huolenaiheista.

Vahingoittamattomuuden periaate, jota korostetaan Pohjoismaiden psykologien ammattieettisissä säännöissä (Suomen Psykologiliitto, 2006) ja joka löytyy ITC-ohjeistostakin ITC, (2001), koskee myös testien käyttöä, mutta ei ole teemana noussut otsikoihin, vaikka sitä on käsitelty itse kirjoituksissa. Vastaavasti vallan käytön mahdollisuus tai testaustilanteen kokeminen epätasa-arvoiseksi on teema, jota on käsitelty sivumennen soveltuvuustestausta käsittelevissä artikkeleissa. Räväkäksi otsikoksi sen ovat nostaneet Yritystalous ”Testaajan armoilla” (Sattilainen, 2002) ja Iltä-Sanomat ”Psykopoliisien armoilla” (Salama, 2000).

Vapaaehtoinen osallistuminen ja vastaavasti aito mahdollisuus kieltäytyä testauksesta ovat myös puhututtaneet. Vapaaehtoisuus kaikenlaisiin tutkimuksiin osallistumisessa nousi erityisesti toisen maailmansodan jälkeen esiin yleisessä keskustelussa ja sitä myöten tieteellisen tutkimuksen periaatteissa korostuivat myöhemmin yksilöiden itsemääräämiskysymykset, minkä vuoksi vapaaehtoisuus on nähtävissä myös psykologisessa testaamisessa merkittävänä kysymyksenä (Fried & Fisher, 2008; Ilgen & Bell, 2001). Todellisen vapaaehtoisuuden takaamiseksi Fried ja Fisher (2008) korostavat, että suostumukseen sisältyy ajatus siitä, että asiakkaan mahdolliset virheelliset uskomukset korjataan. Tällainen voi olla esimerkiksi uskomus siitä, että hoidon saaminen tai jatkuminen vaatii testaukseen osallistumista. Oikeuden määräämien tutkimusten lisäksi Puolustusvoimien joukkotestauksiin on otsikoitu olevan pakko osallistua. Aamulehti otsikoi: ”Varusmiesten henkinen testaus ei miellytä kaikkia psykologeja: asiantuntijoiden mielestä pakkotesti on lainvastainen” (Peltonen, 2005) ja Helsingin Sanomat ”Armeija käyttää väärin testejä” (Lahtiharju, 2005). Nämä otsikot tarjoavat esimerkin sii-

tä, miten otsikoihin nostetaan jopa totuudenvastainen kärki. Nevalainen (2005) korjaakin käsityksiä puolustusvoimien testausten pakollisuudesta: tilaisuuteen on palvelusajan puitteissa osallistuttava, mutta itse testeihin ei ole pakko vastata.

3.1.5 Testaamisen vaatima osaaminen ja muut huolenaiheet?

Paitsi testaaminen ilmiönä ja testit työvälineinä, myös testien käyttäjät ovat herättäneet keskustelua. Tutkimuksen piirissä on tehty tutkimuksia testaamisen vaatimista kvalifikaatioista ja kompetensseista (ks. esim. Bartram, 1996; Moreland ym., 1995). Suomessa laki yksityisyyden suojasta tuli voimaan vuonna 2004, jonka jälkeen henkilöstöarvioinnin alueelle otettiin käyttöön sertifikaatti, ja aiheesta on julkaistu myös käsikirja psykologeille (Honkanen & Nyman, 2001). Parhailaan Euroopan tasolla on meneillään hanke määrittää alueelle ISO-standardi (International Organization for Standardization, 2010a ja 2010b). Pätevyysseikkoihin on kiinnitetty huomiota sanomalehdistössäkin. Pätevyysvaatimusten kääntöpuolena voidaan pitää uskomuksia testien käytön yksinkertaisuudesta ja helppoudesta.

Ammattialan ulkopuolisessa keskustelussa on havaittavissa ainakin kaksi uskomusteemaa, joita testaajat eivät niinkään näytä pohtineen. Molemmat viittaavat testien käyttöön liitettyihin pelkoihin. Toisaalta testien uskotaan paljastavan jotakin tuntematonta tai salattavaa testattavasta. Testien paljastavuutta pohdittaessa on kuitenkin hyvä huomata, että testien onkin tarkoitus tuottaa tietoa henkilöstä ja nostaa asioita näkyviin (Murphy & Davidshofer, 2005). Toisaalta ammattikunnan puolelta yksi psykologisten testien tutkimuksessa huomiota saanut seikka on mahdollisuus huijata testeissä: muokata omaa testisuoritusta haluttuun suuntaan ja antaa itsestään valheellinen kuva (cheating, faking). Lehtiartikkeleissa käsitellään myös tätä teemaa, vaikka otsikoihin saakka se ei ole yltänyt Suomessa.

Lisäksi otsikoissa on näkynyt pelko testien käytön yhdenmukaistavan ihmisiin kohdistettuja toiveita ja vaatimuksia sekä vähentävän sallittua yksilöllistä eroavuutta. Näiden lisäksi vielä testituloksille mahdollisesti annettava liian suuri painoarvo on noussut esiin otsikoissa. Kaksi muuta pohdintaa herättävää teemaa on vielä mainittava, nimittäin testimenetelmien

modernius tai vanhanaikaisuus sekä testitulosten pysyvyys. Käytännössä kumpikin teema on mietityttänyt testeissä käyneitä ja jälkimmäinen nousi esiin myös Brimin (1965) tutkimuksessa.

3.1.6 Huomiot suomalaisesta testikeskustelusta

Edellä on esitelty näytteitä psykologian alan ja yleisen lehdistön Suomessa julkaisemista otsikoinneista testeistä. Itse kirjoitukset ovat sisältäneet useiden toistuvien teemojen käsittelyä. Esitys ei kata kaikkea lehtikirjoittelua eikä pyri arvioimaan eri teemojen esiintyvyyden määrää, vaan sen kautta on taustoitettu yleisessä keskustelussa liikkuvia teemoja aiheen ympäriltä, jotka heijastavat olemassa olevia uskomuksia. Tässä on keskitytty kotimaiseen keskusteluun, sillä suomalaisen uutisoinnin voidaan katsoa vaikuttavan etenkin suuren yleisön mielikuviin testaamisilmiöstä.

Lehdistökatsauksen pohjalta on mahdollista tehdä muutamia huomioita yleisistä linjoista. Ensimmäinen kiinnostava huomio on, että pääosa yleisestä kirjoittelusta koskee soveltuvuustestauksia. Tämä testien käytön alue on omiaan herättämään kriittisiä puheenvuoroja, mutta myös neutraaleja, tiedottaviksi katsottavia juttuja on runsaasti. Havainto herättää kuitenkin kysymyksen siitä, miksi muilla psykologian sovellusaloilla tehtävät testit eivät ole puhuttaneet? Testien luotettavuuteen, oikeudenmukaisuuteen tai tarpeellisuuteen liittyvät kysymykset ovat yhtä lailla relevantteja kaikessa psykologisessa testaamisessa. Onko soveltuvuustestaus erityisen lähellä median ja suuren yleisön sydäntä? Onko soveltuvuustestaukseen koettu liittyvän erityisiä tai erityisen paljon ongelmia? Kertooko muunlaisista testeistä vaikeneminen, ettei niiden avulla tehtyjä päätöksiä koeta yhtä tärkeiksi, virhealttiiksi, ongelmallisiksi? Vai ovatko esimerkiksi kliinisellä puolella tai koulutussektorilla testatut asiakkaat kykenemättömämpiä nostamaan esiin keskustelunaiheita? Myönteisempi vaihtoehto on, että testaamisen laadun on koettu olevan näillä muilla sovellusaloilla kohdallaan ja ettei tätä ole ollut tarpeen kyseenalaistaa, joskaan ei nostaa esiin positiivisesta näkökulmastaan.

Keskusteluun ovat nousseet erilaisista testityypeistä ennen kaikkea projektiiviset persoonallisuustestit. Taannoin keskustelua herättivät älykkyystestit, mutta niiden kiinnostavuusarvo näyttää vähenneen ainakin Suomessa. Muuntyyppisistä testeistä ei ole juuri ollut yleistä keskustelua.

Havainto on mielenkiintoinen. Kuten edellisessä pääluvussa on esitelty, testejä voidaan luokitella hyvin monin eri tavoin. Valitun jaottelun perusteella voisi otaksua, että keskusteluun voisi nostaa useitakin kysymyksiä. Käytännön testaustilanteissa esimerkiksi tehtävien aikarajoitus tai vaatima suoritustapa (piirtäminen, tarinankerronta tms.) herättävät usein kysymyksen testin oikeudenmukaisuudesta.

Samat suuret teemat näyttävät puhuttaneen osittain ammattikuntaa ja suurta yleisöä, mutta aiheissa on havaittavissa myös eroa, kuten edellä 3.1.5 luvussa on esitetty. Kummankaan ryhmän piirissä tietokoneavusteisen testaamisen kasvu ja sen aiheuttamat erityiskysymykset eivät vielä näytä saaneen huomiota Suomessa.

3.1.7 Yhteiskunnalliset huolenaiheet

Testien käytön aiheuttamista yhteiskunnallisista huolenaiheista on saatavilla tietoa yhdysvaltalaisesta näkökulmasta esimerkiksi Brimin (1965) tutkimuksesta, Haneyn (1981) katsauksesta aiheeseen tai Murphyn ja Davidshoferin (2005) kirjan tarjoamasta yhteenvedosta. Brimin (1965) yhdysvaltalaisten testiasenteita koskeva tutkimus tarjoaa näkökulman testivastaisen aikakauden keskeisiksi koettuihin huolenaiheisiin. Sen mukaan viisi huolestuttavaa kysymystä olivat testeillä saadun tiedon suojaaminen, testien tunkeutuminen yksityisyyteen, testipisteiden jäykkä käyttö eli aiemmin määritellyn tason muuttumattomuuteen uskomisen, testaamisen kohteeksi valittavien lahjakkuuksien laatu, toisin sanoen mitä mitataan ja mitä jätetään mittaamatta, sekä vähemmistöjen oikeudenmukainen kohtelu testauksissa. Brim (1965) otaksui näiden huolenaiheiden heijastavan yhteiskunnassa laajemmin vallitsevia uskomuksia siitä, miten asioiden toivotaan olevan (arvoja).

Haney (1981) tarjosi laajan katsauksen erityisesti Yhdysvalloissa käydyistä standardoituja testejä koskevasta keskustelusta. Sen mukaan 1920-luvulla keskeisenä huolenaiheena olivat älykkyystestit ja erityisesti armeijan tarpeisiin suunnattujen älykkyystestien laaja leviäminen siviiliväestön testaamiseen. Tämän seurauksena alettiin ylipäänsä kyseenalaistaa pyrkimyksiä luokitella ihmisiä (Haney, 1981). 1930-luvulla kiinnostuksen kohteena olivat peruskoulussa käytetyt testit sekä erilaiset oppilaitosten pääsykoetestit, joista keskustelua käytiin selvästi aiempaa vähemmän kriittisessä sävyssä (Haney, 1981). Julkinen kiinnostus

1960-luvulla kohdistui uudelleen koulutussektorin testauksiin sekä toisaalta projektiivisiin persoonallisuustesteihin ja henkilöstövalinnoissa käytettyihin testeihin (Haney, 1981). Teemoista kiinnitettiin tuolloin huomiota yksityisyyden suojaamiseen ja ihmisten oikeuksiin suhteessa testaamiseen (Haney, 1981).

Testikeskustelu on kattanut laajan kirjon aiheita, mutta kolme aihetta on noussut muita useammin esiin yhteiskunnallisina huolenaiheina: älykkyystestauksen yhteiskunnalliset vaikutukset, testauksen mahdolliset yksityisyyden loukkaukset sekä testien käytön oikeudenmukaisuus (Murphy & Davidshofer, 2005). Älykkyystestien aiheuttama kiista on kietoutunut myös testien käytön oikeudenmukaisuuteen ja keskeinen huolenaihe on ollut se, mittaavatko älykkyystestit puolueettomasti eri vähemmistöjen älykkyyttä (Murphy & Davidshofer, 2005). Mutta kuten Murphyn ja Davidshoferin (2005) esitys asiasta osoittaa, keskustelun kiistan aiheet kohdistuvat paljon itse älykkyystestejä laajempiin kysymyksiin, kuten mitä on älykkyys ja miten yhteiskunnassa tulisi suhtautua ihmisten eroihin. Tärkeä aspekti tässä keskustelussa on kuitenkin heidän mukaansa ollut se, tuottaako älykkyystestien käyttö testattaville hyötyä vai haittaa.

Erityisesti persoonallisuustestien on arveltu herättävän huolta yksityisyyden loukkaamisesta, sillä ihmisten on helpompi ymmärtää ja hyväksyä, että yhteiskunta on kiinnostunut heidän kyvyistään ja taidoistaan kuin heidän mieltymyksistään (Murphy & Davidshofer, 2005). Varsinkin työhaun yhteydessä on oltu tästä huolissaan. Yksityisyyden loukkaamisen alueelle kuuluu myös suuri huoli siitä, kuka pääsee tuloksiin käsiksi eli tietosuoja-asiat, ja lisäksi tietoisien suostumuksen antaminen testauksen osallistumisesta liittyy tähän: testattavan on tiedettävä, miksi ja mitä tarkoitusta varten häntä testataan (Murphy & Davidshofer, 2005). Testien oikeudenmukaiseen käyttöön liittyvät toisaalta huoli testien virheettömydestä, toisaalta huoli siitä, ettei päätöksiä tehtäisi pelkästään testitulosten pohjalta (Murphy & Davidshofer, 2005).

Kaiken kaikkiaan testien ja testaamisen ympärillä käyty keskustelu ei pääasiassa ole tieteellis pohjaista, vaan yhteiskunnallista ja poliittista (Gordon, 1988; Murphy & Davidshofer, 2005). Onkin todettu, että sekä tieteen että yhteiskunnan arvot tulee huomioida otettaessa kantaa testien käyttöön (Murphy & Davidshofer, 2005). Testaaminen ei koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan sitä ympäröi aina yhteiskunnallinen konteksti, jo-

ka psykologien tulee ottaa huomioon (Brim, 1965). Tenopyr (1981) puolestaan on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka heikosti tutkimustulokset testaamisen alueella siirtyvät käytäntöihin ja vaikuttavat yleiseen mielihiteeseen, minkä vuoksi monet testaamistoimintaa koskevat yhteiskunnalliset ratkaisut ovat ennen kaikkea poliittisia, eivät tieteelliseen tutkituun tietoon pohjaavia. Erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla keskusteltiin paljon, mutta silloinkaan ei tehty tutkimusta aiheesta (Tesser & Leidy, 1968), vaikka monia testien käyttöä koskevia ratkaisuja tehtiinkin.

Kuten edellä esitetyistä uutisotsikoista on havaittavissa, testien käyttöä on kyseenalaistettu monista syistä. Brim (1965) jakoi testien vastustamisen neljään alkuperään: (1) henkilön omista persoonallisuuden piirteistä kumpuava vastustus, (2) arvoista johtuva vastustus, (3) omista kokemuksista johtuva vastustus ja (4) testien käytön oletetusta vaikutuksesta omaan elämään kumpuava vastustus. Toisin sanoen vastustus nousee, kun testien havaitaan rajoittavan omaa elämää. Rynes ja Connerley (1993) toteavat, että edes osoitettu validiteetti ei näytä synnyttävän testien hyväksyntää, vaan kiistely jatkuu tästä huolimatta. Tämä havainto puoltaa ajatusta siitä, että käsitykset testeistä pohjautuvat vahvoille uskomuksille, joita lisääntyvätkään tiedon on vaikea muuttaa.

3.2 Mitä uskomukset ovat? Uskomus käsitteenä

Ennen uskomuksista tehtyjen tutkimusten esittelyä on tarpeen tutustua syvemmin tämän tutkimuksen yhteen keskeiseen käsitteeseen. Ilman käsitteiden tarkkaa määrittelyä tieto jää kumuloitumatta ja tutkimuksen kehittyminen estyy (Kelly & Strupp, 1992). Käsitteen määrittely on myös välttämätöntä arvioitaessa esiteltäviä tutkimuksia, joissa tutkimuskohteen määrittely on joko puuttunut tai vaihdellut.

3.2.1 Uskomus, asenteen kognitiivinen komponentti

Puhekielessä ilmaiset 'mielipide', 'uskomus' ja jopa 'asenne' ovat usein käytössä synonyymeinä. Myös tutkimuksessa käsitteitä käytetään näiltä osin epätarkasti, ja on vaikeaa erottaa mielipiteitä sekä asenteita koskevia tutkimuksia ja määritelmiä uskomuksia käsittelevistä. Tämän vuoksi on perusteltua paikantaa tässä tutkimuksessa käytetty keskeinen 'uskomus'-käsite tarkemmin.

Kirjallisuudessa on asenteen käsitteelle useita määritelmiä, jotka poikkeavat myös siinä, miten asenteen ja uskomuksen välinen suhde niissä määritellään. Yksinkertaisin tapa lähestyä näitä kahta käsitettä on määrittellä ne itsenäisesti:

”An attitude is a psychological tendency that is expressed by evaluating particular entities with some degree of favor or disfavor” (Eagly & Chaiken, 1993, 89).

Tai vieläkin pelkistetympin:

”An attitude is a disposition to respond favorably or unfavorably to an object, person, institution, or event” (Ajzen, 1988, 4).

Uskomus tarkoittaa vastaavasti itsenäisesti määriteltynä:

”Beliefs are the associations or linkage that people establish between the attitude object and various attributes. Beliefs are cognitive types of responses, thoughts or ideas about the attitude object” (Eagly & Chaiken, 1993, 13).

Eagly ja Chaiken (1993) auttavat myös selventämään sekaannusta termien uskomus ja mielipide välillä. Näitä käytetään usein rinnakkain tutkimuksessakin. He toteavat, että ”arviointiluonteisilla kognitiivisilla reaktioilla on monia synonyymejä, kuten kognitiot, tietämys, mielipiteet, tieto/informaatio tai päätelmät” (Eagly & Chaiken, 1993, 11). Heidän mukaansa mielipide on yhdenlainen uskomus, josta puuttuu +/- -arvottaminen toisin kuin asenteesta, samoin kuin totuuden ja varman tiedon status. Toisaalta mielipide voidaan käsittää myös asiantuntijan antamaksi, erikoistietämykseen perustuvaksi arvioksi (Eagly & Chaiken, 1993).

Itsenäiset määritelmät ovat melko selkeät, mutta monimutkaisemmaksi tilanne muuttuu tarkasteltaessa asenteen, uskomusten ja vielä käyttäytymisen välisiä suhteita. On esitetty useita vaihtoehtoisia ratkaisuja. Eaglyn ja Chaikenin (1993) määritelmässä on ’evaluointielementti’, joka sisältää kolmenlaisia mahdollisia evaluoivia responsseja: affektiivisia, behavioraalisia (konatiivisia) ja kognitiivisia (toisin sanoen uskomuksia). Tämän käsityksen mukaan asenteen ja uskomuksen suhde on sisäkkäinen. Evaluointielementin kuvaus voidaan kuitenkin käsittää myös mää-

ritelmän tarkennuksena. Itse asiassa Triandisin (1971, 14) määritelmä on tässä suhteessa avoimempi:

“Attitudes involve what people think about, feel about, and how they would like to behave toward an attitude object”.

Kun uskomus määritellään asenteen yhtenä rakenteellisena komponenttina, suhde asenteen ja uskomuksen välillä on varsin selkeä. Tällöin uskomusten vaikutus asenteeseen on tärkeä seikka, koska uskomukset eivät ole asenteen ainoa komponentti, vaan affektiivinen ja behavioraalinen komponentti ovat myös olemassa. Tähän mennessä psykologisia testejä koskevia asenteita tai uskomuksia tutkittaessa tätä kokonaisuutta ei ole toistaiseksi otettu huomioon.

Uskomusten painottaminen tutkimuksissa on kuitenkin myös perusteltavissa. 'Evaluointi' on välittävä tila, joka nivoo erilaisten ärsykkeiden yhteisvaihtelun yhteen (Eagly & Chaiken, 1993). Erityisesti uskomusten rooli on keskeinen asenteen syntymisessä. Jotkut tutkijat, kuten Rokeach (1972), jopa samastavat asenteen ja uskomusjärjestelmän. Hän määritteli asenteen ”tiettyyn kohteeseen tai tilanteeseen keskittyvän usean uskomuksen järjestelmäksi, joka altistaa henkilön reagoimaan suosivalta tavalla” (Rokeach, 1972, 159). Myös Mandler (1984) painotti kognitiivisia reaktioita affektiivisia enemmän toteamalla, että kokemus itsessään ei aikaansaa tunnetta, vaan pikemminkin tulkinta, jonka henkilö kokemukselle antaa. Näin ollen affektiivinen komponentti voidaan nähdä kognitiiviselle komponentille alisteisena. Sen sijaan behavioraalista komponenttia on tarpeen tarkastella lähemmin, vaikka asenteen kognitiivisen komponentin uskomukset ovatkin tämän tutkimuksen ensisijainen kiinnostuksen kohde.

3.2.2 Käyttäytyminen asenteen ja uskomusten ilmaisijana

Asenne–käyttäytyminen-suhde on ollut merkittävä tutkimuskysymys sosiaalipsykologiassa, ja sitä ovat tarkastelleet erityisesti Ajzen ja Fishbein (2005). Heidän perustellun toiminnan mallinsa (reasoned action approach) oletuksena on, että ihmisten käyttäytyminen seuraa järkevästi (reasonably) heidän uskomuksistaan, asenteistaan ja

aikomuksistaan. Sama uskomusten, asenteen ja käyttäytymisen suhde ilmenee myös suunnitellun toiminnan teoriassa.

Eagly ja Chaiken (1993, 12) kuvaavat asenteen ja käyttäytymisen suhdetta siten, että ”yleisesti ihmiset, jotka arvioivat asenneobjektin myönteisesti, ovat taipuvaisia käyttäytymään tavalla, joka edistää tai tukee asenneobjektia ja ihmiset, jotka arvioivat asenneobjektin epäsuotuisasti, ovat taipuvaisia osoittamaan käyttäytymistä, joka vastustaa tai välttää objektia”.

Kaiken kaikkiaan uskomuksen voidaan sanoa olevan perustavanlaatuisen tekijä ihmisen käyttäytymisessä. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa tutkittiin nimenomaan henkilöiden uskomuksia testeistä ja testien käytöstä, ja kiinnostuksen kohteena oli arvioida myös testejä käyttämättömien ja käyttävien psykologien uskomusten eroja, sillä testien käyttämisen voidaan ajatella heijastavan henkilön asennetta testejä kohtaan. Tietynlaisten uskomusten voidaan siten katsoa edistävän tai ehkäisevän testien käyttöä.

3.3 Testejä koskevien uskomusten tunnistamisen merkitys

Psykologista testaamista koskevien uskomusten tutkimisen merkitystä voidaan perustella useasta näkökulmasta. Uskomusten katsotaan olevan merkittävässä asemassa henkilön tulevassa asenteessa ja käyttäytymisessä (Deros, Born & De Witte, 2004; Olson, Roese & Zanna, 1996; Rokeach, 1973). Niiden ajatellaan muodostavan ihmisten tulevien käyttäytymisaikomusten, asenteiden, arvioiden, käsitysten, perustelujen, päätösten ja sitoumusten perustan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa (Feather, 1982; Fishbein & Ajzen, 1975; Rokeach, 1973; Vroom, 1964). Uskomusten vaikutukset voivat olla eritasoisia, kuten koko yhteiskunnan tekemiä ratkaisuja, ammattikunnan taseoisia käytäntöjä tai yksilöiden välisiä tai sisäisiä prosesseja.

3.3.1 Uskomukset ja testien käytön hylkääminen

Suhtautuminen testaamiseen ja testeihin liitetyt uskomukset ovat vaikuttaneet voimakkaasti jopa yhteiskunnan tasolla tehtyihin ratkaisuihin.

Esimerkiksi Ruotsissa testikriittisyys sai aikaan testien käytön laajamittaisen romahtamisen 1970-luvulla ja hylkäämisen perusteena käytettiin uskomusta testien epädemokraattisuudesta (Mårdberg, 1996). Mårdberg (1996) katsoi vuoden 1968 olleen käännekohta, jolloin testikritiikki Ruotsissa löi itsensä niin vahvasti läpi, että seuranneina vuosikymmeninä siellä ei ilmestynyt juuri ainuttakaan väitöskirjaa psykologisen mitaamisen alueelta. Samoin yliopistoissa psykologian koulutusohjelmista psykologista testiteoriaa, tilastotiedettä ja psykologista metodologiaa käsittelevät kurssit jäivät suurimmaksi osaksi pois korvautuen esimerkiksi terapia- tai ryhmädynamiikkakursseilla (Mårdberg, 1996). Lisäksi testejä käyttävien psykologien määrä supistui nopeasti, erityisesti henkilöstövalintojen parissa työtä tehneiden psykologien määrä väheni huomattavasti ja ammattiyhdistykset asettuivat vastustamaan testien käyttöä rekrytointitilanteissa lukuun ottamatta niin sanottuja erityisriskejä sisältäviä ammatteja lento- ja raideliikenteessä (Mårdberg, 1996). Testien käyttö on Ruotsissa hiljalleen elpynyt 1980-luvun puolivälistä alkaen (Mårdberg, 1996). Esimerkiksi Ruotsin puolustusvoimissa, jossa asepalvelukseen astuvia ja palveluksessa olevia oli perinteisesti testattu jo vuodesta 1944, testaaminen lopetettiin kokonaan vuosiksi 1978–1993 (Mårdberg, 1996). Toisena esimerkkinä ideologisesta vaikutuksesta psykologiatieteeseen voidaan mainita Kiinassa tehty ratkaisu hylätä testien käyttö kokonaan pitkiksi ajanjaksoiksi kommunismin noustua pääideologiaksi (Zhang, 2000). Testaamisen hylkäämisen perusteena käytettiin sen leimaamista pseudotieteeksi (Zhang, 2000).

Vallitsevat uskomukset testaamisesta voivat siis voimakkaimmillaan saada aikaan testien käytön laajamittaisen hylkäämisen. Lievemmin vaikutukset näkyvät testien käytön rajoittamisessa lakiteitse, mihin heijastuvat yhteiskunnan arvostustyypiset uskomukset esimerkiksi yksityisyyden suojaamisen tarpeellisuudesta tai vähemmistöjen oikeudenmukaisen kohtelun turvaamisesta.

Pienemmässä mittakaavassakin yksilön uskomukset voivat myös johtaa testien hylkäämiseen. Uskomukset voivat vaikuttaa sekä testien käyttäjien että testattavien halun osallistua testaustoimintaan. Testit psykologisena työvälineenä ovatkin jakaneet psykologien ammattikuntaa sisäisesti. Voimakkailla kannanotoilla puolesta ja vastaan, joita ilmeni esimerkiksi anti-testiliikkeen aikana, on ollut vaikutusta testien käyttömääriin. Psykologit ovat saattaneet rajoittaa oman testaamisensa vain tietynlaisiin testeihin tai tietynlaisien tutkimusongelmien selvittämiseen,

hylätä testien käytön kokonaan tai olla täysin välittämättä esitetystä kriittisistä huomioista (Poortinga ym., 1982).

Vastaavasti testattavien uskomukset psykologisesta testaamisesta voivat aikaansaada poisjäämisen testaustilanteesta (Anderson, 2003). Mikäli henkilö joka tapauksessa osallistuu testaukseen, uskomusten on katsottu vaikuttavan hänen toimintaansa testausprosessissa esimerkiksi suoritusmotivaation kautta (mm. Anderson, 2003). Uskomusten vaikutusten ymmärtämiseksi onkin tutkittava sekä pre- että postreaktioita (Derous, Born & De Witte, 2004).

Porteous (1986) kysyi Irlannin psykologiliiton jäseniltä (n = 110, vastausprosentti 77) heidän arvioitaan siitä, vaikuttaako tiedossa oleva testaus työnhakijoiden päätöksiin hakea tai jättää hakematta työpaikkaa. Suurin joukko (43 %) psykologeista arvioi 1–5 ihmisen sadasta jättävän hakematta tehtävään, johon he tietävät liittyvän soveltuvuusarvioinnin. Mutta lähes yhtä suuri joukko (37 %) arvioi, että jopa 5–25 henkilöä sadasta saattaa jättää hakematta työtä soveltuvuusarvioinnista tietäessään. Viidesosa psykologeista oli sitä mieltä, että testaaminen ei juuri vaikuttaisi ihmisten haluun hakea työpaikkaa.

Organisaatioiden on katsottu perustavan soveltuvuustestauksien käytön tai sen vähentämisen yhä selkeämmin vallitseviin käsityksiin näistä testauksista (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Samalla Lounsbury, Bobrow ja Jensen (1989) toivoivat, että yleisistä käsityksistä olisi näiden ratkaisujen pohjaksi tarjolla tutkimustietoa. Onkin perusteltua vaatia, että mahdolliseen testien käytön vähentämiseen, hylkäämiseen tai lisäämiseen vaikuttavat ratkaisut tehdään tutkimustiedon pohjalta eikä perustuen yleisiin käsityksiin yleisistä käsityksistä.

3.3.2 Uskomukset ja testausten laatu

Uskomusten tutkiminen on nostettu yhdeksi tärkeäksi tekijäksi testausprosessien laadun parantamisessa (Derous, Born & De Witte, 2004). Toisaalta testattavien toiminta, johon uskomukset vaikuttavat, on yhteydessä testausprosessin laatuun, mitä on selvitetty erityisesti työelämän soveltuvuustestauksien yhteydessä. On kuitenkin tärkeää tutkia myös valitsijan ja testaajan uskomuksia (Derous, Born & De Witte, 2004). Lisähyötyä uskomusten tutkimisesta saadaan vertaamalla eri osapuol-

ten havaintoja ja näkemyksiä testausprosessista (Deros, Born & De Witte, 2004).

Useat tutkijat toteavat, että testauksissa olleiden henkilöiden uskomukset voivat kertoa myös siitä, miten heitä on vastaavissa tilanteissa ennen kohdeltu (Bell, Ryan & Wiechmann, 2004; Chan ym., 1998; Jussim, 1990; Kravitz, Stinson & Chavez, 1996). Toisin sanoen testattavien uskomukset testaamisesta voisivat tehdä näkyväksi kyseisellä psykologian sovellusalueella vallitsevia normeja, tapoja ja testauskulttuuria (Deros, Born & De Witte, 2004), laajempia kulttuurisia arvostuksia (Steiner & Gilliland, 2001) tai testauksia käyttävän organisaation kulttuurisia arvoja (Deros, Born & De Witte, 2004).

Uskomukset voivat siis yleisesti toimia myös testauskäytäntöjen laadun heijastajina (Chan ym., 1998). Käytäntöjä ja vallitsevaa kulttuuria voidaan uskomuksia tutkimalla tehdä näkyväksi ja tarvittaessa kehittää. Normien ja tapojen näkyväksi tekeminen ja siten arvioinnille altistaminen on hyvinkin tärkeää, sillä Shackleton ja Newell (1994) havaitsivat, että tavat, perinteet ja kulttuuri määrittävät todennäköisesti paljon enemmän esimerkiksi testimenetelmien valintaa kuin menetelmän ennustevaliditeetti.

Testien käytön laatu on nostettu esiin (esim. Muñiz ym., 2001) ja huoli laadusta on synnyttänyt monia ohjeistoja koskien testien käyttöä. Laadittuja ohjeistoja toteuttava testaaminen on asenteeseen ja uskomiin kietoutuva kysymys. Monet ohjeistojen noudattamiseen tai noudattamatta jättämiseen liittyvät valinnat, käytännön testaus tilanteissa tehdyt ratkaisut tai päätös ylipäänsä käyttää tai olla käyttämättä psykologisia testimenetelmiä heijastavat valinnantekijän asennetta ja uskomuksia. Toinen näkökulma aiheeseen on, että asianmukainen testien käyttö itsessään edellyttää tietynlaisia uskomuksia, koska kyse on epätarkkuutta sisältävästä mittaamistekniikasta. Tällöin esimerkiksi liian vahva luottamus testeihin ei tavallisesti edistä testien asianmukaista käyttöä. Myös asiakkaiden oikeuksien täysimääräisen toteutumisen voidaan ajatella edellyttävän tietynkaltaisia uskomuksia. Tähän asti psykologien uskomukset testien käytöstä on tutkimuksessa kuitenkin pääosin unohdettu. Uskomusten tekeminen näkyväksi on tärkeää sekä jokaisen yksittäisen psykologin jokapäiväisen työn laadun säilyttämisessä ja kehittämisessä että testien käyttöön tarjottavan koulutuksen suunnittelussa.

3.3.3 Uskomukset ja testausten validiteetti

Testattavien asenteista ja uskomuksista on oltu kiinnostuneita, koska niiden oletetaan vaikuttavan henkilön testisuoritukseen ja siten testin validiteettiin (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006). Testattavien erilaisten reaktioiden vaikutuksia testisuoritukseen on tutkittu erityisesti soveltuvuustestausten yhteydessä yhä enemmän (Anderson, Born & Cunningham-Snell, 2001), mistä esimerkiksi McCarthy ja Blake-Jelley (2009) tarjoavat erinomaisen katsauksen.

Testatun uskomuksiin nojautuvat reaktiot voivat epäsuorasti vaikuttaa koko testauksen validiteettiin ja hyödynnettävyyteen (Smither ym., 1993). Esimerkiksi epäoikeudenmukaisuuden kokemus tai testien vähäisen näennäisvaliditeetin havaitseminen voivat vähentää motivaatiota (Robertson & Kandola, 1982), mikä puolestaan voi siirtyä pisteytykseen epätarkkuutena ja vääristyminä (Smither ym., 1993; myös Fiske, 1967).

Testattavien reaktioiden on havaittu voivan vaikuttaa työnhakutilanteessa jopa valintaproseduurin kokonaiskäyttökelpoisuuteen vaikuttamalla prosessin psykometriisiin ominaisuuksiin, kuten testien ennuste- tai rakennevaliditeettiin (Arvey ym., 1990; Schmitt, 2002; Schmit & Ryan, 1992). Tämä mahdollisuus on erityisen huolestuttava, sillä se osoittaa, että prosessin kokonaislaatu riippuu toisiinsa monimutkaisella tavalla kietoutuista testattavien reaktioista ja testityökalujen psykometrisestä laadusta (Derous, Born & De Witte, 2004).

Asenteiden vaikutuksesta suoritukseen on kuitenkin ristiriitaisia tuloksia. Esimerkiksi Bairdin (1977) aiempi tutkimus ei osoittanut asenteen vaikuttavan testisuoritukseen pääsykoetilanteessa, mutta myöhemmässä tutkimuksessa Baird (1987) kuitenkin havaitsi positiivisen asenteen (suuremman uskon käytettyjen testien pätevyyyteen) parantavan suoritusta. Stricker, Wilder ja Bridgeman (2006) havaitsivat lievän yhteyden asennoitumisen ja suorituksen välillä. Lisäksi uskomusten on havaittu olevan yhteydessä testattavan suoritukseen kognitiivisissa testeissä, mutta niillä ei ollut vaikutusta persoonallisuustestisuorituksiin (Chan ym., 1998).

Jo testi-käsitteen määritelmästä nousee tavoite, että kaikki testattavat suorittavat testin samankaltaisissa olosuhteissa eli standardoidusti. Tämä pyrkimys ei kuitenkaan takaa sitä, että testattavat reagoisivat tähän standardointiin samankaltaisesti, minkä vuoksi testattavien havaintojen ja reaktioiden tutkiminen on tärkeää (Fiske, 1967).

3.3.4 Uskomukset ja testauksessa syntyvä vuorovaikutus

Psykologisia testejä käytetään tiedonhankintavälineinä. Tässä prosessissa tiedonlähde on testattava ja haluttu tieto siirtyy häneltä testaajalle. Siirtoprosessissa ei tule aliarvioida toimijoiden välisen vuorovaikutuksen eikä testattavan yhteistyöhalun merkitystä. Näihin kumpaankin teki- jään uskomuksilla voidaan ajatella olevan vaikutusta.

Derous, Born ja De Witte (2004) tutkivat odotus- ja arvostustyyppisiä uskomuksia. He totesivat, että testausprosessiin liittyvät uskomukset voivat ohjata sekä testattavan että testaajan käyttäytymistä. Negatiivisina esimerkkeinä he esittävät, että jos testattava uskoo, että häntä kohdellaan passiivisena objektina, hän saattaa myös itse toimia tavanomaista passiivisemmin. Samalla tavoin, jos hakija odottaa saavansa vain vähän tai ei lainkaan palautetta testisuorituksestaan, testaaja voi helposti toimia tämän odotuksen suuntaisesti. Tässäkin mielessä uskomusten tekeminen näkyväksi ja niiden kriittinen arviointi on perusteltua. Ottamalla ihmisten odotukset ja arvostukset testaustilanteissa vakavasti voidaan välttää muun muassa testausprosessin tilannutta organisaatiota tai muuta tahoja kohtaan nousevia negatiivisia reaktioita, jollaisia voivat olla esimerkiksi negatiivisen tiedon levittäminen organisaatiosta (Iles & Robertson, 1997; Rynes, 1993).

3.3.5 Uskomukset ja testien käytön imago

Ihmisten mielikuvalla psykologisesta testaamisesta on vaikutusta ylipäänsä koko psykologiseen työhön suhtautumiseen, sillä Muñizin ym. (1999) mukaan psykologinen työ ja testaaminen liittyvät toisiinsa niin kiinteästi, että maallikot usein käsittävät ne samaa tarkoittaviksi. Näin ollen monet testaamiseen liitetyt uskomukset heijastuvat koko ammattikunnan imagoon. Edellisessä kappaleessa esitetty ajatus ihmisten odotusten ja uskomusten vakavasta huomioimisesta voidaan yleistää koskemaan koko testaamista: ottamalla testattavat odotuksineen, arvostuksineen ja kokemuksineen vakavasti voidaan välttää negatiivisen kuvan leviämistä testaamisesta, vähentää testaustilanteiden välttämistä ja parantaa osallistumismotivaatiota. Tämä on luonnollisesti mahdollista vain tuntemalla kyseiset odotukset ja uskomukset.

Kuten kaikesta palvelutoiminnasta, myös psykologisesta testauksesta käyty keskustelu vaikuttaa alan imagoon. McCarthy ja Blake-Jelley (2009) havaitsivat, että erityisesti uskomus testausprosessin oikeudenmukaisuuteen oli yhteydessä siihen, suositteliko testattu henkilö muille testaukseen osallistumista. Osallistumisen suosittelulla on merkitystä testejä käyttävästä organisaatiosta syntyneeseen mielikuvaan ja esimerkiksi rekrytointitilanteessa potentiaalisten työnhakijoiden halukkuuteen hakea tehtäviä (McCarthy & Blake-Jelley, 2009; Smither ym., 1993).

Testeihin kohdistuneesta kiistelystä huolimatta niiden on todettu olevan hyödyllisiä sekä käytettyjä, ja siksi uskomusten näkyväksi tekeminen ja tarvittaessa niihin vaikuttaminen on tärkeää. Vain tunnistamalla uskomukset niihin suhtautumista ja niistä keskustelemista voidaan ohjata kiihkottomaan, neutraaliin ja tutkimushavaintoihin pohjautuvaan suuntaan. Edellä on esitetty uskomusten ja asenteen yhteyksiä testaukseen liittyviin tekijöihin. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että uskomuksiin ja asenteisiin vaikuttavat monet tekijät, joista tutkimuksessa on otettu huomioon ainakin motivaatio (esim. Arvey ym., 1990; McCarthy & Blake-Jelley, 2009), testiahdistus (esim. McCarthy & Blake-Jelley, 2009), testeistä oleva ennakkotieto ja aiempi omakohtainen kokemus testaukseen osallistumisesta sekä palautteen merkitys myöhempään asenteeseen (esim. Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Tässä ei kuitenkaan paneuduta siihen, miten havaittavat uskomukset ovat muodostuneet, vaan keskitytään jo olemassa olevien uskomusten tunnistamiseen.

3.4 Psykologien testiasenteet ja -mielipiteet

Psykologisiin testeihin liittyviä uskomuksia ja asennoitumista testien käyttöön on tutkittu huomattavan vähän, mihin tutkijat ovat kyllä kiinnittäneet huomiota (mm. Derous, Born & De Witte, 2004; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Nevo & Jäger, 1986), mutta eivät ole kyenneet generoimaan laajempaa tutkimustoimintaa aiheen ympärille. Aiemmin luvussa 3.2 esitetyn käsitteellisen tarkastelun pohjalta voidaan olla sitä mieltä, että jotkut asenteita ja mielipiteitä koskevat tutkimukset itse asiassa liittyvät lähinnä uskomuksiin. Psykologien testejä ja testaamista koskevista asenteista ja mielipiteistä on kirjallisuushauilla löydettävissä vain muutama harva tutkimus koko ammattikunnan tasolla. Keskeisimpinä voidaan

pitää Poortingan ym. (1982) ja Muñizin ym. (2001) tutkimuksia, jotka tässä käsitellään yksityiskohtaisemmin. Kapeammin joillekin sovellusaloille kohdistuvia tutkimuksia on muutamia enemmän.

3.4.1 Eurooppalaisten psykologien uskomukset 1980-luvulla

Yksi tämän alueen keskeisimmistä tutkimuksista on Poortingan ym. (1982) tutkimus. Siinä selvitettiin psykologien asenteita testejä ja testien käyttöä kohtaan kuudessa Euroopan maassa (Belgia, Espanja, Hollanti, Iso-Britannia, Ranska ja Ruotsi). Tutkimuksessa kerättiin tietoa psykologien käsityksistä testien hyödyllisyydestä, testeillä saadun tiedon omistusoikeudesta sekä testien käytön säätelystä ja määrällisestä kehityssuunnasta. Kysely postitettiin kaikille aktiivisesti psykologin ammatissa toimiville, niin testien käyttäjille kuin ei-käyttäjillekin. Otosten koko vaihteli suuresti (Espanja $n = 59$ – Iso-Britannia $n = 1425$), samoin vastausprosentit (15–68 %). Huolimatta eroista otosten valinnassa, neljän maan hyvin matalista vastausprosentteista ja eroista tavassa muodostaa aineistosta asennemuuttuja, tämä tutkimus voidaan ottaa lähtökohdaksi.

Useimmat kysymykset, joita Poortinga ym. (1982) käyttivät, eivät sisältäneet arvioita asenteen kohteen myönteisyydestä eikä kielteisyydestä, joten voidaan sanoa, että itse asiassa he tutkivat juuri uskomuksia. Tähän suuntaan viittaa myös heidän esittämänsä johtopäätös: “Johtopäätöksemme on, että kaikki kohdat/itemit heijastavat aspekteja yleisestä asenteesta testien käyttöä kohtaan” (Poortinga ym., 1982, 23). Tämän voidaan nähdä joko Rokeachin (1972) tapaan viittaavan uskomusjärjestelmään tai Eaglyn ja Chaikenin (1993) tapaan viittaavan uskomusten summautumiseen asenteeksi, mutta yksittäisten itemien kohdalla on tutkittu uskomuksia.

Neljän maan (Belgia, Espanja, Iso-Britannia ja Ranska) tulokset noudattivat samaa linjaa: Tyypillinen psykologi oli varsin vakuuttunut testien hyödyllisyydestä useissa arviointitilanteissa. Hollantilaiset ja ruotsalaiset psykologit suhtautuivat vähemmän positiivisesti hyödyllisyyteen. Testauskonteksti määrittäi sitä, katsottiinko tietyn tyyppisten testien tuottavan hyödyllistä tietoa tietynlaisen tutkimusongelman selvittämisessä. Kaikissa maissa Espanjaa lukuun ottamatta testien käyttömäärän

kehittymisen toiveena oli senhetkisen määrän säilyttäminen. Käytön vähentämistä toivovia psykologeja oli enemmän kuin lisääntymistä toivovia, mutta juuri kukaan ei toivonut testien täydellistä hylkäämistä.

Valtaosa psykologeista oli sitä mieltä, että testattavalle tuli luovuttaa testeillä saatu tieto, mutta vain siinä määrin kuin psykologi arvioi sopivaksi. Testattavalla ei siten katsottu olevan täydellistä omistusoikeutta omiin testituloksiinsa. Vastaajien keskuudessa vallitsi vahva yksimielisyys siitä, että testaamisen sääntelyn tulee tapahtua jokaista psykologia sitovilla eettisillä standardeilla eikä lakiteitse tai yksittäisen psykologin vastuuttamisella.

Psykologien vastaukset eivät olleet yhteydessä esimerkiksi testaamiseen saatuun koulutukseen, työkokemukseen psykologina tai sovellusalaan. Vain testien käytön määrä oli yhteydessä uskomukseen testaamisen hyödyllisyydestä siten, että enemmän testaavat suhtautuivat hyödyllisyyteen positiivisemmin.

Suomalaisesta näkökulmasta kiinnostava seikka tutkimuksessa oli ruotsalaisten kollegoiden mukanaolo otoksessa. Pohjoismaiden psykologeilla on muun muassa yhteiset ammattieettiset säännöt, ja kulttuurissa sekä lainsäädäntöjärjestelmässä on nähtävissä paljon yhteistä. Ruotsalaiset psykologit ilmaisivat kaikkein kriittisintä suhtautumista testien käyttöä kohtaan. Heidän vastaustensa keskiarvo oli alhaisin testien hyödyllisyyttä kysyttäessä ja he käyttivät vähemmän aikaa testaamiseen kuin kollegansa muissa maissa. He suhtautuivat testeihin kriittisimmin erityisesti testien käytön mahdollisten sosiaalisten ja eettisten seurauksien vuoksi. Heidän mielestään testattavalla tuli olla oikeus omiin testituloksiinsa vain hyvin harvoja poikkeustilanteita lukuunottamatta.

Koska ruotsalaisten otoksen vastausprosentti oli kaikkein korkein (68 %), tuloksilla oli painoarvoa, sillä ne kuvastivat tuolloin Ruotsissa vallinnutta asennoitumista. Mårdberg (1996) on jälkeinpäin tarjonnut tilannetta hyvin taustoittavan näkemyksen. Ruotsalaisten psykologien voidaan sanoa suhtautuneen testaamisilmiöön erittäin kielteisesti menneinä vuosikymmeninä.

Vaikka Poortingan ym. (1982) tutkimukseen on paljon viitattu, se ei synnyttänyt jatkotutkimuksia tai innoittanut tutkimuksen ulkopuolelle jääneitä maita tekemään selkoa oman maansa tilanteesta. Vain Porteous (1986)

toisti tutkimuksen menetelmällisesti samanlaisena Irlannissa. Vastaajina oli 110 (77 %) kansallisen psykologiliiton psykologia. Vaikka irlantilainen psykologikunta oli tuohon aikaan varsin nuori, heidän asenteensa testejä kohtaan oli yleisesti ottaen hyvin samanlainen kuin oli ollut Poortingan ym. (1982) tutkimissa viidessä maassa Ruotsia lukuunottamatta. Vain kysymys testatun oikeudesta testituloksiinsa jakoi irlantilaisia psykologeja tasaisemmin kuin muualla. 52 % kannatti psykologin oikeutta päättää, missä määrin testattava saa tuloksia tietoonsa, kun taas 46 % katsoi, että testattavalla on ensisijainen oikeus tuloksiin yli psykologin harkintavallan tai mahdollisen tilaavan organisaation oikeuden.

Kaiken kaikkiaan irlantilaisillakin psykologeilla oli selkeästi positiivinen asennoituminen testeihin lukuunottamatta projektiivisiä testejä. He olivat tyytyväisiä senhetkiseen testien käytön määrään ja toivoivat tason säilymistä. Eettisiin standardeihin pohjautuvan sääntelyn katsottiin olevan paras tapa valvoa testien käyttöä.

3.4.2 Eurooppalaisten psykologien uskomukset 2000-luvulla

Toisena virstanpylväänä voidaan pitää Muñizin ja hänen kollegoidensa (2001) tutkimusta. Siinä tutkittiin testikäytäntöjä Euroopassa mukaan lukien psykologien mielipiteet testeistä. Mukana olleet kuusi maata olivat osittain samat kuin Poortingan ym. (1982) tutkimuksessa: Belgia, Hollanti, Iso-Britannia ja Espanja. Ruotsin ja Ranskan tilalla olivat sen sijaan Slovenia ja Kroatia. Sähköpostikysely lähetettiin kansallisten psykologiliittojen jäsenille. Vastausprosentit vaihtelivat tässäkin tutkimuksessa suuresti (Espanja 12 % – Slovenia 40 %). Tutkimuksessa otoskoot ja vastaajamäärät on raportoitu osin poikkeavalla tavalla, mutta joka tapauksessa edustavuus jää melko matalaksi osassa maita.

Aineiston jatkoanalyseissä käytettiin riittävän otoskoon tavoittaneiden maiden aineistoja: Espanja, Iso-Britannia ja Hollanti. Käytetyt 25 Likert-asteikollista muuttujaa faktoroituivat Espanjan aineistossa viiteen kokonaisuuteen: (1) testien väärinkäyttö, (2) asennoituminen testeihin, (3) testien käyttö ja sen sääntely, (4) koulutus ja tietämys testeistä ja (5) testien käytön rajoittaminen / liberalisaatio. Faktorirakenteet Ison-Britannian ja Hollannin aineistoissa muodostuivat hieman erilaisiksi, mutta samat faktorit tulivat esiin, joten Muñiz ym. (2001, 20) päättelivät, että ”kolme

faktorirakennetta ovat perustavanlaatuisesti yhteneviä ja edustavat psykologin testien käyttöön kohdistuvan asenteen päädimensioita”, jolloin he itse asiassa argumentoivat asenteen yhtenä dimensiona olevan asennoitumisen. Muñiz ym. (2001) eivät määritelleetkään asenne-käsitettään ja he käyttivät asennetta ja mielipidettä synonyymeinä.

Asennefaktoriksi nimetty kokonaisuus sisälsi neljä itemiä: ”Psykologien pitäisi sallia käyttää vain testejä, joiden käyttämiseen he ovat osoittaneet olevansa päteviä”, ”Testit muodostavat erinomaisen tietolähteen, mikäli ne yhdistetään muihin psykologisiin tiedonlähteisiin”, ”Oikein käytettynä testit ovat suureksi avuksi psykologille” ja ”Käytän testejä säännöllisesti harjoittaessani ammattiani”. Lähestymistapa näyttää olleen rakenteellinen asenteen malli Eaglyn ja Chaikenin (1993) tapaan siten, että ensimmäiset kolme kysymystä edustivat kognitiivista ja viimeinen behavioraalista komponenttia. Itse asenne syntyi komponenttien summana. Sekavuus käsitteen käytössä heijastuu tutkimuksessa siten, että ensin ’asenne’ on vain yksi faktoreista, mutta jäljempänä artikkelissa ’asenne’ kattaa saadut tulokset kokonaisvaltaisesti. Tutkimus näyttikin käsittelevän itemitasolla uskomuksia.

Psykologien mielipiteissä oli eri maissa enemmän samankaltaisuutta kuin eroavuuksia. Tutkijat päättelivät, että psykologien keskuudessa vallitsi selkeä positiivinen asenne testejä ja testaamista kohtaan. Heidän mukaansa psykologit pitivät testejä erinomaisena tiedonlähteenä, jos niitä hyödynnetään yhdistettynä muuhun tietoon ja käytetään oikein. Tutkijat esittivät johtopäätöksenä, että psykologit eivät epäröi käyttää testejä työssään, mutta he tekevät sitä harkiten ja pitävät testejä hyödyllisinä apuvälineinä, eivätkä minkäänlaisina ongelmanratkaisun tai päätöksen taikasauvoina (Muñiz ym., 2001).

Tutkijat havaitsivat myös viittauksia vaatimuksesta saada lainsäädäntöä kontrolloimaan mahdollisia testien väärinkäytöksiä. Tämä havainto on päinvastainen kuin Poortingan ym. (1982) ja Porteousin (1986) tutkimuksissa. Tutkittujen maiden psykologit eivät kokeneet psykologitutkintoon johtavan koulutuksen tarjoavan riittäviä valmiuksia testien käyttämiseen oikealla tavalla.

Muñizin ym. (2001) tutkimus generoi ainakin kolme kansallista tutkimusta, joissa aineistoa analysoitiin tarkemmin. Evers, Evers ja Zaal (2001) tutkivat Hollannin osa-aineistoa. Hollantilaisten psykologien havaittiin

eroavan muista siinä, kuinka yleiseksi he arvioivat testien väärinkäytön. Väärinkäytön arveltiin olevan Hollannissa vähäisempää, mutta samalla hollantilaiset pitivät testien käytön sääntelyä muita eurooppalaisia kollegoitaan toivottavampana. Boben ja Pogacnik (2000) analysoivat puolestaan Slovenian sekä Muñiz ja Fernández-Hermida (2000) Espanjan osa-aineistoa.

Muñizin ym. (2001) tutkimus on toistettu laajemmin Euroopassa vuonna 2009 (Evers ym., 2011). Uudessakaan tutkimuksessa ei asenne- ja uskomuskäsitteitä käsitelty jämäkämmin. Sen tulokset osoittavat kuitenkin tulosten pääosin olevan samankaltaiset kuin vuonna 2001 havaittiin. Testien arvostuksessa voitiin havaita hyvin pientä testien arvostuksen noususuuntaa niissä maissa, jotka osallistuivat kumpaankin tutkimukseen. Kaikkiaan tässä tutkimuksessa oli mukana 17 Euroopan maata ($n=12\ 606$, kansallisten psykologiliittojen jäsenet). Tiedonkeruutapa oli varsin erilainen eri maissa vaihdellen Kreikassa kongressien ja muiden tapaamisten yhteydessä kerätyistä paperiversioista kännykällä muistutettiin webkyselyihin tai lehdissä mainostettuun kyselyyn. Tämän vuoksi tutkimuksen vastausprosentti jää epäselväksi tutkijoiden arvellessa sen vaihdelleen maittain välillä 9–30 tai 40 %. Keskimäärin vastausprosentin arveltiin olleen 20. Testien arvostusta kuvaavan faktorin kaikkien maiden keskiarvo oli korkea, 4,24 (asteikko 1–5, vaihteluväli 4,06–4,48). Vähiten testejä arvostettiin Belgiassa ja Liettuassa, eniten Puolassa ja Ruotsissa ($x = 4,41$). Norjassa keskiarvo oli 4,25.

3.4.3 Suhtautuminen testeihin eri sovellusaloilla

Psykologien asenteista ja uskomuksista on yksittäisiä tutkimuksia kliiniseltä sovellusalalta, ammatinvalinnan- ja opinto-ohjauksen alueelta sekä yliopistokontekstista. Waden ja Bakerin (1977) ja Waden ym. (1978) jo iäkkäät tutkimukset ovat kaksi harvoista monipuolisesti testien käyttöä kliinisellä alueella selvittäneistä tutkimuksista, ja myöhemmin Watkins ym. (1995) toistivat sen, joskin asenteita selvittäviltä osilta vain vajavaisesti.

Waden ja Bakerin (1977) tutkimuksessa todettiin, että tiedolla esimerkiksi reliabiliteetista tai validiteetista oli vähän vaikutusta psykologin päätökseen käyttää tiettyä testiä. Asiaan vaikutti tutkijoiden mukaan paljon enemmän klinikoiden oma käytännön kokemukselle perustuva arvio

(uskomus) testistä. Watkinsin ym. (1995) tuloksissa näkyi edelleen sama voimakas usko omaan kokemukseen, mutta myös testin psykometrisia ominaisuuksia korostettiin käyttöpäätöksissä. Wade ja Baker (1977) totesivat, että kliinikoiden testikäytännöt olivat luonteeltaan kokemuksellisia ja subjektiivisia, mikä näkyi tuloksissa kautta linjan, sillä 86 % vastaajista kertoi luottavansa ristiriitatilanteessa omaan hypoteesiinsa enemmän kuin testituloksiin (n=471, 50 % APA:n kliinisen alueen psykologit). Tästä ei kuitenkaan voi päätellä, luotettiinko testeihin vähän vai paljon. Kolme neljäsosaa vastaajista käytti paitsi testitulosten arvioinnissa myös testien pisteytyksessä omaa kliinistä harkintaansa. Kaikkein vähiten testien objektiivisuuteen uskoi psykologi, joka käytti runsaasti projektiivisia testejä. Validiteetti- ja reliabiliteettipuutteet nimettiin kyllä testien käytön haittapuoliksi, mutta päätöksiin käyttää jotakin testiä ne vaikuttivat lopulta vain vähän (Wade & Baker, 1977).

Sekä objektiivisten että erityisesti projektiivisten testien uskottiin oman kliinisen kokemuksen pohjalta olevan arvokkaampia kuin mitä tutkimus oli osoittanut (Wade & Baker, 1977). Suhtautuminen testitutkimuksen tuottamaan tietoon oli epäluuloista: puolet vastaajista arvioi tutkimustulosten laatua kyseenalaiseksi, neljännes kertoi luottavansa omaan kokemukseensa tutkimustuloksia enemmän ja vain neljännes katsoi tutkimustulosten antavan tarkkaa ja paikkansapitävää tietoa. Kaikkein tärkein peruste käyttää jotakin testiä oli aikaisempi kliininen kokemus siitä (Wade & Baker, 1977). Toiseksi tärkein vaikuttava tekijä oli testin kyky vastata spesifiin tutkimuskysymykseen. Kolmantena vaikutti psykologikoulutuksen aikana saatu opetus testin käyttöön. Testin reliabiliteetti ja validiteetti vaikuttivat vain keskitasoisesti käyttöpäätökseen. Vielä vähemmän vaikuttivat tilaajan vaatimukset tai testin saatavuus.

Lisäksi psykologin oma testien käyttö näkyi selvästi myös hänen suhtautumisessaan testien käyttöön: ei-testaavat suosittelivat vähemmän erilaisten testien käyttöä/opiskelua muillekaan (Wade ym., 1978). Asennoituminen saattaa olla yhteydessä testien käyttöön enemmän kuin esimerkiksi työympäristön tai tutkimusongelmien vaatimukset. Tämä näkyi myös tarkasteltaessa suhtautumista erikseen objektiivisten ja projektiivisten testaajien ryhmissä: paljon objektiivisia testejä käyttävät suosittelivat käytettäväksi enemmän objektiivisia testejä kuin projektiivisia ja vastaavasti paljon projektiivisia testejä käyttävät suosittelivat niitä enemmän myös muille (Wade ym., 1978).

Opinto-ohjauksessa toimivista psykologeista kolme neljästä pitää testejä tärkeinä tai erittäin tärkeinä työssään (Elmore, Ekström & Diamond, 1993). Watkins, Campbell ja McGregor (1988) sovelsivat Waden ja Bakerin kyselyä ammatin- ja opintojenohjauksen parissa työskentelevien psykologien testaamiseen kohdistuvien mielipiteiden selvittämiseen (n=630, 63 % APA:n ko. divisioonan jäsenet). Mielipiteiden selvittäminen rajoittui lähinnä syihin käyttää testejä tai suositella niiden opiskelua. Tärkeimmiksi perusteiksi valita jokin testi käyttöön nousivat testin kyky vastata spesifiin tutkimusongelmaan, oma käytännön kokemus testistä, testin psykometriset ominaisuudet sekä koulutuksen aikana saatu opetus menetelmän käyttöön. Projektiivisten testien käyttöperusteista esiin nousi myös vastaajan työpaikan suhtautuminen niiden käyttöön. Psykologien käsitys testien kyvystä antaa tietoa persoonallisuuden rakenteesta oli selvästi suurin syy suositella testien opiskelua alan opiskelijoille (Watkins, Campbell & McGregor, 1988).

Eritellymmiin objektiivisten testien yleisimmiksi käyttöperusteiksi mainittiin niiden tuottamat objektiiviset, systemaattiset tai standardoidut vastaukset (35 % vastaajista), ajansäästö (32 %) ja diagnosoinnin tai arvioinnin apuna oleminen (24 %). Vastaavasti perusteiksi olla käyttämättä objektiivisiä testejä mainittiin heikko reliabiliteetti tai validiteetti (38 %) ja rajoitettu saatavuus (34 %) (Watkins, Campbell & McGregor, 1988).

Projektiivisten testien käyttöä perusteltiin persoonallisuuden ja yksilöllisten vastausten saavuttamisella (65 %) ja diagnosoinnin tai arvioinnin apuna olemisella (21 %). Perusteita olla käyttämättä niitä olivat heikko reliabiliteetti tai validiteetti (60 %) ja testien vaatima aika (22 %).

Muutamissa tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita yliopistoissa työskentelevien kliinisten psykologien suhtautumisesta projektiivisiin testeihin. Oletuksena on ollut, että opettajien asenteet vaikuttavat myös psykologian opiskelijoiden eli tulevaisuuden psykologien asenteisiin projektiivisiä testejä kohtaan. Thelenin, Varblen ja Johnsonin (1968) sekä Piotrowskin ja Kellerin (1984) tutkimukset viittasivat siihen, että yliopistoissa toimivat psykologit uskoivat projektiivisten testien tulevan menettämään merkitystään. Pruitt ym. (1985) selvittivät tilannetta Yhdysvalloissa yliopistojen psykologian laitoksista (n=153, 74 %). Otos kattoi 85 % alan opetusta tarjoavista laitoksista.

Yliopistoilla työskentelevillä asenne oli säilynyt varsin samanlaisena eli negatiivisena verrattuna vuoden 1968 tilanteeseen (Pruitt ym., 1985). Tiettyjä yksittäisiä testejä kohtaan asenne oli muuttunut entistä kielteisemmäksi (mm. TAT, RO ja SCT). Toisaalta siinä suhteessa lievennystä oli tapahtunut, että vaikka asenne säilyi yhtä kielteisenä, kuitenkin oli suvaitsevampia näiden testien käytön opettamiseen vapaaehtoisina kursseina. Toisin kuin vuoden 1968 tutkimuksessa, projektiivisten testien tärkeyden ei arvioitu enää olevan laskusuunnassa. Vastaajista kaksi kolmasosaa katsoi projektiivisten testien osaamisen olevan yhtä tärkeää kuin ennenkin. Kuitenkin 70 % arvioi projektiivisten testien arvos-tamisen yliopistoissa laskeneen ja psykometristen testien merkityksen uskottiin kasvavan. Noin puolet uskoi projektiivisten testien merkityk-sen laskevan, runsas kolmannes katsoi sen säilyvän tulevaisuudessa samalla tasolla ja noin kymmenes uskoi tärkeyden kasvuun (Pruitt ym., 1985). Nuoremmilla vastaajilla oli selvästi kielteisempi asenne projek-tiivisia testejä kohtaan (Pruitt ym., 1985). Mielenkiintoista on, että 80 % yliopistoilla työskentelevistä kielsi tehneensä mitään tutkimusta, joka oli-li liittynyt projektiivisiin testeihin viimeisen neljän vuoden aikana (Pruitt ym., 1985).

3.4.4 Testeihin kohdistuvan asenteen arviointi toiminnan ilmentämänä

Asennoitumista testien käyttöön voidaan lähestyä myös behavioraalisen komponentin kautta. Esimerkiksi Evers (2001) yhdistää suoraan psykolo-gien asenteen muuttumisen positiivisemmaksi testien käytön kasva-neeseen suosioon. Yksinkertaistaen testien käyttäminen voidaan näh-dä valintana testata tai olla testaamatta. Aiemmissä tutkimuksissa tes-tien käyttäjien osuus on ollut esimerkiksi Hong Kongissa 86 % (Chan & Lee, 1995) ja Australiassa säännöllisesti testejä käyttävien osuus oli 84 % (Sharpley & Scott-Stokes, 1999). Vastaava luku Australiassa vuonna 1988 oli 50 % (Sharpley & Pain, 1988).

Yksityiskohtaisemmin toiminnan ilmaisemaa asennoitumista voidaan ar-vioida erilaisten kvantitatiivisten tietojen (esimerkiksi testien käytön osuus työstä tai testattujen henkilöiden määrä) tai laadullisten tietojen (esim. testivalikoima tai testaamisen tarkoitus) avulla. Testaamiseen käytetty osuus työajasta oli Hong Kongissa tyypillisesti 20–40 % (Chan & Lee, 1995). Useimmat australialaispsykologit käyttivät testejä useammin kuin

kaksi kertaa viikossa (Sharpley & Scott-Stokes, 1999). Nämä tulokset koskivat koko ammattikuntaa, mutta tutkimuksia on tehty myös psykologian eri sovellusaloilla. Esimerkiksi psykologit käyttivät noin 30 % työajastaan testaamiseen työskennellessään nuorisoasiakkaiden parissa (Archer ym., 1991). Neuropsykologit puolestaan käyttivät keskimäärin 42 % ajastaan arviointiin ja 96 % vastaajista kertoi olevansa testien käyttäjiä (Rabin, Barr & Burton, 2005).

Testien rooli näyttää vaihtelevan huomattavasti eri toimintaympäristöissä. Mielenkiintoinen kysymys onkin, onko testien käytön määrä yhteydessä psykologin työn vaatimuksiin vai asenteellisiin tekijöihin. Psykologeilla asenteen ja uskomusten vaikutus voi näkyä testien käytön hylkäämisessä ja potentiaalisilla testattavilla haluttomuutena tai kieltäytymisenä osallistua testaukseen.

3.5 Testattavien testiasenteet ja -uskomukset

Testien käyttäjien lisäksi testattavilla on omat uskomuksensa psykologisista testeistä ja testaamisesta. Uskomukset voivat olla useantyyppisiä, kuten yleisiä uskomuksia ilmiöstä, testaukseen kohdistuvia odotuksia, arvostuksia tai pelkoja. Testattavien reaktioita on tutkittu eniten soveltuvuustestitilanteessa heidän hakiessaan opiskelu- tai työpaikkaa tai ylennystä (McCarthy & Blake-Jelley, 2009). Nämäkin tutkimukset ovat olleet pirstaleisia (McCarthy & Blake-Jelley, 2009; Nevo & Jäger, 1986; Rynes & Connerley, 1993), ja ne ovat tyypillisesti keskittyneet vain pienen alueeseen reaktioita, kuten esimerkiksi Gillilandin (1993 ja 1994) oikeudenmukaisuuden kokemista koskevat tutkimukset. Kliinisellä alueella uskomuksia on tutkittu lähinnä odotus- ja arvostustyyppisistä uskomuksista käsin (Bleyen ym., 2001). Kaiken kaikkiaan useiden sovellusalojen tilanne on täysin tutkimatta.

Testattavien reaktioiden kokonaisvaltaisempi tutkiminen on siten välttämätöntä, jotta niitä voitaisiin ylipäättään ymmärtää (McCarthy & Blake-Jelley, 2009; Rynes & Connerley, 1993). Niissä harvoissa tutkimuksissa, joissa testeihin liittyviä uskomuksia on selvitetty, on lisäksi valitettavan vähän pyritty faktoroimaan yksittäisiä uskomuksia laajemmiksi kokonaisuuksiksi (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Hakijoiden reaktioiden taustalla vaikuttavien yleisempien faktorien tunnistaminen yksittäisten reaktioiden mittaamisen lisäksi onkin tarpeellista (Rynes &

Connerley, 1993). Testattavien asenteista ja tuntemuksista tiedetäänkin vielä kovin vähän (Nevo & Jäger, 1986).

3.5.1 Uskomusten mittaamisen ajankohta

Jos halutaan mitata henkilöiden yleisiä uskomuksia testeistä ja testaamisesta, se on paras tehdä erillisenä, ajallisesti kaukana mistään testaus-tilanteesta. Tällaisia tutkimuksia laajan yleisön uskomuksista ei ollut löydettävissä kuin Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989), Tesserin ja Leidyn (1968) sekä Brimin (1965) jo vanhat tutkimukset.

Kaksi muuta vaihtoehtoa mittausajankohdaksi ovat ennen testaukseen osallistumista tai testauskokemuksen jälkeen. Mittausajankohdalla on yhteys mittaustavoitteeseen ja suuri merkitys uskomusten vaikutuksia tutkittaessa (Chan ym., 1998; Deros, Born & De Witte, 2004). Silloin, kun halutaan arvioida vaikkapa henkilön uskomusten, asenteen tai motivaation vaikutusta hänen testisuoritukseensa, halukkuuteensa osallistua testaukseen tai käyttäytymiseensä testaus-tilanteessa, näitä tekijöitä on mitattava ennen testausta.

Testattavilla jo ennen testausta olevat uskomukset liittyvät heidän yleisiin uskomuksiinsa, jotka puolestaan liittyvät henkilön mahdollisiin kokemuksiin testeistä yhtä lailla kuin kaikkeen, mitä hän on lukenut tai kuullut niistä (Chan ym., 1998). Välittömästi ennen tulevaa testausta tehtyihin mittauksiin kietoutuvat kuitenkin väistämättä myös odotukset tulevasta prosessista. Ennen testausta tehdyt mittauksetkin (pre-test reactions) ovat kuitenkin harvinaisia. Esimerkiksi Carless (2006) mittasi uskomuksia ennen testausta, muttei valitettavasti raportoinut tuloksia uskonnollisittain, vaan ainoastaan yhtenä summamuuttujana. Seuraavassa on siis tyydyttävä testauksen jälkeen (post-test reactions) hankittuihin tietoihin uskomuksista. Nämäkin tutkimukset keskittyvät vain työelämässä tehtävien soveltuvuusarviointien yhteyteen, mikä tässä tutkimuksessa kuitenkin on sopivaa, sillä samaa sovellusalueita tutkittiin myös tässä.

Testauksen jälkeen tehdyt mittaukset ovat paikallaan, kun arvioidaan esimerkiksi testausprosessin laadun vaikutusta henkilön uskomuksiin, käyttäytymiseen myöhemmin tai hänen mielikuvaansa testaamisesta. Testauksen jälkeen tehtyjen mittausten ei voida kuitenkaan sanoa suoraan heijastavan henkilön yleisiä uskomuksia testaamisesta, sillä Chan

ym. (1998) havaitsivat, että ennen ja jälkeen -reaktiot korreloivat heikosti toisiinsa ja he päättelivät testauskokemuksen vaikuttaneen uskomuksiin. Tämä havainto on tärkeä siinä mielessä, että tässä tutkimuksessa testauksen jälkeen kerätty tieto vastaajien uskomuksista heijastaa siis myös heidän kokemaansa testausprosessin laatua, vaikka pohjautuukin heidän yleisiin uskomuksiinsa. Kaiken kaikkiaan olemassa olleiden odotusten erottaminen itse prosessin aikana syntyneistä odotuksista on vaikeaa (Al-Darmaki & Kivlighan, 1993) ja vain osin mittausajankohdalla vaikutettavissa.

3.5.2 Maallikoiden uskomukset soveltuvuustestauksesta

Löydettävissä olleista tutkimuksista monipuolisimmin nimenomaan uskomuksia selvittänyt työ oli Lounsburn, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimuskokonaisuus. Tavoitteena oli luoda mittari, jolla voidaan tarkastella suuren yleisön asennoitumista soveltuvuustesteihin. Siitä huolimatta tässäkin tutkimuksessa asennetta ei määritelty käsitteellisesti. Tutkijat mittasivatkin uskomuksia, mutta uskomukset faktoroituaan summasivat osasta niistä asennetta kuvaavan summamuuttujan. Aineistonkeruun ratkaisu oli kuitenkin oikeansuuntainen nimenomaan suuren yleisön käsitysten selvittämiseen. Aineisto kerättiin puhelinhaastatteluin satunnaisesti puhelinluettelosta poimituilta täysi-ikäisiltä yhdysvaltalaisilta (n = 546, 68 %). Merkittäviä vääristymiä sukupuolen, iän tai työllisyys-tilanteen suhteen ei ollut verrattuna alueen väestötilastotietoihin. Kyselyn laadinnassa hyödynnettiin myös aiemmin käytettyjä kyselyitä (Coulard, Ethève & Hamard, 1972; Fiske, 1967; Tesser & Leidy, 1968), mikä vertailtavuuden kannalta on edullista.

Lounsbury, Bobrow ja Jensen (1989) tulkitsivat soveltuvuustestaukseen kohdistuneiden uskomusten olevan ristiriitaisia. Siltä vaikuttaakin, jos ajatellaan uskomusten jakautuvan kokonaisuudessaan myönteiseen ja kielteiseen asennoitumiseen testejä kohtaan. Lounsburn, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimus kuitenkin osoittaa, että ihmiset suhtautuvat eri tavoin testaamisilmion eri ominaisuuksiin. Tämä näkyy taulukosta 3.2, jossa on esitetty tutkimuksen keskeiset tulokset. Kaikkein suurin yksimielisyys uskomuksissa vallitsi siitä, että ihmisten tulisi aina saada palautetta testisuorituksestaan. Samoin selvä enemmistö uskoi testaamisesta olevan enemmän hyötyä tilaavalle yritykselle kuin testatuille työn-

tekijöille. Vähiten vastaajat uskoivat testaamisen loukkaavan yksityisyyttä ja testien paremmuuteen työntekijöiden valintamenettelynä. Taustatekijöiden suhteen vastaukset eivät eronneet merkittävästi.

Taulukossa 3.2 esitetyistä 25 itemistä muodostui yksi suuri faktori, johon sisältyivät taulukon 17 ensimmäistä väittämää (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Lounsbury, Bobrow ja Jensen (1989) katsoivat faktorinsa kuvaavan henkilön yleistä asennetta testejä, ei vain soveltuvuustestejä, kohtaan. Faktori kattaakin laajasti testaamiseen liitettyjä seikkoja, kuten käsitykset testien pätevyydestä, hyödyllisyydestä, puolueettomuudesta

TAULUKKO 3.2 Suuren yleisön uskomukset soveltuvuusarviointista Yhdysvalloissa (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989).

Väittämä	Vastaajat (%)				
	1	2	3	4	5
1 Testaaminen on hyvä tapa selvittää, sopiiko ihminen työhön.	3	34	25	35	2
2 Testit antavat kaikille tasapuoliset mahdollisuudet tulla valituksi työhön.	4	47	21	27	1
3 Soveltuvuustestit antavat ihmiselle mahdollisuuden näyttää, miten kyvykäs hän on hoitamaan työtä.	1	29	23	45	2
4 ¹ En usko, että testien perusteella tiedetään, kuka suoriutuu työstä hyvin ja kuka ei.	1	18	17	56	8
5 ¹ Testit ovat keinotekoisia. Ne eivät mittaa, mitä ihminen todella tekisi työssä.	3	40	15	35	1
6 Testaaminen on paras keino löytää paras henkilö työhön.	10	53	19	17	1
7 ¹ Yritykset, jotka valitsevat työntekijänsä soveltuvuustestien perusteella, kohtelevat yleensä työntekijöitään enemmän numeroina kuin ihmisinä.	1	30	28	40	2
8 ¹ Soveltuvuustestit eivät mittaa henkilön todellisia kykyjä työhön.	2	25	18	48	7
9 Testeillä voidaan mitata tärkeitä ominaisuuksia, jotka eivät käy ilmi haastattelussa.	1	19	19	58	3

Väittäjä	Vastaajat (%)				
	1	2	3	4	5
10 Testaaminen mahdollistaa sen, että henkilö, jolla ei muuten olisi mahdollisuuksia saada työtä, tulee valituksi.	3	22	13	60	3
11 Testien käyttö vähentää suosimista rekrytoinnissa.	1	22	21	54	2
12 ¹ Testien käyttö rekrytoinnissa pakottaa työntekijöitä liikaa kilpailemaan toisiaan vastaan.	1	34	27	35	2
13 ¹ Testejä käytetään usein vähemmistöjen (kuten naiset ja tummaihoiset) syrjinnän välineenä.	4	42	23	28	3
14 ¹ Rekrytoinnissa henkilön aiempi työkokemus pitäisi olla tärkeämpää kuin hänen testituloksensa.	<1	12	19	54	15
15 ¹ Mielestäni soveltuvuustestaus loukkaa henkilön yksityisyyttä.	4	52	21	21	2
16 ¹ Henkilön halua tehdä työnsä hyvin ei voi mitata soveltuvuustesteillä.	1	17	13	59	10
17 Henkilöillä, joilla on samanlaiset kyvyt, on samanlaiset mahdollisuudet työssä onnistumiseen.	2	32	20	45	5
Kiinnostavia väittämiä, joita ei sisällytetty muuttajaan "Yleinen asennoituminen testejä kohtaan":					
18 Testeistä on enemmän hyötyä yrityksen johdolle kuin työntekijöille.	1	14	14	61	11
19 Henkilön testisuoritus voi vaihdella paljon eri päivinä.	1	15	11	67	6
20 Henkilön testisuoritus riippuu usein hänen mielialastaan ja siitä, kummalla jalalla hän nousi aamulla sängystä.	<1	13	11	68	8
21 Ihmisille pitäisi aina kertoa, miten hyvin he ovat suoriutuneet pakollisista soveltuvuustesteistä.	<1	9	10	60	21
Vastausasteikko :1 = vahvasti eri mieltä; 2 = eri mieltä, 3 = neutraali/ei osaa sanoa; 4 = samaa mieltä; 5 = vahvasti samaa mieltä. ¹ Itemit käännteisinä muodostetussa "Yleinen asennoituminen testejä kohtaan" -faktorissa.					

tai yksityisyyteen tunkeutumisesta. Tätä muodostunutta asennefaktoria on käytetty ainakin Carlessin (2006) tutkimuksessa. Aiempi kokemus testauksesta ei siinä ollut yhteydessä asenteen laatuun. Sen sijaan henkilöt, joille oli testauksen yhteydessä kerrottu, miten käytetty testi liittyy tulevassa työssä suoriutumiseen ja testauksen jälkeen annettu palautetta, asennoituivat merkittävästi positiivisemmin (Carless, 2006).

Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimuksen toisessa, teollisuusyrityksen ylennettäviin työntekijöihin kohdistuneessa osassa arvioitiin valintapäätöksen yhteyttä asennoitumiseen kokeellisessa asetelmassa. Vastaaajista (n = 172, 34 %) muodostettiin neljä ryhmää: (1) testatut, jotka eivät vielä tienneet valintapäätöstä (kontrolliryhmä), (2) testatut, jotka jo tiesivät saavansa hakemansa työtehtävän (n = 38), (3) testatut, jotka jo tiesivät tulleensa hylätyksi testisuorituksensa perusteella (n = 76) sekä (4) ryhmä testattuja, jotka olivat läpäisseet kyllä testin, mutteivät saaneet tehtävää, koska hakeneita oli enemmän kuin tehtäviä, jolloin työkokemus ratkaisi valinnan (n = 25). Valintapäätös vaikutti asenteeseen: hylättyjen asenne oli negatiivisin ja palkattujen positiivisin.

Positiivisempaan asenteeseen olivat yhteydessä myös testatun saama palaute sekä hänelle testaustilanteessa annettu informaatio testien liittymisestä työssä vaadittaviin ominaisuuksiin ja taitoihin. Vanhemmat ikäryhmät asennoituivat nuorempia (< 40 v) negatiivisemmin testeihin.

Lounsbury, Bobrow ja Jensen (1989) päätyivät siihen, että – sillä varauksella, että otosta voidaan pitää edustavana – tuloksista voidaan päätellä, etteivät yleiset asenteet testejä kohtaan olleet muuttuneet paljonkaan edeltäneiden 25 vuoden aikana, ja että suurin osa vastaajista asennoitui negatiivisesti testaamisen luotettavuuteen. Vastajat näyttivät tosin uskovan testien toimivuuteen kykyjen mittaamisessa, suosikkijärjestelmien vähentämisessä tai mahdollisuuksien tarjoutumisessa henkilöille, joilta puuttuu muu näyttö taidoistaan. Kuitenkin 37 % vastaajista katsoi, etteivät testit ole hyvä tapa varmistaa henkilön soveltuvuutta työhön, mikä vastasi Brimin (1965) saamaa tulosta. Tutkimuksen toisen osan tutkittavat asennoituivat testaamiseen kuitenkin positiivisemmin kuin niin sanottu suuri yleisö. Lounsbury, Bobrow ja Jensen (1989) arvelivat tämän voivan johtua esimerkiksi siitä, että toisen otoksen henkilöt työskentelivät yrityksessä, jossa suhtauduttiin selvästi positiivisesti testien käyttöön, jolloin organisaation ilmapiiri olisi heijastunut testattujen asenteeseen.

3.5.3 Testattujen suhtautuminen soveltuvuustestaukseen

Testiin osallistuvien työnhakijoiden rekryointitestauksia koskevien asenteiden ja mielipiteiden mittaamiseen on kehitetty kyselymenetelmä Test Attitude Survey eli TAS (Arvey ym., 1990). TAS:n kehittämisen tavoitteena oli päästä tarkastelemaan testisuoritukseen yhteydessä olevia moninaisia – Arveyn ym. ‘asenteen’ alle liittämiä – tekijöitä, kuten esimerkiksi motivaatiota ja testisuoritukseen keskittymistä.

Yhtenä osa-alueena TAS:ssa on ‘Usko testeihin’ (Belief in Tests), joka sisältää neljä kysymystä: “Tämä testi heijasti hyvin sitä, miten henkilö pystyisi suoriutumaan työstä”, “Testit ovat hyvä tapa valita ihmisiä työpaikkaan”, “Tämänkaltaiset testit tulisi kieltää” ja “En usko, että testit ovat päteviä”. Osa-alue ei sinänsä käsittele siis laajemmin uskomuksia testeistä, vaan testien uskottavuutta toimia pätevinä mittareina. Tutkittujen työnhakijoiden (n=494) vastausten keskiarvo tähän osa-alueeseen oli 3,8 skaalalla 1–7 = täysin samaa mieltä (Arvey ym., 1990). Vastajat siis uskoivat työnhaun yhteydessä käytettyjen testien pätevyyteen kohtuullisen vähän.

Tuloksia ei valitettavasti ole raportoitu erikseen kunkin neljän kysymyksen osalta, jotta niitä voitaisiin vertailla esim. Bauerin ym. (1998) TAS:ia hyödyntäneeseen tutkimukseen. Näyttää kuitenkin siltä, että Bauerin ym. (1998) tutkimat työnhakijat (n=245) osoittivat korkeampaa uskoa testien oikeudenmukaisuuteen, sillä yksittäisiin kysymyksiin annettujen vastausten keskiarvot vaihtelivat välillä 3,7–4,0, kun skaala tässä oli viisiportainen. Molempien tutkimusten mittausajankohta oli testauksen jälkeen, jolloin on pohdittava sitä, kuinka paljon ne heijastivat henkilöiden yleisiä uskomuksia testien pätevyydestä sekä oikeudenmukaisuudesta ja kuinka paljon äskettäin suoritettujen testauksen pätevyydestä sekä oikeudenmukaisuudesta.

Ranskalaisten työntekijöiden (n=148) asennetta soveltuvuustestauksia kohtaan selvittäneessä tutkimuksessa havaittiin, että positiivisempaan asennoitumiseen olivat yhteydessä vastaajan aiempi osallistuminen testaukseen, hänen älykkyytensä sekä saamansa informaatio testauksesta (Coulaud, Ethève & Hamard, 1972). Taustatekijöistä esimerkiksi sukupuoli, ikä tai koulutustaso eivät olleet yhteydessä asenteen positiivisuuteen. Tässäkin tutkimuksessa ei analysoitu tarkemmin asenteen rakentumista.

3.5.4 Maallikoiden uskomukset testien käytöstä

Tesserin ja Leidy (1968) tavoitteena oli selvittää, millaisia uskomuksia nuorilla yhdysvaltalaisilla oli testien käyttökelpoisuudesta. Lisäksi selvitettiin heidän asennettaan testaamista kohtaan yleisesti ja erikseen koulu- ja työelämässä käytettyjä testejä kohtaan. Kyselyssä oli 30 testaamiseen liittyvää väittämää. Niitä toimitettiin korkeakouluille (n=13 / vastaajia n=12 000, 20 %). Tutkimukseen osallistuneilla oli melko vähän tietoa testaamisesta. Tesser ja Leidy (1968) kokivat vastaajien ”asenteen” olevan siten vähemmän pohdittu ja alttiimpi muuttumaan. Tämän he kokivat rajoitteena. Tätä rajoitetta ei kuitenkaan olisi ollut, mikäli tutkijat olisivat pitäytyneet uskomus-käsitteessä, sillä edellä kuvatun kaltaiset ominaisuudet ovat nimenomaan uskomuksille tyypillisiä.

Vaikka vastaajien asenne testejä kohtaan ei ollut ylitsevuotavan positii-
vinen, se oli yleisesti ottaen kuitenkin myönteinen, ja vastaajat uskoivat testien hyödyllisyyteen (Tesser & Leidy, 1968). Vastaajista 53 % uskoi testeillä voitavan mitata persoonallisuutta, 62 % älykkyyttä ja 64 % kiinnostuksia (Tesser & Leidy, 1968).

Yleistä asennoitumista testejä kohtaan selvitettiin väittämällä ”Kaikki pyrkimykset mitata ihmisen käyttäytymistä (asenteita, persoonallisuutta, tietämystä, älykkyyttä) ovat ihmisarvon vastaisia” (Tesser & Leidy, 1968). 58 % vastusti tätä väittämää. ”Testit ovat yhtä oikeudenmukaisia kaikille roduille” -väittämää vastusti 78 %. Kysyttäessä ”Yleisesti ottaen testeissä huonosti menestyvät ihmiset ovat niitä, jotka vastustavat testejä”, 73 % uskoi asian olevan näin, minkä tutkijat arvelivat viittaavan ”happamia pihlajanmarjoja” -ilmiöön. Vastaajista 61 % ei uskonut testaamisen levinneen liian laajalle yhteiskunnassa (Tesser & Leidy, 1968).

Jotkut esitetyistä väittämistä olivat selvästi testaamisen näkökulmasta kielteisiä (Tesser & Leidy, 1968). Samaa mieltä oltiin muun muassa siitä, että ”Ihmisen ajatukset ovat hänen omiaan eikä niitä pitäisi mitata” (59 % samaa mieltä) ja siitä, että ”ihmiset pyrkivät huijaamaan testeissä antaakseen itsestään suotavamman kuvan” (81 %). Samalla 47 % uskoi psykologien pystyvän paljastamaan testien avulla jotakin sellaista, mitä ihminen itse ei tahdo paljastaa ja 53 % uskoi, ettei testeillä pystytä tähän.

Osa Tesserin ja Leidyn (1968) väittämistä kohdistettiin koulussa ja työelämässä tehtäviin testauksiin. Koulumaailmaa koskevissa väittämissä 84 % uskoi, että kaikkien korkeakouluopiskelijoiden pitäisi osallistua älykkyystestiin. 47 % katsoi, ettei opiskelijan ÄO-pisteitä tulisi liittää hänen opintotietoihinsa koskaan pysyvästi. 11 % katsoi ÄO-tuloksia voitavan säilyttää pidempään, yli viisi vuotta. 73 % uskoi olevan erittäin tai melko oikeudenmukaista ratkaista korkeakouluun pääsy standardoitujen testitulosten avulla. Vastaavasti suurin osa (44 %) uskoi pääsykokeissa annettavan eniten painoarvoa standardoiduille testeille (vrt. 35 % todistusarvosanoille, 7 % henkilökohtaiselle haastattelulle). Pienempi osuus (31 %) kuitenkin katsoi, että suurin painoarvo pitäisi antaa testeille ja 34 %:n mielestä tuli painottaa haastattelua.

Työelämän soveltuvuustestauksiin kohdistetut uskomusväitteet osoittivat, että 59 % uskoi työnantajilla olevan oikeus käyttää persoonallisuustestien tuloksia palkkaamispäätöksensä tukena (Tesser & Leidy, 1968). Työhaun yhteydessä persoonallisuustestiin osallistumisen ei myöskään katsottu loukkaavan yksityisyyden suojaaja (70 %). 72 % uskoi älykkyystestien olevan avuksi sijoitettaessa ihmisiä oikeisiin työtehtäviin ja 76 % uskoi persoonallisuustestien olevan siinä avuksi. 53 % oli samaa mieltä sen kanssa, että persoonallisuustestien käyttö valinnassa saattaa aiheuttaa organisaatioon valittavien henkilöiden samankaltaistumista (Tesser & Leidy, 1968).

Lisäksi uskomuksia psykologisten pääsykoetestien validiteetista, puolueettomuudesta (erityisesti etnisestä puolueettomuudesta) ja henkilön todellisen kyvykkyyden mittaamiskyvystä verrattuna opitun mittaamiseen on selvitetty pääsykokeiden yhteydessä (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006). Tutkimus suuntautui hyvin kiinnostaville alueille testattavien asenteisiin ja uskomuksiin, mutta sekin oli suppea sisältäen ainoastaan neljä uskomusväittämää. Vastaajilla oli keskimäärin melko negatiivinen asenne testien validiteettia kohtaan, sillä skaalalla 1–4 väittämään annettujen vastausten keskiarvo oli 2,0 (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006). Tutkijat havaitsivat suhtautumisen pääsykoetestien validiteetin vähentyneen verrattuna aiempiin mittauksiin. Koska mittaus tehtiin verbaalista ja matemaattista kyvykkyyttä mittaavan GMA-T:n käytön yhteydessä, mittauksen ulkopuolelle jäi osa-alueita, joita usein pidetään tärkeinä akateemista kyvykkyyttä arvioitaessa ja tutkijat uskoivat tämän selit-

tävän vastaajien vähäisen uskon testien validiuteen. Sen sijaan testien puolueettomuuteen uskottiin vahvemmin, ja tutkijat määrittelivät asenteen siten olevan positiivisempi puolueettomuutta kohtaan (skaalalla 1–4 vastausten keskiarvot kahteen väittämään olivat 3,12 ja 3,20) (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006).

Harvat vastaajat uskoivat testin mittaavan todellista kyvykkyyttä (Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006). Vastausvaihtoehtoja väittämään oli kaksi: 1 = mittaa jotain, mitä on opittu sekä 2 = mittaa kyvykkyyttä (keskiarvo oli 0,28). Uskomukset eivät eronneet vastaajan sukupuolen mukaan, ja asenneväittämät olivat vain lievästi yhteydessä vastaajan testisuoritukseen. Mittaus tehtiin tässäkin pääsykokeen päätteeksi.

3.5.5 Uskomukset erityyppisistä testeistä

Asennoituminen testeihin voi vaihdella sen mukaan, minkälaisesta testityypistä on kysymys. Työnäytetyyppisten testien (work sample tests) on todettu saavan aikaan positiivisempaa suhtautumista työnhakijoiden keskuudessa ja ne koetaan uskottavammiksi ennustamaan työssä suoriutumista (Robertson & Kandola, 1982). Rynesin ja Connerleyn (1993) tutkimuksessa opiskelijat, tulevaisuuden työnhakijat (n = 390, 50 %), raportoivat suhtautumisestaan erilaisiin työnhakutilanteessa käytettäviin valintamenetelmiin. Testit eivät sijoittuneet listan kärkeen, mutta persoonallisuustesteihin suhtauduttiin varsin neutraalisti, kun taas älykkyystestihin asennoituttiin selvästi kielteisemmin. Henkilön asennoitumiseen vaikuttivat eniten hänen uskonsa työnantajan kykyyn käyttää tarkasti tulostietoa, usko tuon tiedon tarpeellisuuteen ja usko omaan suoriutumisen onnistumiseen. Erilaiset taustatekijät eivät olleet yhteydessä tuloksiin.

Myös poliisiksi pyrkivien suhtautumista pääsykokeen eri osa-alueisiin, haastatteluun, psykologisiin testauksiin ja fyysisiin testeihin on tutkittu (Carless, 2006). Psykologisiin testeihin suhtauduttiin näistä kaikkein varauksellisimmin ja suhtautuminen oli yhteydessä vastaajan uskoon siitä, kuinka paljon hän itse pystyi kontrolloimaan valintamenetelmää ja vaikuttamaan siihen. Kääntäen voidaan siis todeta, että vastaajat näyttivät uskovan, että testeihin vaikuttaminen on valintatavoista vähiten mahdollista.

Lerner (1981) laati yhteenvedon kymmenestä yhdysvaltalaisesta mielipidetiedustelusta, jotka koskivat standardoitujen testien käyttöön liittyviä asenteita. Mukana oli muun muassa kolme gallup-kyselyä ja eri järjestöjen kyselyitä, jotka olivat verraten suppeita. Niistä havaittiin yhdysvaltalaisten asennoituvan standardoituihin testeihin hyvinkin myönteisesti (Lerner, 1981). Vuoden 1979 gallupissa amerikkalaiset vanhemmat suhtautuivat standardoituihin testeihin myönteisesti, sillä 81 % uskoi niiden olevan erittäin tai melko hyödyllisiä.

Edelleen Lernerin (1981) yhteenvedon mukaan vuoden 1977 gallupissa yhdysvaltalaiset aikuiset ottivat kantaa siihen, tulisiko älykkyyden testipistemäärillä mitattuna määrittää työ- ja opiskelupaikkojen saajat, vai tulisiko vähemmistöt huomioida ratkaisuisissa erilliskohtelulla. 81 % uskoi, että testipisteiden tulee painottua. Samaa kysyttiin myöhemmin vuonna 1979 korkeakouluopiskelijoilta, joista 80 % kannatti testipistemäärien käyttöä (Lerner, 1981). Lerner (1981) totesi, etteivät yhdysvaltalaiset suinkaan näyttäneet ilmaisevan niin suurta negatiivista asennetta standardoitujen testien käyttöön, mitä julkinen keskustelu antoi olettaa. Tämä huomio tukee vahvasti sitä, että yleisen mielipiteen selvittäminen erilaisista ilmiöistä on syytä tehdä laajasti, huolellisesti ja tieteellisen tutkimuksen mitat täyttävästi.

Myös Brim (1965) tutki yhdysvaltalaisten asenteita älykkyystestejä kohtaan. Tutkimus on poikkeuksellinen, sillä siinä pyrittiin tavoittamaan niin sanottua yleistä mielipidettä. Tutkimuksessa haastateltiin 1500 aikuista ja lähetettiin kysely 10 000 oppilaalle, joista 5000 oli lukioikäisiä. Moni yhdysvaltalainen asennoitui tuolloin varsin negatiivisesti älykkyystestien käyttöön: niiden käyttöä vastusti 41 % korkeakoulujen pääsykokeissa, 37 % rekrytoinnin ja 50 % ylennysten yhteydessä. 25 % vastusti älykkyystestien käyttöä arvioitaessa oppilaan siirtotarvetta erityisopetukseen. Opiskelijat suhtautuivat aikuisia vastaajia kielteisemmin älykkyystestien käyttöön. 53 % heistä vastusti niiden käyttöä työnhaun yhteydessä, 62 % ylennysten yhteydessä ja lähes puolet erityisopetustarpeen arviointien yhteydessä. 54 % uskoi, että oli epäoikeudenmukaista käyttää älykkyystestejä opiskelijavalinnoissa. Puolet opiskelijoista uskoi älykkyystestien mittaavan vain sitä, mitä ihminen on oppinut ja vain 13 % uskoi niiden mittaavan synnynnäistä älykkyyttä. Brim (1965) kuitenkin havaitsi vastaajien samastavan älykkyyden tietämykseen ja olevan siten ikään kuin lisääntyvä ominaisuus.

Uskomuksia testien kyvystä mitata erilaisia ominaisuuksia on puolestaan tutkinut Fiske (1967). Kykyjen mittaamisessa psykologisten testien uskottiin olevan erittäin tai melko hyviä (86 %). Testien uskottiin mittaavan vähintään melko hyvin kiinnostuksia (79 %), sosiaalisia taitoja tulla toimeen ihmisten kanssa (53 %) ja persoonallisuuden ongelmia (48 %). Taustatekijät eivät olleet yhteydessä annettuihin vastauksiin lukuun ottamatta koulutustasoa. Korkeammin koulutetut antoivat maltillisempia vastauksia, toisin sanoen käyttivät enemmän skaalan keskiosaa, kun taas matalammin koulutetut esittivät jyrkempiä kantoja. Fiske (1967) tutkimuksessa puolet osallistujista ohjeistettiin vastauksissaan ajattelemaan työnhakutilanteessa käytettäviä psykologisia testejä ja puolet ajattelemaan yliopistollisen tutkimuksen tekemiseksi käytettäviä testejä. Tässä tutkimuksessa kiinnostava piirre oli myös, että osa mittauksista koski asenteen affektiivista komponenttia, joka näyttää toistaiseksi nousseen harvoissa tutkimuksissa esiin. Tutkimuksessa mitattiin tunteita, joita tilanne ja käytetyt testit herättivät. Pääosin tunteet olivat laimeita, mutta testaustilanne oli kuitenkin herättänyt negatiivisia asenteita tilannetta kohtaan osassa vastaajia (noin 50 % työnhakukontekstissa ja noin 25 % tutkimuskontekstissa).

3.6 Uskomusten yhteys testaamisen laatuun

Testien ja testien käytön tutkimuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena on parantaa testaamisen laatua ja siten mahdollistaa korkeatasoisten testipalveluiden tuottaminen psykologien asiakaskunnalle. Testien käytön laatu on viime vuosina ollut suuremman kiinnostuksen kohteena (esim. Muñiz ym., 2001) ja lähtökohta, joka on tuottanut useita ohjeistoja testien käytöstä.

Testien asianmukainen ja laadukas käyttö on paljolti asennekysymys, sillä monet ohjeiden noudattamiseen liittyvät testausprosessin yhteydessä tehtävät valinnat – tai päätökset olla kokonaan käyttämättä testejä – heijastavat ratkaisun tekijän asennetta ja uskomuksia. Uskomusodotukset puolin ja toisin sekä niiden kohtaaminen on merkittävä prosessin loppulaadun kannalta ja siten tutkimuskohteena tärkeä (Al-Darmaki & Kivlighan, 1993).

Kokonaan toinen kysymys on, edellyttävätkö laadukas testien käyttö ja testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen sinänsä tietynlaisia uskomuksia. Seuraavassa luvussa käsitellään tätä näkökulmaa nimenomaan uskomus-käsitettä korostavan Ajzenin (1988) suunnitellun toiminnan mallin avulla. Yleisesti voidaan todeta, että ohjeiden noudattaminen edellyttää erilaisia uskomuksia ja vastaavasti samalla sulkee pois toisia uskomuksia. Voidaan ajatella, että liian vahva luottamus testeihin ei yleensä edistä niiden käytön laatua. Toiset uskomukset esimerkiksi asiakkaiden oikeuksista ovat hyvinkin merkityksellisiä. Tähän mennessä psykologien uskomusten osuus laadukkaassa testien käytössä on unohdettu, vaikka uskomusten näkyväksi tekeminen olisi tärkeää laadun kehittämisen kannalta.

Lyhyenä yhteenvetona todetaan, että asenne- ja uskomustutkimukset näyttäisivät tuovan esiin erisuuntaisia tuloksia. Vaikka Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimus tuotti yhden suuremman uskomuskokonaisuuden, jonka he katsoivat kuvaavan yleisempää asennoitumista testeihin, vastakkaissuuntaiset tutkimustulokset herättivät kuitenkin ajatuksen siitä, että testeihin kohdistuvat uskomukset saattaisivat ryhmittyä pienempiin osakokonaisuuksiin. Testien ja testaamisen eri ulottuvuuksiin voi liittyä erityyppisiä uskomuksia, jotka voivat myös keskenään olla ristiriidassa ja muodostaa joko myönteisen, neutraalin tai kielteisen asennoitumisen. Harvoissa alueelta tehdyissä tutkimuksissa kuitenkin pyrittiin faktorioimaan uskomuksia kokonaisuuksiksi. Tässä tutkimuksessa pyrittiinkin sekä tavoittamaan laajasti testaamiseen ja testeihin liitettyjä uskomuksia että muodostamaan niistä mielekkäitä kokonaisuuksia, joiden yhteyksiä testauksen laatuun olisi mahdollista analysoida.

4

Ohjeet psykologisten testien käytöstä

Kunnollisella psykologisten testien käytöllä on kaksi peruspilaria: testillä on oltava riittävät psykometriset ominaisuudet, ja sitä on käytettävä asianmukaisesti (Muñiz & Bartram, 2007, 207). Näiden peruspilarien varassa on psykologisen testaamisen luotettavuus mittausten menetelmänä ja jo toisen pilarin sortuessa romahtaa koko rakennelma. Testien psykometriseen laatuun on kiinnitetty runsaasti huomiota psykologiatieteessä. Niiden käytön tutkimus on sen sijaan jäänyt taka-alalle.

Testin korrekti käyttö on perusedellytys, jotta sille tarjotaan mahdollisuus ylipäänsä toimia luotettavana ja pätevänä tiedonkeruuvälineenä. Korrek-tin testien käytön taustalla on kuitenkin ennen muuta tavoite suojella testattavien oikeuksia ja koskemattomuutta. Kuten Muñiz ym. (2001) listaa-vat, on olemassa monia osapuolia, joiden intressien mukaista on psy-kologisten testien oikea käyttö: testikustantajat, testien laatijat, kansal-liset ja kansainväliset psykologiliitot/-yhdistykset, useat ammattikunnat, jotka hyödyntävät testeillä saatua tietoa omassa päätöksenteossaan, ja muut asianosaiset asiantuntijaryhmät terveydenhuollon, koulutuksen ja työelämän alueilla. Kaikkien edellä mainittujen osapuolten edelle mene-vät kuitenkin testatut itse.

4.1 Psykologisen testaamisen laatu

Aivan kuten muitakin tieteellisiä menetelmiä myös psykologisia testejä voidaan käyttää asianmukaisesti tai epäasianmukaisesti. Mitä laajem-paa testien käyttö yhteiskunnassa on, sitä enemmän myös väärinkäy-tön mahdollisuuteen on kiinnitettävä huomiota (Domino & Domino, 2006; Murphy & Davidshofer, 2005). Testejä käytettiin ensin tutkimustarkoituk-siin ja siten niiden yhteiskunnallinen näkyvyys ja vaikutus olivat aluksi

vähäisiä. Testien käytön lisääntyminen monissa tärkeissä sosiaalisissa, psykologisissa, koulutuksellisissa ja ammattiin liittyvissä kysymyksissä on kuitenkin syventänyt testaamisen vaikuttavuutta sekä laajentanut sen näkyvyyttä nyky-yhteiskunnassa (Leach & Oakland, 2007). Tämä on herättänyt kysymyksiä esimerkiksi siitä, palveleeko testaaminen ihmisten yleistä hyvää, ja nostanut esille eettisten aspektien tarkastelun (Leach & Oakland, 2007). Näin testimenetelmän teknisen toimivuuden ja sen käytännöllisen käytön rinnalle on noussut merkittäväksi käytön eettinen ulottuvuus (Evers, 2001).

Korkeiden standardien säilyttämisen tärkeyteen on kansainvälisesti alettu kiinnittää huomiota 1990-luvulta lähtien (mm. Camara, 1997; Evers, 1996; Fremer, 1996; Hall, Howerton & Bolin, 2005). Korrektista testien käytöstä onkin alkanut ilmaantua enemmän keskustelua (Fremer, 1996; Koretz, 2006; Linn, 2006; Muñoz & Bartram, 2007; Muñoz ym., 2001; Wise, 2006; erityisesti huomaa Robertson & Eyde, 1993), vaikka tutkimuksia aiheesta on yhä vähän. Myös laatuakseli on nostettu esille (Evers, 2001; Muñoz & Bartram 2007; Muñoz ym., 2001). Samoin testien käytön eettinen ulottuvuus on alkanut kiinnostaa tutkijoita (esim. Camara, 1997; Leach & Oakland, 2007). Aihe ei kuitenkaan ole millään muotoa uusi (Colom, 2000), vaikka onkin aiemmin hautautunut testien teknisen kehittämisen alle.

Testien käytön monipuolisuus ja merkitys ovat saaneet ammattilaiset yhä enemmän kiinnittämään huomiota muun muassa validiteettikysymyksiin, testaamisen oikeudenmukaisuuteen ja asianmukaisuuteen (Camara, 1997). Lisäksi yleisesti kasvanut eettisten kysymysten tiedostaminen, lisääntynyt arvioinnin käyttö ja keskustelu siitä sekä ammattihenkilöiden sitoutuminen suojelemaan asiakkaidensa hyvinvointia ovat saaneet huomion kohdistumaan yhä enemmän testien käytön laatuksymyksiin (Domino & Domino, 2006; Eyde & Quaintance, 1988; Leach & Oakland, 2007). Erityisesti Yhdysvalloissa testausprosessien laatuun on ollut tarpeen kiinnittää vakavaa huomiota myös siksi, että siellä ongelmat viedään helpommin oikeuden ratkaistaviksi (Rynes & Connerley, 1993).

Testien käytön laadun tutkimukselle on testattavien suojelemisen ja testien luotettavuuden ohella ollut myös puhtaasti taloudellisia intressejä. Testattujen kokemuksia ja reaktioita on tutkittu ensisijaisesti soveltuvuusarviointikontekstissa työntekijöitä valittaessa (Anderson, Born & Cunningham-Snell, 2001). Hakijoiden reaktioita on tutkittu tähän asti

organisaation näkökulmasta sen etuja ajatellen siten, että mukana on ollut joko taloudellinen tai psykometrinen tavoite (Deros, Born & De Witte, 2004). Hakijoiden reaktioista on oltu kiinnostuneita esimerkiksi siksi, että niiden on havaittu olevan yhteydessä työpaikkatarjouksen hyväksymiseen ja työstä eroamiseen (Iles & Robertson, 1997; Ployhart, McFarland & Ryan, 2003; Schmit & Ryan, 1992), työhön sitoutumiseen (Noe & Steffy, 1987), organisaatioon sitoutumiseen (Singer, 1992) tai aikomuksiin ostaa organisaation tuotteita (Stinglhamber, Vandenberghes & Brancart, 1999). Soveltuvuustestauksen ongelmat voivat saada aikaan myös hakijoiden vetäytymisen tai kieltäytymisen tarjotusta tehtävästä (Anderson, 2003; Rynes, Bretz & Gerhart, 1991).

Kaikkein tärkein peruste tutkia testien käytön laatua ovat kuitenkin ne yksittäisen ihmisen kannalta usein hyvin merkitykselliset päätökset, joita testitulosten tuella tehdään. Nämä päätökset antavat testatuille oikeuden edellyttää psykologeilta laadukasta ja yleisiä eettisiä ja ammatillis-praktisia periaatteita kunnioittavia testauspalveluja. Psykologit ovatkin ponnistelleet parantaakseen testien laatua ja käyttöä (Evers, 2001). Testien käytön laadun parantamiseksi ja virheiden minimoimiseksi on tarjolla erilaisia toimenpiteitä, joita on selostettu seuraavassa luvussa.

Kuitenkin ennen kuin voidaan minimoida virheet, on kerättävä tietoa valitsevasta tilanteesta, mahdollisesti esiintyvistä epäkohdista ja hyvin toimivista elementeistä. Jo ennen tätä tiedonkeruuta on määriteltävä vertailukohta, mittapuu tai kuvaus tavoitteesta, johon arvioitavaa tilannetta peilataan. Vasta tämän jälkeen voidaan arvioida kehittämistarpeita, pohdita niiden syitä ja seurauksia sekä pyrkiä korjaamaan niitä. Tässä tutkimuksessa arvioitiin testien käyttöä pitäen vertailukohtana kansainvälistä ohjeistoa ”International Guidelines for Test Use” (ITC 2001). Tavoitteena oli selvittää, kuinka hyvin psykologit käyttävät testejä, kuinka ohjeet toteutuvat käytännössä ja esiintyykö puutteita enemmän eettisissä vai praktisissa toimintatavoissa. Testien käyttöön liittyviä tutkimustarpeita listattaessa onkin korostettu juuri tutkimusta eettisten ohjeistojen vaikutuksista ammattikäytäntöihin (Leach & Oakland, 2007).

4.2 Pyrkimykset parantaa testaamisen laatua

Camara (1997) on sitä mieltä, että testien väärinkäytön torjumisesta on muodostunut yksi alan haastavimmista kysymyksistä. Testaamisen tu-

levaisuutta ajatellen Muñiz ym. (2001) ovat puolestaan esittäneet vaatimuksen testien asiattoman käytön minimoimisesta niin pitkälle kuin mahdollista, mihin vaatimukseen on luontevaa yhtyä.

Testien käytön parantamiseen tähdänneet toimenpiteet ovat jaettavissa kahteen strategiaan (Muñiz & Bartram, 2007; Muñiz ym., 2001). Ensimmäinen strategia on psykologisten testien käytön rajaaminen pätevaksi katsotulle henkilöstölle. Tällöin on kyse erilaisten sertifiointijärjestelmien luomisesta, jotka puolestaan ovat perustuneet vaadittavien kompetenssien määrittämiselle (esim. Bartram 1996). Esimerkiksi APA:lla on jo pitkään ollut käytössään testien kolmiportainen luokittelu (A, B ja C), jossa testit sijoitetaan luokkaan käyttäjiltä edellytettävien osaamisvaatimusten perusteella. Luokituksen tavoitteena on rajata kuhunkin luokkaan kuuluvien testien saatavuus – käytännössä myynti – riittävän päteville henkilöille.

Testien saatavuuden rajaaminen ei sinänsä sulje pois sitä mahdollisuutta, etteikö hankittua testiä käytettäisi väärin (Muñiz & Bartram, 2007; Muñiz ym., 2001), mikä ilmeni myös Morelandin ym. (1995) ja Simnerin (1996) tutkimuksissa. Nämä tutkimukset muistuttivat siitä, että pelkkä psykologian tutkinto ei takaa pätevyyttä käyttää testejä. Tämän vuoksi perustutkinnon lisäksi on katsottu tarpeelliseksi luoda sertifiointijärjestelmä. Erityisesti Isossa-Britanniassa on kehitetty sertifiointia (Bartram, 1996) ja myös Suomessa Psykologiliiton sertifiointi on käytössä henkilöarvioinnin alueella.

Toinen strategia on tarjota koulutusta ja tietoa testeistä, niiden laadusta ja käytöstä (Muñiz & Bartram, 2007; Muñiz ym., 2001). Käytännössä tämä strategia on liittynyt paitsi koulutukseen, myös testien laatuluokitusten luomiseen sekä erilaisten ohjeistojen laatimiseen. Testi-instrumenttien laadusta on tietoa tarjonnut pääasiassa Mental Measurement Yearbook (Buros Institute of Mental Measurements 2009). Lisäksi erityisesti Hollannissa on panostettu testien laatuluokitukseen ja arviointijärjestelmän luomiseen (Evers, 2001). Myös EFPPA:n perustaman Test Commissionin hankkeena on ollut eurooppalaisen testien arviointimalin laatiminen (Muñiz & Bartram, 2007).

Jälkimmäiseen strategiaan on olennaisesti sisältynyt erilaisten ohjeistojen ja standardien laatiminen testien käytöstä. Niiden tavoitteena on ohjata ja kouluttaa oikeanlaiseen ammatilliseen toimintaan (Camara, 1997). Tämä

strategia rakentuu sille perusoletukselle, että testien käyttäjien tiedon lisääntyminen pienentää merkittävästi testien väärinkäytön todennäköisyyttä (Muñiz ym., 2001). Juuri riittävän koulutuksen ja tiedon tarjoamisen testien käytöstä on katsottu varmistavan tehokkaimmin testien käyttäjien kompetenssin (Fremer, 1996; Tyler, 1986). Näiden toimenpiteiden yhdistelmää voidaan pitää tehokkaimpana (Muñiz ym., 2001).

Näiden toimien tavoitteena on ollut tuottaa mahdollisimman paljon tietoa testejä käyttäville, ja sitä kautta parantaa testaamisen laatua. Selvästi vähemmän käytetty on lähestymistapa, jossa testaamisen laatuun pyritään vaikuttamaan lisäämällä testattavien, heidän edustajiensa ja testitulosten loppukäyttäjien/tilaajien tietoa sekä ymmärrystä testaamisesta ja auttaa heitä vaikuttamaan testaamisen laatuun esittämällä siitä kriittisiä kysymyksiä. Hirshorenilla ja McGuiganilla (1984) oli tällainen lähestymistapa, ja se on kiinnostava, koska se haastaa testien käyttäjät vaikeasti ohitettavalla tavalla pohtimaan testaamisen laatua.

4.3 Testien käyttöä sääntelevät ohjeistot

Tavallisimmat tavat pyrkiä ohjaamaan testien käyttöä oikeaan suuntaan ovat olleet koulutus sekä ohjeiden laatiminen, joista tässä on keskitytty nimenomaan jälkimmäiseen. Ensin on esitelty tarjolla olevien ohjeistojen kirjoja, jonka jälkeen on käsitelty tarkemmin International Guidelines for Test Use -ohjeistoa (ITC 2001). Lisäksi on tarkasteltu Suomessa noudatettavien Pohjoismaiden psykologien ammattieettisten sääntöjen (Suomen Psykologiliitto, 2006) testien käyttöön sovellettavissa olevia osia.

Ohjeiden tarkoituksena on toimia kriteereinä, joita vasten testejä, testaamiskäytäntöjä ja testien käytön vaikutuksia voidaan evaluoida (Linn, 2006). Ohjeet tarjoavat paitsi yhteiset standardit, myös kehyksen sille, että testien käytössä tulevat huomioiduksi kaikki relevantit aspektit. Jokainen varteenotettava yksittäinen psykologinen testi sisältää tarkat ohjeet sen käyttämiseksi. Näiden testikohtaisten ohjeiden lisäksi useat kansalliset ja kansainväliset organisaatiot ovat laatineet ohjeistoja hyvän testien käytön edistämiseksi. Toiset ohjeistot ovat laaja-alaisempia eettisiä standardeja (Leach & Oakland, 2007) ja toiset on luotu nimenomaan testien käyttötilanteita varten. Osa ohjeista on kohdennettu vieläkin tarkemmin testien käyttöön jollakin tietyllä sovellusalalla tai tietyn asiakasryhmän parissa.

Yhdysvalloissa The American Psychological Associationilla (APA) on ollut johtava rooli standardien ja ohjeistojen laadinnassa (Bartram, 1998; Murphy & Davidshofer, 2005). Laajimmalla tasolla testien käyttöä käsittelevä ohjeisto on Ethical Principles of Psychologists' and Code of Conduct (APA 2002), jossa käsitellään muun muassa luottamuksellisuuteen, koskemattomuuteen, yksityisyyteen, ammatilliseen pätevyyteen sekä psykologien asiakkaiden hyvään kohteluun liittyviä aiheita.

Tarkemmin testien käyttöä käsittelevä ensimmäinen ohjeisto oli APA:n julkaisema ohjeisto Technical Recommendations for Psychological Tests and Diagnostic Techniques (1954). Tämän jälkeen APA:n yhdessä American Educational Research Associationin (AERA) ja National Council on Measurement in Educationin (NCME) kanssa julkaisema The Standards for Educational and Psychological Testing (APA, AERA & NCME 1999) on sitten julkaisunsa 1964 päivitetty useamman kerran (1974, 1985 ja 1999). Uusien versioiden myötä ohjeistossa on yhä enemmän painotunut nimenomaan testien käyttöä koskeva ohjeistus (Fremer, 1996). APA:n ohjeisto on varsin perusteellinen ja se sisältää ohjeita testien teknisestä laadusta (validiteetti, reliabiliteetti, normit), ammattimaisesti testien käyttämisestä, testien käyttöön liittyvistä erityiskysymyksistä (esim. kielivähemmistöjen testaaminen), testien esittämisestä ja testattavien oikeuksien huomioimisesta. Eettisistä kysymyksistä ohjeistossa huomioidaan erityisesti tietoiseen suostumukseen (informed consent), luottamuksellisuuteen ja yksityisyyteen liittyvät seikat.

Esimerkki vieläkin spesifimmästä ohjeistosta on Principles for the Validation and Use of Personnel Selection Procedures (Society for Industrial and Organizational Psychology 2003). Yhdysvalloissa eri näkökulmista laadittuja ohjeistoja on olemassa lukuisia ja esimerkiksi The Committee on Professional Standards of APA on laatinut tarkempia ohjeita ainakin neljälle sovellusalueelle. Lisäksi APA:n alaiset elimet Joint Committee on Testing Practices (JCTP) ja Test User Qualifications Working Group (TUQWG) ovat kehittäneet ohjeistuksia.

Euroopan tasolla vastaavat dokumentit ovat The Meta-Code of Ethics (The European Federation of Professional Psychologists Associations 1996) ja European Association of Psychological Assessmentin Guidelines for the assessment process (Fernández-Ballesteros, 1997), joka koskee kaikkea psykologista arviointia, mukaan lukien testaaminen.

Näiden laajojen ohjeiden lisäksi on runsaasti kansallisia ohjeistoja. Suomessa ei kuitenkaan ole omaa kansallista ohjeistoa testien käytöstä. Pohjoismaiden yhteinen laajemman tason ohjeisto Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt (Suomen Psykologiliitto, 2002) säatelevät kuitenkin soveltuvin osin myös testien käyttötilanteita, kuten esimerkiksi Leach ja Oakland (2007) toteavat. Tämän lisäksi Suomessa toimii Suomen Psykologiliiton ja Suomen psykologisen seuran perustama Testilautakunta, jonka tehtävänä on antaa ohjeita ja suosituksia testien käytöstä.

Testien käyttöön on siis runsaasti (tosin pääosin englanninkielisiä) standardeja ja ohjeistoja, joiden painopisteet ja laajuus vaihtelevat. Olemassa olevilla ohjeilla on Murphyn ja Davidshoferin (2005) mukaan ainakin kolme yhteistä piirrettä. Ensinnäkin ne sisältävät yleisesti ottaen ohjeita kahdelta teema-alueelta. Toisissa keskitytään testeihin liittyviin näkökohtiin teknisiin kysymyksiin ja toiset ohjeet koskevat ammatillista toimintaa ja käyttäytymistä testaamisen yhteydessä. Jaottelusta voidaan käyttää myös nimikkeitä praktiset ja ammatillis-eettiset ohjeet. Praktiset ohjeet liittyvät muun muassa testien valintaan, arviointiin ja tekniseen esittämiseen. Ammatillis-eettiset ohjeet taas liittyvät testattavien kohteluun sekä laajemmin ylipäänsä testaamisen tarpeen arviointiin. Toiseksi kaikki ohjeistot perustuvat tavoitteeseen pyrkiä suojaamaan testattavan oikeuksia ja omanarvontuntoa (rights and dignity). Kolmanneksi ohjeistoilla ei ole lainvoimaa, mitä tarkastellaan myöhemmin luvussa 5 Testaamisen valvonta.

4.3.1 International Guidelines for Test Use (ITC 2001)

Tässä hankkeessa ohjeiden noudattamisen tutkimisessa käytettiin valiovertailun pohjana International Test Commissionin (ITC) ohjeistoa International Guidelines for Test Use (ITC 2001). Seuraavassa on kuvattu tämän ohjeiston taustaa, laadintatapaa, sisältöä, rakennetta sekä mahdollisia havaittuja rajoituksia. Samassa yhteydessä on perusteltu, miksi ohjeisto valittiin valiovertailukohteeksi ja on verrattu ITC-ohjeiston sisällön kattavuutta ja yhdenmukaisuutta Suomessa noudatettavaan, laajemmantasoiseen ammattieettiseen ohjeistoon.

International Test Commission on organisaatio, jonka jäseniä ovat kansalliset psykologiliitot, testilautakunnat, testien julkaisijat sekä muut or-

ganisaatiot, jotka pyrkivät edistämään tehokasta testaus- ja arviointipolitiikkaa sekä testi-instrumenttien asianmukaista kehitystä, arviointia ja käyttöä (ITC 2009a). Kansalliset jäsenliitot ovat pääasiassa Länsi- ja Itä-Euroopasta sekä Pohjois-Amerikasta. Jäseniä on myös Etelä-Amerikasta, Afrikasta sekä Aasiasta. Kyseessä on niin sanottu yleishyödyllinen organisaatio, joka kertoo tarkoituksenaan olevan edistää jäsentensä välistä tiedonvaihtoa ja edesauttaa jäsentensä yhteistyötä psykologisten testien valmistukseen, jakeluun ja käyttöön liittyvissä ongelmissa (ITC 2009a). ITC pyrkii tavoitteisiinsa järjestämällä kansainvälisiä tapaamisia sekä edistämällä testeihin liittyvän tiedon julkaisemista, josta sen tuottamat ohjeistot lienevät tunnetuimpia.

ITC on tuottanut kolme kansainvälisesti hyväksyttyä ohjeistoa psykologisen testaamisen alueelle, joista International Guidelines for Test Use -ohjeisto (ITC 2001) on yksi. Tätä ohjeistoa voi pitää laajempuna yleisohjeistona testien käytöstä, toiset ohjeistot paneutuvat testien käytön kahteen erikoistapaukseen. International Guidelines on Computer-Based and Internet-delivered Testing (ITC 2006) keskittyy testien käyttöön internetissä ja tietokoneavusteisessa ympäristössä. Guidelines for Adapting Educational and Psychological Tests (Hambleton, 1994; van de Vijver & Hambleton, 1996) puolestaan käsittelee testien käytön mukauttamista erilaisille kieli- ja kulttuurialueille. Kaikki kolme ohjeistoa ovat saatavilla ITC:n sivustolta www.intestcom.org/guidelines. Lisäksi vuoden 2012 aikana ollaan julkaisemassa neljättä ohjeistoa, ”ITC-Guidelines for Quality Control in SCoring, Test Analysis and Reporting Test Scores.”

APA:n Standardit ovat pitkään olleet johtavassa asemassa säädeltäessä testien käyttöä. Ne on kuitenkin luotu kansallisiksi ohjeiksi, minkä vuoksi katsottiin tarpeelliseksi luoda kansainvälisempi ITC-ohjeisto (Bartram, 1998). ITC-ohjeiston laadinnan tausta-ajatuksena oli usko mahdollisuuden luoda kansainvälisesti yhtenäistä, mutta myös paikallisolot huomioivaa käytäntöä testaamiseen. Lähtökohtana oli laadukkaasta psykologisesta testaamisesta esitetty kaksikohtainen näkemys, jonka mukaan on (1) varmistettava, että saatavilla olevat testit täyttävät tekniseltä laadultaan asetetut minimivaatimukset, ja (2) tiedettävä näitä testejä käyttävien henkilöiden olevan tehtävään päteviä (Bartram, 2001a; ITC 2009b).

ITC-ohjeistossa ei ole kyse varsinaisesti uudesta ohjeistosta, vaan se on yhteenveto useista jo käytössä olleista paikallisista ohjeista, toiminta-koodeista, kvalifikaatioista, rekisteröintikriteereistä ja muista vastaavista

dokumenteista, joista haluttiin koota koherentti, kansalliset rajat ylittävä kokonaisuus (ITC 2009b). Pohjadokumentteina olivat muun muassa APA:n, AERA:n ja NCME:n The Standard for Educational and Psychological Testing (1999) ja Australian Psychological Society'n (APS) Supplement to Guidelines on the Use of Psychological Tests (Kendall ym., 1997), joka jo itsessään on yhteenveto useista kansallisista ohjeistoista. Laadinta-prosessi sisälsi useita kansainvälisiä konsultointi- ja kommenttikierroksia konsensuksen muodostamiseksi (ITC 2001). Ohjeiden voidaan siis katsoa edustavan useiden eri maiden psykologisen ja kasvatopsykologisen testaamisen asiantuntijoiden työn tulosta (ITC 2001).

Ohjeisto on hyväksytty vuonna 1999 ITC:n hallituksessa, ja The European Federation of Professional Psychologists' Associations' Task Force on Tests and Testing on myös vahvistanut ohjeet samana vuonna (ITC 2001). Ohjeisto on sen jälkeen käännetty usealle kielelle ja hyväksyty noudatettavaksi useassa maassa. Suomenkielistä versiota ei ole virallisesti saatavilla. Suomen Psykologiliitto on kuitenkin laatinut ohjeista käännöksen, mutta ohjeistoa ei ole suomenkielisenä hyväksytty ja julkaistu pääosin ohjeiden soveltamisalan laajuutta koskevien kysymysten vuoksi. Erityisesti APA:n standardien esimerkkiä noudattaen on useissa maissa niputettu yhteen ”psychological testing” ja ”educational testing”, joista jälkimmäinen ei kuitenkaan suoraan ole siirrettävissä Suomessa vakiintuneisiin testauskäytäntöihin.

ITC-ohjeisto rakentuu osista, joissa määritellään osan päätarkoitus, käyttökohteiden ja käyttäjien rajaukset, paikallisten olosuhteiden huomioiminen, tietojen, taitojen ja ymmärryksen käsitteet sekä esitetään kompetenssinäkökulmasta ohjeet testien eettiselle käytölle ja käytännön testaus-toimenpiteille. Ohjeen päätarkoitus on muotoiltu seuraavasti:

”Pätevä testin käyttäjä käyttää testejä asianmukaisesti, ammattimaisesti ja eettisesti. Hän ottaa huomioon asiaankuuluvasti kaikkien asianosaisten tarpeet ja oikeudet, testaukseen tulemisen syyt sekä sen laajemman asiakokonaisuuden, johon testaaminen liittyy. Tämä tavoite saavutetaan varmistumalla siitä, että testin käyttäjä on pätevä suorittamaan testausprosessin, tuntee prosessin perustana olevat testit ja osaa käyttää niitä.” (ITC 2001).

4.3.2 ITC-ohjeiston valintaperusteet ja huomioitavat seikat

ITC-ohjeisto on kokonaisuudessaan tämän tutkimuksen liitteenä 1. Ohjeisto perustuu kompetenssi-käsitteeseen, josta koko ohjeisto on saanut muotonsa. Kaikki ohjeet esitetään muodossa ”pätevän testienkäyttäjän tulee...”, jonka jälkeen esitetään tarvittavat tiedot, taidot ja muu osaaminen. Ohjeiden esittämisessä kompetenssipohjaisesti on etuna se, että näin muotoiltuina testaajalle kerrotaan selkeä määräitys siitä, mitä hänen odotetaan osaavan ja tietävän voidakseen käyttää testejä oikealla tavalla (Bartram, 1996; ITC 2001). Toisaalta kompetenssimuotoiset ohjeet tarjoavat testien käyttöä opettaville selkeät tavoitteet siitä, mitä testien käyttäjien tulee hallita ja joihin sovittaa tarjoamansa koulutus (Bartram, 1996). Tämän tutkimuksen näkökulmasta kompetenssimuotoon laaditut ohjeet olivat spesifioitavissa mitattaviksi käyttäytymiskriteereiksi, mikä soveltui erityisen hyvin ohjeiden muuntamiseen tutkimuskysymysten muotoon, mikä on ollut esimerkiksi APA:n standardeissa Linnin (2006) mukaan ongelmallista standardien suuren tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

Rakenteellisesti ohjeet jakautuvat kahteen osaan: 1) testien eettinen käyttö ja 2) hyvä testikäytäntö. Kaikkiaan ohjeisto sisältää 118 yksittäistä ohjetta (ks. luku 10.1.4 ja Liite 1). Testien käytön tutkimiseen ITC-ohjeisto soveltuu hyvin valiovertailukohteeksi useista syistä. Ohjeiston laadinnassa on pyritty laajaan kansainväliseen konsensukseen ja se pohjautuu yhteenvedoon olemassa olevista ohjeistoista täysin uuden ohjeiston luomisen sijasta. Ohjeistossa on kompetenssilähtöinen esitystapa, jossa ohjeet ilmaistaan toiminnallisesti, helposti sekä käytäntöön että tutkimuskyselyyn siirrettävässä muodossa. Lisäksi ohjeisto on luotu nimenomaan valiovertailutarkoitukseen, sillä sen todetaan toimivan kehyksenä, johon paikallisia olemassa olevia ohjeita voidaan verrata.

Koska tutkimuksen kohteena oli tässä koko ammattikunta ja ohjeen on sanottu tähtäävän käytettävyyteen kaikilla psykologian sovellusaloilla (ITC 2001), se sopi hyvin tämän tutkimuksen lähtökohtiin. Lisäksi ohjeisto ottaa huomioon testattavien oikeudet ja ohjeiston taustalla heijastuu näkemys testattavista aktiivisessa ja tiedostavassa roolissa, mikä on myös tärkeä, mutta usein unohdettu lähtökohta. Ohjeistossa heijastuva laatuajattelu (Bartram, 2001b) oli myös tervetullut ja tämän tutkimuksen taustanäkemykseen soveltuva. Kaiken kaikkiaan

psykologisten testien käyttö on monipuolista osaamista edellyttävä työkokonaisuus. Pätevän testaajan tulee olla perehtynyt laajasti psykologian yleisiin teoreettisiin tietoihin, kyseessä olevaan spesifiin mittauskohteeseen, psykometriikkaan – mikä sinänsä vaatii tilastotieteellistä ja matemaattista perustietämystä – eettisiin periaatteisiin, testauskäytänteisiin sekä lainsäädännöllisiin seikkoihin. Lisäksi testaajalta edellytetään usein hyvää suullista ja kirjallista kommunikointitaitoa. ITC-ohjeiston kohdat käsittelevät näitä moninaisia vaatimuksia kohtuullisen hyvin.

Joitakin kriittisiäkin huomioita ohjeistosta on kuitenkin tehtävissä. Muun muassa ohjeiden abstraktisuus/konkreettisuus vaihtelee suuresti. Tämä vaikuttaa toisaalta ohjeen tulkintaan yksittäisessä sovellustilanteessa ja toisaalta mahdollisuuteen arvioida ohjeen toteutumista. Kuten muutkin testien käyttöön laaditut ohjeistot, on ITC-ohjeistokin nähtävä ennemminkin laadukasta testaamista tukevana kuin siihen pakottavana, eikä ohjeistolla ole siis lain voimaa takanaan. Näin ollen ohjeiden toteuttaminen on ensisijaisesti riippuvaista testaajan valinnasta ja kyvykkyydestä noudattaa niitä. Noudattamatta jättämisestä ei pääsääntöisesti ole ainakaan oikeudellisia seurauksia. Itsestään selvästi asiantila ei ole kielteinen, mutta pohdinnanarvoinen kuitenkin.

Kuten muitakin testaamisesta laadittuja ohjeita, myös ITC-ohjeistoa on tutkittu vasta vähän, mikä on merkittävä puute. Minkä tahansa ohjeen noudattaminen eli siirtyminen paperilta käytäntöön on riippuvainen ohjeen ymmärrettävyydestä, joka selviää vasta käytännön tulikasteessa. Samoin ohjeiden relevanssi, jota Elmore, Ekström ja Diamond (1993) peräänkuuluttivat, on selvitettävissä vain käytäntölähtöisellä tutkimuksella.

4.3.3 Suomen ohjeistotilanne

Testien käyttöä tutkiessaan Leach ja Oakland (2007) jakoivat maat kolmeen ryhmään testaamista sääntelevien eettisten ohjeiden perusteella: (1) maat, joissa ei paljon testata, eikä eettisillä ohjeilla siten ole suurta osaa, (2) maat, joissa toimitaan laajempien eettisten periaatteiden varassa, mutta ohjeistoissa ei suoraan käsitellä nimenomaan testaamista ja (3) maat, joiden eettiseen ohjeistoon sisältyy suoraan myös testaamiseen kohdistettuja standardeja. Suomi sijoittuu muiden Pohjoismaiden kanssa keskimmaiseen ryhmään, kun tarkastelun pohjana ovat

Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt (Suomen Psykologiliitto, 2009).

Pohjoismaiden psykologeilla on ollut 1980-luvulta lähtien yhteiset ammattieettiset periaatteet, jotka muokattiin vuosina 1996–97 EFPPA:n (1996) Meta Code of Ethics -ohjeiston mukaisiksi (Suomen Psykologiliitto, 2006). Ammattieettiset periaatteet säätelevät psykologien ammattitoimintaa, jolla viitataan kaikkiin niihin tilanteisiin, joissa psykologit ovat ammatillisessa suhteessa asiakkaisiinsa (Suomen Psykologiliitto, 2006). Näin ollen säännöt koskevat myös testien käyttötilanteita. Säännöt rakentuvat neljästä pääperiaatteesta, jotka ovat yksilön arvon ja oikeuksien kunnioittaminen, ammatillinen pätevyys, vastuu ja ammatillinen riippumattomuus. Periaatteet on laadittu tueksi Pohjoismaiden psykologeille niitä tilanteita varten, joissa he joutuvat ottamaan kantaa ammattieettisiin kysymyksiin suojatakseen asiakkaidensa vahingoittamattomuutta, tehdäkseen ammattikunnan sisäistä tai ammattikuntarajat ylittävää yhteistyötä sekä ylläpitääkseen luottamusta psykologien ammattikuntaan (Suomen Psykologiliitto, 2006).

Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt on luettavissa Suomen Psykologiliiton kotisivuilta (http://www.psyli.fi/tietoa_psykologeista/psykologin_etiikka) tai Psykologi-lehden ammattiekstra -julkaisusta (Suomen Psykologiliitto, 2006). Säännöt painottuvat eettisiin kysymyksiin eivätkä siten sisällä testien käytön praktisen alueen ohjeita lainkaan. Ne heijastavatkin sellaisia perustavanlaatuisia inhimillisiä arvoja, jotka ovat melko pysyviä (Suomen Psykologiliitto, 2006) ja siten luonnollisesti koskevat myös testien käyttötilanteita. Seuraavassa on esitetty poimintoja erityisesti huomioitavista kohdista, kun ohjeita luetaan testien käyttötilanteita silmällä pitäen.

Ensimmäinen pääperiaate, yksilön oikeuksien ja arvon kunnioittaminen, sisältää muun muassa ajatuksen siitä, että psykologi kunnioittaa ihmisen oikeutta yksityiselämään, luottamuksellisuuteen, itsemääräämiseen ja autonomiaan (Suomen Psykologiliitto, 2006). Testien käytön kannalta tämä periaate velvoittaa myös huomioimaan asiakkaiden yksilölliset ja kulttuuriset erot ilman syrjintäpohjaista ajattelua. Keskeisiä ovat myös tietoon perustuvasta suostumuksesta ja valinnan vapaudesta annetut ohjeet, joita testien käytön alueella on pohdittu tarkemmin (mm. Fried & Fisher, 2008; Ilgen & Bell, 2001; Pipes, Holstein & Aguirre, 2005). Sääntöjen mukaan psykologin tulee kertoa asiakkaalle suunnitelluista

toimenpiteistä ja niiden todennäköisistä seurauksista, jotta asiakkaalla on perusteet päättää, hyväksyykö hän toimenpiteet vai ei. Periaatteeseen sisältyvän itsemääräämisoikeuden nojalla asiakkaalla on oikeus lopettaa asiakassuhde (Suomen Psykologiliitto, 2006), siis myös testaus.

Ammatillista pätevyyttä koskevat säännöt velvoittavat psykologia muun muassa pyrkimään tiedostamaan ammatilliset ja henkilökohtaiset vahvuutensa ja heikkoutensa pystyäkseen arvioimaan realistisesti pätevyytensä ottaessaan hoitaakseen työtehtäviä (Suomen Psykologiliitto, 2006). Säännöissä todetaan: ”Psykologi ottaa vastaan vain sellaisia työtehtäviä, tarjoaa sellaisia palveluja ja käyttää sellaisia menetelmiä, joihin hän on pätevä koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella” (Suomen Psykologiliitto, 2006). Tämä koskee suoraan psykologin testivalikoimaa sekä hänen tarjoamiaan testauspalveluja.

Pätevyyteen luetaan myös ammattieettisten periaatteiden tuntemus ja noudattaminen sekä alan kehityksessä mukana pysyminen (Suomen Psykologiliitto, 2006), joita korostetaan myös ITC-ohjeistossa. Testaamisen alueella kehityksen seuraamista voidaankin pitää olennaisena osana pätevyyttä. Suoraan testaamista koskevassa täsmennyksessä todetaan lisäksi: ”Psykologi on tietoinen niistä rajoituksista, jotka liittyvät psykologisiin menetelmiin ja niistä tehtäviin johtopäätöksiin. Psykologi on erityisen varovainen käyttäessään menetelmiä, apukeinoja ja tekniikoita, jotka ovat vielä kokeiluasteella, jotka eivät täytä tavanomaisia menetelmille asetettuja vaatimuksia tai joita hän ei täysin hallitse.” (Suomen Psykologiliitto, 2006).

Kolmas pääperiaate käsittelee vastuuta. Sen keskeinen ohje ”Psykologi välttää vahingon aiheuttamista ja on vastuussa toiminnastaan” (Suomen Psykologiliitto, 2006) on suoraan soveltuva myös testien käytön alueelle. Samoin toteamus ”Psykologi on henkilökohtaisesti vastuussa ammattityönsä laadusta ja seurauksista, mutta on samalla tietoinen siitä, että hänet mielletään oman ammattikuntansa edustajaksi” on tärkeä näkökulma testien käytön sekä valinnan yhteydessä.

Säännöissä mainittu vastuun jatkuvuus tarkoittaa puolestaan testien käytössä esimerkiksi sitä, että välittömän asiakassuhteen päättymisen jälkeen psykologia sitovat testitulosten luottamuksellisuuteen liittyvät rajoitukset. Laajennettu vastuu puolestaan viittaa siihen, että psykologilla on vastuu tieteellisestä ja ammatillisesta toiminnasta sekä ammatti-

eettisistä standardeista suhteessa avustajiinsa sekä ohjauksessaan tai koulutuksessaan oleviin. Testausprosesseissa tämä koskee esimerkiksi vastuuta avustavan henkilöstön toiminnasta. Vastuuta koskevassa periaatteessa testimenetelmiin viitataan suoraan ohjeella: ”Opettaessaan psykologisia työmenetelmiä psykologi on vastuussa myös menetelmän vahvuuksien, heikkouksien ja siihen liittyvien ammattieettisten ongelmien esiintuomisesta.” (Suomen Psykologiliitto, 2006).

Viimeisessä pääperiaatteessa puhutaan ammatillisesta riippumattomuudesta (integriteetti). Ohjeessa todetaan: ”Psykologi pyrkii ammatilliseen riippumattomuuteen tutkimuksessa, opetuksessa ja psykologian soveltamisessa. Se merkitsee, että psykologi on rehellinen ja puolueeton ja kohtelee kunnioittavasti muita asianosaisia. Hän yrittää tehdä selväksi oman roolinsa niissä erilaisissa yhteyksissä, joissa hän työskentelee.” (Suomen Psykologiliitto, 2006). Tässä ohjeen osassa viitataan myös psykologin mahdollisuuden käyttää valtaa suhteessa asiakkaisiinsa. Ohjeessa todetaan: ”Psykologi pyrkii tiedostamaan omat tarpeensa, asenteensa ja arvonsa ja oman roolinsa asiakassuhteessa. Hän ei käytä väärin valtaansa ja asemaansa käyttämällä hyväkseen asiakkaan riippuvuutta ja luottamusta.” (Suomen Psykologiliitto, 2006). Testien käytössä riippuvuus on vahvasti läsnä, sillä useimmat psykologiset testit eivät ole helposti maallikoille avautuvia, jolloin testattava on vahvasti riippuvainen testien käyttäjän tulkinnasta ja tiedonjaosta. Näiden pääperiaatteiden ulkopuolella ohjeissa todetaan vielä erityisesti huomioitavaksi, että psykologin tekemän arvioinnin tai lausunnon tulee aina perustua ensikäden tietoon.

Nämä ammattieettiset periaatteet toteutuvat pääosin, kun noudatetaan ITC-ohjeistoa. Suomalaisen testien käytön tarkasteleminen ITC-ohjeistoa valiovertailun pohjana käyttäen ottaa siten huomioon myös kansalliset ammattieettiset tavoitteet.

4.4 Ohjeiden toteutuminen testausprosesseissa

Ohjeiden toteutumista arvioitaessa voidaan tarkastella ensinnäkin niitä ongelmia tai väärinkäyttötapauksia, joita on ilmennyt tai joita testaajat ja testattavat arvioivat tai havaitsivat esiintyvän. Toisaalta voidaan katsoa, minkälaisia asioita testaamista sääntelevissä ohjeistoissa useimmin nostetaan esiin. Kolmanneksi voidaan tarkastella ohjeiden

tuntemusta testaajien keskuudessa, niiden toteuttamiskelpoisuutta ja noudattamista. Neljäntenä voidaan arvioida itse ohjeita ja ongelmia siitä näkökulmasta, mitä testattavat itse odottavat ja arvostavat testausprosessissa. Tutkimustietoa testien käytön yhteydessä ilmenneistä ongelmista on jonkin verran saatavilla, mutta testaamista sääntelevien ohjeiden toteutumista käytännössä ei sen sijaan näytetä tutkitun kuin yhdessä tutkimuksessa, kuten ei testattavien odotuksiakaan.

4.4.1 Testien käytön ongelmakohdat

Mahdollisia ongelmia, virheitä ja väärinkäytöksiä voi ilmetä testien käytön yhteydessä lukuisia. Samoin tutkimuksellisia lähestymisvaihtoehtoja niiden tarkasteluun olisi tarjolla useita. Eyde kollegoineen (199 ja 2010) ovat tehneet merkittävää työtä edistääkseen kunnollisen testien käytön periaatteiden siirtymistä jokapäiväisiin työkäytänteisiin. Leach ja Oakland (2007) ovat puolestaan lähestyneet aihetta kansainvälisten ohjeistojen painottamien teemojen kautta. He keskittyivät testaamisen eettisiin kysymyksiin ja arvioivat tutkimuksensa olleen toistaiseksi ainoa laaja tutkimus aiheesta. Muñiz ym. (2001), Evers ym. (2011), Muñiz ym. (1999) ja Moreland ym. (1995) ovat käsitelleet testien käytön ongelmia selvittämällä niiden arvioitua yleisyyttä tai niiden muodostamia kokonaisuuksia. Lisäksi muun muassa Mårdbergin (1996) tekemät havainnot Ruotsin tilanteesta ovat kiinnostavia, joskaan ne eivät perustu systemaattiseen tutkimukseen.

Eyde ym. (1993) laativat tutkimuksensa pohjalta työkirjan, jossa hyviä testikäytäntöjä opetellaan ja tarkastellaan 78 tapauksen kautta. Nämä perustuvat todellisiin asianmukaisen ja asiattoman testien käytön tilanteisiin. Työkirjan tavoitteena oli auttaa hyvää testien tulkintaa ja käyttöä koskevien periaatteiden siirtymistä käytäntöön eli koulutuksissa opittujen ohjeiden noudattamista. Alkuperäisestä käsikirjasta on julkaistu hie-man muokattu painos vuonna 2010. Työkirja perustuu tutkimukseen, jossa tunnistettiin 86 elementtiä, jotka liittyvät vastuulliseen testaamiseen. Analyysien tuloksena löydettiin 7 faktoria, joiden puutteellinen toteutuminen voi merkitä testien väärinkäyttöä:

1. kokonaisvaltaisen arvioinnin varmistaminen
2. hyvien käytäntöjen seuraaminen testien käyttämisessä ja esittämisessä

3. riittävä psykometrinen tietämys
4. testitulosten luottamuksellisuuden säilyttäminen
5. pisteytyksen oikeellisuuden varmistaminen
6. normien asianmukainen käyttäminen
7. tulkintaan ja palautteenantoon liittyvä pätevyys.

Tavallisimmiksi testien käytön ongelmakohtiksi tunnistettiin tärkeiden päätösten tekeminen pelkästään testitulosten pohjalta, epäonnistuminen testien käytön rajaamisessa vain pätevälle henkilöstölle, tekijänoikeudella suojattujen testimateriaalien kopiointi ja tulkintojen tekeminen yli testin asettamien rajojen (Eyde ym., 1993).

Testien väärinkäyttöä voi lähestyä myös tarkastelemalla teemoja, jotka nostetaan testaamisen yhteydessä tärkeiksi. Leach ja Oakland (2007) erittelivät testien käytön eettisiä kysymyksiä. He analysoivat 35 maassa noudatettavia 31 eettistä koodistoa, mukaan lukien Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt (Suomen Psykologiliitto, 2006). Kaikissa eettisissä ohjeissa ei käsitelty psykologisten testien käyttöä suoraan lainkaan (11 ohjeessa), mutta valtaosassa (20 ohjeessa, 65 %) esitettiin myös testaamista koskevia standardeja (Leach & Oakland, 2007). Aineiston käsittelyyn otettiin vain ohjekohdat, joissa suoraan ja yksiselitteisesti käsiteltiin testaamista, muut laajemmat ja yleisluontoisemmat periaatteelliset ilmaisut karsittiin pois. Näistä löydettyistä testaamiseen kohdistuvista standardeista tunnistettiin 26 erilaista ohjekategoriaa, joita verrattiin APA:n (2002) ”Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct” -ohjeiston 11 standardiin testaamisen eettisestä toteuttamisesta.

Leachin ja Oaklandin (2007) työ on hyödyksi valittaessa keskeisimpiä eettisiä ohjeita, joita on tarpeen noudattaa. Alla on APA:n koodissa esiintyvien teemojen ilmenemismäärät muissa tutkituissa ohjeistoissa. Tulos osoitti merkittävää kansainvälistä konsensusta ainakin listan kärkiosassa:

- testitulosten selittäminen testattavalle ymmärrettävästi (teemana 14/20 ohjeessa)
- arviointimenetelmien asianmukainen käyttö ja valinta (11/20)
- testaajien pätevyys (11/20)
- testitulosten tulkinta (10/20)
- testimateriaalien säilyttäminen (10/20)

- ▶ • testattavan hyvään asian ymmärrykseen perustuva suostumus testaukseen ja testitulosten luovuttamiseen (informed consent) (8/20)
- testien pisteytys ja tulkintapalvelujen laatu (7/20)
- testitietojen luovuttaminen (6/20)
- arvioinnin perustuminen kelvollisiin tekniikoihin, riittävään tietoon ja perusteltuihin johtopäätöksiin (5/20)
- testauksen psykometrisesti hyvä toteutus (4/20)
- vanhentuneiden testien ja testitulosten käytön vähäisyys (4/20).

Listan ensimmäisenä on testattujen kanssa kommunikointi ja tiedonjako, jota voidaan pitää sekä praktisena että eettisenä kysymyksenä. Eettisten koodistojen merkittävimpiä teemoja on testattavien suojeleminen niin psyykkiseltä kuin fyysiseltä vahingolta, sekä toisaalta luottamuksellisuuskysymykset, kuten myös Schuler (1982) totesi yhdeksän eri eettisen koodiston vertailussaan. Nämä kaksi keskeistä teemaa juontavat juurensa Leachin ja Oaklandin (2007) mukaan toisen maailmansodan jälkimainingeissa laadituista eettisistä koodistoista, joiden päähuolenaiheena olivat juuri ihmisten vahingoittamattoman ja luottamuksellisen kohtelun turvaaminen tieteellisen tutkimuksen alueella. Edelleen vahingoittamattomuus on yksi Pohjoismaiden eettisen koodiston pääperiaatteista.

Tärkeitä eurooppalaisesta näkökulmasta ovat Muñizin ym. (2001) ja Eversin ym. (2011) tutkimukset psykologien asenteista testejä kohtaan ja heidän testien käytöstään. Tutkimusten yhtenä osana oli testien väärinkäyttö, joskin sitä tutkittiin otoksen ja aineistonkeruun mahdollisuuksiin nähden valitettavan suppeasti ja yleisluontoisesti. Muñizin ym. (2001) aineisto kerättiin kuudesta maasta (Belgia, Espanja, Hollanti, Iso-Britannia, Kroatia ja Slovenia). Psykologeja pyydettiin ottamaan kantaa seitsemän ongelman esiintymistiheyteen työympäristössään. Vastausten perusteella testien käyttöön ei yleisesti ottaen näyttänyt liittyvän vakavia ongelmia, vaikka yksittäisissä kohdissa olikin parantamisen varaa. Yleisimmin ongelmia arvioitiin olevan testien tekijänoikeusrajoitusten kunnioittamisessa. Saman ongelman havaitsivat myös Muñiz ym. (1999). Toisena ongelmakohtana esiin nousi paikallisten olosuhteiden vähäinen huomioiminen testauksissa. Lisäksi vastaajilla näytti olevan vaikeuksia pitää osaamisensa ajan tasalla. Tutkimuksessa esitettiin myös yleinen väittämä ”Testien ja testausprosessien hyväksikäyttö (abuse) ja väärinkäyttö (misuse) on vakava ongelma maassamme”. Vastausten keskiarvojen vaihteluväli kuudessa maassa oli 2,6–3,4 (Likert-asteikko 1–5, jossa 5 = samaa mieltä).

Muñizin ym. (2001) tutkimus on toistettu laajemmin Euroopassa vuonna 2009 (Evers ym., 2011). Kaikkiaan tässä tutkimuksessa oli mukana 17 Euroopan maata n = 12 606, kansallisten psykologiliittojen jäsenet). Testien väärinkäytön ilmenemistä omassa maassa arvioitiin asteikolla 1–5. Vastausten keskiarvot vaihtelivat välillä 2,34–3,64. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden maiden keskiarvo oli 3,06, kun korkeampi arvo osoitti ongelmien suurempaa esiintyvyyttä. Vähiten testien väärinkäytöstä olivat huolissaan hollantilaiset ja belgialaiset, eniten turkkilaiset ja romanialaiset. Ruotsissa keskiarvo oli 2,89 ja Norjassa 3,15. Tutkimuksessa ei raportoitu itemikohtaisia tuloksia, joten epäselväksi jää, mitkä asiat vastaajia huolestuttivat eniten ja miten ongelmat vaihtelivat maittain. Vastaavaan tutkimukseen aiemmin osallistuneiden kuuden maan tuloksia voitiin verrata vuoden 2001 tilanteeseen itemitasolla. Huoli kaikkien kysytyjen ongelmien suhteen oli lisääntynyt useimmissa maissa, Isossa-Britaniassa selvästi eniten. Ainoastaan Belgiassa oltiin vähemmän huolissaan lähes kaikkien ongelmien esiintymisestä. Kun tutkimuksessa havaittiin samalla testeistä saadun koulutuksen ja tiedon lisääntyneen, päättelivät tutkijat tämän aiheuttaneen myös ongelmien tiedostamisen kasvun, joskaan he eivät kiistäneet ongelmien ja niiden korjaustarpeen olemassaoloa (Evers ym., 2011)..

Testien väärinkäyttökysymyksiä on lähestytty myös kompetensseista käsin. Moreland ym. (1995) hyödynsivät tutkimuksessaan työanalyysimetodia ja tunnistivat hyvän testien käytön 12 minimikompetenssia. Näissä havaittiin kaksi laajaa yhteistä elementtiä, jotka olivat tietämys testeistä ja testien rajoituksista sekä vastuun sisäistäminen testien pätevästä käyttämisestä. Lisäksi tutkimuksessa muodostettiin seitsemän faktorin malli hyvästä testien käytöstä. Tässä mallissa painottui vahvasti testien teknisesti moitteeton käyttö ja ohjeistojen eettinen puoli jäi heikommin edustetuksi. Silti rakenteen voidaan nähdä viimeisen faktorin vuoksi sisältävän myös kommunikointielementin. Esiin nousseet kokonaisuudet olivat:

1. monipuolinen ja integroiva arvioiminen
2. täsmällinen ja asianmukainen testien käyttö
3. psykometrinen tietämys
4. tulosten luottamuksellisuus
5. pisteytyksen tarkkuus
6. normien oikea käyttö
7. selittävä palautteenanto.

Eettisiä ongelmia erityisesti rekrytointin valintatilanteissa Ruotsissa on pohtinut Mårdberg (1996) omien käytännön kokemustensa ja alueen kehityksen pohjalta. Esiin nostetut ongelmat haittasivat Mårdbergin (1996) mukaan kuitenkin asianmukaista testien käyttöä kaikilla psykologian sovellusalueilla. Selonteko on kiinnostava, vaikka voidaankin helposti todeta, että ongelmien syyt ja yhteiskunnallinen voimakas reagointi testeihin ei Suomessa ole menneinä vuosikymmeninä ollut naapurimaan kaltaista. (ks. luku 3.3.1).

Ruotsissa oli Mårdbergin (1996) arvion mukaan erityisesti hankaluuksia neljällä alueella. Ensinnäkin tutkimuksen ja testien kehityksen alueella osaajia jäi testien käytön vähentymisen jälkeen enää harvaan, jolloin testien laatiminen sekä olemassa olevien testien arviointi olivat heikolla pohjalla. Toiseksi laillistetuiltakin psykologeilta jäi puuttumaan aiemmin vallinneen negatiivisen asennoitumisen ja kurssitarjonnan puuttumisen vuoksi pätevyys käyttää testejä kunnollisesti. Kolmanneksi testien käytön aallonpohjan aikana muut ammattikunnat kuin psykologit ottivat henkilöstövalinnan testaustehtävät haltuunsa, jolloin teoreettinen ja metodologinen osaaminen ei useinkaan ollut vaadittavalla tasolla. Neljänneksi ongelmaksi Mårdberg nosti sen, että Ruotsissa ei ollut lainsäädäntöä tai muuta virallista ohjetta rajata testien käyttö psykologeille. Psykologit puolestaan toimivat ainoastaan ammattikunnan eettisen ohjeiston pohjalta. Tilanne oli Mårdbergin (1996) mukaan vakava ja myös huonompi kuin monissa muissa maissa. Hän esitti ongelmia olevan henkilöstövalintojen testausprosesseista noin joka toisessa, mutta arvioi, ettei kliinisellä puolella tilanne ollut niin vakava, koska laillistetuilla psykologeilla voi olettaa ainakin olevan ymmärrys pidättäytyä testien käytöstä, mikäli eivät ole siihen päteviä, kun taas konsulttialan liiketoiminnassa taloudelliset tekijät painostavat enemmän käyttämään epäpäteviä ja epäpätevästi menetelmiä.

Rekrytointitestauksissa ongelmia oli erityisesti käyttäjien saamassa koulutuksessa, laadun kontrolloinnissa, psykometrisessä perustietämyksessä sekä testien normeissa (Mårdberg, 1996). Myös kaikki Eyden ym. (1993) havaitsemat testien käytön yleisimmät ongelmat ilmenivät Mårdbergin (1996) kokemuksen mukaan myös Ruotsissa. Eniten kuitenkin rikottiin faktoreita 2 (Asianmukainen testien käyttö), 3 (Psykometrinen tietämys) ja 6 (Normien asianmukainen käyttö). Kaikki käsitykset perustuivat kuitenkin hänen omiin käytännön havaintoihinsa eikä tutki-

mustuloksiin, eivätkä ne myöskään välttämättä vastaa tämän päivän tilannetta Ruotsissa.

Vielä erilaisesta näkökulmasta testien käytön ongelmia lähestyi Brasiliassa Noronha (2002). Kyselyssä tarjottiin kuusi vaihtoehtoa testien käytön ongelmiksi: psykologien koulutus, testien käytettävyys, instrumentti itsessään, eettiset kysymykset, tiedon luonne ja muu ongelma. Vastauksia saatiin 214 (7 %) lisensoidulta psykologilta eri sovellusaloilta. Tulosten mukaan pahimmat ongelmia synnyttävät tekijät olivat itse testeihin (33 % vastaajista) ja niiden käyttöön liittyvät seikat (26 %), kun taas yleisimpinä ongelmina pidettiin itse testien puutteita (34 %) sekä psykologien koulutusta (28 %). Kuusi vaihtoehtoa kattoi ongelmakentän hyvin, sillä alle 2 % valitsi ”muu”-vastauksen.

Paitsi ohjeistojen toteutumista kokonaisuudessaan tai osa-alueittain, voidaan tutkimuksen kohteeksi ottaa yksittäinen tärkeä ohjekohhta. Tässä käsitellään informoidun suostumuksen hankkimista testatuilta, joka liittyy Leachin ja Oaklandin (2007) tutkimuksessa suurinta konsensusta nauttineeseen eettiseen ohjeeseen. Tietoon ja asiaan perehtymiseen pohjautuvan suostumuksen saaminen testattavalta on perustavanlaatuinen lähtökohhta vastuullisessa ja eettisessä mielessä (Fried & Fisher, 2008). Vaatimus perustuu itsemääräämisoikeuden periaatteen kunnioitukseen ja sen noudattaminen on olennaista myös psykologisen testaamisen julkisen hyväksynnän säilyttämisessä (Fried & Fisher, 2008).

Tietoinen suostumus perustuu kolmeen seikkaan: informaation saantiin, vapaaehtoisuuteen ja ymmärrykseen (Fried & Fisher, 2008). Tiedon saanti ja ymmärtäminen pohjautuvat mahdollisuuteen esittää kysymyksiä ja saada niihin vastaukset (Fried & Fisher, 2008). Eettisyyteen kuuluu myös, että testattaville kerrotaan avoimesti sellaisistakin testaukseen liittyvistä asioista, joista he eivät maallikkoina osaa edes kysyä. Testattavan on myös ymmärrettävä saamansa tieto, joten suostumus on hankittava mukauttamalla tieto vastaanottajalle ymmärrettäväksi (Fried & Fisher, 2008). Tärkeimpinä asioina, jotka testattavan on ymmärrettävä, ovat testauksen tarkoitus ja prosessin luonne. Lisäksi selonteko luottamuksellisuudesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä ja käytännöistä on olennaista (Fried & Fisher, 2008). Mitä arkaluontoisemmista asioista on kyse, sitä tärkeämpää yksilön kannalta on luottamuksellisuuden selvittäminen.

Fried ja Fisher (2008) tarjoavat yksityiskohtaisen selonteon kaikesta siitä informaatiosta, jota testattavalle tulisi jakaa jo kun hänen kanssaan neuvotellaan testauksesta ja häneltä hankitaan suostumus osallistumisesta. He käsittelevät asiaa erityisesti kliinisen työn kannalta ja nostavat esiin myös erityistapauksia, joissa tiedonjako, vastaanottaminen ja tietoinen suostumuksen antaminen ovat erityisen haasteellisia esimerkiksi asiakkaan sairaudentilan, iän tai kehitystason vuoksi.

Testien käyttöä säätelevissä ohjeissa muistutetaan myös psykometrisiä ominaisuuksiltaan heikkojen testien käytön välttämisestä. Ohjeistoissa käsitellään testien teknisen laadun arviointia ja luotettavien ja pätevien testien valintaa. Merkillepantava ristiriita näyttää vallitsevan testien psykometrisen laatuvaatimuksen tiedostamisen ja käytännön toiminnan välillä. Joissakin tutkimuksissa on otettu kantaa myös suosituimpien testien psykometriseen laatuun. Niissä havaittiin, että vaikka vastaajat pitivät testien teknistä laatua (normit, validiteetti, reliabiliteetti) tärkeänä perusteena testien valintaan ja käytön jatkamiseen, päätyivät he silti käyttämään heikkolaatuisia testejä. Esimerkiksi kehitysvammaisten lasten testaamiseen käytettyjen suosituimpien 19 testin joukossa oli vain 3 psykometrisesti laadukasta testiä (Lehr, Ysseldyke & Thurlow, 1987). Koulupsykologien testauskäytänteitä tutkittaessa havaittiin huomattavan osan vastaajista tekevän ADHD-testauksia säännöllisesti huolimatta epäilyksistään testien laadusta tai normien sopivuudesta (Miller, 2005). Miller (2005) havaitsi kärkeenkkin sijoittuvien testien psykometriset ominaisuudet varsin heikoiksi. Hän totesi neljän eniten käytetyn testin joukossa olevan vain yhden psykometrisesti laadukkaan testin. Samansuuntainen havainto on tehty aikoinaan myös kliinisellä alalla (Wade & Baker, 1977).

Suosituimpien testien laatua on pohtinut myös Mardell-Czudnowski (1996), joka selvitti erityisoppilaiden psykologista testaamista (n = 1059, 19 %). Tutkimuksessa arvioitiin 20 suosituimman testin normeja, reliabiliteettia ja validiteettia. Metodisesti on huomattava, että Mardell-Czudnowski (1996) esitti näiden laatudimensioiden arvioinnissa käyttämänsä kriteerit hyvin selkeästi. Vain 8/20 testiä täytti kaikki kolme vaatimusta. Tutkija totesikin, että tilanteessa on parantamisen tarvetta ja ettei alan ammattilaisten pidä olla tyytyväisiä ennen kuin kaikki suosituimmat testit täyttävät kaikki kolme perusvaatimusta. Toisaalta Mardell-Czudnowski (1996) havaitsi suosituimpien testien laadun parantuneen verrattuna 1980-lukuun, jolloin suosituimmista testeistä alle puolet täytti edes kaksi laatu-

vaatimusta, kun taas Mardell-Czudnowskin (1996) omassa tutkimuksessa kolme neljäsosaa testeistä täytti ainakin kaksi laatuvaatimusta.

Mikäli standardoitu testi ei ole teknisesti laadukas, sitä ei pidä käyttää riippumatta siitä, kuinka hyvin se täyttäisi kyseessä olevan tutkimustarpeen (Mardell-Czudnowski, 1996). Helposti ajatellaan huonosti normitetun testin käytön olevan kuitenkin parempi vaihtoehto kuin ratkaisujen tekeminen kokonaan ilman vertailun mahdollistavaa dataa (Mardell-Czudnowski, 1996). Salvia ja Ysseldyke (1991, 117–118) ovatkin todenneet:

“It is occasionally argued that inadequate norms are better than no norms at all. This argument is analogous to the argument that even a broken clock is correct twice a day. With 86,400 seconds in a day, remarking that a clock is right twice a day is an overly optimistic way of saying that the clock is wrong 99.99 percent of the time. Inadequate norms do not allow meaningful and accurate inferences about the population. If poor norms are used, misinterpretations follow.”

Ohjeiden noudattaminen erityisesti testien teknisen laadun kohdalla voi näkyä myös siten, että testejä poistetaan käytöstä. Bölten, Adam-Schweben ja Englertin (2000) lasten ja nuorten psykologian alueelle kohdistetussa saksalaistutkimuksessa 25 % vastanneista organisaatioista ilmoitti luopuneensa jonkin testin tai testityypin käytöstä. Syynä oli useimmiten puutteellinen teoreettinen perusta, mutta myös vanhentuneet normit ja puutteelliset taloudelliset resurssit. Eettisiä syitä ei ilmoitettu testeistä luopumisen perusteeksi. Mistään erityisestä testityypistä ei ollut selvästi muita useammin luovuttu, vaan hylätyt menetelmät vaihtelivat tietokoneavusteisista testeistä projektiivisiin menetelmiin.

4.4.2 Testien käyttöä koskevien ohjeiden noudattaminen

Edellä esitetyt tutkimukset ovat perustuneet käytännössä havaittuihin ongelmiin, eikä niissä ole käytetty mittapuuna ohjeistoja hyvästä testien käytöstä, vaikka ohjeistoja on ollut tarjolla. Ainoa ohjeistoihin pohjaava, löydetty poikkeus on Elmoren, Ekströmin ja Diamondin (1993) tutkimus. Siinä tutkittiin testaamiskäytäntöjä sekä koulutuksen ja metodologisen osaamisen yhteyttä niihin. Erityisesti oltiin kiinnostuneita testaamisesta

TAULUKKO 4.1 Testaamista koskevien ohjeiden noudattaminen psykologien työssä (Elmore, Ekström & Diamond, 1993).

1 Testien valinta:	x¹	s
– Testikäsitteiden tai testin julkaisijan informaation lukeminen	3,64	0,64
– Kyseeseen tulevien testivaihtoehtojen joukon tutkiminen	3,59	0,73
– Vaihtoehtoisten testien sisällön tarkistaminen ennen valintaa	3,58	0,70
– Testiarvostelujen lukeminen vaihtoehtoisista testeistä	3,36	0,84
2 Testin esittäminen:		
– Testaamisen tarkoituksen selittäminen testattavalle	3,86	0,45
– Testitulosten käyttämisen selittäminen testattavalle	3,78	0,53
– Omien testitulosten tarkastamisen ja kyselemisen mahdollisuudesta kertominen testattavalle	3,18	1,05
– Testin esittämisen mukauttaminen testattavan vamman tai fyysisten rajoitteiden perusteella	2,74	1,23
3 Testien tulkinta:		
– Käsitteiden lukeminen testin rajoitusten huomaamiseksi	3,49	0,81
– Lisätiedon hankkiminen testattavasta testitulosten tukemiseksi tai kyseenalaistamiseksi	3,20	1,00
– Testattavien ja normijoukon yksilöiden välisten erojen huomioon ottaminen	3,07	1,03
– Testikäsitteiden teknisen osan lukeminen	3,07	1,03
1) Asteikko: "Noudatan ohjetta omassa työssäni..." 1 = ei koskaan tai harvoin, 2 = alle puolessa tapauksista, 3 = yli puolessa tapauksista, 4 = lähes aina tai aina.		

annettujen ohjeiden tuntemisen yhteydestä hyvän testikäytännön toteuttamiseen. Arvioitavana oli 12 hyvän testikäytännön periaatetta. Näistä 4 käsitteli testien valintaa, 4 testien esittämistä ja 4 testien tulkintaa (Taulukko 4.1). Vastaajat olivat yhdysvaltalaisia opinto-ohjauksessa toimivia psykologeja (n = 672, 33 %). Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten ohjaajat olivat oppineet hyvän testikäytännön periaatteet (tutkintokoulutuksessa, täydennyskoulutuksessa työn aikana vai lukemalla eettisiä ohjeita itsenäisesti).

Testejä valitessaan 72 % vastaajista luki käsikirjoja ja tutki joukon testivaihtoehtoja aina tai lähes aina. Testien esittämisen yhteydessä 89 %

raportoi selittävänsä testattavalle testauksen tarkoituksen ja 82 % testitulosten tulevan käyttötavan aina tai lähes aina. Nämä kaksi seikkaa ovat olennaisia, jotta testattava voi orientoitua edessä olevaan testitilanteeseen asianmukaisesti. Elmore, Ekström ja Diamond (1993) itse nimesivät tämän kysymysjoukon ”testien esittämiseksi”, vaikka siinä keskeisenä voidaan nähdä olevan informaation jakaminen testattaville.

Testituloksia tulkitessaan 65 % kertoi lukevansa testikäsikirjoja aina tai lähes aina tarkastellakseen testin rajoituksia. Tutkimuksessa käytettyistä erilaisista taustatekijöistä useampi oli yhteydessä testien tulkintaan kuin testien valintaan tai esittämiseen liittyviin hyviin käytänteisiin. Esimerkiksi mielipide testien tärkeydestä omassa työssä oli yhteydessä vain testien tulkintaan. Psykologin sukupuolella ei ollut yhteyttä testikäytäntöjen laatuun.

Elmore, Ekström ja Diamond (1993) kiinnittivät huomiota kolmeen huolestuttavaan kohtaan. Ensinnäkin he havaitsivat naiiviutta normien suhteen, mikä heijasti halua uskoa minkä tahansa testin soveltuvan minkä tahansa joukon testaamiseen. 45 prosentilla vastaajista ei ollut rutiinia varmistaa, että heidän testaamansa henkilöt vastaavat testin laadinnassa käytettyä normijoukkoa ja 12 % vastaajista varmisti asian harvoin tai ei koskaan. Toiseksi 57 % ei tavannut tehdä tarvittaessa muutoksia testin esittämisessä testattavan vammaan tai rajoitusten vuoksi ja 24 % teki niin harvoin tai ei koskaan. Kolmanneksi opinto-ohjaajat tekivät päätöksiä pelkästään testitulosten pohjalta hankkimatta lisätietoa päätöksenteolle: 44 % teki päätöksiä hankkimatta lisätietoa aina tai melkein aina. Elmore, Ekström ja Diamond (1993) huomauttivat kuitenkin, että puutteista huolimatta suuri osa vastaajista näytti toteuttavan ohjeita monilta osin hyvin. Tulokset toivat esiin ohjeiden tuntemisen tärkeyden, sillä tuntemus oli merkitsevästi yhteydessä kaikkien kolmen alueen parempiin testikäytäntöihin.

4.4.3 Testattujen testauskokemusten tutkiminen

Testaukseen osallistuvat tekevät havaintoja testaajien toiminnasta, saastaan kohtelusta ja prosessin ominaisuuksista. Näiden havaintojen pohjalta heille syntyy kokemus testausprosessista. Hakijoiden kokemuksilla (*applicant reactions*) tarkoitetaan alan tutkimuksissa asenteita, tunteita ja kognitioita, joita työ- tai opiskelupaikanhakijoilla on prosessia

kohtaan. Tutkimalla havaintoja ja kokemuksia saadaan arvokasta tietoa myös testausprosessien laadusta ja ohjeiden toteutumisesta.

Testattujen kokemuksiin testausprosessista, sen oikeudenmukaisuudesta, laadukkuudesta tai miellyttävyydestä vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin itse testaustilanne ja testaajien toiminta siinä. Erityisesti rekrytoinnissa tapahtuvien valintaprosessien tuottamiin kokemuksiin vaikuttavat monet välittävät tekijät (Steiner, 2001). Tällaisina on nähty soveltuvuustestauksissa aiemmat kokemukset testeistä ja henkilöarvioinnista (Ryan & Ployhart, 2000), ennakko-odotukset (Ryan & Ployhart, 2000), osallistumismotivaatio (Bell, Wiechmann & Ryan, 2006), itsearvioitu testisuoriutuminen (Chan & Schmitt, 2004) sekä valintapäätös (Chan & Schmitt, 2004; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Ryan & Ployhart, 2000). Myös persoonallisuuden vaikutusta kokemukseen on tutkittu (Truxillo ym., 2006). Ryanin ja Huthin (2008) mukaan persoonallisuus ei kuitenkaan ole ensisijaisen kiinnostava tutkimuskohde arvioijan näkökulmasta, sillä hakijoiden erilaisten persoonallisuuspiirteiden huomioon ottaminen on monin verroin haastavampaa ja epäkäytännöllisempää kuin koko prosessin huolellinen toteuttaminen.

Steiner ja Gilliland (2001) ovat tutkineet testattujen reaktioita valintaprosessien yhteydessä erityisesti oikeudenmukaisuuden lähtökohdasta. He päättelivät, että henkilö, jolla ei ole kokemuksia soveltuvuusarvioinneista, suvaitsee paremmin periaatteiden laiminlyömistä, koska hänellä ei ole ennakkokäsityksiä siitä, miten prosessin tulisi toteutua. Toisaalta on osoitettu, että vieraan tilanteen kohtaaminen saa henkilön tekemään nopeita, jopa äkkipikaisia arvioita saatavilla olevan informaation avulla, jolloin huolellinen tilanteen arviointiprosessi ei toteudu (Lind, Kray & Thompson, 2001). Etenkin ristiriitainen tai puutteellinen informaatio uudessa tilanteessa voi johtaa äkkipikaisiin päätelmiin (van den Bos, Lind & Wilke, 2001).

Kokemukset prosessin toteutumisesta eivät myöskään perustu ainoastaan senaikaisiin tapahtumiin, vaan niihin vaikuttavat myös ennakko-odotukset, jotka saattavat ohjata havainnoimista ja siten muokata kokemuksia (Steiner, 2001). Chan, Schmitt, Sacco ja DeShon (1998) tutkivat työnhakijoiden kokemuksia testausprosessista ennen testausta sekä sen jälkeen ja havaitsivat, että odotukset ja uskomukset testeistä ennen prosessia olivat yhteydessä suoriutumiseen, joka taas oli yhtey-

dessä prosessin jälkeisiin uskomuksiin sekä arviointiin prosessin sujuvuudesta.

Testattavan motivaatio on erityisen hankala välittävä muuttuja, koska sillä on monisuuntainen yhteys useisiin tekijöihin kuten ennakko-odotuksiin. Testattavat, joilla on positiivisia odotuksia prosessin toteutumisesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksistaan, ovat motivoituneempia osallistumaan testaukseen ja todennäköisemmin arvioivat prosessin toteutumisen myös myönteisemmin kuin negatiivisempaa kohtelua odottavat (Bell, Wiechmann & Ryan, 2006). Oman suoriutumisen arvion on myös havaittu olevan yhteydessä siihen, millaisena testausprosessi lopulta koetaan. Työnhakijoiden kokemus omasta onnistumisesta tai epäonnistumisesta toimii suojaavasti siten, että huono suoriutuminen (kokemus tai lopputulos) saa suhtautumaan myös prosessin ominaisuuksiin negatiivisemmin (Chan & Schmitt, 2004). Chan ym. (1997) kutsuvat ilmiötä minää suojaavaksi mekanismiksi (*self-serving bias*), jolla henkilö muokkaa kokemuksiaan prosessin sujuvuudesta minäkäsitystään ja itseluottamustaan tukeviksi.

Testauksen lopputulos, soveltuvuusarvioinnin tapauksessa siis valintapäätös, on myös kokemukseen vaikuttava tekijä (Chan ym., 1998; Ryan & Ployhart, 2000). Ne, joita ei lopulta valittu työpaikkaan, asennoituivat negatiivisimmin koko prosessiin (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Bauerin ym. (1998) tutkimuksessa valinnan lopputuloksen havaittiin selittävän muun muassa hakijoiden tyytyväisyyttä ja asennoitumista jopa enemmän kuin prosessin koetun laadun.

Testattujen kokemuksia ja havaintoja tutkittaessa onkin tärkeää ottaa huomioon myös tämänkaltaiset välittävät muuttajat. Testausten laadun arvioimiseen liittyy aina runsaasti epävarmuutta, sillä lähtökohtaisesti testauksella on aina oltava tarkoitus ja monissa tilanteissa testitulokset eivät ole testattavan omien tavoitteiden kanssa yhdensuuntaiset. Testatun kokemus muodostuu siis monista palasista, joista suureen osaan testien käyttäjä ei voi vaikuttaa. Kuitenkin testauskontekstista riippuen kokemuksella voi olla kauaskantoista vaikutusta. Esimerkiksi soveltuvuustestikokemusten on havaittu heijastuvan siihen, suosittelvatko testatut muita hakemaan kyseiseen organisaatioon töihin tai osallistumaan soveltuvuustestiin (Bell, Wiechmann & Ryan, 2006; McCarthy & Blake-Jelley, 2009). Myös tätä suositteluaikomusta voidaan pitää yhtenä tapana

mitata testattavan tyytyväisyyttä ja kokemusta testauksesta. Kuitenkin tulokset työnhakijan testauskokemusten seurauksista ovat osoittautuneet ristiriitaisiksi. Hausknecht, Day ja Thomas (2004) toteavatkin, että kokemusten yhteydestä henkilön myöhempään käyttäytymiseen on mahdotonta tehdä luotettavia päätelmiä, koska oletusta tukevia tutkimustuloksia on liian vähän. Testausprosessin laadun indikaattorina testattujen kokemuksia on sen sijaan kiinnostavaa tutkia.

Työnhakijoiden reaktioita on alettu tutkia enemmän (Anderson, Born & Cunningham-Snell, 2001). Vastaavaa kiinnostuksen lisääntymistä testauskohteena olevien henkilöiden kokemuksia kohtaan ei muissa psykologisten testien käyttöympäristöissä näyttäisi tapahtuneen vieläkään. Onkin korostettava, että myös tässä tutkimuksessa soveltuvuusarviointikonteksti on saanut kohtuuttoman suuren huomion johtuen muilta sovellusaloilta saatavan tutkimustiedon puutteesta. Testattavien kokemukset ovat yhtä tärkeitä muillakin sovellusaloilla ja erityisesti kliinisen alueen tai ammatinvalinnan alueen testauksilla kokemuksineen voi olla huomattavasti kauaskantoisempia vaikutuksia yksittäisen ihmisen elämänsäkuun kuin tietyn työpaikan saamisella tai saamatta jäämisellä.

Työnhakijoiden reaktioiden tutkimukseenkaan alkuperäisenä lähtökohdana ei ole ollut huoli testausprosessien laadusta tai hakijoiden oikeuksien turvaamisesta. Vasta hiljattain kiinnostus työnhakijoiden reaktioihin on alkanut sopia yksin uudenlaisen ajattelun kanssa, jossa testattavaa ei enää nähdä objektina, vaan aktiivisena subjektina (Deros, Born & De Witte, 2004; Deros & De Witte 2001). Tästä sosiaalisen prosessin perspektiivistä katsottuna henkilöstön valinta on kaksisuuntainen kommunikointiprosessi, jossa yksilön ääni on yhtä painava kuin organisaation tarpeet ja vaatimukset (Deros, Born & De Witte 2004).

4.4.4 Testattujen kokemukset ohjeiden toteutumisesta

Testaamisesta annettujen ohjeiden toteutumista testattavien itsensä raportoimina ei aiemmin ole selvitetty kokonaisvaltaisesti. Yksittäisten ohjekohtien toteutumisesta on sen sijaan tietoa pieninä palasina tutkimuksissa, jotka pääosin on tehty valinta-/rekryointitilanteissa soveltuvuusarviointiprosessien jälkeen. Tämä lähestymistapa ei kuitenkaan anna kuvaa siitä, miten testausprosessi noudattaa ohjeita kokonaisuutena, mikä puolestaan on olennaista laadukkaan lopputuloksen kannalta (Ryan

& Ployhart, 2000). Testattujen havaintojen tutkimuksesta puuttuu usein myös esitys, joka tarjoaisi riittävän laajan kuvan siitä, miten havainnot ovat suhteessa toisiinsa (Ryan & Ployhart, 2000).

Yksi tutkimuksissa mukana ollut ohjeistoihin sisältyvä osa-alue on testattujen saama palaute. Esimerkiksi Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimukseen osallistuneista (satunnaisesti valittuja Yhdysvaltojen kansalaisia, n=546, 64 %) osa oli joskus käynyt soveltuvuustestauksessa. Heistä puolet oli saanut palautetta ja puolet ei. Palautetta saaneista 69 % oli tyytyväisiä palautteessa saamaansa tietoon ja 31 % ei ollut. Testaustilanteessa tietoa siitä, miten testi liittyy haettavaan työhön, oli saanut 57 % testatuista.

Palautteen saamisen ongelmista on havaittu viitteitä jo hyvin kauan, sillä Brimin (1965) tutkimuksessa (otos 10 000 yhdysvaltalaisista opiskelijaa) lähes puolet toivoi saavansa tietoonsa tarkat älykkyydosamäärätuloksensa koulussa teetetyistä älykkyystesteistä, mutta 38 % ei ollut saanut minkäänlaista palautetta ja 24 % oli saanut vain yleisluontoisen palautteen. Kun aikuisilta (puhelinhaastattelu, yhdysvaltalaiset aikuiset, n=1500) kysyttiin, olivatko he saaneet lastensa mahdollisista testeistä palautetta, vastasi 34 % vanhemmista, joiden lapsi oli testattu vähintään kerran, etteivät he olleet saaneet palautetta (Brim, 1965).

Brim (1965) listasi perusteita sille, etteivät psykologit rutiininomaisesti antaneet palautetta ihmisille heidän testituloksistaan erityisesti älykkyydestien ollessa kyseessä. Yksi argumentti oli, että huonosti testeissä suoriutuneet kokisivat tulosten saamisen epämukavaksi. Toinen peruste olla luovuttamatta testipistemääriä oli, että kokemattomat tulkitsijat saattavat tulkita tulokset virheellisesti tai liian jäykästi. Älykkyydestipistemäärien ollessa kyseessä lapsi voi leimautua sekä omassa että vanhempiensa mielessä jonkin varhaisen testituloksen perusteella. Nytemmin testattavien oikeuteen saada palautetta omasta suoriutumisestaan sekä tuon palautteenannon sävystä ja syvyydestä on kuitenkin varsin selkeä kannanotto testaamista sääteleävissä ohjeistoissa, kuten Leachin ja Oaklandin (2007) vertailu edellä osoitti.

Toinen testattuja koskettava teema on testitulosten luottamuksellisuus, joka ohjeistoissa on keskeisesti mukana. Brim (1965) pohti myös persoonallisuustestien käyttöä ja totesi psykologien puolustaneen persoonallisuudentestauksia muun muassa väittämällä testitulosten pysyvän

luottamuksellisina ja tuloksiin pääsevän käsiksi vain niiden käsittelyyn pätevien henkilöiden. Tosiasia kuitenkin Brimin (1965) mukaan oli, että luottamuksellisuutta ei voida taata. Psykologeja on voitu informoida harhaanjohtavasti ajattelemaan, että testituloksista kommunikoinnilla olisi privilegio-ominaisuuksia. Testituloksiin on kuitenkin oikeus useammallakin juridisesti määritetyllä osapuolella ja tulokset kirjautuvat helposti myös osaksi henkilön arkistotietoja (Brim, 1965).

Yksi tapa tarkastella ohjeiden toteutumista on tutustua tutkimuksiin ohjeiden rikkomisesta. Toinen näkökulma saadaan tarkastelemalla, mitä testattavat testaus tilanteissa arvostavat ja mitä he prosessilta ja saamaltaan kohtelulta odottavat. Odotukset ovat uskomuksia tulevasta (Olson, Roese & Zanna, 1996), ja ne voivat kummuta kolmesta lähteestä: henkilön suorista kokemuksista, epäsuorista vaikutteista, kuten toisten ihmisten havainnoimisesta, median välittämästä tiedosta tai keskustelusta toisten kanssa tai toisista, yleisimmistä uskomuksista esimerkiksi omista ominaisuuksista tai maailmankuvasta (Bell, Ryan & Wiechmann, 2004). Nämä eri osa-alueet vaikuttavat myös toinen toisiinsa, kuten esimerkiksi keskustelu toisten kanssa voi vaikuttaa suoran kokemuksen yhteydessä tehtyihin havaintoihin (Olson, Roese & Zanna, 1996).

Odotusten tarkastelun lähtökohtana voidaan käyttää esimerkiksi Derousin, Bornen ja De Witten (2004), Schulerin (1993) tai Gillilandin (1993; Gilliland & Cherry, 2000) tutkimuksia, jotka on tehty soveltuvuusarviointi-kontekstissa. Tämä konteksti näyttää olleen ainoa, joka on herättänyt tutkijoiden mielenkiinnon testattujen arvostuksista.

Hakijoiden arvostuksia tutkittaessa havaittiin heidän suosivan yksilöidysti räätälöityjä, läpinäkyviä, palautetta sekä osallistavaa toimintatapaa sisältäviä testausprosesseja (Deros & De Witte, 2001). Testaajat sen sijaan arvostivat objektiivista lähestymistapaa ja runsaan informaation tarjoamista itse avoinna olevasta työtehtävästä (Deros & De Witte, 2001). Osapuolten arvostukset eivät siten kohdanneet kovinkaan hyvin. Testatut odottavat myös testausprosessin, käytettyjen testien ja tulosten pohjalta tehtyjen arviointien läpinäkyvyyttä sekä palautteen saamista tuloksista rehellisellä, ymmärrettävällä ja huomaavaisella tavalla (Schuler, 1993). Kohtelussa arvostetaan miellyttävää ja vaivatonta ilmapiiriä, joka ei saa asettumaan puolustuskannalle ja jossa testattavan on mahdollista kokea kontrollintunne tilanteessa (Schuler, 1993). Oikeudenmukaisesti ja kunnioittavasti kohdelluksi tuleminen koetaan myös tärkeäksi ja vastaavasti se, ettei testattavaa dominoida tai alisteta (Schuler, 1993).

Samat odotukset nousivat esiin Gillilandin (1993) tutkimuksessa. Siitä voidaan täydentää vielä testattavien kommunikaation kaksisuuntaisuuteen, esitettyjen kysymysten asianmukaisuuteen, testien esittämisen yhtäläisyyteen ja rehellisyyteen liittyvät odotukset. Myös informaation merkitys korostui sekä Schulerin (1993) että Gillilandin (1993) tutkimuksissa, vaikka asiayhteydestä johtuen tuo informaatio kohdistui valintaprosessiin kokonaisuudessaan (haettuun työpaikkaan, valintaperusteisiin jne.) liittyvään tietoon. Vaikka nämä havainnot tehtiin soveltuvuusarviointien yhteydessä työnhakutilanteissa, voidaan samoja ominaisuuksia hyvin arvioida myös muiden testaustilanteiden yhteydessä.

4.5 Kanteet ja selvityspyynnöt testien käytöstä

Tutkimustietojen puuttuessa on testien käytössä ilmeneviä ongelmia mahdollista tarkastella myös testaamisesta tehtyjen valitusten ja käytöjen oikeusprosessien kautta. Kirjallisuushakujen ja tietokantahakujen perusteella psykologisesta testaamisesta tehdään hyvin vähän valituksia tai selvityspyynnöitä Suomessa.

Testien käyttöön liittyvistä ongelmista voidaan tehdä valitus hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen, Valviraan (entinen Terveystieteiden tutkimuskeskus) tai eduskunnan oikeusasiamiehelle. Rikosoikeudellisia prosesseja ei testien käytöstä ole nostettu. Kun kyse on rikkomuksesta tai ristiriitatilanteesta, joka ei sisälly lakien piiriin, voidaan siitä tehdä selvityspyyntö Psykologiliiton ammattieettiselle lautakunnalle.

4.5.1 Oikeudellisina rikkomuksina esiin nostetut kysymykset

Hallinto-oikeuteen edenneitä tapauksia oli löydettävissä kaksi ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen neljä. Näissä tapauksissa viidessä kuudesta oli kyse asiakirjojen saantioikeudesta.

Ensimmäinen hallintovalitus koski kasvatus- ja perheneuvolassa tehtyjen testipöytäkirjojen ja -materiaalien luovuttamista vanhemmille. Lääninoikeus päätti, että vanhemmilla lapsen huoltajina oli oikeus saada tietoa vastentahtoiseen erityisluokkasiirtopäätökseen vaikuttaneista

asiakirjoista, mukaan lukien tässä tapauksessa testipöytäkirjat ja -materiaali (Turun ja Porin LO 1987, 270/1). Toisessa hallintovalituksessa kyse oli apulaiskaupunginjohtajan viran täytön yhteydessä tehtyjen soveltuvuusarviointitulosten raportoinnin laajuudesta. Hallinto-oikeus edellytti soveltuvuustulosten raportointia koko valtuustolle, sillä hakijoiden haastattelut ja henkilöarvioinnit oli suoritettu päätöksentekoa varten (Helsingin HAO 07/0756/2).

Korkeimpaan hallinto-oikeuteen edenneet tapaukset ovat myös koskeneet soveltuvuusarviointien testitulosten julkisuutta. Tuorein tapaus on vuodelta 2010 Suomen ympäristökeskuksen johtajavalintaan vaikuttaneiden soveltuvuustestitietojen luovuttamista koskenut valitus (KHO:2010:60). Virkaan valitsematta jäänyt halusi saada tietoonsa valitun henkilön soveltuvuustestitulokset, koska ne olivat vaikuttaneet päätökseen, joka koski myös häntä. Valitsematta jääneelle ei luovutettu toisen henkilön testituloksia, koska lain mukaan se olisi ollut vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua. Toisessa tapauksessa kunnan sosiaalijohtajan virkaan valitsematta jääneen mielestä valtuusto oli syrjäyttänyt virantäytössä hakijan, jota oli pidettävä valittua ansioituneempana. Tässä tapauksessa psykologisen soveltuvuusarvioinnin tuloksiin (muiden perusteiden ohella) vedoten voitiin osoittaa, että valintapäätös oli tehty asianmukaisesti eikä valitsematta jääneen henkilön sukupuolen vuoksi, kuten kantaja oli esittänyt (KHO:1989-A-40).

Opiskelupaikan pääsykokeiden soveltuvuusarvioinnista on tehty yksi valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Siinä testattu vaati saada kaikki omaan soveltuvuuspistemääräänsä vaikuttaneet asiakirjat soveltuvuustestit mukaan lukien kirjallisina itselleen. Hänelle oli annettu muut tiedot ja selvitykset paitsi soveltuvuustutkimuksen erilliset testi-, arviointi- ja kyselylomakkeet, jotka KHO määrittelikin sellaisiksi viranomaisen omassa keskuudessa syntyneiksi muistioiksi, jotka eivät olleet julkisia. Päätöksessä huomioitiin testatulle varattu tilaisuus saada suullinen selvitys psykologilta sekä se, että kysymyksessä olevan aineiston julkistaminen olisi saattanut vaikeuttaa myöhempien soveltuvuustutkimusten suorittamista (KHO 1974/395).

Kehitysvammaisten erityishuoltopalvelujen yhteydessä kerättyjen asiakirjojen julkisuutta koskevassa tapauksessa kyse oli viranomaisten keskinäisestä asiakirjojen saamisoikeudesta. Palveluntuottaja oli kieltäytynyt luovuttamasta palvelun ostavalle toisen kunnan sosiaalilautakunnal-

le asiakirjoja mukaan lukien kehitysvammaisten asiakkaiden psykologiset arvioinnit ja testitulokset. Koska nämä tiedot vaikuttivat lautakunnan päätöksiin kyseessä olevien palvelujen tarpeesta ja hankinnasta, asiakirjat oli luovutettava lautakunnan käyttöön, sillä tässä tapauksessa tiedon luovuttamisen ei katsottu olevan vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua (KHO:2010:61).

Näissä kuudessa oikeusistuimiin päätyneessä tapauksessa on neljässä ollut kyse soveltuvuusarviointitilanteista. Viidessä tapauksessa kuudesta on kyse ollut asiakirjojen saamisesta. Viranomaispäätöksiä varten paperit luovutettiin kummassakin käsitellyssä tapauksessa, samoin lapsen vanhemmille heidän lastaan koskevat asiakirjat. Sen sijaan testatulle asiakirjoja ei määrätty luovutettavaksi, ei häntä itseään koskevia eikä valintatilanteessa muita mukana olleita koskevia.

Valviran julkistamista päätöksistä ei löytynyt psykologisten testien käyttöön liittyviä kantelutapauksia. Sen sijaan eduskunnan oikeusasiamiehelle on tehty kaksi kantelua. Toinen koski oppilasvalinnassa käytettyjä soveltuvuusperusteita sekä oppilaitoksen roolia valintaprosessissa. Epäselvyyttä ilmeni siinä, miten työnjako oppilaitoksen ja sen käyttämän asiantuntijayrityksen kanssa oli järjestetty ja oliko olemassa sopimusta siitä, mitä soveltuvuuskoeketien tuli mitata ja mihin kokeella ylipäätään tähdättiin. Oikeusasiamies totesi, ettei yhteistyö ollut kaikilta osin asianmukaisesti järjestetty. Selvitys ei kuitenkaan viitannut siihen, että näistä puutteista olisi aiheutunut uhka kantelijan oikeusturvalle oppilasvalinnassa (EOAK 2179/2001). Toisessa kantelussa ongelmana oli potilasasiakirjojen arkistointi. Kantelija kaipasi 12 vuotta sitten tehtyjen neuropsykologisten tutkimustensa tuloksia. Ne oli kuitenkin yliopistollisesta keskussairaalaasta hävitetty ennen 20 vuoden arkistointiajan umpeutumista, mistä oikeusasiamies huomautti. Muilta osin tapauksessa ei ollut menetelty lainvastaisesti (EOAH 3786/2007).

Näissä oikeusteitse käsitellyissä tapauksissa on kyse ollut siis pääosin asiakirjoihin liittyvistä ongelmista ja kontekstina on useimmiten soveltuvuusarviointi. Hyvin mielenkiintoinen havainto näistä on, että kaikissa tapauksissa on ollut kyse siitä, että tietoa ei ole saatu, eikä suinkaan siitä, että henkilön tietoja olisi luvatta luovutettu ja näin ollen rikottu yksityisyyden- tai luottamuksellisuudensuojaa. Varovaisena johtopäätöksenä voidaan todeta, että jos Suomessa on psykologisiin testeihin liittyen haettu oikeutta, on siinä taisteltu oikeudesta saada lisää tietoa.

4.5.2 Ammattieettisen lautakunnan käsittelemät tapaukset

Kun kyse on rikkomuksesta tai ristiriitatilanteesta, joka ei sisälly lakien piiriin, voidaan sitä psykologian ammattialalla ja tässä yhteydessä testien käytön alueella käsitellä Psykologiliiton ammattieettisessä lautakunnassa. Lautakunta on ottanut vuosina 2003–2009 kantaa keskimäärin seitsemään selvityspyyntöön vuodessa. Kokonaisuudessaan selvityspyynnöjä on tullut lautakunnalle jonkin verran tätä määrää enemmän. Vuodesta 2003 lokakuuhun 2010 mennessä Psykologi-lehdessä julkaistuita kannanotoista viisi liittyy jollain tavalla psykologiseen testaamiseen: Psykologin toiminta soveltuvuusarvioinnissa (Psykologi, 2004), Tutkimus lapsen ja isän vuorovaikutuksesta (Psykologi, 2008), Oppilaitosvalinta ja soveltuvuuskoe (Psykologi, 2009a), Neuropsykologinen tutkimus ja lausunto (Psykologi, 2009b) sekä Psykologi ja huoltajuuskiista (Psykologi, 2009b).

Näistä tapauksista voidaan todeta ensinnäkin, että kaikkiin niihin sisältyi usean ammattieettisen ja/tai testien käyttöä sääntelevän ohjekohdan toteutumisen kyseenalaistamista. Tapausten esiin nostaminen on ollut myös perusteltua, sillä neljässä tapauksessa viidestä ammattieettinen lautakunta päätyi kehottamaan psykologia noudattamaan ohjeita vastaisuudessa tarkemmin. Tapauksista kaksi liittyi soveltuvuusarviointiin ja kaksi huoltajuuskysymyksiin.

Soveltuvuusarviointitapauksista toinen liittyi työntekijän ja toinen opiskelijan valintaan. Ensimmäisessä tapauksessa testattu kyseenalaisti ulkomaankomennustehtävää varten tehdyn soveltuvuusarvioinnin tarpeellisuutta ja soveltuvuuslausunnon johtopäätöksiä (Psykologi, 2004). Lautakunnan selvityksessä kävi ilmi, että testatulle ei ollut selkeästi selvitetty muun muassa, kuka oli testauksen tilaaja ja kuka lopullisen valintapäätöksen tekijä. Lautakunta totesi, että arvioinnin tilannetekijöiden huomioiminen tulosten tulkinnassa oli jäänyt puutteelliseksi. Tapauksen yhteydessä lautakunta esitti kannan, jossa todettiin: ”soveltuvuusarviointeja tekevän psykologin tulee palvella paitsi toimeksiantajaa, myös tutkittavaa asiakasta”.

Toinen selvityspyyntö koski psykologin ammattitoiminnan asianmukaisuutta, oppilaitosvalinnan soveltuvuuskokeen palautteen antamista-paa ja ymmärrettävyyttä sekä yhteistyötä psykologin kanssa (Psykolo-

gi, 2009a). Testatulle ei pystytty kertomaan kirjallisen eikä suullisen palautteen välityksellä perusteita, miksi hänet oli todettu soveltumattomaksi hakemaansa ammattiin. Kannanotossaan ammattieettinen lautakunta korosti, että annetun palautteen ja lausunnon tulee olla selkeä, johdonmukainen ja ymmärrettävä sekä rakenteeltaan että kieleltään. Psykologin esittämien johtopäätösten tulee olla perusteltuja.

Lasten tutkiminen huoltajuuskysymysten yhteydessä oli aiheuttanut kaksi selvityspyyntöä.

Ensimmäinen koski psykologin tekemää tutkimusta selvityspyynnön tekijän lapsen ja tämän isän välisestä vuorovaikutuksesta, joka oli tehty ilman lähimmän huoltajan (äidin) lupaa (Psykologi, 2008). Testien käyttöön tapauksessa liittyneet ongelmat koskivat testauksen tekemistä lapselle ilman tietoon perustuvan suostumuksen saamista. Lisäksi pyydettiin lautakunnan kantaa siihen, miten luotettavana tutkimusta voidaan pitää. Tutkimuksessa käytettyihin menetelmiin lautakunnalla ei sinänsä ollut huomauttamista. Sen sijaan tehdyt johtopäätökset olivat lautakunnan mukaan kuitenkin liian pitkälle meneviä yhden tutkimuskäynnin perusteella tehdyiksi.

Toinen selvityspyyntö koski psykologin toimintaa huoltajuuskiistan selvittelyssä. Testien käyttöön tässä tapauksessa liittyivät lasten tutkimukset ja niiden perusteella tehty lausunto (Psykologi, 2009b). Psykologi oli tehnyt selvitystä koskevan lausunnon yksin, vaikka huolto- ja tapaamisiiriitoja koskevan selvitystyön laajuus ja vaativuus edellyttäisivät tiimityöskentelyä. Selvityspyynnön tekijä koki, että lausunnossa oli mainittu asioita, joita ei ollut selitetty tai perusteltu ja että lausunto pohjautui lähes yksinomaan tehtyihin testeihin ja jätti vähälle huomiolle lasten ja vanhempien vuorovaikutustilanteet. Testausaineistoja ei esitelty lausunnossa eikä testien tekemiseen ollut kysytty lupaa. Myös testien luotettavuus ja relevanssi kyseenalaistettiin.

Viides testien käyttöön liittyvä selvityspyyntö koski psykologin toimintaa neuropsykologisessa tutkimuksessa ja siihen perustuvan lausunnon kirjoittamisessa (Psykologi, 2009b). Selvityspyynnön tekijän ja psykologin näkemykset erosivat kaikissa selvityksen kohteena olleissa kysymyksissä toisistaan. Lautakunta totesi, ettei voitu osoittaa psykologin rikkoen ammattieettisiä periaatteita.

Ammattieettisen lautakunnan käsittelemissä viidessä tapauksessa oli eroteltavissa 25 erillistä ongelmakohtaa. Kun kootaan yhteen testaajan ja testattavan keskinäiseen kommunikaatioon ja tiedonjakoon eri tavoin liittyneet ongelmat voidaan havaita näitä olleen jokaisessa tapauksessa. Lausunnon voidaan nähdä myös liittyvän tähän kokonaisuuteen ja se nousikin esiin jokaisessa tapauksessa. Testatut olivat kokeneet ongelmia muun muassa lausunnon ymmärrettävyydessä, esitettyjen tulosten tai johtopäätösten perusteluissa tai testatun tilanteen kokonaisvaltaisessa huomioimisessa. Esiin nousseesta 25 tunnistettavasta ongelmakohdasta 16 (64 %) kietoutui kommunikointiin ja tiedonkulkuun. Tietoisesta suostumuksesta oli kyse kummassakin lapsen testaukseen liittyvässä tapauksessa, kuten myös neuropsykologisessa testauksessa. Myös muita informaatiokatkoksia muun muassa testauksen tarpeellisuudesta tai toimeksiantajasta esiintyi. Muut epäkohdat kohdistuivat psykologin yhteistyöhön tai asialliseen käyttäytymiseen (8 %), testauksen käytännön toteuttamiseen (8 %), psykologin rooliin moniammatillisessa työskentelyssä (8 %), testauksen ja käytettyjen testien luotettavuuteen (8 %) ja luottamuksellisuuden säilymiseen (4 %). Nämä havainnot tukevat oikeustapausten yhteydessä tehtyä havaintoa siitä, että tiedon antaminen ja kommunikointi liittyvät hyvin olennaisesti psykologisten testien käytön yhteydessä ilmeneviin ristiriitatilanteisiin.

4.6 Ohjeiden noudattaminen suunnitelmallisena toimintana

Tämän tutkimushankkeen yhtenä tavoitteena oli tarkastella testien käyttöä laaja-alaisesti ja pyrkiä tuomaan samaan tutkimuskokonaisuuteen laadukkaaseen testien käyttöön vaikuttavia elementtejä. Tämän vuoksi erityisen tärkeää oli päästä tarkastelemaan testeihin ja testaamiseen liitettyjä uskomuksia samanaikaisesti testiohjeiden noudattamista heijastavien tietojen kanssa.

Asenteiden, uskomusten ja käyttäytymisen yhteyttä kuvaavista teorioista eniten tutkimusta ovat tuottaneet Fishbeinin ja Ajzenin (1975) sekä Ajzenin ja Fishbeinin (1980) perustellun toiminnan teoria (Theory of reasoned Behaviour) ja Ajzenin suunnitellun toiminnan teoria (Theory of planned Behaviour, TpB) (Ajzen, 1988; Ajzen & Madden, 1986; Petty, Wegener & Fabrigar, 1997). Näistä perustellun toiminnan mallin on arvioitu soveltuvan hyvin täysin tahdonalaisen toiminnan ja asenteiden väli-

sen yhteyden selittämiseen, kun taas suunnitellun toiminnan malli soveltuu paremmin toimintaan, joka liikkuu hallittavan ja hallitsemattoman välimaastossa (Eagly & Chaiken, 1993; Madden, Ellen & Ajzen, 1992). Tutkimuskohteesta riippuen on puntaroitava, kumpi malli soveltuu kunkin tilanteeseen paremmin.

Suunnitellun toiminnan teoria olettaa, että ihmisen toiminta on rationaalista ja tavoitteellista, mikä soveltui hyvin lähtökohdaksi tutkittaessa ohjeiden noudattamista. Teorian mukaan käyttäytymistä voidaan selittää ja ennustaa käyttäytymisaikomuksen avulla, johon puolestaan vaikuttavat henkilön uskomukset. Kuten aiemmin on kuvattu, psykologisiin testeihin ja testaamiseen liittyy runsaasti uskomuksia ja asenteita, joten tältäkin osin suunnitellun toiminnan malli tarjosi soveltuvan viitekehyyksen. Testaamista koskevien ohjeiden noudattamisen ei myöskään voida katsoa olevan sama asia kuin niiden tunteminen. Monet ohjeiden sisällöt ovat hyvin yleistä psykologista tietämystä ja usein kyse on ohjeiden suuntaisesta toiminnasta, ilman tarkoituksellista ”ohjeen tottelemista”. Lisäksi suunnitellun toiminnan malli sopii perustellun toiminnan mallia paremmin tähän yhteyteen, sillä ohjeiden noudattamiseen vaikuttavat myös sellaiset tekijät, jotka eivät suoraan ole ohjeiden toteuttajien hallittavissa. Eagly ja Chaiken (1993, 187) ovat lisäksi todenneet, että mitä monimutkaisemmasta, resursseja, taitoja ja suosiollisia mahdollisuuksia vaativasta käyttäytymisestä on kyse, sitä paremmin suunnitellun toiminnan malli soveltuu käytettäväksi verrattuna perustellun toiminnan malliin, joka soveltuu yksinkertaisemman ja tottumuksellisen käyttäytymisen selittämiseen.

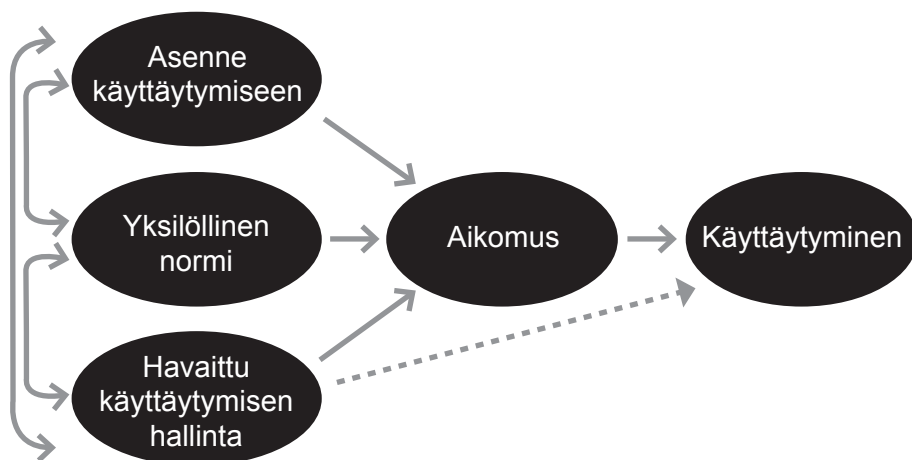
4.6.1 Suunnitellun toiminnan malli

Suunnitellun toiminnan teoriasta ja siitä johdetusta mallista on runsaasti tietoa muun muassa Ajzenin artikkeleissa ja kirjoissa (Ajzen 1988 ja 2005; Ajzen & Madden, 1986; Madden, Ellen & Ajzen, 1992). Malliin pääsee helpoimmin tutustumaan Icek Ajzenin omilla kotisivuilla (<http://www.people.umass.edu/aizen/>).

Suunnitellun toiminnan mallissa kiinnostuksen kohteena on jokin ihmisen käyttäytyminen, joka tämän tutkimuksen yhteydessä oli ohjeiden noudattaminen testejä käytettäessä. Yksittäiset käyttäytymishavainnot voidaan laskea yhteen kontekstien ja ajankohtien yli, jotta saadaan laajemmin

edustava käyttäytymisen mittari (Ajzen, 1988). Teorian mukaan käyttäytymistä voidaan selittää ja ennustaa käyttäytymisaikomuksen avulla. Aikomus osoittaa ihmisen valmiutta tiettyyn käyttäytymiseen, ja sitä pidetään käyttäytymisen välttämättömänä edellytyksenä. Esimerkiksi psykologin ohjeiden noudattamiseen siten vaikuttaa hänen aikomuksensa ohjeiden suuntaiseen työskentelyyn. Tähän aikomukseen puolestaan vaikuttavat henkilön uskomukset. Näin ollen pohjimmiltaan ihmisen uskomusten katsotaan summautuvan tiettyssä käyttäytymisessä.

Mallissa käyttäytyminen määräytyy siihen liittyvien asenteiden (attitude toward the behaviour), yksilöllisen normin (subjective norm) ja henkilön havaitseman käyttäytymisen hallinnan (perceived behavioral control) vaikutuksesta. Havaittu käyttäytymisen kontrolli vaikuttaa sekä aikomukseen että käyttäytymiseen. Havaittu kontrolli vaikuttaa vahvimmin motivaation kautta aikomukseen. Jos ihminen uskoo, ettei hänellä ole mahdollisuutta tai hänen ei kannata toimia aikomuksensa mukaisesti, ei hänelle siten synny toiminnan aikomustakaan, vaikka hän asennoituisi myönteisesti tai kokisi sosiaalista painostusta toiminnan suuntaan (Ajzen 2005). Ajzenin ja Fishbeinin (1980) mukaan nämä aikomusta määräävät tekijät eli komponentit ovat lisäksi yhteydessä toisiinsa (Kuvio 4.1). Komponentit puolestaan muodostuvat kolmenlaisten uskomusten pohjalta: käyttäytymisuskomusten, normatiivisten uskomusten ja kontrolliuskomusten.

KUVIO 4.1 Suunnitellun toiminnan malli (Ajzen, 2007; Ajzen & Madden, 1986).

Asenne käyttäytymistä kohtaan kuvaa, miten positiiviseksi tai negatiiviseksi ihminen arvioi käyttäytymisen seuraukset (outcome evaluation). Mallin mukaan asenne summautuu painotetusti käyttäytymisuskomuksista. Käyttäytymisuskomus on subjektiivisesti arvioitu todennäköisyydelle, että käyttäytyminen johtaa tiettyyn lopputulokseen. Vaikka ihmisellä voi olla monia käyttäytymisuskomuksia, vain pieni osa niistä on käytettävissä tietynä ajankohtana. Oletuksena on, että nämä käytettävissä olevat käyttäytymisuskomukset – yhdistettynä subjektiivisiin arvioihin todennäköisten seurausten positiivisuudesta tai negatiivisuudesta – määrittävät asenteen käyttäytymistä kohtaan (Ajzen, 1988).

Subjektiivinen normi perustuu yksilön normatiivisiin uskomuksiin siitä, pitäisikö hänen käyttäytyä hänelle tärkeiden ihmisten tai ryhmien mielestä tietyllä tavalla (Ajzen & Fishbein, 1980). Analogisesti asenteen muodostumisen kanssa katsotaan subjektiivisen normin summautuvan painotetusti normatiivisista uskomuksista. Yksilö voi kokea sosiaalista painetta toimia tai olla toimimatta tietyllä tavalla, mutta ratkaisevaa on yksilön motivaatio toimia vertaishenkilöiden ajatusten mukaisesti (Ajzen & Fishbein, 1980).

Havaittu käyttäytymisen kontrolli pohjautuu uskomuksiin siitä, onko henkilöllä toimintaan tarvittavia resursseja ja mahdollisuuksia, eli kontrolli- tai hallintauskomuksiin (Ajzen, 1988). Hallinnan oletetaan kuvastavan sekä aiempia kokemuksia että odotettavissa olevia toimintaa helpottavia ja vaikeuttavia asioita. Ajzenin (1991) mukaan havaittu käyttäytymisen hallinta ja koettu pystyvyys (self-efficacy) (Bandura, 1997) ovat synonyymejä. Mitä enemmän sisäisiä voimavaroja ja ulkoisia mahdollisuuksia henkilö arvioi itsellään olevan käyttäytymisen toteuttamiseen, sitä voimakkaampi on myös aikomus. Käyttäytymisen ja hallinnan välillä oletetaan olevan myös suora yhteys silloin, kun henkilön omat hallintauskomukset kuvastavat riittävän oikeaan osuvasti todellista käyttäytymisen hallintaa (Ajzen, 1988). Tämän vuoksi hallinnan ja käyttäytymisen välinen nuoli on kuvattu katkoviivalla (Kuvio 4.1). Ajzen (1988) korostaa, että hallinnan suora yhteys käyttäytymiseen määräytyy nimenomaan todellisista kontrollimahdollisuuksista, eikä havaituista mahdollisuuksista. Mallin komponenteista yksi tai kaksi riittää selittämään toimintaa ja niiden suhteellinen painoarvo riippuu tutkittavasta aikomuksesta (Ajzen, 2005).

Ohjeiden noudattamisen toteuttamiskontekstissa tämä aspekti on erityisen tärkeä. Mikäli olosuhteet tai resurssit (esim. saatavilla olevat testit, ohjeiden ymmärrettävyys) eivät tue ohjeiden toteuttamista, eivät psykologit myöskään pysty niitä noudattamaan. Koska teoriaa sovellettaessa ei näitä ympäristöstä johtuvia tekijöitä kuitenkaan kyetä yleensä mittaamaan, Ajzen (1988) päätyi esittämään, että mallia sovellettaessa on luotettava siihen, että henkilön havaitsemat kontrollimahdollisuudet yleisesti ottaen ovat melko tarkkoja ja vastaavat reaalityilannetta.

4.6.2 Suunnitellun toiminnan mallin arviointi

Aikomuksen ja käyttäytymisen välistä ennustettavuutta tutkittaessa on havaittu, että aikomus ennustaa noin 28 prosenttisesti toimintaan ryhtymistä (Crano & Prislin, 2006). Yli 70 % selittämättä jääviä muuttujia on nähty pulmalliseksi, mutta ongelmalle on löydetty selitykseksi se, että vahva aikomus ennustaa paremmin toimintaa kuin heikko aikomus toiminnan puutetta (Crano & Prislin, 2006). Subjektiviivisen normin on puolestaan arvioitu olevan mallin komponenteista heikoiten käyttäytymistä ennustava muuttuja (Crano & Prislin, 2006). Tätä on selitetty siten, että yksilölle tärkeät ihmiset, ryhmät tai organisaatiot vaikuttavat aikomukseen, mutta eivät suoraan aikomukseen, vaan välillisesti asenteiden kautta (Crano & Prislin, 2006).

Ajzen (1991) itse arvioi suunnitellun toiminnan malliin olevan mahdollista liittää useampiakin määrääviä tekijöitä kuin siinä nykyisin esitetyt kolme komponenttia. Hänen mukaansa sellaiset tekijät, jotka selittävät merkittävän osan aikomuksissa tai käyttäytymisessä havaittavasta vaihtelusta sen jälkeen, kun nykyiset kolme tekijää on otettu huomioon, voidaan sisällyttää malliin. Kokeiluja erilaisten uusien komponenttien sopivuudesta malliin onkin tehty.

Esimerkiksi identiteetin on todettu ennustavan käyttäytymisaikomusta roolikäyttäytymisen kautta (Armitage & Conner, 1999a; 1999b; Sparks & Guthrie, 1998; Terry, Hogg & White, 1999). Tiettyyn ryhmään samaisutumisen voimakkuus on yhteydessä myös siihen, miten voimakkaasti muut suunnitellun toiminnan mallin taustatekijät ovat yhteydessä aikomukseen (Terry, Hogg & White, 1999). Identiteetin on katsottu vaikuttavan käyttäytymisaikomuksen muodostumiseen itsenäisesti aikaisemmasta käyttäytymisestä riippumatta (Terry, Hogg & White, 1999). Tämän

komponentin tutkiminen jatkossa osana ohjeiden noudattamista onkin kiinnostava ajatus.

Muita suunnitellun toiminnan mallin laajentamiseen sovitettuja komponentteja ovat ainakin moraalinen normi, ennakoitu katumus ja tottumukset (Manstead & Parker, 1995; Åberg, 2001). Moraalinen normi viittaa henkilön omaan uskomukseen siitä, mitä on oikein ja mitä väärin tehdä, ja odotettu katumus viittaa sisäistettyjen moraalisten sääntöjen rikkomisesta odotettavissa oleviin affektiivisiin seurauksiin (Manstead & Parker, 1995). Eagly ja Chaiken (1993) muistuttivat myös esimerkiksi tottumuksen (myös Åberg, 2001) tai suunnittelun merkityksestä ihmisten käyttäytymiselle ja näiden tekijöiden sovittamisesta malliin. Näiden on havaittu myös parantavan mallin ennustusvoimaa (Manstead & Parker, 1995; Åberg, 2001). Tietoturvaohjeiden noudattamista koskeneessa tutkimuksessa malliin lisättiin ohjeiden käytön helppoutta mittaava komponentti, mikä myös vaikutti lupaavalta (Ukkola, 2008). Kyseessä oli interventiotutkimus, ja ennen tietoturvakoulutusta tehdyssä mittauksessa suurin aikomusta selittävä tekijä oli asenne (Ukkola, 2008). Kaikkien näiden lisäkomponenttien tarkastelu ohjeiden suuntaisen toiminnan yhteydessä onkin kiinnostava mahdollisuus.

Suunnitellun toiminnan mallin mukaan sen ulkopuoliset tekijät olisivat yhteydessä käyttäytymiseen vain epäsuorasti (Ajzen, 1988). Esimerkiksi sosiodemografiset tekijät tai persoonallisuuden piirteet vaikuttavat käyttäytymisaikomukseen kahdella tavalla (Ajzen, 1988). Ne joko vaikuttavat uskomuksiin, joihin asenne, subjektiivinen normi ja havaittu kontrolli perustuvat tai ne muuttavat niiden suhteellista merkitystä käyttäytymisaikomuksen muodostumisessa (Ajzen, 1988). Tämä näkemys on siten huomioitava sovitettaessa malliin lisäkomponentteja.

Ihmisen käyttäytymisessä on otettava huomioon toiminta, sen kohde, konteksti ja ajankohta, koska muutos yhdessäkin elementissä voi tehdä erilaisista uskomuksista ilmeisiä ja olennaisia (Ajzen, 1988; Ajzen & Fishbein, 1980; Fishbein & Ajzen, 1975). Tässä suhteessa mallin soveltamisen tuottamia tuloksia on syytä aina tarkastella kriittisesti, kun niitä yleistetään.

Mallia on kritisoitu myös todellisen kontrollin ja havaitun kontrollin välisen yhteyden suhteesta (esim. Langer, 1975; Langer & Roth, 1975). Kontrolliuskomusten on katsottu olevan helposti vääristyneitä. Ajzen (1991)

laati kuitenkin yhteenvedon suunnitellun toiminnan mallin soveltamisesta mitä erilaisimmissa konteksteissa ja totesi nimenomaan havaitun kontrollin olevan keskeinen tekijä käyttäytymistä ennustettaessa. Eaglyn ja Chaikenin (1993) mukaan havaitun käyttäytymisen hallinnan ja aikomuksen kausaalista suhdetta on tarkasteltava kriittisesti, koska Ajzenin malli esittää, että ihmiset toimivat tavoitteellisesti vain, koska he pystyvät hallitsemaan toimintaa.

Lisäksi yleisesti ottaen koetun hallintamahdollisuuden voidaan katsoa lisäävän käyttäytymisen todennäköisyyttä, kun kyseessä on positiiviseksi katsottava toiminta, mutta vastaavaa kausaaliteettia on epäilty negatiiviseksi katsottavan käyttäytymisen osalta (Eagly & Chaiken, 1993). Esimerkiksi testaustilanteessa testajailla voidaan katsoa olevan uskomus mahdollisuudestaan vaikuttaa testattavan kohteliaaseen ja kunnioittavaan kohteluun, mutta tämä sekä ilmeisen havaittu että myös reaalin hallintamahdollisuus ei itsestään selvästi tuota mainittua käyttäytymistä. Tältä pohjalta Eagly ja Chaiken (1993) päätyivät nostamaan pohdittavaksi eri komponenttien keskinäiset yhteydet.

Esitetyistä huomioista huolimatta voitiin suunnitellun toiminnan teorian ja mallin katsoa soveltuvan hyvin tämän tutkimuksen teoreettiseksi taustaksi. Mallia on sovellettu runsaasti terveyskäyttäytymisen (esim. Bish, Sutton & Golombok, 2000; Conner & Sparks, 1995; Godin & Kok, 1996) ja liikenneturvallisuuden (esim. Budd, North & Spencer, 1984; Lajunen & Räsänen, 2004; Parker ym., 1992; Şimşekoğlu & Lajunen, 2007; Stasson & Fishbein, 1990) alueella. Erityisen kiinnostavia sovelluskohteita ovat kuitenkin tietoturvaohjeiden noudattamista koskevat tutkimukset (esim. Lee & Lee, 2002; Siponen, 2000; Ukkola, 2008), joissa perusasetelman voidaan nähdä olevan samankaltainen tämän tutkimuksen kanssa. Eri-laisten ohjeiden noudattamisen selittäminen suunnitellun toiminnan mallin avulla vaikuttaakin lupaavalta lähestymistavalta.

5

Ohjeiden noudattamisen edistäminen

Testaamisen laatua on pyritty parantamaan kehittämällä testien teknistä laatua, rajoittamalla testien saatavuutta päteviin käyttäjiin, kouluttamalla käyttäjiä sekä laatimalla ohjeistoja hyvästä testien käytöstä. Kaksi ensin mainittua keinoa ovat ulkoapäin tulevia, kun taas kahdessa jälkimmäisessä testien käyttäjällä on suuri vaikutus keinojen onnistumisessa. Koulutuksilla on vaikutusta vain, mikäli testien käyttäjät osallistuvat niihin ja jälkeensä toimivat saamansa tiedon suuntaisesti. Vastaavasti ohjeistoja on olemassa, mutta kuten Wise (2006) korosti, ohjeistot ovat hyödyllisiä vain, mikäli testien käyttäjät noudattavat niitä. Tämän vuoksi on tarpeen tarkastella myös syitä, joiden vuoksi ohjeet jäävät toteutumatta ja mahdollisia keinoja edistää ohjeiden noudattamista. Harvemmin käytettynä näkökulmana tässä tuodaan esiin vielä testattavien henkilöiden vastuu, velvollisuus ja mahdollisuus edistää ohjeiden toteutumista, toisin sanoen testausprosessien parempaa laatua.

5.1 Syyt olla noudattamatta ohjeita

Psykologisen testaamisen alueen tutkimus on painottunut testivälineiden teknisen laadun tutkimiseen ja kehittämiseen. Testien tekninen kehittäminen ei kuitenkaan riitä, koska inhimillinen virhetekijä, käyttäjä, on olemassa. Esimerkiksi testi ei itsessään ole oikeudenmukainen, mutta sitä voidaan käyttää oikeudenmukaisesti (Tenopyr, 1981). Siten virheelinen lopputulos voi hyvinkin olla seurausta teknisesti moitteettoman testin huonosta käytöstä (Fremer, 1996). Testaamisen laadusta ja asianmukaisuudesta on viime kädessä vastuussa testin käyttäjä, mistä muistutetaan suoraan muun muassa APA:n (1999) standardeissa. Keskeiseksi kysymykseksi nousee tällöin, mitkä tekijät liittyvät siihen, että testaaja noudattaa testaamisesta annettuja ohjeita?

Yksi testien väärinkäytön selitystapa, johon kirjallisuudessa on tukeuduttu, on Anastasin (1987) luokittelu. Sen mukaan testien väärinkäytön syitä on kolmenlaisia: (1) tahallinen pyrkimys vääristää totuutta (tulosta), (2) piittaamattomuus ohjeista ja (3) riittämätön tai virheellinen tieto. Tämän tutkimuksen yhteydessä Anastasin esittämää ensimmäistä selitystä “tahallinen tulosten vääristäminen” (deliberate intent to distort the truth) käytetään hieman soveltaen siten, että toiminnan ajatellaan voivan olla tahallista, harkittua ja tiedostettua ohjeiden noudattamatta jättämistä ilman varsinaista oletusta pyrkimyksestä vääristää testintuloksia tai totuutta.

Anastasin luokittelua voi katsoa joko tieto- tai asennenäkökulmasta. Tahallisessa ja piittaamattomassa ohjeiden vastaisessa toiminnassa ei kyse ole tiedon puutteesta toisin kuin kolmannen syyn kohdalla. Vastavasti tahallisuudessa ja piittaamattomuudessa testien käyttäjän asennoituminen testaamisen laatua kohtaan on ratkaisevaa. Ohjeista piittaamattomuuteen ja tietämättömyyteen vaikuttavat myös ulkoiset tekijät, kuten aikapaine ja testaajan työtaakka, tai sisäiset tekijät, kuten halu päästä helpommalla tai pyrkimys siirtää vastuu päätöksestä persoonattomalle taholle – testille (Anastasi, 1987).

Näihin prosesseihin sisältyy vaihtelevassa määrin harkintaa ja tiedostusta. Anastasin (1987) mielipiteen mukaan tahallisuus on harvinaista, ja tietämättömyys on yleisin syy testien väärinkäyttöön.

Myös Fremer (1996) tutki psykologisten testien asianmukaiseen käyttöön liittyviä tekijöitä. Hän päätyi neljään johtopäätökseen: (1) Mahdollisuuden päästä käyttämään psykometrisiä menetelmiä tulisi perustua osaamiseen, (2) Testien käytön rajaaminen vain psykologeille lakiteitse on epärealistista, (3) Koulutus on todennäköisesti tehokkain tapa edistää hyviä testikäytäntöjä ja (4) Testien väärinkäytön tunnistaminen valpastuttaa testaajat havaitsemaan huonoja testauskäytäntöjään. Fremer (1996) päätyy siihen, että rajoittamisella ei ratkaista testien väärinkäytön syitä, vaan ongelmien taustalla vaikuttavat puutteellinen tiedostaminen, pätevyys ja koulutus, jotka kiinteästi liittyvät toisiinsa.

Edellä esitettyjen seikkojen lisäksi on tarpeen selvittää myös uskomusten ja asenteiden osuutta ohjeiden noudattamisessa ja laadun edistämistä tätä kautta. Ohjeiden toteuttaminen ei myöskään ole aina testien käyttäjän yksin päätettävissä. Esimerkiksi Wisen (2006) mukaan ajan

ja resurssien rajallisuus tekevät standardien noudattamisen testien käytössä ja kehittämisessä aina vain vaikeammaksi. Käytännössä psykologi ei voi vaikuttaa testien tekniseen toimivuuteen, paitsi rajaamalla käytön tiettyihin testeihin. Arkityössä kaikkiin eteen tuleviin arviointiongelmiin ei myöskään ole joko saatavilla lainkaan tutkitusti laadukasta testi-instrumenttia tai saatavilla voi olla vain heikommiksi osoittautuneita vaihtoehtoja. Näissä tilanteissa ratkaisevassa roolissa laadukkaan testausprosessin tavoittelussa on nimenomaan käyttäjän pätevyys paitsi toteuttaa testausprosessi hyvin, myös toimia arjen usein kaukana ideaalisista olevissa olosuhteissa. Muñiz ym. (2001) toteavat, että vastuullinen henkilö ei käytä testejä, joiden käyttöön ei tiedä olevansa pätevä, minkä vuoksi ammattikunnan kyky arvioida omaa pätevyyttään on kriittinen tekijä. Kyvyttömyys arvioida omaa osaamista realistisesti voi siten olla myös yksi syy testien käytön virheisiin.

5.2 Laadun edistäminen ohjetuntemusta lisäämällä ja uskomuksia muokkaamalla

Useimmat koulutus- ja tiedotushankkeet perustuvat ajatukselle siitä, että mikäli testien käyttäjät vain riittävästi tuntevat testauskäytäntöjä, väärinkäytön todennäköisyys vähenee (Muñiz ym., 2001). Näkökulma on positiivinen ja toivorikas, muttei huomioi Anastasin (1987) esittämää tahallista väärinkäyttöä, jonka olemassaolosta ei tosin ole löydettävissä tutkimustietoa: esiintyykö sitä psykologisen testaamisen yhteydessä vai ei? Anastasin (1987) arvion mukaan tietämättömyys on yleisin syy testien väärinkäyttöön. Oletettavasti useimmat pyrkimykset parantaa testaamisen laatua ovat perustuneet tälle samalle käsitykselle.

Erilaisista väärinkäyttöön johtavista syistä ainoastaan tiedon ja tuntemuksen yhteydestä ohjeiden mukaiseen toimintaan testauksessa näyttäisi olevan tutkimustietoa. Elmore, Ekström ja Diamond (1993) tutkivat, oliko testaamisesta annettujen ohjeiden tuntemuksella yhteyttä testikäytäntöihin yhdysvaltalaisen opinto-ohjauksessa toimivien psykologien joukossa. Sovelluslalle oli laadittu erityisesti kaksi ohjedokumenttia, joista edes jommankumman oli lukenut 59 %. Tulokset toivat esiin ohjeiden tuntemisen tärkeyden, sillä tuntemus oli merkitsevästi yhteydessä kaikkien kolmen tutkitun alueen (valinta, esittäminen, tulkitus) parempiin testikäytäntöihin. Parempi ohjeiden tuntemus oli miehillä, enemmän omiin mittaamistietoihinsa luottavilla ja täydennyskoulutusta

saaneilla vastaajilla. Tulos tukee käsitystä, että testaamisen laatua voidaan parantaa tarjoamalla koulutusta ohjeiden sisällöstä.

Toisaalta on myös yleisesti todettu, että pelkkä muodollinen tieto ei ole riittävä asiantuntijuuden vaatimien taitojen perustaksi (Tiuraniemi, 2002). Eteläpelto (1997) erottelee formaalisen, praktisen ja reflektiivisen tiedon muodot. Formaalin tieto on hänen mukaansa havaittavaa ja yleistettyä tietoa eri ilmiöistä, praktinen tieto on ei-tietoista, käytäntöihin sitoutunutta osaamista ja tietoutta (ns. hiljaista tietoa), jonka oppiminen ja opettaminen voi olla vaikeaa. Asiantuntija ei välttämättä osaa verbalisoida, miten hän eri tehtävät tekee. Reflektiivinen tietäminen perustuu osaamisen eri puolien tarkasteluun ja sitä kautta erilaisten toimintojen arviointiin ja oppimiseen (Eteläpelto, 1997). Pelkkä ohjeistojen tuntemuksen lisääminen ei ole olennaisin keino parantaa testaamisen laatua, vaikka tuntemuksen lisäämisen onkin sisällyttävä laatua edistämään pyrkiviin hankkeisiin.

Ajzenin ja Fishbeinin (1980) mukaan käyttäytyminen määräytyy viime kädessä uskomuksista, jolloin käyttäytymistä voidaan muokata vaikuttamalla uskomuksiin. Näin testauksesta laadittujen ohjeistojen noudattamistakin voidaan tarvittaessa edistää pyrkimällä vaikuttamaan testien käyttäjien uskomuksiin. Tällöin interventiossa on erotettava uskomukset, asenteet, aikomukset ja käyttäytymiset toisistaan, sillä kutakin niistä määrää välittömimmin suunnitellun toiminnan mallin mukainen tekijä (Fishbein & Ajzen, 1975).

Vakuuttavaa viestintää on käytetty muutoksen päämenetelmänä useissa erityisesti terveyskäyttäytymisen ja liikenneturvallisuuden alan tutkimuksissa. Sen avulla on saatu aikaan muutoksia uskomuksissa (Evans & Norman, 2002; Parker, Stradling & Manstead, 1996; Quine, Rutter & Arnold, 2001), asenteissa tai muissa aikomusta määräävissä tekijöissä (Armitage & Conner, 2002; Parker, 2002; Parker, Stradling & Manstead, 1996), aikomuksissa (Quine, Rutter & Arnold, 2001) ja käyttäytymisessä (Quine, Rutter & Arnold, 2001), mutta ei kaikissa intervention kohdetekijöissä (Armitage & Conner, 2002; Munoz-Dunbar, 2001; Parker, 2002). Aktiivisen osallistumisen menetelmän avulla on puolestaan saatu aikaan muutoksia hallintauskomuksissa ja aikomuksissa (Evans & Norman, 2002). Suunnitellun toiminnan mallin avulla on myös mahdollista tutkia, mitkä tekijät määräävät ensisijaisesti kutakin prosessin osatekijää. Ennen parantamispyrkimyksiin ryhtymistä on kuitenkin arvioi-

tava kehittämisen tarve ja paikallistettava mahdolliset ongelmakohdat. Tämän tutkimuksen yksi tavoite olikin tarjota lähtökohтия myös mahdollisille kehittämisspyrkimyksille.

5.3 Ohjeiden noudattamisen valvonta

Väärinkäytettynä testeillä on mahdollista vahingoittaa vakavasti testiin osallistuvia (Muñiz ym., 2001). Tästä syystä testien käytön valvontamekanismeja on perusteltua pohtia riippumatta siitä, onko testien käyttö tähän mennessä aiheuttanut haittaa vai ei. On kuitenkin huomautettava, ettei asian esiin nostaminen tarkoita julistusta siitä, että valvontaa tulisi tehostaa tai tiukentaa. Tällaisten toimien vaatiminen edellyttää toisenkaltaista selvitystä ja ongelmien arviointia kuin mitä tässä tutkimuskokonaisuudessa on tehty.

Testaamisen sääntelyä on pidetty myös mahdottomana sen moniulotteisuuden vuoksi. Ilmiön monimutkaisuus ja vaikea tavoitettavuus ei voi kuitenkaan olla syy olla sääntelemättä testaamista. Sen sijaan esimerkiksi omavalvonnan toimivuus voi olla vakuuttava peruste olla ulottamatta lakitasoista sääntelyä testaamisen alueelle.

Käyttämällä huonolaatuisia testejä tai käyttämällä testejä huonosti testaa- ja paitsi asettaa testaamansa henkilön alttiiksi epäedullisille seurauksille, myös asettuu itse alttiiksi esimerkiksi mahdollisille oikeustoimille (Bartram, 1996). Vaikka Suomessa oikeuskäsittelyyn saakka viedyt testauksista koskevat kiistat ovat olleet hyvin harvinaisia, on tämä uhka muissa maissa, erityisesti USA:ssa ja Isossa-Britanniassa paljon todellisempi. Ei ole poissuljettua, etteikö kehitys saattaisi Suomessakin edetä samaan suuntaan – erityisesti jos väärinkäytöksiä selkeästi alkaisi ilmetä.

Testien käyttöä voidaan ohjata kolmelta tasolta: lainsäädännöstä, eettisistä lähtökohdista tai ammatillisista periaatteista (Camara, 1997). Tasosta riippuen myös valvontamahdollisuudet ja -ratkaisut ovat erilaisia. Ammattikunnan luomia ohjeistoja ja standardeja koskee kaikkia sama tilanne: niillä ei ole lain kaltaista pakottavuutta ja ne sitovat vain ohjeiston hyväksyneiden liittojen jäseniä. Löydettävissä ei ole tietoa, että ohjeita missään maassa sovellettaisiin lakitasoisesti, vaikka Murphy ja Davidshofer (2005) toteavatkin, että APA:n standardeihin nojataan usein oikeusistuimissa testaamiseen liittyviä riitoja käsiteltäessä. Fremer (1996)

toteaakin APA:n (1985) standardeja koskien, että ne tulisi käsittää väis-tämättömiksi määräyksiksi, vaikka ohjeet eivät sisälläkään mitään tähän pakottavaa mekanismia.

5.3.1 Testien käyttöä koskeva lainsäädäntö

Maasta riippuen testien käyttöä saatetaan säädellä myös lakiteitse, mut-ta tällainen sääntely näyttää olevan enemmänkin harvinaista kuin yleis-tä. Mikäli lainsäädäntöä testaamisesta on olemassa, se on usein epä-selvää ja monitulkintaista (Camara, 1997). Mutta on tietysti selvää, et-tä milloin sitä on olemassa, se vaikuttaa vahvasti sekä testien käytöstä laadittuihin standardeihin että käytännön toimintatapoihin arviointityös-sä (Camara, 1997).

Yhdysvalloissa eniten lainsäädäntöä on työelämässä tapahtuvasta testaa-misesta, vaikka sitäkin on vähän (Camara, 1997; Murphy & Davidshofer, 2005). Suomessakin säädellään suoraan vain työelämän testauksia (La-ki yksityisyyden suojasta työelämässä 2004), ja niitäkin hyvin rajallisesti. Lainsäädännöstämme löytyy kuitenkin useita lakeja, joiden soveltami-nen on mahdollista myös psykologisten testien käytön yhteydessä. Yk-sittäiset soveltuvat säännökset sijaitsevat hajallaan eri laeissa. Tämän vuoksi niistä on toisaalta vaikea muodostaa kokonaiskäsitystä ja toisaal-ta niihin on hankala peilata esimerkiksi ITC-ohjeiston sisältöä ja tarkas-tella, mitkä ohjeiden kohdat saavat painoarvoa lakitasolta.

Testaamisen sääntely voi siis perustua joko lakiin tai normistoihin. On-gelmatilanteissa asiakkaan mahdollisuudet puolustaa oikeuksiaan, saa-da lisäselvityksiä tapahtuneesta tai vaatia virheiden korjaamista tai ran-gaistusta rikkomuksista vaihtelevat tämän mukaan. Psykologien asiak-kaiden näkökulmasta reitit käsitellä eteen tulleita ristiriitoja tai rikkomuksia ovat toistaiseksi varsin hankalasti hahmotettavia, sillä kokonaisvaltaista esitystä tästä ei ole saatavilla.

Kuten luvussa 4.5.1 esitettiin, testitulosten ja -pöytäkirjojen julkisuudes-ta on Suomessa olemassa oikeuskäytäntöä hallinto-oikeudesta. Jul-kisten virkojen täyttämisprosesseissa käytetään toisinaan psykologisia arviointeja. Näistä nimittämispäätöksistä oikeustapauksia on muutama. Tällöin asia käsitellään hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oi-keudessa. Viranomaisen tai virkamiehen lainvastaisesta menettelystä

voi kannella myös eduskunnan oikeusasiamiehelle. Psykologiseen testaamiseen liittyviä oikeusasiamiehen ratkaisuja on muutama. Lakia yksityisyyden suojasta työelämässä puolestaan valvovat työsuojelupiirit sekä tietosuojavaltuutettu ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa Valvira. Tässä kuvatut reitit testien käytössä esiintyvien ongelmien tai rikkomusten käsittelyyn viemiseksi eivät kuitenkaan kata kaikkia tapauksia tai sovellusaloja. Tavoitteena tässä on ollut esittää pääasialliset ja yleisimmät ongelmien käsittelyväylät.

Suomessa psykologista testaamista koskeva yleislaki (kansainvälisten ihmisoikeussopimusten lisäksi) on henkilötietolaki, jonka ”tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista” (Henkilötietolaki 1999). Yleislakia sovelletaan vain, jos erityislakia ei ole. ITC:n ohjeiston näkökulmasta voidaan sanoa, että Suomen lainsäädäntö velvoittaa vähintään kohdan 1.5 (testitulosten luottamuksellinen käsittely) noudattamista.

Useissa tapauksissa toimintaa, jossa testaaminen on osana, säätelee kuitenkin erityislaki. Esimerkiksi kuntalakia ja lakia viranomaisen asiakirjojen julkisuudesta on sovellettu muutamissa ennakkotapauksissa, joihin on liittynyt testausta. Erityislakien suhteen on kuitenkin erotettava toisistaan terveydenhuollon piirissä tapahtuva testaus ja toisaalta työelämän alueella tapahtuva testaus.

5.3.1.1 TERVEYDENHUOLLON ALUEEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Terveydenhuollon organisaatioissa toimiviin tai terveydenhuoltopalveluita tarjoaviin psykologeihin kuuluvat esimerkiksi psykoterapeutit, perheneuvolapsykologit, koulupsykologit ja vankilapsykologit (Psykologi, 2006). Heidän työtään säätelevistä erityislaeista tärkeimmät ovat laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (1994) ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992). Terveydenhuollon ammattihenkilöstön vastuut ja velvollisuudet koskevat laillistettuja, luvan saaneita ja nimikesuojattuja ammattihenkilöitä, joihin psykologikin kuuluu. Terveydenhuollossa testattavat henkilöt psykologien asiakkaina ovat siis juridisesti potilaita, vaikka heitä käytännössä nimitetään asiakkiksi. Psykologista testaamista ei kuitenkaan mainita näissä laeissa erikseen, vaan sen katsottaneen kuuluvan terveyden- ja sairaanhoidon käsitteeseen, jolla tarkoitetaan

”potilaan terveydentilan määrittämiseksi taikka hänen terveytensä palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi tehtäviä toimenpiteitä, joita suorittavat terveydenhuollon ammattihenkilöt tai joita suoritetaan terveydenhuollon toimintayksikössä” (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992).

Terveydenhuollossa testaamiseen, kuten muuhunkaan toimenpiteeseen, ei yleisesti voida pakottaa potilasta. Oma erityislainsäädäntö koskee kuitenkin esimerkiksi kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa toimivia sekä valtion mielisairaaloissa ja vankimielisairaaloissa toimivia psykologeja. Heidän tulisi perehtyä esimerkiksi mielenterveyslakiin, päihdehuoltolakiin ja kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin, joissa säädetään potilaan tahdosta riippumattomasta hoidosta.

Testi-instrumenttien laadusta ja asianmukaisuudesta vastaa terveydenhuollossa viime kädessä ammattihenkilö itse. Laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (1994) 15 §:ssä todetaan: ”Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat.”

Terveydenhuollon piirissä tapahtuvassa testaamisessa ilmenneitä ongelmia voidaan ratkaista kanteluiden muodossa. Aluehallintovirastoille (entiset lääninhallitukset) osoitettu hallintokantelu voi koskea mitä tahansa julkishallinnon toimintaa, joka katsotaan virheelliseksi tai epäasianmukaiseksi. Kantelu ei kuitenkaan ole muutoksenhakukeino, eli sen ratkaisulla ei voida määrätä maksettavaksi korvauksia tai muutettavaksi päätöksiä. Hallintokantelulla pyritään vaikuttamaan samaan tilanteeseen tai toimenpiteeseen joutuvien oikeusturvaan tulevaisuudessa. Kanteluiden ratkaisut eivät ole julkisia, joten tiedossa ei ole, kuinka moni niistä mahdollisesti koskee psykologista testaamista. Etelä-Suomen lääninhallitukselle osoitetuista hallintokanteluista vuosina 1998–2005 1,8 % kohdistui psykologeihin (Nieminen ym., 2007, 35), mutta niidenkään tarkempia aiheita ei ole tiedossa.

Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto Valvira (entinen Terveydenhuollon oikeusturvakeskus) ottaa käsiteltäväkseen osan aluehallintovirastoille osoitetuista hallintokanteluista. Kriteerinä on kuitenkin tällöin,

että kantelu koskee vaikeasti vammautuneen tai menehtyneen henkilön hoitoa. Psykologista testaamista koskevia Valviran ratkaisuja ei ole.

5.3.1.2 TYÖELÄMÄN ALUEEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Työelämässä tapahtuva testaus ja arviointi mainitaan erikseen laissa yksityisyyden suojasta työelämässä (2004). Henkilö- ja soveltuvuusarviointi lisättiin lakiin vuonna 2001. Lainsäädännön tarvetta ja perusteita pohdittiin silloisissa hallituksen esityksessä ja valiokuntien lausunnoissa. Nykyisen lain 13 §:ssä todetaan:

”Henkilö- ja soveltuvuusarviointitestit

Työntekijää voidaan hänen suostumuksellaan testata henkilö- ja soveltuvuusarvioinnein työtehtävien hoidon edellytysten tai koulutus- ja muun ammatillisen kehittämisen tarpeen selvittämiseksi. Työnantajan on varmistettava, että testejä tehtäessä käytetään luotettavia testausmenetelmiä, niiden suorittajat ovat asiantuntevia ja testauksella saatavat tiedot ovat virheettömiä. Tietojen virheettömyyttä varmistettaessa on otettava huomioon testausmenetelmä ja sen luonne.

Työnantajan tai tämän osoittaman testaajan on työntekijän pyynnöstä annettava työntekijälle maksutta henkilö- tai soveltuvuusarvioinnissa annettu kirjallinen lausunto. Jos lausunto on annettu työnantajalle suullisena, työntekijän tulee saada selvitys lausunnon sisällöstä.

Tämän lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset yhdessä tietosuojavaltuutetun kanssa.” (Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 2004).

Rangaistussäännös:

”Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

4) vastoin 13 §:n 1 momentin säännöksiä testaa työntekijän henkilö- tai soveltuvuusarvioinnein tämän suostumuksetta taikka jättää varmistamatta testaamisen menetelmän luotettavuuden, testaajan asiantuntevuuden tai testauksella saatavien tietojen virheettömyyden,

5) rikkoo 13 §:n 2 momentin säännöksiä kirjallisen lausunnon antamisesta tai selvityksen antamisesta suullisen lausunnon sisällöstä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain rikkomisesta sakoon.” (Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 2004).

Työelämässä testaamiseen ei voida pakottaa ketään. Käytännössä asia voi olla toisin, koska testistä kieltäytyminen voi johtaa siihen, että ei tule valituksi avoimena olevaan tehtävään. Työelämässä testi-instrumenttien laadusta ja asianmukaisuudesta vastaa viime kädessä työnantaja.

Työelämässä tapahtuneessa testauksessa ilmenneiden ongelmien ratkaisusta ei ole vakiintuneita käytäntöjä. Oikeudellisen prosessin käynnistäminen esimerkiksi yksityisyrittäjien rekrytoinnissa tapahtuneesta soveltuvuusarvioinnista on vaikeaa, koska testaaja ei välttämättä ole lailistettu psykologi eikä yksityisen sektorin työpaikkojen täyttämistä koske mitkään tietyt normit. Käytännössä tämän lain erityisenä ongelma-kohtana voidaan nähdä myös työnantajille siirretty velvoite varmistaa käytettyjen menetelmien laatu ja testaajien pätevyys.

5.3.2 Omavalvonta ja kollegiaalinen valvonta

Testaamista koskevat ohjeistot ovat ammatillista normistoa, joiden noudattamista seurataan pääasiassa omavalvonnan avulla. Bartram (1998) pitää tätä keskeisenä seikkana erityisesti silloin, kun keskustellaan syistä testien väärinkäyttöön. Tämä tilanne mahdollistaa ongelmien esiintymisen, mutta samanaikaisesti pienentää ongelmien esiintulon todennäköisyyttä ja omavalvonta on myös pettänyt joissakin tapauksissa (Koretz, 2006).

Omavalvonnan onnistumisessa on keskeisessä asemassa ammatillinen reflektio. Ammatillinen reflektio on kaiken kaikkiaan tärkeä käsite psykologin työssä. Se kietoutuu tiiviisti myös tämän tutkimuksen keskeiseen kohteeseen: testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamiseen, erityisesti tässä mahdollisesti ohjeiden noudattamisessa ilmenevien virheiden havaitsemiseen sekä myös testaustilanteessa testattavan kanssa muodostuneessa vuorovaikutustilanteessa onnistumiseen.

Reflektiivisyys liittyy erityisesti vuorovaikutustilanteisiin, ja se tarkoittaa omien ja toisen sisäisten tilojen tunnistamista ja suhtautumista niihin (Tiuraniemi, 2002). Reflektiivisyys perustuu kykyyn ottaa oma toiminta tarkastelun kohteeksi, jolloin on kyse itsereflektiosta (Tiuraniemi, 2002). Tässä reflektiivisyyden arvo voidaan siis nähdä toisaalta testausprosessin laatuun sisältyvänä ja toisaalta ohjeiden mukaiseen toimintaan liittyvänä.

Reflektio on metakognitiivinen prosessi. Tämä prosessi sisältää oman toiminnan havainnoinnin, sisäisen prosessoinnin arvioinnin, toiminnan tarkistamisen ja mahdollisten virheiden arvioinnin sekä toiminnan suunnittelun ja säätelyn (Schraw & Moshman, 1995). Metakognitiivinen tietoisuus puolestaan tarkoittaa tehtäväsuoritukseen liittyvää tietoisuutta omasta kognitiivisesta toiminnasta (Flavell, 1987). Tällöin psykologi on esimerkiksi tietoinen asiakkaan tutkimustilanteesta siitä, miten tutkimusprosessi etenee, mitä tulee tehdä milloinkin ja mitä tietoa hän tutkimuksessaan saa sen eri vaiheissa (Tiuraniemi, 2002). Tähän liittyy myös tietoisuus siitä, milloin tehtävä ei suju (Tiuraniemi, 2002). Kokonaisuudessaan nämä prosessit liittyvät asiantuntijana toimimisessa oman toiminnan arviointiin ja kehittämiseen (Tiuraniemi, 2002).

Paitsi oman toiminnan valvontaan, ammatillinen reflektio liittyy kiinteästi havaittujen puutteiden korjaamiseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Reflektiivisyys asiantuntijan työssä tarkoittaakin oman ammatillisen toiminnan tarkastelua eri näkökulmista ja toiminnan kehittämistä tarkastelun pohjalta (Tiuraniemi, 2002). Asiantuntija voi tarkastella monipuolisesti työtoimintaansa: sen kohdetta, suhdettaan työn kohteeseen, käyttämiään työvälineitä, omaa toimintaansa työympäristössä sekä kehittämistään ammatillisessa toiminnassaan (Tiuraniemi, 2002). Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli tarjota osaltaan vastaajien testien käyttöönsä kohdistaman reflektion pohjalta tietoa heidän ammatillisiin kehittymispyrkimyksiinsä.

Omavalvontaa testien käytössä pohdittaessa on huomioitava myös kollegiaalinen valvonta. Psykologien ammattikunnassa laajempaa kollegiaalista valvontaa suorittaa Psykologiliiton ammattieettinen lautakunta. Arjen tilanteita lähempänä ja siten myös tehokkaampana on kuitenkin työyhteisössä tapahtuva kollegiaalinen valvonta. Asiantuntijan oma työyhteisö luo yleiset puitteet, jotka vaikuttavat yhteisön jäsenten toimintaan (Tiuraniemi, 2002). Toimintakulttuuri, kollegiaalisuus ja yhteisön perinteet heijastuvat olennaisesti toimintaan (Tiuraniemi, 2002), tässä tapauksessa siis testien käyttöön ja testaamiseen suhtautumiseen. Kun yksilö liittyy jonkin työyhteisön jäseneksi, hän yleensä pyrkii mukauttamaan omaa ajatteluaan ja toimintaansa yhteisön normien ja arvojen mukaisiksi, ja yhteisö sitouttaa jäseniään yhteiseen toimintatapaan (Tiuraniemi, 2002). Tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista tarkastella testien käyttöä työyhteisöittäin, mutta sovellusalataseista tarkastelua harjoitettiin runsaasti. Vaikka sovellusalajien työyhteisöt luonnollisesti ovat hyvin

erilaisia, on niillä kuitenkin omanlaisensa, muista aloista erottuva konteksti, asiakaskunta ja testien käyttöperinne.

Pohjoismaiden ammattieettisissä säännöissä (Suomen Psykologiliitto 2006, 4) kannustetaan sekä oma-aloitteiseen että kollegiaaliseen valvontaan. Niissä todetaan: ”Psykologi, joka joutuu monimutkaiseen ammattieettisiin harkintatilanteisiin, konsultoi kollegaa ja/tai ammattieettistä lautakuntaa. Konsultointi on sinänsä ilmaus ammattieettisestä tiedostamisesta.” Kollegiaaliseen valvontaan liittyen todetaan myös, että ”Psykologi, joka huomaa kollegan rikkovan ammattieettisiä periaatteita, keskustelee asiasta ko. psykologin kanssa ennen kuin ilmoittaa siitä Psykologiliiton ammattieettiselle lautakunnalle.” (Suomen Psykologiliitto 2006, 5).

Yksilö- ja kollegatasoisen valvonnan lisäksi on Suomessa siis käytössä Psykologiliiton ammattieettinen lautakunta. Kun kyse on rikkomuksesta tai ristiriitatilanteesta, joka ei sisälly lakien piiriin, voidaan sitä psykologian ammattialalla ja tässä yhteydessä testien käytön alueella käsitellä Psykologiliiton ammattieettisessä lautakunnassa. Lautakunta voi käsitellä sekä asiakkaan, psykologin itsensä että kollegan aloitteesta esiinnoukseita asioita. Vuonna 2009 käsitellyistä selvityspyynnöistä 11 oli asiakkaiden tekemiä, yksi psykologian opiskelijan tekemä, yksi omaisen tekemä ja kaksi asianajajien tekemiä (Psykologi, 2010).

Lautakunta käsittelee liittoon kuuluvien psykologien toimintaa koskevia selvityspyyntöjä sekä tarjoaa puhelinneuvontaa (Suomen Psykologiliitto 2010). Se voi selvityksensä pohjalta antaa psykologille huomautuksen, mutta muita ohjaamiskeinoja sillä ei ole käytössään. Erityisesti on huomattava, että lautakunnan valvonta ulottuu ainoastaan sen jäseninä oleviin laillistettuihin psykologeihin.

5.4 Testattavan velvollisuudet oikeuksien rinnalla

Testaamista säätelevät ohjeistot ja myös lainsäädäntö lähtevät pääosin testattavien suojelemisesta. Myös tässä tutkimuksessa korostetut testaamisen hyvä laatu, aiheen tutkimuksen tärkeys ja kahdensuuntainen kommunikointi heijastavat samaa tausta-ajatusta. Samalla, kun korostetaan testattavien autonomiaa, aktiivista osallistumista ja keskeistä roolia testausprosessin toimijoina, on syytä lausua muutama sana testattavien

velvollisuuksista heidän oikeuksiensa rinnalla. Näkökulman esiin nostaminen näyttää tutkimusalueella olevan toistaiseksi harvinaista.

Joint Committee on Testing Practices Working Group (1998) on nostanut oikeuksien kanssa tasapainoon velvollisuudet laatimassaan esitteessä ”The Test Takers’ Rights and Responsibilities”, joka fyysisestikin on toteutettu havainnollisella tavalla: kolikolla, tässä tapauksessa esitteellä, on myös kääntöpuolensa (Liite 2). Testattavien velvollisuuksia ovat saadun informaation kuunteleminen, oma-aloitteinen lisätiedon pyytäminen epäselvistä kysymyksistä ja oma huomaavainen käyttäytyminen testaustilanteessa. Lisäksi testattavalla katsotaan olevan velvollisuus myös itse tiedottaa sellaisista tekijöistä, jotka edellyttävät testin ja sen esittämisen sopeuttamista tai joiden hän jälkeinpäin koki vaikuttaneen omaan testisuoriutumiseensa (JCTP 1998).

Kun näitä velvollisuuksia peilataan aiemmin luvussa 4.5.2 esitettyihin ammattieettisen lautakunnan selvitettäviksi tulleisiin tapauksiin, voidaan todeta, että niissä olisi monin kohdin vältetty ristiriitatilanteet, jos testattavat itse olisivat toimineet näiden velvoitteiden mukaan. Sen sijaan, että todetaan ”ei kerrottu”, on siis syytä pohtia myös ”kysyttiinkö, eikä silti kerrottu”.

Samoin testattavalla on velvollisuus toimia täsmällisesti sovittujen aikojen tai muiden käytännön toimien ja annettujen ohjeiden mukaan (JCTP 1998). Testattavan tulee myös edustaa itseään rehellisesti testaustilanteessa (JCTP 1998). Lisäksi testattavan tulee selvittää testistä kieltäytymisen mahdolliset seuraukset ja esitteen mukaan myös hyväksyne (JCTP 1998). Lopuksi todetaan, että testattavan on nostettava esiin testausprosessissa häntä vaivaamaan jääneet kysymykset rakentavalla tavalla (JCTP 1998). Testattavaan kohdistuu siten myös vaateita asiallisesta ja rakentavasta, yhteistyökykyisestä käyttäytymisestä.

Vastaavaa esitettä ei tiettävästi ole ollut Suomessa tapana jakaa testattaville. Testattujen oikeuksien ja velvollisuuksien esiin tuominen olisi toimiva tapa sekä parantaa testaajan ja testattavan välistä vuorovaikutusta että hälventää testauksiin liittyviä ennakkoluuloja ja huhupuheita. Selvä lienee, että testattavien roolin ja oikeuksien korostaminen testausprosesseissa tuo mukanaan myös heille uudenlaisen tiedostamisen velvollisuuden omasta osuudestaan testausprosessin laadun edistäjinä.

5.5 Entä jos ohjeita ei pidäkään noudattaa tarkasti?

Kaiken esitetyn päätteeksi on käännettävä vielä esiin toisenkin kolikon nurja puoli, jossa lukee kysymys siitä, kuinka tavoiteltavaa ja perusteltua on pyrkiäkään noudattamaan testaamisesta laadittuja ohjeita täsmällisesti? Psykologien ammattikunnan sisällä asiasta ei näyttäisi olevan tarkkaa linjausta. Cronbach (1980) arveli, että ammattikunnan erimielisyys APA:n standardien tulkinnasta olisi väistämätöntä. Hän totesi: "Judgments embody trade-offs, not truths. No matter how much research accumulates, there will be room for divergent interpretations" (Cronbach, 1980, 102).

Myös Linn (2006) pohti standardien vaatimaa varsin suurta ammatillista tulkintaa todeten, että ohjeiden soveltaminen kokonaisuudessaan ei ole kaikissa tilanteissa perusteltua, ohjekohtien noudattaminen on joskus riippuvainen toisista ohjekohdista ja noudattaminen on tilannesidonnaisista. Kun itse APA:n ohjeessa todetaan, ettei standardien toteuttamisen avuksi ole laadittavissa juuri edellä mainituista syistä edes minkäänlaista tarkistuslistaa, on tilanne varsin haastava. Myös Pohjoismaiden psykologien ammattieettisissä säännöissä (Suomen Psykologiliitto 2006) todetaan, että monet psykologien työtehtävät ovat sellaisia, ettei niitä voi säädellä muodollisesti. Ratkaisevia ovat tällöin yksittäisen psykologin ammattieettinen tietoisuus, vastuuntunto ja ammatillinen pätevyys.

Tilanne herättää myös kysymyksen, millainen funktio syntyy käytännön työssä sellaisille "työohjeille", joiden noudattaminen on tehty kovin monimutkaiseksi ja tulkinnanvaraiseksi. Elmore, Ekström ja Diamond (1993) nostivat esiin ohjeistojen relevanssin arvioimisen. Ohjeiden toteutumisen tutkimuksen lisäksi myös itse ohjeiden sisällöllinen, rakenteellinen ja käytännöllisen toimivuuden ja toteutettavuuden tutkiminen ovat tarpeen.

Noudattaessaan ohjeita joustavasti psykologi joutuu arvioimaan ainakin, miten hän pystyy toimimaan tilanteen mukaisesti ilman, että joutuu toimimaan tunnevaltaisesti, tai miten hän hallitsee soveltamisen tuoman vallankäytönmahdollisuuden? Tässä kohdin ammatillinen reflektio ja sen taso ovat olennaisia. Itsereflektion avulla psykologi voi analysoida tilanetta ja tunnistaa omat uskomuksensa ja tämän arvioinnin pohjalta hänellä on mahdollisuus kehittää toimintaansa (Tiuraniemi, 2002). Reflek-

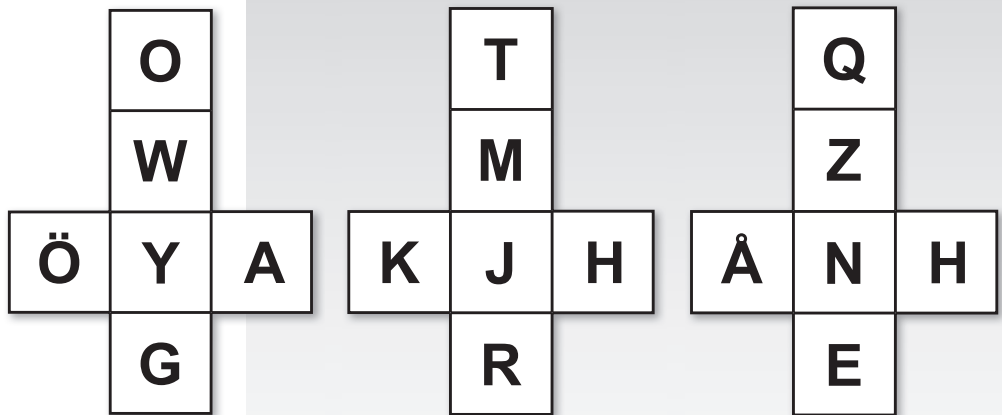
tiivinen toiminta on kuitenkin monitasoista sekä -ulotteista ja vaatii kehitykseen myös kokemusta (Tiuraniemi, 2002). Tämän vuoksi päätös jättää esimerkiksi testien käyttöä koskevia ohjeita noudattamatta sisältää aina selviä riskejä, kokemattomilla psykologeilla kokeneitakin enemmän.

Testausprosessin osapuolilla voi myös olla hyvin erilainen vaatimustason suhteen, milloin tietyn ohjeen tulkitaan toteutuneen riittävästi. Testin käyttäjien, testattavien ja muiden asianosaisten väliset sopimukset ovat usein oletuksen tasolla, eikä niitä tuoda kaikilta osin julki. Kaikkien osapuolten odotusten ja vastuukysymysten selventäminen auttaa välttämään väärinkäsityksiä, vahinkoja ja oikeudellisia prosesseja (ITC 2001). ITC:n ohjeiston liitteessä B onkin ohjeita testausprosessin osapuolten välisten sopimusten luomiselle. Myös testien käyttäjien vaatimustaso samoin kuin osaamistaso esimerkiksi testimenetelmien arvioinnissa vaihtelevat. Tulkittavaksi jää aina se, mikä taso on niin sanotusti riittävä.

Psykologista testaamista sääntelevät ohjeet ovat testien käyttäjien laattimia ja niihin sisältyy osa-alueita, jotka eivät ole testauksen kohteiden havaittavissa, kuten testimenetelmien laatuun tai testaajan pätevyyteen liittyviä asioita. Mielenkiintoinen näkökulma ohjeistoihin ovatkin testattavien odotukset testeistä ja testausprosessista. Näillä odotustyyppisillä uskomuksilla voidaan tarkastella, mitä ohjeistojen osa-alueita testattavat pitävät keskeisimpinä. Toisin sanoen, kun selvitetään, miten testattavat kokevat ohjeiden toteutuneen, voidaan näitä tuloksia verrata tietoihin siitä, mitä testattavat testausprosessilta odottavat ja prosessissa arvostavat.

Yleisesti voidaankin sanoa, että asiantuntijatyön monimutkaistumisen seurauksena vallitsee ammattikäytännön moninaisuus: yksittäisen työntekijän on valittava toimintatapansa monien vaihtoehtojen joukosta (Tiuraniemi, 2002). Asiantuntijan työtilanteelle on tyypillistä epävarmuus, monimutkaisuus, epävakaisuus, ainutlaatuisuus ja arvokonfliktit (Schön, 1983). Nämä ominaisuudet on helposti havaittavissa psykologin työssä esimerkiksi testejä käytettäessä. Näistä pohdinnan aiheista huolimatta tässä tutkimuksessa lähdettiin siitä, että ohjeet on tehty noudatettavaksi. Tältä perustalta selvitettiin niiden toteutumista, toteutumiseen ja toteutumisen kokemukseen yhteydessä olevia tekijöitä sekä koko ilmiöön liittyviä uskomuksia ja mielipiteitä.

TUTKIMUS- KYSYMYKSET

6

Tutkimustavoitteet ja -kysymykset

Tutkimushankkeen tavoitteena oli tarkastella psykologisten testien käyttöä kahdesta näkökulmasta: testien käyttäjien ja testattavien asiakkaiden. Tutkimuksen tavoitteet ryhmiteltiin neljään kokonaisuuteen.

1 Psykologisen testaamisen määrä, tarkoitukset ja välineet Suomessa

Osa-alueen 1 tavoitteet olivat perustiedon kerääminen testien käytön määrästä, testausten tarkoituksista sekä käytettyjen testien valikoimasta. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Kuinka paljon psykologisia testejä käytetään Suomessa?
- Minkälaisiin tarkoituksiin psykologisia testejä käytetään?
- Mitä testejä Suomessa käytetään ja mitkä testit ovat yleisimpiä?
- Millaiselta suomalainen testivalikoima näyttää kansainvälisesti vertailtuna?

2 Uskomukset testeistä ja testien käytöstä

Osa-alueen 2 tavoitteet olivat kartoittaa, millaisia ovat psykologisiin testeihin ja testien käyttöön liittyvät uskomukset ja mielipiteet. Tutkimuskysymykset olivat:

- Millaisia uskomuksia testejä käytävillä ja testejä käyttämättömillä psykologeilla sekä testatuilla henkilöillä on psykologisista testeistä ja testien käytöstä?
- Millaisiin kokonaisuuksiin psykologisia testejä ja testien käyttöä koskevat uskomukset järjestyvät?

3 Testaamisesta laadittujen ohjeiden toteutuminen

Osa-alueen 3 tavoite oli tutkia, kuinka psykologista testaamista koskevat eettiset ja praktiset ohjeet toteutuvat testausprosesseissa. Valiovertailukohteena käytettiin International Test Commissionin (2001) ohjeistoa ”International Guidelines for Test Use”. Ohjeiden toteutumisen katsottiin tässä heijastavan myös testausprosessien kokonaislaatua. Tässä yhteydessä tutkittiin lisäksi testattujen henkilöiden aiempia kokemuksia ja tietoja psykologisesta testauksesta. Tutkimuskysymykset olivat:

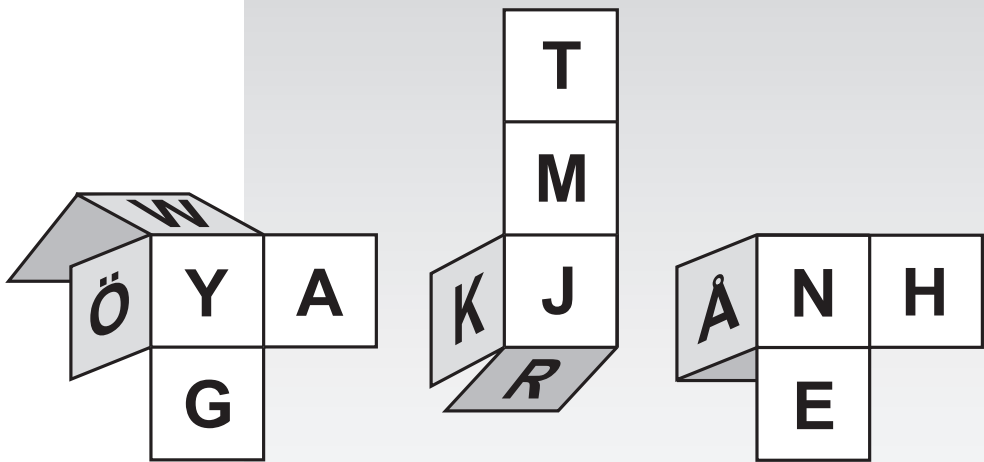
- Mitä psykologista testaamista koskevia ITC -ohjeiston ohjekohtia noudatetaan hyvin ja mitä kohtia rajatummin?
- Millaisiin kokonaisuuksiin testaamisesta annetut ohjeet järjestyvät aineiston pohjalta?
- Millaiset tekijät ovat yhteydessä ohjeiden noudattamiseen ja noudattamatta jäämiseen?
- Millaisia aiempia kokemuksia ja tietoja testatuilla on psykologisesta testauksesta?
- Millaiset välittävät tekijät ovat yhteydessä testattujen kokemuksiin ohjeiden noudattamisesta ja testausprosessin laadusta?

4 Uskomukset ja ohjeiden noudattaminen

Osa-alueessa 4 keskityttiin tarkastelemaan, millä tavoin testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen on yhteydessä uskomuksiin. Analyysi perustui suunnitellun toiminnan malliin (Ajzen 1991 ja 2005). Ai-noastaan psykologeilta kerättyä aineistoa käytettiin tässä kohdassa. Tutkimuskysymykset olivat:

- Millä tavoin testaamisohjeiden noudattaminen on yhteydessä uskomuksiin?
- Kuinka hyvin suunnitellun toiminnan malli sopii selittämään testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista psykologisia testejä käytettäessä?

MENETELMÄ

7

Perusjoukon, tutkimusotteen ja tiedonkeruutavan valinta

Tutkimuskokonaisuuden ydin oli kahden näkökulman käyttö. Tämän vuoksi kerättiin kaksi osa-aineistoa, joista toisessa hankittiin tietoa testien käyttäjiltä ja toisessa testauksen kohteilta, joista tässä käytetään nimitystä testatut. Testien käyttäjiksi tässä tutkimuksessa rajattiin psykologit, vaikka psyykkisten ominaisuuksien arvioimiseen tarkoitettujen testien käyttäjiä voivat olla muidenkin ammattikuntien edustajat. Puhuttaessa kuitenkin nimenomaan *psykologisista testeistä* on niiden käyttö Suomessa pyritty rajoittamaan ainoastaan psykologeille. Tässä tutkimuskokonaisuudessa oltiin kiinnostuneita vain psykologisiin testeihin liittyvistä kysymyksistä, vaikka tekstissä käytetään lyhyempää ilmaisua ”testit”, joiksi voidaan lukea monenlaisia muitakin menetelmiä kuin tässä tarkoitettut psykologiset testit (ks. käsitteen määritelmä luku 1.2).

Ensisijainen näkökulma varattiin testien käyttäjille. Yhtenä tavoitteena oli arvioida testausprosessin toteutumista valiovertailun pohjaksi valitun ohjeiston mukaisesti, joten painopiste aineistonkeruussa asetettiin testien käyttäjiin, sillä vain he kykenevät arvioimaan prosessia kokonaisuudessaan alusta loppuun. Testiin osallistuneilta jää kokonaan havaitsematta esimerkiksi testien valintaan, testien käyttöön perehtymiseen, tulosten käsittelyyn ja tulkintaan liittyvät vaiheet. Testausprosessien toteutumisen ja laadun tai testien käytön laajuuden arviointi onkin mahdollista tehdä vain psykologien näkökulmasta ja muut näkökulmat täydentävät tätä.

Täydentäväksi näkökulmaksi valittiin tähän tutkimuskokonaisuuteen psykologiseen testaukseen osallistuneiden kokemukset ja havainnot. Keskeistä oli löytää sovellusala, jossa testattuja olisi tavoitettavissa riittävä määrä riittävän lyhyessä aikavälissä yhdessä toimipaikassa. Muussa tapauksessa aineiston keruu olisi ajallisesti muodostunut liian pitkäksi, perusjoukon tavoitettavuus monimutkaiseksi ja yhteistyökumppaneiden hankkiminen paljon resursseja vaativaksi.

Kohteeksi valittiin työ- ja organisaatiopsykologian sovellusala ja sen sisällä soveltuvuusarviointiin osallistuneet testatut. Yhteistyökumppaniksi saatiin yksi suurimmista soveltuvuusarviointeja Suomessa tekevistä konsulttiyrityksistä, joten oli mahdollista tavoittaa riittävän suuri määrä testattuja. Soveltuvuusarvioinneissa testiosuus toteutetaan usein ryhmissä ja palvelun luonteen vuoksi varsin tiiviissä aikataulussa, mikä oli tämän tutkimushankkeen aineistonkeruun näkökulmasta edullista. Kansainvälisesti on arvioitu testien käytön olevan laajinta nimenomaan työelämän alueella sekä koulutussektorilla (educational testing) (Bartram, Lindley & Foster, 1992; Bartram ym., 1995; Bevan & Fryatt, 1988; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Robertson & Makin, 1986; Shackleton & Newell, 1991; Wise, 2006), mikä myös puolsi soveltuvuusarviointikontekstin valintaa. Soveltuvuustestauksen valinta tutkimuskohteeksi oli perusteltua myös, koska työelämän piirissä tehdyt psykologiset testaukset on suomalaisessa yhteiskunnassa katsottu ainoaksi testien käytön foorumiksi, jota on pidetty tarpeellisena ohjata lainsäädännöllisesti (Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 2004). Erityyppisissä psykologisissa testauksissa käyneiden kokemukset ja havainnot luultavammin ovat kuitenkin erilaisia ja tästä syystä olisi tärkeätä tutkia erilaisia asiakasjoukkoja, jotka ovat osallistuneet testauseen erilaisilla sovellusaloilla.

Testattujen perusjoukkoa valittaessa oli pohdittava huolellisesti myös eettisiä kysymyksiä, joista tärkeimpänä tässä yhteydessä voitiin pitää psykologiseen testaukseen osallistuneiden yksityisyydensuojan säilymistä. Tämä hankaloitti kohdejoukon valintaa, sillä alusta saakka oli tiedossa, etteivät tutkijat voi suoraan lähestyä testattuja asiakkaita. Tämän vuoksi yhteistyökumppanin rooli kohdejoukon tavoittamisessa oli merkittävä. Kerätessä testattujen otos soveltuvuusarviointiin osallistuneilta, yksityisyydensuojan kunnioittamista säätelee asiasta annetun lain lisäksi toimialaan kiinteästi liittyvät työnhakijoiden henkilöllisyyden suojaamisen käytännöt.

Tutkittaessa testien käyttöä olisi ollut perusteltua kerätä tietoa myös muilta mahdollisilta asianosaisilta lisänäkökulmien kattamiseksi. Keskeisenä kolmantena näkökulmana voidaan pitää testitiedon loppukäyttäjän eli testauksen tilaajan näkökulmaa. Tällainen tilaaja voi olla esimerkiksi työkyvyttömyyttä arvioiva lääkäri, erityisopetussiirtoa harkitseva koulun edustaja, mielentilatutkimuksen määräävä oikeusistuin tai työnhakijan soveltuvuutta pohtiva työnantaja. Tässä tutkimushankkeessa oli kui-

tenkin rajattava aineistonhankintaa ja keskittyttävä yhden päänäkökulman tarkasteluun tuettuna pienemmällä testattujen näkökulmalla, koska tavoitteena oli kerätä tietoa monipuolisesti psykologisten testien käytöstä Suomessa. Tämän vuoksi loppukäyttäjän näkökulma jouduttiin rajaamaan pois.

Perusjoukkojen valinnan ja rajaamisen jälkeen määrättiin otosten koko. Aineiston tavoiteltavaan kokoon vaikuttavat monet seikat, kuten resurssit (aika, raha ja työvoima), tulosten haluttu tarkkuus, muuttujien määrä, perusjoukon heterogeenisuus sekä suunnitellut aineistonkäsittelytavat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2008; Soininen, 1995; Uusitalo, 2001). Nämä seikat huomioiden aineistoa päätettiin kerätä kaikilta Suomen Psykologiliiton psykologijäseniltä sekä noin neljältä sadalta soveltuvuusarviointiin osallistuneelta. Psykologien perusjoukko arvioitiin melko heterogeeniseksi esimerkiksi sovellusalan ja testien käytön suhteen, minkä vuoksi kohdeperusjoukoksi valittiin kaikki suomalaiset psykologit suppeamman otoksen sijasta. Testattujen otoksen kokoa sääteli erityisesti aineiston keruuseen yhteistyökumppanin kanssa sovittavissa olut ajanjakso.

Tiedonkeruutavan valintaan vaikuttivat otosten koko, suunnitteilla olevien muuttujien runsas määrä sekä kvantitatiivinen aineiston käsittelytapa. Vastaavasti tutkittaville esitettävät kysymykset muotoiltiin kvantitatiiviseen analyysiin sopiviksi, mutta kahta aihepiiriä oli lähestyttävä avoimilla kysymyksillä, joista toinen tuotti laadullisesti käsiteltävää aineistoa. Tämä kysymys koski testien käyttötarkoituksia. Sen avulla pyrittiin tavoittamaan laajasti koko käyttötilanteiden ja -tarkoitusten kirjo, sillä Foddyn (1995, 128) mukaan avoimet kysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin, ja vastaukset osoittavat myös vastaajien tietämyksen aiheesta ja heijastavat sitä, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajien ajattelussa. Tätä pidettiin kyseisessä tutkimusongelmassa niin tärkeänä, että avoin kysymys lisättiin muuten strukturoituun lomakkeeseen huolimatta avointen kysymysten käyttöön liitetyistä rajoituksista, joita ovat esimerkiksi Soinisen ja Merisuo-Stormin (2009, 130) mukaan niiden suorittamisen aikaa vievyyden ja vastausten mahdollinen vaikeatulkintaisuus.

Web-kyselyn käyttö aineistonkeruutapana oli perusteltua aihealueen luonteen vuoksi, sillä kyselylomake soveltuu hyvin muun muassa täsmällisen tosiasiatiedon hankintaan, arvionvaraisten tosiasioiden, kuten käyttäytymisen yleisyyden selvittämiseen sekä tietojen, mielipiteiden,

arvojen ja asenteiden mittaamiseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2008; Soininen, 1995; Uusitalo, 2001). Samoin kyselytutkimuksen edut, kuten mahdollisuus kerätä laaja aineisto, ajan ja työn määrän arvioitavuus ja hallittavuus sekä tallennuksen ja analysoinnin suhteellinen nopeus (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2008; Soininen, 1995; Uusitalo, 2001) puolivat kyselyn käyttöä tässä yhteydessä.

Testattujen kohdalla vaihtoehtona pohdittiin lomakkeen täyttämistä suoraan testipäivän jälkeen. Vaihtoehto kuitenkin hylättiin, sillä testipäivä on itsessään paljon lomakkeentäyttöä sisältävä sekä muutoinkin usein uuvuttava. Lisäksi haluttiin saada mukaan muuttuja siitä, oliko vastaaja valittu hakemaansa tehtävään vai ei, joten oli perusteltua siirtää aineistonkeruuta etäämmäksi itse testipäivästä. Mahdollisen vastaushaluttomuuden vuoksi saatekirjeeseen ja vastaamisen motivointiin päätettiin kiinnittää erityistä huomiota.

Tutkimuksen perusajatus oli kerätä tietoa testaajan ja testattavan näkökulmista vertailtavuuden vuoksi mahdollisimman yhteismitallisesti. Tätä syystä standardoitu tiedonkeruutapa oli tärkeä metodinen ratkaisu. Vaikka sovellusaloittainen mukauttaminen olisi ollut houkuttelevaa, sovellusalojen keskinäisen tilanteen vertailun sekä yhtenevän kokonaistuloksen kerääminen kuitenkin vaati standardoitua lomaketta. Lomakkeen kysymysten muotoilussa kiinnitettiin huomiota kyselylomakkeiden käyttöön aineistonkerääjinä liitettyihin pulmallisiin tekijöihin. Tällaisia ovat ainakin väärinymmärrysten kontrolloinnin vaikeus ja epäselvyyden mahdollisuus vastaajien perehtyneisyydestä kysytyyn asiaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2008; Soininen, 1995; Uusitalo, 2001). Väärinymmärryksen riskin arvioitiin liittyvän erityisesti testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista koskevan osion kysymyksiin. Ohjeet tuli paitsi muuttaa kysymyksiksi, myös muotoilla mahdollisimman samanlaisina psykologeille ja testatuille soveltuviksi. Lisäksi niiden tuli olla neutraalisti ilmaistuja, koska psykologien odotettiin vastaavan niihin omaan ammatilliseen toimintaansa kohdistuvan reflektoinnin pohjalta. Uskomusosiossa oli puolestaan pohdittava sitä, että tämäntyyppisiin kysymyksiin saatetaan vastata roolinmukaisella, opitulla tai sosiaalisesti suotavalla tavalla, jolloin henkilökohtainen uskomus asiaan jää ilmentymättä. Vastaajien asiaan perehtymättömyyden mahdollisuuden arveltiin liittyvän lähinnä psykologeihin, jotka eivät aktiivisesti työssään käytä testejä. Testattujen perehtyneisyyttä ei sen sijaan voitu kyseenalaistaa, sillä heiltä kysyttiin nimenomaan heidän havaintojaan ja kokemuksiaan toutetusta testipäivästä.

8

Tutkitut henkilöt

Tutkimus kohdistui kahteen tutkittavien perusjoukkoon. Kaikki suomalaiset psykologit muodostivat Soinin (1995, 100) täsmennyksen mukaan kohdeperusjoukon ja Suomen Psykologiliiton jäsenistö kehysperusjoukon. Kehysperusjoukosta mukaan otokseen otettiin kaikki, jotka oli mahdollista tavoittaa sähköpostitse. Testattujen osalta kohdeperusjoukon muodostivat tässä kaikki soveltuvuustestaukseen osallistuvat ja kehysperusjoukon kyseessä olevan konsulttitoimiston toimipisteessä soveltuvuustestauksessa käyvät. Testattujen osuinen tähän tutkimukseen voidaan arvioida satunnaisesti ajan suhteen: yksilö osui mukaan tutkimukseen, mikäli hän sattui osallistumaan soveltuvuustestiin aineistonkeruun ollessa käynnissä.

8.1 Psykologit perusjoukkona

Suomessa oli vuonna 2009 noin 5300 työikäistä psykologia ja vuosittain heitä valmistuu noin 200 lisää (Suomen Psykologiliitto 2009). Kaikki eivät kuitenkaan toimi psykologin ammatissa. Edellä esitetyistä 5300 psykologin koulutuksen saaneesta psykologina toimii Suomen Psykologiliiton (2009) mukaan 85 %. Tutkimusajankohtana 10–12/2007 Suomessa oli noin 4900 laillistettua psykologia (Tikkanen, 2007). Suomessa psykologin nimikkeen käyttö ja psykologin ammatissa toimiminen edellyttävät rekisteröitymistä Valviraan (entinen Terveysturvakeskus), joka myöntää laillistetun psykologin nimikkeen psykologian masterin tutkinnon jälkeen. Näin ollen tiedot Suomessa toimivien psykologien määrästä ovat varsin tarkat.

Valtaosa eli 73 % psykologeista työskentelee kuntien ja valtion palveluksessa (terveyskeskuksissa, mielenterveystoimistoissa, sairaaloissa, kasvatusta- ja perheneuvoloissa, oppilaitoksissa, yliopistoissa tai

työvoimatoimistoissa) ja yksityissektorilla työssä on 27 % (ammattinharjoittajana/yksityisyrittäjänä tai palkansaajana kuntoutuslaitoksissa, työterveyshuollossa, psykoterapeutteina, konsultteina ja henkilöstöhallinnon asiantuntijoina) (Suomen Psykologiliitto 2009).

Psykologien ammatillinen järjestäytymisaste on Suomessa korkea, sillä psykologeista valtaosa (yli 90 %) on ammattiliiton jäseniä (Suomen Psykologiliitto 2008). Tästä syystä tutkimuksen aineiston kattavan keräämisen kannalta keskeiseksi tekijäksi muodostui yhteistyö Suomen Psykologiliiton kanssa. Liiton jäsenrekisterin kautta oli mahdollista tavoittaa lähes kaikki kohderyhmään kuuluvat. Jäseniä liitossa oli kaikkiaan 5540 mittausajankohtana 10–12/2007, mutta työmarkkinoilla olevia heistä oli 4238, kun koko jäsenmäärästä poistettiin vielä opiskelevat henkilöt ja jo työelämästä poisjääneet henkilöt.

8.2 Testatut perusjoukkona

Koska testien käytön laajuudesta ei ole tietoa, on mahdotonta esittää arvioita siitä, millainen ja kuinka suuri on psykologisiin testeihin osallistuneiden suomalaisten joukko. Psykologisilla testeillä testattuja tutkittaessa kohdejoukkona ovat siis kaikki jonkinlaiseen testiin osallistuneet henkilöt. Tässä tutkimuksessa joukosta poimittiin tutkittavaksi yksi kohdeperusjoukko: työ- ja organisaatiopsykologian alueelle kuuluvan työnhaun yhteydessä soveltuvuuden arvioimiseksi testatut henkilöt. Soveltuvuusarviointia voidaan tehdä muissakin tilanteissa, kuten ammatinvalinnanohjauksen, oppilasvalintojen, uranvaihdon tai sisäisten uudelleenorganisoitien yhteydessä. Työnhakutilanteessa tapahtuva psykologinen testaus on siten vain yksi osa-alue soveltuvuudenarvioinnin käyttöä. Myöskään soveltuvuusarvioinnin laajuudesta ei ole saatavilla määrällisiä tietoja.

8.3 Psykologien otos sekä edustavuuden ja kadon arviointi

Suomen Psykologiliiton 4238 työkäisestä psykologijäsenestä 4030 henkilölle voitiin lähettää sähköpostitse osallistumispyyntö tutkimukseen. Kehysperusjoukosta tavoitettiin siis 95 %. Vastauksia saatiin 1777 psykologilta eli 44 %:lta. Käytännössä lähes kaikille suomalaisille psykologeille pystyttiin tarjoamaan mahdollisuus osallistua tutkimukseen.

Vastanneista 1401 käytti testejä aktiivisesti työssään eli testasi ainakin yhden henkilön kuukaudessa. Testien käytön määrää ja testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista koskevia kysymyksiä käsiteltäessä analyysit rajautuivat tähän testejä aktiivisesti käyttävien ryhmään. Kolme heistä ei kuitenkaan vastannut ohjeiden noudattamista koskeviin kysymyksiin, joten numerus näiden analyysien osalta on 1398.

Psykologikunta on Suomessa voimakkaasti naisvaltainen, kuten otoskin (Taulukko 8.1). Suurin ikäryhmä otoksessa olivat 30–39-vuotiaat. Valmistumisajankohdan perusteella 2000-luvulla psykologiksi valmistuneet olivat suurin ryhmä. Työvuodet psykologina puolestaan jakoivat otoksen hyvin tasaisesti, hieman suurempana vastaajaryhmänä olivat 11–20 vuotta psykologina toimineet. Otoksesta valtaosa, 88,9 %, toimi asiakastyössä. Tutkimustyössä toimi 4,7 %, esimiestehtävissä 2,3 %, hallinnollisissa tehtävissä 2,1 % ja opetustyössä 2,0 %.

Otoksen edustavuuden arviointi on tulosten yleistettävyyden kannalta olennaista. Taustamuuttujien suhteen vastanneet edustivat erittäin hyvin työkäisiä suomalaisia psykologeja verrattaessa otoksen taustatietoja Suomen Psykologiliiton tietoihin jäsenistöstään (Taulukko 8.1). Vastanneista kaikkein vanhimmat olivat hieman aliedustettuina ja vastaavasti kaikkein nuorimmat hieman yliedustettuina otoksessa jäsenistöön verrattuna. Erityisesti huomattavaa on, että otos vastasi varsin hyvin sovellusalojen osalta jäsenistön jakautumaa. Neljä suurinta sovellusalaa olivat aikuisten mielenterveystyö, lasten/nuorten mielenterveystyö, koulupsykologia sekä perheneuvonta.

Pääpiirteittäin arvioituna vastaajissa näyttäisivät olleen koko psykologikuntaan verrattuna lievästi yliedustettuina julkisella puolella työskentelevät. Suomen Psykologiliiton arvion mukaan jäsenistössä saattaa olla vääristymää sovellusalatietojen suhteen verrattuna koko psykologikunnan tilanteeseen, sillä muita vähemmän liiton jäseniksi ovat liittyneet työ- ja organisaatiopsykologian alalla, tutkimuksen parissa sekä ammatinharjoittajina työskentelevät. Näillä aloilla toimiville on tarjolla myös muita järjestäytymisvaihtoehtoja.

Kadon arvioinnissa käytettiin apuna kyselylomakkeen saaneiden psykologien tutkimuksesta lähettämiä palautteita. Ensinnäkin lomakkeen pituus suhteessa työkiireeseen puhutti useilla sovellusaloilla, joten vastamattomuus tuskin kasautui millekään alalle erityisesti. Lomake oli pitkä,

TAULUKKO 8.1 Psykologien otoksen taustatiedot ja niiden vertailu Suomen psykologiliiton jäsenistöön.

	Vastaajat (n = 1777) %	Jäsenistö (n = 4030) %
1. Sukupuoli:		
Miehet	14,5	15,0
Naiset	85,5	85,0
2. Ikä:		
< 30 v	13,8	9,9
30–39	30,6	30,2
40–49	24,4	24,5
50–59	22,6	24,5
60–	8,6	10,9
3. Sovellusala:¹		
Aikuisten mielenterveystyö	15,2	12,3
Lasten ja nuorten mielenterveystyö	13,6	13,0
Koulupsykologia	10,7	8,1
Perheneuvonta	10,0	8,4
Neuropsykologia	8,3	6,5
Perusterveydenhuolto	7,0	5,4
Ammatinvalinnanohjaus	6,8	5,6
Kuntoutus	6,2	6,7
Psykoterapia ¹	6,1	13,0
Työ- ja organisaatiopsykologia	5,2	7,3
Työterveyshuolto	3,0	3,9
Yliopistollinen tutkimus ja opetus	2,4	3,1
Muu opetus ja koulutus	1,0	2,1
Vankeinhoito	0,7	0,6
Hallinnollinen työ	---	2,0
Kehitysvamma-ala	---	1,7
Muu ala	3,8	0,3
4. Valmistumisvuosi:²		
2000–	32,6	38,1
1990–1999	27,6	25,8
1980–1989	21,0	19,2
1970–1979	17,7	16,5
1960–1969	1,1	0,4
<p>¹ Tässä on kysytty yksi, ensisijainen sovellusala, mutta liiton tilastoon jäsen voi ilmoittaa useamman sovellusalan. Tyypillisin tilanne lienee, että varsinaisen työn lisäksi työskennellään omalla vastaantotolla, mikä ilmenee tässä erityisesti psykoterapia-alan näennäisesti matalampana osuutena.</p> <p>² Liiton tilastoissa valmistuminen on kirjattu jaolla 1988–1997, 1998–2007, tässä tieto on kysytty tasavuosisikymmeninä.</p>		

yksittäisiä kysymysosioita oli toista sataa, mikä epäilemättä laski vastausprosenttia. Teoreettisena taustana toimivan suunnitellun toiminnan mallin (Ajzen, 1991, 2007) hyödyntäminen sekä ohjeiden toteuttamisen ja uskomusten yhteyksien tarkastelun mahdollistamiseksi kysely ei kuitenkaan ollut toteutettavissa suppeampana.

Toinen katoa aiheuttanut tekijä oli paradoksaalisesti vahva vastaamisinto. Kyselyn lähetystä seuranneina tunteina vastausinto ruuhkautti sähköisen lomakkeen ja hidastunut lomakkeen toiminta sai osan vastaajista keskeyttämään vastaamisensa. Ongelmaa koetettiin ennakoida, mutta sitä ei silti pystytty lomakkeen toimittajan päivävästaisesta vakuuttamisesta huolimatta välttämään. Kaikille kyselyn saatteessa olleeseen sähköpostiosoitteeseen yhteyttä ottaneille toimitettiin saman päivän kuluessa uusi linkki lomakkeelle, mikäli vastaaminen oli keskeytynyt tai estynyt lomakkeen teknisten ongelmien vuoksi. Tämänäyttöisiä yhteydenottoja tuli muutama kymmen eli arviolta 3–4 %:n verran koko kehysperusjoukosta.

Myös ruotsinkielisen kyselyversion puuttuminen nousi esiin saadussa palautteessa. Vaikka ruotsinkielisten osuus ammattikunnasta on pieni, voidaan perustellusti olettaa heidän jääneen aliedustetuiksi otoksessa. Neljäs ryhmä, joka otti yhteyttä, muodostui psykologeista, jotka eivät käyttäneet lainkaan testejä senhetkisessä työssään. Yhteyttä ottaneet halusivat varmistaa, kuuluivatko he tästä huolimatta kohdejoukkoon. Koska kaikki asiaa pohtineet tuskin ottivat yhteyttä, voidaan olettaa myös, että ei-testaavat voivat olla aineistossa hieman aliedustettuina.

8.4 Soveltuvuusarvioinnissa testattujen otos sekä edustavuuden ja kadon arviointi

Testattujen aineisto muodostui MPS Finland Consulting Oy:n soveltuvuusarviointiin 10–12/2007 osallistuneista työnhakijoista. Tutkimuslupaa pyydettiin kaikkiaan 440 henkilöltä, joista 301 (68 %) lupautui vastaamaan kyselyyn. Lopullisen aineiston muodostivat 193 vastannutta. Vastausprosentti oli näin ollen 44 % laskettuna kaikista henkilöistä, joille tarjottiin osallistumismahdollisuutta tutkimukseen ja tutkimukseen lupautuneista laskettuna 64 %.

Testattujen otos jakautui tasaisesti nais- ja miesvastaajiin. Suurin ikäryhmä otoksessa olivat 30–39-vuotiaat, joita otoksessa oli lähes puolet. Yli 50-vuotiaita oli hyvin vähän ja yli 60-vuotiaita ei otoksessa ollut lainkaan. Pääosa vastanneista oli ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita sekä suomenkielisiä (Taulukko 8.2).

TAULUKKO 8.2 Testattujen otoksen taustatiedot.

	Testatut (n=193) %
1. Sukupuoli:	
Miehet	50,8
Naiset	49,2
2. Ikä:	
< 30 v.	22,8
30–39	48,2
40–49	23,8
50–59	5,2
60–	0
3. Äidinkieli:	
Suomi	95,9
Ruotsi	3,6
Muu	0,5
4. Koulutustaso:	
Peruskoulu	2,6
Yo- tai ammattitutkinto	17,1
Amk- tai korkeakoulututkinto	80,3

Otoksen edustavuutta on mahdotonta verrata soveltuvuusarviointien yhteydessä testattuihin henkilöihin (kohdeperusjoukkoon), koska vertailutietoa ei ole saatavilla. Aineistonkeruun yhteydessä ei tullut esiin mitään tekijöitä, jotka antaisivat aiheetta epäillä otoksen poikkeavan suuresti itse kehysperusjoukosta (kyseisen konsulttitoimiston tavanomaisista soveltuvuusarviointiin osallistuneista). Yleisen käsityksen mukaan työnhaun yhteydessä testataan eniten korkeasti koulutettuja, joita otoksessakin oli pääosa. Otoksessa suurimman ikäryhmän muodostivat 30–39-vuotiaat. Otoksen ei voida sanoa edustavan suomalaisia testattuja eikä suoma-

laisia työnhakijoita, mutta oletettavasti melko hyvin soveltuvuustestaukseen työnhauun yhteydessä osallistuvia henkilöitä, mikä oli tämän osatutkimuksen tavoitteenakin. Vain aivan korkeimpiin johtotehtäviin hakevat työnhakijat todennäköisesti puuttuvat aineistosta, sillä heidät toimialan käytännön mukaan testataan usein yksilötestauksissa ja tämä aineisto kerättiin ryhmissä toteutettujen testausten yhteydessä. Yksilöpalveluna soveltuvuustestaukseen osallistuvien kokemusten voidaan ajatella myös mahdollisesti eroavan ryhmässä osallistuneiden kokemuksista.

Yhteenvetona testattujen otoksen voidaan katsoa edustaneen kyseisen konsulttitoimiston soveltuvuustestauksessa käyneiden henkilöiden kokemuksia, mutta tulokset ovat vain varauksellisesti yleistettävissä soveltuvuusarvioinneissa muualla käyneiden kokemuksiin. Sen sijaan testeihin ja testien käyttöön liittyvien uskomusten osalta edustavuuden voidaan katsoa olevan parempi.

Katoa ilmeni testattujen osa-aineistossa kolmessa vaiheessa. Ensimmäisen kerran tutkittavia karsiutui, kun kaikki soveltuvuusarvioinnissa valittuna ajanjaksona olleet eivät lupautuneet osallistumaan tutkimukseen. Syitä kieltäytymiseen selvitettiin pyytämällä tutkimuslupakaavakkeessa antamaan lyhyt perustelu kieltäytymiselle. Yleisimmät kieltäytymissyöt olivat kiireinen elämäntilanne, työkiireet, kyllästyminen kyselyiden täyttämiseen sekä itse testauspäivän pituus. Pientä katoa tapahtui myös kyselyn lähettämisvaiheessa, sillä seitsemälle tutkimukseen lupautuneelle ei voitu lähettää kyselyä, koska ilmoitettu sähköpostiosoite ei enää toiminut. Mitä ilmeisemmin nämä tapaukset olivat sellaisia, joissa henkilön antama työsähköpostiosoite ei enää toiminut hänen ehdittyään jo toteuttaa vireillä olleen työpaikan vaihtonsa. Kyselylomakkeen saaneista, mutta vastaamatta jättäneistä henkilöistä, ei ole taustatietoja eikä osallistumattomuuden perusteluja, mutta voidaan olettaa niiden olleen samankaltaisia kuin koko tutkimuksesta alun perin kieltäytyneilläkin.

9

Tiedon keruu

Sekä psykologien että testattujen aineistot kerättiin sähköpostitse toimitetulla web-lomakkeella Webropol-ohjelmistoa käyttäen. Linkki tutkimuslomakkeeseen lähetettiin sähköpostitse. Viestin lähettämisaikakohdaksi päätettiin maanantaiaamu, joka arvioitiin työviikosta parhaimmaksi hetkeksi saada vastaanottajat kiinnittämään mahdollisimman paljon huomiota saapuneeseen viestiin. Lähetystä seuranneiden tuntien vastaamisinnokkuudesta päätellen lähetysajankohdan valinnassa onnistuttiin hyvin.

Lähetetty viesti sisälsi saatekirjeen, jossa kuvattiin tutkimus ja sen tarkoitus ja motivoitiin vastaamiseen (Liite 3 ja 4). Saatekirjeessä oli myös tutkijan yhteystiedot, ja yhteyttä kannustettiin ottamaan kaikissa epäselvissä kysymyksissä. Viestissä olleen linkin kautta osallistuja pääsi vastaamaan avautuvaan web-lomakkeeseen. Lomakkeeseen vastaamista rajoitettiin teknisesti siten, että toimitettua linkkiä käyttäen lomakkeelle pääsi vain kerran. Saatekirjeessä kerrottiin tästä menettelystä ja neuvottiin vastaamaan lomakkeeseen kokonaisuudessaan kerralla.

9.1 Psykologien aineiston tiedonkeruun toteutus

Psykologien aineisto kerättiin yhteistyössä Suomen Psykologiliiton kanssa loka–joulukuussa 2007. Psykologiliitto lähetti sähköpostiviestin jäsenrekisterinsä sähköpostiosoitteisiin, sillä jäsenistön yhteystietoja ei ollut mahdollista eikä tarpeellista siirtää. Tutkija ei siis missään vaiheessa itse käsitellyt jäsenistön tietoja.

Sähköisen linkin toimittamisessa samanaikaisesti yli neljälle tuhannelle potentiaaliselle vastaajalle ei nähty lomakkeen toimittajan taholta olevan rajoituksia. Käytännössä lomake kuitenkin ruuhkautui linkin lähe-

tystä seuranneina tunteina. Kaikille yhteyttä ottaneille, vastaamisvaikeuksia kokeneille psykologeille annettiin toimintaohjeet ja uusi linkki lomakkeelle pääsääntöisesti saman päivän aikana ja pienelle osalle kahden päivän aikana yhteydenotosta. Muista kuin teknisistä vastaamisvaikeuksista johtuen yhteyttä ottaneita motivoitiin vastaamaan samoin välittömästi, viimeistään kahden päivän sisällä. Tällä menettelyllä voidaan olettaa olleen vastausprosenttia kohottava vaikutus, sillä yhteydenottoviestejä tuli kaikkiaan useita kymmeniä. Motivointiin ja lisäohjeiden antamiseen kiinnitettiin suurta huomiota myös siksi, että tarjoutunut mahdollisuus kerätä psykologeilta näin kattava aineisto arvioitiin hyvin poikkeukselliseksi.

Kyselylomakkeeseen vastattiin nimettömästi. Linkin kautta lomake avautui esittäen ensin vastaamisohjeet (Kuva 10.1). Ohjeisiin kuuluivat paitisi vastaamisen tekniset rajoitukset, myös tutkimuskohteen ja käytettyjen ilmaisujen ja käsitteiden rajaaminen. Niissä määriteltiin muun muassa psykologisen testin käsite. Kyselystä lähetettiin yksi muistutusviesti kahden viikon kuluttua varsinaisen kyselyn lähettämisestä (Liite 3). Samalla kertaa kiitettiin jo vastanneita. Useamman muistutusviestin lähettäminen ei ollut mahdollista. Kaikkiaan kysely pidettiin avoimena 29.10.–7.12.2007.

9.2 Testattujen aineiston tiedonkeruun toteutus

Testattujen aineisto kerättiin yhteistyössä MPS Finland Consulting Oy:n kanssa loppuvuonna 2007. Tutkimukseen pyydetty henkilöt osallistuivat tuolloin osana työnhakuprosessia tehtävään soveltuvuustestaukseen yhtiön Espoon toimipisteessä. Soveltuvuustestipäivän päätteeksi konsultti-toimiston henkilökunta pyysi testattuja täyttämään jakamansa lomakkeen, jossa pyydettiin testattujen suostumusta tutkimukseen osallistumisesta. Suostumuslomakkeita jaettiin 1.10.–7.12.2007 eli kymmenen viikon ajan soveltuvuustestaukseen osallistuneille yhteensä 440 kappaletta. Suostumuslomakkeessa kerrottiin tutkimuksen ja sen tulosten luottamuksellisuudesta ja tietoturvaruokkeista sekä motivoitiin osallistumaan (Liite 4). Suostumuslomake täytettiin ja palautettiin heti, joko yhteystiedot täytettynä tai täyttämättä. Mikäli henkilö ei halunnut osallistua tutkimukseen, häneltä pyydettiin nimettömänä palautettava lyhyt peruste kieltäytymisestä, jotta katoa voitaisiin myöhemmin tarkastella.

Etukäteen pyydetyllä suostumusmenettelyllä varmistettiin testiin osallistuneiden yksityisyyden säilyminen, ja näin tutkijat eivät missään vaiheessa saaneet yhteystietoja kaikista soveltuvuusarviointiin osallistuneista, vaan vain heistä, jotka itse vapaaehtoisesti luovuttivat yhteystietonsa, käytännössä sähköpostiosoitteensa ja nimensä tutkimuksen käyttöön. Jaetuista 440 lomakkeesta 301 (68 %) sisälsi suostumuksen osallistumisesta ja 139 (32 %) kieltäytymisen.

Aineisto kerättiin neljässä erässä marraskuusta 2007 tammikuuhun 2008 (Taulukko 9.1). Kysely lähetettiin tutkittaville neljän–seitsemän viikon kuluttua soveltuvuusarviointiin osallistumisesta. Kysely pyrittiin lähettämään 4–5 viikon kuluttua, mutta joulun ja vuodenvaihteen takia viimeisen erän lähetystä oli siirrettävä. Tavoitteena oli, että mahdollisimman moni tutkimukseen osallistujista olisi saanut suoriutumisestaan palautteen ja tiedon valinnan lopputuloksesta ennen kyselyyn vastaamista. Vastaamisaika oli kaksi viikkoa, jonka jälkeen lähetettiin ensimmäinen muistutusviesti, jossa kiitettiin jo vastanneita ja pyydettiin vielä vastaamattomia täyttämään kysely. Toinen muistutus lähetettiin neljän viikon kuluttua kyselyn lähettämisestä (Liite 4).

Kyselyn lähettäminen epäonnistui seitsemälle henkilölle. Antamastaan suostumuksesta ja yhteystiedoista huolimatta näitä henkilöitä ei tavoitettu enää kyselyn lähettämisaikana annetun sähköpostiosoitteen kautta. Jonkin verran lähetysvaikeuksia tuottivat myös epäselvästi kirjoitetut sähköpostiosoitteet. Kysely kyettiin toimittamaan 294 henkilölle. Muistutusten lähettämisessä esiintyi sama tavoittamattomuuden ongelma kuin varsinaisen kyselyn lähettämisessä. Ensimmäistä muistutusta ei voitu enää toimittaa 13 henkilölle ja toista muistutusta 17 henkilölle.

Lomakkeen täyttöohjeessa määriteltiin keskeiset tutkimukseen liittyvät käsitteet. Erityisesti tärkeää oli erottaa tutkimuskohteena oleva testien käyttö koko henkilöarviointiprosessista. Henkilöarviointihan koostui sekä haastattelusta että psykologisista testeistä. Vastaajaa pyydettiin näin ollen arvioimaan testaukseen ja testeihin liittyviä havaintoja ja kokemuksia, ei henkilöarviointiin sisältyvää haastattelua. Tällä pyrittiin estämään väärinymmärrykset vastaamisessa.

Tutkittavilta tullessiin kysymyksiin vastattiin pääsääntöisesti saman päivän aikana. Yhteydenottoja tuli kymmenkunta, joista useimmat sisälsi-

vät palautetta yksittäisistä kysymyksistä. Varsinaisia teknisiä vastaamisvaikeuksia oli ainoastaan kahdella tutkittavalla ja heitä opastettiin vastaamisessa uuden linkin kautta.

TAULUKKO 9.1 Testattujen aineistonkeruun toteutus.

Testaus-päivä	Tutkimus lomakkeita jaettu	Kieltäytyneet Suostuneet	Suostuneet	Kysely lähetetty (aika testauksesta)	Epäonnistui
1. viikko: 1.–7.10.	36	12 24	24	12.11. + 5 vko	
2. viikko: 8.–14.10.	61	24 37	37 (erä I: 61)	12.11. + 4 vko	0/2/2 n = 61
3. viikko: 15.–21.10.	58	16 42	42	26.11. + 5 vko	
4. viikko: 22.–28.10.	42	12 30	30 (erä II: 72)	26.11. + 4 vko	3/3/5 n = 69
5. viikko: 29.10.–4.11.	36	8 29	29	10.12. + 5 vko	
6. viikko: 5.–11.11.	42	20 22	22 (erä III: 51)	10.12. + 4 vko	0/0/2 n = 51
7. viikko: 12.–18.11.	53	37	37	7.1. + 7 vko	
8. viikko: 19.–25.11.			34	7.1. + 6 vko	
9. viikko: 26.11.–2.12.			26	7.1. + 5 vko	
10. viikko: 3.12.–7.12.			21 (erä IV: 118)	7.1. + 4 vko	4/8/8 n = 114
Yhteensä: 1.10.–7.12.			302		7 n = 295
Tutkimuslupalomakkeen palauttaneet		n = 440			
Tutkimukseen suostuneet		n = 301			
Kysely lähetetty		n = 301			
Kysely tavoitti		n = 294			
Kyselyyn vastasi		n = 193			

10 Kyselylomakkeet

Tutkimuksessa tarkasteltiin osin samoja kysymyksiä kahden eri vastaajaryhmän näkökulmasta. Tämän vuoksi sekä psykologeilta että testatuilta kerättiin tietoa kyselylomakkeilla, jotka soveltuvin osin laadittiin mahdollisimman yhteneviksi. Erityisesti ohjeiden toteutumista ja testeihin kohdistuvia uskomuksia kysyttiin samanmuotoisesti.

10.1 Psykologien kyselylomake

Psykologeille suunnattu kyselylomake jakautui vastausohjeeseen sekä viiteen pääalueeseen. Lomake sisälsi taustatietoja, testien käyttöä, testaamisesta annettujen ohjeiden toteuttamista sekä testeihin liittyviä mielipiteitä ja uskomuksia koskevat osat. Lisäksi lomake sisälsi suunnitellun toiminnan mallin (Ajzen, 2007) komponenttien mukaisia kysymyksiä. Kyselylomake on kokonaisuudessaan esitetty seuraavilla sivuilla (Kuva 10.1).

10.1.1 Vastaamisohje

Vastaamisohjeessa neuvottiin täyttämään kysely kerralla loppuun. Tämän jälkeen määriteltiin kyselyssä käytettävät keskeiset termit testaa- ja, testattava, testaaminen, testi ja testaamisesta annettu ohje (ks. Kuva 10.1). Erityistä huomiota kiinnitettiin kolmeen rajaukseen. Ensimmäinen siihen, että tässä haastattelujen tai havainnointien tekemisen ei katsottu testaamiseen kuuluvaksi. Vastaajia neuvottiin siksi erottamaan testaaminen käsitteestä tutkimus, joka sisältää usein yhtenä osana testauksen ja korostettiin tässä keskittyvän vain psykologisen tutkimuksen yhteen työkokonaisuuteen, jossa käytetään testimenetelmiä. Toiseksi käsite psykologinen testi neuvottiin ymmärtämään tässä laajasti, sillä tes-

tejä on hyvin erilaisia. Vastaajia varoitettiin kiinnittymästä yksittäiseen testiin, testimenetelmien ääripäihin, huonoimpiin tai parhaimpiin poikkeuksiin ja ohjattiin sen sijaan miettimään ”testejä” yleisluontoisemmin, ammatin tiedonhankintamenetelmänä ja työkaluna. Lisäksi korostettiin vielä testaamisesta annettujen ohjeiden viittaavan koko testausprosessin toteuttamista koskeviin yleisiin ohjeisiin, eikä yksittäisen testimenetelmän esittämiseen liittyviin käsikirjan instruktioihin.

10.1.2 Taustatiedot

Ensimmäisessä osiossa oli kuusi taustakysymystä vastaajan sukupuolesta, iästä sekä hänen työkokemuksestaan, valmistumisajankohdasta ja nykyisen työn luonteesta. Lisäksi kysyttiin 15-luokkaisella kysymyksellä sovellusala, jolla vastaaja ensisijaisesti toimii (ks. Kuva 10.1). Tässä kysymyksessä käytettiin samaa sovellusalakoa kuin mitä Suomen Psykologiliitto käyttää jäsentietojensa luokittelussa. Eroa näiden kahden luokituksen välillä syntyi siinä, että Suomen Psykologiliiton rekisteriin jäsen on voinut ilmoittaa sovellusalakseen useita, mutta tässä tutkimuksessa pyydettiin mainitsemaan vain yksi, ensisijainen sovellusala. Kaikkiin taustakysymyksiin tarjottiin valittavaksi valmiit vastausvaihtoehdot.

10.1.3 Testien käyttöä koskevat kysymykset

Testien käyttöä koskevassa osassa selvitettiin ensinnä testien käytön volyyymiä, toiseksi testien käyttötarkoituksia ja kolmanneksi testimenetelmien valikoimaa Suomessa (Kuva 10.1).

Testien käytön määrää selvitettiin kysymyksillä: ”Tutkin testien avulla tyypillisesti keskimäärin kuukaudessa X henkilöä” ja ”Työstäni liittyä (vastausvaihtoehdot 0–100 %) testaamiseen (testauksen suunnittelu, toteuttaminen, tulosten käsittely ja raportointi, testien opiskelu, testitiedon seuraaminen jne.)”. Lisäksi pyydettiin arvioimaan oman testaamisen määrää suhteessa muihin kysymyksellä: ”Käytän työssäni testejä verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin”. Psykologista testaamista koskevien uskomusten yhteydessä psykologeilta kysyttiin myös heidän käsitystään testaamisen yleisyydestä ja lisääntymisestä Suomessa kahdella väittämämuotoisella kysymyksellä, joihin vastattiin 5-portaisella Likert-asteikolla (Kuva 10.1).

Testien käyttötarkoitusta ja käytössä olevia testimenetelmiä kysyttiin avokysymyksillä. Näiden asioiden selvittämisessä päädyttiin tutkimuksen ainoiden avokysymysten käyttöön ensinnäkin siksi, että kattavien vastausvaihtoehtolistojen tarjoaminen olisi ollut mahdotonta. Toisaalta testivalikoiman laajuutta koskevassa kysymyksessä haluttiin myös nähdä, millaisia menetelmiä psykologit ylipäänsä mieltävät ”testeiksi”. Samoin käyttötarkoituskysymyksessä haluttiin ennen kaikkea tavoittaa koko käytön kirjo.

Testien käyttötarkoituksia selvitettiin avokysymyksellä: ”Tavallisimmin käytän testejä seuraaviin käyttötarkoituksiin (voit mainita 5).” Kysymystä tarkennettiin esimerkeillä (Kuva 1): Suomessa tavallisimmin käytössä olevia psykologisia testejä selvitettiin avokysymyksellä: ”Työkalupakin sisältö: kirjaa kymmenen keskeisimmän työssä käyttämäsi testimenetelmän nimet.” Vastaukseen sai nimetä yhdestä kymmeneen testiä.

10.1.4 Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista koskevat kysymykset

Lomakkeen kolmas osa sisälsi kysymykset testaamisesta annettujen ohjeiden toteutumisesta. Kysymykset laadittiin International Test Commissionin (2001) ohjeistoa ”International Guidelines for Test Use” valiovertailun pohjana käyttäen (jatkossa ITC-ohjeisto). ITC-ohjeiston rakennetta ja sisältöä sekä valintaperusteita tähän tutkimukseen on käsitelty tarkemmin johdanto-osan luvussa 4.3.2 ja itse ohjeisto on liitteenä 1. Keskeiset valintaperusteet olivat vastaavan kansallisen ohjeiston puuttuminen sekä ITC-ohjeiston laadintatapa ja esitysmuoto.

ITC-ohjeistosta on laadittu useille kielille virallinen käännös alkuperäisestä englanninkielisestä versiosta. Suomenkielistä käännöstä ei ole julkaistu. Suomen Psykologiliitto oli kuitenkin laatinut ohjeistosta käännöksen, jota ei ollut julkaistu johtuen pääasiassa ohjeen soveltamislaajuuteen liittyvistä seikoista. Tutkimuksessa oli mahdollista käyttää tätä käännöstä kysymysten laadinnan pohjana. ITC-ohjeisto perustuu kompetenssiajatteluun. Ohjeet on laadittu sen pohjalta, millaisia kompetensseja testien käyttäjällä tulee olla ja ohjeet on muotoiltu tästä näkökulmasta, esimerkiksi ”Pätevä testinkäyttäjä: 1.2.1 Työskentelee tieteellisen tiedon ja kokemuksen nojalla”. Esitystapa helpotti ohjeiden siirtoa lomakkeessa toimivaan väittämämuotoon.

ITC-ohjeisto jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäinen sisältää ammattieettisiä ohjeita ja toinen praktisia ohjeita testien käytöstä. Ammatieettinen osa ”Testien eettinen käyttö” sisältää viisi ohjekokonaisuutta ja praktiset ohjeet ”Hyvä testauskäytäntö” yhdeksän ohjekokonaisuutta (Taulukko 10.1). Taulukossa ja ohjeistossa käytettyä numerointia hyödynnettiin myös tässä tutkimuksessa siten, että jatkossa numeroinnin avulla on helppo paikantaa, mihin alkuperäiseen ohjeeseen muodostetut itemit viittaavat (esim. ITC 1.2.4). Samoin numerointi osoittaa suoraan, onko kyse eettisestä ohjeesta (numerointi esim. 1.1.2) vai praktisesta ohjeesta (numerointi esim. 2.1.1). Nämä suuremmat kokonaisuudet jakautuvat puolestaan 4–18 yksityiskohtaisempaan ohjeeseen, joista eräitä on lisäksi täsmennetty alakohtien avulla. Kaiken kaikkiaan ITC-ohjeisto sisältää 118 yksittäistä ohjetta, joista 28 on ammattieettisiä ja 90 testikäytänteitä koskevia.

TAULUKKO 10.1 *International Guidelines for Test Use -ohjeiston osa-alueet (International Test Commission, 2001).*

1. TESTIEN EETTINEN KÄYTTÖ	
Pätevä testin käyttäjä:	
1.1.	Toimii ammatillisesti ja eettisesti oikein.
1.2.	Varmistuu omasta pätevyystään testin käyttämiseen.
1.3.	Käyttää testejä vastuullisesti.
1.4.	Varmistaa, että testimateriaaleja säilytetään asianmukaisesti.
1.5.	Varmistaa, että testituloksia käsitellään luottamuksellisesti.
2. HYVÄ TESTAUSKÄYTÄNTÖ	
Pätevä testin käyttäjä:	
2.1.	Arvioi testaamisella saavutettavan hyödyn arviointitilanteessa.
2.2.	Valitsee tilanteeseen sopivat tilastollisesti pätevät testit.
2.3.	Varmistaa testin tasapuolisuuden eri ryhmiä kohtaan.
2.4.	Valmistelelee istunnon etukäteen.
2.5.	Esittää testin asianmukaisesti.
2.6.	Pisteyttää ja laskee testitulokset täsmällisesti.
2.7.	Tulkitssee testitulokset asianmukaisesti.
2.8.	Esittelee tulokset selkeästi ja täsmällisesti.
2.9.	Varmistuu testin ja sen käytön sopivuudesta.

Kyselylomaketta ei voitu laatia kattamaan koko ohjeistoa sen laajuuden vuoksi. Tämän vuoksi päädyttiin poimimaan 1–5 ohjetta edustamaan kuttakin neljätoista kokonaisuutta. Poiminnassa noudatettiin kahta periaatetta. Toisaalta pyrittiin valitsemaan kustakin kokonaisuudesta kaikkein keskeisimmät ohjekohdat. Toisaalta pyrittiin löytämään ohjeet, joiden toteutumista oli mahdollista arvioida kummankin tutkittavan joukon (testien käyttäjien ja testattujen) näkökulmasta luontevasti. Ohjekohtien poiminnassa ja muotoilussa noudatettiin seuraavaa työtapaa. Ohjeisto käytiin ensin läpi ohje kerrallaan. Kunkin 118 ohjeen kohdalle kirjattiin perustelu kohdan mukaan ottamiseksi tai hylkäämiseksi. Tämän jälkeen arvioitiin alustavasti hyväksytyjen ohjeiden kattavuus ja määrä kokonaisuuksettain ja tehtiin tarvittavat muutokset. Sitten ohjeet muotoiltiin samanaikaisesti väittämiksi sekä psykologeille että testatuille esitettäväksi. Alla on esimerkki poiminnan etenemisestä, josta ilmenevät hyvin myös ohjeiden sisällöllisen laajuuden erot. Muodostetut väittämät seurasivat mahdollisimman tarkasti alkuperäisen ohjeen muotoa.

Esimerkki 1:

1. TESTIEN EETTINEN KÄYTTÖ

Pätevä testin käyttäjä...

1. Toimii ammatillisesti ja eettisesti oikein.

1.1.4 Varmistaa, että kaikki hänen alaisuudessaan tai hänen kanssaan työskentelevät omaksuvat asianmukaiset ammatilliset ja eettiset käytösnormit.

Muodostetut väittämät:

Psykologien lomake: Testaamiseen osallistuva henkilökuntamme käyttäytyy ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla.

Testattujen lomake: Kaikki testaamiseen osallistuneet henkilöt käyttäytyvät mielestäni ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla.

Perustelu ohjekohdan valinnalle:

Ohjekokonaisuuden päätavoite on hyvin yleisellä tasolla esitetty. Tämän alakohdan avulla voidaan kysyä siis kokonaisvaikutelmaa tai ”yleisarvosanaa” koko prosessin onnistumisesta ammattieettisestä näkökulmasta. Samasta kokonaisuudesta puolestaan hylättiin esimerkiksi ohje 1.1.1 ”Edistää ja ylläpitää ammatillisia ja eettisiä standardeja”, mille perustelu oli ohjeen abstraktisuus ja ylimalkaisuus sekä se, etteivät testattavat voi ottaa asiaan kantaa ollenkaan.

Esimerkki 2:

1. TESTIEN EETTINEN KÄYTTÖ

1.3. Käyttää testejä vastuullisesti

1.3.3 Antaa testausprosessin osapuolille selkeää ja asianmukaista tietoa psykologista testaamista säätelevistä eettisistä ja lainsäädännöllisistä säädöksistä.

Muodostetut väittämät:

Psykologien lomake: Kerron testattaville riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä.

Testattujen lomake: Minulle kerrottiin riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä.

Perustelu ohjekohdan valintaan:

tärkeä ohje myös informointivelvollisuudesta, joka on olennainen myös testatuilta hankittavan tietoisuuden saamisen kannalta.

Lomakkeen laadinnassa oli kiinnitettävä eniten huomiota tämän osan kysymysten valintaan ja muotoiluun. Poimittuja ohjekohtia verrattiin alueelta löydettävissä olleisiin tutkimuksiin (Elmore, Ekstrom & Diamond, 1993; Eyde ym., 1993; Moreland ym., 1995; Muñiz ym., 2001). Lisäksi tarkistettiin kysymysten yhtenevyys Joint Committee on Testing Practicesin (1998) julkaisemaan Test Takers' Right and Responsibilities -dokumenttiin. Vertailuhavaintoja käsitellään Metodologisessa pohdinnassa luvussa 27. Kysymysten laadinnassa oli tavoitteena löytää neutraaleja ilmaisuja, jotta vastaaminen ohjetta noudatettaessa ja laiminlyötäessä olisi yhtä mahdollista testien käyttäjille. Samalla oli jatkuvasti arvioitava testattavien mahdollisuutta tehdä todellisia havaintoja kyseessä olevasta asiasta. Jälkimmäinen seikka rajasi testatuille esitettävien kysymysten määrän selvästi suppeammaksi kuin psykologeille esitettävien.

Psykologien lomakkeeseen valikoitui kaikkiaan 13 ammattieettistä ohjekohtaa ja 32 käytänneohjetta. Testattujen lomake on kuvattu jäljempänä tarkemmin, mutta ohjeväittämien muodostaminen tapahtui testattujen lomakkeeseenkin tässä kuvatulla tavalla. Väittämät ryhmiteltiin aiheensa perusteella lomakkeessa neljään kysymysryhmään omien otsikoidensa alle (ks. Kuva 10.1). Ohjeiden noudattamista koskevat kysymykset esitettiin väittämämuotoisina, joihin vastaajan tuli ottaa kantaa viisiportaisella Likert-asteikolla sen mukaan, kuinka usein hän katsoi toimivansa ohjeen mukaisesti (1 = ei koskaan... 5 = aina). Ohjeita koskeva

osio sisälsi vielä kysymyksen erilaisten testaamisesta laadittujen ohjeistojen tuntemuksesta.

10.1.5 Testeihin ja testaamiseen liittyviä uskomuksia koskevat kysymykset

Lomakkeen neljäs kokonaisuus sisälsi joukon uskomusväittämiä, jotka oli laadittu tutkimuksissa ja yleisessä keskustelussa esiin tulleiden teemojen pohjalta. Psykologeille esitettiin 21 väittämää ja testatuille 20. Näistä 19 oli yhteneviä. Psykologeille esitettiin 2 väitettä, joita ei ollut testatuilla. Testatuille esitettiin 1 väite, jota ei ollut psykologien lomakkeessa.

Väittämät koskivat seuraavia teemoja (sulkeissa kysymyksen numero psykologien lomakkeessa ks. Kuva 10.1): testien luotettavuus (20a), oikeudenmukaisuus (20b), tieteellisyys–mystisyys (20c, 20i, 21 c), paljastavuus–ohjailtavuus (20d, 20f, 20g, 20j), nykyaikaisuus (20k), testitulosten tarkkuus (20e) ja muuttumattomuus (20h), testaajien pätevyys (21d), testien käytön osaamisvaatimukset (21g), turvallisuus (21b), tarpeellisuus (21i), yleisyys (21k) ja yleistyminen (21l), testaamiseen liittyvä vallankäyttö (21e), haitan mahdollisuus (21j) ja osallistumisen vapaaehtoisuus (21h).

Näistä testatuille ei esitetty kysymyksiä 20c ”On psykologisia testejä, jotka toimivat käytännössä, vaikka niiden ominaisuudet eivät täytäkään tieteellisiä vaatimuksia” ja 20d ”Testien antama tieto on luotettavampaa kuin testattavan itse raportoima tieto.” Vastaavasti psykologien lomakkeesta puuttui testatuille esitetty väite 27b ”Psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita.”

Kuva 10.1 Psykologien kyselylomake.

Vastaamisohjeet

Aloitettuasi nyt vastaamisen, vastaa kyselyyn kerralla, sillä vastaukset tallentuvat tältä lomakkeelta tietokantaan vain kertaalleen.

Muistathan vastata kaikkiin kohtiin.

Alussa on taustakysymyksiä, joihin on omat vastausvaihtoehdot. Loppuosa kysymyksistä on väittämiä, joihin voit ottaa kantaa asteikolla 1=ei lainkaan/koskaan pidä paikkansa - 5= pitää täysin/aina paikkansa.

Kun luet väittämiä, tarkoittavat keskeiset käsitteet seuraavaa:

Testaaja = psykologi (eivät muut testejä käyttävät ammattiryhmät).

Testattava = testin suorittaja, SEKÄ heidän edustajansa esim. holhoojat tai lasten vanhemmat.

Testaaminen = KOKO testiprosessi, joka alkaa päätöksellä testaamisen tarpeesta ja päättyy testiprosessin arviointiin.

Huom.! Tässä testaamiseen ei katsota kuuluvaksi haastattelujen eikä havainnointien. Erotta siksi käsite tutkimus, joka sisältää usein yhtenä osana testauksen. Tässä keskitytään vain psykologisen tutkimuksen yhteen työkokonaisuuteen, jossa käytetään testimenetelmiä.

Testi = psykologien käyttöön tarkoitettu psykologinen mittaväline käyttäytymisen arviointiin. Testille on tunnusomaista että se esitetään vakioidusti ja pisteytetään systemaattisesti joko määrällisesti tai luokittelemalla laadullisesti. Testi voi sisältää kysymyksiä tai tehtävien suorittamista.

Huom! Testejä on hyvin erilaisia. Älä kiinnity yksittäiseen testiin, testimenetelmien ääripäihin, huonoimpiin tai parhaimpiin poikkeuksiin, vaan mieti "testejä" yleisluontoisemmin, ammattimme tiedonhankintamenetelmänä, työkaluna.

Testaamisesta annettu ohje = KOKO testaamista koskevat toimintaperiaatteet ja säännöt, EI vain kyseisen testin esittämiseen liittyvät ohjeet eivätkä koko tutkimusta koskevat ohjeet.

TAUSTAKYSYMYKSET

1. Sukupuoli

- mies
- nainen

2. Ikä

- alle 30 vuotta
- 30–39 vuotta
- 40–49 vuotta
- 50–59 vuotta
- yli 59 vuotta

3. Psykologiksi valmistumis- vuosikymmen

- 1960–1969
- 1970–1979
- 1980–1989
- 1990–1999
- 2000–

4. Työvuodet psykologin ammattissa

- alle 3 vuotta
- 3–5 vuotta
- 6–10 vuotta
- 11–20 vuotta
- 21–30 vuotta
- yli 30 vuotta

5. Sovellusala, jolla nykyisin ensisijaisesti työskentelen

- 1. Perusterveydenhuolto
- 2. Aikuisten mielenterveystyö
- 3. Lasten ja nuorten mielen-
terveystyö
- 4. Perheneuvonta
- 5. Työterveyshuolto
- 6. Kuntoutus
- 7. Neuropsykologinen työ
- 8. Psykoterapia
- 9. Koulupsykologinen työ
- 10. Ammatinvalinnanohjaus
- 11. Työ- ja organisaatio-
psykologinen työ
- 12. Vankeinhoito

- 13. Yliopistollinen tutkimus ja
opetus
- 14. Muu opetus ja koulutus
- 15. Muu ala

6. Työn luonne ensisijaisesti nykyisin

- asiakastyö
- tutkimustyö
- esimiestyö
- hallinnollinen työ
- opetustyö

PSYKOLOGISTEN TESTIEN KÄYTTÖ TYÖSSÄNI

7. Tutkin testien avulla tyypillisesti keskimäärin kuukaudessa

- 0 henkilöä
- 1–4 henkilöä
- 5–10 henkilöä
- 11–20 henkilöä
- 21–30 henkilöä
- yli 31 henkilöä

8. Työstäni liittyy testaamiseen (testauksen suunnittelu, toteuttaminen, tulosten käsittely ja raportointi, testien opiskelu, testitiedon seuraaminen jne.)

*Huom! Vain testeihin, ei tutkimukseen,
joka sisältää mm. haastattelua ja
muuta tiedonhankintamenetelmiä)*

- 0 % eli en käytä testejä lainkaan
- 10 %
- 20 %
- 30 %
- 40 %
- 50 %
- 60 %
- 70 %
- 80 %
- 90 %
- 100 %

9. Tavallisimmin käytän testejä seuraaviin käyttötarkoituksiin (voit mainita 5):

Käyttötarkoituksia ovat esim. terapian suuntaaminen, mielen tilan tutkiminen, soveltuvuuden, koulukypsyyden tai työkyvyn arviointi, muistin tutkiminen jne.

10. Tunnen seuraavien testaamista koskevien ohjeiden sisällön (kyllä/ei)

	en lainkaan	varsin huonosti	jonkin verran	varsin hyvin	erittäin hyvin
Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt	☐	☐	☐	☐	☐
EFPA Meta-Code, Ethical Principles	☐	☐	☐	☐	☐
ITC International Guidelines for Test Use	☐	☐	☐	☐	☐
APA Standards for Educational and Psychological Testing	☐	☐	☐	☐	☐
Testilautakunnan päätökset ja ohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen Psykologiliiton Psykologien ammatillinen tietopaketti, (oman sovellusalan osilta)	☐	☐	☐	☐	☐

11. Käytän työssäni testejä verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin

- paljon vähemmän
- jonkin verran vähemmän
- yhtä paljon
- jonkin verran enemmän
- paljon enemmän

12. Testien käyttötaitoni on verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin

- paljon heikompi
- jonkin verran heikompi
- yhtä hyvä
- jonkin verran parempi
- paljon parempi

13. Noudatan testaamisesta annettuja ohjeita verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin

- paljon suurpiirteisemmin
- jonkin verran suurpiirteisemmin
- yhtä tarkasti
- jonkin verran tarkemmin
- paljon tarkemmin

14. Kuinka todennäköisesti testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti

Vastausasteikko:	erittäin epätodennäköisesti	melko epätodennäköisesti	en osaa sanoa	melko todennäköisesti	erittäin todennäköisesti
a) parantaisi testiprosessien laatua ja testitulosten luotettavuutta?	☐	☐	☐	☐	☐
b) parantaisi testattavien oikeuksien toteutumista?	☐	☐	☐	☐	☐
c) parantaisi psykologisen testaamisen yleistä uskottavuutta?	☐	☐	☐	☐	☐
d) vähentäisi joustavuutta ja mahdollisuuksia ottaa testattavat yksilöllisesti huomioon?	☐	☐	☐	☐	☐
e) tekisi testaamisen työläämmäksi ja hitaammaksi?	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kuinka tärkeä asia minulle työssäni on

Vastausasteikko:	ei lainkaan tärkeä	vähän tärkeä	jonkin verran tärkeä	tärkeä	erittäin tärkeä
a) testaamisen laatu ja luotettavat testitulokset?	☐	☐	☐	☐	☐
b) testattavien oikeuksien toteutuminen?	☐	☐	☐	☐	☐
c) psykologisen testaamisen laajempi uskottavuus?	☐	☐	☐	☐	☐
d) mahdollisuus ottaa testattavat yksilöllisesti ja joustavasti huomioon?	☐	☐	☐	☐	☐
e) testaamisen nopeus ja helppous?	☐	☐	☐	☐	☐

.....

TESTAAMISEN PERIAATTEET JA KÄYTÄNNÖT TYÖSSÄNI

Seuraavat kysymykset koskevat testaamiseen liittyviä käytäntöjä ja testaamisen toteuttamistapoja. Vastaa kuvaamalla kuinka usein väittämä pitää paikkaansa työssäsi.

16. Testaamisen periaatteita käsitteleviä väittämiä:

Vastausasteikko:	ei pidä paikkaansa koskaan	pitää paikkansa harvoin	pitää paikkansa toisinaan	pitää paikkansa useimmiten	pitää paikkansa aina
a) Testaamiseen osallistuva henkilökuntamme käyttäytyy ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Keskustelen testaamiseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista testattavien kanssa, kun heillä on siihen tarve.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden tieteellinen tausta ei ole ollut vakuuttava.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Seuraan säännöllisesti käyttämieni testien kehittymistä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Saatan luovuttaa testituloksia henkilöille, joiden oikeudesta saada niitä olen epävarma.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Tuhoan arkistoidut testitiedot säilytysajan umpeuduttua.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Kerron testattaville riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden käyttöön en ollut pätevä.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Testiin osallistuminen on ollut testattavalle vahingollista.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Olen kertonut testimenetelmistä tietoja, jotka tarkemmin harkittuna ovat paljastaneet liikaa testistä.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Kerron testattaville ennen testaamista, ketkä saavat tiedon hänen testituloksistaan.	☐	☐	☐	☐	☐
l) Käytän myös kopioituja tai alkuperäisestä muokattuja testimateriaaleja.	☐	☐	☐	☐	☐
m) Hankin testattavan suostumuksen ennen hänen testitulostensa luovuttamista muille asianosaisille.	☐	☐	☐	☐	☐

17. Testaamisen toimintatapoja käsitteleviä väittämiä:

Vastausasteikko:	ei pidä paikkaansa koskaan	pitää paikkansa harvoin	pitää paikkansa toisinaan	pitää paikkansa useimmiten	pitää paikkansa aina
a) Tekemäni testaukset pohjautuvat perusteelliseen analyysiin siitä, mitä ollaan arvioimassa ja miksi.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Joudun työssäni suorittamaan myös testauksia, joiden tarpeellisuutta epäilen.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Osoitan testattaville, että testillä mitatut ominaisuudet kuvaavat arvioinnin kohteena olevaa käytöstä.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Tulkitsen testitulokset yhdessä muun testattavasta saatavilla olevan tiedon kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Käytän työssäni myös testejä, joiden psykometristen ominaisuuksien tiedän olevan heikkoja.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Perustelen testaukseen osallistuville riittävästi, miksi kukin testi on valittu käytettäväksi.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Minulla on työssäni mahdollisuus valita arviointitarpeeseen parhaiten sopiva testi.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Tutustun käyttämäni testimenetelmien ohjekirjoihin huolellisesti ja arvioin kunkin testin validiteettia ja tilastollisia tietoja.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Teen tulkintoja nojaten ainoastaan testituloksiin.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Varmistan, että käyttämäni testit ovat mahdollisimman puolueettomia: kaikille niille ryhmille sopivia, joiden testaamiseen niitä käytän (Tilanteen mukaan sukupuoli-, ikä-, koulutus- tai kulttuurierot huomioivina).	☐	☐	☐	☐	☐
k) Kerron asianosaisille selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on, miten siihen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään.	☐	☐	☐	☐	☐

Vastausasteikko:	ei pidä paikkaansa koskaan	pitää paikkansa harvoin	pitää paikkansa toisinaan	pitää paikkansa useimmiten	pitää paikkansa aina
l) Otan huomioon testattavan äidinkielen ja kielitaidon esittämällä testin tarvittaessa kaksikielisenä tai esim. tulkin avustuksella.	☐	☐	☐	☐	☐
m) Selitän testattaville selkeästi heidän oikeutensa ja velvollisuutensa.	☐	☐	☐	☐	☐
n) Tiedustelen testattavalta ennen testaamista, onko hänellä vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen.	☐	☐	☐	☐	☐
o) Saan ennen testaamisen aloittamista testattavilta tai heidän edustajiltaan selkeän suostumuksen testaukseen osallistumisesta.	☐	☐	☐	☐	☐
18. Testijärjestelyjä ja -tilanteita käsitteleviä väittämiä:					
a) Testijärjestelyt sujuvat hyvin (käsikirjojen mukaisesti, testipapereita riittää kaikille eikä niissä ole aiempia merkintöjä, testitila on häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen on valmistauduttu etukäteen).	☐	☐	☐	☐	☐
b) Pysin luomaan testaustilanteesta miellyttävän ja turvallisen tuntuisen testattaville.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kaikki testisuoritukset toteutetaan valvotuissa olosuhteissa.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Huolehdin, että testiohjeet annetaan selvästi ja kaikilla on riittävästi aikaa tehdä esimerkkitehtävät.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Pitäydyn tarkasti käsikirjan antamissa testin esittämishojeissa.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Pidän tärkeänä poistaa testattavien jännitystä ja teen parhaani vähentääkseni sitä.	☐	☐	☐	☐	☐

19. Testien pisteitystä ja tulosten tulkintaa käsitteleviä väittämiä:

Vastausasteikko:	ei pidä paikkaansa koskaan	pitää paikkansa harvoin	pitää paikkansa toisinaan	pitää paikkansa useimmiten	pitää paikkansa aina
a) Noudatan pisteitysohjeita täsmällisesti.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Joudun nojaamaan pisteityksessä vanhentuneisiin tai vääränlaisiin normitietoihin.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Tarkistan huolellisesti pisteityksen laskuvirheiden tai asteikkomuunnosvirheiden poistamiseksi.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Tunnen kaikkien käyttämäni testien teoreettisen ja tilastollisen taustan ja tulkintaan liittyvät ohjeet.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Laadin asianosaisille suullisen tai kirjallisen raportin testituloksista.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Luen käyttöön ottamieni testien käsikirjat kokonaisuudessaan.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Olen perillä käyttämiini testeihin liittyvistä psykometrisistä ja tilastollisista tiedoista niin hyvin, että voin tulkita testituloksia oikein.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Laadin testiraportin suosituksineen vastaanottajan näkökulmasta selkeäksi ja ymmärrettäväksi.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Muistutan raportoidessani, että testituloksia on tarkasteltava yhdessä muulla tavoin saadun tiedon kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Annan testattaville suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavasti.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Seuraan muutoksia, jotka vaikuttavat käyttämiini testeihin (kuten muutokset testissä, sen esittämisessä, sen kohteena olevissa väestön ominaisuuksissa tai sen käyttötarkoituksessa).	☐	☐	☐	☐	☐

KÄSITYKSENI PSYKOLOGISISTA TESTEISTÄ YLEISESTI

Lopuksi pyydämme mielipidettäsi yleisesti psykologisia testejä ja testaamista koskeviin väittämiin.

20 Testejä tiedonhankintamenetelmänä käsitteleviä väittämiä:

Väittäjä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	huonosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
a) Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	☐	☐	☐	☐	☐
c) On psykologisia testejä, jotka toimivat käytännössä, vaikka niiden ominaisuudet eivät täytäkään tieteellisiä vaatimuksia.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Testien antama tieto on luotettavampaa kuin testattavan itse raportoima tieto.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	☐	☐	☐	☐	☐

21. Testaamistoimintaa käsitteleviä väittämiä:

a) Työpaikallani on hyvät työvälineet ja -tilat toteuttaa testiprosesseja.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Minulla on usein liian kiire työssäni.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen tietoon.	☐	☐	☐	☐	☐

Väittämä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	huonosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
d) Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Testaustilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Pysin työssäni noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Testaukseen osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	☐	☐	☐	☐	☐
l) Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	☐	☐	☐	☐	☐

22. Testaamisen ohjeistusta käsitteleviä väittämiä:

a) Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti on työssäni hyödyllistä	☐	☐	☐	☐	☐
b) Testaamista säädellään Suomessa riittävästi laeilla ja säädöksillä.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Sovellusalallani työskentelevät psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Testaamisesta annettuja ohjeita on työssäni mahdotonta noudattaa tarkasti	☐	☐	☐	☐	☐
e) Olen tarkkaan selvillä psykologista testaamista koskevista ohjeista ja säännöistä.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Toimin joskus ohjeiden vastaisesti harkiten ja tarkoituksella tilanteen niin vaatiessa.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Pystyn itse valitsemaan, kuinka tarkasti työssäni noudatan testaamisesta annettuja ohjeita	☐	☐	☐	☐	☐

Väittämä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	huonosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
h) Testaamisesta annetut ohjeet ovat vaikeaselkoisia tai liian yleisluontoisia.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Uskon, että sovellusalallani työskentelevien psykologien mielestä testaamisesta annettuja ohjeita pitää noudattaa tarkasti.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti työssäni tuntuu tärkeältä	☐	☐	☐	☐	☐
k) Minusta on tärkeää toimia testaamista koskevissa asioissa samalla tavoin kuin muut sovellusalani psykologit	☐	☐	☐	☐	☐
l) Kiire estää minua noudattamasta testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti	☐	☐	☐	☐	☐
m) Puutteet testaamiseen käytetyissä työvälineissä ja -tiloissa tekevät mahdottomaksi noudattaa testaamisesta annettuja ohjeita työssäni tarkasti.	☐	☐	☐	☐	☐

.....

TYÖKALUPAKKINI SISÄLTÖ

23. Viimeisenä pyydämme Sinua vielä kirjaamaan 10 keskeisimmän työssä käyttämäsi psykologisen testimenetelmän nimet.

Laajasti tunnetuista testeistä voit käyttää lyhennettä (esim. MMPI,Ro, 16PF). Harvinaisemmista ja selvästi sovellusalasi erikoismenetelmistä on paras kirjata koko testin nimi.

10.1.6 Suunnitellun toiminnan mallin soveltamisen edellyttämät kysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli suunnitellun toiminnan mallin (Ajzen, 1991; Ajzen & Fishbein, 2005) avulla selittää testaamisesta laadittujen ohjeiden noudattamista. Tätä silmällä pitäen psykologien lomakkeeseen sisällytettiin kysymyksiä, jotka kattoivat suunnitellun toiminnan mallin pääkomponentit ja uskomukset. Mallin mukaisesti tarkasteltavaksi kohteeksi muotoiltiin ”testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen”, jota yksilön toiminta-aikomukset ennustavat. Väittämämuotoiset kysymykset laadittiin Ajzenin (2006) kotisivuilla olevan laadintaohjeen mukaan. Kysymyksiin vastattiin muun lomakkeen osien tapaan 5-portaisella Likert-skaalalla, joka on Ajzenin (2007) mukaan mahdollista, vaikka usein on kuitenkin mallin yhteydessä käytetty semanttista erottelua. Ajzen (2007) onkin pohtinut vastaamiseen parhaiten soveltuvaa skaalaa, mutta on päätenyt siihen, että koska teorian pohjalta ei ole määriteltävissä sopivinta skaalaa, on ratkaisu pohjattava empiiriseen dataan.

Suunnitellun toiminnan mallissa määritetään ensin arvioitavana oleva käytös, joka tässä oli ”noudattaa testaamisesta laadittuja ohjeita työssänsä tarkasti”. Käyttäytymisen määrittely tehtiin TACT- periaatteen mukaan (Ajzen, 2006). Siinä huomioidaan neljä elementtiä: **T**arget, **A**ction, **C**ontext ja **T**ime. Lomakkeen vastaamisohjeessa testien käyttäjille määriteltiin vielä, mitä ”testaamisesta annettu ohje” tarkoittaa. Käyttäytymisen määrittelyssä on Ajzenin (2006) mukaan olennaista sellainen muotoilu, että se on täsmälleen samanlaisena sovitettavissa yhteen muiden mallin vaatimien kysymysten kanssa. Käytöstä ei määritelty ITC-ohjeen noudattamiseksi, koska ohjeistoa itsessään ei voitu pitää itsestään selvästi kaikille tutuna. Tällä tutkimusosalla selvitettiin yleistä sitoutumista annettuun työohjeistukseen testaamista suoritettaessa. Kohdekäytöksen muotoilussa Ajzen (2006) korostaa yhteensopivuuden huomioimisen ohella ilmaisun yksityiskohtaisuuden tason pohtimista. Tässä tutkimuksessa kohteena ei ollut yksittäinen tilanne eikä ohjekohda, vaan hyvin yleinen työtapaan yli tilanteiden liittyvä käytös. Tarkka noudattaminen on sen sijaan olennaista ja se otettiin mukaan ilmaisumuotoon.

Kun selitettävä kohdekäytös on määritelty, on ennen sitä selittävien komponenttien tutkimista selvitettävä, millaista tuo käytös on. Käytöksestä hankitaan tietoa suoralla havainnoinnilla tai itsearviointilla aiemmasta käyttäytymisestä (Ajzen, 2006). Luotettavan itsearvioinnin saamiseksi on

toivottavaa selvittää sitä useammalla kuin yhdellä kysymyksellä (Ajzen, 2006). Tässä tutkimuksessa ohjeiden noudattamista työssä selvitettiin yhteensä 45 kysymyksellä. Näiden lisäksi esitettiin kuitenkin myös kaksi käyttäytymistä laajemmin selvittävää kysymystä, joista ensimmäinen esitettiin suhteuttavana ja jälkimmäinen esitettiin käänteisenä: ”Noudatan testaamisesta annettuja ohjeita verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin” ja ”Toimin joskus ohjeiden vastaisesti harakiten ja tarkoituksella tilanteen niin vaatiessa.”

Selittävien tekijöiden eli aikomuksen, asenteen, subjektiivisen normin sekä havaitun käyttäytymisen kontrollin mittaaminen toteutetaan tavallisesti standardoitujen skaalojen avulla (Ajzen, 2006). Tässä aikomusta selvitettiin yhdellä kysymyksellä: ”Pyrin työssäni noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti.” Kaikki suunnitellun toiminnan mallin mukaiset kysymykset on esitetty jäljempänä komponenttiviittauksineen (Taulukko 10.2).

Asenteen arvioimisessa Ajzen (2006) korostaa sen kahden eri komponentin huomioimista: välineellinen komponentti (instrumental component) sisältää asennoitumisen kohdekäyttäytymisen hyödyn–hyödyttömyyden tai arvon–arvottomuuden arvioimisen. Kysymyksellä hankitaan siis vastaus, kuinka hyödyllisenä henkilö näkee kohdekäyttäytymisen. Toinen, kokemuksellinen komponentti (experiential component), sisältää kokemuksellisen tai tunteeseen pohjautuvan arvion. Tässä päädyttiin muotoiluun, kuinka tärkeältä asialta ohjeiden noudattaminen tuntuu. Kyselylomakkeen tulisi sisältää kummankinlaisia itemejä (Ajzen, 2006), joten lomakkeeseen laadittiin yksi kumpaakin komponenttia mittaava kysymys (Taulukko 10.2).

Subjektiivisen normin kannalta on olennaista henkilön käsitys siitä, miten hänelle tärkeät ihmiset käyttäytyvät arvioitavassa asiassa. Usein on tarpeen ennen lomakkeen laatimista haarukoida, keitä tutkittavat pitävät tärkeinä henkilöinä kyseisessä kontekstissa. Tässä kuitenkin lähdettiin oletuksesta, että kollegiaallinen paine on merkittävä tekijä ammatillisessa toiminnassa ja erityisen merkittäviä ovat nimenomaan saman sovellusalan kollegat. Subjektiivista normia kysyttäessä on havaittu, että tärkeiden henkilöiden ajatellaan usein kannattavan suotuisia toimintoja (esim. tärkeiden kollegoiden uskotaan arvostavan ohjeiden noudattamista), minkä vuoksi Ajzen (2006) suosittelee käyttämään lisäksi kysymysmuotoa, jolla tavoitetaan tietoa siitä, katsotaanko tärkeiden

henkilöiden itse myös toimivan kannattamansa suotuisan toiminnan suuntaisesti. Tämän vuoksi lomakkeessa käytettiin kysymysmuotoa: ”Sovellusalallani työskentelevät psykologit noudattavat tarkasti testaa- mista sääteleviä ohjeita”.

Viimeinen mallin mukainen suoraan mitattava komponentti on havaittu käyttäytymisen kontrollimahdollisuus. Tätä komponenttia lähestytään Ajzenin (2006) mukaan kahdenlaisilla kysymyksillä. Toisaalta selvite- tään, uskooko henkilö voivansa halutessaan vaikuttaa siihen, että kohde- käyttäytyminen toteutuu (capability) ja toisaalta, kuinka paljon hän us- koo asiaan voivansa vaikuttaa (controllability). Lomakkeeseen laadittiin- kin kysymys kummastakin näkökulmasta.

TAULUKKO 10.2 *Suunnitellun toiminnan mallin mukaiset kysymykset lomakkeessa.*

Kysymys	Nro	Mallin komponentti
1 Käyttäytymistä suoraan mittaavat kysymykset:		
Ohjeiden noudattamista koskevat kysymykset.	16 – 19 kokonaisuudet	Behavior
Noudatan testaamisesta annettuja ohjeita verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin.	13	Behavior
Toimin joskus ohjeiden vastaisesti harkiten ja tarkoituksella tilanteen niin vaatiessa.	22f	Behavior
2 Komponentteja suoraan mittaavat kysymykset:		
Pyrin työssäni noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti.	21f	direct intention
Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti on työssäni hyödyllistä.	22a	direct attitude, instrumental component
Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti työssäni tuntuu tärkeältä.	22j	direct attitude, experiential component
Sovellusalallani työskentelevät psykologit noudattavat tarkasti testaa- mista sääteleviä ohjeita.	22c	direct subjective norm: descriptive norm
Testaamisesta annettuja ohjeita on työssäni mahdotonta noudattaa tarkasti.	22d*	direct perceived control belief: capability
Pystyn itse valitsemaan, kuinka tarkasti työssäni noudatan testaamisesta annettuja ohjeita.	22g	direct perceived control belief: controllability

3 Uskomuksia mittaavat kysymykset:		
Asenteen taustalla olevat käyttäytymisuskomukset.		(behavioural belief strength)
Kuinka todennäköisesti testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti		
– parantaisi testiprosessien laatua ja testitulosten luotettavuutta?	14a	
– parantaisi testattavien oikeuksien toteutumista?	14b	
– parantaisi psykologisen testaamisen yleistä uskottavuutta?	14c	
– vähentäisi joustavuutta ja mahdollisuuksia ottaa testattavat yksilöllisesti huomioon?	14d	
– tekisi testaamisen työläämmäksi ja hitaammaksi?	14e	
Kuinka tärkeä asia minulle työssäni on		(behavioural belief / outcome evaluation)
– testaamisen laatu ja luotettavat testitulokset?	15a	
– testattavien oikeuksien toteutuminen?	15b	
– psykologisen testaamisen laajempi uskottavuus?	15c	
– mahdollisuus ottaa testattavat yksilöllisesti ja joustavasti huomioon?	15d	
– testaamisen nopeus ja helppous?	15e	
Subjektiiivisen normin taustalla olevat normatiiviset uskomuskysymykset:		
Uskon, että sovellusalallani työskentelevien psykologien mielestä testaamisesta annettuja ohjeita pitää noudattaa tarkasti.	22i	normative belief / strength
Minusta on tärkeää toimia testaamista koskevissa asioissa samalla tavoin kuin muut sovellusalani psykologit.	22k	normative belief / motivation to comply
Havaitun käyttäytymisen kontrolloinnin taustalla olevat kontrolliuskomuskysymykset:		
Työpaikallani on hyvät työvälineet ja -tilat toteuttaa testiprosesseja.	21A	control belief strength
Minulla on usein liian kiire työssäni.	21B	control belief strength
Puutteet testaamiseen käytetyissä työvälineissä ja -tiloissa tekevät mahdottomaksi noudattaa testaamisesta annettuja ohjeita työssäni tarkasti.	22m	belief power
Kiire estää minua noudattamasta testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti.	22L	control belief power

Suorien mittausten lisäksi suunnitellun toiminnan mallissa tutkitaan asenteen, subjektiivisen normin ja havaitun käyttäytymisen kontrollin takana olevia uskomuksia. Näin voidaan havaita komponenttien taustalla olevat kognitiiviset ja affektiiviset oletukset ja saada tietoa, miksi henkilöil-

lä on tietynlaiset asenteet, subjektiiviset normit tai kontrollikäsitys (Ajzen, 2006).

Asenteen taustalla ovat käyttäytymiseen liitetyt uskomukset. Tässä yhteydessä selvitetään ensin, millaisia mahdollisia seurauksia kohdekäyttäytymisestä uskotaan olevan ja kuinka tärkeiksi kyseiset seuraukset arvioidaan (outcome evaluations). Näillä kysymyksillä selvitetään asenteellisia uskomuksia, jotka saavat ihmisen suhtautumaan kohdekäyttäytymiseen joko myönteisesti tai kielteisesti ja siten toimimaan joko sen suuntaisesti tai vastaisesti (Ajzen, 2006).

Subjektiivisen normin taustalla olevista normatiivisista uskomuksista tulee Ajzenin (2006) mukaan selvittää sekä uskomuksen voimakkuus (normative belief strength) että motivaatio toimia tärkeäksi koettujen ihmisten tavoin (motivation to comply). Lomakkeeseen laadittiin siten kaksi kysymystä normatiivisista uskomuksista. Havaitun käyttäytymisen kontrollin taustalla ovat puolestaan kontrolliuskomukset. Niiden voimakkuuden tutkiminen auttaa tunnistamaan tekijät, joiden vastaajat näkevät joko estävän kohdekäyttäytymistä tai tukevan sitä. Estäviä ja edistäviä tekijöitä kysyttäessä on selvitettävä kaksi asiaa. Ensinnäkin, kuinka vahvasti vastaaja uskoo kyseisen tekijän olemassaoloon (control belief strength) ja toiseksi, kuinka vahvasti hän uskoo tekijän vaikuttavan käyttäytymiseen (control belief power). Lomakkeessa kysyttiin kahta ohjeiden noudattamiseen vaikuttavaa tekijää (kiire ja resurssit) ja niiden vaikutuksen määrää. Kontrolliuskomuksia laadittaessa on kyseeseen tulevia tekijöitä usein selvitettävä esitutkimuksella, jossa selviää, millaisia esteitä kohdejoukko ajattelee liittyvän käyttäytymiseen. Tässä tutkimuksessa ei tehty esitutkimusta, vaan mahdolliset seuraukset ja esteet selvitettiin vapaamuotoisilla keskusteluilla useiden psykologien kanssa.

10.2 Testattujen kyselylomake

Testatuille tarkoitettu kyselylomake jakautui vastausohjeeseen sekä neljään pääalueeseen. Kaikkiaan kysymyksiä lomakkeessa oli 88, joista kolme oli avointa tarkentavaa kysymystä. Kysymyksiin vastattiin joko valmiiden vastausvaihtoehtojen avulla tai 5-portaisella Likert-asteikolla. Tarkat kysymysmuodot sekä vastausvaihtoehdot näkyvät kuvassa 10.2 esitetyssä lomakkeessa. Lomakkeen kysymysten aiheina olivat taustatiedot, aiemmat kokemukset, ennakkotiedot ja odotukset psykologis-

ta testeistä, vastaajan suoriutumismotivaatio, valintapäätös, testausprosessin yleisvaikutelma, kokemukset ja havainnot ohjeiden toteutumisesta testausprosessissa sekä testeihin liittyvät mielipiteet ja uskomukset. Lisäksi lomake sisälsi muutamia soveltuvuusarviointiin keskittyviä kysymyksiä, joita hyödynnettiin Mäkisen (2009) tästä aineistosta tekemässä osatutkimuksessa ”Hakijoiden kokemukset henkilöarviointiin kuuluvan testiprosessin toteutumisesta”. Siinä tarkasteltiin valintaprosessin toteutumista Gillilandin (1993) oikeudenmukaisuusteorian pohjalta, mikä heijastui osaan kysymyksiä.

10.2.1 Vastaamisohje

Vastaamisohjeessa neuvottiin täyttämään kysely kerralla loppuun. Tämän jälkeen määriteltiin kyselyssä käytettävät keskeiset termit testaaja, testattava, psykologinen testaus / soveltuvuusarviointi, testi ja testaamisesta annettu ohje (ks. Kuva 10.2). Erityistä huomiota kiinnitettiin kahteen rajaukseen. Ensimmäinen siihen, että tässä testaamiseen ei katsottu kuuluvaksi haastattelujen eikä esimerkiksi ryhmähavainnointien, jotka tosin sisältyvät soveltuvuusarviointikonaisuuksiin. Vastaajia neuvottiin siksi erottamaan testaaminen soveltuvuusarviointikonaisuudesta ja muista soveltuvuusarviointimenetelmistä. Toiseksi käsitte testi neuvottiin ymmärtämään tässä laajempaan yleisnimityksenä, sillä testejä on hyvin erilaisia. Vastaajia varoitettiin kiinnittymästä yksittäiseen testiin, testimenetelmien ääripäihin, huonoimpiin tai parhaimpiin poikkeuksiin.

10.2.2 Taustatiedot

Ensimmäisessä osiossa kysyttiin neljä taustakysymystä vastaajan sukupuolesta, iästä, koulutustasosta ja äidinkielestä. Äidinkieli otettiin mukaan taustakysymyksiin tavoitteena arvioida kielivähemmistön ja mahdollisten ulkomaalaisten huomioimista testaustilanteessa. Kuten otoskuvailusta selviää, oli heitä kuitenkin aineistossa häviävän pieni osuus, minkä vuoksi tarkastelu ei ollut mahdollista. Lomakkeessa oli myös taustakysymykseksi katsottava kysymys testauksen suorittajasta (psykologi vs. muu henkilö), jonka yhteyttä haluttiin arvioida suhteessa ohjeiden koettuun toteutumiseen, sillä psykologien ammattieettiset ohjeet sitovat ai-noastaan liiton jäsenpsykologeja.

10.2.3 Aiempia kokemuksia, tietoja ja odotuksia testeistä koskevat kysymykset

Tutkimuksissa (mm. Gilliland, 1993) on noussut esiin muutamia välittäviä taustatekijöitä, jotka katsottiin tarpeelliseksi huomioida testattujen lomakkeessa myös Mäkisen (2009) suunnitteilla olleen osatutkimuksen vuoksi. Osa kysymyksistä käsitteli aikaisempia kokemuksia kaikenlaisista psykologisista testauksista, joihin vastaaja oli saattanut osallistua ennen kyseessä ollutta soveltuvuustestausta, osa aiempia kokemuksia nimenomaan soveltuvuusarvioinneista ja osa vastaajan aiempia tietoja testeistä sekä hänen niihin kohdistamia odotuksiaan.

Yleisesti aiempia testauksia käsittelevät kysymykset koskivat testaus-
ten määrää, tarkoitusta (avokysymys) sekä kokemuksen laatua (negatiivinen vs. positiivinen). Vastaajia pyydettiin myös suhteuttamaan ja laajentamaan omaa kokemustaan vastaamalla kysymykseen ”Omat kokemukseni psykologisesta testauksesta verrattuna muiden tuntemieni ihmisten kokemuksiin ovat...” (negatiivisempia vs. positiivisempia). Testattuja pyydettiin vielä kertomaan spesifimmin aiemmista kokemuksistaan nimenomaan soveltuvuusarviointitarkoituksessa tehdyistä testauksista (valinnan lopputulos sekä testituloksen osuvuus). Lomake sisälsi myös kysymykset ennakkotietoja testeistä (tiedon määrä ja lähteet) ja testattavan odotukset tulevasta soveltuvuusarvioinnista (negatiivinen vs. positiivinen odotus).

Testattuja pyydettiin kuvaamaan myös soveltuvuusarvioinnin yleisvaikutelmaa ja lopputulosta. Yleisvaikutelmaa arvioitiin jatkumolla negatiivinen–positiivinen ja lisäksi kysyttiin vastaajan aikomusta vastaisuudessa osallistua samankaltaiseen testaukseen sekä hänen haluaan suositella muille vastaavanlaiseen testaukseen osallistumista. Lopputuloksesta raportoitiin valintapäätös. Lisäksi kysyttiin vastaajan tyytyväisyyttä omaan suoriutumiseensa testeissä sekä hänen motivaatiotaan suoriutua testeissä hyvin.

10.2.4 Testaamisesta annettujen ohjeiden toteutumista koskevat kysymykset

Lomakkeen kolmas osa sisälsi kysymykset testaamisesta annettujen ohjeiden toteutumisesta testattujen havaintojen mukaan. Kysymykset laadittiin ITC-ohjeiston (2001) pohjalta psykologien kyselylomakkeen yhtey-

dessä kuvaillulla tavalla. Tutkittaviksi valittujen ohjekohtien poiminnassa noudatettiin kahta periaatetta. Toisaalta pyrittiin valitsemaan ohjekokonaisuuksista keskeisimmät ohjeet ja toisaalta pyrittiin löytämään ohjeet, joiden toteutumista myös testattujen oli mahdollista arvioida. Testattavien mahdollisuus tehdä todellisia havaintoja kyseessä olevasta asiasta rajasi testatuille esitettävien kysymysten määrän selvästi suppeammaksi kuin psykologeille esitettävien. Käytännössä molempia lomakeversioita laadittiin rinnakkain.

Testattujen lomakkeeseen valittiin 12 ammattieettistä ohjetta ja 19 testauksen käytännön toteutumista koskevaa ohjekohtaa. Ohjeiden noudattamista koskevat kysymykset esitettiin väittämämuotoisina, joihin vastaajan tuli ottaa kantaa viisiportaisella Likert-asteikolla sen mukaan, kuinka paljon hän katsoi esitetyn väitteen pitävän paikkansa.

Eettisen alueen kysymyksistä seitsemään (kysymykset 9a–g, Kuva 10.2) ohjattiin vastaamaan laajemmin myös vastaajan mahdollisten aiempien testauskokemusten pohjalta, sillä nämä aiheet katsottiin siinä määrin tärkeiksi tai yksittäisessä testausprosessissa mahdollisesti ilmaantumatta jääviksi, että niiden toteutumisesta haluttiin saada yleisempää tietoa. Niihin vastattiin viisiportaisella Likert-asteikolla sen mukaan, kuinka usein testattava katsoi testauksissa toimitun esitetyn ohjeen mukaisesti. Vastaavasti palautteesta, sen saamisesta ja laadusta esitettiin erilliset kuusi kysymystä (kysymykset 21–24, Kuva 10.2), sillä palaute on aiemmissa tutkimuksissa arvioitu myös merkittäväksi tekijäksi erityisesti Gillilandin (1993) mallin yhteydessä.

10.2.5 Testeihin ja testaamiseen liittyviä uskomuksia koskevat kysymykset

Lomakkeen viimeinen kokonaisuus sisälsi uskomusväittämiä, jotka oli laadittu tutkimuksissa ja yleisessä keskustelussa esiin tulleiden teemojen pohjalta ja olivat muodoltaan identtisiä vastaavien psykologeille esitettyjen väittämien kanssa. Psykologeille esitettiin 21 väittämää ja testatuille 20. Näistä 19 oli täysin yhteneviä. Psykologeille esitettiin 2 väitettä, joita ei ollut testatuilla. Testatuille esitettiin 1 väite, jota ei ollut psykologien lomakkeessa: 27 b ”Psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita.” Väittämien teemat on esitetty psykologien kyselylomakkeen kuvauksen yhteydessä edellä.

Kuva 10.2 Testattujen kyselylomake.

Vastaamisohjeet

Aloitettuasi vastaamisen täytä kysely kerralla, sillä vastaukset tallentuvat tältä lomakkeelta tietokantaan vain kertaalleen. Et voi siis jatkaa täyttämistä myöhemmin ja kesken jääneitä vastauksia emme valitettavasti voi tutkimuksessa käsitellä.

Muistathan vastata kaikkiin kohtiin.

Alussa on pääosin taustakysymyksiä, joihin on omat vastausvaihtoehdot. Loppuosassa on enemmän väittämiä, joihin voit ottaa kantaa asteikolla ei pidä yhtään paikkaansa... pitää täysin paikkansa.

Kun luet kysymyksiä, tarkoittavat keskeiset käsitteet seuraavaa:

Testaaja = testauksesta vastuussa ollut psykologi tai konsultti. (Käytännössä henkilö, joka on allekirjoittanut palautelausuntosi.)

Psykologinen testaus/Soveltuvuusarvointi = KOKO prosessi, joka alkaa yhteydenotosta, jossa neuvotellaan mm. testaamisen tarpeesta ja aikataulusta, ja joka päättyy palautteen saamiseen omasta testisuorituksesta.

Huom! Psykologinen soveltuvuusarvointi voi pitää sisällään myös ei psykologisiksi teiksi katsottuja menetelmiä, kuten haastattelu tai ryhmäsimulaatio. Erotta siksi itse psykologinen testaus koko soveltuvuusarviointiprosessista, joka sisältää vain yhtenä osana testauksen. Tässä keskitytään vain työkokonaisuuteen, jossa käytetään testejä.

Psykologinen testi = ”psykologien käyttöön tarkoitettu psykologinen mittaväline käyttäytymisen arviointiin.” Käytännössä testit ovat niitä tehtäviä, joita testipäivän aikana teit. Testi voi sisältää kysymyksiä tai tehtävien suorittamista. Koska testejä on hyvin erilaisia, älä kiinnity yksittäiseen testiin, testimenetelmien ääripäihin, huonoimpiin tai parhaimpiin poikkeuksiin, vaan mieti ”testejä” yleisluontoisemmin. Psykologisia testejä eivät ole vapaasti esim. lehdissä julkaistavat kyselyt tai internetissä täytettävät kyselyt.

Psykologiselle testaukselle ja psykologisille testeille ominaista on, että ne aina esitetään vakioituissa ja kontrolloiduissa olosuhteissa. Testauksella on tavoite ja tulokset käsitellään systemaattisesti. Pääsääntöisesti psykologisia testejä tekevät psykologin koulutuksen saaneet ammattihenkilöt.

Muut soveltuvuusarviointi menetelmät: Osana soveltuvuusarviointipäivää Sinua pyydettiin suorittamaan psykologisten testien lisäksi myös muita arviointitehtäviä. Näitä olivat mm. henkilötietolomake, uramotiivikartoitus, ryhmätilanne sekä arviointihaastattelu. Vaikka nämä kuuluvat soveltuvuusarviointikokonaisuuteen, pyydämme sinua tässä tutkimuksessa keskittymään vain psykologisiin testeihin vastauksiasi miettiessäsi.

TAUSTAKYSYMYKSET

1. Sukupuoli

- mies
- nainen

2. Ikä

3. Koulutustaso (korkein suoritettu/suoritteilla oleva tutkinto)

- peruskoulu
- ylioppilastutkinto tai ammatillinen tutkinto
- ammattikorkeakoulututkinto tai korkeakoulututkinto

4. Äidinkieli

- suomi
- ruotsi
- muu, mikä?

AIEMMAT KOKEMUKSENI TESTEISTÄ YLEENSÄ

Seuraavat kysymykset käsittelevät aikaisempia kokemuksiasi kaikista psykologisista testauksista, joihin olet saattanut eri tarkoituksissa osallistua ennen viimekertaista testaustasi.

5. Olen aiemmin osallistunut psykologisiin testauksiin ennen viimekertaista testausta:

- en kertaakaan aiemmin HYPPY KYSYMYKSEEN 14
- olen osallistunut, kuinka monta kertaa?

6. Testaukset, joihin aiemmin osallistuin, tehtiin seuraavissa tarkoituksissa:

(esim. soveltuvuuden arviointi, ammatinvalinnanohjaus, mielentilatutkimus, terapian ohjaus, koulukypsyyden arviointi, armeijantestit, työkyvyn tai kuntoutumisen arviointi jne.)

Tarkoitus

Kuinka monta kertaa?

7. Yleisesti ajatellen olen kokenut psykologiseen testaukseen osallistumisen

- hyvin kielteisenä
- melko kielteisenä
- en kielteisenä enkä myönteisenä
- melko myönteisenä
- erittäin myönteisenä

8. Omat kokemukseni psykologisesta testauksesta verrattuna muiden tuntemieni ihmisten kokemuksiin ovat

- selvästi kielteisempiä
- jonkin verran kielteisempiä
- samankaltaisia
- jonkin verran myönteisempiä
- selvästi myönteisempiä

9. Vastaa seuraaviin väittämiin kuvaamalla, kuinka usein ne aiemmissa testauksissa ovat pitäneet paikkansa.

Väittämä on mielestäni pitänyt paikkansa...	ei				
	koskaan	harvoin	joskus	useimmiten	aina
a) Minulle on aikaisemmissa testauksissa kerrottu ennen testausta testitulosten luottamuksellisuudesta ja siitä keille testituloksiani luovutetaan.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Testaukseen osallistuminen on aiemmin aiheuttanut minulle vahinkoa.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Olen törmännyt vanhoihin testituloksiini senkin jälkeen, kun ne ovat selvästi jo vanhentuneet.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Olen aiemmin saanut haltuuni testi- materiaaleja, esim. kotona täytettäväksi tai tekemäni testipaperit itselleni.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Tietoja aiemmista testituloksistani on luovutettu eri tahoille ilman antamaani suostumusta.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Minulla on ollut selkeä ja oikein ymmärretty käsitys siitä, mihin olen sitoutunut osallistuessani psykologiseen testaukseen.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Minua on valmennettu testeihin vastaamisessa ja ohjattu siinä, miten testeihin kannattaisi vastata tietynlaisen tuloksen saamiseksi.	☐	☐	☐	☐	☐

10. Olen aiemmin osallistunut soveltuvuusarviointia varten tehtyyn testaukseen ennen viimekertaista testausta:

- en kertaakaan aiemmin HYPPY KYSYMYKSEEN 14
- olen osallistunut, kuinka monta kertaa?

11. Aikaisempien soveltuvuusarviointien tulokset kuvasivat minua ja suoriutumistani yleisesti ottaen

- erittäin huonosti
- melko huonosti
- sattumanvaraisesti
- melko hyvin
- erittäin hyvin

12. Aikaisempien soveltuvuusarviointien perusteella minut

- on aina valittu työtehtävään
- on toisinaan valittu, toisinaan ei ole valittu
- ei ole kertaakaan valittu työtehtävään

.....

ENNAKKOTIETONI JA –ODOTUKSENI TESTAUKSESTA

13. Ennen viimekertaista testausta minulla oli ennakkotietoa psykologisesta testauksesta ja testeistä

- ei lainkaan
- melko vähän
- jonkin verran
- melko paljon
- erittäin paljon

14. Tietoa testaamisesta ja testeistä olen saanut

- viihdeohjelmien/-lehtien kautta
- asiaohjelmien/-lehtien kautta
- testeissä olleilta tuttavilta
- koulutuksissa tai kursseilla
- osallistuessani testeihin
- jostakin muusta lähteestä, mistä?

15. Viimekertaiseen testaukseen (soveltuvuusarviointiin MPS-yhtiössä) tullessani odotukseni ja kokemukseni olivat:

	erittäin kielteinen	melko kielteinen	ei kielteinen eivätkä myönteinen	melko myönteinen	erittäin myönteinen
--	------------------------	---------------------	-------------------------------------	---------------------	------------------------

a) Tullessani viimekertaiseen testaukseen ennako-odotukseni testausta kohtaan oli

☐	☐	☐	☐	☐	☐

b) Viimekertainen testaus oli kokemuksena

☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Mikä oli viimekertaisen soveltuvuusarvioinnin lopputulos?

- minut valittiin työtehtävään
- asia ei ole ratkennut vielä
- minua ei valittu työtehtävään

17. Minkälainen loppuvaikutelma Sinulle jäi viimekertaisesta testauksesta?

	en missään tapauksessa	toden- näköisesti en	en osaa sanoa	toden- näköisesti kyllä	varmasti kyllä
a) Aion osallistua vastaavanlaiseen testaukseen, jos siihen tulee tilaisuus tai tarve.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Suosittelen osallistumista saman konsulttitoimiston tekemään soveltuvuusarviointiin viimekertaisen kokemukseni perusteella.	☐	☐	☐	☐	☐

VIIMEKERTAISEN TESTAUKSEN TOTEUTUMINEN

Seuraavat kysymykset koskevat viimeisintä kokemustasi psykologisesta testauksesta (käyntiäsi soveltuvuusarvioinnissa MPS-yhtiössä). Kokemuksesi testeistä ovat saattaneet olla aiemmin erilaisia, mutta vastaa nyt miettimällä nimenomaan tätä viimeistä testausta kuvaamalla, kuinka vahvasti väittämä Sinun kokemuksesi mukaan pitää paikkansa.

18. Testauksen sujumista käsitteleviä väittämiä:

Väittämä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
a) Kaikki testaukseeni osallistuneet henkilöt käyttäytyivät mielestäni ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Minulla oli mahdollisuus keskustella testaajan kanssa testaamiseen liittyvistä kysymyksistä riittävästi.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Testauksessa käytetyt testit vakuuttivat minut tieteellisyydellään.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Olen tyytyväinen omaan suoritukseeni testauksessa.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Testituloksistani saivat tietoa sellaiset henkilöt, joilla ei mielestäni ollut oikeutta tietää niistä.	☐	☐	☐	☐	☐

Väittäjä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
f) Minulle oli tärkeää suoriutua hyvin testeissä.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Minulle kerrottiin riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Testaaja vaikutti osaavan käyttää kaikkia minulle esitettyjä testejä.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Testaukseen osallistuminen aiheutti minulle vahinkoa.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Minulle kerrottiin ennen testausta testitulosten luottamuksellisuudesta ja siitä keille tuloksiani luovutetaan.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Tietoja testituloksistani luovutettiin eri tahoille ilman antamaani suostumusta.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Testien käyttöä käsitteleviä väittämiä:					
a) Koin tähän testaukseen osallistumisen olevan tarpeellista.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Testaaja osoitti minulle, että testillä mitatut ominaisuudet liittyvät arvioinnin kohteena olevaan käytökseen.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Testien tulkinnessa oli hyvin otettu huomioon myös kaikki muu olennainen tieto kuin pelkkä testisuoritukseni.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Minulle perusteltiin riittävästi, miksi kukin testiosio oli valittu käytettäväksi.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Koin käytetyt testit mahdollisimman puolueettomiksi siten, ettei esim. iällä, sukupuolella, koulutuksella tai kulttuuri-taustalla näyttänyt olevan vaikutusta suoritukseen.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Minulle kerrottiin selvästi, mikä testaukseen tarkoitus on, miten testaamiseen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Testauksessa otettiin huomioon äidinkieleni tai kielitaitoni ja pystyin tarvittaessa vaikuttamaan testin esityskieleen (tai sain tulkin avukseni).	☐	☐	☐	☐	☐

Väittämä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
h) Minulle selitettiin selkeästi oikeuteni ja velvollisuuteni testattavana.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Minulta tiedusteltiin ennen testausta, onko minulla vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Minulta pyydettiin ennen testauksen aloittamista selkeä suostumus testaukseen osallistumisesta.	☐	☐	☐	☐	☐

20. Testijärjestelyjä ja -tilannetta käsitteleviä väittämiä:

a) Testijärjestelyt sujuivat hyvin: testipapereita riitti kaikille eikä niissä ollut aiempia merkintöjä, testitila oli häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen oli valmistauduttu etukäteen.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Testaustilanne oli miellyttävä ja turvallisen tuntuinen.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Testitilannetta valvottiin koko testauksen ajan.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Testiohjeet annettiin selvästi ja sain riittävästi aikaa tehdä esimerkkitehtävät.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Sain haltuuni testimateriaaleja, esim. kotona täytettäväksi tai tekemäni testipaperit itselleni.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Testitilanteessa pyrittiin poistamaan testattavien turhaa jännittämistä.	☐	☐	☐	☐	☐

SAAMANI TESTIPALAUTE

Seuraavat kysymykset koskevat viimekertaisesta testauksesta saamaasi palautetta.

21. Saitko soveltuvuusarvioinnista suullista palautetta?

- sain
- en saanut, enkä halunnut HYPPY 23
- en saanut, vaikka pyysin HYPPY 23

22. Sain testajaalta suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavalla tavalla.

- ei lainkaan pidä paikkaansa
- pitää paikkansa heikosti
- pitää paikkansa jonkin verran
- pitää paikkansa vahvasti
- pitää paikkansa täysin

23. Saitko soveltuvuusarvioinnista kirjallista palautetta?

- sain
- en saanut, enkä halunnut HYPPY 25
- en saanut, vaikka pyysin HYPPY 25

24. Palautetta koskevia väittämiä:

Väittämä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
a) Saamani kirjallinen lausunto suosituksineen oli selkeä ja ymmärrettävä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Saamassani kirjallisessa lausunnossa oli tuloksia ja johtopäätöksiä perusteltu riittävästi.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Minulle selvitettiin testipalautteen yhteydessä, että tuloksia käsitellään yhdessä myös muulla tavoin saadun tiedon kanssa, eikä ainoana tiedonlähteenä.	☐	☐	☐	☐	☐

25. Testauksestani vastannut (tulokset käsitellyt ja lausunnon antanut henkilö) oli

- psykologi
- muun koulutuksen saanut konsultti
- en osaa sanoa

.....
KÄSITYKSENI PSYKOLOGISISTA TESTEISTÄ YLEISESTI

Lopuksi esitetään psykologisiin testeihin ja testaamiseen yleisellä tasolla liittyviä väittämiä. Kuvaa omaa mielipidettäsi valitsemalla, kuinka vahvasti väittämä mielestäsi pitää paikkansa.

26. Testejä tiedonhankintatapana käsitteleviä väittämiä:

Väittäjä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
a) Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	☐	☐	☐	☐	☐

27. Testien käyttöä käsitteleviä väittämiä:

a) Testaamista säädellään Suomessa riittävästi laeilla ja säädöksillä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen, tutkittuun tietoon.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Testaustilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	☐	☐	☐	☐	☐

Väittäjä pitää mielestäni paikkansa...	ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
h) Testeihin osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	☐	☐	☐	☐	☐
j) Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	☐	☐	☐	☐	☐
k) Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	☐	☐	☐	☐	☐

28. Soveltuvuusarviointia käsitteleviä väittämiä:

Viimeiset väittämät käsittelevät mielipidettäsi erityisesti soveltuvuusarvioinnista, joka siis sisältää yleensä sekä testauksen että haastattelun.

a) Psykologinen testaus on tärkeä osa hyvää työhönottoprosessia.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Haastattelu on tärkeä osa hyvää työhönottoprosessia.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Haastattelu on työhönnotossa parempi valintamenetelmä kuin psykologinen testaus.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Soveltuvuustestit mahdollistavat hakijoille tasapuolisen mahdollisuuden tulla valituiksi työtehtävään siten, ettei yhtäkään hakijaa suosita.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Soveltuvuustesteillä on suora yhteys työssä vaadittaviin ominaisuuksiin.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Soveltuvuustestien avulla on mahdollista ennustaa, kuinka hyvin henkilö tulee menestymään työssään.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Psykologinen testaus on hyvä tapa valita työntekijöitä.	☐	☐	☐	☐	☐

10.3 Lomakkeiden esitestaus

Kumpikin kyselylomake esitestattiin sekä sisällöllisesti että teknisen toimivuuden varmistamiseksi. Psykologeille tarkoitettu lomake testattiin lokakuun 2007 alussa suunniteltua tiedonkeruutapaa noudattaen sähköpostikyselynä. Lomake toimitettiin arvioitavaksi yhteensä kymmenelle henkilölle, joista pääosa oli psykologeja ja osa psykologian opiskelijoita. Lisäksi lomakkeen selkeyttä ja kieliasua arvioitettiin usealla maallikolla. Testattujen lomake esitestattiin samalla tavoin maallikoilla. Heitä pyydettiin arvioimaan erityisesti ohjeiden toteuttamista koskeviin kysymyksiin vastaamista sekä vastaamiseen kulunutta aikaa.

Saatujen kommenttien pohjalta joitakin kysymysmuotoja täsmennettiin. Yksittäisistä kysymyksistä eniten palautetta saivat uskomuksiin liittyvät itemit, joissa vastaajien oli vaikeaa luottaa siihen, että kysymyksiin tosiaan haettiin uskomuksia asioista, eikä tietoa tai kokemusta. Aihetta kiitettiin kiinnostavaksi ja lomaketta ulkoasultaan asialliseksi ja selkeäksi. Lomake koettiin pitkäksi, mutta ei kuitenkaan liian raskaaksi täyttää. Lomake toimi testissä teknisesti moitteetta ja vastaukset tallentuivat oikein tietokantaan.

11 Aineiston käsittely ja tilastolliset analyysit

Tässä tekstissä on toistaiseksi käsitelty aiempia tutkimuksia sekä edelleen metodologiaosassa perusjoukkoa, otosta ja tiedonkeruuta koskevia tietoja esittämällä ne erikseen psykologien ja testattujen kohdalta peräkkäin. Koska tutkimuksen lähtökohta oli tietojen kerääminen ja kohteiden tarkastelu kahdesta näkökulmasta, siirrytään tässä kohden esitystapaan, jossa kokonaisuudet muodostuvat aiheittain eivätkä vastaajaryhmittäin.

Aineiston järjestämisen jälkeen suoritettiin pääasiassa kvantitatiivisia analyysejä. Ainoastaan kahdesta aiheesta kerättiin tietoa avoimilla kysymyksillä, ja nämä vastaukset käsiteltiin luokittelemalla.

11.1 Aineiston analysointi luokittelemalla

Psykologeilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, mihin tarkoituksiin he käyttivät testejä työssään sekä heidän käyttämänsä testivalikoimaa. Myös testatuilta kysyttiin, mihin tarkoituksiin tehtyihin psykologisiin testauksiin he olivat aiemmin osallistuneet.

11.1.1 Testien käyttötarkoitusten luokittelu

Psykologien testien käyttötarkoitusta kuvaavat avoimet vastaukset käsiteltiin yhdistämällä ensin selvästi samankaltaiset vastaukset. Tämän jälkeen vastauksista poimittiin tiedot, joissa kuvattiin, keitä testeillä testattiin (477 vastausta). Seuraavaksi vastaukset jaettiin kahteen luokkaan: mitä-vastauksiksi luokiteltiin vastaukset, joissa kuvattiin ainoastaan testaamisen kohdetta (tunne-elämän tutkiminen, kognitiivinen taso jne.) ja

miksi-vastauksiksi luokiteltiin vastaukset, joista oli havaittavissa testauksen käyttötilanne tai -tarkoitus. Vastauksista pyrittiin ensisijaisesti löytämään tietoa siitä, miksi testaukseen oli ryhdytty tai mihin testitietoa hyödynnettiin. Kaikista vastauksista oli miksi-näkökulmasta analysoitavissa 2487, ja mitä-vastauksia jäi 1649.

Rajanveto sen välillä, milloin vastaus ilmaisi tarkoitusta tai vain tutkimuskohdetta, oli erittäin vaikeaa. Apuna luokittelussa käytettiin seuraavia perusteita: jos vastaus yllä viitatusti kuvasi jonkin häiriön tai ei-toivotuksi katsottavan tilan arviointia, kuten masennuksen, ADHD:n, lukivaikeuksien tai itsetuhoisuuden arviointia, sillä katsottiin olevan selkeä testaukseen johtanut syy. Myös seulonta-vastaukset katsottiin miksi-ryhmään kuuluviksi, sillä seulonta sinänsä on selkeä syy testaukseen. Vastaukset, joissa kuvattiin jonkin toimintakyvyn arviointia, käsiteltiin miksi-ryhmässä, koska voitiin ajatella jonkin spesifin tutkimushypoteesin olevan olemassa toimintakyvystä (ts. mahdollisesta toimintakyvyn puutteesta). Näin ollen esimerkiksi kognitiivisten taitojen arviointi käsiteltiin mitä-vastauksena, kun taas kognitiivisen toimintakyvyn arviointi käsiteltiin miksi-vastauksena. Kehityksen arviointiin liittyvät vastaukset olivat mitä-ryhmässä, sillä ne eivät kuvanneet oletusta kehityksen häiriintymisestä sen paremmin kuin tarjonneet selitystä siitä, mihin saatua tietoa kehityksen tilasta käytettäisiin. Valitettavasti mitä-ryhmään jäi myös hyvin yleisiä ja epämääräisiä vastauksia, kuten mielen sisällöt, suoriutumiskyky, taitotaso tai yleinen kyvykkyyys. Näiden vastausten informaatioarvo jää pieneksi.

Tämän jaottelun jälkeen vastauksista etsittiin suurimmat vastausmäärät yleisimpien testauskohteiden ja -tarkoitusten tunnistamiseksi. Lopuksi miksi-vastaukset luokiteltiin Dominon ja Dominon (2006) jaottelun pohjalta erityyppisiin testauksen tarkoituksiin. Alkuperäisessä luokituksessa tarkoitukset jaetaan neljään tyyppiin: luokittelu, ymmärryksen lisääminen, toimenpiteen arviointi ja tieteellinen tutkimus (Domino & Domino, 2006). Lisäksi luokittelu-kategoriaa on täsmennetty kuudella alakohdalla: diagnosointi, ennustaminen, valinta ja sijoittaminen sekä sertifiointi ja seulontalähtökohdat on eroteltu. Vastauksia luokiteltaessa tämä jako toimi hyvänä perusrakenteena, mutta vaati myös aineistosta esiin nousseiden uusien luokkien nimeämistä ja Dominon ja Dominon luokkien täsmenämistä. Aineiston pohjalta käyttötarkoituvastaukset olivat jaettavissa seuraaviin luokkiin: (1) diagnostinen luokittelu, (2) luokittelu ennustustarkoituksessa, (3) luokittelu valintatarkoituksessa, (4) luokit-

telu sijoittamistarkoituksessa, (5) itseymmärryksen lisääminen, (6) psykologin ymmärryksen lisääminen, (7) toimenpiteen arviointi, (8) tieteellinen tutkimus, (9) intervention tukeminen, (10) toimeksiantoon vastaaminen ja (11) muut.

Testattujen vastaukset osoittautuivat sekä määrältään että informaatioltaan rajallisiksi ja kun todettiin kaikkien heidän tuottamiensa vastaus-tyyppien tulevan ilmi myös psykologien aineistossa, ei näitä vastauksia analysoitu pidemmälle.

11.1.2 Suosituimpien testien luokittelu

Suosituimpia testimenetelmiä koskevat vastaukset käsiteltiin yhdistämällä ensin kaikki samaan testiin viittaavat ilmaisultaan ja kirjoitusasultaan erimuotoiset vastaukset (kuten WAIS II, WAIS R, Wechslerin aikuisten älykkyystesti, Weiss jne.). Käsitelyssä yhdistettiin myös saman testin eri kehitysversiot päämenetelmään (esim. Neps, Nepsu ja Nepsy), mikä pääosin toimi hyvin. Vastauksissa tuli kuitenkin esiin myös laajempia ilmaisuja, kuten lauseentäydennystesti (Sentence completion test, SCT) tai erilaiset ihmispiirroukset. Tässä erimuotoiset ihmispiirrosvastaukset laskettiin yhteen, mutta oletettavasti vastaukset viittasivat keskenään jonkin verran erilaisiin variaatioihin. Tämän jälkeen testit järjestettiin suosituimmuusjärjestykseen mainintojen kokonaismäärän perusteella. Analyysistä hylätyt tapaukset kuvataan tarkemmin tulososassa. Mainittuja testejä luokitettiin erilaisten johdanto-osassa (luku 2.3.1) kuvattujen luokitteluvaihtoehtojen avulla testivalikoiman sisällön tarkastelemiseksi.

11.2 Aineiston tilastollinen analysointi

Kahta edellä esitettyä aihetta lukuun ottamatta aineistoa käsiteltiin kvantitatiivisin menetelmin SPSS for Windows 16.0 -ohjelmiston avulla. Analyyseissä edettiin pääsääntöisesti tarkastelemalla tuloksia ensin jakautumien, keskiarvojen ja -hajontojen avulla. Tarkasteluissa säilytettiin myös itemikohtainen analysointi silloinkin, kun havaintoja yhdistettiin keskiarvomuuttujiksi. Testattujen aineistoa käsiteltiin kokonaisuutena ($n=193$). Psykologien aineiston analyysit toteutettiin ensin koko ammattikunnan tasoisina ($n=1777$), sitten sovellusaloittain ja vielä erikseen

testejä käyttävien (n=1490) ja ei-testaavien (n=287) psykologien osalta. Taustamuuttujien yhteyksien tarkastelu kysymyksiin toteutettiin kahden riippumattoman otoksen t-testin avulla ja useampi luokkaisissa muuttujissa yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Levenen testin arvon perusteella käytettiin joko Brown-Forsythen robustia keskiarvotestiä ja Tamhanen testiä tai F-testiä ja Tukeyn testiä. Keskiarvomuuuttujien rakensäminen toteutettiin pääkomponenttianalyysien jälkeen edempänä kuvaillulla tavalla.

11.2.1 Testien käytön määrän analysointi

Testien käytön määrää selvitettiin kysymällä tutkittavien käsityksiä testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä ja keräämällä tarkempia, numeerisia tietoja testattavien määrästä, testeihin osallistumiskertojen määrästä sekä testaamisen osuudesta psykologin kokonaistyöajasta. Tuloksia analysoitiin kuvailevien tietojen avulla ja taustamuuttujien yhteyksiä testaamisen määrään tarkasteltiin t-testein ja yksisuuntaisin varianssianalyysin. Psykologien vastaukset analysoitiin ensin koko ammattikunnan tasolla, sitten sovellusaloittain ja lopuksi erikseen testejä käyttävien ja ei-testaavien ryhmissä.

Kun tuloksista oli analysoitu sekä testejä käyttävien psykologien osuus että heidän keskimäärin kuukaudessa testaamiensa henkilöiden määrä, laskettiin estimaatti psykologien Suomessa testaamista henkilöistä vuositasolla. Laskennassa nojaututtiin Suomen Psykologiliiton ja psykologien laillistamisjärjestelmän tuottamiin tietoihin suomalaisista psykologeista (ks. luku 8.1). Tässä tutkimuksessa saadut tiedot testejä käyttävien psykologien osuudesta sekä heidän tekemiensä testausten määrästä siirrettiin tähän potentiaalisesti testejä käyttävien psykologien määrään, minkä perusteella estimaatti oli määritettävissä karkealla tasolla. Kaikissa käytetyissä luvuissa noudatettiin suurta varovaisuutta, siten että lopullinen estimaatti on selvästi alakanttiin määritelty.

11.2.2 Uskomusvastausten analysointi

Uskomusväittämien itemitasoinen tarkastelu ja raportointi tehtiin varsin yksityiskohtaisesti, koska kyselylomakkeen tavoitteena oli kattaa mahdollisimman laajasti erilaisia uskomuksia ja niiden suora yhdistäminen

suuremmiksi summamuuttujiksi olisi kadottanut monia kiinnostavia aspekteja analyysien tässä vaiheessa. Sekä psykologien että testattujen antamien uskomusvastausten kuvailevia tietoja tarkasteltiin siten aluksi itemikohtaisesti. Psykologien aineistossa tarkastelu tehtiin ensin yli koko aineiston ja sen jälkeen vertaamalla testejä käyttävien ja ei-testaavien uskomuksia. T-testit osoittivat testaavien ja ei-testaavien eroavan siinä määrin toisistaan, että ryhmiä käsiteltiin jatkoanalyysissä erikseen. Koska testaavien ryhmä oli aineistossa huomattavasti ei-testaavien ryhmää suurempi, ei keskiarvotiedoissa esitetty itemikohtaisia koko aineistoa kuvaavia lukuja, sillä ne olisivat painottuneet kuvaamaan testaavien vastauksia.

Väittämäkohtaisen tarkastelun jälkeen informaatiota tiivistettiin toisaalta uskomuksista muodostuvan rakenteen tavoittamiseksi ja toisaalta jatkoanalyysien suorittamiseksi. Tässä päädyttiin pääkomponenttianalyysin käyttöön, sillä kaikki eksploraatiivisen faktorianalyysin ehdot eivät aineistoissa täytyneet. Pääkomponenttianalyysissä alkuperäisestä suurehkosta määrästä muuttujia muodostetaan lineaarikombinaatioita, joiden toivotaan selittävän mahdollisimman suuren osan alkuperäisten muuttujien vaihtelusta (Katajisto, 2008). Pääkomponenttianalyysiin ei liity jakauma- tai korrelaatorakenneoletuksia toisin kuin eksploraatiiviseen faktorianalyysiin. Koska tämän tutkimuksen aineiston muuttujat poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi normaalijakaumasta, pääkomponenttianalyysin käyttö oli perusteltua. Siinä kuitenkin oletetaan, että muuttujien välillä on aitoja korrelaatioita. Pienet korrelaatiot muuttujien välillä ja poikkeavat havainnot vaikeuttaisivat analyysia oleellisesti (Katajisto, 2008). Pääkomponenttianalyysissä pienet otoskoot tuottavat ongelmia ja toisaalta muuttujien on oltava vähintään järjestysasteikollisia (Katajisto, 2008). Kumpikaan ehto ei kuitenkaan tässä yhteydessä asettanut rajoitteita pääkomponenttianalyysin käytölle.

11.2.2.1 TESTEJÄ KÄYTTÄVIEN PSYKOLOGIEN USKOMUSTEN MUODOSTAMA PÄÄKOMONENTTIMALLI

Itemien välisestä korrelaatiokertoimista 77,9 % poikkesi tilastollisesti merkitsevästi nolasta merkitsevyytasolla .05 testejä käyttävien psykologien aineistossa. Korrelaatiomatriisin käytön edellytys pääkomponenttianalyysissä näiltä osin siis täyttyi. Pääkomponenttien väliset korrelaatiokertoimet olivat korkeintaan kohtalaisia vaihteluvälin ollessa

0,003–0,36. Lisäksi peräti 12 korrelaatiokerrointa 15:stä (80 %) oli tilastollisesti merkitseviä tasolla .05. Tästä seurasi, että vinokulmainen Pro-max-rotaatio oli parempi kuin suorakulmainen Varimax-rotaatio, jota käytettäisiin, jos enintään puolet muuttujista korreloisi toisiinsa.

Pääkomponenttianalyysi tarjosi tälle osa-aineistolle aluksi seitsemän pääkomponentin ratkaisua. Kun muodostuneita kokonaisuuksia tarkasteltiin myös suhteessa kahden muun osa-aineiston malleihin, päätettiin analyysiä jatkaa määräämällä pääkomponenttien määräksi kuusi. Tällä ratkaisulla saatiin aikaan paitsi suurempia kokonaisuuksia (mitä pääkomponenttianalyysillä tavoitellaankin), myös korkeampi kokonaisselitysaste ja keskiarvomuuuttujille korkeammat reliabiliteettikertoimet.

Korrelaatiomatriisista ei löytynyt muuttujia, jotka eivät olisi tilastollisesti merkitsevästi korreloineet muihin muuttujiin, joten yhtäkään muuttujaa ei tämän perusteella voitu sulkea pois analyysistä. Osoittautui kuitenkin, että uskomusväittämä ”Testaamiseen osallistumisen tulisi aina olla vapaaehtoista” latautui varsin heikosti ylipäätään ja myös lähes samalla vahvuudella kahteen pääkomponenttiin. Tämän uskomusväittämän mukaanotto myös vähensi selvästi muodostuneiden pääkomponenttien sisällöllistä yhtenäisyyttä. Koska väittämä itsessään on enemmänkin vastaajan mielipidettä ja kannanottoa kuvaava väite, johon on oikeastaan mahdotonta ottaa suoraan kantaa (esim. tiettyihin testauksiin voidaan määrätä oikeusteitse, mutta pääosaan ei ole lainkaan pakollista osallistua), väittämä päätettiin jättää pääkomponenttianalyysien ulkopuolelle. Näin ollen psykologien aineiston analyysi sisälsi 20 itemiä. Syntynyt malli oli varsin selkeä, sillä 17 muuttujaa latautui selvästi yhteen pääkomponenttiin ja kolme vähintään kahteen pääkomponenttiin.

Kaiser-Mayer-Olkin -testi testaa suhdetta korrelaatio/korrelaatio + osittaiskorrelaatio (Katajisto, 2008). Kyseinen suhdeluku oli testaavien psykologien aineistossa 0,788, mikä ylitti sille asetetun teoreettisen vähimmäisarvovaatimuksen 0,6. Korrelaatiomatriisin sopivuuden edellytys siis täyttyi myös Kaiser-Mayer-Olkin -testin mukaan. Bartlettin sfäärisyystesti testaa hypoteesia, jossa korrelaatiomatriisin arvot ovat nolliä (Katajisto, 2008). Testin havaittu merkitsevyytaso oli testejä käyttävien aineistossa pienempi kuin .001, joten muuttujien välillä oli testin mukaan todellisia korrelaatioita. Kaikkien testien tulokset näin ollen tukivat korrelaatiomatriisin sopivuutta pääkomponenttianalyysiin.

Kommunaliteettien vaihteluväli oli 0,33–0,70. Näin ollen ei löytynyt yhtään muuttujaa, jonka vaihtelua pääkomponentit eivät olisi selittäneet riittävästi, koska jokainen kommunaliteetti oli arvoltaan suurempi kuin raja-arvona pidettävä 0,3. Eksploratiivista faktorianalyysiä käytettäessä noin 30 % itemeistä olisi tässä aineistossa jäänyt raja-arvon alle, kun taas pääkomponenttianalyysi täytti ehdon. Näin ominaisarvokriteerien perusteella muodostui kuusi pääkomponenttia, joiden ominaisarvo oli suurempi kuin yksi. 17 muuttujaa oli latautunut selkeästi yhteen pääkomponenttiin ja kolme vähintään kahteen pääkomponenttiin. Nämä pääkomponentit selittivät 50,8 % muuttujien varianssista.

Pääkomponenttianalyysin perusteella muodostettiin kuusi keskiarvomuttujaa (Taulukko 11.1). Varsinaiset kuusi pääkomponenttia sisältöineen ja selostuksineen on kuvattu tulososassa, koska ne ovat tuloksia siitä, kuinka vastaajien uskomukset ryhmittäytyivät.

TAULUKKO 11.1 Testejä käyttävien psykologien uskomusten muodostama pääkomponenttimalli.

Pääkomponentti	Itemien numerot*	Cronbachin alfa
1	20a, 20b, 20d, 20e, 20h	0,683
2	20k, 21c, 21d, 22b	0,570
3	20f, 20j, 21e, 21j	0,532
4	20i, 21g, 21i	0,365
5	21k, 21l	0,406
6	20c, 20g	0,392

* Itemien numerot viittaavat lomakkeen kysymyksiin ks. Kuva 10.1, luku 10.

Pääkomponentissa 3 yhdistyivät analyysin alun perin tarjoaman seitsemän komponentin mallissa kahtena erillisenä olleet kaksi komponenttia. Tämän suuremman keskiarvomuttujan Cronbachin alfa oli 0,532, kun erillisinä kertoimet olisivat jääneet tasoille 0,433 ja 0,494. Pääkomponentit 4, 5 ja 6 muodostuivat vain 2–3 itemistä, mikä ei ole summa- ja keskiarvomuttujien rakentamisen kannalta erityisen hyvä tilanne, sillä itemien määrä vaikuttaa reliabiliteetikertoimeen (Metsämuuronen,

2009, 79). Muodostuneiden keskiarvomuuttujien reliabiliteettikertoimet alittavatkin jopa tason 0,5, joka on mainittu erityisen vähästä määrästä iteimejä tuotetun summamuuttujan reliabiliteettikertoimen alarajaksi (Katajisto, 2008), mikä kuitenkin tässä hyväksyttiin (ks. Metodinen pohdinta luku 27).

11.2.2.2 EI-TESTAAVIEN PSYKOLOGIEN USKOMUSTEN MUODOSTAMA PÄÄKOMPONENTTIMALLI

Itemien välisistä korrelaatiokertoimista 58,9 % poikkesi tilastollisesti merkitsevästi nolasta merkitsevyystasolla .05 testejä käyttämättömien psykologien aineistossa. Korrelaatiomatriisin käytön edellytys pääkomponenttianalyysissä näiltä osin siis täyttyi. Pääkomponenttien väliset korrelaatiokertoimet olivat kohtalaisia vaihteluvälin ollessa 0,17–0,42. Lisäksi kaikki korrelaatiokertoimet olivat tilastollisesti merkitseviä tasolla .05. Tällöin Promax-rotatio oli parempi kuin suorakulmainen Varimax-rotatio.

Pääkomponenttianalyysi tarjosi alun perin kuuden komponentin mallin, kun mukana pidettiin kaikki 21 itemiä, ja komponenttien määrä säilyi samana myös jätettäessä pois testaukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta koskeva itemi. Mallille oli kuitenkin ominaista, että useat itemit latautuivat voimakkaasti useampaankin komponenttiin. 14 muuttujaa latautui selkeästi yhteen pääkomponenttiin ja seitsemän vähintään kahteen. Laskettaessa reliabiliteettikertoimia havaittiin tarpeelliseksi vaihtaa muutamien itemien komponenttipaikkaa analyysin automaattisesti tarjoamaan malliin verrattuna reliabiliteetiltaan korkeampien ja sisällöltään mielekkäämmin yhtenäisten keskiarvomuuttujien rakentamiseksi. Korrelaatiomatriisista ei löytynyt muuttujia, jotka eivät olisi tilastollisesti merkitsevästi korreloineet muihin muuttujiin, joten yhtään muuttujaa ei tämän perusteella voitu sulkea pois analyysistä.

Kaiser-Mayer-Olkin -testin arvo oli 0,769, mikä ylitti asetetun vähimmäisarvovaatimuksen 0,6. Bartlettin sfäärisyystestin mukainen havaittu merkitsevyystaso oli pienempi kuin .001, joten muuttujien välillä on testin mukaan todellisia korrelaatioita. Kaikkien testien tulokset näin ollen tukivat korrelaatiomatriisin sopivuutta pääkomponenttianalyysiin tässäkin aineiston osassa.

Kommunaliteettien vaihteluväli oli 0,35–0,63. Näin ollen ei löytynyt yhtään muuttujaa, jonka vaihtelua komponentit eivät olisi selittäneet riittävästi. Muodostuneet kuusi pääkomponenttia (ominaisarvo > 1) selittivät 54,3 % muuttujien varianssista. Varsinaiset kuusi pääkomponenttia sisältöineen ja selostuksineen on kuvattu tulososassa. Alla on esitetty lopullinen ratkaisu ja selostettu tehdyt itemien siirrot komponenttien välillä sekä muodostettujen keskiarvomuuttujien reliabiliteettikertoimet (Taulukko 11.2).

TAULUKKO 11.2 *Ei-testaavien psykologien uskomusten muodostama pääkomponenttimalli.*

Pääkomponentti	Itemien numerot*	Cronbachin alfa
1	20f, 20j, 21e, 21j	0,622
2	20d, 20g, 21i	0,592
3	20a, 20b, 20e, 20h, 20k	0,671
4	21c, 21d, 21k, 21l, 22b	0,532
5	20i, 21g	0,203
6	20c	- - -
* Itemien numero viittaa lomakkeen kysymykseen ks. Kuva 10.1, luku 10.		

Pääkomponenttiin 2 sijoittui alun perin myös itemi 20e (testitulosten tarkkuus, lataus 0,57). Sama itemi latautui myös arvolla 0,45 komponenttiin 3, jonne se siirrettiinkin, sillä siirto nosti komponentin kolme reliabiliteettia huomattavasti, vaikka laskikin samalla komponentin kaksi alfan 0,664:stä 0,592:een, mitä kuitenkin voitiin yhä pitää hyväksyttävänä. Alun perin itemi 21c (tieteellisyys) oli komponentissa 5 (lataus -0,42), mutta latautui myös komponenttiin 4 arvolla 0,31. Siirron jälkeen reliabiliteetti kohosi 0,454:stä 0,532:een keskiarvomuuttujassa 4. Pääkomponentit 5 ja 6 eivät muodostuneet enää sisällöllisesti eivätkä reliabiliteettikertoimiltaan tasokkaiksi. Nämä kaksi pääkomponenttia eivät enää olleet myöskään yhdistettävissä keskiarvomuuttujaksi (alfa olisi ollut 0,002).

Pääkomponentista 3 keskiarvomuuttujaa muodostettaessa jouduttiin tekemään eniten muutoksia, sillä aluksi tarjotun malliehdotuksen mukaan vain itemit 20h ja 20k latautuivat tähän, jolloin reliabiliteettikerroin

jäi vain 0,312:een. Kokoamalla testaavien psykologien mallin mukaisesti yhteen testitietoa koskevat itemit muodostui reliabiliteetiltaan huomattavasti parempi summamuuttuja. Olennaista on kuitenkin huomata, että automaattisesti testejä käyttämättömien psykologien uskomukset testien tuottamasta tiedosta eivät integroituneet yhtä selvästi yhteen kuin testejä käyttävien.

11.2.2.3 TESTATTUJEN USKOMUSTEN MUODOSTAMA PÄÄKOMPONENTTIMALLI

Testattujen aineistossa itemien korrelaatiokertoimista 57,3 % poikkesi tilastollisesti merkitsevästi nollasta ($p < .05$). Korrelaatiomatriisin käytön edellytys pääkomponenttianalyysissä näiltä osin siis täyttyi. Pääkomponenttien korrelaatiokertoimet olivat korkeintaan kohtalaisia vaihteluvälin ollessa 0,019–0,42. Lisäksi 7 korrelaatiokerrointa 15:stä (47 %) oli tilastollisesti merkitseviä tasolla .05. Tästä seurasi, että suorakulmainen Varimax-rotatio oli parempi kuin vinokulmainen Promax-rotatio, jota käytettäisiin useampien muuttujien korreloidessa kuin tässä tapauksessa.

Pääkomponenttianalyysi tarjosi alun perin kuuden komponentin mallin, kun mukana pidettiin kaikki 20 itemiä, ja komponenttien määrä säilyi samana myös jätettäessä pois testaukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta koskeva itemi edellisten kahden osa-aineiston tapaan. Toteutuksessa analyysissä oli siten mukana 19 itemiä. 13 muuttujaa latautui selkeästi yhteen pääkomponenttiin ja kuusi vähintään jonkin verran kahden pääkomponenttiin. Korrelaatiomatriisista ei löytynyt muuttujia, jotka eivät olisi tilastollisesti merkitsevästi korreloineet muihin muuttujiin, joten yhtäkään muuttujaa ei tämän perusteella voitu sulkea pois analyysistä.

Kaiser-Mayer-Olkin -testin arvo oli 0,798, mikä ylitti asetetun vähimmäisarvovaatimuksen 0,6. Bartlettin sfäärisyystestillä havaittu merkitsevyytaso oli pienempi kuin .001, joten muuttujien välillä oli testin mukaan todellisia korrelaatioita. Kaikkien testien tulokset näin ollen tukivat korrelaatiomatriisin sopivuutta pääkomponenttianalyysiin tässäkin aineiston osassa.

Kommunaliteettien vaihteluväli oli 0,49–0,76. Näin ollen ei löytynyt yhtään muuttujaa, jonka vaihtelua komponentit eivät olisi selittäneet riittävästi. Muodostuneet kuusi pääkomponenttia (ominaisarvo > 1) selittivät

62,8 % muuttujien varianssista. Varsinaiset kuusi pääkomponenttia sisältöineen ja selostuksineen on kuvattu tulososassa. Taulukossa 11.3 on kuvattu muodostetut keskiarvomuuttujat reliabiliteettikertoimineen. Kuten taulukosta nähdään, pääkomponentti 6 sisälsi vain yhden itemin. Tämän havainnon jälkeen kokeiltiin analyysiä määräämällä pääkomponenttien määräksi viisi. Tällöin kuitenkin koko malli muuttui paitsi selitysteeltään heikommaksi, myös sisällöllisesti hyvin vaikeasti tulkittavaksi. Myöskään pääkomponenttien 5 ja 6 yhdistäminen yhdeksi muuttujaksi ei ollut mahdollista.

TAULUKKO 11.3 Testattujen uskomusten muodostama pääkomponenttimalli.

Pääkomponentti	Itemien numerot*	Cronbachin alfa
1	26a, 26b, 26c, 26e, 20i, 27c, 27i	0,839
2	27a, 27b, 27d	0,755
3	26d, 26f, 26h	0,417
4	26g, 27e, 27f	0,536
5	27j, 27k	0,425
6	27g	---

* Itemien numerot viittaavat lomakkeen kysymyksiin ks. Kuva 10.2, luku 10. Huom. iteminumerot eivät kaikilta osin vastaa suoraan psykologien lomakkeen kysymysnumerointia Kuvassa 10.1.

Pääkomponenttimallin avulla muodostettujen uskomuskokonaisuuksien lisäksi koottiin soveltuvuusarviointiin kohdistetuista kahdeksasta uskomusväittämästä keskiarvomuuttuja, johon otettiin mukaan seitsemän psykologisia testejä koskevaa väittämää (kysymykset 28a–28g). Kahdeksas, haastattelua koskeva, väittämä jätettiin keskiarvomuuttujan ulkopuolelle. Keskiarvomuuttujan Cronbachin alfa oli 0,815.

11.2.2.4 MALLEJA VERTAILEVAT ANALYYSIT

Keskiarvomuuttujien kuvailevia tunnuslukuja (keskiarvo, keskihajonta) tarkasteltiin suhteessa kahden muun osa-aineiston vastaaviin tietoihin niiltä osin, kuin muodostuneiden kokonaisuuksien voitiin katsoa vastaavan sisällöllisesti toisiaan.

Lopuksi analysoitiin vastaajien taustatietojen yhteyksiä kaikkien kolmen osa-aineiston pääkomponentteihin eli uskomuskokonaisuuksiin. Yhteyksiä tarkasteltiin kahden riippumattoman otoksen t-testin avulla ja useampi-luokkaisissa muuttujissa yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Levenen testin arvon perusteella käytettiin joko Brown-Forsythen robustia keskiarvotestiä ja Tamhanen testiä tai F-testiä ja Tukeyn testiä.

11.2.3 Ohjeiden toteutumista koskevien vastausten analysointi

Testausprosessien laadun toteutumista lähestyttiin kysymällä, kuinka hyvin psykologit tunsivat testien käytöstä laadittuja ohjeita, minkälaiseksi he arvioivat testien käyttötaitonsa ja miten he suhtautuivat ohjeiden noudattamiseen. Lisäksi selvitettiin ohjeiden toteutumista psykologien itseraportointien kautta ja testattujen testausprosessin aikana tekemien havaintojen avulla. Testatuilta selvitettiin myös taustaksi heidän ennakkotietojaan ja -odotuksiaan sekä aiempia kokemuksiaan psykologisesta testaamisesta.

Psykologien aineistossa testaamista koskevien ohjeistojen tuntemusta ja testien käyttötaitoa koskevat kysymykset esitettiin kaikille ja ne analysoitiin yli koko aineiston ($n = 1777$). Ohjeiden toteuttamista testaus-tilanteissa koskeviin kysymyksiin vastasivat ainoastaan testejä käyttävät psykologit, joten näissä analyyseissä $n = 1398$. Testattujen osa-aineiston analyyseissä oli mukana koko otos ($n = 193$) lukuun ottamatta aiempia kokemuksia koskevia kysymyksiä, joihin vastasivat vain ennenkin testeissä käyneet henkilöt ($n = 147$). Samoin palautteen saamista koskeviin kysymyksiin pystyivät vastaamaan vain henkilöt, jotka olivat soveltuvuustestauksen jälkeen saaneet palautetta.

Kaikkia kysymyksiä tarkasteltiin ensin kuvailevien tietojen avulla. Näin tehtiin myös yksittäisille ohjeväittämille ja suunnitellun toiminnan mallin komponenttikysymyksille tulosten käytännön hyödynnettävyyden parantamiseksi, sillä mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi virheiden tarkka paikannus on olennaista. Kaikissa ohjeita koskevissa kysymyksissä taustamuuttujien yhteyksien tarkastelu tehtiin t-testin tai yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla.

Väittämäkohtaisen tarkastelun jälkeen ohjemuuttujat analysoitiin pääkomponenttianalyysin avulla, jotta voitiin toisaalta arvioida ohjeiston rakennetta ja toisaalta havaita samankaltaisten ohjeiden ryhmittymistä kokonaisuuksiksi, joita hyödynnettiin myös taustamuuttujien suhteen tehdyissä vertailuissa. Pääkomponenttianalyysin käyttöön päädyttiin, sillä faktorianalyysin kaikki edellytykset eivät täyttyneet aineistossa.

11.2.3.1 PSYKOLOGIEN OHJEVASTAUSTEN MUODOSTAMA PÄÄKOMPONENTTIMALLI

Itemien välisistä korrelaatiokertoimista 90 % poikkesi tilastollisesti merkitsevästi nolasta merkitsevyystasolla .05, joten korrelaatiomatriisin käytön edellytys pääkomponenttianalyysissä tältä osin täyttyi. Pääkomponenttien väliset korrelaatiokertoimet olivat korkeintaan kohtalaisia vaihteluvälin ollessa 0,015–0,43. Lisäksi 51 korrelaatiokerrointa 55:stä, siis 93 %, oli tilastollisesti merkitseviä tasolla .05, joten vinokulmainen Promax-rotatio oli parempi kuin suorakulmainen Varimax-rotatio.

Pääkomponenttianalyysi tarjosi 11 pääkomponentin ratkaisua, jossa olivat mukana kaikki 45 itemiä. Mallille oli ominaista, että suurin osa itemeistä latautui voimakkaasti useampaankin komponenttiin. 16 muuttujaa latautui selkeästi yhteen ja 29 vähintään kahteen pääkomponenttiin. Laskettaessa reliabiliteettikertoimia havaittiin useiden vaihtoehtojen tarkastelun jälkeen analyysin automaattisesti tarjoaman mallin olevan sisällöllisesti sekä tunnusluvuiltaan toimivin vaihtoehto lukuun ottamatta kahta pääkomponenttia, joita ei kuitenkaan itemejä siirtämälläkään ollut mahdollista parantaa. Korrelaatiomatriisista ei löytynyt muuttujia, jotka eivät tilastollisesti merkitsevästi olisi korreloineet muihin muuttujiin, joten yhtäkään muuttujaa ei tämän perusteella voitu sulkea pois analyysistä. Pääkomponenttianalyysi määrättiin vielä muodostamaan 6–10 pääkomponentin mallit, jotka ratkaisuina osoittautuivat kaikki selvästi heikommiksi ja selitysasteeltaan selvästi matalammiksi kuin 11 pääkomponentin ratkaisu.

Kaiser-Mayer-Olkin -testin arvo oli 0,894, mikä ylitti suhdeluvulle asetetun teoreettisen vähimmäisarvovaatimuksen 0,6. Bartlettin sfäärisyys-testin mukainen havaittu merkitsevyystaso oli pienempi kuin .001, joten muuttujien välillä oli testin mukaan todellisia korrelaatioita. Kaikkien

testien tulokset siten tukivat korrelaatiomatriisin sopivuutta pääkomponenttianalyysiin tässäkin aineiston osassa. Kommunaliteettien vaihteluväli oli 0,36–0,65, joten komponentit selittivät kaikkien muuttujien vaihtelua riittävästi. Muodostuneet 11 pääkomponenttia (ominaisarvo > 1) selittivät 48,6 % muuttujien varianssista.

Pääkomponenttianalyysin perusteella muodostettiin 11 keskiarvomuuttujaa. Alla on esitetty pääkomponentteihin latautuneet itemit lomakkeen kysymysnumeroin sekä keskiarvomuuttujien reliabiliteettitiedot. Pääkomponenttien sisältö esitetään yksityiskohtaisemmin tulososassa. Malli on esitetty tiivistetysti taulukossa 11.4, mikä on tässä yhteydessä mahdollista, koska pääkomponenttianalyysin jälkeen ei tehty muutoksia keskiarvomuuttujia rakennettaessa.

TAULUKKO 11.4 Testejä käyttävien psykologien ohjeiden noudattamisesta muodostunut pääkomponenttimalli.

Pääkomponentti	Itemien määrä	Itemit lomakkeessa*	Cronbachin alfa
1	6	16d, 17h, 19d, 19f, 19g, 19k	0,804
2	8	16b, 16g, 16k, 17c, 17f, 17k, 17m, 17n	0,769
3	4	18b, 18c, 18d, 18f	0,535
4	4	16c, 16h, 17e, 19b	0,639
5	4	16l, 18a, 18e, 19a	0,480
6	5	17l, 19c, 19e, 19h, 19j	0,383
7	4	17a, 17b, 17g, 17j	0,502
8	2	17o, 19i	0,321
9	3	16e, 16j, 16m	0,266
10	3	16a, 16f, 16i	0,279
11	2	17d, 17i	0,265

* Itemien numerot vastaavat lomakkeen kysymysten numerointia ks. Kuva 10.1, luku 10.

Pearsonin korrelaatiokertoimien ja lineaaristen regressioanalyysien avulla analysoitiin muodostuneiden 11 ohjeiden toteuttamista kuvaavien keskiarvomuuttujien yhteyksiä aiemmin muodostettuihin kuuteen uskomuskokonaisuuteen.

11.2.3.2 TESTATTUJEN OHJEVASTAUSTEN MUODOSTAMA PÄÄKOMPONENTTIMALLI

Itemien välisistä korrelaatiokertoimista 51,4 % poikkesi tilastollisesti merkitsevästi nolasta ($P < .05$), joten korrelaatiomatriisin käytön edellytys pääkomponenttianalyyssissä täyttyi. Pääkomponenttien väliset korrelaatiokertoimet olivat korkeintaan kohtalaisia vaihteluvälin ollessa 0,013–0,36. Lisäksi 15 korrelaatiokerrointa 28:stä (54 %) oli tilastollisesti merkitseviä tasolla .05, joten vinokulmainen Promax-rotaatio oli parempi kuin suorakulmainen Varimax-rotaatio.

Pääkomponenttianalyysi tarjosi yhdeksän pääkomponentin ratkaisua, jossa olivat mukana kaikki 31 itemiä. Mallia arvioitaessa ja testattaessa havaittiin kuitenkin kahdeksan pääkomponentin ratkaisun olevan toimivin ilman, että selityssaste tai tunnusluvut juurikaan heikkenivät. Itemeistä 14 latautui selvästi yhteen pääkomponenttiin ja 17 vähintään kahteen. Muutama itemi latautui lähes yhtä voimakkaasti kahteen pääkomponenttiin, joten niiden siirtäminen komponentista toiseen oli mahdollista kokonaisuuksien sisällön terävöittämiseksi. Korrelaatiomatriisista ei löytynyt muuttujia, jotka eivät tilastollisesti merkitsevästi olisi korreloineet muihin muuttujiin, joten yhtäkään muuttujaa ei tämän perusteella voitu sulkea pois analyysistä.

Kaiser-Mayer-Olkin -testin arvo oli 0,766, mikä ylitti asetetun vähimmäisarvovaatimuksen 0,6. Bartlettin sfäärisyystestillä havaittu merkitsevyytaso oli pienempi kuin .001, joten muuttujien välillä oli testin mukaan todellisia korrelaatioita. Kaikkien testien tulokset tukivat siis korrelaatiomatriisin sopivuutta pääkomponenttianalyyssiin.

Kommunaliteettien vaihteluväli oli 0,36–0,94 lukuun ottamatta yhtä muuttujaa, jonka arvo alitti asetetun 0,3 rajan ("Sain haltuuni testimateriaaleja, esim. kotona täytettäväksi tai tekemäni testipaperit itselleni", 0,26). Muodostuneet kahdeksan pääkomponenttia (ominaisarvo > 1) selittivät 61,1 % muuttujien varianssista.

Pääkomponenttianalyysin perusteella muodostettiin kahdeksan keskiarvomuuttujaa. Alla on esitetty taulukossa 11.5 pääkomponentteihin latautuneet itemit lomakkeen kysymysnumeroin (Kuva 10.2, luku 10) sekä keskiarvomuuttujien reliabiliteettitiedot. Pääkomponenttien sisältö esitetään yksityiskohtaisemmin tulososassa.

TAULUKKO 11.5 Testattujen ohjeiden noudattamisesta muodostunut pääkomponenttimalli.

Pääkomponentti	Itemien määrä	Itemit lomakkeessa*	Cronbachin alfa
1	4	23, 24a, 24b, 24c	0,920
2	5	18g, 18j, 19d, 19f, 19h	0,796
3	6	18a, 18h, 20a, 20b, 20c, 20d	0,714
4	5	18c, 19a, 19b, 19c, 19e	0,595
5	2	21, 22	0,637
6	4	19i, 19j, 20e, (-)20f	0,529
7	3	18e, 18i, 18k	0,561
8	2	18b, 19g	0,445

* Itemien numerot vastaavat lomakkeen kysymysten numerointia ks. Kuva 10.2, luku 10.

Pääkomponenttianalyysin tarjoamaan malliin verrattuna oli tarpeellista tehdä muutamia itemisiirtoja keskiarvomuuttujien muodostamiseksi. Pääkomponenttiin 3 ryhmittyi analyysin tarjoamassa ratkaisussa viisi itemiä, joista kuitenkin yksi (19e, lataus 0,45) siirrettiin pääkomponenttiin 4, johon se latautui arvolla 0,33. Siirto paransi kummankin keskiarvomuuttujan reliabiliteettia. Kokonaisuuteen puolestaan lisättiin itemi 18a, joka analyysissä sijoittui pääkomponenttiin 8 latauksella 0,55, ja tähän pääkomponenttiin 3 latauksella 0,53. Samoin siirrettiin itemi 20c, joka latautui tähän 0,48 ja alkuperäiseen pääkomponenttiin 8 latauksella 0,51. Pääkomponentti 8 muodostui analyysin tarjoamassa ratkaisussa neljästä itemistä (18b, 19g, 18a ja 20c). Kaksi vähiten latautuvaa muuttujaa (18a ja 20c) latautuivat myös muihin pääkomponentteihin, mutta lopullisesti ne siis asetettiin pääkomponenttiin 3. Pääkomponentin 5 reliabiliteettikertoimesta (0,637) voidaan vielä huomauttaa, että sitä voidaan pitää huomattavan korkeana vain kahdesta itemistä muodostetulle keskiarvomuuttujalle.

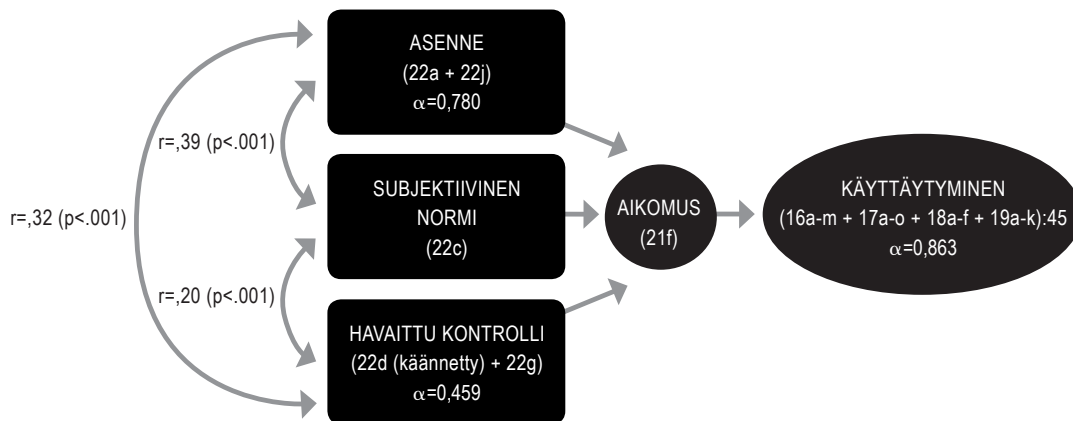
Lopuksi analysoitiin muodostuneiden kahdeksan pääkomponentin mahdollisia yhteyksiä aiemmin muodostettuihin kuuteen uskomuskokonaisuuteen Pearsonin korrelaatiokertoimen ja lineaarisen regressioanalyysin avulla.

11.2.4 Suunnitellun toiminnan mallia koskevat analyysit

Ajzenin (1988 ja 2005) mallin sopivuutta ohjeiden noudattamisen selittämiseen analysoitiin psykologien vastauksissa korrelaatioiden, lineaarisen regressioanalyysin ja rakenneyhtälömallinnuksen (SEM) avulla. Suunnitellun toiminnan mallia on myös mahdollista muunnella, jolloin on sallittua käyttää vaihtoehtoisia tai täydentäviä muuttujia mallissa (Bailey, 2006). Myös Ajzen (1991) kannustaa etsimään malliin mukaan soveltuvia lisäkomponentteja. Tämän perusteella tässä tutkimuksessa kokeiltiin liittää malliin selittäjiksi myös ohjeiden tuntemusta kuvaava keskiarvomuuttuja, testien käytön määrää kuvaava muuttuja sekä testaajan uskomuksia kuvaavat pääkomponentit.

Muuttujien välisiä yhteyksiä tutkittaessa käytetään useimmiten Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa (r) (Metsämuuronen, 2002), ja regressio- sekä SEM-analyysien käyttö edellyttävät muuttujien korrelaatioiden ja multikollineaarisuuden analysointia. Regressioanalyysillä voidaan tutkia, kuinka paljon yksi tai useampi muuttuja selittää tai ennustaa jotakin toista muuttujaa (Katajisto, 2008). Rakenneyhtälömallinnus puolestaan mahdollistaa monimutkaisten muuttujien välisten suhteiden tutkimisen (Metsämuuronen, 2002). Se on tarkoitettu tilanteisiin, joissa tutkijalla on olemassa jonkinlainen teoria siitä, kuinka muuttujien pitäisi suhtautua toisiinsa. Siinä tavoitteena on tutkia aineiston perusteella, saako teoria tukea. SEM-analyysissä verrataan aineistosta saatavaa havaittua ja mallin muodostamaa teoreettista kovarianssimatriisia toisiinsa (Metsämuuronen, 2002). Mikäli matriisit eroavat toisistaan huomattavasti, voidaan sanoa, että muodostettu faktorimalli on epätodennäköinen ja siten huono (Metsämuuronen, 2009, 1449).

Suunnitellun toiminnan mallia sovellettaessa käytetään selittävien komponenttien mittaamiseen sekä suoria että epäsuoria kysymyksiä. Käytetyt kysymykset on esitetty edellä taulukossa 10.2 luvussa 10. Osaa komponenteista mitattiin useammalla kysymyksellä ja osasta kysymyksiä oli luotava uudet painotetut muuttujat Ajzenin (2006) ja Francisin ym. (2004) ohjeiden mukaisesti. Regressioanalyyseissä ja rakenneyhtälömallinnuksessa käytetyt muuttujat on kerätty kuvioon 11.1

KUVIO 11.1 Suunnitellun toiminnan mallin komponenttien muodostaminen ja selittävien muuttujien keskinäiset korrelaatiot. (Sulkeissa kysymyksen numero lomakkeessa, ks. Kuva 10.1).

Mallin selitettävää vastetta eli käyttäytymistä mitattiin ohjeiden noudattamista koskeneella 45 väittämällä. Näistä muodostettiin keskiarvomuuttuja, jota tässä yhteydessä voidaan kutsua yleisarvosanaksi ohjeiden toteuttamisesta. Keskiarvomuuttujan Cronbachin alfa oli korkea: 0,863.

Mallin neljää muuta komponenttia mitattiin samoin suorilla kysymyksillä. Aikomusta ohjeiden noudattamiseen ja subjektiivista normia kysyttiin kumpaakin yhdellä kysymyksellä. Asennetta mitattiin kahdella kysymyksellä, joista muodostettiin keskiarvomuuttuja. Vastaavasti havaittua kontrollia kysyttiin kahdella kysymyksellä, joista tehtiin keskiarvomuuttuja. Asenne-komponentin Cronbachin alfa oli 0,780 ja kontrolli-komponentin alfa = 0,459, joita voidaan pitää riittävinä, sillä reliabiliteetti jää lyhyissä mittareissa matalammaksi (Metsämuuronen, 2009, 79).

Mallin lisäkomponenttina käytetty erilaisten ohjeistojen tuntemusta kuvaava keskiarvomuuttuja muodostettiin lomakkeen kysymyksistä 10a–f ja sen alfa oli 0,768. Testien käytön määrää kuvaamaan käytettiin yksittäistä muuttujaa, joka mittasi testattavien henkilöiden määrän kuukautta kohti. Testaajan uskomuksia kuvaamaan käytettiin aiemmin selostettuja kuutta uskomuspääkomponenttia.

Suoraan mitattujen komponenttien taustalla olevien uskomusten tarkastelun aluksi muodostettiin uudet, painotetut muuttujat. Niitä tehtiin asenneuskomuksista viisi, normiuskomuksista yksi ja kontrolliuskomuksista kaksi (ks. Kuvio 11.1). Kunkin painotetun uskomuksen yhteyttä komponenttia suoraan mittaavaan muuttujaan analysoitiin Pearsonin korrelaatiokertoimien ja soveltuvien osin lineaarisen regressioanalyysin avulla.

Näiden uskomusten sekä myös aiemmin muodostettujen uskomuspääkomponenttien yhteyttä suoraan käyttäytymiseen arvioitiin vielä Francisin ym. (2004) suosittelemalla tavalla jakamalla vastaajat yleisarvosanan perusteella kahteen ryhmään: ”satunnaisesti ohjeita noudattaviin”, jotka raportoivat noudattavansa ohjeita keskimäärin harvemmin kuin ”useimmiten” (arvo < 4,00) ja ”ohjeita vahvasti noudattaviin”, jotka arvioivat toimivansa ohjeiden mukaisesti vähintäänkin ”useimmiten” (arvosana \geq 4,00). Ryhmien välisiä eroja analysoitiin t-testin avulla.

Lopuksi tarkasteltiin koko mallin sopivuutta SPSS 18.0 + AMOS 18.0 -ohjelmiston rakenneyhtälömallinnuksen avulla. Näiden analyysien tulokset on kuvattu tulososassa luvussa 17. Koska sekä regressio- että SEM-analyysin käyttöön liittyy kuitenkin valintoja ja rajoitteita, käsitellään ne tässä yhteydessä.

Regressiomalliin mukaan otettavat selittäjät saattavat korreloida vahvasti keskenään (multikollineaarisuus), jolloin molempien selittäjien käyttö mallissa ei ole järkevää, koska ne kuvaavat samaa ilmiötä (Katajisto, 2008). Samoin SEM-analyysi on herkkä yhteisvaihtelulle (Metsämuuronen, 2009, 1451). Nämä selittävien komponenttien keskinäiset korrelaatiot on esitetty yllä Kuviossa 11.1. Komponenttien välillä oli merkitsevän tasoiset korrelaatiot, mutta niiden voimakkuutta voidaan pitää kohtuullisena tai pienenä. Regressio- ja SEM-analyysiä käytettäessä oletuksena on myös vastausten normaalijakautuma (Katajisto, 2008; Metsämuuronen, 2009, 1451), joka ei tämän tutkimuksen kohdalla toteutunut. Normaalijakaumasta poikkeaminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että regressioanalyysiä ei voisi soveltaa (Katajisto, 2008). Keskeisen raja-arvolauseen mukaisesti riittävän suuri otoskoko mahdollistaa analyysien käytön, sillä otettaessa satunnaisia otoksia mistä hyvänsä jakaumasta, saadun keskiarvomuuttujan jakauma noudattaa normaalijakautumaa otosten lukumäärän kasvaessa (Metsämuuronen, 2009, 959). Tässä vastausten määrä oli suuri ($n=1398$), kun esimerkiksi Francis ym.

(2004) suosittelivat, että suunnitellun toiminnan mallin analyysissä noin 80 vastausta olisi riittävä määrä.

Toisaalta SEM-analyysissä suuri otoskoko on huomioitava analyysin tunnuslukuja tarkasteltaessa. Rakenneyhtälömallin hyvyyden arviointi perustuu khiin neliö -jakaumaan. Khiin neliö -testi saattaa kuitenkin hylätä mallin nollahypoteesin (H_0 : teoreettinen kovarianssirakenne on sama kuin aineiston tuottama rakenne) liian helposti, mikäli otoskoko on riittävän suuri (Metsämuuronen, 2009, 1451, 1460). Testi ei olekaan ensisijainen mitta mallin hyvyydelle, kun aineistossa on yli 700 havaintoa (Metsämuuronen, 2009, 1487). Khiin neliö -testin liian helppoa hylkäämistä voidaan arvioida Bentlerin ja Bonnetin normeeratun yhteensopivuuskertoimen NFI (Normed Fit Index) avulla. Mikäli NFI:n arvo on suurempi kuin 0,90, mutta X^2 -testi on hylännyt mallin, khiin neliö -testi on hylännyt mallin todennäköisesti suuren otoskoon vuoksi (Metsämuuronen, 2009, 1461).

Analysoidussa aineistossa toteutui edellä kuvattu tilanne. Tällöin oli siirryttävä tarkastelemaan mallin IFI- (Incremental Fit Index) ja CFI-indeksejä (Comparative Fit Index). Malli on riittävä, jos näiden testien arvot ovat suurempia kuin 0,90. Lisäksi Root mean square error of approximation eli RMSEA kuvaa mallin hyvyyttä, jonka osalta on esitetty, että arvot $< 0,05$ osoittavat hyvää mallin sopivuutta, arvot 0,05–0,08 kuvaavat melkoista harhaa approksimoinnissa ja arvot $> 0,1$ hylättävää mallia (Metsämuuronen, 2009, 1463).

Tärkeä muuttujakohtainen riittävyysmitta on R^2 eli multippelikorrelaatio-kertoimen neliö eli yhden latentin muuttujan tapauksessa faktorilatauksen neliö, joka kuvaa sitä, kuinka hyvin kyseinen muuttuja mittaa latenttia muuttujaa. Mikäli R^2 on pienempi kuin 0,30, muuttuja ei välttämättä mittaa latenttia muuttujaa kovinkaan tarkasti (Metsämuuronen, 2009, 1464). On kuitenkin huomattava, että malli saattaa olla joiltakin osin heikko, vaikka se yleisesti ottaen olisikin kohtuullisen hyvä (Nummenmaa ym., 1997). Näistä syistä on tärkeää kiinnittää huomiota myös muuttuja-, parametri- ja havaintokohtaisiin riittävyysmittoihin.

Lopuksi on huomattava, että suunnitellun toiminnan mallin testaaminen rakenneyhtälömallinnuksen avulla on hankalaa, koska Ajzenin (1988 ja 2005) esityksessä havaitun kontrollin yhteys kohdistuu aikomuksen ja käyttäytymisen väliseen yhteyteen, ei siis suoraan kumpaankaan kom-

ponenttiin (ks. Kuvio 4.1, luku 4). SEM-analyysissä asia voidaan ratkaista tekemällä kaksi erillistä mallinnusta, joissa toisessa yhteys lasjetaan ainoastaan havaitun kontrollin ja aikomuksen välillä ja toisessa sekä havaitun kontrollin ja aikomuksen että havaitun kontrollin ja käyttäytymisen välillä (Stahl, 2010).

11.2.5 Testattujen kokemuksia välittävien tekijöiden analysointi

Testattujen osa-aineistossa haluttiin selvittää, mitkä tekijät selittävät henkilön kokemaa testausprosessin laatua tai hänelle syntynyttä loppuvaikutelmaa testauksesta. Yhteyksiä arvioitiin Pearsonin korrelaatio-kertoimien ja lineaarisen regressioanalyysin avulla. Tarkastelun aluksi kerättiin yhteenveto aiemmissa tutkimuksissa löydetyistä yhteyksistä ensiksi testausprosessin laadun kokemuksen ja toiseksi henkilön uskomusten tai asenteen ja erilaisten välittävien muuttujien kesken. Yhteenvedot on esitetty tulosten yhteydessä taulukoissa 18.1 ja 18.6, luku 18.

Koska valmista mallia ei ollut löydettävissä välittävien tekijöiden ja vasteiden välisistä yhteyksistä, testattiin useita erilaisia mallivaihtoehtoja ensin taaksepäin askeltavan lineaarisen regressioanalyysin avulla, jonka jälkeen parasta mallia mallinnettiin SEM-analyysillä. Tutkittavia vasteita muodostettiin kaksi. Ensin muodostettiin keskiarvomuuttuja 25 kysymyksestä, jotka kuvasivat testausprosessin sujumista testaamisesta annettujen ohjeiden suuntaisesti (lomakkeen kysymykset 18a–c, 18e, 18g–k, 19a–j, 20a–f, ks. Kuva 10.2). Muodostunut keskiarvomuuttuja vastasi psykologien aineiston ”yleisarvosana”-muuttujaa. Tämän muuttujan katsottiin kuvaavan testattavan kokemaa prosessin kokonaislaatua. Keskiarvomuuttujan Cronbachin alfa oli 0,814.

Toinen vaste, jota voidaan nimittää ”loppuvaikutelmaksi”, muodostui kolmesta itemistä, jotka käsittelivät testauksesta jäänyttä yleistä mielikuvaa skaalalla myönteinen–kielteinen (lomakkeen kysymys 15b), aikomusta osallistua vastaavaan testaukseen tilaisuuden tullen uudelleen (17a) ja aikomusta suositella muillekin testaukseen osallistumista (17b, ks. Kuva 10.2). Regressioanalyysit suoritettiin aluksi erillisinä näille kolmelle muuttujalle, sillä esimerkiksi suositteluaikomusta on tutkimuksissa aiemmin käsitelty itsenäisenä muuttujana. Mallit muodostuivat selittäjien osalta niin samankaltaisiksi, että itemeistä tehtiin keskiarvomuuttuja, jonka

Cronbachin alfa oli 0,735. Kolmen itemin keskinäiset korrelaatiot vaihtelivat $r = 0,40-0,58$ ($p < .001$). Loppuvaikutelma- ja yleisarvosana-muuttajat puolestaan korreloivat toisiinsa $r = 0,56$ ($p < .001$).

Tässä tutkimuksessa testattiin 8 selittävän tekijän yhteyttä koettuun laatuun ja testauksesta jääneeseen loppuvaikutelmaan lineaarisen regressioanalyysin avulla. Mukana olivat kaikki taulukossa 18.1 esitetyt tekijät lukuun ottamatta aikaisempaa kokemusta soveltuvuusarviointista, sillä tässä aineistossa vastaajien määrä oli tämän kysymyksen kohdalla muista poikkeava. Sen sijaan mukaan otettiin selittäviksi tekijöiksi myös palautteen (suullisen ja kirjallisen) saaminen sekä testattavan ennakkotietojen määrä psykologisesta testaamisesta. Näiden lisäksi tehtiin regressioanalyysi aineiston osassa, joka sisälsi ennenkin soveltuvuustestaukseen osallistuneet henkilöt ($n = 123$), jolloin oli mahdollista liittää selittäjiin aiempi kokemus soveltuvuustestauksesta (määrä sekä kokemuksen myönteisyys), aiempien testausten lopputulos (työnsaanti) sekä arvio testitulosten osuvuudesta. Mallin selitysaste jäi kuitenkin hyvin heikoksi ja siihen tulleiden selittävien tekijöiden määrä hyvin pieneksi, joten tätä mallia ei käsitelty pidemmälle.

Lopuksi etsittiin vielä ennakko-odotuksiin tai suoritusmotivaatioon mahdollisesti yhteydessä olevia tekijöitä sekä Pearsonin korrelaatiokertoimien että regressioanalyysien avulla. Samoin malleihin sovitettiin aiemmin muodostettuja uskomuspääkomponentteja, mutta tarkasteluissa havaittiin, että uskomuksia on ainakin tässä aineistossa tarkasteltava osin itsenäisesti.

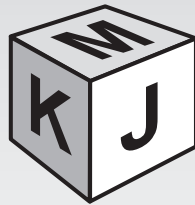
Uskomuksiin yhteydessä olevia tekijöitä arvioitiinkin omissa analyyseissä tutkimuksissa aiemmin havaittujen yhteyksien pohjalta. Nämä havainnot on kerätty yhteen tulosten yhteydessä esitetystä taulukosta 18.6. Analyysejä hankaloitti tässä tutkimuksessa se, etteivät uskomukset suinkaan muodostaneet yhtä kokonaisuutta, vaan ne jakautuivat kuuteen kokonaisuuteen. Näin ollen tarkastelut tehtiin erikseen kuhunkin pääkomponenttiin lukuun ottamatta pääkomponentteja 5 ”Testien käytön määrää koskevat uskomukset” ja 6 ”Testien käytön helppoutta kuvaava uskomus”, joita ei katsottu erityisen kiinnostaviksi kokonaisuuksiksi tässä yhteydessä.

Testattujen aineistossa käytettiin myös rakenneyhtälömallinnusta, vaikka se onkin tarkoitettu tilanteisiin, joissa tutkijalla on olemassa jonkinlainen teoria siitä, kuinka muuttujien pitäisi suhtautua toisiinsa. Tätä keskinäistä suhdetta pyrittiin hahmottamaan yllä esitetyllä tavalla aiempien tutkimusten yksittäisten havaintojen pohjalta. Sovitetut mallit on kuvattu tulososassa.

Sekä regressio- että SEM-analyysissä selittävien muuttujien multikollineaarisuus saattaa olla ongelmallinen (Katajisto, 2008). Selittävien muuttujien keskinäiset korrelaatiot olivat tässä kuitenkin vähäisiä. Voimakkaimmin korreloivat aikaisempi osallistuminen psykologiseen testaukseen ja ennakkotietojen määrä ($r = 0,48$, $p < .001$). Nämä muuttujat eivät sopineet selittäjiksi malleihin yhtäaikaisesti. Ennako-odotukset korreloivat suoriutumismotivaatioon ($r = 0,26$, $p < .001$) ja tyytyväisyyteen omasta suoriutumisesta ($r = 0,27$, $p < .001$) tilastollisesti merkitsevästi, mutta vähäisessä määrin. Muilta osin selittäjien yhteisvaihtelu oli tätäkin vähäisempää.

Regressio- ja SEM-analyysiä käytettäessä oletuksena on myös vastausten normaalijakautuma (Katajisto, 2008; Metsämuuronen, 2009, 1451), joka ei tämän tutkimuksen kohdalla toteutunut. Keskeisen raja-arvolauseen mukaisesti riittävän suuri otoskoko kuitenkin mahdollistaa analyysien käytön (Metsämuuronen, 2009, 959). Tässä osa-aineistossa vastausten määrä oli 193, joka oli huomattavasti pienempi kuin psykologien osa-aineiston analyysissä, mutta jota kuitenkin pidettiin riittävänä analyysien suorittamiseksi. Rakenneyhtälömallin hyvyyden arviointiin pienempi otoskoko heijastui khiin neliö -testin suurempana luotettavuutena.

TUOKSET

12 Testien käytön määrä

Testien käyttöä koskevissa tutkimuksissa esitetään usein arvioita ja mielipiteitä testaamisen yleisyydestä ja tulevaisuudennäkymistä. Mikäli arvioita ei ole ankkuroitu konkreettisiin, numeerisiin ilmaisuihin, on kyseessä testien käyttöön liittyvä uskomus asiasta. Tässä tutkimuksessa sekä psykologeja että testattuja pyydettiin arvioimaan testaamisen yleisyyttä ja testien käytön kehityssuuntaa Suomessa. Tämän lisäksi psykologeilta kysyttiin myös testattavien asiakkaiden määrää, testaamisen osuutta työstä sekä testatuilta heidän erilaisiin psykologisiin testauksiin osallistumiskertojensa määrää.

Seuraavassa esitetään ensin vastaajien uskomukset testien käytön volyymistä ja sen jälkeen tarkemmat, määrälliset tiedot testien käytöstä. Lisäksi raportoidaan taustamuuttujien yhteyksiä näihin. Psykologien taustamuuttujissa tässä tutkimuksessa on huomattava kolmen ajallisen muuttujan (ikä, työvuodet psykologin työssä ja psykologiksi valmistumisvuosikymmen) voimakas yhteisvaihtelu (korrelaatiot $r > 0,9$). Tästä syystä näiden kolmen muuttujan yhteydet eri tekijöihin olivat varsin yhteneviä ja tässä raportoidaan siksi ainoastaan työkokemuksen yhteys eri kysymyksiin. Joissakin kysymyksissä valmistumisvuosikymmen osoittautui kuitenkin myös mielenkiintoiseksi, jolloin nämä tiedot on esitetty.

12.1 Käsitukset testaamisen yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa

Psykologien käsityksen mukaan testaaminen on Suomessa yleistä. Testien käytön lisääntymiseen uskottiin maltillisemmin. Testatut uskoivat psykologejaakin vahvemmin yleisyyteen ja erityisesti yleistymiseen Suomessa (Taulukko 12.1). Arviot testaamisen yleisyydestä ja yleistymisestä

myös korreloivat toisiinsa, ja pääkomponenttianalyysissä ne muodostivat oman kokonaisuutensa.

TAULUKKO 12.1 Käsitykset testaamisen yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa.

Väittämä	Ryhmä	x	sd	1	2	3	4	5
Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	PSYKOLOGIT	3,46	0,73	0,5 %	7,4 %	43,5 %	43,3 %	5,3 %
	TESTATUT	3,64	0,80	0,5 %	7,8 %	29,5 %	51,3 %	10,9 %
Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	PSYKOLOGIT	3,15	0,78	1,0 %	17,8 %	50,4 %	27,2 %	3,6 %
	TESTATUT	3,65	0,75	0,0 %	4,7 %	37,3 %	46,1 %	11,9 %

Psykologit: n = 1777, testatut: n = 193.
Vastausasteikko: 1 = ei pidä lainkaan paikkaansa, 2 = pitää paikkaansa heikosti, 3 = jonkin verran, 4 = vahvasti ja 5 = täysin.

Sukupuolella ei ollut yhteyttä uskomuksiin testien käytön yleisyydestä tai yleistymisestä. Testattujen kohdalla ei muillakaan taustamuuttujilla ollut yhteyttä näihin uskomuksiin. Kokeneet psykologit uskoivat testien käytön yleisyyteen kokemattomampia kollegojaan vähemmän. Kaikki neljä alle 20 vuotta psykologina työskennellyttä ryhmää erosivat merkitsevästi yli 20 ja yli 30 vuotta psykologina toimineista ($p < .001$). Alle 10 vuotta kokemusta omaavien psykologiryhmien vastausten keskiarvot ylittivät 3,50, kun taas kokeneimpien yli 20 ja yli 30 vuotta työskennelleiden keskiarvot alittivat 3,25. Työkokemus ei sen sijaan ollut yhteydessä arvioon testaamisen yleistymisestä.

Yleisyysarviot jakoivat psykologit valmistumisajankohdan perusteella kolmeen ryhmään: 1960- ja 1970-luvuilla valmistuneet, jotka uskoivat testaamisen yleisyyteen vähiten ($x = 3,21$ ja $x = 3,19$), 1980- ja 1990-lukulaiset, jotka uskoivat testien käytön yleisyyteen jo enemmän ($x = 3,41$ ja $x = 3,45$) sekä 2000-luvulla valmistuneet, jotka pitivät testaamista selvästi yleisempänä (3,63), kaikissa parittaisissa vertailuissa $p < .001$. Usko testaamisen lisääntymiseen kasvoi tasaisesti, mitä pidempi aika valmistumisesta oli kulunut. Tilastollisesti merkitsevän tasoinen ero oli havaittavissa vain 1970-lukulaisten ($x = 3,03$) ja 2000-lukulaisten vertailussa (3,23) ($p < .01$).

Testejä käyttävät psykologit arvioivat testaamisen yleisemmäksi ($x = 3,50$) kuin testejä käyttämättömät ($3,24$, $p < .001$). Vastaavasti testejä käyttävät uskoivat enemmän testaamisen yleistymiseen ($3,17$) kuin ei-testaavat ($3,01$, $p < .001$). Myös kuukauden aikana testattujen henkilöiden määrä oli yhteydessä psykologin käsitykseen testaamisen yleisyydestä ja mahdollisesta lisääntymisestä (Taulukko 12.2). Vähemmän kuin yhden henkilön kuukaudessa testaavat erosivat kaikista enemmän testaavista ryhmistä ($p < .01$) ja 1–4 henkilöä testaavat erosivat tätä enemmän testaavista kaikissa parittaisissa vertailuissa vähintään $p < .01$ sekä testaamisen yleisyyttä että yleistymistä koskevilla uskumuksilla.

TAULUKKO 12.2 *Psykologien kuukaudessa testaamien henkilöiden määrä ja psykologien arviot testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa.*

Testattujen määrä / kk	Yleisyys x	Yleistyminen x
0	3,27	3,01
1–4	3,42	3,10
5–10	3,57	3,24
11–20	3,64	3,27
21–30	3,75	3,60
Yli 30	4,09	3,82

N = 1777.
Vastausasteikko 1 = väittämät yleisyydestä/yleistymisestä eivät pidä lainkaan paikkaansa... 5 = väittämät pitävät täysin paikkansa.

Psykologien käsitykset testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä erosivat toisistaan tarkasteltaessa eri sovellusalojen keskiarvoja (Taulukko 12.3). Tässä on huomattava, että vastaajaa ohjattiin ottamaan kysymykseen kantaa nimenomaan yleisesti koskien koko psykologian piirissä tapahtuvaa testaamista eikä vain oman sovellusalan tilannetta tai tulevaisuudennäkymiä arvioiden. Vankeinhoidossa, työterveyshuollossa tai psykoterapiatyössä työskentelevät uskoivat vähiten testaamisen yleisyyteen. Ero oli selvä työ- ja organisaatiopsykologisissa, neuropsykologisissa ja koulupsykologisissa tehtävissä sekä ammatinvalinnanohjauksessa toimiviin nähden. Testien käytön yleistymiseen uskoivat

vahvimmin työ- ja organisaatiopsykologit ja neuropsykologit sekä muussa opetustyössä toimivat. Selkeästi vähiten lisääntymiseen uskoivat psykoterapian parissa toimivat. Myös työterveyshuollon ja vankeinhoiton alueella toimivat uskoivat muita vähemmän testaamisen lisääntymiseen, joskin hekin uskoivat väitteeseen jonkin verran.

TAULUKKO 12.3 Eri sovellusaloilla työskentelevien psykologien käsitykset testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä.

Sovellusala:	n	Yleisyys x, sd	Yleistyminen x, sd
1. Perusterveydenhuolto	124	3,36 / 0,81	3,16 / 0,90
2. Aikuisten mielenterveystyö	272	3,31 / 0,78	3,11 / 0,83
3. Lasten ja nuorten mielenterveystyö	241	3,49 / 0,74	3,07 / 0,78
4. Perheneuvonta	177	3,48 / 0,69	3,17 / 0,84
5. Työterveyshuolto	53	3,15 / 0,66	3,04 / 0,81
6. Kuntoutus	110	3,41 / 0,68	3,25 / 0,76
7. Neuropsykologinen työ	147	3,57 / 0,68	3,26 / 0,69
8. Psykoterapia	109	3,23 / 0,73	2,84 / 0,72
9. Koulupsykologinen työ	191	3,63 / 0,65	3,14 / 0,73
10. Ammatinvalinnanohjaus	121	3,56 / 0,66	3,19 / 0,77
11. Työ- ja organisaatiopsykologinen työ	92	3,66 / 0,75	3,41 / 0,81
12. Vankeinhoito	13	3,15 / 0,69	3,08 / 0,95
13. Yliopistollinen tutkimus ja opetus	42	3,55 / 0,71	3,29 / 0,60
14. Muu opetus ja koulutus	18	3,33 / 0,69	3,28 / 0,67
15. Muu ala	67	3,51 / 0,80	3,04 / 0,71
Kaikki	1777	3,45 / 0,73	3,14 / 0,80
Vastausasteikko 1 = väittämä ei pidä lainkaan paikkaansa... 5 = pitää täysin paikkansa.			

12.2 Testejä käyttävien osuus psykologien ammattikunnasta

Testejä kuvataan alan kirjallisuudessa merkittäviksi psykologin työvälineiksi. Tässä tutkimuksessa selvitettiin, kuinka suuri osuus psykologeista hyödyntää testejä työssään. Testien käyttäjien määrä oli laskettavissa kysymyksestä ”Työstäni liittyy testaamiseen (testauksen suunnittelu, toteuttaminen, tulosten käsittely ja raportointi, testien opiskelu, testitiedon seuraaminen jne.)”, jolla selvitettiin testaamisen osuutta psykologin kokonaistyöajasta. Vastausvaihtoehdot kysymyksessä olivat 0–100 %, jossa vaihtoehtoa 0 % oli nimenomaan tarkennettu huomautuksella ”en käytä testejä lainkaan”.

Tulokset osoittivat, että viisi kuudesta psykologista käytti testejä eli koko ammattikunnan tasolla psykologeista 84 % käytti testejä työssään ja 16 % ei testannut lainkaan (Taulukko 12.4). Arvioitaessa psykologien testien käytön määrää on tärkeää huomata, että testien käyttämisessä ei ole pelkästään kyse psykologin omasta vapaasta valinnasta tai kannanotosta. Toisissa työtehtävissä ei yksinkertaisesti ole tarvetta tai mahdollisuutta käyttää testejä. Tämä näkyi selvästi, kun testien käyttöä analysoitiin suhteessa vastaajan ensisijaiseen työn luonteeseen. Testejä käyttävien osuus oli huomattavasti suurempi asiakastyössä kuin esimies-, tutkimus-, opetus- tai hallintotyössä ($p < .001$). Asiakastyössä toimivista 88 % käytti testejä ja muissa tehtävissä toimivista psykologeista 57 %.

Työkokemus erotti vastaajien ääripäät toisistaan ($p < .05$) siten, että suurempi osa (90 %) korkeintaan 5 vuotta psykologina toimineista käytti testejä kuin yli 20 vuotta psykologina toimineista (77 %). Myös valmistumisvuosikymmen oli yhteydessä psykologin testien käyttöön. 1960- ja 1970-luvuilla valmistuneista pienempi osuus (58 % ja 76 %) käytti testejä kuin 1980-luvulla valmistuneista (81 %) ($p < .01$) tai 1990- ja 2000-luvuilla valmistuneista (86 % ja 90 %) ($p < .001$). Sukupuolella ei ollut yhteyttä siihen, käyttikö psykologi testejä työssään vai ei.

Testien käytön suosio eri sovellusaloilla kuvastanee samaa tilannetta, mitä edellä työn luonteen vaikutuksesta todettiin. Toisilla sovellusaloilla testejä käyttävien osuus oli selvästi suurempi kuin toisilla (Taulukko 12.4). Testejä käyttämättömien osuus vaihteli sovellusaloittain suuresti välillä 1–63 %. Pääosin useimmilla sovellusaloilla testejä käyttämättömiä psykologeja oli noin kymmenes. Neuro- ja koulupsykologiseen työhön

sekä ammatinvalinnanohjaukseen testaaminen näytti kuuluvan vääjäämättä, kun taas psykoterapian alueella valtaosa psykologeista ei käyttänyt testejä lainkaan. Merkillepantava tulos oli työ- ja organisaatiopsykologian sovellusalan suhteellisen korkea ei-testaavien määrä (27 %). Tälle sovellusalalle lukeutuvat muun muassa soveltuvuusarviointityötä tekevät, joiden on perinteisesti arvioitu testaavan paljon neuro- ja koulu-psykologisen sekä ammatinvalinnanohjauksellisen työn tavoin. Työ- ja organisaatiopsykologian alueen muissa tehtävissä testaamisen osuus lienee siten selvästi soveltuvuusarviointia harvinaisempaa, koska ei-testaavien osuus oli näin suuri. Kaikkia parittaisia vertailuja ei tässä raportoida, mutta todettakoon esimerkiksi psykoterapia-alan eronneen vaikkapa perusterveydenhuollosta selvästi ($p < .001$) tai perusterveydenhuollon olleen muiden kliinisten työalueiden kanssa yhtenevä ($p > .99$), mutta eroavan vankeinhoidon tilanteesta merkitsevästi ($p < .001$).

12.3 Testaamisen osuus psykologin työstä

Useimpien psykologien työkalupakissa oli psykologisia testejä. Toinen kiinnostava kysymys oli, kuinka merkittävän osan testien käyttö vei niitä hyödyntävien kokonaistyöajasta. Tässä käytettiin jo edellä esitettyä kysymystä: ”Työstäni liittyy testaamiseen (testauksen suunnittelu, toteuttaminen, tulosten käsittely ja raportointi, testien opiskelu, testitiedon seuraaminen jne.)”. Vastausvaihtoehdot olivat välillä 0–100 %.

Vaikka valtaosa psykologeista käytti testejä, testaaminen muodosti varsin pienen osuuden, useimmiten kymmenesosan, kokonaistyöajasta. Noin puolella testejä käyttävistä niiden parissa kului korkeintaan viidennes työajasta. Pääasiassa testien parissa toimivia psykologeja (työstä vähintään puolet liittyi testaamiseen) oli 14 %. Kenenkään työ ei ollut sataprosenttisesti testaamiseen liittyvää (Taulukko 12.4).

Testaamisen osuus työajasta vaihteli eri sovellusaloilla huomattavasti (Taulukko 12.4). Neuro- ja koulupsykologisessa työssä testien käyttö oli paitsi yleisintä, myös suuren osuuden työstä muodostava kokonaisuus. Työterveyshuollossa 90 % psykologeista kyllä käytti testejä, mutta testaaminen muodosti työstä vain hyvin pienen osan, sillä 77 % raportoi testaamisen vievän työajasta noin kymmenyksen. Ammatinvalinnanohjauksessa vastaava tilanne oli vieläkin ilmeisempi. Ammatinvalinnanohjaajista 97,5 % käytti testejä, mutta testaamisen osuus työajasta oli

yllättävän pieni (53 %:lla vastaajista kului 10 % työajasta) verrattuna siihen, miten kiinteästi ammatinvalinnanohjaukseen testaamisen mieleltään liittyvän. Tällä sovellusalalla testaamisen viemää aikaa psykologin työpäivästä saattaa kuitenkin laskea testien esittämisessä usein apuna käytettyjen muiden henkilöiden työpanos.

TAULUKKO 12.4 Testaamisen osuus psykologin työajasta koko ammattikunnan tasolla sekä eri sovellusaloilla.

Sovellusala	n	0 % = ei testaa	10 %	20 %	30 %	40 %	50 %	60 %	70 %	80 %	90 %	100 %
1. Perusterveydenhuolto	124	9	37	19	16	6	10	3	0	0	0	0
2. Aikuisten mielenterveystyö	272	14	45,5	18	8	5	5	3	0	1	0,5	0
3. Lasten ja nuorten mielenterveystyö	241	9	28	22,5	18	8	5	6	3	0	0,5	0
4. Perheneuvonta	177	10	23	30	24	9	2	2	0	0	0	0
5. Työterveyshuolto	53	9	77	6	6	2	0	0	0	0	0	0
6. Kuntoutus	110	12	41	10	22	6	4	1	0	4	0	0
7. Neuropsykologinen työ	147	1	4	15	17	9	22	12	10	8	2	0
8. Psykoterapia	109	63	29	5	2	1	0	0	0	0	0	0
9. Koulupsykologinen työ	191	3,5	12	18	27	18	12	8	0,5	0,5	0,5	0
10. Ammatinvalinnanohjaus	121	2,5	54	33	6,5	3	1	0	0	0	0	0
11. Työ- ja organisaatio-psykologinen työ	92	27	29	10	6	3	8	8	4	3	2	0
12. Vankeinhoito	13	31	38	8	0	15	0	8	0	0	0	0
13. Yliopistollinen tutkimus ja opetus	42	62	21	8	5	0	2	0	0	2	0	0
14. Muu opetus ja koulutus	18	56	33	11	0	0	0	0	0	0	0	0
15. Muu ala	67	52	22	3	9	5	6	1,5	1,5	0	0	0
Kaikki (n = 1777)	% n	16,2 287	31,0 551	17,4 309	14,2 252	6,9 122	6,6 118	4,1 73	2,1 38	1,0 18	0,5 9	0 0

Ikä ja työkokemus olivat vahvassa yhteydessä testaamiseen käytettyyn aikaan ($p < .001$ kaikissa parittaisissa vertailuissa). Mitä nuorempi psykologi oli, sitä suuremman osan työajastaan hän käytti testien parissa (Taulukko 12.5). Alle kolme vuotta psykologina toimineet käyttivät keskimäärin 30 % työajastaan testaamiseen, kun taas yli 30 vuotta psykologina työskennelleet käyttivät enää 20 %. Sukupuoli ei ollut yhteydessä testaamisen viemään osuuteen psykologin työajasta.

TAULUKKO 12.5 Testaamisen osuus työajasta ikäryhmittäin.

Ikä	x
Alle 30 v.	4,21
30–39	3,44
40–49	2,99
50–59	2,81
60–	2,50
N = 1777.	
Vastausasteikko: 1 = 0 % työajasta testien käyttöön liittyvää...11 = 100 % työstä testien käyttöä.	

12.4 Testattavien asiakkaiden määrä

Yksi varteenotettava mittaluku arvioitaessa testaamisen yleisyyttä on psykologien testaamien henkilöiden määrä. Tässä asiaa selvitettiin kysymällä psykologeilta ”Testaan tyypillisesti keskimäärin kuukaudessa X henkilöä”. Vastausvaihtoehdot näkyvät taulukossa 12.6.

Lähes puolella psykologeista testattavia asiakkaita oli kuukaudessa yhdestä neljään, eli korkeintaan yksi viikossa. Yleensä psykologi testasi Suomessa korkeintaan 10 henkilöä kuukaudessa. Suuria henkilömääriä testaavia oli vain vähän, noin kymmenes ammattikunnasta, mutta erittäin paljon testejä kuukautta kohti tekeviäkin psykologeja oli kuitenkin aineistossa (Taulukko 12.6). Suurimpia henkilömääriä testaavat psykologit toimivat neuropsykologian, kuntoutuksen sekä työ- ja organisaatiopsykologian alueella. Kolme neljästä psykoterapeutista sen sijaan raportoi, etteivät he tyypillisen työkuukauden aikana testaa yhtään henki-

lää. Erilaisissa opetus- ja koulutustehtävissä sekä vankeinhoidon parissa työskentelevät muodostivat myös ryhmät, joissa ei usein testattu yhtään henkilöä kuukauden aikana.

TAULUKKO 12.6 Psykologien testaamien asiakkaiden määrä kuukaudessa.

Testattavien määrä / Sovellusala	n	0 hlöä (%)	1–4 hlöä (%)	5–10 hlöä (%)	11–20 hlöä (%)	21–30 hlöä (%)	Yli 30 hlöä (%)
1. Perusterveydenhuolto	124	13	48	28	9	2	0
2. Aikuisten mielenterveystyö	272	22,5	69	7	1	0,5	0
3. Lasten ja nuorten mielenterveystyö	241	15	60	23	2	0	0
4. Perheneuvonta	177	12	52	31	5	0	0
5. Työterveyshuolto	53	19	70	7	4	0	0
6. Kuntoutus	110	16	31	27	22	3	1
7. Neuropsykologinen työ	147	1	10	38	41	8	2
8. Psykoterapia	109	76	22	2	0	0	0
9. Koulupsykologinen työ	191	5	38	52	4,5	0,5	0
10. Ammatinvalinnanohjaus	121	2	31	51	14	2	0
11. Työ- ja organisaatio- psykologinen työ	92	29	20	15	23	5	8
12. Vankeinhoito	13	54	38	8	0	0	0
13. Yliopistollinen tutkimus ja opetus	42	76	19	2	0	3	0
14. Muu opetus ja koulutus	18	61	11	22	0	6	0
15. Muu ala	67	57	27	7	9	0	0
Kaikki (n = 1777)	% n	21,2 376	42,5 756	25,0 444	9,1 162	1,6 28	0,6 11

12.5 Testauksiin osallistumiskertojen määrä

Testatuilta kysyttiin testauksen määriä kysymyksellä ”Olen aiemmin osallistunut psykologisiin testauksiin ennen viimekertaista testausta X kertaa”. Neljännos vastaajista ei ollut ennen osallistunut mihinkään psykologiseen testaukseen ja 76 % oli testattu aiemmin erilaisissa tilanteissa.

Testaukset olivat olleet pääosin soveltuvuusarviointitarkoituksissa tehtyjä. Vastaajista 64 % (n = 123) kertoi osallistuneensa nimenomaan soveltuvuustestaukseen ennenkin.

Tyypillisimmin vastaajat olivat osallistuneet 2–4 kertaa psykologiseen testaukseen (Taulukko 12.7). Neljännnes vastaajista oli ollut yhdessä testauksessa aiemmin. Joka kymmenes vastaaja oli testattu psykologisilla testeillä 5–10 kertaa, mutta yli kymmeneen testaukseen osallistuneita ei otoksessa ollut yhtään. Moneen testaukseen osallistuneet olivat tässä otoksessa nimenomaan soveltuvuusarvioinneissa käyneitä, sillä 5–10 kertaa testatuista 19 vastaajasta 18 ilmoitti osallistuneensa soveltuvuusarviointiin 5–10 kertaa. Tarkasteltaessa vastausluokan ”5–10 kertaa” vastauksia, havaittiin viiteen testaukseen osallistumisen olleen keskeinen vedenjakaja. Viiteen testaukseen osallistuneita oli vielä 7 %, mutta tätä useammin testeissä olleita oli enää vain yksittäisiä henkilöitä.

TAULUKKO 12.7 Testaukseen osallistumiskertojen määrä.

Aiempien testauksien määrä	n	%
0	46	23,8
1	48	24,9
2–4	80	41,5
5–10	19	9,8
Yli 10	0	0
Kaikki	193	100

Aiemmin testaukseen osallistuneita pyydettiin myös mainitsemaan, mihin tarkoitukseen testi oli tehty ja kuinka monta kertaa hän oli mainitsemansa laiseen testiin osallistunut. Aiemmin testatut 147 henkilöä kirjasiivat kaikkiaan 415 testauksia tarkoituksineen, mistä on laskettavissa yhden vastaajan osallistuneen keskimäärin 2,9 testaukseen elämänsä aikana. Vastaukset painottuivat vahvasti soveltuvuusarviointeihin ja muihin työelämässä tapahtuviin testaustilanteisiin. Lisäksi ne olivat pääosin aikuisiällä tehtäviä testauksia kuvaavia, joten voidaan olettaa, että vastaajat eivät ehkä olleet lähteneet muistelemaan kovin tarkasti koko elinikänään tehtyjä testauksia tai eivät ehkä olleet niistä edes

itse tietoisia. Näin ollen testaukseen osallistumisen määrä osoittaa, että vastaajat olivat osallistuneet aiemmin vähintään kolmeen testaukseen. Kun mukaan luetaan kyseessä ollut testaus, vastaajajoukko oli osallistunut vähintään neljään testaukseen.

12.6 Arvio Suomessa vuosittain testattujen henkilöiden määrästä

Testausmäärätietojen avulla voitiin esittää karkea estimaatti psykologisen testaamisen laajuudesta Suomessa. Estimaatin antamisen mahdollistivat psykologien korkea järjestäytymisaste (Suomessa 90 %) (Suomen Psykologiliitto 2008), jäsenistöstä olemassa olleet perustiedot (opiskelijoiden ja eläkeläisten osuus), laillistamisjärjestelmän tuottamat tiedot psykologien määrästä sekä vastausprosentin ja otoksen edustavuuden hyvä taso.

Suomessa psykologien tekemien psykologisten testausten määrä oli arviolta keskimäärin 232 500 henkilöä työvuodessa, vaihteluvälin ollessa 157 200–325 300. Suomen väestöstä (vuonna 2008 noin 5 200 000), käy psykologisissa testeissä siis vuosittain noin 5 prosenttia. Lukuun on vielä lisättävä Puolustusvoimien palvelukseen tulevien massatestaus (peruskoe), jossa käytännössä testataan melkein koko ikäluokan miehet. Tämä yksittäinen suuri luku ei ollut oikein painottuneena tässä tutkimuksessa, vaikka armeijassa työskentelevät olisivatkin vastanneet kyselyyn, joten se on lisättävä arvioituun määrään erillisenä tietona. Peruskoe lisää testattujen määrää noin 30 000 henkilöllä. Myöskään opiskelijavalintojen tuhannet testaukset eivät näy tässä arviossa. Opiskelijavalinnoissa yksittäinen psykologi voi hetkellisesti osallistua kymmenien henkilöiden testaukseen. Koska tällaisista ruuhkapiikeistä ei kerätty tarkennettua tietoa, myös näiden yksittäisten testaustilanteiden oikea osuus puuttuu estimaatista ja on lisättävä esitettyyn arvioon.

Estimaattia laskettaessa noudatettiin erityistä varovaisuutta sen suhteen, että se ei ole liioiteltu, vaan viitoitaisi ensisijassa tehtyjen testausten alarajaa. Saatujen numeeristen tietojen taustoittamiseksi psykologeja pyydettiin myös arvioimaan oman testaamisensa määrää suhteessa muihin: ”Käytän työssäni testejä verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin...”, (vastausvaihtoehdot: paljon vähemmän, jonkin verran vähemmän, yhtä paljon, jonkin verran enemmän ja paljon enem-

män). Hieman yli puolet vastaajista (56 %) katsoi käyttävänsä testejä yhtä paljon kuin kollegansa samalla sovellusalalla. Kun oman testaamismäärän katsottiin poikkeavan sovellusalan kollegoista, sen arvioitiin olevan useammin vähäisempää (28 %) kuin suurempaa (16 %). Toisin sanoen muiden arvioitiin testaavan enemmänkin kuin mitä itse tekee (ja siis kyselyyn vastatessaan raportoii). Tämäkin tulos tukee esitetyn estimaatin olevan paremminkin maltillinen kuin liioiteltu. Edellä esitetyin huomautuksin estimaatti noin kahdensadankolmenkymmentuhannen suomalaisen eli viiden prosentin väestöosan testaamisesta vuosittain on tarkoitettu suuntaa-antavaksi tiedoksi täydentämään tähän asti puuttuneita arvioita testaamisilmiön laajuudesta.

12.7 Yhteenveto

Yhteenvetona tutkimuksen tuottamista numeerisista tiedoista testaamisen volyymistä Suomessa voitiin todeta:

- Psykologeista 84 % käytti psykologisia testejä työssään ja 16 % ei käyttänyt testejä.
- Tyypillisesti yksi psykologi testasi 1–4 henkilöä työkuukauden aikana.
- Aktiivisesti työelämässä oleva henkilö osallistuu psykologiseen testiin keskimäärin vähintään neljä kertaa keski-ikään mennessä.
- Suomessa testataan arviolta noin 230 000 henkilöä vuodessa, mikä vastaa noin 5 %:a väestöstä.

13 Testien käyttötarkoitukset

Psykologisten testien avulla voidaan hankkia tietoa erilaisista ominaisuuksista ja toiminnoista ja saatua tietoa voidaan hyödyntää erityyppisissä tilanteissa. Tässä tutkimuksessa haluttiin kerätä perustietoa testien käyttötarkoitusten kirjosta. Psykologeille esitettiin siksi avokysymys ”Tavallisimmin käytän testejä seuraaviin käyttötarkoituksiin”. Vastauksia oli mahdollisuus kirjata 1–5 kappaletta. Vastaavaa tietoa kerättiin myös testatuilta kysymyksellä ”Testaukset, joihin aiemmin osallistuin, tehtiin seuraavissa tarkoituksissa” (viisi avovastauskenttää).

Kysymyksillä tavoiteltiin tietoa siitä, mitä tarkoitusta varten testaus tehtiin tai mihin testauksessa saatua tietoa käytettiin. Testatut vastasivatkin kysymykseen tässä muodossa, mutta psykologien antamat vastaukset sisälsivät myös tietoa siitä, keitä testattiin ja mitä toimintoja tai ominaisuuksia pyrittiin selvittämään.

Valtaosa testattujen aiemmista testauksista oli tehty soveltuvuusarvioinnin yhteydessä työ- tai opiskelupaikkaan haettaessa. Testattujen vastaukset sisälsivät myös muihin tarkoituksiin tehtyjä testauksia, joita ei tässä erikseen raportoida pienen otoskoon ja kapean aineistonkeruajan vuoksi tietojen luottamuksellisuuden säilyttämiseksi. Kaikki testattujen antamat käyttötarkoitukset sisältyivät myös psykologien vastauksiin, joten niiden tietosisältö on joka tapauksessa huomioitu. Kaikkiaan testattujen antamat vastaukset kuvasivat 20 erilaista käyttötarkoitusta.

Testien käyttötarkoituksia tutkittiin yksityiskohtaisesti vain psykologien vastauksista. Psykologeilta vastauksia saatiin kaikkiaan 4582. Osa näistä ei kuitenkaan vastannut esitettyyn kysymykseen siitä, mihin tarkoitukseen psykologi testejä käytti, vaan esimerkiksi kuvaili, mitä testimenetelmiä käytettiin. Vastauksia, jotka kuvailivat joko mihin tarkoitukseen

testauksesta saatua tietoa käytettiin, mistä ominaisuuksista tai toiminnoista testauksella pyrittiin saamaan tietoa tai keistä tietoa kerättiin, oli 4136. Kun testejä käyttäviä psykologeja oli aineistossa 1490, mainitsi psykologi siten keskimäärin kolme erilaista käyttötarkoitusta, jotka tosin jakautuivat alla esitettyihin kokonaisuuksiin vastauksen fokuksen perusteella:

1 MIKSI testaukseen oli ryhdytty?

Toisin sanoen, mikä oli arviointitiedon käyttötarkoitus?

(Esim. terapian ohjaaminen, diagnosointi, koulumuodonvalinta).

2483 vastausta.

2 MITÄ ominaisuutta tai toimintoa arvioitiin?

Toisin sanoen mikä oli testauskohde?

(Esim. ADHD, persoona, tunne-elämä).

1649 vastausta.

3 KUKA oli arvioinnin kohde?

(Esim. perhe, koulutulokas, nuori).

477 vastausta.

Seuraavassa raportoidaan ensin miksi-näkökulmasta annetut vastaukset, sitten mitä ja ketä -vastaukset sovellusaloittain. Lopuksi käyttötarkoitusten luonnetta tarkastellaan Dominon ja Dominon (2006) esittämän luokittelun avulla.

13.1 Testeillä hankitun tiedon käyttötarkoitukset eli miksi ihmisiä testataan?

Psykologien antamista käyttötarkoituvastauksista pyrittiin ensisijaisesti löytämään tieto siitä, miksi testaukseen oli ryhdytty tai mihin testitietoa hyödynnettiin. Kaikista vastauksista oli analysoitavissa tästä miksi-näkökulmasta 2483. Käyttötarkoituvastauksissa käytettyjen ilmaisujen kirjo oli hyvin laaja. Eri sovellusaloilla käytettiin samoista ilmiöistä hieman eri tavoin painotettuja nimityksiä, mitä voidaan ainakin asiakkaiden ja muiden maallikoiden kannalta pitää hankalana. Liitteen 5 avulla on mahdollista pohtia ilmaisujen yhdenmukaistamisen tarvetta ja mahdollisuutta selkeämmän terminologian luomiseksi.

Vastauksia analysoitaessa hahmotettiin suurimmat käyttötarkoituserhmät, jotka on esitetty sovellusaloittain taulukossa 13.1. Raportoitujen tarkoitusten määrä vaihtelee sovellusaloittain, koska mukaan on poimittu selvästi erottuvat suurimmat ryhmät, eikä esimerkiksi viittä yleisintä joka alalta. Taulukosta 13.1 voidaan yhteenvetona havaita, että testien käyttö diagnosoinnin yhteydessä nousi yleisimpien käyttötarkoitusten joukkoon seitsemällä sovellusalalla (alat 1, 2, 3, 7, 8, 12 ja 13). Samoin testaaminen työkykyä arvioitaessa esiintyi seitsemän alan yleisimpien käyttötarkoitusten joukossa (1, 2, 5, 6, 7, 8 ja 10). Oppimisvaikeudet esiintyivät puolestaan kuuden alan yleisimmissä vastauksissa (1, 3, 4, 7, 9 ja 15).

Perusterveydenhuollossa sekä aikuisten mielenterveystyössä työskentelevät psykologit kuvasivat runsaasti erilaisia testauksen tarkoituksia. Perusterveydenhuollossa tämä on luonnollista toimintaympäristö huomioiden. Kärjistäen voidaan todeta, että perusterveydenhuollon psykologi saattaa joutua tutkimaan testeillä mitä tahansa. Taulukossa 13.1 on esitetty suurimmat vastausryhmät. Näistä viidestä selvästi suuremmasta kokonaisuudesta oppimisvaikeuksien ja työkyvyn tutkiminen olivat selvästi yleisimmät perusterveydenhuollossa.

Aikuisten mielenterveyden alueella testejä käytettiin ylivoimaisesti eniten työkyvyn arvioimiseen (Taulukko 13.1). Tämän sovellusalan vastauksista näkyi hyvin testien käyttö diagnosointiprosessin eri vaiheissa: diagnoosin asettamisessa, täsmentämisessä / selkeyttämisessä tai erotusdiagnostisessa kysymyksenasettelussa. Usein käytetty ilmaisu oli ”diagnostinen arviointi”. Myös hoitoprosessissa testejä käytettiin kaikissa prosessin eri vaiheissa. Alussa testitietoa käytettiin hoitotarpeen ja -edellytysten arviointiin, hoitomuodon arviointiin tai hoitosuosituksen laatimiseksi. Seuraavassa vaiheessa tehtiin hoitosuunnitelma, jonka tukena testitietoa mainittiin käytettävän selvästi kaikkein useimmin. Hoitoprosessin edetessä käyttötarkoituksina olivat hoidon pohjatiedon tuottaminen, hoidon suuntaaminen ja hyödyntäminen hoidollisena välineenä. Lopuksi arvioitiin hoidon etenemistä ja hoitovastetta. Useimmin käytetty ilmaisu tässä yhteydessä oli ”hoitosuunnitelma”. Myös ilmaisua ”hoito-arvio” käytettiin, jonka tarkka sisältö jää kuitenkin auki, kun otetaan huomioon edellä kuvattu koko prosessin aikainen testien mahdollinen käyttö. Kun hoitoprosessikierros on saatu loppuun, testejä kerrottiin vastavasti käytettävän jatkohoidon edellytyksenä ja suunnittelussa. Näitä hoitoon liittyviä tarkoituksia kuvattiin kaikkein monipuolisimmin aikuisten

**TAULUKKO 13.1 Testausten tarkoitukset ”miksi asiakkaita testataan”
-näkökulmasta sovellusaloittain.**

Sovellusala	Testien käyttötilanne
1 Perusterveydenhuolto	Oppimisvaikeuksien tutkiminen Työkyvyn arviointi (sis. työ- ja toimintakyvyn arviointi) Kouluvalmiuksien tutkiminen (sis. koulukypsyyden ja oppimisvalmiuksien tutkiminen) Masennusoireiden kartoitus Diagnosoinnin yhteydessä (sis. erotusdiagnostiset kysymykset)
2 Aikuisten mielenterveystyö	Työkyvyn arviointi (sis. työ- ja toimintakyvyn arviointi) Diagnosoinnin yhteydessä Hoidon suunnitteleminen, ohjaaminen ja arviointi Kuntoutuksen suunnittelu Terapiatarpeen ja -prosessin arviointi Neuropsykologisten erityishäiriöiden kartoitus ja poissulkeminen (sis. neuropsykologinen tutkiminen, neuropsykologisten oireiden seulonta sekä neurokognition ja sen puutteiden arviointi)
3 Lasten ja nuorten mielenterveystyö	Hoidon suunnittelu, suuntaaminen ja arviointi Oppimisvaikeuksien tutkiminen Diagnoosin asettaminen Terapiatarpeen arviointi Neuropsykologinen tutkimus (sis. neuropsykologinen tutkimus ja neuropsykologisten ongelmien kartoitus)
4 Perheneuvonta	Oppimisvaikeuksien tutkiminen Kouluvalmiustutkimukset (sis. koulukypsyyden ja oppimisvalmiuksien arviointi ja kouluunmenomahdollisuuksien selvittäminen) Terapiatarpeen tutkiminen (sis. terapiatyöskentelyn tukeminen testien avulla) Hoidon tarpeen arviointi
5 Työterveyshuolto	Työkyvyn arviointi Työuupumuksen tutkiminen Masennuksen arviointi
6 Kuntoutus	Työkyvyn arviointi (sis. työ- ja toimintakyvyn arviointi) Kuntoutusmahdollisuuksien arviointi ja kuntoutuksen suunnittelu Koulutus- ja oppimisedellytysten arviointi Masennuksen arviointi Neuropsykologinen tutkimus Ammatillisen tulevaisuuden kysymykset
7 Neuropsykologinen työ	Työkyvyn arviointi Oppimisvaikeuksien tutkiminen Ajokyvyn arviointi Kuntoutuksen suunnittelu ja vaikuttavuuden arviointi Diagnosoinnin yhteydessä (sis. erotusdiagnostiikka ja neuropsykologinen diagnosointi)

Sovellusala	Testien käyttötilanne
8 Psykoterapia	Työkyvyn arviointi Terapiatarpeen arviointi ja terapian suuntaaminen (sis. terapia-arvio) Diagnoosin varmentaminen (sis. diagnostinen arviointi ja erotusdiagnostiset kysymykset)
9 Koulupsykologinen työ	Oppimisvaikeuksien tutkiminen (sis. erityisvaikeuksien tutkiminen, oppimisvaikeuksien poissulkeminen/todentaminen ja seurantatutkimukset) Kouluvalmiuden arviointi (sis. koulukypsyyden ja oppimisvalmiuksien arviointi) Tunne-elämän (vaikeuksien) arviointi Tarkkaavuuden ongelmien selvittäminen Keskittymisvaikeuksien arviointi
10 Ammatinvalinnan-ohjaus	Ammatillisten kiinnostusten selvittäminen (sis. ammatillisten intressien selvittäminen ja ammatillisen suuntautumisen arviointi) Oppimisedellytysten arviointi (sis. koulutusedellytysten ja koulutettavuuden arviointi sekä oppimisvalmiuksien ja -kykyjen arviointi) Ammatinvalinnanohjaus Soveltuvuudenarviointi Asiakkaan itsetuntemuksen lisääminen Työkyvyn arviointi Ammatillisen soveltuvuuden arviointi
11 Työ- ja organisaatio-psykologia	Soveltuvuudenarviointi (sis. henkilöarviointi sekä rekrytointi / työhönotto) (Sisäiset) resurssikartoitukset (sis. potentiaalikartoitus) Urasuunnittelu / -ohjaus Opiskelijoiden valinta
12 Vankeinhoito	Diagnosointi
13 Yliopistollinen työ	Tieteellinen tutkimus Diagnosointi (sis. erotusdiagnostiikka) Testimenetelmien opetus
14 Muu opetus	- -
15 Muu ala	Oppimisvaikeuksien tutkiminen

mielenterveystyössä, mutta myös monilla muilla sovellusaloilla vastauksissa näkyi koko hoitoprosessin mittainen testien hyödyntämismahdollisuus (erityisesti myös lasten ja nuorten mielenterveystyössä).

Kuten hoitotilanteessa, myös kuntoutusprosessissa testejä kerrottiin käytettävän sen kaikissa eri vaiheissa alkaen kuntoutustarpeen, -edellytysten ja -motivaation arvioinnista edeten kuntoutuksen suunnitteluun. Lopuksi testejä käytettiin kuntoutuksen seurannassa. Kaikkein useimmin testejä käytettiin tässäkin suunnittelun apuna, josta näyttää useimmiten syntyvän ”kuntoutussuunnitelma”. Tässäkin yhteydessä käytettiin yksittäisesti ilmaisua ”kuntoutusarvio”, jonka sisältö jää kohdentumatta.

Lasten ja nuorten mielenterveystyössä toimivien psykologien vastaukset testien käyttötarkoituksista toivat esiin tälle sovellusalalle ominaisena piirteenä erilaisten testausprosessiin liittyvien asianosaisten suuren määrän ja kirjon. Testaukseen kerrottiin ryhdyttävän erilaisten tahojen pyynnöstä, mutta samalla ilmaistiin myös lievää tyytymättömyyttä tällaiseen ulkoapäin tulevaan testauspaineeseen (esim. vastaukset ”tutkimuspyynnön esittäjän odotusten täyttämiseksi”). Toisaalta vastaukset heijastivat hyvin myös alan asiakkaiden kohtaamisen haastetta. Tällä alalla oli paljon mainintoja pyrkimyksestä asioiden ymmärtämiseen, kokonaiskuvan luomiseen tai muilla tavoin saatujen havaintojen tai tietojen vahvistamiseen. Testejä käytettiin tällä sovellusalalla apuna kaiken kaikkiaan hyvin monissa tilanteissa.

Perheneuvonnassa työskentelevät mainitsivat perheeseen liitettäviä käyttötilanteita yllättävän vähän selkeinä miksi-vastauksina, joskin tutkittavina kohteina mitä-vastauksissa perhesuhteet nousivat esiin. Sen sijaan kouluun, oppimiseen ja oppimisen erilaisiin vaikeuksiin liittyvät tilanteet kohosivat selvemmin esille. Oppimisvaikeuksien tutkiminen mainittiin lähes kolme kertaa useammin testien käyttötarkoitukseksi verrattuna seuraavaksi yleisimpään käyttötarkoitukseen, joka sekin liittyi koulussa tarvittavien taitojen ja valmiuksien arviointiin. Hoidon ja terapian yhteydessä testejä käytettiin perheneuvonnassa jo selvästi harvemmin.

Työterveyshuollossa työskentelevien psykologien vastauksista havaittiin yleisesti kaikkien käyttötarkoitusten liittyneen tällä sovellusalalla hyvin läpinäkyvästi joko terveydenhoidollisiin tai työelämään liitettäviin kysymyksiin lukuun ottamatta vastausta: ”sisäisen mielikuvitusmaailman

toimivuuden selvitys”. Taulukossa 13.1 mainitut kolme käyttötarkoitusta muodostivat suurimmat ryhmät ja niistä työkyvyn arviointi oli selvästi yleisin testien käyttötilanne. Työterveyshuollossa käytettiin testejä lähinnä satunnaisesti muihin tarkoituksiin, yhteensä noin kahteenkymmeneen erilaiseen.

Kuntoutussektorilla toimivien psykologien vastaukset hahmottivat varsin selkeän kuvan testien käytöstä sovellusalan keskeisten kysymysten yhteydessä. Taulukossa 13.1 mainitut kuusi käyttötarkoitusta loivat varsin yhtenäisen kuvan kuntoutussektorin keskeisestä toimintaympäristöstä ongelmanasetteluineen. Yleisimmin arvioitiin asiakkaan olemassa oleva / jäljelle jäänyt työkyky, josta edettiin työkyvyn tukemiseksi kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arviointiin, koulutus- ja oppimisedellytysten arviointiin sekä ammatillisen tulevaisuuden kysymysten pohdintaan. Kuntoutettavien asiakkaiden masennuksen arviointi näytti prosessissa muodostavan yhden olennaisen käyttötilanteen.

Neuropsykologit työskentelevät neuropsykologisten ilmiöiden parissa, mikä heijastui heidän vastauksissaan testien käyttötarkoituksista. Suurimman ryhmän vastauksista muodostivat vastaukset ”neuropsykologisten erityisvaikeuksien määrittely” ja ”neuropsykologinen tutkimus”. Varsinainen tieto siitä, mihin testien tuottamaa lisäinformaatiota käytetään, puuttui näistä vastauksista, joten niitä ei merkitty tässä yleisimmäksi käyttötarkoitukseksi. Erilaisia käyttötilanteita neuropsykologit nimesivät suhteellisen vähän, joskin testien käytön runsautta heijasti se, että moni käyttötarkoitus sai suuren määrän mainintoja. Vastaukset osoittivat neuropsykologisten häiriöiden heijastuvan yleisimmin työkykyyn, oppimiskykyyn ja autolla-ajokykyyn, joita arvioitiin myös testien avulla.

Psykoterapeutit mainitsivat monipuolisesti erilaisia käyttötarkoituksia, joista kuitenkin vain kolme esiintyi muita useammin. Käyttötarkoitusten laajaa kirjoa voi selittää se, että psykoterapeutit usein toimivat terapia-työn ohessa myös muissa työtehtävissä (tai päinvastoin), jolloin testejäkin voidaan käyttää erilaisissa työyhteyksissä. Terapiaprosessissa testejä käytettiin eniten terapiatarpeen tai -soveltuvuuden arvioinnissa, josta käytettiin usein nimitystä ”(psyko)terapia-arvio”. Lisäksi testejä hyödynnettiin terapiatyöskentelyn pohjana, tavoitteiden selkeyttämisessä, (psyko)terapiatyön teemojen validoinnissa ja lopuksi terapian loppuarvioinnin osana ja terapian vaikuttavuuden arvioinnissa.

Koulupsykologien mainitsemat testien käyttötilanteet rajautuivat varsin tiukasti kahteen kokonaisuuteen. Toisaalta testejä käytettiin hyvin monista näkökulmista oppimisen ja opiskelun sekä niiden vaikeuksien arvioimisessa, mukaan lukien, tosin selvästi pienemmällä painotuksella, koulutyöskentelyyn ja sen sosiaaliseen ympäristöön sopeutumisen tutkiminen. Toinen toiminta-alue oli erilaisten hoidollisten kysymysten arviointi, kuten hoitotarpeen tai erilaisten häiriöiden huomaaminen ja lähetteiden teko. Kaikkein eniten testejä käytettiin oppimisvaikeuksien tutkimiseen, jonka mainitsi yli kolme kertaa suurempi määrä vastaajia verrattuna seuraavaan käyttötarkoitukseen, kouluvalmiuksien arviointiin. Ensimmäisen käyttötarkoituksen etumatka vain lisääntyy, mikäli tarkkaavuus- ja keskittymisvaikeus -vastaustenkin ajatellaan heijastavan oppimisvaikeuksia. Yhdistettynä tarkkaavuus- ja keskittymisvaikeuksien tutkiminen muodostaisi kolmanneksi yleisimmän käyttötarkoituksen. Suurena ryhmänä nousi kuitenkin esiin muista aiheista poiketen koulupsykologien tarve selvittää tunne-elämän vaikeuksia testien avulla. Koulupsykologien vastaukset toivat esiin myös suuren joukon muiden sovellusalojen vastausten ulkopuolelle jääneitä testaustilanteita ja tutkimusongelmia.

AmmatINVALINNANOHJAUKSESSA toimivat psykologit mainitsivat tiukasti ammattiin, työelämään ja opiskeluun liittyviä tutkimuskysymyksiä, joihin vastaamiseksi asiakkaan itsetuntemuksen lisääminen mainittiin myös tavoitteeksi. Toinen, joskin selvästi pienempi, työkokonaisuus oli havaita mahdollisten häiriöiden olemassaolo. AmmatINVALINNANOHJAUKSEN alueella vastausten ryhmittely tuotti hankaluuksia, sillä käytetyt ilmaisut olivat paljolti päällekkäisiä tai sisäkkäisiä. Suurin selvästi erottuva käyttötarkoitus oli ammatillisten kiinnostusten selvittäminen. Tarkasti ottaen vastaus ei kuitenkaan vielä suoraan ilmaise sitä, mihin saatua tietoa käytetään. Kuitenkin sen informaatioarvo oli siinä määrin suuri, ettei näitä vastauksia jätetty mitä-vastausten kokonaisuuteen. Mikäli kiinnostuksia kuitenkin selvitetään ammatINVALINNAN ohjaamiseksi, se muodostaisi tällöin suurimman käyttötarkoituksen. Ammatilliset kiinnostukset mainittiin noin kolme kertaa useammin kuin seuraavaksi yleisin käyttötarkoitus eli oppimisedellytysten selvittäminen. Myös vastaukset ”soveltuvuuden arviointi” ja ”amatillisen soveltuvuuden arviointi” voivat tässä tarkoittaa joko samaa käyttötarkoitusta tai eri tavoitteita (soveltuvuuden arviointi tiettyyn työhön rekrytoinnissa tai ohjauksellisessa tilanteessa). Tässä soveltuvuuden arviointivastaukset erotettiin omaksi ryhmäkseen. Yhteenvetona havaitaan, että kaksi yleisintä käyttötarkoitusta erottuivat selvimmin ja seuraavien käyttötarkoitusten järjestys voi vaihdella keske-

nään asetetuista rajoista riippuen (Taulukko 13.1). Lisäksi muita jäljelle jääneitä käyttötarkoituksia hieman suuremman vastausryhmän muodostivat ammatillisen kuntoutuksen yhteydessä tehtävät testaukset.

Työ- ja organisaatiopsykologian alueella toimivien psykologien vastaukset osoittivat testejä käytettävän soveltuvuuden arviointiin, johtamisen alueen kysymysten yhteydessä sekä valmentamiseen ja ohjaukseen (Taulukko 13.1). Soveltuvuusarvioinnista käytettiin myös harvinaisempaa ilmaisua henkilöarviointi. Tähän liitettiin myös laiveammat ilmaisut ”työhönottoon / rekrytointiin”. Soveltuvuusarviointi rekrytointitilanteissa muodosti ylivoimaisesti suurimman testien käyttötilanteen tällä sovellusalalla (mainittiin yli neljä kertaa useammin kuin seuraava). Lisäksi resurssien kartoituksessa voidaan katsoa olevan osittain sama kysymyksenasettelu, mutta testattavat ovat siinä eri asemassa: eivät enää ulkoisina työnhakijoina, vaan yrityksen sisäisinä työntekijöinä. Kaiken kaikkiaan sovellusalan erilaiset käyttötarkoitukset näyttivät lähtevän vain muutamasta erilaisesta käyttötilanteesta ja kysymyksenasettelusta.

Vankeinhoidon alueella työskentelevät psykologit mainitsivat 12 eri käyttötarkoitusta. Koska vastaajia tällä sovellusalalla oli vähän, ei selvästi muita useammin mainittuja käyttötarkoituksia voitu erottaa. Vain diagnosointi mainittiin muita useammin. Kaiken kaikkiaan sen lisäksi vankeinhoidossa testejä käytettiin depression arviointiin, henkilövalintoihin, hoitotyön tueksi, kuntoutusohjelmaan valitsemiseksi, mielentilatutkimukseen, realiteettitestaukseen, terapiasoveltuvuuden arviointiin, testien kehittelyyn, työkyvyn arviointiin, tuomaan apua yksilökeskusteluihin ja vaarallisuuden arviointiin.

Yliopistoympäristössä työskentelevät vastaajat mainitsivat useimmin käytävänsä testejä tutkimukseen. Lisäksi niitä hyödynnettiin diagnosoinnissa ja testimenetelmien opetuksessa. Muualla kuin yliopistoissa opetus-tehtävissä toimivat kirjasivat varsin vähän testien käyttötarkoituksia, eikä vastauksissa ollut havaittavissa mitään muita yleisempää käyttötilannetta. Kaikkiaan mainittiin kymmenen erilaista käyttötarkoitusta, jotka olivat: ammatinvalinnanohjaus, itsetuntemuksen lisääminen, oppimisvalmiuksien kartoittaminen, opiskeluvaikeuksien kartoittaminen, soveltuvuuden arviointi (myös soveltuvuus työyhteisön jäseneksi ja opiskelijavalintatilanteissa), tasotutkimus, työ- ja toimintakyvyn arviointi ja urasuunnittelu. Muilla kuin edellä käsitellyillä aloilla työskentelevät psykologit

kirjasivat pääosin yksittäisiin mainintoihin jääviä testien käyttötarkoituksia. Vain oppimisvaikeuksien tutkiminen ja diagnoosin arvioiminen nousivat muita useammin mainituiksi käyttötarkoituksiksi.

13.2 Testeillä tutkittavat ominaisuudet ja toiminnot eli mitä testataan?

Psykologien vastauksista osa (n=1649) antoi tietoa ainoastaan testattavasta ominaisuudesta tai toiminnosta. Aineiston analyysissä haluttiin ensisijaisesti löytää tieto siitä, miksi testaukseen on ryhdytty. Ainoastaan tähän kysymykseen vastaamattomat ilmaisut käsiteltiin näkökulmasta ”mitä testattiin”. Esimerkiksi vastaukset ”neurologisen häiriön arviointi”, ”psykykkisen kehityksen häiriö” tai ”lukivaikeuksien tutkiminen” luokiteltiin vastaukseksi kysymykseen ”miksi” sillä perusteella, että testaukseen lähde oli olemassa käsitys mahdollisen häiriön tai ongelman olemassaolosta, josta testauksella haettiin tietoa. Samalla perusteella masennuksen arviointi -vastaukset käsiteltiin miksi-kohdassa, kun taas mielialan tai tunne-elämän arviointi -vastaukset käsiteltiin mitä-osassa. Käytännössä lienee usein kyse kuitenkin häiriön selvittämisestä, mutta asiaa ei voitu tässä lähteä tulkitsemaan, koska testauksia tehdään toki positiivisistakin lähtökohdista. Kehitystä ja persoonallisuutta voidaan testata ilman hypoteesia häiriöstä vain lisätiedon saamiseksi asiasta.

Rajanveto sen välillä, milloin vastaus ilmaisi tarkoitusta tai vain tutkimuskohdetta, oli vaikeaa. Apuna luokittelussa käytettiin muutamaa perustetta. Jos vastaus yllä viitatuksi kuvasi jonkin häiriön tai ei-toivotuksi katsottavan tilan arviointia, kuten masennuksen, ADHD:n, lukivaikeuksien tai itsetuhoisuuden arviointia, sillä katsottiin olevan selkeä testaukseen johtanut syy. Myös seulonta-vastaukset katsottiin miksi-ryhmään kuuluviksi, sillä seulonta sinänsä on selkeä syy testauksen tekoon. Vastaukset, joissa kuvattiin jonkin toimintakyvyn arviointia, käsiteltiin miksi-ryhmässä, koska voitiin ajatella spesifin tutkimushypoteesin olevan olemassa toimintakyvystä (ts. mahdollisesta toimintakyvyn puutteesta). Siten esimerkiksi kognitiivisten taitojen arviointi käsiteltiin mitä-vastauksena, kun taas kognitiivisen toimintakyvyn arviointi käsiteltiin miksi-vastauksena. Kehityksen arviointiin liittyvät vastaukset olivat mitä-ryhmässä, sillä ne eivät kuvanneet oletusta kehityksen häiriintymisestä sen paremmin kuin selitystä, mihin saatua tietoa kehityksen tilasta käytettäisiin. Vali-

tettavasti mitä-ryhmään jäi myös hyvin yleisiä ja epämääräisiä vastauksia, kuten mielen sisällöt, suoriutumiskyky tai taitotaso tai yleinen kyvykyys, joiden informaatioarvo oli pieni.

Taulukossa 13.2 on esitetty yleisimmin mainitut testeillä tutkittavat ominaisuudet tai toiminnot sovellusaloittain. Kultakin alalta on raportoitu suurimmat vastausluokat, joten niiden määrä ei ole vakio eri aloilla. Tarkastelussa on huomattava, että tulokset koskevat vain miksi-näkökulmasta luokittelematta jääneitä vastauksia, eikä niistä voida siten päätellä koko tutkittavien ominaisuuksien ja toimintojen kirjoa. Taulukosta ovat kuitenkin nähtävissä tutkittavat kohteet, joiden yhteydessä käytetään selvästi eniten testejä eri sovellusaloilla. Kaikki mainitut testauskohteet on esitetty liitteessä 6.

Psykoterapiaa ja työ-/organisaatiopsykologiaa lukuun ottamatta kaikilla sovellusaloilla mainittiin useimmin tutkittavien asioiden joukossa kognitiiviset toiminnot, kun mukaan luetaan ammatinvalinnanohjauksessa käytetty kyvyt -vastausryhmä. Toiseksi useimmin sovellusalan vastauksissa mainittiin persoonallisuuden tutkiminen. Viidellä sovellusalalla mainittiin kehitys ja muistitoiminnot ja neljällä tunne-elämä (Taulukko 13.2). Tunne-elämän nouseminen esiin koulupsykologian sovellusalalla on kiinnostavaa. Perheneuvonnassa puolestaan mainittiin ainoana sovellusalana perhesuhteet tutkimuskohteena.

Tutkittavia ominaisuuksia ja kohteita ilmaistiin vastauksissa hyvin kirjavasti. Esimerkiksi perusterveydenhuollossa ja aikuisten mielenterveys-työssä mainittuja kognitiivisia toimintoja kuvaavat vastaukset sisälsivät muun muassa ilmaisut ”kognitiivisen (perus)tason / suoritustason / suorituskyvyn / kapasiteetin tutkimus / arviointi” ja ”kognitiivisten taitojen / toimintojen / resurssien arviointi” sekä ”kognitiivinen arviointi”, ”kognitiivisen tutkiminen” ja ”kognitiivisen päättelysuoritusvuuden arviointi”. Lisäksi on hyvä huomata, että aikuisten mielenterveyden ja ammatinvalinnanohjauksen sovellusaloilla käytettiin runsaasti kykyihin liittyviä ilmaisuja. Erityisesti ”kognitiivisten kykyjen arviointi” vastauksena olisi voitu sisällyttää kognitiivisiin toimintoihinkin, mutta koko aineistoa tarkasteltaessa kyvyt näytettiin selkeästi erotettavan kognitiivisesta ilmaisusta. Kyvyt -vastausryhmään yhdistettiin älykkyyks-vastaukset, joista voi todeta, että yleisesti ilmaisua älykkyyks esiintyi erittäin vähän. Muita tähän sisällytettyjä vastauksia olivat: ”kykytason määrittäminen”, ”älykkyyden arviointi” sekä ”älyllisen tason ja -profiilin arviointi”.

TAULUKKO 13.2 Testausten tutkimuskohteet ”mitä ominaisuuksia tai toimintoja testeillä selvitetään” -näkökulmasta sovellusaloittain.

Sovellusala	Testeillä selvittävä ominaisuus tai toiminto
1 Perusterveydenhuolto	Kehitys Kognitiiviset toiminnot Muistitoiminnot Tunne-elämä Persoonallisuus Mieliala
2 Aikuisten mielenterveystyö	Kognitiiviset toiminnot Persoonallisuus Muistitoiminnot Kyvyt Psykykinen tila/tilanne
3 Lasten ja nuorten mielenterveystyö	Kognitiiviset toiminnot Tunne-elämä Persoonallisuus Kehitys
4 Perheneuvonta Tunne-elämä	Kehitys Kognitiiviset toiminnot Perhesuhteet
5 Työterveyshuolto	Muistitoiminnot Kognitiiviset toiminnot
6 Kuntoutus	Kognitiiviset toiminnot Mieliala Persoonallisuus Muistitoiminnot
7 Neuropsykologinen työ	Kehitys Kognitiiviset toiminnot
8 Psykoterapia	Persoonallisuus
9 Koulupsykologinen työ	Tunne-elämä Kognitiiviset toiminnot Kehitys Mieliala
10 Ammatinvalinnanohjaus	Persoonallisuus Kyvyt
11 Työ- ja organisaatiopsykologinen työ	Persoonallisuus Muistitoiminnot

Sovellusala	Testeillä selvittävä ominaisuus tai toiminto
12 Vankeinhoito	Persoonallisuus Kognitiivinen suoritustaso
13 Yliopistollinen tutkimus ja opetus	- -
14 Muu opetus ja koulutus	- -
15 Muu ala	Kognitiiviset toiminnot

Myös persoonallisuuden tutkimuksen ilmaisut vaihtelivat paljon, lähinnä vastauksen yksityiskohtaisuudessa. Näin oli erityisesti ammatinvalinnanohjauksen alalla. Vaihtelu liikkui yleisestä käsitteestä ”persoonallisuuden tutkiminen” aina ”persoonallisen orientaation arviointiin”, ”persoonallisuuden rakenteen / ominaisuuksien / piirteiden / profiilin / (perus)tekijöiden / vakauden / voimavarojen arviointiin”, ”persoonallisen reagointi- ja havainnointityylin arviointiin” ja ”persoonallisuuden yleiskuvan täydentämiseen”.

Joillakin sovellusaloilla tutkittavista ominaisuuksista ja toiminnoista käytettiin kuitenkin yhteneviä nimityksiä. Perheneuvonnassa työskentelevien antamat yleisimmät vastaukset kuvasivat yksimielisyyttä tutkittavien kohteiden ilmaisemisessa. ”Tunne-elämän tutkiminen” ja ”kehitystason arviointi” kattoivat lähes kaikki näiden luokkien vastaukset. Myös kognitiivisia toimintoja kuvaavat vastaukset vaihtelivat perheneuvonnassa vähän. Myös kuntoutusalalla käytettyjen ilmaisujen kirjo oli muita aloja pienempi. Neuropsykologiassa kehityksen yhteydessä vastauksena oli lähes poikkeuksetta ”kehitystason arviointi”. Vastaavasti käytettiin yksiselitteisesti ilmaisua ”kognitiivisten toimintojen arviointi”.

Noin puolella sovellusaloista vastaukset kuvasivat hyvin testauksen tarkoitusta miksi-näkökulmasta, joten mitä-vastausten määrä oli pieni. Näin oli työterveyshuollossa kuntoutuksessa, neuropsykologiassa, psykoterapiassa, työ- ja organisaatiopsykologiassa, yliopistollisessa työssä ja vankeinhoidossa. Muissa opetustehtävissä toimivat psykologit käyttivät testejä kaiken kaikkiaan vähän. Vain kolme testauksen kohdetta mainittiin tässä ryhmässä: kyvyt, mieliala ja muisti.

13.3 Testeillä tutkittavat henkilöt ja ryhmät eli keitä testataan?

Testausten käyttötarkoituksia voidaan lähestyä myös siitä näkökulmasta, keitä testeillä tutkitaan. Psykologien vastauksista yhteensä 477 sisälsi myös tiedon testauksen kohteena olleesta asiakasryhmästä. Tarkoitusta selvittävässä kysymyksessä ei vastaajia kuitenkaan ohjattu erikseen kirjaamaan tätä tietoa. Tuloksien tarkastelussa rajoituttiin näin ollen vain eri vastaustyyppien tunnistamiseen.

Vastauksista voidaan nähdä, että ihmisiä tutkitaan kaikissa ikävaiheissa ja monenlaisessa roolissa tai asemassa. Testaukset kohdistuivat yksilöön. Perheitä mainittiin tutkittavan jonkin verran ”yksikkönä”, mutta muuten vastauksissa tuli vähän esiin ryhmiä, pareja tai yhteisöjä (Taulukko 13.3). Vastauksissa spesifioitiin useimmin kohdehenkilöinä lapset ja nuoret. Mikäli vastauksia kuitenkin tarkastellaan yhtäaikaisesti näkökulmista ketä ja mitä testataan, nousee aikuisten osuus toisella tavalla esiin. Olettavasti vastaajat ovat katsoneet eri tavoin tarpeelliseksi mainita lapset ja nuoret käyttötarkoitusten yhteydessä, sillä toiset käyttötarkoitukset liittyvät implisiittisesti aikuisväestöön (esim. soveltuvuusarviointi, muihin tutkiminen, asepalveluskelpoisuus, työkykyarvio).

TAULUKKO 13.3 Testeillä tutkittavat henkilö- ja ryhmätyypit.

1. Aikuinen	11. Lapsi	21. Työntekijä
2. Alaikäinen	12. Maahanmuuttaja-oppilas	22. Työtön
3. Alle kouluikäinen	13. Nuori	23. Työyhteisö
4. Ikääntyvä	14. Nuorisopsykiatrinen potilas	24. Vanhemmat
5. Irtisanottu	15. Nuoruusikäinen	25. Vanhus
6. Kehitysvammainen lapsi	16. Olemassa oleva henkilöstö	26. Varusmies
7. Kehitysvammainen nuori	17. Organisaatio	27. Äiti
8. Koululainen	18. Perhe	
9. Koulutulokas	19. Pikkulapsi	
10. Kutsuntaikäinen	20. Tiimi	

13.4 Testauksen kohteen ja tarkoituksen määrittäminen eri sovellusaloilla

Testaamista koskevien ohjeiden perusteella kullakin testauksella tulee olla etukäteen määritelty ja asiakkaalle kerrottu tarkoitus. Kun testaukseen ryhtymistä tarkastellaan tästä lähtökohdasta, on syytä eritellä mitä- ja miksi-näkökulmasta annettujen vastausten suhdetta eri sovellusaloilla. Perusterveydenhuollossa, lasten ja nuorten mielenterveystyössä ja perheneuvonnassa työskentelevät kuvasivat testaamisen tarkoitusta useammin mitä- kuin miksi-näkökulmasta (Taulukko 13.4). Tulos herättää kysymyksen testausten tarkoituksen huolellisesta määrittelystä ja pohdinnasta sekä selkeästä ilmaisemisesta. Vastaavasti sellaisilla sovellusaloilla työskentelevät, jotka tuottavat testauksia toimeksianton pohjalta, usein siis kolmannen tahon käyttöön (kuten koulupsykologi

TAULUKKO 13.4 Mitä ja miksi testataan – vastausten määrät sovellusaloittain.

Sovellusala	Mitä	Miksi
1 Perusterveydenhuolto	51 %	49 %
2 Aikuisten mielenterveystyö	31 %	69 %
3 Lasten ja nuorten mielenterveystyö	53 %	47 %
4 Perheneuvonta	53 %	47 %
5 Työterveyshuolto	42 %	58 %
6 Kuntoutus	45 %	55 %
7 Neuropsykologinen työ	31 %	69 %
8 Psykoterapia	25 %	75 %
9 Koulupsykologinen työ	31 %	69 %
10 Ammatinvalinnanohjaus	38 %	62 %
11 Työ- ja organisaatiopsykologinen työ	12 %	88 %
12 Vankeinhoito	38 %	62 %
13 Yliopistollinen tutkimus ja opetus	21 %	79 %
14 Muu opetus ja koulutus	21 %	79 %
15 Muu ala	39 %	61 %
Kaikki (n = 1777)	40 %	60 %

opettajille, neuropsykologi tai työterveyspsykologi lääkärille tai konsultti-psykologi työnantajalle), näyttivät selkeämmin myös määrittävän testausten tavoitteet tai tarkoitukset. Lisäksi psykoterapian parissa ja yliopistokontekstissa toimivat antoivat vähän mitä-vastauksia. Kuten edellä on havaittu, näillä aloilla testejä myös käytetään vähemmän, joten tehtyjen testauksien tarkoitusta ja tarvetta saatetaan myös pohtia huolellisemmin. Tuloksia voidaan puntaroida myös asiakaskunnan näkökulmasta. Lasten ja nuorten parissa toimivat tuottivat suhteessa selvästi enemmän mitä-tasolle jääviä vastauksia kuin pääasiallisesti aikuisasiakkaiden parissa toimivat.

13.5 Testauksien tarkoitusten luokittelu

Testauksien miksi-näkökulman tarkoitustavastauksia luokiteltiin Dominon ja Dominon (2006) esittämää jaottelua apuna käyttäen sen mukaan, minkä tyyppisestä käyttötarkoituksesta oli kyse. Domino ja Domino (2006) ovat jakaneet tarkoitukset neljään tyyppiin: luokittelu, ymmärryksen lisääminen, toimenpiteen arviointi ja tieteellinen tutkimus. Lisäksi he ovat tarkentaneet luokitteluluokkaa kolmella alakohdalla ”diagnosointi”, ”ennustaminen” ja ”valinta” sekä erottaneet sertifiointin ja seulontalähtökohdan testaamisessa. Vastauksia luokiteltaessa tämä jako toimi hyvänä perusrakenteena, mutta vaati myös aineiston esiin nostamien uusien luokkien nimeämistä sekä Dominon ja Dominon luokkien täsmentämistä.

Käyttötarkoitustavastaukset olivat jaettavissa seuraaviin luokkiin: (1) Luokittelu diagnosointitarkoituksessa, (2) Luokittelu ennustustarkoituksessa, (3) Luokittelu valintatarkoituksessa, (4) Luokittelu sijoittamistarkoituksessa, (5) Itseymmärryksen lisääminen, (6) Psykologin ymmärryksen lisääminen asiakkaasta (ilman tiedon muuta käyttöä), (7) Toimenpiteiden arviointi, (8) Tieteellinen tutkimus, (9) Intervention tukeminen, (10) Toimeksiantoon vastaaminen ja (11) Muut. Tämäkään jako ei ole kaiken kattava, mutta tämän aineiston pohjalta riittävä. Taulukossa 13.5 on esitetty eri tarkoitustyyppien esiintyminen eri sovellusaloilla.

Koko ammattikunnan tasolla tarkasteltuna 85 % tehdyistä testauksista liittyi tavoitteeseen luokitella ihmisiä eri näkökulmista. Puolessa näistä testauksista tarkoitus liittyi diagnosointiin termi laajasti ymmärrettyinä.

Noin kolmannes testauksista tähtäsi valintapäätökseen ja noin kymmenes ennustamiseen ja sijoittamiseen. Voidaan siis todeta, että psykologisten testien funktiona on pääsääntöisesti testattavien luokittelu. Seuraavaksi useimmin, 7 % tapauksista, testauksen tavoitteena oli testattavan itseymmärryksen lisääminen. Vieläkin harvemmissa tapauksissa tavoitteena oli psykologin ymmärryksen lisääminen asiakkaan tilanteesta, oireista tai vaikeuksien taustoista tai testien hyödyntäminen intervention tukena. Suomalaiset psykologit eivät näyttäneet aineiston perusteella tekevän tieteellistä tutkimusta testeistä tai testien avulla yliopistokontekstin ulkopuolella.

Luokittelutarkoitus on hallitsevinta perusterveydenhuollossa, koulupsykologisessa työssä, aikuisten mielenterveystyössä, työterveyshuollossa, neuropsykologisessa työssä ja kuntoutuksessa, joissa kaikissa yli 90 % testauksista liittyy luokitteluun. Selvän poikkeuksen muodosti ammatinvalinnanohjauksen alue, jossa ainoastaan 40 % tehdyistä testauksista pyrki luokitteluun. Suurimman käyttötarkoitustyyppin tällä alalla muodosti asiakkaan itseymmärryksen lisääminen. Lisäksi pyrittiin psykologin ymmärryksen lisäämiseen ja interventioiden tukemiseen. Työ- ja organisaatiopsykologian alueella luokittelun lisäksi nousivat esiin asiakkaan itseymmärryksen lisääminen (usein erilaisten valmennusten yhteydessä) ja interventioiden tukeminen.

Lasten ja nuorten mielenterveystyössä ja perheneuvonnassa testien käytöllä pyrittiin myös psykologin ymmärryksen lisäämiseen kokonaistilanteesta sekä erilaisten interventioiden tukemiseen. Kuntoutuksen ja koulupsykologian alueella ei käytännössä esiintynyt muita käyttötarkoitustyppejä kuin luokittelu ja ymmärryksen lisääminen. Vain psykoterapiassa ja neuropsykologian alueella testejä käytettiin jonkin verran toimenpiteiden vaikutusten arviointiin. Psykoterapian alueella testien käyttötarkoitukset olivat muutenkin laajat.

Luokittelutarkoituksessa tehdyistä testauksista eri sovellusaloilla 40–60 % tehtiin diagnosoinnin näkökulmasta laajasti ymmärrettynä. Koulupsykologisessa työssä tämä näkökulma kattoi kuitenkin kolme neljännestä testauksista ja ammatinvalinnanohjauksessa vain yhden neljänneksen. Työ- ja organisaatiopsykologian alueella ei sen sijaan juuri diagnosointitarkoituksessa tehty testauksia.

TAULUKKO 13.5 Käyttötarkoitukset luokitettuina Dominon ja Dominon (2006) jaottelua soveltaen.

Sovellusala	1 Luokittelu diagnosointi- tarkoituksessa	2 Luokittelu ennustus- tarkoituksessa	3 Luokittelu valinta- tarkoituksessa	4 Luokittelu sijoittamis- tarkoituksessa	
1. Perusterveydenhuolto	53 %	16 %	23 %	5 %	
2. Aikuisten mielenterveystyö	42 %	6 %	34 %	13 %	
3. Lasten ja nuorten mielenterveystyö	49 %	9 %	10 %	14 %	
4. Perheneuvonta	50 %	13 %	13 %	8 %	
5. Työterveyshuolto	38 %	4 %	46 %	6 %	
6. Kuntoutus	38 %	20 %	28 %	6 %	
7. Neuropsykologinen työ	49 %	3 %	37 %	5 %	
8. Psykoterapia	32 %	1 %	35 %	10 %	
9. Koulupsykologinen työ	71 %	13 %	3 %	8 %	
10. Ammatinvalinnanohjaus	10 %	11 %	17 %	2 %	
11. Työ- ja organisaatio- psykologinen työ	5 %	-	71 %	4 %	
12. Vankeinhoito	39 %	7 %	33 %	-	
13. Yliopistollinen tutkimus ja opetus	42 %	7 %	18 %	4 %	
14. Muu opetus ja koulutus	17 %	17 %	33 %	8 %	
15. Muu ala	68 %	2 %	13 %	4 %	
Kaikki sovellusalat	43 %	9 %	24 %	9 %	

Vastaajien n = 1777, vastausten n = 2483.

	5 Itseymmärrys	6 Asiakkaan ymmärtäminen	7 Toimen- piteiden arviointi	8 Tieteellinen tutkimus	9 Interventio	10 Toimeksi- anto	11 Muut
	<1 %	<1 %	-	-	1 %	<1 %	-
	<1 %	2 %	1 %	-	1 %	<1 %	-
	<1 %	6 %	1 %	-	6 %	3 %	1 %
	<1 %	7 %	<1 %	<1 %	4 %	2 %	-
	1 %	3 %	1 %	-	-	1 %	-
	5 %	2 %	-	-	<1 %	-	-
	<1 %	2 %	4 %	-	-	-	-
	1 %	4 %	10 %	-	4 %	3 %	-
	2 %	2 %	-	-	<1 %	-	-
	52 %	4 %	-	-	3 %	-	<1 %
	13 %	1 %	-	-	6 %	-	-
	-	7 %	-	7 %	7 %	-	-
	-	-	4 %	21 %	4 %		
	25 %	-	-	-	-	-	-
	2 %	9 %	-	-	2 %	-	-
	7 %	3 %	1 %	<1 %	2 %	<1 %	<1 %

13.6 Yhteenveto

Yhteenvetona testien käyttötarkoituvastauksista voidaan todeta:

- Testejä hyödynnettiin asiakassuhteen tai hoitoprosessin kaikissa vaiheissa seulonnasta ja asiakkaaseen tutustumisesta aina hoidon tarpeen arviointiin, suunnitteluun, toteutuksen tukemiseen, hoidon tehon arviointiin sekä jatkosuunnitteluun saakka.
- Testejä käytettiin kaikenikäisten asiakkaiden parissa pääosin yksilöistä lähtevien kysymysten selvittämiseen.
- Vastauksista heijastui psykologisten testien erittäin monipuolinen hyödynnettävyys ja hyödyntäminen, vaikkakin käyttötarkoitukset voimakkaasti kasaantuivat harvaan käyttötilanteeseen.
- Yleisimmät tilanteet testien käyttämiseen olivat diagnoosin asettaminen tai varmistaminen, työkyvyn arviointi ja oppimisvaikeuksien tutkiminen.
- Kaikkein useimmin psykologisia testejä käytettiin luokittelutyypissä tavoitteessa ja toiseksi useimmin asiakkaan itseymmärryksen lisäämiseksi.
- Laajamittaisemmin seulonta ja sertifiointiluonteisesti testauksia Suomessa ilmoitettiin tehtävän lähinnä kouluvalmiuksien, ajokyvyn, asepalveluskelpoisuuden ja työkykyisyyden arvioinnin yhteydessä.
- Testausten tarkoitusten ilmaisussa oli suurta vaihtelua usealla tasolla. Selvimmin testauksen tarkoitus näytettäisiin määriteltävän, kun testauksen tuottamalla tiedolla on tilaaja, toisin sanoen kolmas testitietoa hyödyntämään pyrkivä taho.

Aihealueissa ja käyttötarkoituksissa näkyi suomalaisten psykologien pysyttelevä hyvin asianmukaisissa ja ammattimaisissa rajoissa testien käytössä. Vain aivan yksittäisissä vastauksissa oli havaittavissa testauksen tarvetta kyseenalaistava sävy, heikko motivaatio sen suorittamiseen tai kyseenalainen lähtökohta (esim. vastaukset ”Asiakas itse toivoo / pyytää testausta”, ”Tutkittavan odotusten täyttämiseksi psykologisesta tutkimuksesta”, ”Tutkimuspyynnön esittäjän odotusten täyttämiseksi” tai ”Luodakseni pätevän vaikutelman”).

14 Suosituimmat testit ja testivalikoima

Suomessa käytössä olevia psykologisia testejä selvitettiin avokysymyksellä: ”Työkalupakin sisältö: kirjaa kymmenen keskeisimmän työssä käyttämäsi testimenetelmän nimet”. Vastaukseen oli mahdollista kirjata enintään kymmenen testiä. Tutkimukseen osallistuneista 1777 vastaajasta 1490 (84 %) käytti testejä. Omaa testivalikoimaa koskevaan kysymykseen vastasi kuitenkin 1600 psykologia, eli osa psykologeista, jotka eivät sillä hetkellä testanneet, kuitenkin kuvasi omaa menetelmävalikoimaansa.

14.1 Testivalikoiman laajuus

Psykologit antoivat yhteensä yli 12 300 vastausta. Näistä 11 412 oli analysoitavissa. Osa vastauksista jätettiin käsittelyn ulkopuolelle yksilöimättömyyden takia (”kyselylomakkeita”, ”avon testejä”, ”piirroksia”, ”neuro psykologisia testejä”). Lisäksi karsittiin haastatteluun, ryhmätyötehtäviin ja havainnointiin viittaavat vastaukset sekä tunnistamattomat vastaukset ja vain testityyppeihin viittaavat vastaukset (”älykkyystestejä”, ”sanasujuuustestejä”). Testien eri kehitysversiot, pisteytysjärjestelmät ja muunnelmat laskettiin alkuperäisen päämenetelmän yhteyteen, kuten WAIS:n eri versiot tai Neps, Nepsu ja Nepsy sekä Rorschachin kohdalla exneriläiseen järjestelmään viitanneet, tarkennetut vastaukset. Yleishuomiona testien kirjaamisesta voitiin todeta, että testien lyhenteitä ja nimiä käytettiin varsin suurpiirteisesti. Tässä käytettävien lyhenteiden tarkoittamat testit löytyvät liitteestä 7.

Keskimäärin suomalaisen psykologin työkalupakista löytyi seitsemän testiä. Erilaisia tunnistettavia menetelmiä oli kaikkiaan 297 (Liite 7). Näistä osa ei ole määritelmän mukaisesti ”testejä”, vaan erilaisia lomakkeita ja tehtäviä, mutta joiden vastaajat itse kokivat siis kuuluvan omaan

testivalikoimaansa. Tavallisimman 50 testin listan (Taulukko 14.1) ulkopuolelle jääneillä testeillä oli alle kahden prosentin käyttäjäkunta ja viimeisiksi jääneillä 200 testillä alle puolen prosentin käyttäjäkunta.

14.2 Suosituimmat testit

Alueen aiemmissa tutkimuksissa esitetään tyypillisesti 10 tai 30 suosituinta testiä. Suomen tilanteen vertaamiseksi muualta saatuihin tuloksiin esitetään kuitenkin pidempi lista, sillä moni muualla käytetty tai meilläkin yleiseksi arvioitu testi olisi jäänyt pois jopa 30:n kohdalta katkaistulta listalta (Taulukko 14.1).

Tavallisimmat Suomessa käytetyt testit olivat koko ammattikunnan tasolla Wechslerin älykkyystestit aikuisille (WAIS) ja lapsille (WISC). Pikkulasten versio (WPPSI) löytyi myös kärkipäästä, sijalta 7.

TAULUKKO 14.1 Yleisimmät 50 psykologista testiä Suomessa.

Testi	Maininnat	Maininnat / Vastaajat
1. WAIS - Wechsler Adult Intelligent Scale	856	53,5 %
2. WISC - Wechsler Intelligence Scale for Children	755	47,2 %
3. WZT - Wartegg Zeichen Test	747	46,7 %
4. RO – Rorschach Inkblot Test	738	46,1 %
5. Nepsy - Lasten neuropsykologinen tutkimus	638	39,9 %
6. WMS - Wechsler Memory Scale	594	37,1 %
7. WPPSI - Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence	469	29,3 %
8. BDI - Beck Depression Inventory (ml. R-BDI)	414	25,9 %
9. Lukilasse	341	21,3 %
10. PRF - Personality Research Form	338	21,1 %
11. CAT - Children's Apperception Test	318	19,9 %
12. H-T-P - Draw-A-House-Tree-Person	242	15,1 %
13. MMPI - Minnesota Multiphasic Personality Inventory	220	13,8 %
14. TMT - Trail Making Test	206	13,0 %
15. TAT - Thematic Apperception Test	197	12,3 %
16. CERAD - Kognitiivinen tehtäväsarja	189	11,8 %
17. SCT - Sentence Completion Test ¹	178	11,3 %
18. AVO 9 -kykytestistö	170	10,6 %
19. ORT - Object Relations Technique	168	10,5 %
20. MAPS - Make A Picture Story	159	9,9 %

Testi	Maininnat	Maininnat / Vastaajat
21. Nopean sarjallisen nimeämisen testi (ml. RAN-, RNT- ja Rapid Naming Test)	133	8,3 %
22. FRT - Family Relations Test	132	8,2 %
23. PK5	131	8,2 %
24. Düss - Tarinantäydennystesti	127	7,9 %
25. Stroop tests	121	7,6 %
26. DAP - Draw-A-Person (ml. Ihmispiirros ja Machover)	118	7,4 %
27. CDI - Children's Depression Inventory (ml. SCDI)	112	7,0 %
28. BBI-15 - Bergen Burnout Inventory (ml. BBI-10)	103	6,4 %
29. BVRT - Benton Visual Retention Test	102	6,4 %
30. AVO Faktoritestit, vanhemmat työministeriön kykytestit	97	6,1 %
31. RAVEN, PM - Progressive Matrices	97	6,1 %
32. BNT - Boston Naming Test	94	5,9 %
33. WCST - Wisconsin Card Sorting Test	94	5,9 %
34. MVPT - Motor-free Visual Perception Test	87	5,4 %
35. RISB - Rotter Incomplete Sentences Blanket ¹	81	5,1 %
36. RMAT - Laskutaidon testi 9–12-vuotiaille	75	4,7 %
37. CAST - Cartoon Attribution Strategy Test	71	4,4 %
38. Holland: Ammatillisen suuntautumisen arviointi (ml. AVO-ohjelma-vastaukset)	71	4,4 %
39. RFCT, ROCF - Rey-Osterrieth Complex Figure Test	69	4,3 %
40. 16 PF - Cattell Sixteen Personality Factors (ml. 10 PF)	59	3,7 %
41. Bender BGT - Visual-Motor Gestalt Test	47	2,9 %
42. DAF - Draw-A-Family (ml. "perhepiirros")	47	2,9 %
43. SCL-90 - Symptom Check List-90	46	2,9 %
44. Bourdon - Wiersma	45	2,8 %
45. BANUCA - Basic numerical and calculation abilities	39	2,4 %
46. VMI - Beery: Development test of Visual-Motor Integration	39	2,4 %
47. LIPS - Leiter International Performance Scale	38	2,4 %
48. Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötestistö nuorille ja aikuisille	38	2,4 %
49. Lurian neuropsykologinen tutkimus ²	37	2,3 %
50. AVO – Atk-kykytestit, / c-merkinnällä olevat vastaukset	30	1,9 %
Vastaajien n = 1600, vastausten n = 11 412.		

Huom. Testien kehitysversiot on laskettu yhteen (esim. WAIS ja WAIS-R; Neps, Nepsu ja Nepsy). Annettujen vastausten tarkkuus ei mahdollistanut eri versioiden määrien erottelua.

¹ SCT- ja tarkempien Rotterin RISB-vastausten (sija 35.) tarkka määrä jää epävarmaksi.

Yhteenlaskettuna, kuten joissakin tutkimuksissa, saadaan määräksi 259, joka nostaa SCT:n sijalle 13.

Vastauksia ei ole yhdistetty, koska SCT-nimikkeeseen alla on lukuisia versioita. SCT-luokassa, Rotteria lukuun ottamatta, kyse ei ole niinkään testistä kuin testityypistä. Vastaavanlainen ongelma oli vastausten "sanasujuvuustesti" kanssa, jotka jätettiin listasta.

² Lähes kaikki vastaajat korostivat käyttävänsä vain osia testistä.

Tavallisin persoonallisuustesti oli Warteggin piirrostehti WZT (3. sija) ja heti sen jälkeen Rorschachin mustetahrastehti (RO). Suosituin psykometrinen persoonallisuustesti löytyi sijalta 10, ja se oli Personality Research Form (PRF). Neuropsykologisista menetelmistä suosituin oli lasten neuropsykologinen tutkimus Nepsy (sijalla 5) ja oppimisen alueen testeistä Lukilasse (9.). Lisäksi kymmenen joukosta löytyi kaksi spesifimpää testiä: Wechsler Memory Scale (WMS) (6.) ja Beck Depression Inventory (BDI) (8.).

Suosituimman 50 testin joukosta lähes kolmannes oli projektiivisia persoonallisuustestejä. Kotimaisia testejä listalta löytyi 14 (28 %). Valtaosa listan kärkitesteistä oli iäkkäitä klassikkoja, ja uusimmat tulokkaat olivat nimenomaan kotimaisia.

Lukuun ottamatta RO:ta ja WZT:tä Kaikista kärkikymmenikön testeistä on julkaistu versio vuoden 1995 jälkeen ja niistä on saatavilla suomalaiset normit, useimmiten 1990-luvun alkua uudemmat. 50:n listalla oli 8 testiä, joista ei virallisesti ole julkaistu testiversiota Suomessa lainkaan (TMT, SCT, Stroop, CDI, Holland, REY, DAF ja SCL) (Heiskari, 2008).

14.3 Suosituimmat testit eri sovellusaloilla

Kaikilla sovellusaloilla kymmenen suosituimman testin lista muodostui lähes yksinomaan niistä kymmenestä testistä, jotka havaittiin suosituimmiksi tarkasteltaessa aineistoa kokonaisuudessaan. Sovellusalat erosivat toisistaan pääosin vain siinä, missä järjestyksessä nämä kymmenen testiä niissä esiintyivät, mutta varsinaisia tietyille alalle ominaisia testejä ei kärkilistoille juuri kohonnut. Vain jokin yksittäinen testi nousi lähinnä kymmenikön loppupäähän. Useimmiten kyseessä olivat tällöin CAT ja/ tai SCT. Harvinaisempi kärkeen sijoittunut testi oli työterveyshuollon ja ammatinvalinnanohjauksen käyttämä VMI (Beery) (Taulukko 14.2).

Tarkasteltaessa suosituimpia testejä sovellusaloittain on kuitenkin tarpeen heti huomauttaa, että huolimatta kysymyksenasettelusta (”Keskeisimmän työssä käyttämäsi psykologisen testimenetelmän nimet”) vastaajat todennäköisesti kuvasivat kaikki hallitsemansa tai joissakin tilanteissa käyttämänsä testit. Muussa tapauksessa esimerkiksi työterveyshuollossa ja ammatinvalinnanohjauksessa kärkikymmenikköön nousseiden WPPSI- ja WISC-testien suosiota on vaikea selittää. Myös tyyppillisesti

TAULUKKO 14.2 Suosituimmat testit eri sovellusaloilla.

Sovellusala	Kymmenen suosituinta testiä									
	1. ¹	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10 ¹ .
Perusterveydenhuolto	WAIS (44 %)	WZT	RO	WISC	WMS	Nepsy	BDI	AVO-9	WPPSI	SCT (19 %)
Aikuisten mielen-terveystyö	WISC (51 %)	WAIS	Nepsy	RO	WZT	WMS	WPPSI	BDI	Lukilasse	SCT & CAT (21 %)
Lasten mielen-terveystyö	WISC (49 %)	WAIS	Nepsy	RO	WZT	WMS	WPPSI	BDI	PRF	CAT & Lukilasse & SCT (20 %)
Perheneuvonta	WAIS (46 %)	RO	WISC	WZT	Nepsy	WMS	WPPSI	BDI	CAT	Lukilasse & PRF (18 %)
Työterveyshuolto	RO (58 %)	WAIS & WZT		WISC	Nepsy	WMS	Luki- lasse	WPPSI	VMI (Beery)	CAT (23 %)
Kuntoutus	WAIS (51 %)	RO	WISC	WZT	WMS	Nepsy	PRF	Lukilas- se	CAT	BDI & WPPSI (20 %)
Neuropsykologinen työ	WZT (47 %)	WAIS	RO	WISC	Nepsy	WMS	WPPSI	BDI	CAT	PRF (21 %)
Psykoterapia	WAIS (48 %)	RO	WMS & WZT		WISC	BDI & Nepsy		WPPSI	PRF	SCT (16 %)
Koulupsykologinen työ	WAIS (47 %)	WISC	WZT	RO	Nepsy	WMS	WPPSI	BDI	Lukilasse	CAT (17 %)
Ammatinvalinnan-ohjaus	WAIS (55 %)	RO	WZT	WISC	WMS	Nepsy	BDI	WPPSI	Lukilasse	PRF & VMI (Beery) (17 %)
Työ- ja organisaatio-psykologinen työ	WZT (48 %)	RO	WISC	WAIS	Nepsy	WMS	SCT	BDI, CAT PRF & WPPSI (23 %)		
Vankeinhoito	AVO:n faktori- testit (46 %)	BDI, Nepsy, RO, SCT, WISC & WZT						BBI-15, CAT, PRF, WAIS & WSQ-työtyylytesti (23 %)		
Yliopistollinen tutkimus ja opetus	WAIS (55 %)	RO	WZT & WMS		WISC	Nepsy	WPPSI	H-T-P & CAT		MAPS, PK-5 & PRF (17 %)
Muu opetus ja koulutus	WAIS (61 %)	WZT	PRF & BDI		WMS	WISC	RO & Nepsy (28 %)		-	-

Vastaajien N = 1600, vastausten n = 11 412.
¹ Ensimmäisen ja kymmenennen testin kohdalla mainittu käyttäjien prosenttiosuus.

aikuisasiakkaiden parissa toimivien sovellusalojen listoilta löytyvä CAT synnyttää saman oletuksen.

Mielenkiintoisia huomioita taulukosta 14.2 olivat projektiivisen testin nousu yleisimpien testien joukkoon työterveyshuollossa ja neuropsykologian alalla. Myös työ- ja organisaatiopsykologian alueella suosituin testi oli projektiivinen Wartegg. Muilla aloilla eniten käytetty testi oli lähes poikkeuksetta Wechslerin älykkyystesti, myös ammatinvalinnanohjauksessa. Vankeinhoidon alueella käytettäviä testejä arvioitaessa on ensiksikin huomattava alan vastaajien hyvin pieni määrä, vaikka se osuudeltaan vastasikin ammattikunnan jakautumista Suomessa. Hyvin pienet muutokset mainintamäärissä kuitenkin olisivat muuttaneet listan järjestystä. Taulukossa 14.2 esitettynä vankeinhoidon käyttämät testit poikkesivat kaikkein selvimmin muiden alojen testisuosikeista, kuten myös yliopistokontekstissa toimivien kärkikymmenikkö. Yliopistossa toimivien vastaukset saattavat heijastella myös siellä tutkittavia tai tutkimuksen aineistonkeruussa käytettyjä testimenetelmiä.

Kaikkiaan sovellusaloittaisissa kärkilistoissa mainittiin 153 testiä, joista 25 oli koko aineiston kymmenen kärjen ulkopuolelta. Kun huomioidaan, että näistä 10 mainintaa koskee CAT-testiä, joka koko aineiston listassa oli sijalla 11, voidaan todeta vain 15 (10 %) testin kohonneen esiin sovellusaloittaisessa tarkastelussa.

14.4 Suomi ja kaiken maailman testien vertailu

Tuloksia verrattiin muualta saatuihin tietoihin yleisimmistä testeistä, jotka on esitetty johdanto-osassa (Taulukko 2.4, luku 2.3.2). Kansainvälisestä yhteenvetotaulukosta havaittiin, että yleisimpien testien joukosta löytyi aina laaja-alaisia älykkyystestejä, jokin suppeampi älykkyystesti, vähintään yksi psykometrinen ja pääsääntöisesti ainakin yksi projektiivinen persoonallisuustesti, jokin neuropsykologinen menetelmä sekä yleensä kunkin maan oloihin sopiva oppimisuolun testi.

Myös Suomen listalta löytyivät näiden eri testiryhmien edustajat. Wechslerin älykkyystestit sijoituivat kansainväliseen tapaan aivan listan kärkeen Suomessakin. Suomen testivalikoimassa oli kuitenkin omaperäisiäkin piirteitä. Suomen lista erosi edellä esitetystä yleistyksestä siinä, ettei sen kärjessä ollut suppeampaa älykkyystestiä, joka (yleensä

RAVEN) löytyi kaikkien muiden maiden listalta, paitsi Slovenian ja Kanadan (josta tiedot olivat vain kuudesta tavallisimmasta testistä). Eriytisesti uudessa 17 euroopan maata käsittävässä tutkimuksessa nämä Wechslereille vaihtoehtoiset älykkyystestit ovat lisääntyneet maiden kärkilistoilla (Evers ym., 2011). Mielenkiintoinen havainto älykkyystesteistä oli myös, että joissakin maissa käytettyjen testien kärjessä olevaa Stanford-Binetin älykkyystestiä ei löytynyt lainkaan koko suomalaisesta testivalikoimasta (Liite 7).

Lisäksi Suomessa hyvin suosittua Warteggia ei löytynyt muiden maiden listoilta, ei myöskään niiden maiden, joista on raportoitu 30 tavallisinta testiä. Ainoastaan Brasiliassa Wartegg on Suomen tapaan kärkikymmenikössä (Noronha, 2002). Sielläkin se sijoittui kuitenkin kauemmas kärjestä kuin Suomessa. Henkilöstövalintoja tekevien keskuudessa Wartegg on kuitenkin Brasiliassa osoittautunut jopa kaikkein suosituimmaksi valintamenetelmäksi, myös haastatteluihin verrattuna (Pereira, 2003). Suomessa tilanne oli samankaltainen (Taulukko 14.2). RO puolestaan sijoittui listalla kuten monissa muissakin, vaikkakaan ei kaikissa, vertailutaulukon maissa. Eversin ym (2011) tuloksiin verrattuna RO sijoittui Suomessa huomattavan korkealle suosikkien joukossa ja esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa sitä ei mainittu kärkikymmenikössä lainkaan.

Suomessa persoonallisuutta siis mitattiin yleisimmin projektiivisellä menetelmällä Hong Kongin, Brasilian ja Kanadan tapaan. Muualla suosituin persoonallisuuden mittari oli psykometrinen ja joissakin ei projektiivista testiä löytynyt kärkilistalta lainkaan (Hollanti, Australia, Iso-Britannia ja Kroatia). Suomen kymmenen listan ulkopuolelta näkyi myös projektiivisten menetelmien merkittävä asema Suomessa (Taulukko 14.1).

Psykometrisistä persoonallisuustesteistä muualla suositut klassikkotestit MMPI (Suomessa sijalla 13.) ja 16PF (40.) puuttuivat Suomen kärkilistalta. Suosituin testi oli PRF, jota ei taas löytynyt muilta listoilta lainkaan. Karkealla sisällöllisellä tasolla Suomen tilannetta vastaava kumppani löytyi lähinnä Belgiasta tai Kanadasta, osittain myös Yhdysvalloista. Suomen testivalikoima vaikutti taas kovin erilaiselta verrattuna Hollannin tai Kroatian valikoimaan. Samoin Norjan ja Ruotsin testisuosikit ovat keskenään samankaltaisia, mutta suomalaiseseen valikoimaan verrattuna kovin erilaiset Wechslereiden suosiota lukuun ottamatta (ks. Evers ym., 2011).

14.5 Yhteenveto

Yhteenvetona Suomessa suosituimmista psykologisista testimenetelmistä voidaan todeta:

- Keskimäärin psykologin työkalupakista löytyi seitsemän testiä.
- Erilaisia tunnistettavia menetelmiä oli kaikkiaan 297
- Tavallisimmat testit olivat WAIS, WISC, WZT, RO, Nepsy, WMS, WPPSI, BDI, Lukilasse ja PRF.
- Suosituimman 50 testin joukosta lähes kolmannes oli projektiivisia persoonallisuustestejä.
- Suosituimmissa testeissä ei ollut juuri vaihtelua eri sovellusalojen välillä.
- Suomen kärkilista muistutti kansainvälisen vertailun tuottamaa perusrakennetta testityyppien suhteen, mutta menetelmissä oli kansallisia ominaispiirteitä.

15 Uskomukset psykologisista testeistä ja testaamisesta

Julkisessa ja ammattikunnan sisäisessä keskustelussa sekä uutisoinnissa on havaittavissa erilaisia uskomuksia psykologisista testeistä ja testien käytöstä. Tämän tutkimuksen toisessa osassa vastaajille esitettiin testejä ja niiden käyttöä koskevia uskomusväittämiä. Psykologeille esitettiin 21 yleisesti testejä koskevaa väittämää, joista 19 oli täysin identtistä testatuille esitettyjen väittämien kanssa. Testatuille esitettiin 20 yleisesti testejä koskevaa väittämää ja 7 soveltuvuusarviointikontekstiin sovitettua väittämää.

Uskomuksia tarkasteltiin aluksi yksittäisinä iteineinä, jotta voitiin arvioida kohdennetusti tiettyihin testien käytön ominaisuuksiin liittyviä käsityksiä, kuten uskoa testien tieteellisyyteen, luotettavuuteen tai oikeudenmukaisuuteen. Väittämäkohtaisen tarkastelun jälkeen analysoitiin uskomusten muodostamia kokonaisuuksia osa-aineistokohtaisesti.

Analyseissä psykologien vastauksia tarkasteltiin erikseen testejä käyttävien ja ei-testaavien psykologien joukoissa. Tulokset olisi ollut mahdollista esittää myös koko ammattikunnan tasolla. Näiden kahden ryhmän käsitykset kuitenkin erosivat siinä määrin, että erillinen tarkastelu oli perusteltua. Koska testejä käyttävien ryhmä oli huomattavasti suurempi ($n = 1490$) kuin testaamattomien ($n = 287$), tulokset olisivat koko ammattikunnan tasolta laskettuina lisäksi painottuneet niin voimakkaasti testejä käyttävien suuntaan, ettei kokonaistulosten raportointi olisi tuottanut lisäarvoa. Testattujen henkilöiden aineistossa ei löytynyt sellaisia taustatekijöitä, joiden perusteella kyseistä osa-aineistoa olisi ollut tarpeen käsitellä erillisissä tarkasteluissa, joten testattujen ($n = 193$) tulokset on esitetty yhtenä kokonaisuutena.

15.1 Testaavien ja ei-testaavien psykologien uskomukset

Psykologien uskomuksia testeistä ja testien käytöstä tarkasteltiin ensin uskomuskohtaisesti, jonka jälkeen analysoitiin uskomusten järjestäytymistä kokonaisuuksiin. Erityisesti neljään uskomusväittämään liittyi as- teikon ääripäihin kasautuvia vastauksia, mikä kuvasti vahvaa uskomusta (Taulukko 15.1). Kaikkein voimakkain uskomus koski sitä, että psykologi- nen testaaminen ei ole helppoa ja edellyttää alueen erityisasiantuntemus- ta ja -koulutusta (itemi 15, Taulukko 15.1). Testaukseen osallistumisen

TAULUKKO 15.1 Testejä käyttävien ja käyttämättömien psykologien uskomukset testeistä ja testaamisesta.

Uskomusväittäjä	Ryhmä	x	sd	1 ¹	2	3	4	5
1 Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	Testaavat	3,54***	0,59	0	1,6	45,6	49,7	3,1
	Ei-testaav.	3,36	0,59	0	4,5	56,5	37,6	1,4
2 Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	Testaavat	3,40***	0,58	0,1	2,9	55,2	40,4	1,4
	Ei-testaav.	3,22	0,63	0	9,1	61,3	27,9	1,7
3 On psykologisia testejä, jotka toimivat käytännössä, vaikka niiden ominaisuudet eivät täytäkään tieteellisiä vaatimuksia.	Testaavat	3,23	0,84	2,6	13,2	48,2	30,7	5,3
	Ei-testaav.	3,17	0,80	1,0	16,7	50,6	27,2	4,5
4 Testien antama tieto on luotettavampaa kuin testattavan itse raportoima tieto.	Testaavat	2,92	0,73	2,2	23,3	56,6	16,6	1,3
	Ei-testaav.	2,82	0,81	3,5	31,4	47,3	15,7	2,1
5 Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	Testaavat	2,86***	0,75	3,6	24,6	54,6	16,8	0,4
	Ei-testaav.	2,65	0,76	6,3	33,4	49,5	10,8	0
6 Testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä.	Testaavat	2,68*	0,71	1,8	39,1	49,1	8,9	1,1
	Ei-testaav.	2,79	0,71	0,3	35,2	51,3	11,5	1,7
7 Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	Testaavat	3,56	0,78	0,3	6,7	39,5	43,4	10,1
	Ei-testaav.	3,62	0,73	0	4,9	38,0	47,0	10,1
8 Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	Testaavat	1,88***	0,77	34,4	45,0	18,7	1,8	0,1
	Ei-testaav.	2,08	0,77	23,7	47,4	26,5	2,4	0

Uskomusväittäjä	Ryhmä	x	sd	1 ¹	2	3	4	5
9 Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	Testaavat	1,59	0,78	57,0	29,3	11,7	1,7	0,3
	Ei-testaav.	1,66	0,79	51,2	33,8	13,6	0,7	0,7
10 Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	Testaavat	2,42**	0,77	9,0	47,3	37,2	5,4	1,1
	Ei-testaav.	2,59	0,83	6,6	41,1	41,5	8,4	2,4
11 Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	Testaavat	3,39**	0,70	0,6	7,5	47,1	42,0	2,8
	Ei-testaav.	3,25	0,69	0,3	11,5	53,0	33,1	2,1
12 Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen tietoon.	Testaavat	3,89***	0,57	0	1,1	18,5	70,9	9,5
	Ei-testaav.	3,59	0,68	0	5,2	38,2	53,0	5,6
13 Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	Testaavat	3,99***	0,61	0	1,5	14,5	68,0	16,0
	Ei-testaav.	3,77	0,66	0	2,8	27,2	60,2	9,8
14 Testaustilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	Testaavat	3,40	0,86	1,8	10,5	42,5	36,7	8,5
	Ei-testaav.	3,33	0,84	1,4	13,6	42,2	36,2	6,6
15 Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	Testaavat	1,28	0,51	74,4	23,4	2,0	0,2	0
	Ei-testaav.	1,37	0,67	70,8	24,0	3,5	1,0	0,7
16 Testaukseen osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista.	Testaavat	4,33	0,84	1,1	2,3	10,2	35,0	51,4
	Ei-testaav.	4,27	0,90	1,7	3,1	10,5	35,9	48,8
17 Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	Testaavat	1,44***	0,66	64,8	27,3	7,2	0,6	0,1
	Ei-testaav.	1,84	0,87	43,2	34,1	18,5	4,2	0
18 Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	Testaavat	2,47***	0,81	7,5	48,2	35,8	6,6	1,9
	Ei-testaav.	2,68	0,92	8,0	34,5	43,5	9,1	4,9
19 Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	Testaavat	3,50***	0,73	0,5	6,3	41,9	45,5	5,8
	Ei-testaav.	3,24	0,71	0,3	12,9	52,0	32,4	2,4
20 Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	Testaavat	3,17**	0,79	0,9	17,2	49,3	28,9	3,7
	Ei-testaav.	3,01	0,76	1,4	21,3	55,7	18,5	3,1
21 Testaamista säädelään Suomessa riittävästi laeilla ja säädöksillä.	Testaavat	3,50***	0,81	0,9	9,5	36,0	46,1	7,5
	Ei-testaav.	3,07	0,84	2,1	21,3	48,8	23,3	4,5
Testaavat n = 1490, ei-testaavat n = 287. *** = p<.001, ** = p<.01, * = p<.05 1 Vastausasteikko: 1 = ei lainkaan pidä paikkaansa, 2 = pitää paikkansa heikosti, 3 = pitää paikkansa jonkin verran, 4 = pitää paikkansa vahvasti ja 5 = pitää täysin paikkansa.								

vapaaehtoisuuteen (itemi 16) uskottiin samoin vahvasti ja samansuuntaisesti. Kummastakaan ryhmästä puolet ei lainkaan uskonut väitteeseen, että psykologiseen testaamiseen voisi liittyä jotakin mystistä (itemi 9). Vaikka väite siitä, että psykologinen testaaminen olisi tarpeetonta, erotti ei-testaavat testaavista, vastaajat eivät yleisesti ottaen uskoneet kovinkaan paljon tarpeettomuuteen (itemi 17). Lisäksi ei erityisesti uskottu testitulosten pysyvyyteen tai muuttumattomuuteen (itemi 8).

Psykologien uskomukset sellaisiin perustavanlaatuisiin testien ominaisuuksiin kuten luotettavuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja tieteellisperusteisuuteen, vaihtelivat välillä jonkin verran–vahvasti. Testejä käyttävät uskoivat niihin testejä käyttämättömiä enemmän. Keskihajontatarkastelussa oli viiden uskomuksen kohdalla muita suurempi (yli 0,80) hajonta ryhmien sisällä. Nämä väittämät koskivat testien käytännön toimivuutta (itemi 3), vallan läsnäoloa testaustilanteessa (14), osallistumisen vapaaehtoisuutta (16) ja mahdollista haitallisuutta (18) sekä testien käytön yleistymistä (21). Lisäksi ei-testaavien ryhmän sisällä suurempaa hajontaa saivat aikaan uskomus testitiedon paremmasta luotettavuudesta verrattuna henkilön itse antamaan tietoon (itemi 4), mahdollisuudesta valmistautua testeihin (10) sekä testien käytön tarpeettomuudesta (17).

Testaavien ja ei-testaavien uskomuksissa oli useita (14/21 väittämäs-tä) tilastollisesti merkitseviä eroja ($p < .05$). Ryhmien uskomukset olivat kauimpana toisistaan testien käytön tarpeellisuudesta (itemi 17) ja testaamisen tieteellisestä perustasta (itemi 12). Ei-testaavat uskoivat enemmän testaamisen tarpeettomuuteen, eivätkä he olleet testaavien tavoin yhtä vakuuttuneita väitteestä, että psykologinen testaaminen perustuu tieteeseen. Myös uskomus testaamista säätelevän lainsäädännön riittävydestä erotti ryhmät selvästi (itemi 21). Ei-testaavat uskoivat vähemmän lainsäädännön riittävyteen.

Uskomusväittämässä, jotka erottelivat testaavia ja ei-testaavia psykologeja vähintään tasolla $p < .05$ voidaan nähdä johdonmukainen linja: ei-testaavien uskomukset ilmaisivat vahvemmin negatiivisten ominaisuuksien liittämistä testeihin ja testien käyttöön. Sen sijaan kummassakin ryhmässä vallitsi yksimielisyys siitä, että testien käyttö vaatii erikoisosaamista ja -koulutusta, ja ettei se suinkaan ole helppoa. Testaavat ja ei-testaavat eivät myöskään eronneet toisistaan merkitsevällä tasolla siinä, kuinka vahvasti he uskoivat testien mahdolliseen käytännön toimivuuteen

(itemi 3), testien paljastusvoimaan (7), mystisyyteen (9), valtaelementin olemassaoloon (14) ja osallistumisen vapaaehtoisuuteen (16).

15.2 Testattujen uskomukset

Testejä ja testaamista koskevat uskomusväittämät eivät herättäneet testatuissa merkillepantavan voimakkaita kannanottoja suuntaan tai toiseen, vaan vastaukset keskittyivät pääosin asteikon keskivaiheille (Taulukko 15.2). Yleisesti voimakkaimmin uskottiin siihen, että testaukseen osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista (itemi 17). Toinen selkeästi erottuva väite tuloksissa koski sitä, että psykologisissa testeissä olisi jotakin salaperäistä tai mystistä (itemi 7). Melkein puolet testatuista ei uskonut tähän lainkaan ja lisäksi 29 % ilmaisi uskovansa vain heikosti, tosin vastausten hajonta oli laaja. Näiden lisäksi uskomukset testitulosten pysyvyyteen (itemi 6) ja testien käytön helppouteen (itemi 16) keräsivät enemmän ääripäähän painottuvia vastauksia kuin muut väittämät. Testitulosten pysyvyyteen ei uskonut lainkaan 27 % vastaajista. Viidenes ei uskonut testaamisen olevan helppoa, ilman erityistä osaamista suoritettavaa toimintaa. Käsitys testien käytön helppoudesta jakoi kuitenkin vastaukset kaikkein laajimmalle ($sd = 1,11$). Nämä samat neljä uskomusväittämää kirvoittivat myös psykologien joukossa voimakkaimmat ja samansuuntaiset kannanotot kuin testattujen joukossa.

Testatut uskoivat selvästi testien käytön yleisyyteen sekä lisääntymiseen Suomessa (itemit 19 ja 20), suomalaisten psykologien pätevyyteen testien käyttäjinä (itemi 13) ja testaamisesta annettujen ohjeiden toteuttajina (itemi 11), minkä voidaan nähdä heijastavan luottamusta psykologien toimintaa kohtaan testien käytön alueella.

Testattujen uskomukset sellaisiin perustavanlaatuisiin testien ominaisuuksiin kuten luotettavuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja tieteellisperusteisuuteen vaihtelivat välillä jonkin verran–vahvasti. Esimerkiksi testien luotettavuuteen ei uskonut täysin varauksetta yksikään testattu, mutta vastaavasti vain 2 % vastaajista ei luottanut niihin lainkaan. Testien oikeudenmukaisuuteen uskottiin vain hivenen asteikon keskitasoa vahvemmin. Tieteellisyyteen uskottiin hieman enemmän, keskimäärin 3,47/5.

Keskihajontojen perusteella kuudessa uskomuksessa oli muita suurempi (yli 0,90) hajonta. Erityisesti uskomuksissa testien käytön

TAULUKKO 15.2 Testattujen uskomukset testeistä ja testaamisesta.

Uskomusväittäjä	x	sd	1'	2	3	4	5
1 Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	3,21	0,69	2,1	9,3	54,4	34,2	0
2 Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	3,37	0,73	0,5	10,4	43,0	43,5	2,6
3 Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	2,85	0,77	4,7	23,8	53,4	18,1	0
4 Testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä.	2,70	0,90	5,7	38,9	37,8	14,5	3,1
5 Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	3,15	0,80	1,6	17,6	49,2	28,0	3,6
6 Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	2,01	0,80	26,9	48,8	21,2	2,6	0,5
7 Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	1,88	0,94	44,6	29,0	21,2	4,7	0,5
8 Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	2,84	1,03	11,4	23,3	39,4	21,8	4,1
9 Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	3,47	0,66	0,5	4,1	47,2	44,6	3,6
10 Testaamista säädellään Suomessa riittävästi laeilla ja säädöksillä.	3,34	0,80	0,5	13,5	42,5	38,3	5,2
11 Psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita.	3,53	0,69	0	6,2	39,4	49,7	4,7
12 Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen, tutkittuun tietoon.	3,47	0,76	1,6	6,2	40,9	46,1	5,2
13 Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	3,72	0,70	0	4,7	28,0	58,0	9,3
14 Testaustilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	3,07	1,01	6,2	20,2	43,0	21,8	8,8
15 Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	2,81	0,99	7,3	31,3	41,2	13,5	6,7
16 Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	2,58	1,11	20,2	27,5	29,0	20,7	2,6
17 Testaamiseen osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista.	4,15	0,65	1,6	7,8	12,4	31,1	47,1

Uskomusväittäjä	x	sd	1 ¹	2	3	4	5
18 Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	2,31	0,86	15,5	46,6	31,1	4,7	2,1
19 Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	3,64	0,80	0,5	7,8	29,5	51,3	10,9
20 Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	3,65	0,75	0	4,7	37,3	46,1	11,9
Soveltuvuusarviointia koskevat uskomukset:							
1 Psykologinen testaus on tärkeä osa hyvää työhönottoprosessia.	3,25	0,87	4,1	10,9	45,1	35,2	4,7
2 Haastattelu on tärkeä osa hyvää työhönottoprosessia.	4,54	0,65	0	2,1	4,1	31,1	62,7
3 Haastattelu on työhönnotossa parempi valintamenetelmä kuin psykologinen testaus.	3,89	0,91	1,0	4,7	26,9	38,9	28,5
4 Soveltuvuustestit mahdollistavat hakijoille tasapuolisen mahdollisuuden tulla valituiksi työtehtävään siten, ettei yhtäkään hakijaa suosita.	3,04	0,85	3,1	21,2	48,3	23,8	3,6
5 Soveltuvuustesteillä on suora yhteys työssä vaadittaviin ominaisuuksiin.	2,88	0,79	3,1	26,4	51,3	17,6	1,6
6 Soveltuvuustestien avulla on mahdollista ennustaa, kuinka hyvin henkilö tulee menestymään työssään.	2,73	0,83	7,8	27,5	49,2	15,0	0,5
7 Psykologinen testaus on hyvä tapa valita työntekijöitä.	3,03	0,82	3,6	19,2	49,7	25,4	2,1
n = 193. 1 Vastausasteikko: 1 = ei lainkaan pidä paikkaansa, 2 = pitää paikkansa heikosti, 3 = pitää paikkansa jonkin verran, 4 = pitää paikkansa vahvasti ja 5 = pitää täysin paikkansa.							

helppoudesta (itemi 16) oli paljon hajontaa ($s = 1,11$). Samoin uskomukset mahdollisuuksista valmistautua testeihin (itemi 8), huijata testeissä (4), kohdata testitilanteessa vallankäyttöä (14) tai haitallisia seuraamuksia (15) jakoivat vastaajia muita väittämiä enemmän. Myös uskomus testien sisältämään mystisyyteen hajotti vastauksia muita enemmän.

Soveltuvuusarviointiin kohdennetuista väittämistä nousi esiin kaksi haastattelun tärkeyttä soveltuvuuden arvioinnissa korostavaa väittämää, joista vastaajat olivat kaikkein yksimielisimpiä. Testatuista 94 % oli vahvasti tai täysin sitä mieltä, että haastattelu on tärkeä osa hyvää työhönottoprosessia, ja 29,5 % uskoi myös täysin haastattelun olevan soveltuvuustestejä parempi valintamenetelmä. Väittämä haastattelun paremmuudesta testeihin nähden kuitenkin aiheutti hajontaa muita väittämiä enemmän (Taulukko 15.2).

15.3 Uskomusten rakentuminen kokonaisuuksiksi

Uskomusväittämien analysointia jatkettiin pääkomponenttianalyysin avulla, jotta voitiin havaita, millä tavoin ne järjestyivät vastaajien ajatuksissa, toisin sanoen, minkälaiset uskomukset vastaaja liitti toisiinsa. Aineistoja käsiteltiin kolmessa osassa, jotta eri ryhmien (testejä käyttävät psykologit, testejä käyttämättömät psykologit, testatut) mahdolliset erot tulisivat ilmi.

15.3.1 Testaavien psykologien uskomuskokonaisuudet

Testaavien psykologien väittämät muodostivat kuusi kokonaisuutta, jotka on kuvattu taulukossa 15.3. Pääkomponentti 1 keräsi yhteen viisi väittämää, jotka sisälsivät uskomuksia testien tuottaman tiedon luonteesta. Itemit käsitelivät testi-informaation tarkkuutta, paljastavuutta (tai luotettavuutta suhteessa ihmisen itse antamaan tietoon), luotettavuutta ylipäätään, muuttumattomuutta ja oikeudenmukaisuutta. Pääkomponentille voitiin siis antaa nimi ”Testien tarjoamaa tietoa koskevat uskomukset” (Cronbachin alfa = 0,683).

Pääkomponentti 2 keräsi ryhmäksi perustavanlaatuisia määritteitä testaamisesta. Nämä uskomukset kuvasivat psykologien pätevyyttä, menetelmien nykyaikaisuutta, toiminnan tieteellistä perustaa ja lainsäädännön riittävyttä ja siten sen suomaa turvaa. Tällainen perusta on tarpeen kaikenlaiselle tutkimustoiminnalle. Pääkomponentti nimettiin ”Testaamisen vankkaa perustaa kuvaavat uskomukset” (alfa = 0,570).

Pääkomponentti 3 muodostui kahdesta uskomusparista. Toinen kuvasi uskomuksia siitä, että testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä ja

siitä, että testaukseen voi valmistautua ja siten parantaa omaa tulostaan. Tästä näkökulmasta kyse on siis testatun mahdollisuudesta vaikuttaa testituloksiin tai kontrolloida niitä. Toisessa parissa yhdistyivät testaajan vaikuttamisnäkökulma eli uskomukset siitä, että testaajalla on testaus-tilanteessa valtaa ja siitä, että testauksesta saattaa olla myös vahinkoa testattavalle. Tälle kokonaisuudelle annettiin nimeksi ”Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta heijastavat uskomukset” (alfa = 0,532).

Pääkomponentissa 4 liittyivät yhteen uskomukset testien käytön vaativuudesta ja tarpeellisuudesta sekä uskomus siitä, ettei testaamiseen liity mystiikkaa. Kääntäen uskomukset testaamisen helppoudesta ja tarpeettomuudesta yhdistyivät uskomukseen siitä, että testaamiseen liittyy jotakin mystistä. Kokonaisuuden katsottiin kuvaavan arvostavaa suhtautumista testien käyttöön, joten sen nimeksi pantiin ”Testien käytön arvostusta kuvaavat uskomukset” (alfa = 0,365).

Pääkomponentti 5 yhdisti kaksi uskomusta, jotka koskivat testien käytön yleisyyttä ja yleistymistä Suomessa. Sille annettiin nimeksi ”Testaamisen määrää koskevat uskomukset” (alfa = 0,406).

Pääkomponentti 6 liitti yhteen uskomuksen testien käytännön toimivuudesta silloinkin, kun se ei täytä tieteellisiä vaatimuksia ja uskomuksen, että testit voivat paljastaa ihmisestä asioita, joista hän itse ei ole tietoinen. Ensimmäinen itemi latautui selvästi vahvemmin, joten uusi muuttuja nimettiin sen mukaan: ”Testien käytännön toimivuutta koskevat uskomukset” (alfa = 0,392).

Edempänä esitetään koontitaulukko kaikkien kolmen vastaajaryhmän pääkomponenttirakenteiden sisältämien keskiarvomuuttujien keskiarvoista ja -hajonnoista (Taulukko 15.6, luku 15.2.4). Taulukosta 15.6 nähdään, että testejä käyttävät olivat kaikkein voimakkaimmin samaa mieltä testien käytön arvostusta kuvaavien uskomusväittämien kanssa. Vastaus-ten keskiarvoa 4,56 skaalalla 1–5 voidaan pitää hyvin korkeana. Toiseksi vahvimmin testaajat uskoivat testien käytön vankkaan perustaan. Lisäksi uskottiin testien käytännön toimivuuteen ja niiden kykyyn paljastaa jotakin sellaista, mikä muuten saattaisi jäädä tavoittamattomiin. Vastaavasti vähiten uskottiin testattavan vaikuttamismahdollisuuksiin testituloksissa ja testaukseen sisältyvän vallan tai haitan mahdollisuuksiin. Merkillepantava tulos oli myös testien tuottaman tietoon liittyvän uskomuskokonaisuuden varsin matala keskiarvo.

TAULUKKO 15.3 Testejä käyttävien psykologien uskomuksista muodostunut pääkomponenttirakenne.

	Lataus
Pääkomponentti 1: Testien tarjoamaa tietoa koskevat uskomukset	
5 Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	.73
4 Testien antama tieto on luotettavampaa kuin testattavan itse raportoima tieto.	.72
8 Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	.70
1 Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	.61
2 Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	.53
Pääkomponentti 2: Testien käytön vankkaa perustaa kuvaavat uskomukset	
13 Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	.78
11 Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	.65
12 Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen tietoon.	.61
21 Testaamista säädellään Suomessa riittävästi laeilla.	.61
Pääkomponentti 3: Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta heijastavat uskomukset	
10 Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	.76
6 Testeissä on mahdollista hujata kiinnijäämättä.	.68
18 Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	.51
14 Testausilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	.50
Pääkomponentti 4: Testien käytön arvostusta kuvaavat uskomukset	
15 Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	.72
9 Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	.58
17 Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	.56
Pääkomponentti 5: Testien käytön määrää koskevat uskomukset	
19 Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	.79
20 Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	.76
Pääkomponentti 6: Testien käytännön toimivuutta koskevat uskomukset	
3 On psykologisia testejä, jotka toimivat käytännössä, vaikka niiden ominaisuudet eivät täytäkään tieteellisiä vaatimuksia.	.84
7 Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	.51

15.3.2 Ei-testaavien psykologien uskomuskokonaisuudet

Testejä käyttämättömien psykologienkin uskomukset muodostivat pääkomponenttianalyyssissä kuusi kokonaisuutta (Taulukko 15.4). Pääkomponentti 1 liitti yhteen uskomukset testattavien mahdollisuuksista vaikuttaa testituloksiin joko huijaamalla tai valmentautumalla sekä uskomukset testaajilla olevasta vallankäyttömahdollisuudesta ja testaamisen mahdollisesta haitallisuudesta. Pääkomponentin nimeksi annettiin ”Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta koskevat uskomukset” (alfa = 0,622).

Pääkomponentti 2 liitti yhteen kolme uskomusta. Uskomukset testien kyvystä paljastaa ihmisestä asioita, joista tämä ei ole tietoinen sekä testien kykyyn tuottaa luotettavampaa tietoa, kuin mitä ihmiseltä itseltään olisi saatavissa, liitettiin uskomus testien tarpeellisuudesta. Toisin sanoen testaamisen tarpeellisuus liitettiin niiden voimaan paljastaa ikään kuin todempaa tietoa. Kokonaisuus nimettiin ”Testien paljastavuutta koskevat uskomukset” (alfa = 0,592). Myös uskomukset testien tuottaman tiedon tarkkuudesta latautuivat yhteen näiden uskomusten kanssa, mikä sisällöllisesti sopiikin kokonaisuuteen.

Pääkomponentti 3 muodostui viidestä testien tuottamaan tietoon liitetystä uskomuksesta: testien tuottama tieto on muuttumatonta, oikeudenmukaista, luotettavaa ja tarkkaa sekä tiedonhankintamenetelmät nykyaikaisia. Kokonaisuuden nimeksi laitettiin ”Testien tuottamaa tietoa koskevat uskomukset” (alfa = 0,671). Tärkeää on kuitenkin huomata, että alun perin ei-testaavien testien tuottamaa tietoa koskevat uskomukset eivät integroituneet lainkaan yhtä yksiselitteisesti ja automaattisesti kuin testejä käyttävien psykologien. Pääkomponenttianalyyssin tarjoamassa mallissa vain uskomukset tulosten muuttumattomuudesta ja menetelmien nykyaikaisuudesta liittyivät yhteen. Vastaavasti testien oikeudenmukaisuus ja luotettavuus liitettiin vahvasti toisiinsa. Keskiarvomuuuttujaa rakennettaessa kaikki viisi itemiä kuitenkin muodostivat reliabiliteettiaan hyvän ratkaisun.

Pääkomponentti 4 muodostui viidestä uskomuksesta, jotka käsittelivät toisaalta testaamisen määrää Suomessa ja toisaalta testien käytön riittävää lainsäädäntöä, testaajien pätevyyttä ja testaamisen tieteellistä pohjaa. Ei-testaavat siis liittyivät toisiinsa uskomukset ilmiön yleisyydestä ja sen vankasta perustasta. Pääkomponentti nimettiin ”Testien käytön

määrää ja vankkaa perustaa kuvaavat uskomukset” (alfa = 0,532). Uskomus testaamisen tieteellisyydestä latautui selvästi sekä tähän kokonaisuuteen että seuraavaan pääkomponenttiin 5, jossa sen lataus oli negatiivinen.

Pääkomponenttiin 5 jäi kaksi uskomusta sen jälkeen, kun tähänkin (negatiivisesti) latautunut testaamisen tieteellisyyttä koskeva uskomus siirrettiin edelliseen kokonaisuuteen. Jäljelle jääneet itemit kuvasivat uskoa testien käytön helppouteen ja mahdolliseen mystisyyteen. Kääntäen pääkomponentti kuvaa uskoa testien käytön vaatimaan erikoisosaamiseen ja koulutukseen, mihin ei liity mitään testien mystisyyttä. Kokonaisuutta voidaan nimittää ”Testien käytön vaatimaa osaamista koskevat uskomukset” (alfa = 0,310).

Pääkomponenttiin 6 jäi ainoastaan yksi itemi, joka käsitteli uskomusta testien käytännön toimivuudesta siitäkin huolimatta, että tieteellinen näyttö asiasta saattaa puuttua. Vaikka viimeiseen komponenttiin jäi vain yksi muuttuja, sen voidaan katsoa ilmaisevan kuitenkin jotain ominaista, sillä se ei monista yrityksistä huolimatta ollut yhdistettävissä mihinkään muuhun kokonaisuuteen.

Kaikkein voimakkaimmin testejä käyttämättömät psykologit olivat sitä mieltä, että psykologisten testien käyttö ei ole helppoa, vaan vaatii erityistä osaamista ja koulutusta eikä näin ollen sisällä mitään salaperäistä (ks. Koontitaulukko 15.6, luku 15.2.4). Testejä käyttämättömät siis arvostivat testaamisessa tarvittavaa ammattitaitoa suhteellisen vahvasti verrattuna heidän muihin uskomuskokonaisuuksiinsa. Kun uskomuskokonaisuuden keskiarvoa (3,65) tarkasteltiin suhteessa testien käyttäjien vastaavaan kokonaisuuteen ($x = 4,56$), voitiin havaita testaajien osoittavan selvästi vahvempaa uskoa tähän kokonaisuuteen.

Toiseksi vahvimmin uskottiin testien kykyyn paljastaa jotakin muuten tavoittamatta jäävää, mihin juuri liitettiin testien käytön tarpeellisuus. Kun lisäksi heikoimmin uskottiin sekä testaajien että testattavien mahdollisuuksiin kontrolloida testausta mielensä mukaan, testejä käyttämättömienkin psykologien voitiin katsoa ikään kuin uskovan psykologisten testien voimaan.

TAULUKKO 15.4 *Ei-testaavien psykologien uskomuksista muodostunut pääkomponenttirakenne.*

	Lataus
Pääkomponentti 1: Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta koskevat uskomukset	
14 Testaustilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	.81
18 Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	.79
10 Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	.70
6 Testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä.	.44
Pääkomponentti 2: Testien paljastavuutta koskevat uskomukset	
7 Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	.76
4 Testien antama tieto on luotettavampaa kuin testattavan itse raportoima tieto.	.71
17 Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	-.55
Pääkomponentti 3: Testien tuottamaa tietoa koskevat uskomukset	
8 Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	.87
11 Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	.53
2 Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	.47
5 Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	.45
1 Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	.33
Pääkomponentti 4: Testien käytön määrää ja vankkaa perustaa kuvaavat uskomukset	
19 Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	.77
20 Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	.63
21 Testaamista säädellään Suomessa riittävästi laeilla.	.62
13 Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	.49
12 Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen tietoon.	.31
Pääkomponentti 5: Testien käytön vaatimaa osaamista koskevat uskomukset	
15 Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	.82
9 Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	.70
Pääkomponentti 6: Testien käytännön toimivuutta kuvaava uskomus	
3 On psykologisia testejä, jotka toimivat käytännössä, vaikka niiden ominaisuudet eivät täytäkään tieteellisiä vaatimuksia.	.76

15.3.3 Testattujen uskomuskokonaisuudet

Testattujen uskomusvastauksista muodostettiin kuusi kokonaisuutta (Taulukko 15.5). Pääkomponenttianalyysi tarjosi kuuden pääkomponentin mallia, jolloin komponenttiin 6 latautui vain yksi itemi (testien käytön helppous). Siksi testattiin mallia, jossa komponenttien määräksi pakotettiin 5. Tällöin malli kuitenkin olennaisesti heikkeni. Jättämällä itemi kokonaan pois analyysistä malli ei muuttunut lainkaan, vaan samat 5 ensimmäistä komponenttia muodostuivat edelleen samanlaisina. Näin ollen analyysin tarjoama kuuden pääkomponentin malli säilytettiin raportoinnissa.

Pääkomponentti 1 keräsi yhteen kaikkiaan seitsemän väittämää. Voimakkaimmin latautui uskomus testien käytön tarpeellisuudesta, johon liittyivät uskomukset testien tuottaman tiedon luotettavuudesta, tarkkuudesta ja oikeudenmukaisuudesta sekä uskomukset testaamisen tieteellisestä perustasta, testien kyvystä paljastaa ihmisestä tiedostamattomia asioita sekä testimenetelmien nykyaikaisuudesta. Pääkomponentille oli vaikea löytää kokonaisuutta kuvaavaa nimeä, mutta sille annettiin nimi ”Testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavat uskomukset” (alfa=0,839). Yleisesti tämän kokonaisuuden voitiinkin nähdä heijastavan vastaajan yleistä suhtautumista psykologisten testien käytön perusteisiin.

Pääkomponentti 2 liitti yhteen kolme itemiä, jotka koskivat suomalaisen lainsäädännön riittävyttä, uskoa psykologien ohjeiden noudattamiseen sekä heidän pätevyhteensä testien käytössä. Pääkomponentille annettiin nimi ”Testien käytön turvallisuutta koskevat uskomukset” (alfa = 0,755).

Pääkomponentti 3 sisälsi samoin kolme itemiä. Kahteen testituloksiin vaikuttamiseen liittyvään uskomukseen (mahdollisuus huijata tai valmentautua testaukseen) liittyi uskomus testitulosten muuttuvuudesta. Pääkomponentin nimeksi annettiin ”Testituloksiin vaikuttamista koskevat uskomukset” (alfa = 0,417).

Pääkomponentti 4 muodostui myös kolmesta itemistä. Tässä jo pariksi muodostuneisiin uskomuksiin vallankäytön ja haitan mahdollisuuksista liittyi usko siihen, että psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä. Pääkomponentille annettiin nimi ”Testaamisen kontrolloimattomuutta kuvaavat uskomukset” (alfa = 0,536).

TAULUKKO 15.5 Testattujen uskomuksista muodostunut pääkomponenttirakenne.

	Lataus
Pääkomponentti 1: Testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavat uskomukset	
18 Psykologisten testien käyttö on tarpeetonta.	-.81
1 Testien avulla on mahdollista tehdä luotettavia päätelmiä ihmisestä.	.75
12 Psykologinen testaus perustuu tieteelliseen, tutkittuun tietoon.	.69
5 Testit voivat paljastaa ihmisestä ominaisuuksia, joista tämä itse ei ole tietoinen.	.64
9 Suomessa käytettävät psykologiset testit vastaavat nykyajan vaatimuksia.	.62
3 Testit pystyvät antamaan tarkan kuvauksen ihmisen ominaisuuksista.	.61
2 Testit kohtelevat testattavia oikeudenmukaisesti.	.54
Pääkomponentti 2: Testien käytön turvallisuutta koskevat uskomukset	
10 Testaamista säädellään Suomessa riittävästi laeilla ja säädöksillä.	.82
11 Psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita.	.80
13 Psykologit Suomessa ovat päteviä käyttämään psykologisia testejä.	.56
Pääkomponentti 3: Testituloksiin vaikuttamista koskevat uskomukset	
8 Testeihin voi valmistautua ennalta ja näin menestyä paremmin.	-.70
4 Testeissä on mahdollista huijata kiinnijäämättä.	-.67
6 Testitulokset ovat pysyviä ja muuttumattomia.	.54
Pääkomponentti 4: Testaamisen kontrolloimattomuutta kuvaavat uskomukset	
14 Testaustilanteessa testaajalla on valtaa testattaviinsa.	.79
15 Testaukseen osallistumisesta voi olla testattavalle myös haittaa.	.64
7 Psykologisissa testeissä on jotakin mystistä ja salaperäistä.	.57
Pääkomponentti 5: Testien käytön määrää koskevat uskomukset	
20 Psykologisten testien käyttö tulee lisääntymään Suomessa.	.78
19 Psykologisten testien käyttö on Suomessa hyvin yleistä.	.74
Pääkomponentti 6: Testien käytön helppoutta koskeva uskomus	
16 Testien käyttö on helppoa eikä vaadi erityistä ammattitaitoa tai koulutusta.	.85

Pääkomponentissa 5 liittyivät yhteen uskomukset testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä Suomessa. Sen nimeksi annettiin ”Testien käytön määrää koskevat uskomukset” (alfa = 0,425). Viimeiseen pääkomponenttiin numero 6 jäi ainoastaan yksi itemi, joka koski uskomusta testien käytön helppoudesta.

Psykologisia testejä ja testien käyttöä yleisesti koskevien uskomusten lisäksi testatuille esitettiin 7 soveltuvuustestauksia käsittelevää väitettä, joista muodostettiin keskiarvomuuttuja (alfa = 0,815). Keskiarvomuuttuja kuvasi testattujen uskomuksia soveltuvuusarvioinnin toimivuudesta rekrytointitilanteessa, ja keskiarvo jäi hieman alle asteikon keskikohdan. Vastaajien voidaan siten katsoa uskovan soveltuvuusarvioinnin toimivuuteen korkeintaan keskitasoisesti (Taulukko 15.6).

Testatut ilmaisivat uskomuskokonaisuuksittain tarkasteltuna uskovansa kaikkein voimakkaimmin psykologisten testien käytön yleisyyteen Suomessa (ks. Koontitaulukko 15.6, luku 15.2.4). Myös testien käytön turvallisuuteen uskottiin vahvasti. Samansuuntaiseen ajatteluun viittaavat myös havainnot, että vähiten testatut uskoivat toisaalta testauksen kontrolloimattomuuteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa testituloksiin. Laajalaisempaa yleistä luottamusta testaamiseen heijastavan pääkomponentin 1 keskiarvo olikin hieman keskitason myönteisemmällä puolella (3,31 skaalalla 1–5). Kokonaisuutena testattujen uskomusten ei voidaakaan nähdä nostavan esiin mitään ilmeisiä epäluuloja psykologista testaamista kohtaan. Soveltuvuusarvioinnin paikkaa rekrytointiprosessissa sen sijaan kyseenalaistettiin hieman enemmän, joskin keskiarvo oli tasan asteikon keskitasolla.

15.3.4 Kolmen uskomusrakenteen vertailu

Pääkomponenttianalyysien tavoitteena oli muodostaa uskomusiteimeistä kokonaisuuksia, jotka kuvasivat uskomusten jäsentymistä vastaajien ajatuksissa suurempiin kokonaisuuksiin. Vastaajan lähtökohdasta (testien käyttäjä, testejä käyttämätön, testattu) riippuen uskomukset jäsentyivät erilaisiksi kokonaisuuksiksi, jotka on koottu yhteen taulukossa 15.6.

Uskomuksista osa järjestäytyi kaikissa vastaajaryhmissä samankaltaisiin kokonaisuuksiin. ”Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta heijastavat uskomukset” oli tällainen kokonaisuus (Kuvio 15.1). Molemmissa

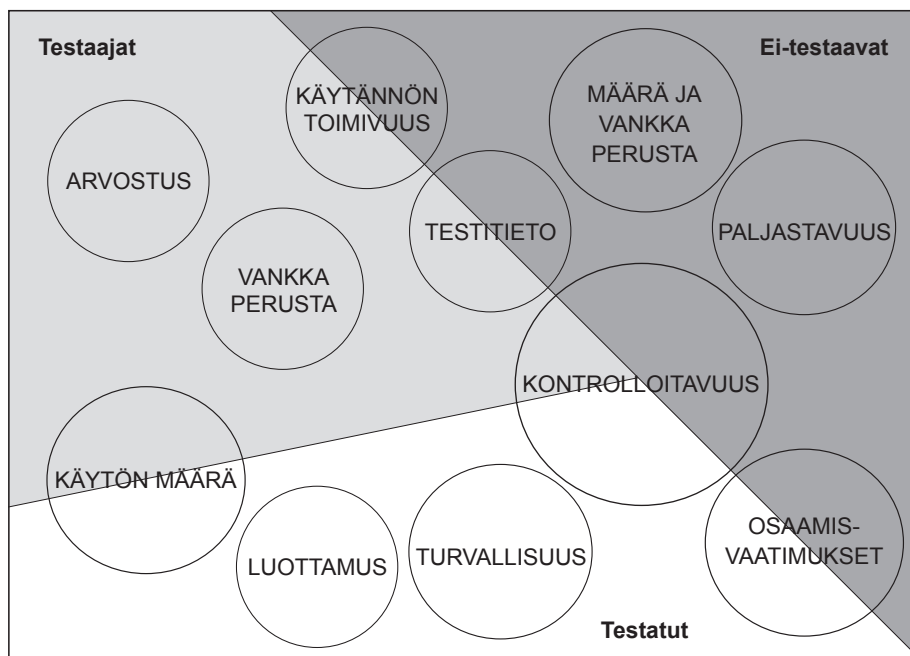
TAULUKKO 15.6 Testaavien psykologien, ei-testaavien psykologien ja testattujen uskomuskokonaisuuksien tunnusluvut.

Vastaajaryhmä /Keskiarvomuuttuja	x	sd
TESTEJÄ KÄYTTÄVÄT PSYKOLOGIT		
1 Testien tarjoamaa tietoa koskevat uskomukset	2,92	0,46
2 Testaamisen vankkaa perustaa kuvaavat uskomukset	3,69	0,44
3 Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta heijastavat uskomukset	2,74	0,51
4 Testien käytön arvostusta kuvaavat uskomukset	4,56 ¹	0,44
5 Testaamisen määrää kuvaavat uskomukset	3,33	0,60
6 Testien käytännön toimivuutta koskevat uskomukset	3,40	0,64
EI-TESTAAVAT PSYKOLOGIT		
1 Testien ja testaamisen kontrolloitavuutta koskevat uskomukset	2,85	0,57
2 Testien paljastavuutta koskevat uskomukset	3,53	0,60
3 Testien tuottamaa tietoa koskevat uskomukset	2,91	0,45
4 Testien käytön määrää ja vankkaa perustaa kuvaavat uskomukset	3,33	0,43
5 Testien käytön vaatimaa osaamista koskevat uskomukset	4,49	0,56
6 Testien käytännön toimivuutta koskeva uskomus	3,17	0,76
TESTATUT		
1 Testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavat uskomukset.	3,31	0,54
2 Testien käytön turvallisuutta koskevat uskomukset	3,53	0,60
3 Testituloksiin vaikuttamista koskevat uskomukset	2,82	0,62
4 Testaamisen kontrolloimattomuutta kuvaavat uskomukset	2,59	0,71
5 Testien käytön määrää kuvaavat uskomukset	3,65	0,62
6 Testien käytön helppoutta kuvaava uskomus	2,58	1,11
7 Soveltuvuusarvioinnin toimivuutta rekrytoinnissa kuvaavat uskomukset	2,99	0,64
Testaavat n = 1490, ei-testaavat n= 287, testatut n = 193. 1 = keskiarvo 1,44 käännetty.		

psykologiryhmissä kokonaisuus muodostui samoista iteistä, mutta testattujen uskomukset jakoutuivat kahteen osaan. Toisessa yhdistyivät uskomukset mahdollisuuksista vaikuttaa testituloksiin huijaamalla tai valmentautumalla, mikä kuvaa testatun mahdollisuuksia kontrolloida testausta. Toiseen kokonaisuuteen yhdistyivät puolestaan testaajan

mahdollisuus kontrolloida tilannetta käyttämällä valtaa tai aiheuttamalla haittaa. Testejä käyttävät tai testattuina olleet uskoivat vähemmän näiden mahdollisuuksien toteutumiseen verrattuna ei-testaaviin psykologeihin, jotka vastaajaryhmänä olivat etäimmällä testausprosessista.

Osa uskomuksista jäsenyi yhteneviin kokonaisuuksiin molemmissa psykologien ryhmissä, mutteivät testattujen uskomusrakenteessa. ”Testien tarjoamaa tietoa koskevat uskomukset” -kokonaisuudet olivat varsin samankaltaiset ja niihin uskottiin samantasoisesti riippumatta vastaajan omasta testien käytöstä. Tärkeää on kuitenkin huomata, että ei-testaavien testien tuottamaa tietoa koskevat uskomukset eivät alun perin integroituneet yhteen lainkaan yhtä yksiselitteisesti ja automaattisesti kuin testejä käyttävien (ks. Luku 11.2.2.2). Samoin kummankin psykologiryhmän uskomusrakenteeseen muodostui testien käytännön toimivuutta kuvaava pääkomponentti. Tätä aihetta testattavilta ei kysytty lainkaan. Testejä käyttävät psykologit uskoivat enemmän käytännötoimivuuteen keskiarvotarkastelun perusteella.

KUVIO 15.1 Uskomusten jäsentyminen kokonaisuuksiin eri ryhmissä ja niiden yhtenevyydet ryhmittäin.

Osa uskomuksista muodosti samankaltaisen kokonaisuuden testausprosessia lähimpänä olevissa testien käyttäjien ja testattujen ryhmissä. Uskomukset testien käytön yleisyydestä ja yleistymisestä muodostivat samanlaisen parin testaajien ja testattujen aineistoissa, mutta testatut uskoivat kokonaisuuteen enemmän kuin testaajat. Ei-testaavat psykologit puolestaan liittivät toisiinsa uskomukset ilmiön yleisyydestä ja sen vankasta perustasta. Tämän kokonaisuuden keskiarvo oli kuitenkin varsin matala.

Vastaajaryhmissä muodostui myös niille ominaisia uskomuskokonaisuuksia, jotka heijastivat kyseiselle ryhmälle tärkeitä piirteitä psykologien testien käytössä. Testaavien psykologien ominaisia uskomuskokonaisuuksia olivat luottamusta testien vankkaan perustaan kuvaava kokonaisuus sekä testien arvostusta heijastavat uskomukset. Myös ei-testaavien aineistossa muodostui osittain arvostusta kuvaava komponentti, joka enemmänkin painottui kuitenkin uskomukseen testien käytön vaatimasta osaamisesta ja pätevyydestä. Sen sijaan ei-testaavien uskomuksissa ominaisen kokonaisuuden muodosti testien paljastavuuteen liittyvä uskomuskokonaisuus. Testatuilla esiin nousi kaksi ominaista kokonaisuutta: testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavat uskomukset ja testaamisen turvallisuutta kuvaavat uskomukset.

15.4 Uskomuskokonaisuudet ja taustatekijät

Psykologien uskomuskokonaisuuksien yhteyksiä taustatekijöihin (sukupuoli, työkokemus ja sovellusala) tarkasteltiin erikseen testaavien ja ei-testaavien joukossa. Testaavien aineistossa analysoitiin myös testien käytön määrän yhteyksiä uskomuksiin. Testejä käyttävien aineistossa tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä löytyi runsaasti. Keskiarvoja tarkasteltaessa ryhmien väliset erot olivat usein pieniä (ero $<0,2$ asteikkopistettä). Seuraavassa on raportoitu ainoastaan tätä suuremmat, merkitsevät erot. Erityisesti sovellusalat eivät eronneet toisistaan paljoa. Muutamia selkeitä eroja kuitenkin havaittiin, ja ne on raportoitu. Ei-testaavien aineistossa havaittiin ainoastaan yksi tilastollisesti merkitsevä ero tutkittujen taustatekijöiden ja uskomuskokonaisuuksien väleillä.

Testattujen aineistossa uskomuskokonaisuuksien ja taustatekijöiden yhteyksien tarkastelut tehtiin seuraavien muuttujien suhteen: sukupuoli, koulutustaso, aiempi kokemus testeistä (määrä ja laatu), aiempien

soveltuvuustestausten lopputulos (testitulosten osuvuus ja valintapäätös), ennakkotietojen määrä testeistä ja tietolähde, ennako-odotus testauksesta, toteutunut kokemus, valintapäätös, uudelleenosallistumisaikomus ja muiden osallistumaan suositteleminen. Näistä vain muutama taustatekijä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä testattujen uskomuskokonaisuuksiin.

15.4.1 Psykologien uskomuskokonaisuuksien yhteydet taustatekijöihin

Testien tuottaman tiedon laatuun sekä testaamisen vankkaan perustaan liittyviin kokonaisuuksiin uskottiin sitä enemmän, mitä suurempi oli testien käytön määrä. Vähän (1–4 hlö/kk) testauksia tekevät uskoivat testien tuottaman tiedon laatuun vähemmän ($x = 2,79$) kuin runsaasti (> 10 hlö/kk) testauksia tekevät ($x = 3,04$) ($p < .01$). Vastaavasti työajastaan pienen osan testaamiseen käyttävät ($< 20\%$) uskoivat tähän vähemmän kuin vähintään 30% työajastaan testaamiseen käyttävät ($p < .001$). Vähän testauksia tekevät uskoivat testauksen vankkaan perustaan hieman heikommin ($x = 3,57$) kuin runsaasti testauksia tekevät ($3,76$) ($p < .05$). Testaamiseen käytetyn työajan suhteen 10% testaamiseen käyttävät erosivat vähintään 60% työajastaan testien parissa käyttävistä ($p < .001$). Lasten ja nuorten mielenterveystyössä toimivat uskoivat työ- ja organisaatiopsykologian parissa toimivia vähemmän testaamisen vankkaa perustaa kuvaavaan uskomuskokonaisuuteen ($p < .05$).

Testaamisen ja testien kontrollointimahdollisuuksia koskevien uskomusten muodostamaan kokonaisuuteen olivat yhteydessä sukupuoli, kokemus ja sovellusala. Miehet uskoivat tähän enemmän ($x = 2,93$) kuin naiset ($2,71$) ($p < .001$). Samoin kokemattomimmat psykologit (< 3 v ja $3–5$ v työkokemusta) uskoivat tähän kokonaisuuteen enemmän ($x = 2,80$ ja $2,82$) kuin yli 20 vuotta psykologina toimineet ($2,67$) ($p < .01$). Lasten ja nuorten kanssa toimivat psykologit kolmella sovellusalalla (lasten ja nuorten mielenterveystyö, perheneuvonta ja koulupsykologia, $x = 2,65–2,67$) uskoivat vähemmän mahdollisuuksiin ohjalla testaustilannetta kuin työikäisten henkilöiden parissa toimivat psykologit (työterveyshuolto ja työ- ja organisaatiopsykologia, $x = 2,93$ ja $2,98$). Kaikissa parittaisissa vertailuissa oli vähintään $p < .05$.

Ei-testaavien aineistossa sukupuoli oli yhteydessä testaamisen kontrolloitavuutta koskevista uskomuksista muodostuneeseen kokonaisuuteen siten, että miehet uskoivat vahvemmin testattavan mahdollisuuksiin ohjalla testejä ja toisaalta testaajan valta- ja vahingoittamismahdollisuuksiin ($x = 3,05$) kuin naiset ($2,80$) ($p < .01$). Tulos on samankaltainen kuin testejä käyttävien psykologien kohdalla havaittiin.

Testaamisen yleisyyttä ja yleistymistä koskevaan uskomuskokonaisuuteen olivat yhteydessä kaikki taustatekijät. Miehet uskoivat tähän enemmän ($x = 2,79$) kuin naiset ($2,51$) ($p < .001$). Kokemattomat uskoivat testaamisen yleisyyteen selvästi kokeneita psykologeja enemmän. Alle 3 vuotta, 3–5 vuotta sekä 6–10 vuotta psykologina toimineet ($x = 3,38$ – $3,45$) erosivat parittaisissa vertailuissa yli 20 vuotta ($x = 3,19$) sekä yli 30 vuotta ($3,18$) kokemusta omaavista vastaajaryhmistä ($p < .001$). Testaamisen uskoivat yleisemmäksi ja yleistyvemmäksi paljon testauksia tekevät ($p < .001$). Psykologit, joilla oli yli 10 henkilöä testattavana kuukaudessa uskoivat tähän enemmän ($x = 3,45$) kuin psykologit, joilla oli 1–4 testattavaa kuukaudessa ($x = 3,23$). Vastaavasti, kun testaamisen osuus oli suurempi, myös testaamisen yleisyyteen uskottiin enemmän ($p < .001$). Työ- ja organisaatiopsykologit uskoivat selvästi enemmän testien käytön yleisyyteen ja yleistymiseen ($x = 3,63$) kuin monet muut kliinisemmin suuntautuneet kollegansa (perusterveydenhuolto, aikuisten mielenterveystyö, lasten ja nuorten mielenterveystyö, työterveyshuolto ja psykoterapia, $x = 3,12$ – $3,30$). Kaikissa parittaisissa vertailuissa oli $p < .001$

15.4.2 Testattujen uskomuskokonaisuuksien yhteydet taustatekijöihin

Testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavaan uskomuskokonaisuuteen oli yhteydessä 4 taustatekijää: aiempien testauskertojen määrä ($p < .05$), aiempien kokemusten myönteisyys/kielteisyys ($p < .01$), testauksen lopputulos eli valintapäätös ($p < .05$) sekä testausten yhteydessä aiemmin saatu tieto psykologisesta testaamisesta ($p < .05$).

Tämä uskomuskokonaisuus sai korkeamman arvon, jos vastaaja oli ollut psykologisessa testauksessa aiemminkin ($x = 3,36$) kuin jos hän ei ollut ollut ($3,16$). Samoin jos hänen aiempi kokemuksensa oli ollut positiivinen ($x = 3,45$) tai neutraali ($3,19$), hän osoitti suurempaa luottamusta testaamista kohtaan verrattuna kielteisiä kokeneisiin ($2,91$).

Samoin testattu uskoi kokonaisuuteen enemmän, mikäli hän oli saanut hakemansa työn (3,43) tai yhä odotti päätöstä (3,50) kuin mikäli häntä ei oltu valittu (3,12). Lisäksi mikäli henkilöllä oli oman osallistumisen kautta saatua tietoa testeistä, hänen vastaustensa keskiarvo oli hieman korkeampi kuin muilla (3,38 vs. 3,21). Näin vastaaja osoitti suurempaa luottamusta psykologista testaamista kohtaan, mikäli hänellä oli vähintään neutraaliksi luonnehdittavaa kokemusta testaukseen osallistumisesta, mikä samalla lisäsi hänen tietoaan testeistä ja mikäli hän oli saanut testaukseen osallistumisen jälkeen hakemansa työpaikan tai ainakin sen saamiseen oli edelleen olemassa mahdollisuus.

Myös testaamisen turvallisuutta kuvaavaan kokonaisuuteen olivat yhteydessä aiempien testauskokemusten myönteisyys/kielteisyys ($p < .01$) sekä testauksen lopputulos eli valintapäätös ($p < .05$). Kielteisenä testaamisen kokeneiden usko testaamisen turvallisuuteen oli huomattavasti matalampi ($x = 3,08$) kuin positiivisena kokeneiden (3,61). Työpaikkaan valitut uskoivat myös hieman enemmän testien turvallisuuteen ($x = 3,65$) kuin valitsematta jääneet (3,40).

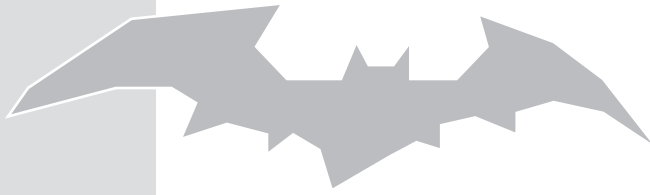
Testeihin vaikuttamismahdollisuuksiin liittyviin uskomuksiin olivat yhteydessä vastaajan koulutustaso ($p < .01$) sekä tuttavilta saatu tieto testeistä ($p < .05$). Ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon suorittaneet uskoivat mahdollisuuksiin vaikuttaa testituloksiin enemmän ($x = 3,11$) kuin korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (2,75). Psykologisista testeistä tietoa tuttaviltaan saaneet uskoivat tulosten ohjaamismahdollisuuksiin vähemmän ($x = 2,72$) kuin tietoa saamattomat (2,95).

Soveltuvuusarviointi koettiin toimivampana rekryointitapana, jos aikaisempi kokemus testeistä oli ollut positiivinen ($x = 3,00$) verrattuna neutraaliin tai kielteiseen kokemukseen (2,51). Soveltuvuusarvioinnin jälkeen työhön valitut uskoivat enemmän arvioinnin toimivuuteen ($x = 2,95$) kuin valitsematta jääneet (2,66). Samoin aiemminkin testeissä olleet uskoivat toimivuuteen enemmän (2,90) kuin ensimmäistä kertaa osallistuneet (2,66) ja vastaavasti omakohtaisen kokemuksen kautta ennakkotietoa testaamisesta omaavat uskoivat enemmän soveltuvuusarvioinnin toimivuuteen (2,92 vs. 2,70). Siten omakohtainen, myönteinen kokemus ja tieto kohottivat vastaajien uskoa soveltuvuusarvioinnin toimivuuteen rekryointitilanteissa.

15.5 Yhteenveto

Yhteenvetona psykologisiin testeihin ja testaamiseen liittyvistä uskomuksista voidaan todeta:

- Testaavien ja ei-testaavien psykologien uskomukset erosivat toisistaan useissa kohdin (14/21 väittämässä).
- Ei-testaavien psykologien uskomukset ilmaisivat vahvemmin negatiivisten ominaisuuksien liittämistä testeihin ja testien käyttöön verrattuna testaaviin psykologeihin. Ei-testaavat uskoivat enemmän testaamisen tarpeettomuuteen, eivätkä he olleet yhtä vakuuttuneita psykologisen testaamisen perustumisesta tieteeseen.
- Testattujen vastaukset eivät ilmaisseet erityisen voimakkaita testeihin ja testaamiseen kohdistuvia uskomuksia, toisin kuin julkisen keskustelun perusteella olisi voinut olettaa. Voimakkaimmin uskottiin siihen, että testaukseen osallistumisen pitää aina olla vapaaehtoista ja ettei psykologisiin testeihin liity mitään salaperäistä.
- Testatut uskoivat testien oikeudenmukaisuuteen hieman keskitasoa vahvemmin. Tieteellisyyteen he uskoivat tätä enemmän, keskimäärin 3,47/5, mutta luotettavuuteen selvästi tätä vähemmän.
- Vastaajaryhmästä riippuen yksittäiset uskomukset jäsenyivät erilaisiksi kokonaisuuksiksi, jotka heijastivat ryhmissä olennaisiksi nousevia aiheita.
- Testaaville psykologeille ominaisia uskomuskokonaisuuksia olivat luottamusta testien vankkaan perustaan kuvaava kokonaisuus sekä testien arvostusta heijastava kokonaisuus, joihin he uskoivat vahvasti (arvostuksen $x = 4,56 / 5$).
- Ei-testaavien uskomuksissa ominaisen kokonaisuuden muodosti testien paljastavuuteen liittyvä kokonaisuus, johon he uskoivat toiseksi eniten. Voimakkaimmin he uskoivat testien käytön pätevyyttä kuvaavaan kokonaisuuteen.
- Testattujen aineistosta esiin nousi kaksi ominaista uskomuskokonaisuutta: testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastava kokonaisuus ja testaamisen turvallisuutta kuvaava kokonaisuus, joihin molempiin testatut uskoivat keskitasoa enemmän.

16 Testaamista sääntelevien ohjeiden toteutuminen

Tämän tutkimuksen kolmannessa osassa tutkittiin, miten testien käyttöä sääntelevät ohjeet toteutuivat käytännössä. Psykologeilta kerätty aineisto pohjautui heidän itseraportointeihinsa ohjeiden noudattamisesta ja testattujen aineisto perustui heidän havaintoihinsa ja kokemuksiinsa soveltuvuustestauksesta. Psykologeille esitettiin 45 ja testatuille 31 kysymystä, jotka oli laadittu International Test Commissionin (2001) "International Guidelines for Test Use"-ohjeistoa valiovertailun pohjana käyttäen.

16.1 Psykologien arviot ohjeiden toteutumisesta

Psykologeille esitettyjen ohjeiden noudattamista koskevien väittämien lisäksi heiltä tiedusteltiin, kuinka tuttuja erilaiset testaamista sääntelevät ohjeistot heille olivat sekä heidän arviotaan omasta testien käyttötaidostaan. Ohjeiden noudattamiseen yhteydessä olevia tekijöitä tarkasteltiin taustatekijöiden suhteen sekä Anastasin (1987) esittämän testien väärinkäyttöä kuvaavan luokituksen pohjalta.

16.1.1 Ohjeistojen tuntemus ja testien käyttötaito

Psykologit tunsivat parhaiten kansallisen yleisohjeiston "Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt" (Suomen Psykologiliitto, 2006), joka on laajemman tasoisia ohjeita sisältävä kokonaisuus. Se ei kohdenu testien käyttöön, vaikka sisältö kattaakin myös testien käyttötilanteet. Vastaajista 14 % ei tuntenut ohjeiston sisältöä lainkaan ja ainoastaan 5 % tunsi ne erittäin hyvin. Kaikki muut ohjeistot olivat selvästi vieraampia suomalaisille psykologeille (Taulukko 16.1). Paremmin tunnettiin Suomen Psykologiliiton psykologien ammatillinen tietopaketti (oman sovellusalan

TAULUKKO 16.1 Testien käyttöön liittyvien ohjeistojen tuntemus.

“Tunnen seuraavien testaamista koskevien ohjeiden sisällön...” Ohjeisto:	En lainkaan %	Varsin huonosti %	Jonkin verran %	Varsin hyvin %	Erittäin hyvin %	X	sd
APA: Standards for Educational and Psychological Testing.	46,0	28,5	18,9	6,0	0,6	1,87	0,96
EFPA: Meta-Code, Ethical Principles	63,5	25,8	8,2	1,8	0,7	1,51	0,78
ITC: International Guidelines for Test Use	65,0	26,0	7,1	1,5	0,4	1,46	0,73
PsyLi: Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt	13,8	16,4	34,1	30,9	4,8	2,96	1,10
Testilautakunnan päätökset ja ohjeet.	11,9	21,7	41,8	20,7	3,9	2,83	1,02
PsyLi: Psykologien ammatillinen tietopaketti, (oman sovellusalan osilta)	0,6	2,4	19,6	55,7	21,7	3,95	0,75
n = 1398.							

osilta), joka on toimitettu kaikille liiton jäsenille Psykologi-lehden ammattiekstranumerona. Tämä tietopaketti ei myöskään ole kohdistettu testien käyttöön liittyviin kysymyksiin, vaan kattaa hyvin laajan kirjon psykologisen työn ja tutkimuksen alueesta.

Psykologeille esitettiin myös yleisemmin muotoiltu väittämä “Olen tarkkaan selvillä psykologista testaamista koskevista ohjeista ja säännöistä”. Vastaajista 62 % oli vahvasti tai täysin samaa mieltä väittämän kanssa, mikä oli ristiriitaista taulukossa 16.1 esitettyjen tulosten kanssa.

Testaamisen määrän voitiin olettaa olevan yhteydessä ohjeiden tuntemukseen, joten tuntemusta verrattiin testattavien määrään ja testaamisen viemään osuuteen työajasta. Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset ohjeet tunnettiin samantasoisesti riippumatta testattavien määrästä tai testaamisen osuudesta. Määrä oli sen sijaan yhteydessä ulkomaisten ohjeistojen tuntemukseen. Keskiarvotarkastelun perusteella trendi oli kaikkien ohjeiden kohdalla sama: vähän testaavat (1–4 hlö/kk) tunsivat ohjeistoja heikommin kuin enemmän testaavat. Parittaisissa

vertailuissa vähän testaavat erosivat 5–10 hlö/kk testaavista ($p < .001$) APA:n standardien, ITC-ohjeiston ja Psykologiliiton tietopaketin ($p < .05$) tuntemuksessa. Testaamiseen kulunut osuus työajasta oli yhteydessä ohjeiden tuntemukseen siten, että mitä enemmän testaamiseen käytettiin aikaa, sitä paremmin nämä ohjeet tunnettiin ($p < .05$). Tuntemuksen kasvava trendi testaamisen osuuden suhteen kääntyi kuitenkin laskuun, kun testaamiseen kului runsaasti (60–90 %) kokonaistyöajasta. Sukupuolella tai työkokemuksella ei ollut yhteyttä ohjeistojen tuntemukseen. Ainoastaan APA:n ohjeisto oli tutumpi vasta alle 3 vuotta psykologina toimineille ($p < .001$).

Ohjeet tunnettiin pääosin samantasoisesti eri sovellusaloilla. Tilastollisesti merkitseviä eroja oli vähän ja ne ilmenivät ainoastaan kyseessä olevan ohjeen parhaiten ja heikoiten tuntevien ryhmien välillä. Yliopistoissa tai työ- ja organisaatiopsykologian alueella toimivat tunsivat ohjeistot parhaiten. Yliopistoissa toimivien keskiarvot olivat PsyLi: $x = 3,50$; APA: 3,10; EFPA: 2,20; ITC: 2,20; Testiltk: 3,60. Ulkolaiset ohjeistot tunnettiin muita paremmin myös työ- ja organisaatiopsykologian alalla (APA: $x = 2,43$; EFPA: 1,90; ITC: 2,02). Taulukon 16.1 perusteella ohjeistojen tuntemus oli kuitenkin korkeintaan keskitasoista. Heikointa ohjeiden tuntemus oli työterveyshuollossa ja vankeinhoidossa. On kuitenkin huomattava, että vankeinhoidossa toimitaan muihin sovellusaloihin verrattuna melko poikkeuksellisissa olosuhteissa, mikä saattoi heijastua siihen, että Psykologiliiton tietopaketti sovellettuna omalle toimialalle tunnettiin hyvin. Työterveyshuollossa saatetaan taas tuntea muita ammattieettisiä koodistoja, joiden alkuperä on enemmän lääketieteen toiminta-alueelta. Näiden tulosten pohjalta ei voida osoittaa ohjeiden heikomman tuntemuksen tarkoittavan niiden heikompaa toteuttamista kyseisillä aloilla.

Kaksi kolmesta vastaajasta arvioi testien käyttötaitonsa yhtä hyväksi verrattuna muihin samalla sovellusalalla toimiviin psykologeihin. Vain hyvin harva piti omaa käyttötaitoaan paljon heikompana (0,4 %) tai jonkin verran heikompana (12,9 %). Jonkin verran paremmaksi käyttötaitonsa arvioi 17,9 % ja paljon paremmaksi 2,9 % vastaajista. Miehet arvioivat käyttötaitonsa hieman paremmaksi kuin naiset ($p < .001$). Käyttötaidon koettiin paranevan työkokemuksen myötä. Alle kolme vuotta psykologina toimineet erosivat kaikista kokeneemmista ryhmistä ja 3–5 vuotta psykologina toimineet kaikista tätä pidempään työskennelleistä vastaajaryhmistä tasolla $p < .001$. Eri sovellusaloilla toimivat arvioivat käyttötaitonsa keskimäärin yhtä hyväksi.

Testaamisen määrä oli yhteydessä arvioon omasta käyttötaidosta. Vähän testaavat (1–4 hlö/kk) arvioivat käyttötaitonsa heikommaksi kuin 5–10 henkilöä ($p < .01$) tai 11–20 henkilöä kuukaudessa testaavat ($p < .001$). Vähiten työajastaan testien parissa käyttävät kokivat taitonsa heikommaksi erityisesti verrattuna vähintään 60 % ajastaan testien kanssa toimiviin ($p < .05$).

16.1.2 Parhaimmin ja heikoimmin toteutuneet ohjeet psykologien arvioimina

Psykologien toimintaa testaamisesta annettujen ohjeiden mukaisesti testausprosessin eri vaiheissa selvitettiin 45 väittämämuotoisella kysymyksellä. Väittämiin otettiin kantaa asteikolla 1=ei koskaan – 5= aina. Kaikki ohjekohdaiset tulokset on esitetty taulukossa 16.2 järjestyksessä parhaimmin toteutetusta ohjeesta heikoimmin toteutuneeseen. Taulukko on varsin laaja. Tulosten yksityiskohtainen esittäminen oli kuitenkin erityisen perusteltua ohjekysymysten kohdalla, sillä mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi virheiden tarkka paikannus on olennaista. Jäljempänä yksittäisistä ohjekohdista muodostettiin suurempia asiakokonaisuuksia.

Psykologit noudattivat useita perustavanlaatuisia ohjekohtia oman arvionsa mukaan aina (Taulukko 16.2). Vastaajista 87 % ei koskaan luovuttanut testituloksia henkilöille, joiden oikeudesta saada niitä oli epävarmuutta. Vain alle yhdellä prosentilla vastaajista oli vakavia vaikeuksia tämän periaatteen noudattamisessa ($x = 4,86 / 5$). Psykologit raportoivat pyrkivänsä luomaan testaustilanteesta miellyttävän ja turvallisen tuntuisen. Testaustilanteessa kerrottiin huolehdittavan testiohjeiden antamisesta selvästi sekä esimerkkitehtäviin tutustuttamisesta. Testitulosten tulkinnassa valtaosa psykologeista käytti mukana aina myös muuta testattavasta saatavilla olevaa tietoa. Pääosa laati aina suullisen tai kirjallisen raportin testituloksista ja hankki myös testattavan suostumuksen ennen hänen tulostensa luovuttamista muille asianosaisille. Näissä kuudessa toimintatavassa yli 80 % psykologeista sanoi tekevänsä näin aina (Taulukko 16.2).

Heikoimmin noudatettiin testien tekniseen laatuun liittyviä rajoituksia, sillä yli puolet vastaajista kertoi käyttävänsä työssään vähintäänkin joskus myös testejä, joiden psykometristen ominaisuuksien he tiesivät olevan heikkoja (Taulukko 16.2). Ainoastaan 8 % ilmoitti, ettei tingi tästä

periaatteesta koskaan ($x = 2,52 / 5$) Samasta ilmiöstä kertoi heikoimmin toteutettujen ohjeiden joukossa ollut ohje, joka koski tieteelliseltä taustaltaan puutteellisten testien käytön välttämistä. Yli puolet vastaajista raportoi käyttäneensä tällaisia testejä joskus. Heikoimmin toteutuneiden ohjeiden joukossa oli informointiin ja kommunikointiin liittyviä kohtia. Vastaajista jopa 69 % arvioi kertovansa testattaville riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä korkeintaan toisinaan ja ainoastaan 5 % arvioi tekevänsä näin aina. Samoin kaksi kolmesta psykologista katsoi perustelevansa testaukseen osallistuville korkeintaan toisinaan riittävästi, miksi kukin testi on valittu käytettäväksi. Yli puolet ei myöskään tavannut selittää testattaville kuin korkeintaan toisinaan selkeästi heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Psykologeista 15 % teki kuitenkin näin aina (Taulukko 16.2).

Kehityksen seuraamisessa oli tulosten mukaan myös vaikeuksia, sillä selvästi yli puolet vastaajista seurasi korkeintaan toisinaan käyttämiensä testien kehittymistä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä. Lisäksi suurin joukko jätti arvionsa mukaan aina noudattamatta ohjeen arkistoitujen testitulosten tuhoamisesta säilytysajan umpeuduttua (Taulukko 16.2).

TAULUKKO 16.2 Testien käytöstä annettujen ohjeiden noudattaminen psykologien työssä.

Ohjeväittäjä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x (käännetty x)	sd	Jakauma ¹				
			1	2	3	4	5
1 Saatan luovuttaa testituloksia henkilöille, joiden oikeudesta saada niitä olen epävarma. (ITC 1.5.3)	1,15 ² (4,85)	0,41	86,5 % 1209	12,7 % 178	0,5 % 7	0 % 0	0,3 % 4
2 Pysin luomaan testaustilanteesta miellyttävän ja turvallisen tuntuisen testattaville. (ITC 2.5.1)	4,85	0,36	0 % 0	0 % 0	0,2 % 3	14,4 % 202	85,4 % 1193
3 Tulkitseen testitulokset yhdessä muun testattavasta saatavilla olevan tiedon kanssa. (ITC 2.1.6a)	4,84	0,43	0,1 % 1	0,5 % 7	0,9 % 12	12,2 % 171	86,3 % 1207
4 Huolehdin, että testiohjeet annetaan selvästi ja kaikilla on riittävästi aikaa tehdä esimerkki-tehtävät. (ITC 2.5.8 & 2.5.9)	4,81	0,44	0,1 % 2	0,1 % 1	0,7 % 10	17,2 % 240	81,9 % 1145

Ohjeväittäjä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x (käännetty x)	sd	Jakauma ¹				
			1	2	3	4	5
5 Laadin asianosaisille suullisen tai kirjallisen raportin testituloksista. (ITC 2.8.2)	4,78	0,55	0,1 % 1	1,1 % 16	2,6 % 37	13,1 % 183	83,1 % 1161
6 Hankin testattavan suostumuksen ennen hänen testitulostensa luovuttamista muille asianosaisille. (ITC 1.5.4)	4,72	0,68	0,9 % 12	1,9 % 27	2,1 % 30	14,1 % 197	81,0 % 1132
7 Testiin osallistuminen on ollut testattavalle vahingollista. (ITC 1.3.6)	1,30 ² (4,70)	0,52	71,4 % 999	27,2 % 380	1,1 % 15	0 % 0	0,3 % 4
8 Keskustelen testaamiseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista testattavien kanssa, kun heillä on siihen tarve. (ITC 1.1.5)	4,67	0,62	0,1 % 2	1,1 % 15	3,9 % 55	21,4 % 299	73,5 % 1027
9 Annan testattaville suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavasti. (ITC 2.8.10)	4,65	0,54	0 % 0	0,4 % 5	1,8 % 25	30,8 % 431	67,0 % 937
10 Noudatan pisteitysohjeita täsmällisesti. (ITC 2.6.1)	4,58	0,53	0,1 % 1	0,1 % 2	0,9 % 12	39,1 % 547	59,8 % 836
11 Kaikki testisuoritukset toteutetaan valvotuissa olosuhteissa. (ITC 2.5.5)	4,55	0,80	1,3 % 18	2,3 % 32	4,6 % 65	23,9 % 334	67,9 % 949
12 Pidän tärkeänä poistaa testattavien jännitystä ja teen parhaani vähentääkseni sitä. (ITC 2.5.2)	4,54	0,65	0 % 0	0,6 % 8	6,7 % 93	31,0 % 434	61,7 % 863
13 Olen kertonut testimenetelmistä tietoja, jotka tarkemmin harkittuna ovat paljastaneet liikaa testistä. (ITC 1.4.3)	1,47 ² (4,53)	0,59	57,3 % 802	39,2 % 548	3,1 % 43	0,1 % 1	0,3 % 4
14 Saan ennen testaamisen aloittamista testattavilta tai heidän edustajiltaan selkeän suostumuksen testaukseen osallistumisesta. (ITC 2.4.5)	4,47	0,94	1,9 % 26	5,3 % 74	4,3 % 60	21,5 % 301	67,0 % 937
15 Laadin testiraportin suosituksineen vastaanottajan näkökulmasta selkeäksi ja ymmärrettäväksi. (ITC 2.8.9)	4,39	0,59	0 % 0	0,8 % 11	3,1 % 43	52,2 % 730	43,9 % 614

Ohjeväättämä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x (käännetty x)	sd	Jakauma ¹				
			1	2	3	4	5
16 Testaamiseen osallistuva henkilökuntamme käyttäytyy ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla. (ITC 1.1.4)	4,38	0,52	0,1 % 1	0,1 % 2	1,0 % 14	58,9 % 823	39,9 % 558
17 Muistutan raportoidessani, että testituloksia on tarkasteltava yhdessä muulla tavoin saadun tiedon kanssa. (ITC 2.8.4)	4,33	0,89	0,6 % 9	4,8 % 67	10,2 % 143	29,5 % 412	54,9 % 767
18 Tarkistan huolellisesti pisteityksen laskuvirheiden tai asteikkomuunnosvirheiden poistamiseksi. (ITC 2.6.4)	4,29	0,80	0,4 % 5	3,3 % 46	9,5 % 133	41,1 % 575	45,7 % 639
19 Testijärjestelyt sujuvat hyvin (käsikirjojen mukaisesti, testi-papereita riittää kaikille eikä niissä ole aiempia merkintöjä, testitila on häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen on valmistauttu etukäteen). (ITC 2.4.7)	4,28	0,58	0,1 % 2	0,6 % 8	4,1 % 58	61,7 % 862	33,5 % 468
20 Kerron asianosaisille selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on, miten siihen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään. (ITC 2.4.1)	4,20	0,82	0,3 % 4	4,2 % 59	11,3 % 158	44,1 % 616	40,1 % 561
21 Tekemäni testaukset pohjautuvat perusteelliseen analyysiin siitä, mitä ollaan arvioimassa ja miksi. (ITC 2.1.2)	4,13	0,58	0 % 0	1,1 % 16	7,8 % 109	67,6 % 944	23,5 % 329
22 Teen tulkintoja nojaten ainoastaan testituloksiin. (ITC 2.1.6b)	1,91 ² (4,09)	1,09	45,7 % 639	32,6 % 456	8,5 % 119	10,8 % 151	2,4 % 33
23 Pitäydyn tarkasti käsikirjan antamissa testin esittämisohejeissa. (ITC 2.5.7)	4,07	0,65	0,1 % 2	2,6 % 37	9,3 % 130	66,0 % 921	22,0 % 308
24 Minulla on työssäni mahdollisuus valita arviointitarpeeseen parhaiten sopiva testi. (ITC 2.2.1)	4,02	0,75	0,5 % 7	3,7 % 52	13,4 % 187	58,2 % 814	24,2 % 338
25 Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden käyttöön en ollut pätevä. (ITC 1.2.3)	2,00 ² (4,00)	0,81	29,3 % 410	44,3 % 619	23,9 % 334	2,1 % 30	0,4 % 5

Ohjeväittäjä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x (käännetty x)	sd	Jakauma ¹				
			1	2	3	4	5
26 Olen perillä käyttämiini testeihin liittyvistä psykometrisistä ja tilastollisista tiedoista niin hyvin, että voin tulkita testituloksia oikein. (ITC 2.7.2)	3,99	0,67	0,3 % 4	2,2 % 31	14,9 % 208	63,7 % 891	18,9 % 264
27 Kerron testattaville ennen testaamista, ketkä saavat tiedon hänen testituloksistaan. (ITC 1.5.2)	3,98	1,04	1,6 % 23	9,8 % 137	15,9 % 222	33,9 % 474	38,8 % 542
28 Otan huomioon testattavan äidinkielen ja kielitaidon esittämällä testin tarvittaessa kaksikielisenä tai esim. tulkin avustuksella. (ITC 2.3.11)	3,96	1,20	5,9 % 82	9,0 % 126	11,5 % 161	30,5 % 427	43,1 % 602
29 Varmistan, että käyttämäni testit ovat mahdollisimman puolueettomia: kaikille niille ryhmille sopivia, joiden testaamiseen niitä käytän (tilanteen mukaan sukupuoli-, ikä-, koulutus- tai kulttuurierot huomioivia). (ITC 2.3.1)	3,87	0,81	0,4 % 6	6,4 % 90	18,3 % 256	55,2 % 770	19,7 % 276
30 Joudun nojaamaan pisteityksessä vanhentuneisiin tai vääränlaisiin normitietoihin. (ITC 2.6.5)	2,14 ² (3,86)	0,80	21,5 % 301	45,9 % 641	29,9 % 418	2,1 % 29	0,6 % 9
31 Joudun työssäni suorittamaan myös testauksia, joiden tarpeellisuutta epäilen. (ITC 2.1.1)	2,28 ² (3,72)	0,73	14,7 % 206	44,8 % 625	38,7 % 541	1,7 % 24	0,1 % 2
32 Käytän myös kopioituja tai alkuperäisestä muokattuja testimateriaaleja. (ITC 1.4.2)	2,32 ² (3,68)	0,92	20,2 % 283	37,7 % 527	33,7 % 471	6,9 % 96	1,5 % 21
33 Luen käyttöön ottamieni testien käsikirjat kokonaisuudessaan. (ITC 2.7.1b)	3,66	1,03	2,1 % 29	14,3 % 200	20,9 % 292	41,2 % 577	21,5 % 300
34 Seuraan muutoksia, jotka vaikuttavat käyttämiini testeihin (kuten muutokset testissä, sen esittämisessä, sen kohteena olevissa väestön ominaisuuksissa tai sen käyttötarkoituksessa). (ITC 2.9.1 & 3 & 4)	3,63	0,88	1,1 % 15	9,7 % 136	28,4 % 397	46,4 % 649	14,4 % 201
35 Tutustun käyttämieni testimenetelmien ohjekirjoihin huolellisesti ja arvioin kunkin testin validiteettia ja tilastollisia tietoja. (ITC 2.2.4)	3,57	0,89	1,0 % 14	11,6 % 162	29,5 % 412	45,3 % 634	12,6 % 176

Ohjeväittäjä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x (käännetty x)	sd	Jakauma ¹				
			1	2	3	4	5
36 Tunnen kaikkien käyttämäni testien teoreettisen ja tilastollisen taustan ja tulkintaan liittyvät ohjeet. (ITC 2.7.1a)	3,57	0,84	0,9 % 13	10,9 % 153	28,1 % 393	50,8 % 709	9,3 % 130
37 Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden tieteellinen tausta ei ole ollut vakuuttava. (ITC 1.2.1)	2,53 ² (3,47)	0,78	9,9 % 139	34,0 % 476	50,0 % 699	5,2 % 72	0,9 % 12
38 Käytän työssäni myös testejä, joiden psykometristen ominaisuuksien tiedän olevan heikkoja. (ITC 2.2.4)	2,53 ² (3,47)	0,76	7,4 % 103	40,6 % 567	44,4 % 622	6,8 % 95	0,8 % 11
39 Osoitan testattaville, että testillä mitatut ominaisuudet kuvaavat arvioinnin kohteena olevaa käytöstä. (ITC 2.1.3)	3,46	0,91	2,4 % 34	12,3 % 172	31,8 % 444	44,0 % 615	9,5 % 133
40 Tiedustelen testattavalta ennen testaamista, onko hänellä vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen. (ITC 2.3.13)	3,45	1,22	6,2 % 86	19,0 % 265	22,9 % 320	27,9 % 391	24,0 % 336
41 Selitän testattaville selkeästi heidän oikeutensa ja velvollisuutensa. (ITC 2.4.4)	3,31	1,08	4,0 % 56	21,2 % 297	29,1 % 407	31,5 % 440	14,2 % 198
42 Tuhoan arkistoidut testitiedot säilytysajan umpeuduttua. (ITC 1.5.6)	3,29	1,47	18,2 % 255	16,0 % 224	11,5 % 161	27,3 % 381	27,0 % 377
43 Seuraan säännöllisesti käyttämäni testien kehittymistä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä. (ITC 1.2.4)	3,25	0,89	1,4 % 20	19,9 % 278	36,6 % 512	36,0 % 503	6,1 % 85
44 Perustelen testaukseen osallistuville riittävästi, miksi kukin testi on valittu käytettäväksi. (ITC 2.2.6)	2,94	1,04	5,7 % 80	33,8 % 472	27,8 % 389	26,2 % 366	6,5 % 91
45 Kerron testattaville riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä. (ITC 1.3.3)	2,91	1,00	5,2 % 73	34,0 % 476	30,3 % 423	25,3 % 353	5,2 % 73
n = 1398.							
¹ Kysymyksiin vastattiin kuvaamalla kuinka usein väittäjä pitää paikkaansa työssä asteikolla: 1 = ei pidä paikkaansa koskaan, 2 = pitää paikkansa harvoin, 3 = pitää paikkansa toisinaan, 4 = pitää paikkansa useimmiten ja 5 = pitää paikkansa aina.							
² Käännetty vastaamaan suuntaa: korkeampi arvo = ohjeen parempi toteutuminen. Käännetty arvo on sulkeissa.							

16.1.3 Ohjeista muodostuvat kokonaisuudet psykologien aineistossa

Valiovertailun pohjana käytetty ITC-ohjeisto jakautuu eettisiä ja praktisia ohjeita sisältäviin osiin. Ohjeiston perusteella eettisiksi katsottavien ohjeiden vastausten keskiarvo oli 4,03 ja praktisten 4,07. Eettisten ja praktisten ohjeiden noudattamisessa ei näin ollen ilmennyt eroa.

Ohjekohtaiset muuttujat analysoitiin pääkomponenttianalyysin avulla. Muuttujat ryhmittivät analyysissä 11 kokonaisuuteen, jotka on kuvattu taulukossa 16.3. Pääkomponentti 1 keräsi yhteen kuusi muuttujaa, jotka käsittelivät testien teknisen laadun tuntemista ja arviointia, joten sille annettiin nimeksi ”Käytetyn testin teknisen laadun tuntemus ja varmistus”. Kokonaisuuteen sisältyvät ohjeet liittyivät testikäsi- ja kirjotien tarjoaman taustatiedon huolelliseen tutustumiseen, testien kehityksen seuraamiseen ja niiden psykometristen ominaisuuksien tuntemiseen ja arviointiin (Cronbachin alfa = 0,804).

Pääkomponenttiin 2 latautui 8 ohjemuuttujaa, jotka liittyivät kommunikointiin testattavien kanssa ja tiedon jakamiseen heille testeistä, testattavan oikeuksista ja velvollisuuksista, testaamisen tarkoituksesta ja testien valintaperusteista. Kokonaisuuden nimeksi annettiin ”Informaation jako ja kommunikointi testattavien kanssa” (alfa = 0,769).

Pääkomponentti 3 keräsi yhteen neljä testaustilaisuuteen liittyvää muuttujaa, joista kahdessa viitattiin tilaisuuden ilmapiiriin ja kahdessa testauksen käytännön järjestelyihin. Se nimettiin ”Testaustilanteen järjestelyt ja ilmapiiri” -pääkomponentiksi (alfa = 0,535).

Pääkomponentti 4 nimettiin ”Puutteellisten testien käytön välttäminen” -kokonaisuudeksi. Kaikki tähän latautuneet neljä itemiä viittasivat tilanteisiin, joissa psykologi oli käyttänyt teknisesti puutteelliseksi tietämäänsä tai epäilemiään menetelmiä (alfa = 0,639). Kokonaisuus käännettiin kuitenkin samansuuntaiseksi muiden pääkomponenttien kanssa, jolloin tässäkin muuttujan korkeampi arvo tarkoitti ohjeiden parempaa noudattamista.

Pääkomponentissa 5 yhdistyivät ohjeet, joissa viitattiin käsi- ja kirjotien ohjeiden noudattamiseen, kuten testin pisteitysohjeiden ja esittämisohjeiden tarkkaan seuraamiseen. Lisäksi kokonaisuuteen yhdistyi

itemi kopioitujen testimateriaalien käyttämisestä (käänteisesti). Pääkomponentin nimeksi annettiin ”Käsikirjojen noudattaminen” (alfa = 0,480).

Pääkomponentti 6 yhdisti pääosin palautteeseen liittyvät kolme itemiä, joissa viitattiin lausuntojen laatimiseen sekä palautteenannon rakentavuuteen. Lisäksi tähän liittyivät asiakkaan äidinkielen huomioiminen testausilaisuudessa, mutta myös pisteityksen tarkistamiseen liittyvä viides itemi, joka ei ollut kokonaisuutta olennaisesti heikentämättä siirrettävissä mihinkään muuhun komponenttiin eikä myöskään jätettävissä kokonaan analyysin ulkopuolelle. Voimakkaimmin latautuneiden itemien perusteella pääkomponentti nimettiin kuitenkin ”Palautteeksi” (alfa = 0,383).

Pääkomponentti 7, ”Arviointitarvelähtöinen toiminta testauksessa”, kokosi yhteen neljä ohjetta. Itemit käsittelivät arviointitarpeen perusteella valittavia testejä, arvioinnin tarpeellisuuden pohdintaa sekä arviointiin valittujen testien tasapuolisuutta (alfa = 0,502).

Pääkomponenttiin 8 latautui kaksi itemiä, joista kumpikin oli sisällöllisesti tärkeä, mutta vaikeasti toiseen yhdistettävä. Sävyltään kyseessä olevat ohjeet kuvasivat lähinnä eräänlaista huolenpitoa testattavan suhtautumisesta testaukseen. Yhteen liittyneet itemit olivat ”Muistutan raportoidessani, että testituloksia on tarkasteltava yhdessä muulla tavoin saadun tiedon kanssa” ja ”Saan ennen testaamisen aloittamista testattavilta tai heidän edustajiltaan selkeän suostumuksen testaukseen osallistumisesta”. Kokonaisuus nimettiin ”Testattavan suhtautumisesta testaukseen huolehtiminen” (alfa = 0,321).

Pääkomponenttiin 9 sisältyneet kolme itemiä liittyivät luottamuksellisuuden tai sen rikkomiseen, joten se nimettiin ”Luottamuksellisuus”-kokonaisuudeksi. Kaksi itemiä käsitteli luottamuksellisuuden säilyttämistä suhteessa testattavan tuloksiin ja yksi itse testimenetelmien suojaamista (alfa = 0,266).

Pääkomponentti 10 keräsi yhteen kolme itemiä, joiden ei voitu sanoa liittyneen sisällöllisesti toisiinsa, mutta joita ei myöskään ollut mahdollista yhdistää muihin pääkomponentteihin tai jättää analyysin ulkopuolelle kokonaisuuden selvästi heikentymättä. Keskiarvomuuttujan Cronbachin alfa oli 0,279.

Sen sijaan pääkomponenttiin 11 latautuneet kaksi viimeistä itemiä kietoutuivat toisiinsa tiiviisti. Kokonaisuus nimettiin ”Kokonaisvaltaiseksi arvioinniksi”. Toinen itemi, ”Tulkitsen testitulokset yhdessä muun testattavasta saatavilla olevan tiedon kanssa”, yhdistyi asian käänttöpuoleen ”Teen tulkintoja nojaten ainoastaan testituloksiin” (alfa = 0,265).

TAULUKKO 16.3 Testaamista koskevien ohjeiden muodostamat kokonaisuudet psykologien aineistossa.

	Lataus
Pääkomponentti 1: Käytetyn testin teknisen laadun tuntemus ja varmistus (alfa = 0,804)	
1 Tunnen kaikkien käyttämäni testien teoreettisen ja tilastollisen taustan ja tulkintaan liittyvät ohjeet.	0,75
2 Tutustun käyttämäni testi menetelmien ohjekirjoihin huolellisesti ja arvioin kunkin testin validiteettia ja tilastollisia tietoja.	0,75
3 Seuraan säännöllisesti käyttämäni testien kehittymistä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä.	0,70
4 Luen käyttöön ottamieni testien käsikirjat kokonaisuudessaan.	0,68
5 Olen perillä käyttämiini testeihin liittyvistä psykometrisistä ja tilastollisista tiedoista niin hyvin, että voin tulkita testituloksia oikein.	0,66
6 Seuraan muutoksia, jotka vaikuttavat käyttämiini testeihin (kuten muutokset testissä, sen esittämisessä, sen kohteena olevissa väestön ominaisuuksissa tai sen käyttö-tarkoituksessa).	0,63
Pääkomponentti 2: Informaation jako ja kommunikointi testattavien kanssa (alfa = 0,769)	
1 Selitän testattaville selkeästi heidän oikeutensa ja velvollisuutensa.	0,73
2 Perustelen testaukseen osallistuville riittävästi, miksi kukin testi on valittu käytettäväksi.	0,65
3 Kerron asianosaisille selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on, miten siihen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään.	0,65
4 Kerron testattaville riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä.	0,64
5 Kerron testattaville ennen testaamista, ketkä saavat tiedon hänen testituloksistaan.	0,61
6 Tiedustelen testattavalta ennen testaamista, onko hänellä vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen.	0,59
7 Osoitan testattaville, että testillä mitatut ominaisuudet kuvaavat arvioinnin kohteena olevaa käytöstä.	0,57
8 Keskustelen testaamiseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista testattavien kanssa, kun heillä on siihen tarve.	0,40

	Lataus
Pääkomponentti 3: Testitilanteen järjestelyt ja ilmapiiri (alfa = 0,535)	
1 Huolehdin, että testiohjeet annetaan selvästi ja kaikilla on riittävästi aikaa tehdä esimerkkitehtävät.	0,72
2 Pysin luomaan testaustilanteesta miellyttävän ja turvallisen tuntuksen testattaville.	0,66
3 Kaikki testisuoritukset toteutetaan valvotuissa olosuhteissa.	0,56
4 Pidän tärkeänä poistaa testattavien jännitystä ja teen parhaani vähentääkseni sitä.	0,55
Pääkomponentti 4: Puutteellisten testien käytön välttäminen (alfa = 0,639)	
1 Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden tieteellinen tausta ei ole ollut vakuuttava.	0,79
2 Käytän työssäni myös testejä, joiden psykometrinen ominaisuusien tiedän olevan heikkoja.	0,77
3 Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden käyttöön en ollut pätevä.	0,54
4 Joudun nojaamaan pisteityksessä vanhentuneisiin tai vääränlaisiin normitietoihin.	0,47
Pääkomponentti 5: Käsikirjojen noudattaminen (alfa = 0,480)	
1 Noudatan pisteitysohjeita täsmällisesti.	0,68
2 Pitäydyn tarkasti käsikirjan antamissa testin esittämisohjeissa.	0,64
3 Testijärjestelyt sujuvat hyvin (käsikirjojen mukaisesti, testipapereita riittää kaikille eikä niissä ole aiempia merkintöjä, testitila on häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen on valmistauduttu etukäteen).	0,49
4 Käytän myös kopioituja tai alkuperäisestä muokattuja testimateriaaleja.	-0,44
Pääkomponentti 6: Palaute (alfa = 0,383)	
1 Laadin asianosaisille suullisen tai kirjallisen raportin testituloksista.	0,62
2 Laadin testiraportin suosituksineen vastaanottajan näkökulmasta selkeäksi ja ymmärrettäväksi.	0,60
3 Otan huomioon testattavan äidinkielen ja kielitaidon esittämällä testin tarvittaessa kaksikielisenä tai esim. tulkin avustuksella.	0,52
4 Tarkistan huolellisesti pisteityksen laskuvirheiden tai asteikkomuunnosvirheiden poistamiseksi	0,51
5 Annan testattaville suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavasti.	0,41
Pääkomponentti 7: Arviointitarvelähtöinen toiminta testauksessa (alfa = 0,502)	
1 Minulla on työssäni mahdollisuus valita arviointitarpeeseen parhaiten sopiva testi.	0,66
2 Tekemäni testaukset pohjautuvat perusteelliseen analyysiin siitä, mitä ollaan arvioimassa ja miksi.	0,52
3 Joudun työssäni suorittamaan myös testauksia, joiden tarpeellisuutta epäilen	-0,50

	Lataus
4 Varmistan, että käyttämäni testit ovat mahdollisimman puolueettomia: kaikille niille ryhmille sopivia, joiden testaamiseen niitä käytän (Tilanteen mukaan sukupuoli-, ikä-, koulutus- tai kulttuurierot huomioivia).	0,45
Pääkomponentti 8: Testattavan suhtautuminen testaukseen (alfa = 0,321)	
1 Muistutan raportoidessani, että testituloksia on tarkasteltava yhdessä muulla tavoin saadun tiedon kanssa.	0,65
2 Saan ennen testaamisen aloittamista testattavilta tai heidän edustajiltaan selkeän suostumuksen testaukseen osallistumisesta.	0,52
Pääkomponentti 9: Luottamuksellisuus (alfa = 0,266)	
1 Saatan luovuttaa testituloksia henkilöille, joiden oikeudesta saada niitä olen epävarma.	-0,72
2 Olen kertonut testimenetelmistä tietoja, jotka tarkemmin harkittuna ovat paljastaneet liikaa testistä.	-0,56
3 Hankin testattavan suostumuksen ennen hänen testitulostensa luovuttamista muille asianosaisille.	0,39
Pääkomponentti 10: (ei nimetty) (alfa = 0,279)	
1 Testaamiseen osallistuva henkilökuntamme käyttäytyy ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla.	0,59
2 Tuhoan arkistoidut testitiedot säilytysajan umpeuduttua.	0,53
3 Testiin osallistuminen on ollut testattavalle vahingollista.	-0,48
Pääkomponentti 11: Kokonaisvaltainen arviointi (alfa = 0,265)	
1 Teen tulkintoja nojaten ainoastaan testituloksiin.	-0,71
2 Tulkitseen testitulokset yhdessä muun testattavasta saatavilla olevan tiedon kanssa.	0,64
n = 1398.	

Kaikkia ohjekokonaisuuksia raportoitiin noudatettavan selvästi yli asteikon keskitason, joka oli 3 eli ”noudatan ohjetta toisinaan” jokaisen keskiarvomuuttujan keskiarvon kohotessa lähelle arvoa 4 (noudatan ohjetta useimmiten) (Taulukko 16.4). Parhaiten toteutuivat testitulosten ja -menetelmien luottamuksellisuutta koskevat ohjeet, joita katsottiin toteutettavan käytännössä aina ($x = 4,70$). Samoin testaustilanteiden käytännön toteutusta ja ilmapiiriä koskevien ohjeiden raportoitiin toteutuvan erinomaisesti (4,69). Myös arvioinnin kokonaisvaltaisuuden liittyvät toimintatavat näytettiin omaksutun hyvin (4,46).

Heikoimmin toteutuivat ohjeet, jotka koskivat kommunikointia testattavien kanssa ja tiedon jakamista heille psykologisista testeistä ja testaamisesta ($x = 3,61$). Toiseksi heikoimmin toteutuivat testien teknisen laadun tuntemiseen ja varmistamiseen liittyvät ohjeet (3,65). Myös puutteellisten testien käytön välttäminen oli rikotuimpien ohjekokonaisuuksien joukossa ($x = 3,70$).

TAULUKKO 16.4 Ohjekokonaisuuksien toteutuminen psykologien arvioimina.

Ohjekokonaisuus:	x	sd
1 Käytetyn testin teknisen laadun tuntemus ja varmistus	3,65	0,587
2 Informaation jako ja kommunikointi testattavien kanssa	3,61	0,607
3 Testaustilanteen järjestelyt ja ilmapiiri	4,69	0,378
4 Puutteellisten testien käytön välttäminen	3,70 ¹	0,52
5 Käsikirjojen noudattaminen	4,15	0,430
6 Palaute	4,42	0,483
7 Arviointitarvelähtöinen toiminta testauksessa	3,96	0,492
8 Testattavan suhtautumisesta testaukseen huolehtiminen	4,40	0,705
9 Luottamuksellisuus	4,70 ¹	0,364
10 (ei nimetty)	4,19	0,491
11 Kokonaisvaltainen arviointi	4,46	0,628
¹ Käännetty vastaamaan suuntaa: korkeampi arvo = ohjeen parempi toteutuminen. Vastausasteikko 1–5 (1 = ohje ei toteudu koskaan – 5 = ohje toteutuu aina).		

16.2 Psykologien ohjeiden toteuttamiseen yhteydessä olevat tekijät

Ohjekokonaisuuksien yhteyttä taustamuuttujiin analysoitiin sukupuolen, iän, työvuosien, testien käytön määrän ja sovellusalan suhteen. Lisäksi analysoitiin Anastasin (1987) luokituksessa esitettyjen tekijöiden yhteyttä ohjeiden noudattamiseen.

16.2.1 Ohjeiden toteuttaminen ja taustatekijät

Sukupuoli oli yhteydessä neljään ohjekokonaisuuteen. Miehet raportoivat toteuttavansa useammin ($x = 3,84$) naisiin verrattuna ($3,62$) ohjeita, joiden tavoitteena oli testien teknisen laadun tunteminen ja varmistaminen ($p < .001$). Samoin miehet raportoivat myös noudattavansa useammin puutteellisten testien käyttöä rajaavia ohjeita ($x = 3,72$) kuin naiset ($3,59$) ($p < .001$). Naiset arvioivat puolestaan toteuttavansa useammin ($x = 4,71$) testaustilanteen järjestelyihin ja ilmapiiriin liittyviä ohjeita miesten arvioihin verrattuna ($4,59$) ($p < .001$). Samoin naiset kertoivat toteuttavansa useammin ($4,42$) kuin miehet ($4,26$) ohjekokonaisuuden 8 ohjeita, jotka liittyivät huolehtimiseen testattavien suhtautumisesta testaukseen.

Työkokemus oli yhteydessä kahdeksaan ohjekokonaisuuteen yhdestätoista. Yhteyttä ei ollut testaustilanteen järjestelyihin ja ilmapiiriin, palautteen antoon eikä kokonaisvaltaiseen arviointiin. Työvuosien lisääntyminen paransi kaikkien ohjekokonaisuuksien noudattamista keskiarvotarkastelujen perusteella. Trendi oli kaikissa kokonaisuuksissa voimistuva ja useimmissa parittaisissa vertailuissa merkitsevä ($p < .01$). Eniten työkokemus tuki ohjekokonaisuuden toteutumista, kun kyse oli testin teknisen laadun arvioimisesta ja varmistuksesta tai arviointitarvelähtöisestä testauksesta. Vähiten ohjekokonaisuuden toteuttaminen näytti paranevan työkokemuksen myötä, kun kyseessä oli puutteellisten testien käytön välttäminen. Tilastollisia eroja esiintyi samojen ohjekokonaisuuksien suhteen samansuuntaisesti, joten niitä ei raportoida erikseen.

Testattavien määrä oli yhteydessä ainoastaan käytettyjen testien laadun tuntemukseen ja varmistamiseen ($p < .05$). Vähiten testaavat psykologit (1–4 testattavaa kuukaudessa) erosivat parittaisissa vertailuissa kaikista enemmän testaavien ryhmistä ($x = 3,59$ vs. $3,69$ – $3,90$). Samanlainen tulos ilmeni tarkasteltaessa testaamisen osuuden yhteyttä ohjeiden toteutumiseen. Vain 10 % työajastaan testaamiseen käyttävät erosivat kaikista tätä enemmän testaavista ($p < .01$) toteuttaen ohjeita hieman heikommin.

16.2.2 Ohjeiden toteuttaminen eri sovellusaloilla

Ohjeiden noudattamisen analysointi sovellusalakohtaisesti tuotti kohdennetumpia ja käytännössä välittömämmin hyödynnettäviä tuloksia. Tämän vuoksi liitteessä 7 on esitetty ohjeiden toteutumista kuvaavat keskiarvot sovellusaloittain. Tähän on poimittu havaintoja, jotka poikkesivat varsin selvästi koko ammattikunnan keskiarvosta suuntaan tai toiseen. Osaa ohjeista toteutettiin kuitenkin erittäin hyvin, ja näiltä osin poikkeamia myönteiseen suuntaan ei parhaimpien itemien kohdalla ollut perusteltua käsitellä. Tässä kohden raportoidaan pääosin ainoastaan keskiarvotarkastelut, sillä parittaisten vertailujen raportointi suuresta määrästä muuttujia olisi ollut liian laajaa. Ohjekohtaisten tulosten jälkeen on esitelty ohjekokonaisuuksien toteuttamisessa ilmenneet erot eri sovellusaloilla.

Testauksia, joiden tarpeellisuutta psykologi itse epäili, tekivät useimmin koulupsykologit ja harvimminkin vankeinhoidon psykologit. Osallistumisuostumuksen hankkiminen testattavalta vaihteli sovellusaloittain varsin paljon. Lähes poikkeuksetta suostumus hankittiin koulupsykologien testattavilta ja useimmin suostumus jäi hankkimatta kuntoutuksen, neuropsykologien, vankeinhoidon ja aikuisten mielenterveystyön asiakkailta. Testattavan kanssa keskusteltiin testaukseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista usein lähes kaikilla sovellusaloilla, mutta muita harvemmin vankeinhoidon asiakkaiden kanssa tai yliopistollisen tutkimuksen yhteydessä. Useimmin testattavalle kerrottiin hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan työ- ja organisaatiopsykologian alueella. Samoin tällä alalla kerrottiin testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista kysymyksistä muita useammin.

Ohjetta kertoa testattavalle ennen testausta, ketkä tulevat saamaan tietoa hänen tuloksistaan, noudatettiin useimmin työterveyshuollossa, psykoterapian sekä työ- ja organisaatiopsykologian alueella ja harvimminkin neuropsykologian alalla. Testattavalta kuitenkin hankittiin suostumus ennen hänen testitulostensa luovuttamista eteenpäin pääosin kaikilla sovellusaloilla hyvin. Työ- ja organisaatiopsykologian alueella suostumus kuitenkin hankittiin kaikkein harvimminkin. Yhdistettynä edelliseen tulokseen, saatettiin ennen testausta annettun tiedon tulosten luovuttamisesta katsoa riittäväksi. Tällöin erillistä suostumusta eteenpäin luovuttamiselle ei ehkä enää katsottu tarpeelliseksi hankkia työ- ja organi-

saatiopsykologian alalla. Tällä sovellusalalla vanhentuneet testitulokset tuhottiin myös useimmin.

Asiakkaan erityistarpeita testauksen suorittamiseksi selvitettiin useimmin kuntoutuksessa, perheneuvonnassa ja psykoterapiassa ja harvimminkin vankeinhoidossa. Testattavan äidinkieli tai kielitaito kyettiin puolestaan huomioimaan useimmin neuropsykologisissa testauksissa ja harvimminkin psykoterapian ja perusterveydenhuollon alueella. Käytettyjen testien valintaa perusteltiin testattaville useimmin ammatinvalinnanohjauksessa. Useimmin perustelu jäi tekemättä vankeinhoidossa.

Testaustilanteen valvonnasta tingittiin useimmin ammatinvalinnanohjauksen sekä työ- ja organisaatiopsykologian alueilla. Testien käsikirjoihin tutustuttiin useimmin työskenneltäessä opetustyössä, psykoterapiassa tai työterveyshuollossa. Testien kehitystä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä seurattiin useimmin vankeinhoidossa ja opetus-tehtävissä toimittaessa. Vanhentuneisiin normeihin jouduttiin nojautumaan useimmin neuropsykologian alalla ja vankeinhoidossa.

Psykologit laativat raportin testituloksista lähes aina sovellusalasta riippumatta. Ainoastaan ammatinvalinnanohjauksessa raportin laatiminen oli harvinaisempaa. Testaukseen osallistumisen ei yleensä katsottu olleen haitallista millään sovellusalalla, mutta psykoterapia-asiakkaiden kohdalla haitta koettiin mahdolliseksi muita aloja useammin. Mahdollisesti testauksen tällöin arvioitiin haitanneen hoitoprosessia jollakin tavoin.

Ohjekokonaisuudet toteutuivat sovellusaloilla eri tavoin. Tilastollisesti merkitseviä eroja oli kaikissa ohjekokonaisuuksissa lukuun ottamatta kokonaisuuksia ”Luottamuksellisuus” ja ”Kokonaisvaltainen arviointi”, joita toteutettiin alasta riippumatta samalla tavoin. Sovellusalojen keskiarvotiedot on esitetty taulukossa 16.5. Kaikkia parittaisia vertailuja ei ole mahdollista esittää, mutta taulukkoon on merkitty kunkin ohjekokonaisuuden kohdalla toisistaan eniten eroavat vertailut. Esimerkiksi testien teknisen laadun varmistamisessa (sarake 1) neuropsykologit erosivat edukseen sekä perheneuvonnassa että lasten ja nuorten mielenterveystyössä toimivista. Kummassakin parittaisessa vertailussa oli $p < .05$, joka arvona on esitetty taulukon alimmalla rivillä ja vertailut luvut on lihavoitu sarakkeessa.

TAULUKKO 16.5 Ohjekokonaisuuksien toteuttaminen eri sovellusaloilla.

Ohjekokonaisuus: Sovellusala:	1 Testin tekni- sen laadun tuntemus	2 Informaa- tionjako	3 Testi- järjestelyt	4 Puutteellisten testien käytön välttäminen	5 Käsikirjojen noudatta- minen	
Perusterveydenhuolto	3,70	3,65	4,72	3,93	4,19	
Aikuisten mielenterveystyö	3,65	3,73	4,63	3,55	4,19	
Lasten ja nuorten mielenterveystyö	3,54	3,40	4,75	3,61	4,17	
Perheneuvonta	3,53	3,41	4,75	3,68	4,18	
Työterveyshuolto	3,72	3,95	4,70	3,88	4,22	
Kuntoutus	3,63	3,77	4,57	3,77	4,13	
Neuropsykologinen työ	3,78	3,55	4,79	3,51	3,95	
Psykoteraapia	3,71	3,83	4,60	3,64	4,22	
Koulupsykologinen työ	3,67	3,50	4,78	3,82	4,08	
AmmatINVALINNAOHJAUS	3,61	3,83	4,47	3,73	4,28	
Työ- ja organisaatio- psykologinen työ	3,76	3,83	4,51	3,93	4,33	
Vankeinhoito	3,64	3,54	4,54	3,71	4,08	
Yliopistollinen tutkimus ja opetus	3,81	3,74	4,78	3,70	3,98	
Muu opetus ja koulutus	4,06	4,16	4,96	3,86	4,36	
Muu ala	3,71	3,61	4,69	3,73	4,03	
Lihavoitujen tietojen keski- näiset tilastolliset erot:	p<.05	p<.05	p<.001	p<.001	p<.001	
n = 1398.						

Jo tulosten raportoinnin tässä vaiheessa on huomautettava, että eri sovellusaloilla kohdatut tutkimusongelmat, olosuhteet, odotukset sekä asiakaskunnat eroavat toisistaan suuresti. Näin myös erityyppisiä ohjeita on jollakin alalla helpompi noudattaa kuin toisella. Eroissa voitiin esimerkiksi havaita kahdessa ohjekokonaisuudessa toteutumisen liittyneen sovellusalan asiakaskuntaan. Pääosin lapsi- tai nuorisoasiakkaiden parissa toimivilla sovellusaloilla raportoitiin noudatettavan informaation

	6 Palaute	7 Arviointitarve- lähtöisyys	8 Testattavan suhtautumisesta huolehtiminen	9 Luottamuk- sellisuus	10 (ei nimetty)	11 Kokonais- valtainen arviointi
	4,37	3,88	4,46	4,72	4,15	4,38
	4,51	3,92	4,16	4,66	4,04	4,42
	4,45	3,93	4,50	4,74	4,13	4,51
	4,42	4,00	4,64	4,77	4,14	4,48
	4,41	4,05	4,33	4,77	4,29	4,40
	4,39	3,91	4,14	4,71	4,23	4,45
	4,51	4,11	4,11	4,71	4,16	4,52
	4,30	4,14	4,60	4,79	4,10	4,13
	4,42	3,76	4,61	4,65	4,22	4,52
	4,26	4,08	4,47	4,75	4,44	4,56
	4,27	4,10	4,37	4,54	4,49	4,43
	4,33	4,17	4,42	4,67	3,83	4,33
	4,28	3,87	4,65	4,70	4,15	4,15
	4,18	4,14	4,71	4,86	4,32	3,86
	4,47	3,92	4,36	4,56	4,25	4,36
	p<.05	p<.001	p<.05	---	---	---

tion jakamiseen ja kommunikointiin liittyviä ohjeita muita harvemmin, mikä näkyi taulukon 16.5 keskiarvotiedoista. Lasten ja nuorten mielen-terveystyö erosi tilastollisesti merkitsevästi kaikkiaan seitsemästä alasta, perheneuvonta ja koulupsykologinen työ viidestä alasta, joilla toimitaan pääosin aikuisasiakkaiden parissa. Toisaalta lapsi- ja nuorisoasiakkaiden kanssa toimittaessa huolehdittiin useimmin testattavan suhtautumiseen liittyvän ohjekokonaisuuden toteutumisesta. Testattavan

suhtautumista testaukseen tukevia ohjeita toteutettiin heikoimmin neuro-psykologian, kuntoutuksen ja aikuisten mielenterveystyön alueilla. Ne erosivat kaikki merkittävästi lasten ja nuorten mielenterveystyöstä, perheneuvonnasta, ja koulupsykologisesta työstä. Tähän ohjekokonaisuuteen sisältyi myös vaade hankkia testattavilta suostumus testaukseen osallistumisesta.

16.2.3 Ohjeiden noudattamattomuuteen yhteydessä olevat selitykset

Anastasin (1987) luokituksen mukaan on kolmenlaisia syitä sille, miksi testien väärinkäyttöä ilmenee: tahallinen pyrkimys totuuden vääristämiseen, välinpitämättömyys ja puutteellinen tai riittämätön tietämys. Tahallinen vääristäminen voitiin tässä yhteydessä ymmärtää harkitukseksi ja tietoiseksi ohjeiden vastaiseksi toiminnaksi. Ensimmäiseen kohtaan liittyen 17 % psykologeista raportoi toisinaan tarkoituksellisesti toimivansa ohjeiden vastaisesti tilanteen niin vaatiessa. Vastaajista 45 % kielsi tämän joko vahvasti tai täysin ($x = 2,63$). Muuttujan yhteyksiä 11 ohjekokonaisuuteen tarkasteltiin varianssianalyysillä. Kaikkia parittaisia vertailuja ei ole raportoitu, vaan ainoastaan havaintojen päälinjat on esitetty. Kaikkien 11 ohjekokonaisuuden suhteen oli tilastollisesti merkitseviä eroja pääosan ollessa erittäin merkitseviä ($p < .001$). Keskiarvoissa oli selvä trendi. Mitä enemmän psykologi arvioi rikkovansa ohjeita harkiten, sitä heikommin hän myös arvioi toteuttavansa kaikentyyppisiä ohjeita työssään. Tämä päti lukuun ottamatta äärimmäistä vastaajaryhmää (arvo 5), joka arvioi rikkovansa ohjeita voimakkaimmin, mutta joiden ohjeiden toteuttamista koskevat keskiarvot olivat kaikissa ohjekokonaisuuksissa korkeammat kuin edellisen, hieman vähemmän ohjeiden rikkomista raportoineen ryhmän (arvo 4).

Kaksi muuttujaa heijasti välinpitämättömyyden suhtautumista ohjeisiin: ”Noudatan testaamisesta annettuja ohjeita verrattuna muihin samalla sovel-lusallalla toimiviin psykologeihin... (suurpiirteisemmin–tarkemmin)” ja ”Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti työssäni tuntuu tärkeältä”. Psykologeista 78 % arvioi noudattavansa ohjeita yhtä tarkasti, ja tarkemmat sekä suurpiirteisemmät jakoutuivat lähes ta-san. 81 % psykologeista koki ohjeiden noudattamisen vahvasti tai täysin tärkeäksi. Myös nämä kaksi muuttujaa olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä 11 ohjekokonaisuuteen useimmissa parittaisissa ver-

tailuissa ($p < .001$). Mitä tärkeämmäksi ohjeiden noudattaminen koettiin ja mitä tarkemmin niitä arvioitiin itse noudatettavan, sitä paremmin toteutuivat kaikki 11 ohjekokonaisuutta (lukuun ottamatta noudattamisen tarkkuus vs. ohjekokonaisuus ”kokonaisvaltainen arviointi”).

Yksi kysymys koski suoraan ohjeistojen tuntemusta: ”Olen tarkkaan selvillä psykologista testaamista koskevista ohjeista ja säännöistä”, jota mieltä oli vahvasti tai täysin 61 % psykologeista. Myös tämä ohjeiden tunteminen oli tilastollisesti yhteydessä kaikkiin ohjekokonaisuuksiin lukuun ottamatta kokonaisvaltaista arviointia. Ohjeet parhaiten tuntevat erosivat parittaisissa vertailuissa sekä ohjeet keskitasoisesti että ne heikosti tai ei lainkaan tuntevista tasolla $p < .001$ siten, että mitä paremmin psykologi koki ohjeet tuntevansa, sitä paremmin hän arvioi niitä toteuttavansa. Suurimmillaan erot olivat ohjekokonaisuuksissa, jotka koskivat testin laadun tuntemusta ja varmistusta sekä informaation jakoa ja kommunikointia. Varsin pieniä, joskin merkitsevän taseisia erot olivat kokonaisuuksissa, jotka koskivat testausilanteen järjestelyjä ja ilmapiiriä sekä palautetta.

Anastasin (1987) syylookitusta täydennettiin vielä tarkastelemalla työpaikalla tarjolla olevien resurssien yhteyttä ohjeiden toteuttamiseen. Myös resurssit olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin 11 ohjekokonaisuuteen. Useimmissa parittaisissa vertailuissa oli $p < .001$. Mitä paremmaksi testaukseen käytössä olevat tilat ja välineet työpaikalla arvioitiin, sitä paremmaksi arvioitiin kaikenlaisten ohjeiden toteuttaminen.

16.3 Psykologien uskomuskokonaisuudet ja ohjeiden noudattaminen

Ohjeiden noudattamisesta syntyneiden kokonaisuuksien yhteyksiä aiemmin muodostettuihin uskomuskokonaisuuksiin arvioitiin Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla. Nämä kokonaisuuudet eivät korreloineet toisiinsa voimakkaasti korkeimman kertoimen ollessa 0,33 ja osan ollessa huomattavan pieniä. Osa korrelaatioista oli tästä huolimatta tilastollisesti merkitseviä. Tämän vuoksi yhteyksien analysointia jatkettiin regressioanalyysien avulla, joissa uskomuskokonaisuudet olivat selittäjinä ja ohjekokonaisuudet yksittäin vasteena. Tavoitteena oli selittää mahdollisimman vähällä muuttujamäärällä mahdollisimman paljon vasteen vaihtelusta (esim. Katajisto, 2008). Näin tarkempaan analyysiin otettiin

kolme ohjekokonaisuutta, joiden toteutumista uskomukset selittivät koh- tuullisesti. Analysoidut kokonaisuudet olivat testin teknisen laadun tun- temusta ja varmistusta koskeva ohjekokonaisuus, puutteellisten testien käytön välttämistä käsittelevä kokonaisuus sekä arviointitarvelähtöis- tä testien käyttöä kuvaava kokonaisuus (Taulukko 16.6). Muissa ohje- kokonaisuuksissa selitysasteet jäivät selvästi alle kymmeneen prosent- tiin.

Kiinnostava havainto oli, että korkea testien yleinen arvostus oli negatii- visesti yhteydessä testien teknisen laadun varmistamista edellyttävien ohjeiden noudattamiseen. Samoin korkea testien arvostus oli negatiivi-

TAULUKKO 16.6 Ohjeiden toteuttamista selittävät uskomukset. ¹

Selitettävä ohjekokonaisuus (nro)	Selittäjä uskomuskokonaisuus (nro)	Standardoitu regressiokerroin (β)	Selitysaste (R^2_a)
Testin teknisen laadun tuntemus (1)	Testitieto (1)	0,22***	13 %
F _{4;1393} = 53,32, p<.001	Testaamisen vankka perusta (2)	0,17***	
	Testien käytännön toimivuus (6)	-0,13***	
	Testien käytön arvostus (4)	-0,13***	
Puutteellisten testien käytön välttäminen (4)	Testaamisen vankka perusta (2)	0,31***	18 %
F _{3;1394} = 99,18, p<.001	Testien käytännön toimivuus (6)	-0,24***	
	Testaamisen kontrolloitavuus (3)	-0,13***	
Arviointitarvelähtöinen testaus (7)	Testaamisen vankka perusta (2)	0,19***	14 %
F _{5;1392} = 45,52, p<.001	Testien käytön arvostus (4)	-0,18***	
	Testitieto (1)	0,12***	
	Testaamisen kontrolloitavuus (3)	-0,07*	
	Testaamisen määrä (5)	-0,06*	
¹ Regressiomallit ohjekokonaisuuksille 1, 4 ja 7. Selittävät muuttujat uskomuskokonaisuudet 1–6. *** = p<.001, * = p<.05.			

sesti yhteydessä testien arviointitarvelähtöiseen käyttöön liittyvien ohjeiden noudattamiseen. Näiden ohjeiden noudattamiseen oli samoin negatiivisesti yhteydessä uskomus testaamisen yleisyydestä. Testien vankkaa tieteellistä perustaa kuvaava uskomuskokonaisuus puolestaan oli yhteydessä puutteellisten testien käytön välttämistä kuvaavaan ohjekokonaisuuteen.

16.4 Testattujen kokemukset ja havainnot ohjeiden toteutumisesta

Testeissä käyneiden kokemuksia ja reaktioita tutkittaessa on löydetty useita tekijöitä, jotka tulisi ottaa huomioon väliintulevina muuttujina. Tällaisia tekijöitä ovat ainakin aiemmat kokemukset psykologisista testeistä ja henkilöarvioinnista sekä ennakko-odotukset (Ryan & Ployhart, 2000), osallistumismotivaatio (Bell, Wiechmann & Ryan, 2006), itsearvioitu testisuoriutuminen (Chan & Schmitt, 2004) sekä valintapäätös (Chan & Schmitt, 2004; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Tämän vuoksi on testattujen havaintojen ja kokemusten jälkeen tarkasteltu näitä välittäviä tekijöitä ja niiden yhteyksiä ohjeiden toteutumiseen.

16.4.1 Testattujen parhaimmin ja heikoimmin toteutuneiksi kokemat ohjeet

Testaukseen osallistuneita pyydettiin arvioimaan prosessin sujumista 29 väittämän avulla. Lisäksi esitettiin kaksi kysymystä suullisen ja kirjallisen palautteen saamisesta, joihin vastattiin asteikolla 1 = sain palautetta, 2 = en saanut enkä halunnut sekä 3 = en saanut, vaikka pyysin. Ohjeiden toteutumisesta koskevat tulokset on esitetty taulukossa 16.7.

Testatut arvioivat 12/29 (41 %) ohjeen toteutuneen keskiarvoisesti vähintään tasolla 4 eli joko vahvasti tai täysin. Vastaavasti heikosti toteutuneita ohjeita, joita he kokivat toteutetun korkeintaan jonkin verran, oli 5 eli 17 %. ITC-ohjeistossa eettisiksi ja praktisiksi määritettyjen ohjealuiden toteutumisessa oli suuri ero ($p < .001$). Eettisten ohjeiden koettiin toteutuneen keskimäärin 4,14 / 5 ja praktisten ohjeiden 3,24 / 5.

Kaikkein täydellisin testatut arvioivat toteutuneen testitulosten luotamuksellisuuden säilyttämisen, sillä 98 % oli sitä mieltä, ettei heidän

tietojaan ollut luovutettu ilman suostumusta ($x = 4,84$). Samaa luottamuksellisuuden säilymistä vahvisti myös toiseksi parhaiten toteutunut ohje (Taulukko 16.7). Suurimmalle osalle oli myös kerrottu ennen testausta testitulosten luottamuksellisuudesta ja siitä, keille tuloksia luovutetaan. Sama luottamuksellisuuden kunnioittaminen oli toteutunut myös suhteessa psykologisten testimenetelmien suojaamisen suuntaan, sillä testimateriaaleja ei pääsääntöisesti ollut luovutettu testatuille. Tosin 8 % vastaajista raportoi saaneensa materiaaleja esimerkiksi kotona täytettäväksi tai omia testipapereitaan itselleen.

Asiakkaiden suojeleminen on yksi ammattieettisen ohjeiston keskeisistä periaatteista. Testatuista 79 % ilmoitti, ettei testaukseen osallistuminen aiheuttanut hänelle vahinkoa, vaikka esimerkiksi työpaikanvaihtajien kohdalla sitä usein epäillään. Vastaajista vajaat 3 % oli sitä mieltä, että osallistumisesta oli ollut vahinkoa. Yleisesti kaikkien testaukseen osallistuneiden henkilöiden katsottiin käyttäytyneen ammatillisesti ja eettisesti moitteettomasti. Tästä 97 % oli vahvasti tai täysin samaa mieltä. Kysymystä voidaan pitää eräänlaisena yleisarvosanana kokonaiskohtelusta. Arvioidussa testausprosessissa onnistuttiin yleisesti ottaen siten erinomaisesti. Testatuista pääosa koki myös, että testaaja oli osannut käyttää kaikkia esitettyjä testejä. Testausjärjestelyjen oli koettu sujuneen hyvin. Testiohjeet oli annettu myös selvästi ja esimerkkitehtävien tekemiseen varattu riittävästi aikaa valtaosan mielestä. Testaustilanne oli useimpien vastaajien mielestä miellyttävä ja turvallisen tuntuinen.

Suurin osa koki testituloksista laaditun kirjallisen lausunnon suosittuksi selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Kysyttäessä palautteen saamista testatuista 72 % kertoi saaneensa kirjallista palautetta ja 48 % suullista palautetta. Osa ei ollut palautetta saanut, mutta totesi, ettei sitä olisi halunnutkaan. Huolestuttavaa oli sen sijaan ne 7 %, jotka eivät saaneet pyynnöstään huolimatta suullista palautetta sekä ne 14 % testatuista, jotka eivät pyytäneenkään saaneet kirjallista palautetta.

Parhaiten toteutuneiden ohjeiden joukkoon nousi vielä väittämä ”Testauksessa otettiin huomioon äidinkieleni tai kielitaitoni”, joka otettiin kysymysluetteloon mukaan erityisesti kielivähemmistöjen aseman arvioimiseksi. Testatuista 6 % koki, ettei ohje ollut lainkaan toteutunut (11 henkilöä). Aineistossa oli 8 henkilöä, joiden äidinkieli ei ollut suomi.

Ohjekohtia, joiden voidaan arvioida toteutuneen suorastaan heikosti, oli 5, kun rajana pidettiin, että niiden sanottiin toteutuneen keskimäärin korkeintaan jonkin verran (arvo < 3 asteikolla 1–5, Taulukko 16.7). Ehdottomasti kaikkein huonoimmin oli toteutunut testiin tulevien mahdollisten erityistarpeiden selvittäminen ($x = 1,65$). Työnhakutilanteessa soveltuvuusarviointiin tulevien voidaan helposti olettaa olevan henkilöitä, joilla ei ole vammasta tai sairaudesta aiheutuvia erityistarpeita testaus-tilanteessa, mutta saattaa olla myös harhaanjohtavaa olettaa näin tiedustelematta asiaa.

Toiseksi huonoimmin toteutui periaate, jonka mukaan testattaville tulisi perustella riittävästi, miksi kukin testiosio oli valittu käytettäväksi. Testatuista 61 % koki näin tapahtuneen heikosti tai jääneen kokonaan tapahtumatta. Testaajan ei myöskään keskimäärin koettu osoittaneen, että testillä mitatut ominaisuudet liittyivät arvioinnin kohteena olleeseen käyttäytymiseen. Tämän havainnon suhteen vastaajat jakautuivat tasaisesti niin, että 30 % koki, ettei näin ollut tehty lainkaan tai oli tehty heikosti, ja 30 % vahvasti tai täysin. Niin sanotun katu-uskottavuuden ja psykologisen testaamisen yleisen hyväksyttävyyden ylläpitämiseksi tämänkaltaisten ohjeiden noudattamista voidaan pitää tärkeänä. Testaus-tilanteen ilmapiiiristä merkittävä osa vastaajista (37 %) oli sitä mieltä, ettei tilanteessa ollut pyritty vähentämään testattavien jännitystä, joskin 15 % oli kokenut näin tehdyn. Tämänkaltaisten ohjeiden toteuttamisessa subjektiivisen kokemuksen osuus arvioissa lieneekin erityisen suuri.

Viides alle keskitason toteutuneeksi koettu ohje koski selkeän suostumuksen saamista testattavalta hänen osallistumisestaan. Vastaajista joka viides koki, ettei suostumusta ollut pyydetty lainkaan ja 22 % katsoi, että sitä oli pyydetty heikosti. Samalla kuitenkin 40 % oli myös vahvasti tai täysin sitä mieltä, että suostumus oli selkeästi häneltä pyydetty. Soveltuvuusarviointiin testattuja kutsuttaessa onkin kutsun esittämistapa saattanut luoda erilaisia vaikutelmia osallistumisen vapaaehtoisuudesta tai neuvoteltavuudesta käytetyistä sananvalinnoista riippuen.

TAULUKKO 16.7 Testattujen havainnot ja kokemukset ohjeiden toteutumisesta testaustilanteessa.

Ohjevääntämä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x	sd	1 Ei lainkaan	2 Hei- kosti	3 Jonkin verran	4 Vah- vasti	5 Täysin
1 Tietoja testituloksistani luovutettiin eri tahoille ilman antamaani suostumusta. (ITC 1.5.4)	1,16 ⁴ (4,84)	0,49	87,6 % 169	9,8 % 19	2,1 % 4	0 % 0	0,5 % 1
2 Testituloksistani saivat tietoa sellaiset henkilöt, joilla ei mielestäni ollut oikeutta tietää niistä. (ITC 1.5.3)	1,25 ⁴ (4,75)	0,55	79,9 % 154	15,5 % 30	4,1 % 8	0,5 % 1	0 % 0
3 Testaukseen osallistuminen aiheutti minulle vahinkoa. (ITC 1.3.6)	1,36 ⁴ (4,64)	0,81	79,3 % 153	9,3 % 18	8,8 % 17	1,0 % 2	1,6 % 3
4 Sain haltuuni testimateriaaleja, esim. kotona täytettäväksi tai tekemäni testipaperit itselleni. (ITC 1.4.2)	1,52 ⁴ (4,48)	1,08	75,6% 146	8,8% 17	7,8% 15	3,1% 6	4,7% 9
5 Testijärjestelyt sujuivat hyvin: testipapereita riitti kaikille eikä niissä ollut aiempia merkintöjä, testitila oli häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen oli valmistauduttu etukäteen. (ITC 2.4.7)	4,47	0,64	0 % 0	0,5 % 1	6,2 % 12	39,4 % 76	53,9 % 104
6 Kaikki testaukseeni osallistuneet henkilöt käyttäytyivät mielestäni ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla. (ITC 1.1.4)	4,44	0,59	0 % 0	1,0 % 2	2,1 % 4	48,7 % 94	48,2 % 93
7 Testiohjeet annettiin selvästi ja sain riittävästi aikaa tehdä esimerkkitehtävät. (ITC 2.5.8 & 2.5.9)	4,25	0,79	0 % 0	3,1 % 6	12,4 % 24	40,9 % 79	43,6 % 84
8 Testaustilanne oli miellyttävä ja turvallisen tuntuinen. (ITC 2.5.1)	4,23	0,75	0 % 0	2,1 % 4	13,0 % 25	45,0 % 87	39,9 % 77
9 Testauksessa otettiin huomioon äidinkieleni tai kielitaitoni ja pystyin tarvittaessa vaikuttamaan testin esityskieleen (tai sain tulkin avukseni). (ITC 2.3.11)	4,21	1,02	4,7 % 9	1,0 % 2	12,4 % 24	32,6 % 63	49,3 % 95
10 Minulle kerrottiin ennen testausta testitulosten luottamuksellisuudesta ja siitä keille tuloksiani luovutetaan. (1.5.2)	4,03	1,10	3,1 % 6	8,8 % 17	13,5 % 26	31,1 % 60	43,5 % 84

Ohjeväittävä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x	sd	1 Ei lainkaan	2 Hei- kosti	3 Jonkin verran	4 Vah- vasti	5 Täysin
11 Saamani kirjallinen lausunto suosituksineen oli selkeä ja ymmärrettävä. (ITC 2.8.9) ²	4,03	0,78	0,7 % 1	3,6 % 5	13,7 % 19	56,1 % 78	25,9 % 36
12 Testaaja vaikutti osaavan käyttää kaikkia minulle esitettyjä testejä. (ITC 1.2.3)	4,01	0,75	1,0 % 2	2,1 % 4	15,5 % 30	58,1 % 112	23,3 % 45
13 Minulla oli mahdollisuus keskustella testaajan kanssa testaamiseen liittyvistä kysymyksistä riittävästi. (ITC 1.1.5)	3,95	0,84	0 % 0	4,1 % 8	24,9 % 48	42,5 % 82	28,5 % 55
14 Sain testaajalta suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavalla tavalla. (ITC 2.8.10) ¹	4,02	0,96	7,0 % 7	4,0 % 4	13,0 % 13	45,0 % 45	31,0 % 31
15 Koin käytetyt testit mahdollisimman puolueettomiksi siten, ettei esim. iällä, sukupuolella, koulutuksella tai kulttuuritaustalla näyttänyt olevan vaikutusta suoritukseen. (ITC 2.3.1)	3,64	0,90	1,6 % 3	8,3 % 16	31,1 % 60	42,9 % 83	16,1 % 31
16 Testitulannetta valvottiin koko testauksen ajan. (ITC 2.5.5)	3,62	0,98	0,5 % 1	13,0 % 25	32,1 % 62	33,2 % 64	21,2 % 41
17 Koin tähän testaukseen osallistumisen olevan tarpeellista. (ITC 2.1.1)	3,62	0,97	2,1 % 4	10,4 % 20	30,1 % 58	38,7 % 75	18,7 % 36
18 Minulle selvitettiin testipalautteen yhteydessä, että tuloksia käsitellään yhdessä myös muulla tavoin saadun tiedon kanssa, eikä ainoana tiedonlähteenä. (ITC 2.8.4) ²	3,42	1,20	7,9 % 11	15,1 % 21	24,5 % 34	31,6 % 44	20,9 % 29
19 Saamassani kirjallisessa lausunnossa oli tuloksia ja johtopäätöksiä perusteltu riittävästi. (ITC 2.8.9) ²	3,40	0,97	2,9 % 4	15,8 % 22	29,5 % 41	41,7 % 58	10,1 % 14
20 Minulle selitettiin selkeästi oikeuteni ja velvollisuuteni testattavana. (ITC 2.4.4)	3,30	1,12	7,3 % 14	17,1 % 33	27,5 % 53	35,1 % 68	13,0 % 25
21 Testien tulkinnessa oli hyvin otettu huomioon myös kaikki muu olennainen tieto kuin pelkkä testisuoritukseni. (ITC 2.1.6)	3,23	0,84	2,6 % 5	13,5 % 26	46,6 % 90	32,6 % 63	4,7 % 9

Ohjeväittäjä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x	sd	1 Ei lainkaan	2 Hei- kosti	3 Jonkin verran	4 Vah- vasti	5 Täysin
22 Minulle kerrottiin selvästi, mikä testauksen tarkoitus on, miten testaamiseen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään. (ITC 2.4.1)	3,21	0,93	3,6 % 7	18,7 % 36	36,8 % 71	35,2 % 68	5,7 % 11
23 Minulle kerrottiin riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä. (ITC 1.3.3)	3,19	1,12	6,7 % 13	22,8 % 44	26,9 % 52	31,7 % 61	11,9 % 23
24 Testauksessa käytetyt testit vakuuttivat minut tieteellisyydellään. (ITC 1.2.1)	3,11	0,71	0,5 % 1	17,6 % 34	53,4 % 103	27,5 % 53	1,0 % 2
25 Minulta pyydettiin ennen testauksen aloittamista selkeä suostumus testaukseen osallistumisesta. (ITC 2.4.5)	2,98	1,35	17,6 % 34	22,8 % 44	19,2 % 37	24,3 % 47	16,1 % 31
26 Testaaja osoitti minulle, että testillä mitatut ominaisuudet liittyvät arvioinnin kohteena olevaan käytökseen. (ITC 2.1.3)	2,93	1,01	9,8 % 19	20,7 % 40	39,5 % 76	26,4 % 51	3,6 % 7
27 Testitilanteessa pyrittiin poistamaan testattavien turhaa jännittämistä. (ITC 2.5.2)	2,67	0,97	14,5 % 28	22,3 % 43	48,2 % 93	11,9 % 23	3,1 % 6
28 Minulle perusteltiin riittävästi, miksi kukin testiosio oli valittu käytettäväksi. (ITC 2.2.6)	2,33	0,98	20,7 % 40	40,4 % 78	25,9 % 50	11,4 % 22	1,6 % 3
29 Minulta tiedusteltiin ennen testausta, onko minulla vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen. (ITC 2.3.13)	1,65	0,98	60,6 % 117	21,2 % 41	13,0 % 25	2,6 % 5	2,6 % 5
			1 Sain	2 En saanut, enkä halunnut	3 En saanut, vaikka pysyin		
30 Saitko soveltuvuusarvioinnista suullista palautetta? (ITC 2.8.2)	3,82 ³⁴ (2,18)	1,23	47,7 % 92	45,6 % 88		6,7 % 13	
31 Saitko soveltuvuusarvioinnista kirjallista palautetta? (ITC 2.8.2)	4,16 ³⁴ (1,84)	1,45	72,0 % 139	14,0 % 27		14,0 % 27	
¹ n = 92, kun muissa kohdin n = 193. ² n = 139, kun muissa kohdin n = 193. ³ Kysymyksen alkuperäinen vastausasteikko 1–3 lavennettiin vastaamaan asteikkoa 1–5. ⁴ Käännetty vastaamaan suuntaa: korkeampi arvo = ohjeen parempi toteutuminen. Käännetty arvo on sulkeissa.							

16.4.2 Testattujen kokemukset ohjeiden toteutumisesta aiemmissä testauksissa

Edellä esitetyt tulokset koskivat testattujen havaintoja ja kokemuksia nimenomaan testausprosessista, jonka yhteydessä tämän tutkimuksen aineisto kerättiin. Vastajilta kysyttiin myös erikseen seitsemän

TAULUKKO 16.8 Kokemukset ohjeiden toteutumisesta aiemmissä testauksissa.

Ohjeväittävä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	x	sd	1 Ei koskaan	2 Har- voin	3 Joskus	4 Useim- miten	5 Aina
1 Minulle on aikaisemmissä testauksissa kerrottu ennen testausta testitulosten luottamuksellisuudesta ja siitä, keille testituloksiani luovutetaan. (ITC 1.5.2)	4,22	1,06	4,1 % 6	5,4 % 8	6,1 % 9	33,3 % 49	51,0 % 75
2 Testaukseen osallistuminen on aiemmin aiheuttanut minulle vahinkoa. (ITC 1.3.6)	1,22 ¹ (4,78)	0,52	82,3 % 121	12,9 % 19	4,8 % 7	0 % 0	0 % 0
3 Olen törmännyt vanhoihin testituloksii- ni senkin jälkeen, kun ne ovat selvästi jo vanhentuneet. (ITC 1.5.6)	1,07 ¹ (4,93)	0,30	94,6 % 139	4,1 % 6	1,4 % 2	0 % 0	0 % 0
4 Olen aiemmin saanut haltuuni testimateriaaleja, esim. kotona täytettäväksi tai tekemäni testi- paperit itselleni. (ITC 1.4.2)	1,47 ¹ (4,53)	1,03	78,9 % 116	6,8 % 10	5,4 % 8	6,1 % 9	2,7 % 4
5 Tietoja aiemmista testituloksistani on luovutettu eri tahoille ilman antamaani suostumusta. (ITC 1.5.4)	1,08 ¹ (4,92)	0,38	94,6 % 139	3,4 % 5	1,4 % 2	0,7 % 1	0 % 0
6 Minulla on ollut selkeä ja oikein- ymmärretty käsitys siitä, mihin olen sitoutunut osallistuessani psykologi- seen testaukseen. (ITC 2.4.4)	4,14	1,08	4,8 % 7	6,1 % 9	4,8 % 7	38,8 % 57	45,6 % 67
7 Minua on valmennettu testeihin vastaamisessa ja ohjattu siinä, miten testeihin kannattaisi vastata tietynlai- sen tuloksen saamiseksi. (ITC 1.4.3)	1,31 ¹ (4,69)	0,72	78,9 % 116	15,6 % 23	2,7 % 4	1,4 % 2	1,4 % 2
n = 147. ¹ käännetty keskiarvo, eli korkeampi arvo asteikolla 1–5 viittaa parempaan ohjeen toteutumiseen. Käännetty arvo on sulkeissa.							

ohjeen kohdalta, miten ne olivat toteutuneet testausprosesseissa, joihin he olivat aiemmin osallistuneet. Tulosten mukaan aiemmissa testauksissa kaikki mainitut periaatteet olivat toteutuneet vähintään hyvin ja lähes kaikki erittäin hyvin.

Käytännössä kukaan vastaajista ei ollut törmännyt omiin vanhentuneisiin testitietoihinsa myöhemmin, eikä ollut havainnut omia testitietojaan luovutetun eteenpäin ilman hänen antamaansa suostumusta (Taulukko 16.8). Testaukseen osallistumisen ei myöskään ollut koettu aiheuttaneen vahinkoa. Heikoimmin, joskin edelleen hyvin, vastaajat kokivat toteutuneen ohjeen, jonka mukaan testattaville tulee jakaa riittävästi tietoa, jotta he voivat antaa tietoisensa suostumuksensa testaukseen osallistumisesta. Samoin kaikki vastaajat eivät olleet kokeneet saaneensa etukäteen riittävästi tietoa luottamuksellisuuden liittyvistä asioista. Koska vastaajien aiemmatkin testauskokemukset liittyivät pääosin soveltuvuustestauksiin, näiden tulosten voitiin arvioida kuvanneen aiempien soveltuvuustestausten tapahtumia.

16.4.3 Ohjeista muodostuvat kokonaisuudet testattujen aineistossa

Testattujen ohjeiden toteutumista koskevat vastaukset analysoitiin pääkomponenttianalyysin avulla. Kokonaisuudet heijastivat sitä, minkälaisien osatekijöiden testausprosessissa koettiin liittyneen yhteen ja toteutuneen samansuuntaisina. Muuttujat ryhmittivät pääkomponenttianalyysissä yhdeksään kokonaisuuteen, mutta tarkastelujen jälkeen havaittiin kahdeksan pääkomponentin mallin olleen sisällöllisesti selkeämpi ilman, että selitysaste tai mallin tunnusluvut juurikaan heikkenivät. Kahdeksan pääkomponentin malli on kuvattu taulukossa 16.9 latauksineen.

Pääkomponentti 1 muodostui neljästä kirjallisen palautteen saamista ja lausuntoa käsittelevästä muuttujasta, joten kokonaisuudelle oli luontevaa antaa nimeksi ”Kirjallinen palaute” (Cronbachin alfa = 0,950).

Pääkomponenttiin 2 kerääntyi yhteen viisi ohjetta, jotka koskivat tiedon jakamista testattaville ja kommunikointia heidän kanssaan. Kokonaisuus nimettiin ”Informaationjako ja kommunikointi” -kokonaisuudeksi. Sisällöllisesti ohjeissa oli kyse siitä, että testattaville kerrottiin heidän oikeuksistaan, velvollisuuksistaan, testausta säätelevistä eettisistä ja laillis-

ta ohjeista, luottamuksellisuudesta, testien valintaperusteista sekä tarjottiin etukäteen tietoa tulevasta tilaisuudesta (alfa = 0,796).

Pääkomponenttiin 3 ryhmittyi kaikkiaan kuusi ohjetta, jotka käsittelivät testaustilanteen käytännön järjestelyjä ja sen ilmapiiriä mukaan lukien henkilökunnan yleinen käyttäytyminen tilaisuudessa. Kokonaisuudelle annettiin nimeksi ”Testausjärjestelyt ja -ilmapiiri” (alfa = 0,714).

Pääkomponentti 4 muodostui viidestä ohjeesta, jotka näyttivät liittyvän löyhästi toisiinsa, mutta joiden taustalla oli havaittavissa eräänlainen testauksen vakuuttavuuden tai uskottavuuden perustelu. Ohjeet koskivat testauksen koettua tarpeellisuutta, tieteellistä vakuuttavuutta, tulkinnan kokonaisvaltaisuutta ja käytettyjen testien koettua oikeudenmukaisuutta sekä niiden yhteyttä arvioitaviin ominaisuuksiin (katu-uskottavuus). Kokonaisuuden nimeksi annettiin siis ”Testauksen vakuuttava perustelu” (alfa = 0,595).

Pääkomponentti 5 liitti yhteen kaksi suulliseen palautteeseen liittyvää muuttujaa (alfa = 0,862).

Pääkomponentti 6 liitti yhteen neljä ohjetta, joista kaksi voimakkaimmin latautunutta liittyivät testattavan kanssa keskusteluun ennen testausta. Tuolloin tavoitteena oli selvittää testauksessa mahdollisesti tarvittavat yksilölliset järjestelyt sekä testattavan selkeä suostumus osallistumisesta. Muut kaksi kokonaisuuteen liittyneitä itemiä eivät sisällöllisesti suoraan yhdistyneet tähän teemaan (testattavien jännityksen poistaminen ja testimateriaalien luovuttaminen testatuille). Kokonaisuus nimettiin voimakkaimmin latautuneiden muuttujien perusteella ”Testauksesta sopiminen” -kokonaisuudeksi (alfa = 0,529).

Pääkomponenttiin 7 ryhmittyivät kaksi testitulosten luottamuksellisuutta koskevaa ohjetta sekä testaukseen osallistumisen vahingollisuutta koskeva muuttuja. Se nimettiinkin ”Luottamuksellisuus ja vahingoittamattomuus” -kokonaisuudeksi (alfa = 0,561).

Viimeinen pääkomponentti 8 liitti yhteen kaksi muuttujaa, jotka eivät suoranaisesti liity toisiinsa, mutta kyseessä olevat aiheet koskettivat keskusteluyhteyttä testaajan kanssa joko huomioimalla testattavan oma äidinkieli tai vastaamalla hänen kysymyksiinsä testauksesta. Kokonaisuus nimettiin siis ”Keskusteluyhteydeksi” (alfa = 0,445).

TAULUKKO 16.9 Ohjeiden muodostamat kokonaisuudet testattujen aineistossa.

	Lataus:
Pääkomponentti 1: Kirjallinen palaute (alfa = 0,950)	
1 Saamani kirjallinen lausunto oli suosituksineen selkeä ja ymmärrettävä.	0,96
2 Saamassani lausunnossa oli tuloksia ja johtopäätöksiä käsitelty riittävästi.	0,94
3 Sain soveltuvuusarvioinnista kirjallista palautetta.	0,93
4 Minulle selvitettiin palautteen yhteydessä, että tuloksia käsitellään yhdessä myös muulla tavoin saadun tiedon kanssa, eikä ainoana tiedonlähteenä.	0,90
Pääkomponentti 2: Informaationjako ja kommunikointi (alfa = 0,796)	
1 Minulle kerrottiin riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä.	0,83
2 Minulle selitettiin selkeästi oikeuteni ja velvollisuuteni testattavana.	0,82
3 Minulle kerrottiin ennen testausta testitulosten luottamuksellisuudesta ja siitä keille tuloksiani luovutetaan.	0,74
4 Minulle perusteltiin riittävästi, miksi kukin testiosio oli valittu käytettäväksi.	0,58
5 Minulle kerrottiin selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on, miten testaamiseen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään.	0,56
Pääkomponentti 3: Testijärjestelyt ja -ilmapiiri (alfa = 0,714)	
1 Testaustilanne oli miellyttävä ja turvallisen tuntuinen.	0,82
2 Testijärjestelyt sujuivat hyvin: testipapereita riitti kaikille eikä niissä ollut aiempia merkintöjä, testitila oli häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen oli valmistauduttu etukäteen.	0,73
3 Testiohjeet annettiin selvästi ja sain riittävästi aikaa tehdä esimerkkitehtävät.	0,71
4 Testaaja vaikutti osaavan käyttää kaikkia minulle esitettyjä testejä.	0,50
5 Kaikki testaamiseeni osallistuneet henkilöt käyttäytyivät mielestäni ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla.	0,53
6 Testitilannetta valvottiin koko testauksen ajan.	0,48
Pääkomponentti 4: Testauksen vakuuttava perustelu (alfa = 0,595)	
1 Koin tähän testaukseen osallistumisen olevan tarpeellista.	0,78
2 Testauksessa käytetyt testit vakuuttivat minut tieteellisyydellään.	0,70
3 Testien tulkinnessa oli otettu hyvin huomioon myös kaikki muu olennainen tieto kuin pelkkä testisuoritukseni.	0,59
4 Testaaja osoitti minulle, että testillä mitatut ominaisuudet liittyvät arvioinnin kohteena olevaan käytökseen.	0,45

	Lataus:
5 Koin käytetyt testit mahdollisimman puolueettomiksi niin, ettei esim. iällä, sukupuolella, koulutuksella tai kulttuuritaustalla näyttänyt olevan vaikutusta suoritukseen.	0,33
Pääkomponentti 5: Suullinen palaute (alfa = 0,862)	
1 Sain soveltuvuusarvioinnista suullista palautetta.	0,94
2 Sain testajaalta suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavalla tavalla.	0,90
Pääkomponentti 6: Testauksesta sopiminen (alfa = 0,529)	
1 Minulta tiedusteltiin ennen testausta, onko minulla vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen.	0,67
2 Minulta pyydettiin ennen testauksen aloittamista selkeä suostumus testaukseen osallistumisesta.	0,67
3 Testitilanteessa pyrittiin poistamaan testattavien turhaa jännittämistä.	0,66
4 Sain haltuuni testimateriaaleja, esim. kotona täytettäväksi tai tekemäni testipaperit itselleni.	-0,43
Pääkomponentti 7: Luottamuksellisuus ja vahingoittamattomuus (alfa = 0,561)	
1 Tietoja testituloksistani luovutettiin eri tahoille ilman antamaani suostumusta. ¹	0,78
2 Testituloksistani saivat tietoa sellaiset henkilöt, joilla ei mielestäni ollut oikeutta tietää niistä. ¹	0,70
3 Testiin osallistuminen aiheutti minulle vahinkoa. ¹	0,65
Pääkomponentti 8: Keskusteluhyteys (alfa = 0,445)	
1 Testauksessa otettiin huomioon äidinkieleni tai kielitaitoni ja pystyin tarvittaessa vaikuttamaan testin esityskieleen (tai sain tulkin avukseni).	0,73
2 Minulla oli mahdollisuus keskustella testajaan kanssa testaamiseen liittyvistä kysymyksistä riittävästi.	0,68
¹ Käännetty asteikko Vastausasteikko: Väittämä pitää mielestäni paikkansa: 1= ei lainkaan, 2 = heikosti, 3 = jonkin verran, 4 = vahvasti ja 5 = täysin.	

Erialaisten ohjekokonaisuuksien koettiin toteutuneen varsin eritasoisesti (Taulukko 16.10). Kaikkein parhaiten, erinomaisella tavalla, testatut olivat kokeneet toteutuneen testitulosten luottamuksellisuuteen ja testattavien vahingoittamattomuuteen liittyvät ohjeet ($x = 4,74 / 5$). Samoin käytännön testausjärjestelyissä, testien esittämisessä ja tilaisuuden ilmapiiirissä koettiin onnistutun hyvin.

Heikoimmin olivat toteutuneet testauksesta sopimiseen liittyvät ohjeet, jotka tässä sisälsivät ohjeet hankkia testattavilta selkeä suostumus testaukseen osallistumisesta sekä selvittää heidän mahdollisten fyysisten rajoitteidensa vaatimat yksilölliset järjestelyt. Myös suullisen palautteen antamisessa ohjeiden koettiin toteutuneen jonkin verran asteikon keskitasoa heikommin.

TAULUKKO 16.10 Ohjekokonaisuuksien toteutuminen testattujen arvioimina.

Ohjekokonaisuus:	x	sd
1 Kirjallinen palaute	2,99	1,63
2 Informaationjako ja kommunikointi	3,21	0,78
3 Testausjärjestelyt ja -ilmapiiri	4,17	0,49
4 Testauksen vakuuttava perustelu	3,31	0,55
5 Suullinen palaute	2,87	1,62
6 Testauksesta sopiminen	2,21	0,71
7 Luottamuksellisuus ja vahingoittamattomuus	4,74 ¹	0,46
8 Keskusteluyhteys	4,08	0,75
n = 193. ¹ käännetty keskiarvo Vastausasteikko: Väittämä pitää mielestäni paikkansa: 1 = ei lainkaan, 2 = heikosti, 3 = jonkin verran, 4 = vahvasti ja 5 = täysin.		

16.5 Testattujen kokemuksiin ohjeiden toteutumisesta yhteydessä olevat tekijät

Ohjekokonaisuuksien yhteyksiä kahteen taustatekijään, sukupuoleen ja koulutukseen, tarkasteltiin varianssianalyysillä. Testatuilta kysyttiin myös, kuka oli ollut testauksesta vastuussa oleva henkilö: psykologi, konsultti tai muu henkilö/ei tiedossa. Oletuksena oli, että psykologit saattaisivat

noudattaa ohjeita paremmin, koska he todennäköisemmin olivat saaneet niistä tietoa ja koulutusta sekä siksi, että Pohjoismaisten psykologien ammattieettiset säännöt sitovat vain psykologeja. Lisäksi analysoitiin tutkimuksissa välittäviksi tekijöiksi havaittujen aiempien kokemusten, ennakkotietojen ja -odotusten, suoriutumismotivaation sekä valintapäätöksen yhteyttä kokemuksiin. Lopuksi arvioitiin vielä testauksesta jääneeseen loppuvaikutelmaan yhteydessä olevia ohjekokonaisuuksia.

16.5.1 Kokemus ohjeiden toteutumisesta ja taustatekijät

Testatuista 58 % osasi kertoa testauksesta vastanneen henkilön olleen psykologi ja 7 % kertoi vastuuhenkilön olleen konsultti. Testatuista 35 % ei osannut sanoa testaajan koulutusta, mikä sinänsä on merkille pantava tulos. Psykologiseen testaukseen osallistujan tulisi tietää vastuuhenkilön status testien käyttäjänä. Psykologin testaamien vastaajien ja muiden (muut + ei tiedossa) testaamien vastaajien kokemukset ohjeiden toteutumisesta erosivat keskiarvotarkastelun perusteella toisistaan. Psykologien arvioitiin toteuttaneen kaikkia kahdeksaa kokonaisuutta hieman paremmin. Tilastollisesti merkitsevä ero oli kommunikointiin ja informaation jakoon liittyvien ohjeiden toteuttamisessa, joita psykologien koettiin toteuttaneen paremmin ($p < .05$). Lähes merkitseviksi ($p < .06$) osoittautuivat myös sekä kirjallisen että suullisen palautteen antaminen psykologien onnistuessa niissä paremmin.

Taustatekijöistä sukupuoli oli yhteydessä vain testauksesta sopimiseen. Miehet kokivat, että heidän kanssaan oli asiasta sovittu hieman paremmin ($x = 2,32$ vs. $2,09$, $p < .05$), joskin kumpikin keskiarvo oli matala. Koulutustaso ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä yhteenkään ohjekokonaisuuteen.

16.5.2 Testauskokemuksen yhteys aiempiin testauksiin sekä ennakkotietoihin ja -odotuksiin

Testatuista 76,2 % ($n = 147$) oli aiemmin osallistunut ylipäätään johonkinlaiseen psykologiseen testaukseen, joista nimenomaan soveltuvuustestauksia oli ollut 84 % ($n = 123$). Ne testatut, jotka olivat aikaisemminkin osallistuneet vähintään yhteen psykologiseen testaukseen, kokivat testauksen ja testien valinnan tulleen paremmin perustelluiksi ($x = 3,36$)

kuin ensimmäistä kertaa osallistuvat (3,14) ($p < .05$). Sillä, oliko vastaaja osallistunut nimenomaan soveltuvuustestaukseen aiemmin, ei ollut merkitsevää yhteyttä kokonaisuuksiin.

Testattujen kokemukset aiemmista testauksista olivat pääosin olleet melko myönteisiä (55,1 %). Hyvin myönteisiä kokemuksia oli lisäksi 17 prosentilla ja neutraaleja 22,4 prosentilla. Harvalla oli ollut melko kielteisiä (4,1 %) tai hyvin kielteisiä kokemuksia (1,4 %). Keskiarvo oli 3,80, kun neutraalia kokemusta kuvasi arvo 3 ($n = 147$). Vastaajat, joiden aiemmat testauskerrat olivat kokemuksina olleet kielteisiä tai neutraaleja kokivat testausjärjestelyt ja -ilmapiirin selvästi huonommin toteutetuiksi ($x = 3.01$) kuin vastaajat, joilla oli myönteisiä aiempia kokemuksia (3,49) ($p < .01$). Samoin he kokivat luottamuksellisuuteen ja vahingoittamattomuuteen liittyvien seikkojen toteutuneen heikommin ($x = 4,64$) kuin myönteisiä kokeneet (4,81) ($p < .05$).

Vastaajilta kysyttiin myös arviota siitä, olivatko he havainneet omien kokemustensa eronneen muiden testauksissa olleiden kokemuksista. Tällä pyrittiin saamaan laajempaa käsitystä siitä, millaisella sävyllä psykologisista testauksista keskustellaan. Puolet (53,7 %) vastaajista arvioi oman kokemuksensa vastaavan muiden kuvaamia kokemuksia myönteisyys–kielteisyysjatkumolla. Jos oman kokemuksen katsottiin eroavan muiden kuvauksista, sen arvioitiin olleen jonkin verran (36,7 %) tai selvästi (3,4 %) myönteisempi ($x = 3,40$). Vain 6,1 % arvioi oman kokemuksensa muita jonkin verran kielteisemmäksi eikä kukaan arvioinut kokemustaan muita selvästi kielteisemmäksi testaukseen osallistuessaan. Näin ollen voidaan ajatella tämän vastaajajoukon muodostuneen henkilöistä, joilla saattoi olla jonkin verran, joskaan ei paljoa, yleistä käsitystä myönteisempi suhtautuminen kokemuksensa pohjalta psykologiseen testaukseen.

Soveltuvuustestaukseen aiemmin osallistuneet kokivat testitulosten kuvanneen heitä ja heidän suoriutumistaan melko hyvin (71,2 % vastaajista) tai jopa erittäin hyvin (12,8 %). Sattumanvaraisesti kuvauksen katsoi osuneen 14,4 %, mutta ainoastaan 1,6 % koki tulosten osuneen kohdalleen erittäin huonosti (melko huonosti = 0 %). Vastausten keskiarvo oli 3,90 eli selvästi testitulosten osuvuutta puoltavalla puolella asteikkoa. Mikäli vastaaja oli kokenut aiemman soveltuvuustestauslausunnon kuvanneen häntä huonosti tai korkeintaan sattumanvaraisesti, hän arvioi testauksen ja testien valinnan vakuuttavan perustelemisen toteutuneen

nytkin huonommin ($x = 2,92$) kuin melko tai erittäin hyvin omaa suoritustaan koskevan kuvauksen onnistuneeksi arvioineet (3,44) ($p < .001$). Samoin aikaisempien testitulosten osuvuuden heikoksi tai korkeintaan sattumanvaraiseksi kokeneet suhtautuivat saamaansa suulliseen palautteeseen kriittisemmin kuin paremmin osuneiksi testitulokset kokeneet ($p < .05$).

Aiempien soveltuvuusarviointien perusteella 40,8 % oli aina saanut hakemansa työtehtävän ja 45,6 % oli toisinaan saanut ja toisinaan ei. Henkilöitä, jotka eivät aiemmin olleet saaneet työtä soveltuvuustestauksessa käytyään, oli 13,6 %. Aiempien soveltuvuusarviointien seurauksena tehdyt valintapäätökset työpaikan saamisesta eivät olleet yhteydessä testattujen uusiin kokemuksiin tai havaintoihin. Analysoitaessa aiemmin psykologisissa testauksissa olleiden keskiarvoa kaikkien ohjeiden toteutumisesta vastaavaan ensikertaa testattujen keskiarvoon, havaittiin etteivät nämä yleisarvosanat eronneet toisistaan ($x = 3,63$ vs. $3,68$, $p < .48$).

Vastaajat olivat saaneet tietoa psykologisista testeistä ja testaamisesta kaikkein useimmin joko osallistuessaan itse testaukseen (63,2 %) tai tuttaviansa osallistuttua testaukseen (57 %). Tietoa oli saatu myös koulutusten yhteydessä (17 %) sekä asiaohjelmien ja -lehtien välityksellä (12,4 %). Viihdeohjelmiin tai -lehtiin perustuvaa tietoa testeistä oli vain yhdellä prosentilla. 18,7 % totesi saaneensa tietoa jostakin muusta lähteestä, heistä suurin osa internetistä ja noin kolmannes tuttavilta (jotka eivät olleet osallistuneet testiin). Kaiken kaikkiaan 95,3 %:lla vastaajista oli jostakin lähteestä saatua ennakkotietoa ja vain 4,7 % totesi, ettei hänellä ollut lainkaan ennakkotietoja. Ennakkotiedot olivat yhteydessä yhteen ohjekokonaisuuteen. Vastaajat, joilla ei ollut lainkaan ennakkotietoa tai tietoa oli vain vähän, kokivat testausta ja testien valintaa perustellun heikommin ($x = 3,17$) kuin ne, joilla oli melko paljon tai paljon ennakkotietoa (3,49) ($p < .01$).

Kokemus- ja tietotaustansa myötä testatuilla oli erilaiset ennako-odotukset kyseiseen testitilaisuuteen tullessaan (Taulukko 16.11). Keskimäärin odotukset painoutuivat selvästi myönteiseen suuntaan. Myönteisiä odotuksia oli selvästi yli puolella vastanneista. Neutraalein, avoimin odotuksin testaukseen tuli kolmannes. Harvalla oli kielteinen ennako-odotus tulevasta tilaisuudesta. Kysyttäessä näiden odotusten realisoitumista lähes neljä viidestä totesi kokemuksen olleen myönteinen ja vastausten keskiarvo oli myös noussut.

TAULUKKO 16.11 Testiin tulleiden ennakko-odotukset ja toteutunut kokemus.

	Ennakko-odotus ¹	Kokemus ¹
Erittäin myönteinen	18,1 %	20,7 %
Melko myönteinen	43,0 %	56,5 %
Ei kielteinen eikä myönteinen	33,2 %	17,1 %
Melko kielteinen	4,7 %	5,7 %
Erittäin kielteinen	1,0 %	0 %
Keskiarvo:	3,73	3,92
¹ Esitetty kysymys: 15. Tullessani viimekertaiseen testaukseen... a) ennakko-odotukseni testausta kohtaan oli... b) Viimekertainen testaus oli kokemuksena...		

Ennakko-odotukset olivat yhteydessä useiden ohjekokonaisuuksien synnyttämiin kokemuksiin. Informointia ja kommunikointia koskevien ohjeiden koettiin toteutuneen paremmin, jos osallistujan odotukset olivat olleet myönteisiä ($x = 3,32$) kuin jos ne olivat olleet neutraaleja (3,04) tai kielteisiä (3,03) (molemmissa $p < .05$). Samoin testausjärjestelyt ja -ilmapiirin kokivat paremmiksi testaukseen myönteisin odotuksin tulleet ($x = 4,37$) kuin neutraalein (4,00) tai kielteisin (4,05) tulleet (molemmissa $p < .01$). Osallistujat, joilla oli ollut kielteisiä odotuksia, erosivat sekä neutraalisti suhtautuneista ($p < .05$) että myönteisesti suhtautuneista ($p < .001$) siinä, kuinka vakuuttavasti he olivat kokeneet testausta ja testien valintaa perustellun ($x = 2,64$ vs. 3,07 ja 3,50). Kielteisin odotuksin tulleet kokivat suullisen palautteen annossa onnistutun kaikkein heikoimmin ($x = 2,91$). He erosivat neutraalein odotuksin tulleista ($x = 1,73$, $p < .05$) ja myönteisin odotuksin tulleista ($x = 2,33$, $p < .01$). Tässä asteikkona oli poikkeuksellisesti palautteen saaminen (1) - pyynnöstä huolimatta palautetta paitsi jääminen (3). Kielteisin odotuksin tulleet eivät siten saaneet palautetta, vaikka kertoivat sitä pyytäneensä.

Luottamuksellisuuden ja vahingoittamattomuuden toteutumisessa myönteiset ennakko-odotukset olivat yhteydessä parempaan kokemukseen ($x = 4,82$) verrattuna sekä neutraaleihin (4,65) että kielteisiin odotuksiin (4,45), vaikka kaikkia kokemuksia voidaan pitää hyvin positiivisina (molemmissa $p < .05$).

Testausprosessin miellyttävyyden kokemus oli yhteydessä viiden ohjekokonaisuuden toteutumiseen. Kun vastaaja oli kokenut, että oli onnistuttu paremmin informoinnissa ja kommunikoinnissa, testausjärjestelyissä ja -ilmapiirissä, testauksesta sopimisessa, luottamuksellisuuden ja vahingoittamattomuuden toteuttamisessa taikka keskusteluyhteyden syntymisessä, hän arvioi koko prosessin miellyttävämmäksi. Miellyttävän kokemuksen saaneet erosivat kaikissa parittaisissa vertailuissa neutraalin kokemuksen saaneista tasolla $p < .01$ sekä myös osin kielteisen kokemuksen saaneista ($p < .05$). Kielteisiä kokeneet pidettiin analyysissä omana ryhmänään, vaikka se jäi hyvin pieneksi. Ryhmän koko saattoi selittää erojen ilmenemättä jäämistä kaikissa parittaisissa vertailuissa. Keskiarvoittain tarkasteltuna erot testauksen myönteisesti kokeneiden ja neutraalisti tai kielteisesti kokeneiden ryhmien väleillä olivat myös melko suuret.

16.5.3 Testauskokemuksen yhteys testauksesta jääneeseen loppuvaikutelmaan

Testatuille jäänyttä loppuvaikutelmaa testausprosessista kysyttiin kahdella tapaa: aikomuksena osallistua uudelleen sekä suositteluaikomuksena. Kysymykseen aikomuksesta osallistua vastaavanlaiseen testaukseen tilaisuuden tai tarpeen tullessa vastasivat lähes kaikki myönteisesti ($x = 4,30$). 41,5 % aikoi osallistua varmasti, 48,7 % todennäköisesti, 7,8 % ei osannut sanoa ja 2,1 % piti osallistumisestaan epätodennäköisenä. Varmaa kieltäytymistä ei ilmaissut yksikään testattu.

Ohjekokonaisuuksien hyvä toteutuminen oli yhteydessä vastaajan aikomukseen osallistua testaukseen uudelleenkin. Vastaajat, jotka aikovat osallistua uudelleen, olivat kokeneet testausjärjestelyt ja -ilmapiirin paremmiksi ($x = 4,20$) kuin vastaajat, jotka eivät aikoneet tai eivät osanneet sanoa kantaansa (3,91) ($p < .05$). Samoin vastaajat, jotka kokivat saaneensa vakuuttavammat perustelut testauksesta ja testien valinnasta (3,36), aikovat todennäköisemmin osallistua uudelleen kuin perustelut heikommaksi arvioineet (2,82) ($p < .001$). Uudelleen osallistua aikovat olivat kokeneet myös luottamuksellisuuden ja vahingoittamattomuuden paremmaksi ($x = 4,73$) kuin ne, jotka aikovat kieltäytyä osallistumisesta tai olivat asiasta epävarmoja (4,46) ($p < .05$). Vastaava vaikutus oli keskusteluyhteyden paremmaksi kokeneiden (4,12) ja heikommaksi kokeneiden välillä (3,71) ($p < .05$).

Suurin osa (72,1 %) testatuista oli valmiita suosittelemaan saman toimiston järjestämään samankaltaiseen testaustilaisuuteen osallistumista oman kokemuksensa pohjalta ($x = 3,82$). Varmoja suosittelijoita oli 24,4 % ja todennäköisesti 47,7 %. Pieni osa ei varmasti aikonut suositella osallistumista muille (2,1 %) tai piti suosittelemista epätodennäköisenä (7,3 %). Testatuista 18,7 prosentilla ei ollut kantaa asiaan. Kokemukset testausjärjestelyjen ja -ilmapiirin hyvästä toteutumisesta sekä testauksen ja testien valinnan vakuuttavasta perustelusta olivat yhteydessä vastaajan aikomukseen suositella osallistumista. Suosittelematta jättävät ($x = 3,88$) ja epävarmat (4,01) erosivat kumpikin suositteluun aikovista (4,25) kokemalla testausjärjestelyt ja -ilmapiirin toteutuneen heikommin (kummassakin vertailussa $p < .05$). Samalla tavoin vastaajat, jotka kokivat testausta perustellun heikommin, aikoivat myös epätodennäköisemmin suositella osallistumista muille ($x = 3,88$) kuin perustelemisen paremmaksi kokeneet (4,24) ($p < .001$).

16.5.4 Testauskokemus ja testausprosessissa onnistuminen testattavan näkökulmasta

Testausprosessin onnistumista voidaan lähestyä paitsi laadun näkökulmasta, jota tässä on tarkasteltu ohjeiden toteutumisena, myös testattavan onnistumisen näkökulmasta. Tällöin kyseessä on itse tavoitteen saavuttaminen: hyvä suoriutuminen testaustilanteessa sekä haetun työpaikan saaminen. Näiden muuttujien voitiin olettaa olevan yhteydessä myös testausprosessista jääneisiin kokemuksiin.

Hyvää suoriutumista testauksessa piti vahvasti tai täysin tärkeänä 85 % testatuista. Vastaajista 14 prosentilla suoritusmotivaatio oli keskitasoa ja vain prosentilla se oli vähäinen ($x = 4,23$). Omaan suoritukseensa testaustilaisuudessa oli tyytyväisiä selvästi yli puolet vastaajista. Täysin tyytyväisiä oli 10,4 % ja vahvasti tyytyväisiä 52,8 %. Jonkin verran tyytyväisiä oli 30,6 % ja tyytymättömiä oli 6,2 % ($x = 3,66$). Huomattavaa on, että tyytyväisten osuus oli suurempi kuin vastaamishetkellä työpaikan saaneiden määrä.

Oma suoritusmotivaatio oli yhteydessä testausjärjestelyjen ja -ilmapiirin kokemukseen sekä testauksen ja testien valinnan vakuuttavaan perusteluun. Testatut, joiden suoritusmotivaatio oli korkea, arvioivat testausjärjestelyissä ja -ilmapiirissä onnistutun paremmin (4,21) kuin omaa hy-

vää suoriutumistaan vähemmän tärkeänä pitäneet (3,90) ($p < .01$). Samoin he kokivat testauksen ja testien valinnan vakuuttavassa perustelussa onnistutun paremmin (3,35) kuin omaa hyvää suoritustaan korkeintaan jonkin verran tärkeänä pitäneet (3,03) ($p < .01$). Omaan suoriutumiseensa täysin tai melko tyytymättömiä vastaajia oli hyvin vähän ($n = 12$), mutta heitä käsiteltiin analyysissä omana ryhmänään. Tämä ryhmä ei kuitenkaan tilastollisesti merkitsevästi eronnut täysin tai melko tyytyväisistä, vaikka keskiarvotarkastelun mukaan he olivat kokeneet näiden kahden kokonaisuuden toteutuneen heikoimmin. Jonkin verran tyytyväiset erosivat tyytyväisten ryhmästä testausjärjestelyjen osalta $p < .05$ ja perustelujen osalta $p < .001$. Omaan suoritukseensa tyytyväisemmät olivat tyytyväisempiä myös järjestelyihin (4,23) kuin jonkin verran tyytyväiset (4,05) ja he kokivat testausta perustellun vakuuttavammin (3,43) kuin jonkin verran tyytyväiset (3,12).

Testatuista 48,2 % oli valittu työtehtävään, 11,9 % ei vielä tiennyt tutkimus-
hetkellä ratkaisua ja 39,9 % ei ollut tullut valituksi. Tämä oli merkittävä
tieto siksi, että se osoitti otoksessa olevan mukana sekä työpaikan saa-
neita että saamatta jääneitä melko samassa suhteessa. Valintapäätös
eli työpaikan saaminen tai saamatta jääminen oli yhteydessä kahteen
ohjekokonaisuuteen. Valitut kokivat kirjallisessa palautteessa onnistu-
tun paremmin ($x = 3,11$) kuin valitsematta jääneet (2,48) ($p < .001$). Valit-
sematta jääneet puolestaan kokivat luottamuksellisuuteen ja vahingoit-
tamattomuuteen liittyvät seikat heikommin toteutuneiksi (4,65) kuin va-
lituksi tulleet (4,89) ($p < .001$).

16.6 Testattujen uskomuskokonaisuudet ja kokemus ohjeiden toteutumisesta

Testattujen uskomuskokonaisuuksien yhteyksiä kahdeksaan ohjeiden to-
teutumista kuvaavaan kokonaisuuteen tarkasteltiin Pearsonin korrelaatio-
kertoimien ja lineaaristen regressioanalyysien avulla (Taulukko 16.12).
Uskomuskokonaisuus ”Testien käytön turvallisuutta koskevat uskomuk-
set” oli useimmin yhteydessä ohjekokonaisuuksien toteutumiskokemuksi-
in (Taulukko 16.12). Erityisesti turvallisuususkomuksilla oli merkitystä
kokemuksiin kommunikaation ja informaationjaon sekä testauksen so-
pimisen onnistumisesta. Samoin uskomuskokonaisuus selitti yhdessä
testaamista kohtaan tunnettua luottamusta heijastavan uskomuskoko-
naisuuden kanssa merkittävän osan (44 %) testaamisen vakuuttavaan

perusteluun pyrkivästä ohjekokonaisuudesta. Kaiken kaikkiaan tulokset osoittivat testattujen arvioiden ohjeiden toteutumisesta olevan monin tavoin yhteydessä heidän uskomuksiinsa testeistä ja testien käytöstä.

TAULUKKO 16.12 Testattujen kokemuksia ohjeiden toteuttamisesta selittävät uskomuskokonaisuudet.

Selittävä uskomuskokonaisuus Selitettävä ohjekokonaisuus	Testejä kohtaan tunnettu luottamus	Testien käytön turvallisuus	Testaamisen kontrolloimattomuus	Testien käytön määrä	Mallin selityksaste
Informaationjako ja kommunikointi		$r = 0,44$ $\beta = 0,44^{***}$			19 % $F_{1;191} = 44,94^{***}$
Testijärjestelyt ja -ilmapiiri		$r = 0,38$ $\beta = 0,32^{***}$	$r = -0,23$ $\beta = -0,18^{**}$	$r = 0,22$ $\beta = 0,18^{**}$	20 % $F_{3;189} = 16,13^{***}$
Testauksen vakuuttava perustelu	$r = 0,65$ $\beta = 0,56^{***}$	$r = 0,48$ $\beta = 0,16^*$			44 % $F_{2;190} = 75,18^{***}$
Testauksesta sopiminen		$r = 0,34$ $\beta = 0,34^{***}$			11 % $F_{1;191} = 24,09^{***}$
Luottamuksellisuus ja vahingoittamattomuus ¹	$r = 0,27$ $\beta = 0,21^{**}$		$r = -0,28$ $\beta = -0,23^{**}$		12 % $F_{2;190} = 12,98^{***}$
Keskusteluyhteys		$r = 0,23$ $\beta = 0,23^{**}$			5 % $F_{1;191} = 10,60^{**}$

¹ Käännetty asteikko vastaamaan suuntaa suurempi arvo kuvaa ohjeiden parempaa toteutumista.

16.7 Työ- ja organisaatiopsykologien ja testattujen vastausten vertailu

Testaajien ja testattavien näkemystä ohjeiden toteutumisesta oli tässä aineistossa mahdollista peilata työ- ja organisaatiopsykologian sovellusalalla muistaen kuitenkin, etteivät näiden osapuolten havainnot koske neet samaa testausprosessia. Vertailukelpoisia ohjemuuttujia oli 28 (ks.

Taulukko 16.7 ja Liite 8), joista kahdessa testattujen antama arvio oli positiivisempi kuin testaaajien antama. Nämä testattujen joukossa paremmiksi arvioidut kohdat koskivat testattavan äidinkielen huomioimista testauksessa (ero +0,13 asteikkopistettä) ja erityisesti suostumuksen hankkimista ennen testitulosten luovuttamista eteenpäin (ero +0,41, vastauskaalan ollessa 1–5).

Muiden ohjeiden testatut arvioivat toteutuneen huonommin kuin mitä sovellusalan psykologit raportoivat niitä toteuttavansa. Pääosin arvioiden ero kuitenkin mahtui välille 0,1–0,7. Kahdeksassa ohjekohdassa näkemysero oli lähellä yhtä vastausluokkaa. Erittäin selkeä ero testattujen ja testaaajien vastauksissa tuli esiin ohjeessa luoda testaustilanteen turvallinen ilmapiiri ja vähentää jännitystä. Testattujen vastausten keskiarvo oli 1,60 asteikkopistettä matalampi kuin testaaajien. Lähes yhtä suuri ero ilmeni osapuolten käsityksissä siitä, oliko testituloksia tulkittaessa otettu huomioon myös muu testattavasta saatavilla oleva tieto (ero -1,55). Selvä ero keskiarvoissa näkyi myös suostumuksen hankkimisesta testaukseen osallistumisesta.

Osapuolten arviot erosivat myös kommunikointia ja informaation jakoa kuvanneissa ohjeissa. Testatut kokivat, etteivät lausunnot olleet niin selkeitä ja ymmärrettäviä kuin psykologit arvioivat niiden olleen. Samoin testattujen kokemus siitä, että heille kerrottiin selvästi testaamisen tarkoitus, sen eteneminen ja testaukseen valmistautumisohteet, oli psykologien arvioita heikompi. Testattujen mukaan heiltä tiedusteltiin heikommien testaukseen liittyviä erityistarpeita ja perusteltiin testien valitsemista kuin mitä sovellusalalla työskentelevät raportoivat. Psykologit katsoivat selittävänsä testatuille näiden oikeudet ja velvollisuudet paremmin kuin testatut olivat asian kokeneet. Samoin psykologit kokivat keskusteluvansa testaamiseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista testattavien kanssa paremmin kuin mitä testatut kokivat ohjeen toteutuneen. Testatut myös kokivat, ettei heitä ollut niinkään muistutettu, että testituloksia on tarkasteltava yhdessä muulla tavoin saadun tiedon kanssa. Myös käsitykset kirjallisen tai suullisen raportin laatimisesta vastaajaryhmien erot poikkesivat toisistaan siten, että testatut kokivat ohjeiden toteutuneen heikommin.

Lopuksi verrattiin vielä kaikkien sovellusalan psykologien antamien ohjekohtien toteutumisen keskiarvoa ja testattujen vastaavaa keskiarvoa laskettuna niistä ohjekohdista, joita kysyttiin yhtenevästi kummaltakin

joukolta. Tämä yleisarvosana oli psykologien aineistossa 4,02 (sd = 0,30) ja testattujen arvo oli 3,66 (sd = 0,40). Näin psykologien antama arvio ohjeiden toteutumisesta oli selvästi korkeampi kuin testattujen arvio ($p < .001$).

16.8 Yhteenveto

Yhteenvetona testien käyttöä sääntelevien ohjeiden toteutumisesta psykologien itsearvioiden ja testattujen soveltuvuusarviointikokemusten pohjalta voidaan todeta:

- Psykologien testien käyttöä sääntelevien ohjeistojen tuntemus oli korkeintaan keskitasoa. Parhaiten he tunsivat Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt.
- Psykologien arvioissa eettiset ja praktiset ohjeet toteutuivat yhtä hyvin. Sen sijaan testatut kokivat praktisten ohjeiden toteutuneen selvästi heikommin eettisiin ohjeisiin verrattuna.
- Psykologien arvioiden mukaan kaikkia ohjekokonaisuuksia noudatettiin lähelle arvoa 4 eli ”noudatan ohjetta useimmiten”.
- Testatut arvioivat 40 % yksittäisistä ohjeista toteutuneen vähintään tasolla 4 eli ohjeen koettiin toteutuneen joko vahvasti tai täysin.
- Yleisarvosanat laskettuna ohjekohdista, joiden toteuttamista kysyttiin sekä psykologeilta että testatuilta, erosivat merkitsevästi toisistaan. Psykologit arvioivat ohjeiden toteutumisen selvästi paremmaksi ($x = 4,02 / 5$) testattuihin verrattuna ($x = 3,66 / 5$).
- Parhaiten toteutuivat testitulosten luottamuksellisuutta sekä testitilanteiden käytännön toteutusta ja ilmapiiriä koskevat ohjeet, joita sekä psykologit että testatut arvioivat toteutuneen erittäin hyvin (keskiarvot $> 4,7 / 5$). Psykologit raportoivat lisäksi arvioinnin kokonaisvaltaisuutta ja testatut testauksen vahingoittamattomuutta koskevien ohjeiden toteutuneen hyvin.
- Heikoimmin toteutuivat sekä psykologien että testattujen mukaan eri tavoin kommunikointia testattavien kanssa ja tiedon jakamista heille koskevat ohjeet. Testatut kokivat testauksesta sopimisesta ja suullisen palautteen saamisesta olleen suurimmat puutteet. Psykologit arvioivat lisäksi testien teknisen laadun tuntemiseen ja varmistamiseen sekä puutteellisten testien käytön välttämiseen liittyvien ohjeiden toteutumisesta olleen puutteita.

- Kaikkien ohjekokonaisuuksien parempaan noudattamiseen olivat yhteydessä psykologin pidempi työkokemus, ohjeistojen tuntemus ja arvostaminen sekä työpaikalla testaukseen käytössä olevat väline- ja tilaresurssit.
- Ohjekokonaisuudet toteutuivat sovellusaloilla eri tavoin, mutta alasta riippumatta luottamuksellisuus ja kokonaisvaltainen arviointi toteutuivat yhtä hyvin.
- Psykologien uskomuksista muodostuneet kokonaisuudet olivat yhteydessä ohjeiden toteuttamiseen. Korkea testien yleinen arvostus oli negatiivisesti yhteydessä testien teknisen laadun varmistamiseen sekä arviointitarvelähtöiseen testaamiseen liittyvien ohjeiden noudattamiseen.
- Testattujen kokemuksiin erilaisten ohjekokonaisuuksien toteutumisesta olivat osin yhteydessä useat välittävät tekijät. Ennako-odotukset olivat yhteydessä useimmin kokemukseen ohjeiden toteutumisesta, kun taas mahdolliset aiemmat valintapäätökset työpaikan saamisesta eivät olleet yhteydessä yhteenkään kokonaisuuteen.
- Testatuilla oli ollut pääosin myönteisiä tai neutraaleja ennako-odotuksia testaukseen tullessaan. Toteutunut testaus oli valtaosan mielestä myös ollut miellyttävä. Testattujen kokemukset aiemmista testauksista olivat myös olleet myönteisiä.
- Testausprosessin miellyttävyyskokemus oli yhteydessä viiden ohjekokonaisuuden toteutumiskokemukseen : kommunikointi ja informaationjako, testausjärjestelyt ja -ilmapiiri, testauksesta sopiminen, luottamuksellisuus ja vahingoittamattomuus sekä keskusteluyhteys.
- Testattujen otoksessa oli melko samassa suhteessa työpaikan saaneita ja saamatta jääneitä. Työpaikkaan valitut kokivat kirjallisessa palautteessa sekä luottamuksellisuudessa ja vahingoittamattomuudessa onnistutun paremmin. Muiden ohjeiden toteutumisen kokemuksiin valintapäätös ei ollut yhteydessä.
- Testattujen ”Testien käytön turvallisuutta koskevat uskomukset” oli useimmin yhteydessä ohjekokonaisuuksien toteutumiskokemuksiin. Erityisesti turvallisuususkomuksilla oli merkitystä kokemuksiin kommunikaation ja informaationjaon, vakuuttavan perustelun sekä testauksen sopimisen onnistumisesta.

- Työ- ja organisaatiopsykologien ja soveltuvuusarvioinnissa käyneiden testattujen tulosten vertailu osoitti psykologien arvioineen keskimäärin ohjeiden toteutumisen paremmaksi kuin testatut. Erittäin selkeä ero testattujen ja testaaajien vastauksissa tuli esiin ohjeessa luoda testaustilanteen turvallinen ilmapiiri ja vähentää jännitystä. Myös osapuolten käsityksissä siitä, oliko testituloksia tulkittaessa otettu huomioon muu testattavasta saatavilla oleva tieto, oli merkittävä ero. Osapuolten arviot erosivat myös kommunikointia ja informaation jakoa kuvanneissa ohjeissa.
- kaikkiaan tulokset osoittivat testattujen arvioiden ohjeiden toteutumisesta olevan monin tavoin yhteydessä heidän uskomuksiinsa testeistä ja testien käytöstä.
- Ohjekokonaisuuksien hyvä toteutuminen oli yhteydessä testatun aikomukseen osallistua testaukseen uudelleenkin. Valtaosa oli valmis osallistumaan vastaavaan testaukseen uudelleen sekä myös suosittelemaan osallistumista muille.

17 Ohjeiden noudattamisen tarkastelu suunnitellun toiminnan mallin avulla

Suunnitellun toiminnan mallin oletettiin soveltuvan hyvin selittämään työohjeiksi katsottavien periaatteiden noudattamista testaamisessa. Mallin rakentavista komponenteista on esitetty ensin erilliset tulokset, jonka jälkeen on esitetty rakenneyhtälömallinnuksessa saadut tulokset mallin sopivuudesta ja komponenttien keskinäisistä suhteista.

17.1 Suunnitellun toiminnan mallin komponentteja koskevat tulokset

Suunnitellun toiminnan malliin liittyneiden kysymysten tulokset on kerätty taulukkoon 17.1. Varsinaista käyttäytymistä koskevat tulokset on esitetty jo aiemmin taulukossa 16.2. Psykologeista 90 % oli vahvasti tai täysin sitä mieltä, että he pyrkivät noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti työssään. Psykologeista 85 % oli vahvasti tai täysin samaa mieltä siitä, että ohjeiden noudattaminen on hyödyllistä ja 81 % koki asian tärkeäksi. Kymmenes vastaajista koki ohjeiden tarkan noudattamisen työssään mahdottomaksi. Toisaalta viidennes vastaajista ei kokenut tarkkaa noudattamista lainkaan mahdottomaksi ja 63 % psykologeista uskoikin itse voivansa valita, kuinka tarkasti ohjeita työssään toteuttaa. Yleisesti ottaen noin kymmenes psykologeista ei joko kokenut tärkeäksi ohjeiden noudattamista tai heillä ei ollut siihen työssään mahdollisuutta.

Ohjeiden tarkan seuraamisen nähtiin todennäköisimmin parantavan testausprosessien laatua ja testitulosten luotettavuutta sekä testattavien oikeuksien toteutumista (Taulukko 17.1). Näitä seikkoja psykologit pitivät myös tärkeinä. Testattavien oikeuksien turvaamisen tärkeydestä kaksi kolmesta psykologista oli täysin samaa mieltä, mitä voidaan

tuloksena ohjeiden noudattamisen näkökulmasta pitää erittäin myönteisenä. Pääosin työpaikalla koettiin olevan hyvät välineet ja tilat toteuttaa testausprosesseja. Väline- tai tilanpuutteita ei pääsääntöisesti, kolme neljästä vastaajasta, koettu esteeksi toimia ohjeiden mukaisesti. Vain noin 5 % vastaajista katsoi näiden puutteellisuuden tekevän ohjeiden mukaisen työskentelyn mahdottomaksi. Kiireen osalta tulokset olivat samaa tasoa, joskin työssään usein liikaa kiirettä koki 43 % vastaajista, naiset jonkin verran miehiä enemmän ($p < .05$).

TAULUKKO 17.1 Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamiseen liittyvät suunnitellun toiminnan mallin komponenttien kysymykset.

Kysymys (mallin komponentti)	x	sd	Jakautuman asteikko				
KOMONENTTEJA SUORAAN MITTAAVAT KYSYMYKSET:							
	x	s	Pitää paikkansa... ei lainkaan	heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
Pyrin työssäni noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti (Aikomus)	4,17	0,58	0 0 %	3 0,2 %	132 9,4 %	891 63,8 %	372 26,6 %
Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti on työssäni hyödyllistä (Asenne)	4,11	0,69	2 0,1 %	20 1,4 %	191 13,7 %	789 56,5 %	396 28,3 %
Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti työssäni tuntuu tärkeältä (Asenne)	4,01	0,74	5 0,4 %	40 2,9 %	222 15,9 %	797 56,9 %	334 23,9 %
Sovellusalallani työskentelevät psykologit noudattavat tarkasti testaamista sääteleviä ohjeita (Subjekttiivinen normi)	3,83	0,59	1 0,1 %	24 1,7 %	311 22,2 %	943 67,5 %	119 8,5 %
Testaamisesta annettuja ohjeita on työssäni mahdollonta noudattaa tarkasti (Havaittu käyttäytymisen kontrolli)	2,20	0,94	320 22,9 %	644 46,1 %	297 21,2 %	114 8,2 %	23 1,6 %
Pystyn itse valitsemaan, kuinka tarkasti työssäni noudatan testaamisesta annettuja ohjeita (Havaittu käyttäytymisen kontrolli)	3,71	0,99	32 2,3 %	138 9,9 %	345 24,7 %	570 40,7 %	313 22,4 %

Kysymys (mallin komponentti)	x	sd	Jakautuman asteikko				
USKOMUKSIA MITTAAVAT KYSYMYKSET:							
Asenteen taustalla olevat käyttäytymisuskomukset							
	x	s	Erittäin epä- todennäköi- sesti	Melko epä- todennä- köisesti	En osaa sanoa	Melko todennä- köisesti	Erittäin toden- näköi- sesti
Kuinka todennäköisesti testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti... (Käyttäytymisuskomus)							
...parantaisi testiprosessien laatua ja testitulosten luotettavuutta?	3,84	0,94	17 1,2 %	163 11,7 %	151 10,8 %	756 54,1 %	311 22,2 %
...parantaisi testattavien oikeuksien toteutumista?	3,77	1,04	34 2,4 %	181 12,9 %	205 14,7 %	629 45,0 %	349 25,0 %
...parantaisi psykologisen testaamisen yleistä uskottavuutta?	3,67	1,02	29 2,1 %	193 13,8 %	279 20,0 %	610 43,6 %	287 20,5 %
...vähentäisi joustavuutta ja mahdollisuuksia ottaa testattavat yksilöllisesti huomioon?	3,01	1,09	91 6,5 %	460 32,9 %	272 19,5 %	488 34,9 %	87 6,2 %
...tekisi testaamisen työlämmäksi ja hitaammaksi?	2,55	1,11	219 15,7 %	601 43,2 %	228 16,3 %	289 20,7 %	61 1,1 %
	x	s	Ei lainkaan tärkeä	Vähän tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Tärkeä	Erittäin tärkeä
Kuinka tärkeä asia minulle työssäni on... (Käyttäytymisuskomus)							
...testaamisen laatu ja luotettavat testitulokset?	4,50	0,60	1 0,1 %	9 0,6 %	46 3,3 %	580 41,5 %	762 54,5 %
...testattavien oikeuksien toteutuminen?	4,63	0,54	0 0,0 %	2 0,1 %	34 2,4 %	439 31,4 %	923 66,1 %
...psykologisen testaamisen laajempi uskottavuus?	4,08	0,81	4 0,3 %	47 3,4 %	235 16,8 %	656 46,9 %	456 32,6 %
...mahdollisuus ottaa testattavat yksilöllisesti ja joustavasti huomioon?	4,50	0,63	0 0,0 %	12 0,9 %	63 4,5 %	538 38,5 %	785 56,1 %
...testaamisen nopeus ja helppous?	3,10	0,93	47 3,4 %	324 23,2 %	541 38,7 %	410 29,3 %	76 5,4 %

Kysymys (mallin komponentti)	x	sd	Jakautuman asteikko				
Subjekttiivisen normin taustalla olevat normatiiviset uskomuskysymykset:							
	x	s	Pitää paikkansa...	ei lainkaan heikosti	jonkin verran	vahvasti	täysin
Uskon, että sovellusalallani työskentelevien psykologien mielestä testaamisesta annettuja ohjeita pitää noudattaa tarkasti (Normiuskomus)	3,88	0,75	6 0,4 %	54 3,9 %	289 20,7 %	803 57,4 %	246 17,6 %
Minusta on tärkeää toimia testaamista koskevilla asioissa samalla tavoin kuin muut sovellusalani psykologit (Normiuskomus)	3,87	0,84	17 1,2 %	69 4,9 %	285 20,4 %	737 52,8 %	290 20,7 %
Havaitun käyttäytymisen kontrollointiin liittyvät kontrolliuskomuskysymykset							
Työpaikallani on hyvät työvälineet ja -tilat toteuttaa testiprosesseja (Kontrolliuskomus)	3,79	0,81	5 0,4 %	91 6,5 %	333 23,8 %	734 52,5 %	235 16,8 %
Minulla on usein liian kiire työssäni (Kontrolliuskomus)	3,41	0,91	13 0,9 %	185 13,2 %	606 43,5 %	406 29,0 %	188 13,4 %
Puutteet testaamiseen käytetyissä työvälineissä ja -tiloissa tekevät mahdottomaksi noudattaa testaamisesta annettuja ohjeita työssäni tarkasti (Kontrolliuskomus)	1,82	0,93	627 44,8 %	490 35,1 %	206 14,7 %	53 3,8 %	22 1,6 %
Kiire estää minua noudattamasta testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti (Kontrolliuskomus)	2,00	0,90	433 31,0 %	632 45,2 %	257 18,4 %	51 3,6 %	25 1,8 %
Testaamisesta annetut ohjeet ovat vaikeaselkoisia tai liian yleisluontoisia (Kontrolliuskomus)	2,11	0,76	283 20,2 %	729 52,2 %	342 24,5 %	41 2,9 %	3 0,2 %
n = 1398.							

17.2 Taustatekijöiden yhteydet suunnitellun toiminnan mallin komponentteihin

Suunnitellun toiminnan mallin suoraan mitattavien komponenttien (ai-komus, asenne, normi ja kontrolli) yhteyksiä taustamuuttujiin (sukupuoli, työkokemusvuodet, sovellusala, testattavien määrä ja testaamisen osuus työajasta) tarkasteltiin kahden riippumattoman otoksen t-testin ja yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Testaamisen määrää kuvaavat kaksi taustamuuttujaa eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä mallin komponentteihin.

Aikomukseen noudattaa ohjeita olivat yhteydessä sukupuoli ($p < .05$) ja työkokemus ($p < .05$). Vaikka erot olivat tilastollisesti merkitseviä, ne olivat pieniä. Naiset arvioivat miehiä useammin pyrkivänsä noudattamaan ohjeita työssään tarkasti ($x = 4,18$ vs. $4,08$). Kokemattomimmat psykologit, joilla oli alle kolmen vuoden työkokemus, eivät pyrkineet noudattamaan ohjeita työssään yhtä tarkasti kuin kokeneet (yli 20 vuoden kokemus) ja hyvin kokeneet psykologit (yli 30 vuoden kokemus). Pyrkimys noudattaa ohjeita lisääntyi tasaisesti työkokemuksen myötä. Kokemattomimpien keskiarvo oli $4,05$ ja erittäin kokeneiden $4,26$. Sovellusalojen välillä ei ollut suuria eroja pyrkimyksessä noudattaa ohjeita.

Asennetta mittaaviin kahteen muuttujaan oli yhteydessä työkokemus. Kokeneet psykologit (yli 20 vuotta kokemusta) pitivät ohjeita hyödyllisempinä verrattuna kokemattomimpiin (alle 3 vuotta kokemusta). Kokemattomimpien vastausten keskiarvo oli $3,98$ ja kokeneiden $4,19$ ($p < .01$). Samoin ohjeiden noudattaminen tuntui tärkeämmältä, kun psykologi oli kokenut ($x = 4,14$) tai erittäin kokenut ($4,17$) kuin jos hän oli kaikkein kokemattomin ($3,86$) tai 3-5 vuotta työkokemusta omaava ($3,91$). Kaikissa parittaisissa vertailuissa oli $p < .01$.

Sovellusalojen välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero ainoastaan ohjeiden noudattamista kaikkein hyödyllisimpänä pitävien ammatinvalinnan ohjaajien ($x = 4,25$) ja aikuisten mielenterveystyössä toimivien ($4,21$) sekä vähiten hyötyä näkevien neuropsykologien ($3,92$) väleillä (molemmat $p < .01$). Sukupuoli ei ollut yhteydessä asennemuuttujiin.

Subjektiiiviseen normiin olivat yhteydessä työkokemus ja sovellusala. Omalla sovellusalalla toimivien kollegoiden uskottiin sitä enemmän noudattavan ohjeita tarkasti, mitä kokenempi psykologi oli. Kokemattomimpien

keskiarvo oli 3,66 ja erittäin kokeneiden 4,02. Kokemattomimmat erosivat yli 10 vuotta, yli 20 vuotta ja yli 30 vuotta kokemusta omaavista ryhmistä kaikissa parittaisissa vertailuissa tasolla $p < .001$. Sovellusaloittain tässä muuttujassa erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p < .05$) ainoastaan ääripäät. Työ- ja organisaatiopsykologien keskiarvo oli 3,51 ja perheneuvonta- ja koulupsykologien kumpienkin 3,92. Sukupuoli ei ollut yhteydessä normiin.

Havaittuun kontrolliin olivat yhteydessä sukupuoli, työkokemus ja sovellusala. Miehet uskoivat hieman naisia enemmän pystyvänsä vaikuttamaan siihen, kuinka tarkasti ohjeita he työssään noudattivat ($x = 3,84$ vs. $3,69$, $p < .05$). Kokemattomimmat uskoivat enemmän ohjeiden noudattamisen olevan työssään mahdotonta verrattuna kaikkiin yli 10 vuotta työskennelleisiin vastaajaryhmiin (kaikissa parittaisissa vertailuissa $p < .01$). Kokemattomimpien vastausten keskiarvo oli 2,40, kun kokeenempien ryhmien keskiarvot olivat 2,06–2,11.

Ohjeiden tarkkaa noudattamista pidettiin mahdottomimpana neuropsykologisessa työssä ($x = 2,54$), joka erosi viidestä sovellusalasta, joissa ohjeiden toteuttaminen koettiin vähiten mahdottomana (perusterveydenhuolto, aikuisten sekä lasten/nuorten mielenterveystyö, perheneuvonta ja ammatinvalinnanohjaus, $x = 1,93$ – $2,07$) ($p < .001$). Myös koulupsykologisessa työssä koettiin vaikeaksi ohjeiden noudattaminen tarkasti ($x = 2,34$), joka erosi ammatinvalinnanohjauksesta ($x = 2,92$) ($p < .001$).

17.3 Ohjeiden noudattamisen selittäjät

Yhtenä tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella suunnitellun toiminnan mallin (Ajzen, 1988, 2005) avulla, mitkä tekijät selittävät ohjeiden noudattamista. Samalla arvioitiin mallin sopivuutta selittämään testien käytöstä annettujen ohjeiden noudattamista psykologien työssä. Mallissa kolme selittävää tekijää (asenne, subjektiivinen normi ja käyttäytymisen havaittu kontrollimahdollisuus) ennustavat käyttäytymisaikomusta, joka puolestaan ennustaa itse käyttäytymistä. Mallin komponenttien muodostaminen ja sisältö on kuvattu menetelmäosan luvussa 10.1.6.

Käyttäytymistä mitattiin ohjeiden toteuttamista koskevasta 45 kysymyksestä muodostetulla keskiarvomuuttujalla, jonka reliabiliteetti oli korkea

(Cronbachin alfa = 0,863). Tätä muuttujaa voidaan pitää yleisarvosana-
na ohjeiden toteuttamisesta ja sen keskiarvo oli 4,06, mikä kuvasi psy-
kologien noudattavan ohjeita keskimäärin ”useimmiten”-vastausluokan
tasoisesti. Yleisarvosanan vaihteluväli oli 2,80 (”joskus”) – 4,98 (”aina”).
Vastaajista 42 % sai ohjeiden noudattamisesta yleisarvosanan välillä 3–4
ja 58 % yli neljän olevan yleisarvosanan. Vain aivan yksittäiset vastaa-
jat jäivät alle kolmen yleisarvosanassa. Komponenttien kuvailevat tiedot
on koottu taulukkoon 17.2, jossa jakautumat on kuitenkin esitetty äsken
mainitusta eroavalla tavalla. Aikomus noudattaa ohjeita oli aavistuksen
korkeampi kuin raportoitu noudattaminen keskiarvon ollessa 4,17.

TAULUKKO 17.2 *Suunnitellun toiminnan mallin komponenttien kuvailevat tiedot.*

Komponentti	x	sd	Vaihteluväli	1,00– 1,49	1,50– 2,49	2,50– 3,49	3,50– 4,49	4,50– 5,00
Käyttäytyminen	4,06	0,31	2,80–4,98	0 %	0 %	3,2 %	89,6 %	7,2 %
Aikomus	4,17	0,58	2,00–5,00	0 %	0,2 %	9,4 %	63,8 %	26,6 %
Asenne	4,06	0,65	1,00–5,00	0,1 %	0,9 %	10,7 %	54,8 %	33,5 %
Subjekttiivinen normi	3,83	0,59	1,00–5,00	0,1 %	1,7 %	22,2 %	67,5 %	8,5 %
Havaittu kontrolli	3,76	0,69	1,50–5,00	0 %	1,0 %	24,0 %	51,0 %	24,0 %

Suunnitellun toiminnan mallissa kunkin komponentin taustalla vaikutta-
vat uskomukset, joiden painotusta ja yhteyttä suoraan mitattuun kom-
ponenttiin arvioitiin korrelaatioiden ja regressioanalyysien avulla (Tau-
lukko 17.3). Voimakkaimmin suoraan mitattua asennetta selitti usko-
mus, jonka mukaan ohjeiden noudattaminen parantaisi testauksen laa-
tua ja tulosten luotettavuutta. Vähiten asennetta selitti psykologin usko-
mus siitä, että ohjeiden noudattaminen parantaisi psykologisen testaa-
misen yleistä uskottavuutta. Testaustoiminnan uskottavuus tai siitä val-
litseva mielikuva ei siis psykologien kohdalla ollut erityisen keskeinen
tekijä tai selitys suhtautumisessa ohjeiden noudattamiseen. Tässä tut-
kimuksessa käytetyt viisi käyttäytymisuskomusta selittivät 28 % psyko-
logien asenteen vaihtelusta ja kaikki esitetyt uskomukset sopivat mal-
liin selittäjiksi.

TAULUKKO 17.3 Asenne-komponenttia selittävät käyttäytymisuskomukset.

Testaamisesta annettujen ohjeiden noudattaminen tarkasti...	r	β / p
...parantaisi testiprosessien laatua ja testitulosten luotettavuutta	0,45***	0,26***
...vähentäisi joustavuutta ja mahdollisuuksia ottaa testattavat yksilöllisesti huomioon	-0,35***	-0,22***
...parantaisi testattavien oikeuksien toteutumista	0,40***	0,11**
...tekisi testaamisen työläämmäksi ja hitaammaksi	-0,24***	-0,08**
...parantaisi psykologisen testaamisen yleistä uskottavuutta	0,35***	0,08*
Selitysaste 28 % (p < 0,001). $F_{5,1392} = 107,83$, p < .001 *p < .05, **p < .01, ***p < .001.		

Subjektivisen normin taustalla olevia uskomuksia mitattiin kahdella kysymyksellä, joista muodostettiin yksi painotettu muuttuja. Tämä normiuskomus korreloi suoraan mitatun normin kanssa $r = 0,52$ ($p < 0,001$), joten saman sovellusalan kollegoiden toiminta ja suhtautuminen oli selvästi yhteydessä psykologin ratkaisuun toimia ohjeiden suuntaisesti.

Kontrolliuskomuksia mitattiin tässä neljällä kysymyksellä, joista muodostettiin kaksi painotettua muuttujaa. Vastaajan käsitys työpaikan tarjoamien testaustilojen ja -välineiden puutteista korreloi ”havaittu kontrolli” -komponenttiin $r = -0,19$ ($p < 0,001$). Uskomus kiireestä ohjeiden noudattamista estävänä tekijänä korreloi havaittuun kontrollimahdollisuuteen $r = 0,26$ ($p < 0,001$). Psykologin kokema kiire esteenä noudattaa testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti selitti eniten havaitun kontrollimahdollisuuden vaihtelua ($\beta = 0,22$, $p < .001$). Regressioanalyysissä myös toinen kontrolliuskomus sopi selittämään tätä vaihtelua. Psykologin arvio työpaikan tarjoamien tilojen ja välineiden puutteellisuudesta selitti myös havaittua kontrollia ($\beta = 0,12$, $p < .001$). Yhteensä nämä kaksi muuttujaa selittivät 8 % havaitun kontrollin vaihtelusta ($F_{2,1395} = 60,97$, $p < .001$). Kun regressiomalliin kokeiltiin vielä suunnitellun toiminnan mallin muuttujien ulkopuolelta selittäjäksi kysymystä testaamisesta annettujen ohjeiden vaikeaselkoisuudesta, selitysaste mallissa oli 10 prosenttia ($p < .001$).

Asennekomponentin yhteys aikomukseen noudattaa ohjeita oli varsin selkeä ($r = 0,62$, $p < .001$). Subjektivista normia mittaava komponentti oli lievemmin yhteydessä aikomukseen ($r = 0,29$, $p < .001$) ja havait-

tua kontrollia mittaavan komponentin yhteys oli tätäkin vähäisempi ($r = 0,25$, $p < .001$). Lisäksi analysoitiin mallin ulkopuolelta erilaisten ohjeistojen tuntemuksen yhteyttä ohjeiden noudattamisaikomukseen, mutta yhteys jäi heikoksi ($r = 0,13$). Aikomus noudattaa ohjeita puolestaan korreloi käyttäytymiseen kohtalaisesti ($r = 0,45$, $p < .001$). Korrelaatiot mallin komponenttien välillä olivat vahvuudeltaan näin ollen korkeintaan kohtalaisia, mutta kuitenkin tilastollisesti merkitseviä.

Suunnitellun toiminnan mallissa havaitun kontrollin katsotaan olevan myös suoraan yhteydessä käyttäytymiseen ilman aikomuksen välittävää roolia. Tässä tarkasteltiin tätä suoraa yhteyttä myös kaikkien kolmen komponentin osalta. Korrelaatiot suoraan käyttäytymiseen olivat voimakkuudeltaan samassa järjestyksessä ja tasoltaan samat, sillä vain asenne korreloi vähemmän suhteessa suoraan käyttäytymiseen kuin aikomukseen $r = 0,41$ ($p < .001$). Subjektiiivinen normi korreloi suoraan käytökseen $r = 0,30$ ($p < .001$) ja havaittu kontrolli $r = 0,25$ ($p < .001$). Selitettäessä käyttäytymistä suoraan komponenteilla mallin selitysaste oli kuitenkin vain 20 %.

Lisäksi mallin komponenttien ulkopuolelta analysoitiin ohjeistojen tuntemuksen yhteyttä ohjeiden toteuttamiseen, jolloin $r = 0,36$ ($p < .001$). Kysyttäessä omaa arviota tai uskomusta ohjeiden tuntemuksesta kysymyksellä ”Olen tarkkaan selvillä testaamista säätelevistä ohjeista ja säädöksistä”, korrelaatio itse raportoituun ohjeiden noudattamiseen oli korkeampi, $r = 0,46$ ($p < 0,001$). Edellä on kuitenkin havaittu, että uskomus omasta ohjeiden tuntemuksen tasosta ei vastannut erityisen hyvin erilaisten ohjeistojen tuntemusta kuvanneita vastauksia.

17.4 Rakenneyhtälömalli ohjeiden noudattamista selittävistä tekijöistä

Ennen rakenneyhtälömallinnusta aineistoa tarkasteltiin lineaarisella regressioanalyysillä. Sillä tarkasteltuna suunnitellun toiminnan mallin kolme komponenttia sopivat kaikki selittämään käyttäytymisaikomusta (Taulukko 17.4), joten yhtään komponenttia ei ollut perusteltua poistaa mallista. Selvästi voimakkaimmin aikomusta selitti asenne. Subjektiiivisen normin ja havaitun kontrollin selitysvoimakkuudet olivat sitä vastoin samaa tasoa. Malli selitti 39 % vaihtelusta ja tunnuslukujen perusteella se sopi selittämään käyttäytymisaikomusta hyvin.

TAULUKKO 17.4 Aikomusta selittävät suunnitellun toiminnan mallin komponentit.

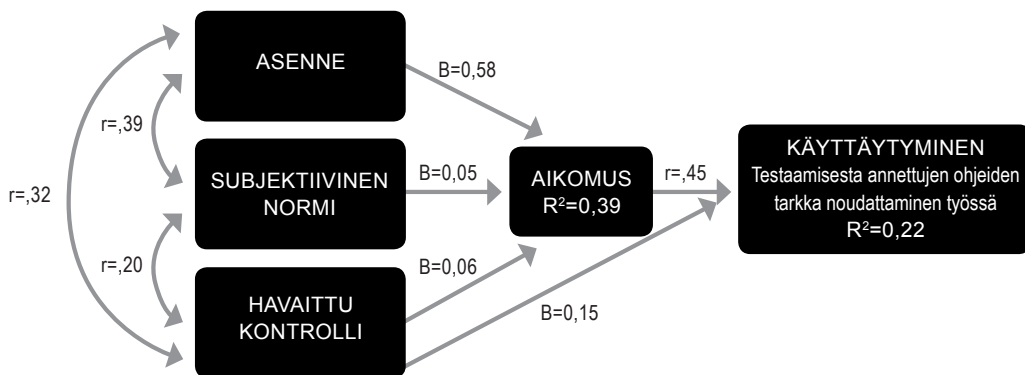
Selitettävä	Selittäjä	Standardoitu regressiokerroin (β)	Selittäjien merkitsevyydet	Selitysaste (R^2_a)
Aikomus	Asenne	0,58	$p < .001$	39 %
$F_{3,1394} = 292,14,$ $p < .001$	Kontrolli	0,06	$p < .01$	
	Normi	0,06	$p < .05$	

Lisäksi malliin sovitettiin selittäviksi muuttujiksi testaamisesta annettujen ohjeistojen tuntemusta kuvaava keskiarvomuuttuja, testattavien määrää kuvaava muuttuja sekä vielä kaikki testejä käyttävien psykologien kuusi uskomuskokonaisuutta. Tällöin malliin mukaan sopivat uskomuskokonaisuudet 1–4, suunnitellun toiminnan mallin kaikki kolme komponenttia sekä ohjeistojen tuntemusta kuvaava muuttuja. Selitysaste laski kuitenkin hieman (35 %).

Koska regressiomallissa on syytä pyrkiä selittämään vähällä muuttujamäärällä mahdollisimman paljon eikä tavoitella mahdollisimman suurta selitysastetta muuttujamäärästä riippumatta (Katajisto, 2008), tyydyttiin tässä siis suunnitellun toiminnan mallin mukaiseen kolmeen selittävään komponenttiin käyttäytymisaikomuksen ennustamisessa. Tätä laajempaa mallia kokeiltiin kuitenkin myös SEM-analyysissä, jolloin osoittautuikin, ettei lisäkomponenttien käyttö paranna mallia tai edes tee mallia hyväksyttäväksi. Yksittäisenä havaintona oli kuitenkin syytä nostaa esiin, että asetettaessa kaikki edellä mainitut selittäjät regressiomalliin ohjeistojen tuntemus osoittautui voimakkaimmin aikomusta selittäväksi tekijäksi, jopa voimakkaammin kuin asenne.

Rakenneyhtälömallinnuksen avulla analysoitiin, saiko suunnitellun toiminnan malli tukea tämän tutkimuksen aineistossa. Mallinnuksessa oli tehtävä analyysit erikseen tilanteeseen, jossa havaittu kontrolli oli yhteydessä ainoastaan aikomukseen ja tilanteeseen, jossa se oli yhteydessä sekä aikomukseen että käyttäytymiseen (Stahl, 2010). Mallien riittävyttä kuvaavat tunnusluvut olivat näissä kahdessa mallissa kuitenkin erittäin lähellä toisiaan eikä kriittisiä eroja ollut esimerkiksi siten, että toisessa mallissa jonkin tunnusluvun arvo olisi jäänyt asetetun raja-

arvon alapuolelle. Tämän vuoksi on esitetty ainoastaan toisen mallin kuva ja tiedot (Kuvio 17.1, Taulukko 17.5). Malli, jossa havaitusta kontrollista huomioitiin yhteys sekä aikomukseen että käyttäytymiseen, oli kuitenkin NFI-, IFI-, CFI-tunnuslukujen perusteella paitsi riittävä, myös hyvä, kun rajana pidettiin Metsämuurosen (2009, 1487) esittämää lukua 0,95. Toisessa mallissa nämä luvut olivat tasoa 0,93.

KUVIO 17.1 Rakenneyhtälömalli ohjeiden noudattamista selittävistä tekijöistä suunnitellun toiminnan mallin mukaisesti (Ajzen, 1988).

Kuten menetelmäosan luvussa 11.2.4 on esitetty, näin suuressa aineistossa mallin sopivuuden keskeinen mitta ei ollut khin neliö -testi, vaan tarkastelussa oli keskityttävä muihin tunnuslukuihin. Khin neliö -testin mahdollista harhaanjohtavuutta arvioidaan NFI:n arvon avulla. Jos arvo on suurempi kuin 0,90, kuten tässä oli molemmissa malleissa, khin neliö -testissä hylkääminen on tapahtunut todennäköisesti otoskoon suuruuden vuoksi (Metsämuuronen, 2009, 1461). Toinen keino arvioida khin neliö -testin virheellistä hylkäämistä on käyttää Hoeltherin ”Critical N” -mittaa, joka kertoo, mikä olisi suurin otoskoko, jolla khin neliö -testi olisi väittänyt, että malli on hyväksyttävissä (Metsämuuronen, 1461). Tässä mitta osoitti selvästi käytettyä otoskokoä pienempää kokoa (n = 124) (Taulukko 17.5).

TAULUKKO 17.5 Ohjeiden noudattamista selittävien tekijöiden rakenneyhtälömallin tunnusluvut.¹

Khin neliö -testisuure	$\chi^2 = 67,76, p < 0,001$
NFI (Normed Fit Index)	0,955
IFI (Incremental Fit Index)	0,956
CFI (Comparative Fit Index)	0,956
Root mean square error of approximation, RMSEA	0,153, 90 %:n luottamusväli (0,123–0,186).
Hoelsterin "Critical N"	Khin neliö -testin p-arvolla 0,05 suurin otoskoko olisi 124.
R ² muuttujalle 'Aikomus'	0,386
R ² muuttujalle 'Käyttäytyminen'	0,221
¹ Yhteys on arvioitu havaitusta kontrollista sekä aikomukseen että käyttäytymiseen.	

Taulukossa 17.5 esitetyistä tunnusluvuista IFI- ja CFI-indeksit tukivat mallin riittävyttä, mutta RMSEA:n arvon mukaan malli ei olisi ollut hyvä. On kuitenkin huomattava, että malli saattaa olla joiltakin osin heikko, vaikka se yleisesti ottaen olisikin kohtuullisen hyvä, jonka vuoksi oli tärkeää kiinnittää huomiota myös muuttuja-, parametri- ja havaintokohtaisiin riittävyysmittoihin (Nummenmaa ym., 1997). Kokonaisuutena analyysien tulokset huomioon ottaen voitiinkin sanoa suunnitellun toiminnan mallin sopineen hyvin selittämään psykologien testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista työssään. Lisäksi on todettava, että analysoitaessa selittävien komponenttien (asenteen, normin ja hallinnan) yhteyksiä erikseen aikomukseen ja suoraan käyttäytymiseen kaikissa analyysissä niiden yhteys oli selvästi voimakkaampi aikomukseen kuin suoraan käyttäytymiseen ilman suodattavana komponenttina toimivaa aikomusta. Rakenneyhtälömalleihin kokeiltiin sovittaa lisäkomponentteina myös ohjeistojen tuntemusta, testattavien määrää ja psykologien uskomuskokonaisuuksia. Muodostetuista malleista suunnitellun toiminnan mallia noudattava, kolmen selittäjän malli osoittautui selvästi parhaaksi.

17.5 Yhteenveto

Yhteenvetona suunnitellun toiminnan mallia ja sen komponentteja kuvaavista tuloksista voidaan todeta:

- Suunnitellun toiminnan malli sopi hyvin selittämään psykologien testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista.
- Alkuperäinen kolmen komponentin malli oli selittäjien määrä ja selityssaste huomioiden paras malli. Malliin sovitetuista lisäkomponenteista ohjeistojen tuntemus nousi esiin tarkempaa tarkastelua vaativana muuttujana.
- Psykologit raportoivat noudattavansa ohjeita keskimäärin ”useimmiten”-vastausluokan tasoisesti ($x = 4,06$). Aikomus noudattaa ohjeita oli aavistuksen korkeampi (4,17).
- Voimakkaimmin aikomusta noudattaa ohjeita selitti asenne. Subjektiiivisen normin ja havaitun kontrollin selitysvoimakkuudet olivat keskenään samaa tasoa. Mallin selityssaste oli 39 %.
- Voimakkaimmin asennetta selitti uskomus, jonka mukaan ohjeiden noudattaminen parantaisi testauksen laatua ja tulosten luotettavuutta.
- Psykologeista 90 % pyrki noudattamaan testaamisesta annettuja ohjeita tarkasti työssään, 85 % piti ohjeiden noudattamista hyödyllisenä ja 81 % tärkeänä. Kymmenes vastaajista koki ohjeiden tarkan noudattamisen työssään mahdottomaksi.

18 Testattujen kokemuksia välittävät tekijät

Testattujen osa-aineistossa haluttiin selvittää, mitkä tekijät selittävät henkilön kokemaan testausprosessin laatua tai hänelle syntynyttä loppuvaikutelmaa testauksesta. Kuten johdanto-osassa on esitetty, tutkimuksissa on havaittu useiden tekijöiden olevan tavalla tai toisella yhteydessä henkilön kokemuksiin ja havaintoihin testausprosessista. Vastaavasti uskomusten tai asenteen on havaittu olevan yhteydessä erilaisiin muuttujiin tässä kokonaisuudessa. Tutkimustulokset ovat kuitenkin olleet pirstaleisia sekä osin ristiriitaisia, ja tyypillisesti on huomioitu yksittäisen muuttujan yhteys kokemuksiin. Tämä aineisto mahdollisti useamman välittäväksi muuttujaksi ajatellun tekijän tarkastelun samaan aikaan. Analyysien pohjaksi kerättiin yhteenveto aiemmissa tutkimuksissa havaituista yhteyksistä ensiksi testausprosessin laadun kokemuksen ja toiseksi henkilön uskomusten tai asenteen ja erilaisten välittävien muuttujien väleillä. Yhteenvedot on esitetty taulukoissa 18.1 ja 18.6.

Välittävien tekijöiden yhteydet ohjeiden toteutumista erikseen kuvaaviin kahdeksaan kokonaisuuteen on raportoitu jo edellä luvussa 16.2. Tämän jälkeen muuttujien keskinäisten yhteyksien arvioimiseksi ja mallintamiseksi muodostettiin kaksi keskiarvomuuttujaa, joista toinen kuvasi ohjeiden toteutumista kokonaisuudessaan (yleisarvosana) ja toinen testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa.

Testattujen kokemus prosessin teknisestä laadusta, joka tässä viittasi testauksen toteutumiseen ohjeiden suuntaisesti, oli keskimäärin hyvä ($x = 3,67$, $s = 0,39$, asteikko 1–5) vaihtelun ollessa 2,76–4,64. Myös testauksesta jäänyt loppuvaikutelma oli selvästi myönteinen ($x = 4,02$, $s = 0,66$, vaihteluväli 1,67–5,00).

18.1 Testausprosessin koettua laatua selittävät tekijät

Ainakin kuuden tekijän on tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä testattujen kokemukseen testausprosessin laadusta. Useimmissa tutkimuksissa on havaittu soveltuvuusarviointia seuranneen valintapäätöksen olevan yhteydessä testatun raportoimaan kokemukseen (Taulukko 18.1). Koska käytettävissä ei ollut aiempaa mallia muuttujien mahdollisista keskinäisistä suhteista, suoritettiin useita kokeilevia regressio- ja SEM-analyysyjä. Sopivimman mallin etsinnästä on kuvattu vain keskeisimmät tiedot, ja kaikki tunnusluvut on raportoitu vain parhaiten sopivasta mallista.

TAULUKKO 18.1 Tutkimuksissa havaitut testatun kokemukseen yhteydessä olevat tekijät.

Testauskokemukseen on yhteydessä:	Tutkimukset:
Valintapäätös	Bauer ym., 1998; Chan ym., 1998; Chan & Schmitt, 2004; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Ryan & Ployhart, 2000
Ennako-odotukset	Bell, Wiechmann & Ryan, 2006; Ryan & Ployhart, 2000; Steiner, 2001
Arvio omasta suoriutumisesta testauksessa	Chan & Schmitt, 2004; Chan ym., 1998
Aikaisempi kokemus psykologisista testeistä	Ryan & Ployhart, 2000
Aikaisempi kokemus soveltuvuusarvioinnista	Ryan & Ployhart, 2000
Suoritusmotivaatio	Bell, Wiechmann & Ryan, 2006

Taulukon 18.1 muuttujien sopivuutta selittämään testaamisen laatua selvitettiin samassa mallissa regressioanalyysien avulla. Näistä selittäviksi tekijöiksi sopivat ennako-odotukset, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen ja valintapäätös, mutta mallin selitysaste jäi varsin matalaksi (18 %, $p < .001$).

Kolme samaa välittävää tekijää on tutkimusten mukaan yhteydessä sekä testauksen laatuun (Taulukko 18.1) että uskomuksiin tai asenteeseen (Taulukko 18.6). Nämä ovat valintapäätös, aikaisempien kokemusten määrä ja tyytyväisyys omaan suoriutumiseen. Lisäksi palaute, testauksesta ja testien työhönlituvyydestä saatu informaatio sekä yleisesti ennakkotieto testaamisesta ovat yhteydessä uskomuksiin tai asenteeseen (Taulukko 18.6). Taustatekijöiden yhteyksistä saatu tieto on aiemmissa tutkimuksissa ollut ristiriitaista, eivätkä tässä käytetyt taustatekijät (ikä ja koulutus) myöskään sopineet malleihin selittäviksi tekijöiksi.

Tehdyn vertailun pohjalta sovitettiin malleihin lisämuuttujina suullisen ja kirjallisen palautteen saaminen sekä ennakkotiedot testaamisesta. Tällöin selittävinä tekijöinä säilyivät mallissa edellä esitetyt kolme tekijää ja lisäksi malliin nousi ennakkotiedot, jolloin myös selitysaste parani hieman (20 %, $p < .001$). Käytetyt tekijät eivät siten selittäneet kovin suurta osaa yleisarvosanamuuttujan vaihtelusta (Taulukko 18.2).

TAULUKKO 18.2 Ohjeiden toteutumisen yleisarvosanaa selittävät tekijät.¹

Selitettävä	Selittäjä	Standardoitu regressio-kerroin (β)	Selittäjien merkitsevyydet	Selitysaste (R^2_a)
Yleisarvosana	1 Ennako-odotukset	0,27	$p < .001$	20 %
$F_{4;188} = 11,96$, $p < .001$	2 Tyytyväisyys suoriutumiseen	0,20	$p < .01$	
	3 Valintapäätös	0,17	$p < .05$	
	4 Ennakkotiedot	0,14	$p < .05$	
¹ Analyysissä mukana olleet selittävät muuttujat: aiemmat kokemukset testeistä, ennako-odotukset, motivaatio, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen, valintapäätös, ennakkotiedot, suullinen ja kirjallinen palaute.				

18.2 Testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät

Toisessa vaiheessa tehtiin regressioanalyysi, jossa selitettävänä oli testatulle testausprosessista syntynyt loppuvaikutelma tai mielikuva. Edellä

kuvattuun tapaan tehtiin ensin analyysi viidellä aiemmissa tutkimuksissa havaituilla tekijöillä ja tämän jälkeen laajennetusti kahdeksalla tekijällä. Viidestä tekijästä malliin sopi neljä, ja vain aiempi kokemus testeistä jäi pois. Eniten loppuvaikutelmaa selittivät tässäkin ennako-odotukset, sitten valintapäätös, suoriutumismotivaatio sekä tyytyväisyys omaan suoriutumiseen. Mallin selitysaste oli tässä 43 % ($p < .001$). Kun selittäviin tekijöihin lisättiin palautteet ja ennakkotiedot, mallin selitysaste parani vielä 45 prosenttiin. Merkittävä muutos mallissa oli, että suullisen palautteen saaminen nousi selittämään testauksesta syntynyttä loppuvaikutelmaa (Taulukko 18.3).

TAULUKKO 18.3 Testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät.¹

Selitettävä	Selittäjä	Standardoitu regressio-kerroin (β)	Selittäjien merkitsevyydet	Selitysaste (R^2_a)
Testauksen loppuvaikutelma	1 Ennako-odotukset	0,44	$p < .001$	45 %
$F_{5;187} = 30,18$, $p < .001$	2 Suoriutumismotivaatio	0,21	$p < .001$	
	3 Valintapäätös	0,21	$p < .001$	
	4 Tyytyväisyys suoriutumiseen	0,19	$p < .01$	
	5 Suullinen palaute	0,14	$p < .05$	
	¹ Analyysissä mukana olleet selittävät muuttujat: aiemmat kokemukset testeistä, ennako-odotukset, motivaatio, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen, valintapäätös, ennakkotiedot, suullinen ja kirjallinen palaute.			

Kolmantena suoritettiin analyysyjä, joissa toinen vaste siirrettiin selittäväksi tekijäksi. Loppuvaikutelman siirtäminen muiden tekijöiden joukkoon selittämään yleisarvosanaa ei tuottanut hyvää mallia. Sen sijaan yleisarvosanan siirtäminen loppuvaikutelman selittäjien joukkoon tuotti erittäin hyvän selitysasteen: 53 % (Taulukko 18.4). Osoittautui, että yleisarvosana, eli testauksen kokonaislaatu, selitti testatulle syntynyttä loppuvaikutelmaa toiseksi voimakkaimmin.

TAULUKKO 18.4 Yleisarvosana ja muut testauksesta jäänyttä lopputuloksesta selittävät tekijät.¹

Selitettävä	Selittäjä	Standardoitu regressio-kerroin (β)	Selittäjien merkitsevyydet	Selitysaste (R^2_a)
Testauksen lopputuloksesta	1 Ennako-odotukset	0,36	$p < .001$	53 %
$F_{6;186} = 35,60$, $p < .001$	2 Yleisarvosana	0,33	$p < .001$	
	3 Suoritusmotivaatio	0,17	$p < .01$	
	4 Valintapäätös	0,15	$p < .01$	
	5 Tyytyväisyys suoriutumiseen	0,12	$p < .05$	
	6 Suullinen palaute	0,11	$p < .05$	

¹ Analyysissä mukana olleet selittävät muuttujat: yleisarvosana, aiemmat kokemukset testeistä, ennako-odotukset, motivaatio, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen, valintapäätös, suullinen palaute, kirjallinen palaute ja ennakkotiedot.

18.3 Testattujen kokemusta selittävien tekijöiden taustalla olevat muuttujat

Kun lopputuloksesta parhaiten selittävät tekijät oli tunnistettu, analysoitiin vielä selittäviin tekijöihin mahdollisesti yhteydessä olevia muuttujia. Yleisarvosanaa selittävät tekijät analysoitiin ja raportoitiin jo edellä ja ne olivat samoja kuin tässä selittäjiksi nousseet muuttujat. Valintapäätöstä ei tässä pyritty selittämään muilla muuttujilla, kuten ei myöskään suullisen palautteen saamista. Kiinnostaviksi tarkastelun kohteiksi jäivät testatun ennako-odotuksiin, suoritusmotivaatioon ja tyytyväisyyteen omaan suoriutumiseen yhteydessä olevat tekijät.

Ennako-odotuksia oli mahdollista analysoida osa-aineistossa, joka muodostui aiemminkin soveltuvuusarviointiin osallistuneiden vastauksista ($n = 123$). Kun selittävät muuttujat olivat kokemus soveltuvuusarvioinnista (myönteinen–kielteinen), aiempien tulosten osuvuus, aiemmat valintapäätökset, ennakkotiedot ja ennakkotiedon lähteet (viihdeohjelmat /

asiaohjelmat / tutut / koulutukset / omat kokemukset / muu lähde), malliin selittäviksi tekijöiksi tulivat aiempien tulosten osuvuus, valintapäätökset sekä koulutusten yhteydessä saatu ennakkotieto psykologisista testeistä. Mallin selityksaste jäi kuitenkin matalaksi (10 %). Lisäksi selittäjien keskinäiset korrelaatiot olivat korkeita, joten tuloksiin on suhtauduttava varauksella.

Kun tarkasteltiin ennako-odotuksiin yhteydessä olevia tekijöitä koko aineistossa ($n = 193$), aiempiin soveltuvuusarviointeihin liittyviä muuttujia ei voitu käyttää. Selittäjiksi asetettiinkin uskomuksista rakennetut pääkomponentit 1–4. Tällöin ennako-odotuksia selitti ainoastaan ”Testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavat uskomukset”, jonka selitysvaikutus oli kuitenkin yksinäänkin 23 % ($\beta = 0,47$, $F_{1;191} = 55,47$, $p < .001$).

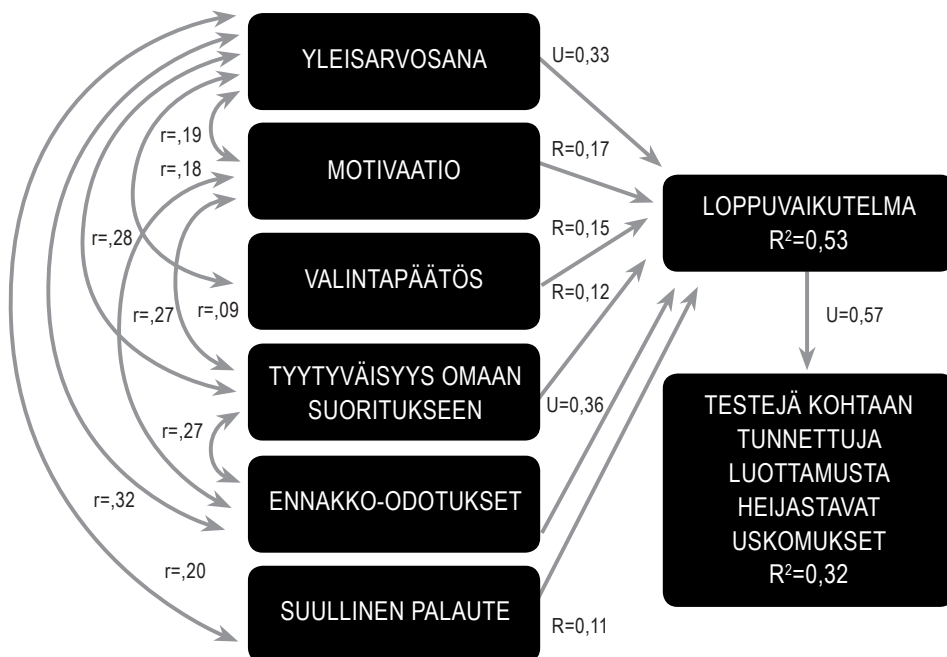
Selitettäessä suoriutumismotivaatiota ja tyytyväisyyttä omaan suoriutumiseen samoilla muuttujilla selitti ”Testien käytön turvallisuutta koskevat uskomukset” yksinään 8 % motivaation vaihtelusta ($\beta = 0,28$, $F_{1;191} = 15,71$, $p < .001$). Uskomuskokonaisuus ”Testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastavat uskomukset” selitti tyytyväisyyttä omaan suoriutumiseen samoin 8 % ($\beta = 0,28$, $F_{1;191} = 16,28$, $p < .001$).

18.4 Rakenneyhtälömalli testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävistä tekijöistä

SEM-analyysillä testattiin edellä havaitun kuuden tekijän sopivuutta selittämään testausprosessista jäänyttä loppuvaikutelmaa. Malli on esitetty kuviossa 18.1 SEM-analyysissä testattiin useita vaihtoehtoisia malleja, joissa analysoitiin sekä selittäjien keskinäisiä yhteyksiä että myös uskomuksista muodostuneiden kokonaisuuksien mahdollista sopivuutta malleihin. Uskomuskokonaisuudet eivät sopineet malleihin selittämään loppuvaikutelmaa, eivätkä myöskään selittämään selittäjinä käytettyjä tekijöitä. Sen sijaan loppuvaikutelma selitti selvästi uskomuskokonaisuutta, joka kuvasi testejä ja testaamista kohtaan tunnettua luottamusta (Kuvio 18.1).

Testausprosessin jättämää loppuvaikutelmaa selittivät koettu testauksen kokonaislaatu, toisin sanoen testaamisesta annettujen ohjeiden

suuntaisesti toteutettu testaustapahtuma, testatun ennako-odotukset, hänen motivaationsa suoriutua tilanteessa hyvin ja tyytyväisyytensä omaan suoriutumiseensa, soveltuvuusarviointia seurannut valintapäätös sekä suullisen palautteen saaminen (Kuvio 18.1 ja Taulukko 18.5). Nämä tekijät selittivät 53 % testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa. Loppuvaikutelma selitti puolestaan luottamusta testaamiseen kuvaavista uskomuksista 32 %.

KUVIO 18.1 Testauksesta jäänyttä loppuvaikutelmaa selittävät tekijät soveltuvuustestauksessa sekä loppuvaikutelman yhteys testausta kohtaan tunnettuun luottamukseen.

Khin neliö -testin perusteella malli sopi selittämään loppuvaikutelmaa hyvin. NFI, IFI ja CFI osoittivat mallin erittäin hyvää sopivuutta, sillä ne kaikki ylittivät selvästi tason 0,95. Malli oli hyvä myös RMSEA-tunnusluvun perusteella, sillä sen 90 %:n luottamusväli 0–0,055 sisälsi vaaditusti arvon 0,05. Näin ollen kaikki tunnusluvut osoittivat muodostetun mallin erittäin hyvää riittävyyttä.

TAULUKKO 18.5 Testauksen laadun kokemusta selittävän rakenneyhtälömallin tunnusluvut.

Khiin neliö -testisuure	$\chi^2 = 3,70, p = .814$
NFI (Normed Fit Index)	0,983
IFI (Incremental Fit Index)	1,015
CFI (Comparative Fit Index)	1,000
Root mean square error of approximation, RMSEA	< 0,001, 90 %:n luottamusväli (0–0,055).
Hoelsterin "Critical N"	Khiin neliö -testin p-arvolla 0,05 suurin otoskoko olisi 731.
R ² muuttujalle 'Loppuvaikutelma'	0,527

18.5 Testattujen uskomuksia selittävät tekijät

Testatun erilaisten uskomusten sovittaminen samaan malliin muiden välittävien tekijöiden kanssa on osoittautunut haasteelliseksi. Erityisesti mittausajankohta on herättänyt ongelmallisia kysymyksiä. Jotta testauskokemuksen vaikutus kyettäisiin huomioimaan, olisi uskomukset ja asenne mitattava sekä ennen että jälkeen testauksen. Käytettäessä vain jälkeä -mittausta ei voida arvioida, vaikuttivatko aiemmat uskomukset havaintoihin ja kokemukseen, vai muovasiko testauskokemus uskomuksia.

Uskomuksiin yhteydessä olevia tekijöitä arvioitiin omissa analyyseissä tutkimuksissa aiemmin havaittujen yhteyksien pohjalta. Nämä havainnot on kerätty yhteen taulukossa 18.6. Analyysessä hankaloitti tässä tutkimuksessa se, etteivät uskomukset suinkaan muodostaneet yhtä kokonaisuutta, vaan ne jakautuivat kuuteen kokonaisuuteen. Näin ollen tarkastelut tehtiin erikseen kuhunkin uskomuskokonaisuuteen lukuun ottamatta kokonaisuuksia "Testien käytön määrää koskevat uskomukset" ja "Testien käytön helppoutta kuvaava uskomus", jotka eivät tässä olleet erityisen kiinnostavia ja lisäksi ne olivat pääkomponentteina melko vaatimattomia.

Testattujen uskomukset psykologisista testeistä ja testaamisesta selittivät varsin suuren osan sekä teknistä laatua kuvaavasta yleisarvosanasta että kokemuksellisemmasta testauksen jättämästä loppuvaikutelmasta

TAULUKKO 18.6 Tutkimuksissa havaitut testatun uskomuksiin tai asenteeseen yhteydessä olevat tekijät.

Uskomuksiin yhteydessä olevat tekijät:	Tutkimukset:
Valintapäätös	Bauer ym., 1998; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989
Arvio omasta suoriutumisesta ¹	Chan ym., 1998
Palautteen saaminen	Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989
Ikä ²	Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989
Testauksesta saatu informaatio	Coulaud, Ethève & Hamard, 1972
Testauksen koettu laatu	Chan ym., 1998
Testien työhöniittyvyydestä saatu tieto	Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989
Aikaisemmat tiedot testaamisesta	Chan ym., 1998
Aikaisempi kokemus testauksesta ³	Chan ym., 1998; Coulaud, Ethève & Hamard, 1972
¹ Uskomukset mitattu ennen ja jälkeen testauksen, kummassakin mittauksessa havaittiin yhteys. ² Coulaudin, Ethèvenin ja Hamardin (1972) tutkimuksessa ikä ei ollut yhteydessä uskomuksiin, kuten ei myöskään sukupuoli tai koulutustaso. ³ Lounsbury, Bobrowin ja Jensenin (1989) tutkimuksessa aiempi kokemus ei ollut yhteydessä uskomuksiin.	

(Taulukko 18.7). Uskomukset eivät kuitenkaan sopineet aiemmin esiteltyjen kuuden selittävän tekijän kanssa samaan malliin selittäjiksi. Loppuvaikutelma ja testaamista kohtaan tunnettu luottamus sen sijaan sopivat selittämään toisiaan, kuten on esitetty edellä kuviossa 18.1.

Yleisarvosanaa selittivät testaamisen turvallisuutta kuvaava uskomuskokonaisuus ($p < .001$) sekä testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastava uskomuskokonaisuus ($p < .001$). Nämä kaksi muuttujaa selittivät yleisarvosanan vaihtelusta 36 prosenttia.

Testattujen uskomuskokonaisuudet selittivät regressioanalyysin mukaan loppuvaikutelman vaihtelusta varsin suuren osan: 40 %. Kaikkein voimakkaimmin loppuvaikutelmaa selitti testaamista kohtaan tunnettua luottamusta heijastava uskomuskokonaisuus. Lisäksi malliin sopivat selittä-

jiksi testaamisen turvallisuutta heijastavat uskomukset sekä käänteisenä testien kontrolloimattomuutta kuvaavat uskomukset. Regressioanalyysin selittäjän ja selitettävän muuttujan suunta voi kuitenkin olla myös käänteinen, kuten rakenneyhtälömallinnus osoitti: loppuvaikutelma sopi selittämään luottamusta testaamiseen, mutta mallinnuksessa yhteys ei toiminut toiseen suuntaan.

TAULUKKO 18.7 Testauksen laadun yleisarvosanaa ja loppuvaikutelmaa selittävät testattujen uskomuskokonaisuudet.

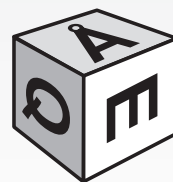
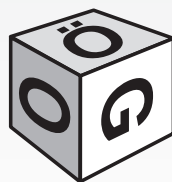
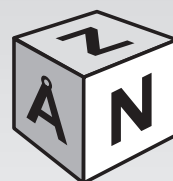
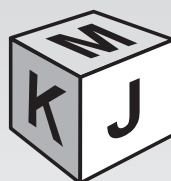
Selitettävä	Selittäjä: uskomuskokonaisuus (nro)	Standardoitu regressio-kerroin (β)	Selitysaste (R^2_a)
Yleisarvosana	Testaamisen turvallisuus (2)	0,42***	36 %
$F_{2;190} = 53,65,$ $p < .001$	Luottamus testeihin (1)	0,26***	
Testauksen loppuvaikutelma	Luottamus testeihin (1)	0,38***	40 %
$F_{3;189} = 42,42,$ $p < .001$	Testaamisen turvallisuus (2)	0,24***	
	Testaamisen kontrolloimattomuus (4)	-0,20**	
*** = $p < .001$, ** = $p < .01$			

18.5 Yhteenveto

Yhteenvetona testattujen kokemuksia välittävistä tekijöistä voidaan todeta:

- Testattujen kokemus prosessin teknisestä laadusta, eli testauksen toteutumisesta ohjeiden suuntaisesti, oli keskimäärin hyvä (Yleisarvosanan $x = 3,67 / 5$).
- Testauksesta jäänyt loppuvaikutelma oli selvästi myönteinen ($x = 4,02 / 5$).
- Voimakkaimmin testattavalle jäävää loppuvaikutelmaa selittivät rakenneyhtälömallissa ennakko-odotukset, yleisarvosana eli testauksen kokonaislaatu, suoriutumismotivaatio, valintapäätös, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen sekä suullisen palautteen saaminen. Mallin selitysaste oli 53 % ja tunnuslukujen perusteella sen sopivuus oli erittäin hyvä.
- Loppuvaikutelma selitti luottamusta testaamiseen kuvaavaa uskomuskokonaisuutta.
- Yleisarvosanaa eli testauksen koettua kokonaislaatua selittivät testaamisen turvallisuutta kuvaava uskomuskokonaisuus sekä testejä kohtaan tunnettua luottamusta heijastava uskomuskokonaisuus.

POHDINTA

19 Metodinen pohdinta

Tutkimuksen metodinen pohdinta aloitetaan tarkastelemalla rajauksessa, tiedonkeruussa, menetelmien valinnassa sekä toteutetuissa analyysissä tehtyjä ratkaisuja. Lopuksi käsitellään itsearvioinnin, ammatillisen reflektion sekä erilaisten välittävien tekijöiden heijastumista tuloksiin.

19.1 Tutkimuksen rajauksen arviointi

Tätä tutkimusta voidaan joko arvostaa tai arvostella sen laajuuden vuoksi. Aiemmissa tutkimuksissa on toisaalta havaittu, että testattavan kokemukseen vaikuttavat monenlaiset välittävät tekijät, ja toisaalta peräänkuulutettu tutkimuksia, joissa otettaisiin näitä tekijöitä monipuolisesti sekä yhtäaikaaisesti tarkastelun alle. Tällä voidaan perustella tämän tutkimuksen sisällöllistä laajuutta. Vastaavasti uskomusten ja ohjeiden toteutumisen yhtäaikaisten tarkastelujen olivat laajoja kokonaisuuksia. Näiden tutkiminen samassa kokonaisuudessa oli yhteyksien havaitsemiseksi kuitenkin välttämätöntä.

Tutkimuksessa toteutettiin moniasianosaista lähestymistapaa (ks. Derous, Born & De Witte, 2004). Ristivalotuksen avulla hankittiin näkemykset testien käytöstä kahdelta asianomaisryhmältä. Keskittyminen testajaan ja testattavaan on perusteltua, sillä riippumatta kontekstista ja tutkimusongelmasta nämä kaksi osapuolta ovat väistämättä mukana jokaisessa testauksessa. Valitut näkökulmat ja niiden painottaminen toimivat tässä tutkimuksessa hyvin. Johdanto-osassa esiteltyjen tutkimusten kohteina on käytetty mm. esimiesinformantteja tai organisaatioiden, kuten ammattiliittojen edustajia. Suositeltavimpana voidaan kuitenkin pitää tiedon hankkimista suoraan testausprosessin osapuolilta: testaajilta ja testatuilta. Psykologien näkökulman painottamiseen vaikutti testausprosessin toteutumisen arvioiminen valiovertailun pohjaksi valitun ohjeiston mukaisesti. Ainoastaan psykologit kykenevät arvioimaan prosessia

kokonaisuudessaan. Testatuilta jäävät havaitsematta esimerkiksi testien valintaan, käyttöön perehtymiseen, tulosten käsittelyyn ja tulkintaan liittyvät vaiheet. Testausprosessien toteutumisen sekä laadun tai testien käytön laajuuden arviointi onkin mahdollista tehdä vain psykologien näkökulmasta, ja muut näkökulmat täydentävät tätä.

Jatkossa testauksen tilaajien näkökulma tuottaisi arvokasta lisätietoa testausprosessien laadusta ja testeihin kohdistuvista uskomuksista ja odotuksista sekä tarkentaisi käyttötarkoitustuloksia. Muiden asianosaisten näkökulmista tulee vielä nostaa esiin lasten huoltajien kokemukset testausprosessien laadusta, mikä toisilla sovellusaloilla on tärkeä tekijä myös asiakassuhteen ja tulevien toimenpiteiden onnistumisessa. Sama koskee myös kehitysvammaisia asiakkaita huoltajineen tai holhoajineen.

Testattujen näkökulma olisi ollut mahdollista hankkia useilta sovellusaloilta. Työ- ja organisaatiopsykologian sovellusalan ja sen sisällä soveltuvuusarviointikontekstin valinta oli perusteltua, koska kansainvälisesti on arvioitu testien käytön olevan laajinta työelämän ja koulutuksen alueilla (Bartram, Lindley & Foster, 1992; Bartram ym., 1995; Bevan & Fryatt, 1988; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Robertson & Makin, 1986; Shackleton & Newell, 1991; Wise, 2006). Soveltuvuustestauksen valinta on perusteltu myös siksi, että työelämässä tehdyt psykologiset testaukset on Suomessa katsottu ainoaksi testien käytön foorumiksi, jota on pidetty tarpeellisena ohjata välittömästi lainsäädännöllisesti (Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 2004). On kuitenkin korostettava, että erilaisten asiakasryhmien kokemukset ja havainnot psykologisista testauksista ovat luultavammin toisistaan poikkeavia.

Soveltuvuusarvioinnissa on tarpeen huomioida kaksi ominaista piirrettä. Toisaalta kyse on arviointitilanteesta, jossa osapuolilla on oma, toisinaan yhteen sovittamaton tavoite. Työnhakija tavoittelee työpaikkaa, jonka uskoo itselleen sopivaksi ja työnantaja testaajan välityksellä tavoittelee henkilöä, jonka on määritellyt tehtävään sopivaksi. Monilla muilla sovellusaloilla arviointitilanne ei ole yhtä intressipainotteinen, vaan kyse voi olla puhtaasti lisätiedon hankinnasta, joko testattavan itsensä tai hoitohenkilökunnan käyttöön. Tämän vuoksi tutkimus järjestettiin siten, että oli mahdollista kerätä myös tieto testatun saamasta valintapäätöksestä, jonka voitiin olettaa sävyttävän hänen antamiaan vastauksia. Joihinkin muuttujiin valintapäätös olikin yhteydessä varsin voimakkaasti. Samoin se nousi selittämään testatulle jäänyttä loppuvaikutelmaa.

Toisaalta soveltuvuusarvioinnin kohteena ovat pääasiassa henkilön vahvuudet ja mahdollisuudet suhteessa avoimena olevaan työtehtävään, kun taas monissa muissa arviointitilanteissa lähtökohtana on esiintyvien vaikeuksien, ongelmien, toimintakyvyn rajoitusten tms. selvittäminen. Näin ollen soveltuvuusarviointiin osallistuneiden kokemusten voidaan ajatella olevan jonkin verran positiivisemmin värittyneitä kuin esimerkiksi vankeinhoidon, perheneuvonnan tai perusterveydenhuollon asiakasryhmien kokemukset saattaisivat olla.

Tässä tutkimuksessa on testauksen kohteista käytetty nimitystä ”testattavat”. Tuloksia yleistettäessä ja johtopäätöksiä tehtäessä on kuitenkin tarpeen korostaa, että tällä viitataan nimenomaan soveltuvuusarviointiin osallistuneisiin työnhakijoihin. He muodostavat ainoastaan yhden tyyppisen testattavien joukon. Tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta sanoa, millaiseen suuntaan testauksen laatu poikkeaa, kun konteksti ja asiakasryhmä ovat toiset. Siksi eri asiakasryhmien tutkiminen testausten laadun seuraamiseksi ja kehittämiseksi on tärkeää. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota niiden testattavien oikeusturvan toteutumiseen, jotka eivät itse ole asemansa tai terveydentilansa vuoksi kykeneviä valvomaan saamansa psykologisen palvelun laatua.

19.2 Otosten ja vastaajajoukkojen vahvuuksien ja rajoitusten arviointi

Suomen Psykologiliiton kautta tavoitettiin kattavasti sen jäseninä olevat psykologit ja käytännössä lähes kaikille (95 %) psykologina toimivista jäsenistä tarjoutui mahdollisuus osallistua tutkimukseen. Samoin otos kattoi hyvin koko suomalaisen psykologikunnan, sillä järjestäytymisaste oli aineistonkeruun ajankohtana korkea. Otos ja vastaajien joukko voivat kuitenkin olla vääristyneitä sovellusalan suhteen, sillä muita vähemmän liiton jäseniksi ovat liittyneet työ- ja organisaatiopsykologian alalla, tutkimuksen parissa sekä ammatinharjoittajina työskentelevät. Nämä työympäristöt voivat olla myös sellaisia, jotka asettavat omanlaisiaan paineita noudattaa tai olla noudattamatta ohjeita. Tämä tulee ottaa huomioon otoksen edustavuutta arvioitaessa suhteessa koko ammattikuntaan. Näistä rajoituksista huolimatta tutkimukseen osallistuneet psykologit edustivat käytössä olleiden taustatietojen perusteella hyvin työkäisiä suomalaisia psykologeja. Samoin vastausprosenttia 44 voidaan pitää hyvänä tämäntyyppisissä kyselytutkimuksissa.

Joihinkin kysymyksiin vastaamiseen on voinut vaikuttaa testien käyttö/käyttämättömyys. Tässä aineistossa testejä käyttämättömiä oli 16 %, mutta käytettävissä ei ole tietoja, joiden perusteella voitaisiin arvioida, olivatko testejä käyttämättömät jättäneet muita useammin vastaamatta. Lisäksi on hyvä huomata, että kyselylomakkeesta ei ollut tarjolla ruotsinkielistä versiota.

Myös testattujen otoksen vastausprosentti on 44. Tämän otoksen ja vastaajajoukon edustavuuden arvioinnissa ei ollut käytettävissä vertailutietoja. Testattujen tuloksia voidaan pitää varauksellisesti yleistettävänä aktiivisessa työuran vaiheessa oleviin, melko hyvin koulutettujen soveltuvuusarviointiin osallistuvien joukkoon, mikä oli osa-aineiston hankinnassa tavoitteenakin (ks. myös luku 8.4).

Keskeisimpänä rajoituksena on kuitenkin muistettava se, että vastaajien kokemukset kattoivat pääosin kyseisen konsulttiyrityksen kyseisen testausilanteen. Näin ollen testauksen koettu laatu saattaa olla täysin toisenlainen eri yrityksen soveltuvuusarviointiin osallistuttaessa. Testattujen otoksen voidaan katsoa edustavan kyseisen konsulttitoimiston soveltuvuustestauksessa käyneiden henkilöiden kokemuksia hyvin, mutta tulokset ovat varauksellisesti yleistettävissä soveltuvuusarvioinneissa muualla käyneiden kokemuksiin. Sen sijaan testeihin ja testien käyttöön liittyvien uskomusten osalta edustavuuden voidaan katsoa olevan parempi. Kun testattujen ja psykologien antamia vastauksia kuitenkin verrattiin, tukivat monet tulokset toisiaan, mikä vahvistaa niiden luotettavuutta.

19.3 Tiedonkeruun onnistuminen

Tiedonkeruun onnistuminen perustui tässä tutkimuksessa vahvasti yhteistyökumppanien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Ilman Suomen Psykologiliiton apua ei olisi voitu tavoittaa näin laajaa otosta suomalaisista psykologeista. Vastaavasti testattujen henkilöiden tavoittaminen riittävän suurena otoksena ei olisi onnistunut ilman merkittävää soveltuvuusarviointialan toimijaa. Sovitut aineistonkeruumenettelyt puolestaan takasivat vastaajille täyden anonymiteetin ja vapaaehtoisuuden tutkimukseen osallistumisessa sekä säilyttivät vastaajien yksityisyyden. Nämä seikat ovat kyselytutkimuksen luotettavuuden kannalta olennaisia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2008). Tältä osin tiedonkeruussa onnistuttiin hyvin.

Kyselylomakkeen saatekirjeessä tarjottu mahdollisuus yhteydenottoon tutkijaan osoittautui tärkeäksi väyläksi motivoida vastaamiseen ja korjata sähköisen lomakkeen teknisiä vastaamisvaikeuksia (ks. luku 9.1). Vaikka vastausprosenttia voidaan pitää riittävänä, saatetaan spekuloida sen voineen nousta korkeammaksikin ilman teknisiä vaikeuksia.

Vastaamismahdollisuuden rajaaminen yhteen kertaan osallistujaa kohden oli tärkeää testien käytön volyymin määrittämisen luotettavuuden vuoksi. Keskeneneräisesti täytetyt lomakkeet tai samojen henkilöiden useammat osittaisesti täytetyt lomakkeet olisivat tehneet aineiston analysoinnin tältä osin jopa mahdottomaksi. Ohjaamalla täyttämään lomake kerralla valmiiksi sekä käyttämällä niin sanottuja pakotettuja kysymyksiä pyrittiin myös vähentämään kyselytutkimuksissa yleistä vastaamattomuutta, jonka syynä on täydennystä tai korjaamista odottamaan jätetyn lomakkeen lopullisen toimittamisen unohtuminen.

19.4 Kyselylomakkeiden arviointi

Yleisesti lomakkeissa käytetyt kysymykset toimivat hyvin. Esiin nousi kuitenkin joitakin yksittäisiin kysymyksiin liittyviä puutteita tai huomioitava rajoitteita, mutta myös mahdollisia onnistumisia. Testien käytön määrää selvittävän kysymyksen ”testaamisen osuus kokonaistyöajasta” yhteydessä lueteltiin testaamiseen sisältyväksi tarkoitetut työvaiheet, mikä on osasta aiempia tutkimuksia puuttunut. Käyttötarkoitusten selvittämiseen käytetyn avokysymyksen tavoitteena oli laajasti koko käyttötilanteiden ja -tarkoitusten kirjo, mutta ei niiden määrällisen jakautumisen tavoittaminen. Foddy (1995, 128) on sanonut avokysymyksiin saatujen vastausten heijastavan sitä, mikä on vastaajien ajatuksissa asiassa keskeistä ja tärkeää, sillä avokysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin, ja vastaukset osoittavat myös heidän tietämyksensä aiheesta. Tässä käyttötarkoituskysymyksellä saadut vastaukset osoittautuivatkin kirjavuudessaan juuri tältä osin kiinnostaviksi ja niiden voi katsoa heijastavan ainakin sitä, kuinka mietitysti ja muotoillusti psykologit ilmaisevat testausten tarkoituksia. Samalla toteutui Soinisen ja Merisuo-Stormin (2009, 130) varoittama vastausten vaikeatulkintaisuus. Kysymyksen ongelma oli kuitenkin se, että kaikki vastaajat eivät ymmärtäneet sitä samalla tarkkuudella. Parempi ohjaaminen tuottamaan tämänkaltaiseen kysymykseen tiedot sekä siitä, ketä testataan, mitä ominaisuutta selvitetään ja mihin tarkoitukseen saatua tietoa käytetään, olisi

ollut tarpeellista. Testattujen lomakkeessa esitettiin vastaamisen avuksi muutamia esimerkkejä käyttötarkoituvastauksista, mutta ne todennäköisesti ohjasivat tai rajoittivat liikaa tuotettuja vastauksia.

Käytössä olevia testimenetelmiä selvitettiin avokysymyksellä, koska kattavien vastausvaihtoehtolistojen tarjoaminen olisi ollut mahdotonta ja koska haluttiin tietoa myös siitä, millaisia menetelmiä psykologit ylipäänsä mieltävät ”testeiksi”. Tutkimuksissa on käytetty kolmea tapaa testivalikoiman kysymisessä: valmista testilistaa, avointa kysymystä ja valmista listaa lisättynä vapaasti täytettävällä osalla. Avokysymyksen käsittely kirjoitusasueroineen ja -virheineen oli työlästä, mutta sitä voidaan pitää valmista listaa selvästi informatiivisempänä.

Testaamisesta annettujen ohjeiden toteutumista selvitettiin väittämällä. ITC-ohjeiston laajuuden vuoksi ei lomaketta voitu laatia kattamaan koko ohjeistoa. Tutkimukseen valitut ohjekohdat kattoivat kuitenkin hyvin testausprosessin ajallisen ja teemallisen sisällön. Käytetyt ohjekohdat mukailivat keskeisimpiä alueen tutkimuksia (Elmore, Ekström & Diamond, 1993; Eyde ym., 1993; Moreland ym., 1995; Muñiz ym., 2001). Tämä mahdollisti havaintojen vertailut. Samoin valitut ohjekohdat noudattivat Joint Committee on Testing Practices Working Groupin (1998) julkaiseman Test Takers’ Right and Responsibilities -dokumentin korostamia asioita.

Seitsemän eettistä ohjetta katsottiin siinä määrin tärkeiksi tai yksittäisessä testausprosessissa mahdollisesti ilmaantumatta jääviksi, että niiden toteutumisesta haluttiin saada testattavilta yleisempää tietoa. Näihin kysymyksiin ohjattiin vastaamaan laajemmin vastaajan mahdollisten aiempien testauskokemusten pohjalta. Tämä osoittautuikin onnistuneeksi ratkaisuksi, sillä testattujen lomakkeessa nousi esiin myös palautteen saamisen ongelmat muita ohjealueita voimakkaammin.

Kysymysten operationalisoinnissa ohjeiston alkuperäismuodosta oli sujuvaa muotoilla lomakkeen väittämät. Niiden voidaan katsoa vastaavan varsin tarkasti ohjeistossa annettua ohjetta. Kyselylomakkeisiin liitetyistä ongelmista kiinnitettiin tässä erityistä huomiota väärinymmärrysten välttämiseen sekä väittämien neutraaliin muotoiluun, joka sallisi mutkattomasti myös ohjeen rikkomisen raportoinnin.

Testeihin kohdistuvien uskomuskysymysten laatimiseksi tehtiin laaja selvitys lehtiartikkeleiden otsikointeihin nostetuista aiheista. Tästä selvityksestä, harvoista alueen tutkimuksista ja sosiaalisessa mediassa sekä käytännön asiakastilanteissa vastaan tulleista teemoista johdettiin tutkimuksessa käytetyt uskomusväitteet. Samat teemat havaittiin keskeiseksi ajasta ja foorumista riippumatta. Yksi olennainen tässä pois rajattu alue on parhaillaan voimakkaasti kasvava tietokoneavusteinen ja verkon välityksellä toteutettavissa oleva testaaminen. Tämä aihe varmasti herättää uudenlaisia uskomuksia ja huolenaiheita.

Kumpikin kyselylomake esiteltiin sekä sisällöllisesti että teknisen toimivuuden varmistamiseksi. Tutkimuksessa huolehdittiin vastaajien anonymiteetin säilymisestä. Aineistojen laajuuden vuoksi kenenkään yksittäisen henkilön vastauksia oli aineistosta mahdotonta havaita. Yhteistyökumppanille raportoidut tiedot, joita he voivat hyödyntää oman toimintansa kehittämisessä, esitettiin myös laajoina keskiarvomuuuttujina yli koko aineiston. Näin yksityisyydensuojaa noudatettiin myös toisensuuntaisessa tiedonkulussa.

19.5 Analyysimenetelmien tarkastelu

Aineistolle tehtiin kahdentasoisia tilastollisia analyysejä: itemitasolla viipyviä ja suurempien kokonaisuuksien muodostamiseen tähtääviä. Tämän vuoksi tehdyt analyysit selostuksineen ja tuloskuvauksineen ovat varsin laajoja. Keskeinen perustelu menettelytavalle on, että näin tiedon suora hyödyntäminen käytännön työssä ja eri sovellusaloilla on mahdollista. Kun ohjeiden toteutuminen on tuloksissa havaittavissa itemitasolla, voidaan niistä käynnistää korjaustoimenpiteitä. Toisaalta, koska tavoitteena oli uskomusväittämällä kattaa mahdollisimman laajasti erilaisia uskomuksia, niiden suora yhdistäminen suuremmiksi summamuuttujiksi olisi kadottanut monia kiinnostavia аспекteja. Analyysien määrää lisäsi myös havainto, että osin testejä käyttäviä ja ei-testaavia psykologeja oli tarkasteltava omina ryhminään – siinä määrin heidän näkemyksensä kysytyistä aiheista vaihtelivat. Analyysejä lisännyt seikka oli myös, että tutkimuksessa haluttiin nimenomaan samassa aineistossa tehdä monia yhteyksien tarkasteluja, sillä aiemmissa tutkimuksissa on nimenomaan peräänkuulutettu kokonaisvaltaisempaa tarkastelua.

Ohjeiden toteutumista ja uskomuksia mittaavista itemeistä muodostettiin pääkomponenttianalyysin avulla kokonaisuuksia. Pääkomponentteja muodostettaessa tehtiin analyysin tarjoamiin malleihin verrattuna jonkin verran muuttujien siirtoja sisäisesti koherenttien kokonaisuuksien muodostamiseksi. Tällaisten siirtojen onnistumista voidaan aina tarkastella kriittisesti, mutta tässä yhteydessä siirtoja tehtiin maltillisesti ja läpinäkyvästi perustellen. Lisäksi muokatut pääkomponentit osoittautuivat reliabiliteetiltaan korkeammiksi kuin analyysin automaattisesti tuottamat. Vain psykologien aineistossa oli taivuttava hyväksymään kaksi ohjeitemistä muodostuvaa heikkoa pääkomponenttia, koska niitä ei itemejä siirtämälläkään ollut mahdollista parantaa. Sekä uskomuksista että ohjeiden toteutumisesta syntyi pääkomponentteja, joihin sijoittui vain vähän muuttujia. Esimerkiksi testaavien psykologien uskomuksissa pääkomponentit 4, 5 ja 6 muodostuivat vain 2–3 itemistä. Tämä ei ole summa- ja keskiarvomuuttujien rakentamisen kannalta erityisen hyvä tilanne, sillä itemien määrä vaikuttaa reliabiliteettikertoimeen (Metsämuuronen 2009, 79). Muodostuneiden keskiarvomuuttujien reliabiliteettikertoimet alittavatkin jopa tason 0,5, mikä on mainittu erityisen vähästä määrästä itemejä tuotetun summamuuttujan reliabiliteettikertoimen alarajaksi (Katajisto, 2008), mikä kuitenkin tässä hyväksyttiin. Koska tässä tutkimuksessa ei pyritty tuottamaan tietoa esimerkiksi varsinaisen mittarin rakentamista varten, vaan pyrittiin aineiston pohjalta havaitsemaan toisiinsa yhdistyviä uskomuksia, matala reliabiliteettikerroin hyväksyttiin.

Tässä ei uskomuksista koottu yhtä ”asenne”-muuttujaa, kuten on toisinaan tehty (esim. Evers ym., 2011; Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989; Muñoz ym., 2001). Sen sijaan uskomuksia käsiteltiin niiden muodostamisissa kuudessa kokonaisuudessa, mikä tuotti lisäanalyysjä, mutta oli perustellumpaa kuin uskomusten niputtaminen yhteen.

Ennen rakenneyhtälömallinnusta tehtiin lukuisia regressioanalyysjä kahdesta syystä. Ensinnäkin on todettu, että suunnitellun toiminnan mallia on myös mahdollista muunnella, jolloin on sallittua käyttää vaihtoehtoisia tai täydentäviä muuttujia (Ajzen, 2001; Bailey, 2006). Analyysissä ei kuitenkaan tässä aineistossa voitu muodostaa Ajzenin (2001) perusmallia paremmin ohjeiden noudattamista selittävää mallia. Rakenneyhtälömallinnuksen käyttö oli perusteltua, sillä se on tarkoitettu tilanteisiin, joissa tutkijalla on olemassa jonkinlainen teoria siitä, kuinka muuttujien pitäisi suhtautua toisiinsa. Toiseksi testattavien kokemuksia testausprosessista on havaittu välittävän useiden tekijöiden. Rakenneyhtälömallinnus

mahdollistaa monimutkaisten muuttujien välisten suhteiden tutkimisen (Metsämuuronen, 2002), joten sitä käytettiin kokeillen erilaisia malleja, vaikka varsinaista ennakkotietoa muuttujien keskinäisestä asemoitumisesta ei testattavien aineistossa juuri ollut käytettävissä.

Regressio- ja SEM-analyyseissä multikollinearisuus voi olla ongelma (Metsämuuronen 2009, 1451), ja sitä esiintyi tässäkin aineistossa (ks. luku 11.2.4). Suunnittelun toiminnan mallin SEM-analyysissä ei kuitenkaan tuottanut vaikeuksia sovittaa muuttujia suhteessa toisiinsa paras-ta ratkaisua mallinnettaessa useilla vaihtoehtoisilla malleilla. Vasteina käytetyt keskiarvomuuttujat Yleisarvosana ja Loppuvaikutelma muodostivat tässä tutkimuksessa reliabiliteetiltaan hyvät muuttujat. Testattujen aineistossa selittävien muuttujien keskinäiset korrelaatiot olivat vähäisiä. SEM-analyysiä käytettäessä oletuksena on myös vastausten normaalijakautuma (Katajisto, 2008; Metsämuuronen 2009, 1451), joka ei tässä tutkimuksessa toteutunut. Riittävän suuret otoskoot mahdollistivat kuitenkin analyysien käytön.

19.6 Tutkimuksen kokonaisvaltainen arviointi

Tutkimuksessa onnistuttiin keräämään laaja ja monipuolinen aineisto, saavuttamaan kohtuullisen hyvänä kyselytutkimuksessa pidettävä 44 prosentin vastaustaso sekä erittäin hyvänä psykologiaineiston osalta pidettävä edustavuus vastaajien taustamuuttujien (tärkeimpänä sovel-lusala) osalta. Testien käytön toteutumista tarkasteltiin ristivalottamalla kokemuksia kahdesta suunnasta ja tulosten analysoinnissa käytettiin monipuolisia tilastollisia menetelmiä.

Ohjeiden noudattamisosion tuloksia tarkasteltaessa on syytä arvioida kahta niissä heijastuvaa tekijää. Aineistonkeruu rakentui psykologien itseraportoinnille, joka edellytti ammatillista reflektiota. Sekä itsearviointiin että -reflektioon liittyy rajoituksia, kuten muun muassa sosiaalisesti suotava vastaamistyyli (esim. Paulhus, 2002). Käytetyistä itsearviointi-kysymyksistä ammattitaitoisen psykologin ei voinut olla vaikea päätellä, kumman asteikon pään vastaus tarkoittaisi eettisesti ja käytännössä oikein toimimista.

Ammatillista reflektiota on käsitelty johdannon luvussa 5.4.2, ja sen todettiin olevan keskeistä psykologin työssä kehityttäessä. Itsereflektio on

olennaista erityisesti, kun psykologit arvioivat testien käyttöään ja siinä esiintyviä laiminlyöntejä. Myös omien uskomusten pohdinnassa on kyse ammatillisesta itsereflektiosta: millaisten käsitysten pohjalta ja keskeistä toteutan työssäni psykologisten testien käyttöä?

Reflektiivisellä toiminnalla on kuitenkin omat rajoituksensa. Psykologien reflektiotaidot ovat erilaisia. Lisäksi reflektioon liittyvät metakognitiiviset prosessit voivat olla myös ei-tietoisia: varsinainen kognitiivinen toiminta ja sen arviointi on niin automatisoitunutta, että henkilön voi olla vaikea kuvata sitä verbaalisesti (Tiuraniemi, 2002). Lisäksi onnistunut toiminta on luonteeltaan dereflektiivistä, jolloin arviointi on niin automatisoitunutta, että siihen ei tarvitse kiinnittää erityistä huomiota (Tiuraniemi, 2002). Usein vasta, kun toiminta ei suju, asiantuntija tulee pysähtyneeksi reflektimaan tilannetta tarkemmin ja systemaattisemmin (Tiuraniemi, 2002). Tästä näkökulmasta tutkimuksessa raportoitujen ongelmakohtien voidaan ajatella todennäköisesti olleen juuri sellaisia kysymyksiä, joiden äärellä psykologit ovat työssään joutuneet pysähtymään.

Itsearviointikysymysten luotettavuutta voidaan kohottaa käyttämällä useampia kysymyksiä samasta aiheesta (Ajzen, 2006). Tässä tutkimuksessa ohjeiden noudattamista selvitettiin yhteensä 45 kysymyksellä. Vaikka itseraportointi voidaan katsoa tutkimuksen rajoitukseksi, yhdytään tässä Ballin, Archerin ja Imhofin (1994) näkemykseen siitä, että testien käytön tutkimisessa primääritietolähde on psykologi itse. Kun itseraportointiin ja -reflektioon perustuvaa näkökulmaa vahvistettiin vielä toisella, testauksen kohteena olleiden näkökulmalla, oli lähestymistapa tutkimustavoitteiden kannalta onnistunut.

Testattujen havaintoihin vaikuttaneet useat välittävät tekijät on huomioitava ohjeiden toteutumisen tarkastelussa. Vaikka niitä pyrittiin tässä tutkimuksessa huomioimaan, siinä ei varmasti onnistuttu tyhjentävästi. Testatuilta kerätyn aineiston voidaan esittää olevan nyt kapea ja vain yhdenlaisista psykologista testaustilannetta kuvaava. Tuloksia arvioitaessa onkin muistettava, että erityyppisissä psykologisissa testauksissa käyneiden kokemukset ja havainnot todennäköisesti ovat erilaisia.

Kyselylomakkeen sisällöllinen monipuolisuus saattaa nostaa esiin kysymyksen sen pinnallisuudesta. Onkin totta, että useita merkittäviäkin asiakokonaisuuteen vaikuttavia tekijöitä selvitettiin hyvin niukalla kysymysmää-

rällä. Tämän voidaan havaita tuottaneen rajoituksia erityisesti suunnitellun toiminnan mallin joidenkin komponenttien kohdalla. Myös Anastasin (1987) luokituksen syvempi hyödyntäminen olisi ollut erittäin kiinnostava kysymys, mutta se olisi edellyttänyt lomakkeen laajentamista entisestään. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli nimenomaan tarkastella testien käyttöä laaja-alaisesti, tuoden samaan kokonaisuuteen runsaasti välittäviä tekijöitä, koska tämännäköinen tutkimus on alueelta toistaiseksi puuttunut.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat kaiken kaikkiaan testausprosessien laadun olevan varsin hyvä, kun sitä mitattiin ohjeiden toteuttamisella. Tulokset perustuvat osin psykologien antamille itsearviointeille. Tässä yhteydessä voidaan siten pohtia, kuvasivatko ne hyvää testien käytön laatua, kyvyttömyyttä itsereflektioon vai itsearvioinnin rajoituksista seuraavaa harhaa? Kun otetaan huomioon testattujen ikään kuin neutraaleina henkilöinä raportoimat havainnot – tosin vain yhdeltä sovellusalueelta ja testaustilaisuudesta – kallistutaan tässä vahvasti ensimmäisen vaihtoehdon kannalle: psykologisen testaamisen laatu Suomessa on hyvällä tasolla.

20 Testaaminen koskettaa suurta ihmisjoukkoa

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli tutkia psykologisen testaamisen laajuutta Suomessa ja tarjota numeerisia tietoja testien käytön määrästä. Tämä mahdollistaa arvioinnin testaamisen määrällisestä muuttumisesta ja kansainvälisen vertailun. Tarkastelussa on huomattava, että tässä esitetyt tiedot koskevat ainoastaan psykologien tekemiä psykologisia testauksia. Tällöin määrällisten arvioiden ulkopuolelle jäävät esimerkiksi terveydenhoidon tai opetussektorin muiden ammattihenkilöiden suorittamat testaukset.

20.1 Suomalainen tulee suurella todennäköisyydellä testatuksi

Tulosten avulla laskettiin estimaatti psykologisen testaamisen laajuudesta Suomessa. Testattujen määrä on noin 232 500 henkilöä työvuodessa, joka vastaa noin 5 prosenttia kansalaisista. Estimaattia laskettaessa on noudatettu erityistä varovaisuutta yliarvioinnin välttämiseksi. Tavoitteena on viitoittaa ensisijassa testausten alarajaa. Kyseessä on joka tapauksessa laaja toiminta, minkä vuoksi sekä testien että testaamisen laadun tutkimukseen ja kehittämiseen on perusteltua kiinnittää ennistä enemmän huomiota.

Toisen näkökulman testaamisen yleisyydestä antaa tieto siitä, kuinka moneen testaukseen yksittäinen ihminen osallistuu. Kolme neljästä tähän tutkimukseen vastanneesta testattavasta oli osallistunut jonkinlaiseen psykologiseen testaukseen jo aiemminkin. Vastaajista 64 % oli ollut nimenomaan soveltuvuustestissä ennenkin. Aiempien testausten tarkoituksia kuvaavat vastaukset rajautuivat aikuisiällä tehtäviin testauksiin, joten voidaan olettaa, että testauskertoja on ollut raportoituakin enem-

män. Määrä ei kuitenkaan näyttäisi olevan niin dramaattisen suuri, mitä arvioivat Goldstein ja Hersen (2000), jotka uskovat vain harvojen jäävän testaamatta elämänsä aikana. On kuitenkin huomattava, että testatut edustivat nimenomaan nuoria keski-ikäisiä, joten heillä on vielä edessään runsaasti aikaa osallistua johonkin testaukseen.

Vastaajat, jotka olivat aiemminkin osallistuneet testauksiin, olivat tyypillisimmin käyneet 2–4 eri testauksessa. Joka kymmenes vastaaja oli testattu psykologisilla testeillä 5–10 kertaa, mutta yli kymmeneen testaukseen osallistuneita ei otoksessa ollut yhtään. Keskimäärin vastaaja oli osallistunut noin kolmeen testaukseen elämänsä aikana. Kansainvälisiä vertailutietoja siitä, ovatko nämä määrät suuria vai pieniä, ei ole ollut Lounsburyin, Bobrowin ja Jensenin (1989) soveltuvuusarviointia koskevaa tutkimusta lukuun ottamatta saatavilla. Nuo yhdysvaltalaiset, kahdeksankymmentäluvun tulokset vastasivat osapuilleen tässä havaittuja tuloksia.

Täsmällisempien tietojen saamiseksi testattavien määrästä on suositeltavaa pyrkiä satunnaisotantaan, esimerkiksi osana laajempaa kansalaistutkimusta, toteutettavaan mittaukseen. Yksittäisen kansalaisen testauskertojen määrää on selvitetty myös epäsuorasti psykologeilta. Puolet psykologeista arvioi silloin, ettei keskivertokansalaista testata kertaakaan ja 15 % piti todennäköisenä testauskertojen määränä 2–5 (Porteous, 1986). Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siten siihen, että testaukseen osallistuminen saattaa olla yleisempää kuin mitä psykologit arvioivat. Tämän vuoksi ensisijaisena tiedonlähteenä asiassa on pidettävä itse testattavia.

Testaamisen laadunhallinnan näkökulmasta psykologien keskimääräinen testattavien määrä on tulosten mukaan kohtuullinen. Puolet psykologeista raportoi testaavansa 1–4 henkilöä kuukaudessa. Suuria henkilömääriä testaavia on vain vähän, noin kymmenes ammattikunnasta, mutta erittäin paljon testejä kuukautta kohti tekeviä psykologeja aineistossa kuitenkin oli. Testattavien määrän ollessa suuri testauksen laadusta huolehtiminen on erityisen tärkeätä – myös silloin, kun käytettävissä on avustavaa henkilökuntaa. Ohjeiden mukainen testien käyttö ei onnistu liukuhihnatyönä kokeneeltakaan psykologilta. Päätelmien teko siitä, milloin tehtyjen testauksien määrä alkaa vaikuttaa niiden laatuun, edellyttää kuitenkin tätä tutkimusta yksityiskohtaisempaa selvitystä. Kiinnostavaa on esimerkiksi Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) tulos, että valtaosa

neuropsykologeista tekee 1–15 testausta kuukaudessa ja että yhteen testaukseen sisältyy keskimäärin 12 erilaisen testin käyttöä. Suuri testausmäärä yhdistettynä laajaan testipakettiin on siten testaamisen laadun kannalta huomioon otettava yhdistelmä. On luonnollisesti vielä huomattava testaamisen osuus koko työstä. Jos testien käyttö muodostaa suuren osan työstä, antaa se toisaalta myös väljyyttä keskittyä testaukseen, mikä sinänsä tuottaa suurempia testauskertamääriä ja myös asiantuntemuksen kasvua.

20.2 Valtaosa psykologeista käyttää testejä

Suomalaisista psykologeista 84 % käyttää testejä työssään. Käyttäjien osuus vastaa aiempia tietoja Australiasta (Sharpley & Scott-Stokes, 1999), Hong Kongista (Chan & Lee, 1995) ja Kanadasta (La Pointe, 1974). Vuonna 2009 tutkijat puolestaan päättelivät 17 Euroopan maasta kerätystä aineistosta, että niissä testejä käyttää noin 87 % (Evers ym., 2011) ja norjalaisista psykologeista määrä on 90 % (Vaskinn ym., 2010). Asiaa ei kuitenkaan kysytty suoraan, vaan tutkijat päättelivät tiedon epäsuorasti siitä, kuinka moni psykologi oli jättänyt vastaamatta kysymykseen käyttämistään yleisimmistä testimenetelmistä. Testejä käyttävien psykologien osuus näyttää samanlaiselta ajankohdasta ja maanosasta riippumatta. Nuoremmista psykologeista jopa 90 % käyttää testejä. Myös Vaskinn ym. (2010) ja Porteous (1986) havaitsivat nuorempien psykologien käyttävän kokeneempia kollegoitaan enemmän testejä.

On tärkeää huomata, että testien käyttämisessä ei ole pelkästään kyse psykologin omasta vapaasta valinnasta tai kannanotosta. Toisissa työtehtävissä ei yksinkertaisesti ole tarvetta tai mahdollisuutta käyttää testejä. Tämä näkyi siinä, että testejä käyttävien osuus oli huomattavasti suurempi asiakastyössä (88%) kuin esimies-, tutkimus-, opetus- tai hallintotyössä (57 %).

Tulokset osoittavat, että vaikka valtaosa psykologeista käyttää testejä, testaaminen muodostaa varsin pienen osuuden, tyyppillisesti kymmenesosan, kokonaistyöajasta. Puolella psykologeista osuus oli korkeintaan viidennes. Nuoremmat ja kokemattomimmat psykologit käyttävät enemmän työaikaansa testaamiseen. Nämä havainnot ovat linjassa Poortingan ym. (1982) kuudessa Euroopan maassa tekemien havaintojen kanssa siitä, että keskimäärin testaamiseen kului 10–15 % työajasta sekä

myös Porteousin (1986) irlantilaistutkimuksen kanssa, jossa havaittiin testaamisen osuudeksi 30 % työajasta, kun tutkimuksen vastaajat olivat melko kokemattomia psykologeja.

Testaamiseen erikoistuneita psykologeja Suomessa on vähän, jos mittapuuna pidetään testien parissa käytettyä aikaa. Psykologeista 14 % työskenteli vähintään puolet työajastaan testaamisen parissa, mutta sataprosenttisesti testaamiseen keskittyneitä vastaajia ei ollut lainkaan, kuten ei ollut Chanin ja Leen (1995) eikä Porteousienkaan (1986) aineistoissa. Testien käyttö on siis osa psykologin työtä, joka ei kuitenkaan koskaan rakennu pelkästään testaamisesta.

20.3 Testaamisen määrä vaihtelee sovellusaloittain

Testaamisen osuuteen työajasta vaikuttavat asiakaskunta, tutkimuskysymykset, vaihtoehtoisten tiedonhankintatapojen mahdollisuus, tarjolla olevat resurssit, sovellusalan perinteiset työmuodot ja varmasti useat muutkin tekijät. Tietoja testien käytön määrästä eri aloilla voidaan hyödyntää koulutuksia ja testien maahantuontia suunniteltaessa. Testejä käyttämättömien osuus vaihtelee sovellusaloittain välillä 1–63 %. Testaaminen kuuluu väijäämättä neuro- ja koulupsykologiseen työhön sekä ammatinvalinnanohjaukseen, kun taas psykoterapian alueella valtaosa psykologeista ei käytä testejä lainkaan.

Suomessa testien käyttö eri sovellusaloilla painottuu eri tavoin kuin muissa maissa. Bartramin ja Coynen (1998) poikkeuksellisen laajan kansainvälisen selvityksen perusteella testien käyttö on yleisintä opetus- ja koulutussektorilla (educational testing). Seuraavaksi laajinta testaaminen on heidän mukaansa työelämässä, erityisesti henkilöstönvalintatilanteissa. Suomessa kuitenkin neuropsykologia ja ammatinvalinnanohjaus nousevat koulupsykologian rinnalle suurimpina testien käyttöympäristöinä. Myös Norjassa neuropsykologit muodostavat suurimman testien käyttäjäryhmän (95 % testaa) ja vastaavasti perheterapeuteista vain 27 % käyttää testejä (Vaskinn ym., 2010).

Laadukkaiden testimenetelmien saatavuus on varmistettava erityisesti sovellusaloilla, joissa niiden käyttö on keskeistä. Neuro- ja koulupsykologisessa työssä testien käyttö on paitsi yleisintä, myös suuri osa työstä. Yli puolet suomalaisista neuropsykologeista käyttää vähintään 50 %

työajastaan testaamiseen, mikä ylittää Rabinin, Barrin ja Burtonin (2005) sekä Camaran, Nathanin ja Puenten (2000) tulokset Yhdysvalloista selkeästi.

Suomalainen koulupsykologi käyttää tyypillisesti 30 % työajastaan testaamiseen, mikä on vähemmän kuin tutkimuksissa (jopa yli 50 % työajasta) on 1980- ja 1990-luvuilla havaittu (Benson & Hughes, 1985; DECP 1980; Goh, Teslow & Fuller, 1981; Hutton, Dubes & Muir, 1992; Lacayo, Sherwood & Morris, 1981; Mardell-Czudnowski, 1996; Smith, 1984; Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett, 1994; Summerfield, 1968). Koulupsykologien työstä niin suuri osa muodostuu testauksesta, että sen on jopa arvioitu aiheuttavan työtytymättömyyttä (Miller, Witt & Finley, 1981; Smith, 1984). Tässä tutkimuksessa ei testaamista lähestytty tällaisesta näkökulmasta, mutta tulevaisuudessa on perusteltua selvittää testaamisen määrän ohella myös testaajien tyytyväisyys käytön määrään. Koulupsykologien kohdalla Stinnett, Havey ja Oehler-Stinnett (1994) uskoivatkin, ettei testaamisen osuus työstä tule vähenemään, sillä testaus-ten tilaus, tarve ja siten paine niiden suorittamiseen eivät osoita vähenemisen merkkejä, mihin käsitykseen voidaan yhtyä myös suomalais- ta tilannetta ajatellen.

Ammatinvalinnanohjaajista 97,5 % käyttää testejä, mutta testaamisen osuus työajasta on pieni, yli puolella kymmenesosa työajasta. Tällä sovellusalalla testaamisen viemää aikaa psykologin työpäivästä saattaa kuitenkin laskea usein apuna käytettyjen muiden henkilöiden työpanos. Vastaavasti työterveyshuollossa 90 % psykologeista käyttää testejä, mutta testaaminen vie useimpien työstä vain kymmenesosan. Porteuksen (1986) ja McKerracherin ja Walkerin (1982) mukaan kliinisessä työssä testejä käytetään 1/3–1/2 siitä mitä koulusektorilla. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä yrkkisääntöä.

20.4 Testaamisen volyymia mitattava vakioidusti ja konkreettisesti

Haluttaessa saada mahdollisimman oikeaan osuva käsitys testien käytön määrästä ja sen muutoksista mittaus on ankkuroitava konkreettisiin, numeerisiin tietoihin. Testien käytön kehityksen seurannassa on olennaista jatkossa käyttää vakioituja kysymyksenasetteluja vertailtavuusongel-

mien välttämiseksi. Testien käytön määrän mittauksia on myös mahdollista täydentää keräämällä lisätietoa testausten tilaajilta, joita voidaan pitää muissakin alueen kysymyksenasetteluissa kiinnostavana kohderyhmänä, sekä testien myyjiltä. Mahdollisia tiedonlähteitä laajennettaessa on kuitenkin edelleen perusteltua kehottaa säilyttämään pää-äänenpaino testaajilla sekä testattavilla. Jatkossa kiinnostavaa on myös selvittää syyt testien käyttämättä jättämiseen esimerkiksi Padilhan, Noronhan ja Faganin (2007) tapaan. Tämä yhdistettynä de Paulan, Pereiran ja do Nascimento (2007) havaintoihin tuottaa oletuksen esimerkiksi saadun koulutuksen merkityksestä testien käyttämisen määrään. Myös Bölten, Adam-Schweben ja Englertin (2000) käyttämä kysymys testien käytön hylkäämisen syistä sopii tähän kokonaisuuteen hyvin.

Tietoja psykologisen testaamisen osuudesta eri sovellusaloilla voidaan käyttää hyödyksi alojen sisäisessä keskustelussa siitä, millainen rooli testien käytöllä niissä on. Psykologiksi opiskelevat ja heitä ohjaavat voivat hyödyntää tuloksia arvioidessaan tulevan työympäristön testien käyttöä sekä eri sovellusaloilla painottuvaa testien käyttötaitoa. Testaamisesta kiinnostuneiden on mahdollista suunnata opintojaan aloille, joilla testaaminen muodostaa merkittävän osan työstä. Samoin koulutuksessa voidaan tulosten valossa arvioida, millaisilla sovellusaloilla testien käyttöä on tärkeää opettaa, jos se muodostaa opiskelijan tulevassa työssä merkittävän työskentelymuodon.

Testien käytön volyyymista saatu tieto on kiinnostavaa myös testaajien esimiesten sekä testausten tilaajien näkökulmista. Tiedot testien käyttöön kuluvaan työajasta ovat tärkeitä esimerkiksi tilattaessa ja myytessä testaamispalveluja, hinnoiteltaessa niitä, arvioitaessa testauksia tekevien työkuormaa sekä myös arvostettaessa testauspalveluja vaativina ja aikaa vievinä työtehtävinä sekä keskusteltaessa testaamisesta testaukseen tulevien kanssa, toisin sanoen asetettaessa testauksiin kohdistuvat odotukset oikeaan mittakaavaan.

Kiinnostavaa on myös testaamiseen kuluvan ajan jakautuminen. Camara, Nathan ja Puente (2000) havaitsivat, että testaamiseen käytetystä ajasta 45 % meni testin antamiseen, 36 % pisteyttämiseen ja vain 19 % tulkintaan ja raportointiin, jotka kuitenkin ovat prosessin kriittisimmät kohdat. Tietotekniikan hyödyntämisen lisääntyessä onkin kiinnostavaa selvittää, millä tavoin testaukseen kuluvan ajan jakautuma kehittyy.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan testit kuuluvat psykologien enemmistön työkaluihin, joskaan niiden käyttö ei muodosta pääosaa psykologien ajankäytöstä. Testien tuottaman tiedon merkityksellisyyttä ja korvaamattomuutta ei selvitetty. Testien tärkeyden arviointi jäi siis tekemättä. Testien käytön yleisyys on tarpeen ottaa huomioon tarjoamalla psykologeille testikoulutusta ja tutkittuja, ajantasaisia testejä. Toisaalta psykologisen työn johtamisessa on myös huomattava testaamisen mahdollinen merkittävä osuus sovellusalalla ja varmistettava testaamisen vaatimien resurssien, ajan, osaamisen ja konkreettisesti testivälineiden, testaamisen laatua tukeva tilanne.

21 Testien monipuoliset käyttömahdollisuudet painottuvat luokittelupäätöksiin

Tässä tutkimuksessa selvitettiin myös testien käyttötarkoitusten kirjoa. Ensisijaisesti tavoiteltiin tietoa siitä, miksi testejä käytetään, joten myös tulosten pohdinta painottuu tälle alueelle. Tuloksista saadaan kuitenkin tietoa myös siitä, mitä ja keitä testeillä tutkitaan.

21.1 Yleisimmät käyttötarkoitukset diagnosointi sekä työkyvyn tai oppimisvaikeuden arviointi

Testien käyttö on yleisintä diagnosoinnin, työkyvyn arvioinnin ja oppimisvaikeuksien tutkimisen yhteydessä. Tämä on merkille pantava tulos siksi, että julkinen keskustelu painottuu työ- ja koulutussektorin soveltuvuusarviointeihin. Ne kuitenkin muodostavat vain pienen osan käyttötilanteita. Psykologisen testauksen laatua ja asiakkaiden saamia testauspalveluja seurattaessa tämä on otettava huomioon. Testien tuottaman tiedon avulla tehdään pääosin aivan toisentyypisiä, ja usein vaikuttavuudeltaan vieläkin suurempia ratkaisuja, kuin mitä työ- tai opiskelupaikan valintojen yhteydessä.

Tässä tutkimuksessa saatuja tietoja testien käyttötarkoituksista on vaikea verrata aiempiin tietoihin, koska niitä on vähän, niissä ei erotella miksi- ja mitä-näkökulmista saatuja tuloksia ja lisäksi tutkimuksissa käytetyt ilmaisut käyttötarkoituksista eivät ole yhteneviä. Koko ammattikunnan tasolla ainoa vertailupiste on Sharpleyn ja Scott-Stokesin (1999) australialaistutkimus. Siinä diagnosointi oli selvästi yleisin käyttötarkoitus, kuten tässäkin tutkimuksessa. Samoin oppimiseen ja opiskeluun liittyvät käyttötilanteet olivat kummankin tutkimuksen kärjessä. Sen sijaan tässä tutkimuksessa merkittävää työkyvyn arviointia ei Sharpleyn ja Scott-Stokesin (1999) tuloksissa esiintynyt erillisenä ja vastaavasti heidän

tuloksissaan mainittua erilaisten ohjelmien suunnittelua testitiedon avulla ei mainittu tässä tutkimuksessa. On kuitenkin korostettava, että käytettyjen käsitteiden sisällöstä ja laajuudesta ei ole tietoa (esimerkiksi mitä termiin ”diagnosointi” on sisällytetty). Työkykyisyyden arvioinnin tärkeyttä Suomessa on mahdollista pohtia useista näkökulmista, kuten työelämän kulttuurisen roolin ja arvostuksen näkökulmasta tai työkykyisyyden vaadittavan tason tai mahdollisen horjumisen näkökulmista.

Aiemmissa tutkimuksissa diagnosointi on ollut testien käytön yleisin lähtökohta sekä koulupsykologian alueella (Miller, 2005) että ohjauksessa ja kliinisessä toimintaympäristössä (Piotrowski, Sherry & Keller, 1985; Watkins, 1991). Myös tässä tutkimuksessa diagnosointi oli yleisin käyttötilanne koulupsykologisessa ja kliinisessä työssä, mutta ei ohjauksen alueella. Ohjaustyö eri maissa kattaa kuitenkin varsin erilaisia työtehtäviä eivätkä tulokset ole siten suoraan yhteismitallisia. Myös neuropsykologian alueella diagnosointi on todettu yleisimmäksi käyttötilanteeksi (Camara, Nathan & Puente, 2000; Rabin, Barr & Burton, 2005), kuten se oli Suomessakin. Murphy ja Davidshofer (2005) ovat esittäneet oman yhteenvetonsa yleisimmistä käyttötarkoituksista suurimmassa toimintaympäristöissä. Suomessa yleisimmät testausten tarkoitukset sisälsivät Murphyn ja Davidshoferin (2005) esittämät käyttötarkoitukset. Työ- ja organisaatiopsykologian alueella testien käyttötarkoitukset vastasivat eniten tätä esitystä, kun taas opetus- ja kasvatuseroilla ne erosivat varsin selvästi.

21.2 Testausten tarkoituksena luokitteluun tähtäävät päätökset

Suomessa psykologisten testien tuottaman tiedon käyttötavoitteena on pääsääntöisesti testattavien luokittelu. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että testaamisella pyritään luokittamiseen, mutta kun tässä puhutaan luokittelusta, viitataan jo edemmäs testausprosessissa: mihin tai minkälaiseen tarkoitukseen testitulosta henkilön kuulumisesta tiettyyn luokkaan käytetään?

Puolessa luokitteluun tähtäävistä testauksista tarkoitus liittyy diagnosointiin laajasti ymmärrettynä. Noin kolmannes testauksista tähtää valintapäätökseen ja noin kymmenes ennustamiseen ja sijoittamiseen. Harvemmin testauksen tavoitteena on testattavan itseymmärryksen lisääminen.

Vieläkin harvemmissa tapauksissa tavoitteena on psykologin ymmärryksen lisääminen asiakkaan tilanteesta, oireista tai vaikeuksien taustosta taikka testien hyödyntäminen intervention tukena. Suomalaiset psykologit eivät näytä aineiston perusteella tekevän tieteellistä tutkimusta testeistä tai testien avulla yliopistojen ulkopuolella.

Vahva keskittyminen luokittelutyyppeihin käyttötilanteisiin herättää kysymyksen siitä, miksi testitiedolle on rajoittunut tällainen funktio? Camara, Nathan ja Puente (2000) ovatkin kiinnittäneet huomiota testien käyttömahdollisuuksien laajentamiseen sen sijaan, että käyttötilanteet rajautuisivat valtaosin diagnosoinnin yhteyteen. He suosittelevat klinikoille testien hyödyntämistä luovasti interventioissa ja hoidossa ja sanovat, että testaus on usein hoidollinen välttämättömyys eikä mahdollinen vaihtoehtoinen toiminta. Siten testien käyttö tulisi nähdä integroituna komponenttina tehokkaan hoidon suunnittelussa ja mielenterveyden hoidossa. Camara, Nathan ja Puente (2000) toteavat myös, että testien käytön eduista hoitoprosesseissa on saatava lisää tutkimustietoa, jolloin kliinikoiden on helpompi perustella testien käyttämistä hoidon fokusoimisen, keston tai kustannushyödyn argumentein.

Luokittelupäätöksen tekeminen on hallitsevinta erityisesti kliinisillä aloilla, mukaan lukien neuropsykologia ja kuntoutus sekä koulupsykologiassa työssä, joissa kaikissa yli 90 % testauksista liittyy tavoitteeseen tehdä luokittelutyypinen päätös. Selvän poikkeuksen muodostaa ammatinvalinnanohjaus, jossa testejä hyödynnetään monipuolisimmin. Lasten ja nuorten mielenterveystyössä ja perheneuvonnassa testien käytöllä pyritään myös psykologin ymmärryksen lisäämiseen kokonaisuudesta sekä erilaisten interventioiden tukemiseen. Eri sovellusalojen tuloksia ei tässä pohdita yksityiskohtaisemmin, mutta tulososassa esitetyt tiedot ovat helposti hyödynnettävissä alojen sisäisen keskustelun alustuksena.

Testien hyödynnettävyyden joustavuutta kuvaa hyvin se, että psykologit kertovat käyttävänsä testejä hoito-, kuntoutus- tai terapiaprosessin koko pituudelta, asiakassuhteen alusta loppuun, asiakkaaseen tutustumisesta päättyneen hoidon, lääkityksen tai kuntoutuksen vasteen arvioimiseen. Testejä käytetään lapsiasiakkaista vanhuksiin. Ihmisiä tutkitaan lisäksi monenlaisessa roolissa tai asemassa. Testaukset kuitenkin kohdistuvat pääosin yksilöön. Perheitä mainittiin tutkittavan jonkin verran ”yksikkönä”, mutta muuten vastauksissa tuli vähän esiin ryhmiä.

Testien monipuolisen hyödyntämisen kääntöpuolta on kuitenkin tarpeen myös pohtia yksittäisen testaajan näkökulmasta. Eniten erilaisia testaus-tarkoituksia tuotiin ilmi perusterveydenhuollossa ja aikuisten mielen-terveystyössä, kun taas työterveyshuollossa, ammatinvalinnanohjauk-sessa, kuntoutuksessa ja neuropsykologisessa testauksessa käyttö-tarkoitukset rajautuivat paljon selvemmin näille aloille selvästi liittyviin kysymyksenasetteluihin. Perusterveydenhuollossa ja aikuisten mielen-terveystyössä on ymmärrettävää, että niissä esiintyy tarvetta hankkia tes-teillä laajasti tietoa, sillä asiakasvirta kohdentuu niille koko laajuudessaan. Väistämätön kysymys seuraa kuitenkin siitä, millaisia mahdollisuuksia näillä aloilla toimivilla on toteuttaa näin laajaa testaustarvekirjoa?

Keskenään erilaisten testaustavoitteiden ja siten -prosessien toteutta-minen edellyttää myös erilaisten testien käyttöä. Tällöin on pohdittava oman pätevyyden rajoituksia. Yksi vaihtoehtoinen käytäntö aloilla, joilla testejä käytetään monipuolisiin tarkoituksiin, on työpaikan psykologien erikoistuminen testausosaamisessa. Psykologin ei välttämättä tarvitse aina testata itse omaa asiakastaan, vaan tiedonhankintoihin voidaan erikoistua. Koska psykologit tässä kuitenkin tuottivat keskimäärin vain kolme käyttötarkoitusta, joka on sama määrä kuin Sharpleyn ja Scott-Stokesin (1999) tutkimuksessa, vaikuttaa vaadittavan osaamisen laajuus hallittavalta. Tulokset toivat myös esiin, että toisilla sovellusaloil-la testausprosessissa on mukana useita asianosaisia. Lasten ja nuorten mielenterveystyössä toimivien psykologien vastaukset tuovat hyvin esiin tälle sovellusalalle ominaisen erilaisten asianosaisten suuren kirjon.

Testien käytön alueissa ja tarkoituksissa näkyy suomalaisten psykologien pysyttelemisen hyvin ammattimaisissa rajoissa testien käytössä. Har-voissa vastauksissa oli havaittavissa joko testauksen tarvetta kyseen-alaistava sävy, heikko motivaatio tai kyseenalainen lähtökohta testauk-sen suorittamiseen. Laajimmin seulonta- ja sertifiointiluonteisesti testauk-sia Suomessa ilmoitetaan tehtävän lähinnä kouluvalmiuksien, ajokyvyn, asepalveluskelpoisuuden ja työkykyisyyden arvioinnin yhteydessä.

21.3 Yhtenäinen nimikkeistö selventäisi testausten tarkoituksista kommunikointia

Käyttötarkoitustulosten ohella nousee esiin testaustarkoitusten ilmaisujen valtava vaihtelu. Eri sovellusaloilla käytetään samoista mittauskohteis-

ta ja -tarkoituksista eri nimityksiä, mutta myös sovellusalan sisällä samaa tutkimustarkoitusta kuvataan eri ilmaisuin. Tämä on asiakkaiden ja muiden maallikoiden kannalta hankalaa. Lisäksi epäselvyyksiä saattaa syntyä siirrettäessä tietoa asiakkaiden testauksista psykologien tai viranomaisten kesken.

Yhtenäisemmän termistön luominen vähintään yleisimpien testaus-tarkoitusten osalta palvelisi kaikkia osapuolia. Myös Psykologityön palvelutoimintojen luokitusoppaassa (Näätänen ym., 2008) on kiinnitetty huomiota psykologityötä kuvaavan yhteisen kielen ja terminologian synnyttämisen, levittämisen ja soveltamisen tärkeyteen. Psykologisten termien yhtenäistäminen edesauttaisi psykologityön ymmärtämistä ja siitä kommunikointia oman ammattikunnan keskuudessa ja ammattikuntien välillä sekä yhdenmukaistaisi asiakirjoissa käytettäviä ilmaisuja (Näätänen ym., 2008). Termistön yhtenäinen käyttö hallinnollisissa asiakirjoissa edesauttaa esimerkiksi vertailtavuutta ja asiakkaiden tasapuolista kohtelua sekä myös tarpeenmukaisen hoidon toteutumista (Näätänen ym., 2008). Tämä ei vähentäisi mahdollisuuksia suunnata ja painottaa itse toteutusta ja näkökulmaa yksittäisen prosessin sisällä, mutta selkeyttäisi kommunikointia. Tämän tutkimuksen tulososan liitteissä 5 ja 6 esitettyjen tulosten avulla on mahdollista pohtia ilmaisujen yhdenmukaistamisen tarvetta ja vaihtoehtoja.

Joillakin sovellusaloilla tehdään testauksia enemmän toimeksiannon pohjalta, kolmannen tahon käyttöön (kuten koulupsykologi opettajille, neuropsykologi tai työterveyspsykologi lääkärille tai konsulttipsykologi työnantajalle). Näillä aloilla näytetään selkeämmin määriteltävän testausten tavoite tai tarkoitus. Lasten ja nuorten mielenterveystyössä, perheneuvonnassa ja perusterveydenhuollossa työskentelevät psykologit kuvaavat testaamisen tarkoitusta useammin mitä- kuin miksi-näkökulmasta. Pohdittavaksi jää näin myös asiakaskunnan vaikutus tai paine testausten tarkoitusten jämääkään muotoiluun.

Testauksen tarkoituksen selkeä ilmaisu on paitsi hyvää asiakaspalvelua, myös testausprosessin laadun ja asiakkaiden oikeuksien toteutumista tukevaa. Jokaisella yksittäisellä testauksella tulee olla määriteltävyys tarkoitus, mikä todetaan APA:n (2002) ”Ethical principles of psychologists and code of conduct” -ohjeistossa sekä ITC:n (2001) ”International Guidelines for Test Use” -ohjeistossa. Testauksen tarkoituksen selkeä ja ymmärrettävä ilmaisu sisältyy myös vaatimukseen saada asiakkaalta

informoitu suostumus testaukseen osallistumisesta. Myöskään vaatimus varmistaa, että testattavan ja testaajan välisen sopimuksen luonne on selkeä ja oikein ymmärretty (Suomen Psykologiliitto 2006), ei ole toteutettavissa ilman selkeää kommunikointia testauksen tarkoituksesta. Testauksen tarpeellisuuden arviointi pohjautuu myös tavoitteen tunnistamiseen. Ohjeistot edellyttävät, että testauksen ja testitulosten käytötarkoituksen määrittämisen lisäksi se on myös kyettävä selittämään asiakkaalle tai hänen edustajilleen.

Tutkittuja ominaisuuksia ja toimintoja lähestytään häiriö-/ongelmälähtöisesti, taito-/voimavaralähtöisesti tai neutraalisti. Kaiken kaikkiaan vastauksista heijastuu psykologisten testien monipuolinen hyödynnettävyys ja hyödyntäminen. Entistä jäsenyneeemmän kuvan saamiseksi testien käyttötarkoituksista on jatkossa tärkeää kerätä tieto strukturoidusti ja ohjatusti, missä tämän tutkimuksen tuottamia tuloksia voidaan käyttää suunnittelun pohjana. Keskeisimpänä suosituksena on testaustarkoitusten ilmaisun täsmentäminen ja yhteisten nimikkeiden käyttöönotto.

22 Kolmensadan testin valikoimassa Wechslerit ja projektiiviset suosittuja

Testivalikoimaa koskevat tulokset osoittavat, että käytössä on lähes kolmesataa erilaista testiä. Tosin näistä osa ei ole määritelmän mukaisesti ”testejä”, vaan erilaisia lomakkeita ja tehtäviä. Keskimäärin suomalaisen psykologin työkalupakista löytyy seitsemän testiä, mitä voidaan pitää osaamisvaatimusten näkökulmasta hyvinkin hallittavana määränä.

Suosituimpia testejä koskevissa tutkimuksissa on harvoin arvioitu niiden teknistä tai psykometristä riittävyttä. Silloin, kun näin on tehty, suosituimmatkaan testit eivät aina ole täyttäneet teknisiä vaatimuksia (LaGrow & Prochnow-LaGrow, 1982). Lisäksi tutkimuksissa on havaittu ristiriita psykologien tiedostaman psykometrisen laatuvaatimuksen ja käytännön testivalintojen välillä (Lehr, Ysseldyke & Thurlow, 1987; Miller, 2005; Wade & Baker, 1977). Vaikka tilanne on havaittu, aiheeseen ei ole vielä pureuduttu tutkimuksen keinoin syvemmin. Testien tekniseen laatuun ei tässä tutkimuksessa paneuduttu. Kuitenkin muun muassa normien ajantasaisuutta on aina tarpeen tarkastella kriittisesti. Lisääntyvä tietotekniikan käyttö myös testaamisen alueella avaa tehokkaita mahdollisuuksia normien keräämiseen ja päivittämiseen nykyistä tiheämmin. Lisäksi 50:n listalla oli 8 testiä, joista ei virallisesti ole julkaistu versiota Suomessa lainkaan. Koska käyttötarve on olemassa, tulisi näidenkin menetelmien saatavuus korjata.

Vaikka 50 tavallisimman testin ulkopuolelle jääneillä testeillä on pieni käyttäjäkunta, on olemassa tarve monipuoliseen testivalikoimaan. Laaja-alaisen ja laadukkaan testivalikoiman tuottaminen myös suomalaisten psykologien käyttöön onkin testaamisen määrä huomioon ottaen tärkeää. Tulokset osoittavat, että testejä käytetään, koska mittaamistarve on olemassa. Jos tarjolla ei ole laadukkaita mittareita, psykologi todennäköisesti taipuu käyttämään mittaria, jonka laadusta ei ole tietoa.

Kaikilla sovellusaloilla kymmenen yleisintä testiä ovat niitä samoja testejä, jotka ovat koko ammattikunnankin suosituimpia. Toisin sanoen vaikka sovellusalojen tutkimusongelmat ja -tarpeet, asiakaskunta ja konteksti ovat erilaiset, käytetään pääosin samoja yleisimpiä testejä. Vaikka esimerkiksi monilla persoonallisuustesteillä on laaja sovellettavuus, tulos herättää kuitenkin ihmetystä. Eikö aloittaisi erityistarpeita ole, eikö niitä tunnisteta vai eikö tarjolla ole vaihtoehtoja? Käytetäänkö laadukkaiksi arvioituja menetelmiä mittaamaan hyvinkin erilaisia tutkimuskohteita?

Selitys saattaa piillä siinä, että saatu koulutus heijastuu testin valintaan. Suomalaisille psykologeille opetetaan samojen yleisimpien testien käyttöä. Näitä testejä käytetään asiakasryhmästä, kontekstista ja tutkimusongelmasta riippumatta. Mahdollista on myös, että mainitut testit todella ovat sekä laadultaan että käytettävyydeltään parhaimmat ja joustavasti hyödynnettäviä.

On palattava kuitenkin myös alkuperäiseen kysymyksen muotoiluun: ”Keskeisimpien työssä käyttämiesi psykologisten testimenetelmien nimet”. Jättikö kysymys tulkinnanvaraa kuvata kaikki hallitsemansa tai joissakin tilanteissa käyttämänsä testit? Tätä mahdollisuutta puoltavat esimerkiksi työterveyshuollossa ja ammatinvalinnanohjauksessa kärkekkymmenikköön nousseet WPPSI- ja WISC-vastaukset.

Wechslerin älykkyystestit eri ikäryhmille löytyvät kaikki kärkekymmeniköstä, WAIS ja WISC ensimmäisinä. Tulos vastaa kansainvälistä tilannetta (ks. Evers ym., 2011). Muualla suosittu RAVEN ei Suomessa yllä yleisimpien testien joukkoon eikä Stanford-Binetin perinteistä älykkyysosamäärätestiä mainita Suomessa käytettävän lainkaan. Näin ollen Suomessa nojataan toistaiseksi vahvasti Wechslerin testien välittämään käsitykseen älykkyudesta ja sen rakenteesta. Muualla Euroopassa kärkekymmenikköön on kohonnut Wechslerin rinnalle muita älykkyysten ja kognitiivisten toimintojen testejä (Evers ym., 2011). Kaiken kaikkiaan älykkyysten mittaamista näytetään pidettävän olennaisena, jopa ensisijaisena mitattavana ominaisuutena. Suosituimpien testien joukossa on kuitenkin eniten persoonallisuustestejä ja hieman vähemmän älykkyystestejä. Tämä vastaa eurooppalaista tilannetta (Evers ym., 2011). Neuropsykologisten testien osuus on noin viidennes ja oppimisen alueen testien kymmenes. Ensisijaisesti lasten tutkimiseen suunniteltuja testejä Suomessa näyttäisi olevan kärjessä muita maita enemmän (vrt. Taulukko 2.4). Valtaosa listan kärkitesteistä on klassikkoja, ja uusimmat tulok-

kaat ovat nimenomaan kotimaisia. Tämä viittaa siihen, että kotimaiselle testikehitykselle on olemassa ammattikunnassa kysyntää.

22.1 Projektiivisilla testeillä vahva asema Suomessa

Suomessa 50 suosituimman testin joukosta lähes kolmannes on projektiivisia persoonallisuustestejä. Lisäksi projektiivisten testien vahva asema näkyy siinä, että kolmanneksi ja neljänneksi suosituimmat testit ovat WZT ja RO. Suosituin psykometrinen persoonallisuustesti (PRF) löytyy vasta sijalta kymmenen.

Näiden tulosten perusteella Suomi kuuluu siis eurooppalaisittain Muñizin ym. (2001) havaitsemaan vähemmistöön, joissa projektiiviset testit ovat vahvassa asemassa. Siten ainakin Suomessa toteutuvat tutkijoiden esittämät ennusteet projektiivisten persoonallisuustestien aseman säilymisestä (Lubin ym., 1985; Piotrowski, 1984; Wade ym., 1978; Watkins, 1991). Eversin ym. (2011) eurooppalaistutkimuksessa sen sijaan havaittiin projektiivisten testien asema psykometriin nähden selvästi heikommaksi, eikä kuudessa maassa seitsemästätoista kärkिलistalla ollut yhtään projektiivistä testiä (Hollanti, Iso-Britannia, Kroatia, Norja, Ruotsi, Saksa). Eniten projektiivisiä testejä (3 kpl) kärjessä oli Tšekissä ja Romaniassa. Norjassa tilanne on aiempaan tutkimukseen verrattuna muuttunut hyvin voimakkaasti psykometriä suosivaksi (Mæland ym. 1991). Näin näyttää siltä, että projektiivisilla testeillä on Suomessa suurempi suosio kuin pohjoismaisissa naapurimaissamme.

Mielenkiintoista on projektiivisen persoonallisuustestin sijoittuminen kaikkein yleisimmäksi testiksi työterveyshuollossa, neuropsykologian sekä työ- ja organisaatiopsykologian aloilla. Muilla aloilla eniten käytetty testi oli lähes poikkeuksetta Wechslerin älykkyystesti, myös ammatinvalinnanohjauksessa.

22.2 Valikoiman päälinjat samankaltaiset kansainvälisesti

Suomen testivalikoiman kärki noudattelee muiden maiden perusrakennetta. Suomessa on kuitenkin omaperäisiäkin piirteitä. Kärjestä ei löydy

suppeampaa tai vaihtoehtoista älykkyystestiä, jollainen on erityisesti eurooppalaisten maiden kärkilistoille ilmestynyt (Evers ym., 2011). Vaikka Wechslerien ylivalta on kansainvälisestikin selvästi havaittu (Dai ym., 1993; Evers ym., 2011; Vrignaud, 2000; Weiss, Saklofske & Prifitera, 2003, ks. myös Taulukko 2.4 ja Evers ym., 2011), Suomessa toimitaan muita maitakin voimakkaammin niiden varassa.

Psykometrisistä persoonallisuustesteistä kansainvälisesti suositut klassikotestit MMPI ja 16PF puuttuvat Suomen testilistan kärjestä, mihin syynä lienevät saatavuuskysymykset (Heiskari, 2008). PRF:n nouseminen kärkikymmenikköön selittyy Suomessa tehdyllä kehitystyöllä, sillä kansainvälisesti PRF ei ole suosikkien kärjessä. Erityisesti psykometristen persoonallisuustestien suosiossa on havaittavissa hajontaa, sillä eurooppalaisten maiden kärkilistoilla on runsaasti testejä, jotka ovat suosittuja vain yhdessä maassa (ks. Evers ym., 2011).

RO:n asema Suomessa ei erityisesti poikkea vertailtujen maiden yleislinjasta. Sen sijaan Suomessa suosittua WZT-testiä ei löytynyt muista maista (ks. myös Evers ym., 2011), ei myöskään niistä maista, joista on raportoitu 30 tavallisinta testiä. Ainoastaan Brasiliassa Wartegg on Suomen tapaan kärkikymmenikössä (Noronha, 2002). Sielläkin se sijoittui kuitenkin kauemmas kärjestä kuin Suomessa. Henkilöstövalintoja tekevien keskuudessa Wartegg on Brasiliassa osoittautunut jopa kaikkein suosituimmaksi valintamenetelmäksi, myös haastatteluihin verrattuna (Pereira ym., 2003). Suomessa WZT on samoin työ- ja organisaatiopsykologian alan suosituin testi. WZT:stä on käyty Suomessa kriittistä keskustelua (esim. Kosonen, 1999; Tamminen & Lindeman, 2000).

Tulokset osoittavat WZT:n joka tapauksessa olevan suosittu, joten sen teoreettisen perustan ja psykometristen ominaisuuksien tutkiminen näyttäytyy hyvin tarpeellisena, olipa kyse testin pätevyyttä kyseenalaistavasta tai puolustavasta lähtökohdasta. WZT:tä on Suomessa paljolti lähestytty kansallisena haasteena, koska on vallinnut käsitys, ettei sitä muualla juuri ole käytetty. Tuore meta-analyysi ja kirjallisuuskatsaus osoittavat kuitenkin, että WZT on käytössä useissa ei-englanninkielisissä maissa, jolloin siitä mahdollisesti kertynyt tutkimustieto ja käyttökokemus ovat jääneet eristyksiin toisistaan (Soilevuo Grønnerød & Grønnerød, 2011). Maita, joissa WZT on käytössä Suomen ohella ovat ainakin Brasilia, Italia, Sveitsi, Indonesia ja Japani (Noronha, 2002; Soilevuo Grønnerød & Grønnerød, 2011). Wartegg-tietoa on alettu kerätä yh-

teen sivustolle www.wartegg.info (Soilevuo Grønnerød, 2008; Soilevuo Grønnerød & Grønnerød, 2011).

Suosituimpien testien valikoima pysyy hämmästyttävän samana (esim. Archer ym., 1991; Camara, Nathan & Puente, 2000; Craig & Horowitz, 1990; Evers ym., 2011; Watkins, 1991). On kuitenkin myös tuoreita viitteitä siitä, että suosituimpien testien joukkoon on Euroopassa kohoamassa uusia vaihtoehtoja klassikoiden rinnalle (ks. Evers ym., 2011). Suomen testivalikoiman stabiiliudesta ei ole seurantatietoja, mutta tämä tutkimus mahdollistaa niiden toteuttamisen. Myös testivalikoiman kärki koostuu varsin suppeasta joukosta (mm. Archer ym., 1991; Ball, Archer & Imhof, 1994; Camara, Nathan & Puente, 2000; Chan & Lee, 1995; Domino & Domino, 2006; Lubin ym., 1985; Oakland & Hu, 1992; Piotrowski & Keller, 1989; Watkins, 1991). Suomessa kärjessä on samankaltaisia testejä kuin muissakin maissa, mutta yksittäisinä testi-instrumentteina arvioituna valikoima on laajempi.

22.3 Testien suosion seuraaminen ja tietojen hyödyntäminen

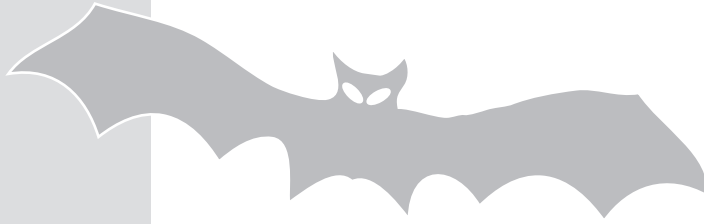
Testien suosioon vaikuttavat muun muassa kyky vastata tutkimuskysymyksiin, psykometriset ominaisuudet, käyttöperinne ja saatu koulutus ja siten testin tuttuus (Rabin, Barr & Burton, 2005; Watkins, 1991). Toisaalta on havaittu, että tekninen riittävyys ei määrää käyttöä (esim. LaGrow & Prochnow-LaGrow, 1982; Roussalov, 2000).

Jatkossa kiinnostavia ovat ne perustelut, joita testien käyttäjät esittävät valinnoilleen. Onko peruste resursseissa, olosuhteissa vai testin tuttuudessa? Miltä tarjonta näyttää suhteessa käytännön tarpeisiin? Onko keskeisimpiin tarpeisiin saatavilla laadukkaita, suomenkielisiä testejä? Voiko valintatilanteessa olla kyse helppoudesta: käytetään sitä, mitä on käsillä? Aivan toinen kysymys on Lubinin, Larsenin ja Matarazzon (1984) näkökulma siitä, että akateemisessa kontekstissa laadukkaiksi arvioidut testit eivät ole samoja kuin yleisimmin käytetyt, toisin sanoen käytännöllisessä ympäristössä laadukkaiksi arvioidut testit.

Testivalikoimaa koskevia tuloksia on syytä hyödyntää myös toisensuuntaisesti: testikoulutuksen suunnittelussa ja tarjonnassa sekä testien psykometristen ominaisuuksien tutkimuksessa ja kehittämisessä on

tärkeitä ottaa huomioon, mitkä ovat kentällä eniten käytössä olevat testit. Tähän liittyen Watkins, Campbell ja McGregor (1988) ovat suositelleet, että mikäli yliopistoissa ei projektiivisten testien laajasta käytännön suosioista huolimatta haluta näitä menetelmiä opettaa, on ainakin opiskelijoille kerrottava näiden menetelmien osaamisen arvosta tulevissa käytännön työtehtävissä. Mitä laaja-alaisempi tuntemus psykologilla on tarjolla olevista testimenetelmistä, sitä suuremmat mahdollisuudet hänellä on tehdä onnistuneita valintoja vertailemalla vaihtoehtoja ja käyttötilanteita.

Testien käytön ja menetelmien suosion kehityksen seuraamisessa on olennaista alun alkaen taata vertailukelpoisuus. Kehityksen seuranta on suositeltavaa sekä koko ammattikunnan tasolla että sovellusalaakohtaisesti (Lubin ym., 1985). Seuraava looginen askel on pyrkiä arvioimaan toisaalta suosituimpien testien laatua ja toisaalta selvittämään syitä testin suosioon. Testien suosion muuttumisen seuraaminen myös kansainvälisesti on tarpeellista. Esimerkiksi 17 Euroopan maassa tehdyn tutkimuksen tulokset nostavat suosituimpien testien joukkoon useita kiinnostavia testejä, jotka eivät Suomen testivalikoimassa näkyneet vielä lainkaan (Evers ym., 2011).

23 Uskomusten sävy testeistä ja testaamisesta myönteinen

Tutkimuksen toisessa osassa kysyttiin, millaisia psykologisiin testeihin ja testien käyttöön liittyviä uskomuksia ja mielipiteitä psykologeilla ja testattavilla on. Teemoina olivat testaamisen tieteellisyys, turvallisuus ja tarpeellisuus, testitulosten luotettavuus ja oikeudenmukaisuus, testaajien pätevyys, testattavien kannalta testien paljastavuus sekä testaajien kannalta testitulosten ohjailtavuus (huijaaminen). Tässä tarkastelussa käsitellään, millaisia voimakkaita ja keskeisiä uskomuksia vastaajilla on? Miten uskomukset jäsentyvät kokonaisuuksiksi, toisin sanoen millaiset aiheet nousevat merkittäviksi? Testauksen jälkeen tehty kysely ei kuitenkaan heijasta ainoastaan testatun yleisiä uskomuksia, sillä Chan ym. (1998) ovat havainneet testauskokemuksen vaikuttavan uskomuksiin.

23.1 Testien käyttö vaatii erikoisosaamista eikä sisällä mystiikkaa

Vaikka testaavien ja ei-testaavien psykologien sekä testattujen maallikoiden uskomukset eroavat toisistaan, ovat he joissain kohdin myös uskomuksissaan yksimielisiä. Kaikki vastaajat katsovat, että testien käyttö vaatii erikoisosaamista ja -koulutusta, ja ettei se suinkaan ole helppoa. Samoin testaamisen tarpeellisuudesta ja psykologisten testien perustumisesta tieteelliseen tietoon ollaan vahvasti vakuuttuneita. Testien tuottamasta tiedosta psykologien voimakkain uskomus on, etteivät testien ihmisestä tuottamat tiedot ole muuttumattomia. Samaa uskovat testatut, mikä on havaittu aiemminkin (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989).

Psykologit uskovat omasta testien käytöstään riippumatta vahvasti, ettei testeissä ole mitään salaperäistä. Myöskään pääosa testatuista ei usko testeihin liittyvän mitään mystistä. Tosin vastaukset vahvistavat

Murphyn ja Davidshoferin (2005, 1) kannan, että testeihin liitetyt käsitkset vaihtelevat mystifioinnista alkaen, sillä vastaajissa on pieni joukko sekä psykologeja että testattuja, jotka uskovat täysin väitteeseen testien salaperäisestä mystiikasta.

Vahvoja uskomuksia herättävä aihe on testaukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Psykologit uskovat vahvasti vapaaehtoisuuteen, joskaan eivät aivan täysin. Käsitus on siinä suhteessa realistinen, että on olemassa testaustilanteita, joissa täydellistä vapaaehtoisuutta ei ole perusteltua noudattaa. Kiinnostavaksi kysymykseksi kuitenkin jää, millainen on tällaisen ei-vapaaehtoisen psykologisen testauksen tuottaman tiedon luotettavuus. Tarkasteltaessa testausta tiedonsiirtotilanteena (Kuvio 1.1 ja 27.1) on huomattavissa, että testeillä saatava tieto rakentuu yhteistyölle testattavan kanssa. Testatutkin uskovat kaikkein vahvimmin siihen, että osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Aivan toinen näkökulma on, että kun testeillä halutaan hankkia yhteismitallista tietoa ihmisistä, mitä seurauksia on prosessien oikeudenmukaisuudelle, jos osa vertailtavista osallistuu testaukseen ja osa ei?

Muissa uskomuksissa testejä käyttävien ja ei-käyttävien psykologien uskomuksissa nähdään johdonmukainen linja: ei-testaavat uskovat enemmän testaamisen ja testien kielteisiin puoliin ja vähemmän myönteisiin puoliin. Vaikka kaikki psykologit uskovat voimakkaasti testaamisen tarpeellisuuteen ja tieteellisyyteen, ei-testaavat uskovat niihin kuitenkin vähemmän kuin testaavat. Tulos on samansuuntainen Poortingan ym. (1982) tuloksen kanssa siitä, että testien käytön määrä on yhteydessä uskomukseen niiden hyödyllisyydestä. Psykologien uskomukset testien ominaisuuksista, kuten luotettavuus, oikeudenmukaisuus ja tieteellisyys, vaihtelevat välillä jonkin verran–vahvasti. Testejä käyttävät uskovat niihin testejä käyttämättömiä enemmän.

23.2 Myönteinen mielikuva testaamisesta ja testaajista

Testattujen psykologisiin testeihin liittyviä uskomuksia tarkasteltaessa liikutaan myös niin sanotun katu-uskottavuuden alueella. Palvelunäkökulmasta yksi laatuun liittyvä osatekijä on mielikuva eli imago (ks. Kuvio 1.2). Psykologisen testaamisen laatua kehitettäessä onkin otettava huomioon myös mielikuva ja sitä ylläpitävät uskomukset. Se tausta-

työ, jota tehdään laadukkaiden testimenetelmien kehittämisessä, ei yksistään riitä. Esimerkiksi Gilliland (1993) toteaa, että ei riitä, että testi on oikeudenmukainen, vaan sen tulee myös näyttää oikeudenmukaiselta ja järkevältä kaikkien testauksen osapuolten silmissä.

Testattujen uskomuksissa kiinnostava yleishavainto on, että kysytyt teemat eivät herättäneet heissä merkillepantavan voimakkaita kannanottoja suuntaan tai toiseen. Näin ollen vastaajat eivät osoita sellaisia testien käyttöä kyseenalaistavia tai niiden mystisyyttä tai epätieteellisyyttä vihailevia uskomuksia kuin mitä lehtikatsauksen otsikointien pohjalta olisi voinut odottaa. Vastaavan havainnon uskomusten maltillisuudesta on tehnyt aikanaan myös Lerner (1981). Tulos on kiinnostavan ristiriitainen myös monien keskustelupalstoilta löytyvien kannanottojen kanssa. Äärimmäiset, epäluuloiset ja kielteiset kannanotot ovat siten saaneet ansaitsemattoman suuren huomion.

Testattujen mielikuva psykologisesta testaamisesta on heidän uskomustensa perusteella asiallinen. Heillä on psykologien tavoin vahva usko testien tieteelliseen perustaan eivätkä heidän usko niihin liittyvän mitään salaperäistä tai mystistä. Testatut luottavat myös suomalaisten psykologien pätevyyteen testien käyttäjinä ja testaamisesta annettujen ohjeiden toteuttajina. Samalla he uskovat testien käytön olevan haastavaa ja erikoisosaamista vaativaa työtä. Tämä heijastaa luottavaa ja myönteistä mielikuvaa suomalaisista testaavista psykologeista. Positiivista viestii myös se, että testatut eivät erityisemmin usko testien avulla syntyvän haitan tai vallankäytön mahdollisuuksiin.

Testivälineistä testattujen mielikuva ei kuitenkaan ole yhtä myönteinen. Testien tuottamien tietojen luotettavuuteen testatut uskovat pääasiassa vain jonkin verran. Testien oikeudenmukaisuuteen he uskovat hieman enemmän. Varauksellinen suhtautuminen testien oikeudenmukaisuuteen on havaittu tutkimuksissa ennenkin (Arvey ym., 1990; Stricker, Wilder & Bridgeman, 2006). Niin epäileviä suomalaisten uskomukset testien tuottamasta tiedosta eivät kuitenkaan ole, mitä soveltuvuustestien yhteydessä on joskus raportoitu (Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Havainto on kiinnostava siksi, että erityisesti soveltuvuustestausten kontekstissa juuri oikeudenmukaisuus on saanut runsaasti tutkimuksellista huomiota (Gilliland, 1993 ja 1994). Jo aikoinaan Brimin (1965) tutkimuksessa oikeudenmukaisuus oli yksi keskeisistä maallikoiden huolenaiheista testien käytössä ja oikeudenmukaisuuden on myös huomattu edelleen

vaikuttavan testatun aikomuksiin suositella muille testauksiin osallistumista (McCarthy & Blake-Jelley, 2009). Testejä kehitettäessä otetaan huomioon niiden oikeudenmukaisuus esimerkiksi suhteessa koulutus-tasoon, sukupuoleen ja etniseen taustaan. Testatut eivät kuitenkaan perusta käsitystään testien mitattuihin psykometriisiin ominaisuuksiin, vaan heidät on saatava vakuuttuneiksi oikeudenmukaisuudesta muilla tavoin. Avoin keskustelu testien ominaisuuksista mittavälineinä saattaisi parantaa testattavien käsitystä testien oikeudenmukaisuudesta.

Nimenomaan soveltuvuustestauksen toimivuuteen testatut uskovat vain keskitasoisesti sekä vähemmän kuin psykologiseen testaamiseen yleisesti. Soveltuvuusarviointi koetaan toimivampana rekrytointitapana, jos henkilöllä on aiempaa tietoa ja kokemusta testauksista ja jos tuo kokemus on ollut myönteinen ja jos hän saa hakemansa työpaikan. Nämä havainnot ovat samansuuntaisia Lounsburyin, Bobrowin ja Jensenin (1989) sekä Tesserin ja Leidyn (1968) saamien tulosten kanssa.

Sama ilmenee myös testejä kohtaan osoitettua luottamusta koskevassa uskomuskokonaisuudessa. Testattu luottaa psykologisiin testeihin enemmän, mikäli hänellä on vähintään neutraaliksi luonnehdittavaa kokemusta testaukseen osallistumisesta, joka samalla on lisännyt hänen tietoaan testeistä ja mikäli hän on saanut testaukseen osallistumisen jälkeen hakemansa työpaikan tai päätös on vielä tekemättä. Myös käsitukseen testaamisen turvallisuudesta ovat yhteydessä myönteiset aiemmat kokemukset testauksista, mutta edelleen myös saavutettu tavoite, eli testauksen lopputuloksena saatu työpaikka. Erityisen suurena tässä näyttäytyy nimenomaan kielteisten kokemusten yhteys turvallisuususkomuksiin. Näistä tekijöistä testaajan on mahdollista vaikuttaa ainoastaan kohtelun laatuun ja tarjottavaan tietoon parantaakseen testaamisen mielikuvaa.

23.3 Testatulla uskomukset turvallisuudesta, testaajalla tiedosta ja pätevyydestä

Testaavien ja ei-testaavien psykologien sekä testattujen uskomukset järjestäytyvät kuuteen kokonaisuuteen, jotka heijastavat osapuolten ajatusten eroja. Uskomuksista osa jäsentyy kaikissa vastaajaryhmissä samankaltaisiin kokonaisuuksiin. Ryhmissä muodostui kuitenkin myös niille ominaisia uskomuskokonaisuuksia.

Testattujen uskomuksista ominaisena kokonaisuutena nousee esiin testaamisen turvallisuus. Ammattilaisten, sekä testejä käyttävien että käyttämättömien psykologien, uskomuksista taas jäsenyivät testien tuottamaa tietoa sekä testaamisen vankkaa perustaa kuvaavat uskomuskokonaisuudet. Toimittaessa yhteisessä testaustilanteessa on näiden näkökulmaerojen tunnistaminen eduksi toimivaa vuorovaikutusta ja yhteistyötä synnytettyä. Erityisesti testatun uskomukset turvallisuudesta ovat toistaiseksi saaneet vähän huomiota. Kuitenkin samalla tavoin kuin muutkin ihmiseen itseensä kohdistuvat tutkimukset, myös psykologin testaaminen voi herättää huolia ja turvattomuuden tunteita. Näihin on suhtauduttava vakavasti.

Jäsenyneet kokonaisuudet sisältävät Mælandin ym. (1991) summaamat testidebatin aiheet. Tosin Mæland ym. (1991) viittasivat ainoastaan psykologeja kiinnostaneisiin kokonaisuuksiin, joihin he sisällyttivät asiakkaiden turvallisuuden. Tässä turvallisuus liittyy kuitenkin ainoastaan testattujen näkökulmaan. Tämä onkin kiinnostavaa, sillä tämän tutkimuksen yhteydessä tehdyssä kirjallisuuskatsauksessa ei turvallisuusaspektia ollut tarkasteltu lainkaan laajempaan kokonaisuuteen. Lähinnä yksityisyyden suojaaminen turvallisuuden osana on ollut keskustelun ja kiinnostuksen kohteena (esim. Brim, 1965; Murphy & Davidshofer, 2005).

Lainsäädännön riittävyys puolestaan oli mukana Muñizin ym. (2001) tutkimuksessa. He havaitsivat viittauksia psykologien vaatimuksesta saada lainsäädäntöä kontrolloimaan mahdollisia testien väärinkäytöksiä. Tämä havainto on päinvastainen kuin Poortingan ym. (1982) ja Porteuksen (1986) tutkimuksissa, eivätkä tämänkään tutkimuksen tuloksissa esiinny erityisiä uskomuksia lainsäädännön riittämättömyydestä Suomessa. Lainsäädännön riittävyyteen uskovat melko vahvasti testejä käyttävät psykologit, mutta ei-testaavat vain jonkin verran. Testattujen uskomus sijoittuu Suomessa tälle välille. Lehtikatsauksessa käsitellyissä otsikoissa turvallisuuskokonaisuuteen liittyvät aiheet kuitenkin nousivat esiin. Näin ollen tulos osoittaa, että turvallisuuteen liittyvien tekijöiden merkitys näyttäytyy maallikoiden ja testattujen silmissä tärkeänä.

Tässä turvallisuuteen uskottiin melko vahvasti, joten tältä osin tilannetta ei ainakaan voida sanoa huolestuttavaksi. Testien käyttöön suunnitelluilla oleviin uusiin standardeihin (esim. ISO, 2010a ja 2010b) tai lainsäädännöllisten lisätarpeiden pohdintoihin (Muñiz ym., 2001) tämä suomalainen tulos ei luo paineita. Samaa voidaan päätellä Eversin ym. (2011)

eurooppalaistutkimuksesta. Testaajan on kuitenkin hyvä huomata, että hänen ja testattavan uskomukset ja siten myös piirteet, joihin he prosessissa kiinnittävät huomiotaan, ovat varsin erilaiset. Ammattilainen on kiinnostunut työvälineensä ominaisuuksista ja ammattitoimintansa perustasta, mutta testattava lähestyy tilannetta oman turvallisuudentunteensa kautta.

Psykologien uskomuksien jäsentyminen testien tuottamaa tietoa ja testaamisen vankkaa perustaa kuvaaviksi kokonaisuuksiksi on johdonmukaista. Sen sijaan yllättävää on, että sekä testaajien että ei-testaajien testitietoa koskevat kokonaisuudet ilmaisevat samantasoista uskoa tuotettuun tietoon, ja että tuo luottamus jää jopa aavistuksen asteikon keskikohdan ”jonkin verran” alapuolelle. Tältä osin suomalaisten psykologien näkemykset eivät ole yhtä luottavaisia, mitä Muñiz ym. (2001) ja Evers ym. (2011) eurooppalaistutkimustensa pohjalta esittivät. Heidän mukaansa psykologit pitivät testejä erinomaisena tiedonlähteenä, jos niitä hyödynnetään yhdistettynä muuhun tietoon ja käytetään oikein. Enemmänkin tulos kallistuu Waden ja Bakerin tuloksen suuntaan, sillä heidän vastaajistaan 86 % ilmaisi ristiriitatilanteessa luottavansa enemmän omaan kokemukseensa kuin testitietoon. Testien kehittäjien ja tutkijoiden kannalta tulos ei ole imarteleva, kun otetaan huomioon tehtyjen testitutkimuksien määrä. Havainnon hämmästyttävää lisää Eversin (2001) näkemys, että testaamiskeskustelujen testikriittisyys kohdistui ensi vaiheessa testien kyseenalaiseen psykometriin ominaisuuksiin ja toisessa vaiheessa testien käyttöön, kuten mahdollisiin väärinkäyttöihin tai haitallisiin seurauksiin. Tässä tutkimuksessa uskomukset testien tuottaman tiedon laadusta näyttäytyivät selvästi heikommassa valossa kuin suomalainen testaaminen ja testaajat. Uskomukset testitiedon laadusta eivät kuitenkaan määrää testien käyttöä, kuten Waden ja Bakerin (1977) ja tämän tutkimuksen tulokset osoittavat.

Selitysvaihtoehtoja tulokselle on monia, eikä tämän tutkimuksen avulla voida antaa millekään niistä vahvistusta. On mahdollista, että testien ominaisuuksista kerääntyvä tieto ei siirry käyttäjille saakka, vaan käsitys testin luotettavuudesta jää oman kokemuksen ja subjektiivisen arvioinnin varaan. Tai on mahdollista, että laajasta kehitystyöstä huolimatta, alan haasteellisuus muistaen, ei todellakaan ole kyetty parantamaan testien tuottaman tiedon laatua. Tai ehkä vastaukset heijastavat vain asiaankuuluvaa varovaisuutta: kriittistä suhtautumista testien tuottamaan tietoon ja niiden asettamista ainoastaan yhdeksi tietolähteeksi

muiden rinnalle. Laajemmin saattaa olla kyse luotettavalle tiedolle nykyisessä luonnontieteellis-teknisessä ilmapiirissä asetettujen kriteerien tavoittamattomuudesta psykologisten testien yhteydessä. Tai sitten tulokset pohjautuvat vain tässä valittuun metodiseen ratkaisuun käsitellä hyvin erityyppisiä testejä yhtenä kokonaisuutena. Joka tapauksessa havainto on tärkeä ja antaa pohdinnan aihetta sille, millaisina testimenetelmien ominaisuudet avautuvat niiden käyttäjille. Ehkä testin luotettavuus tai oikeudenmukaisuus ei ratkea ainoastaan tilastomatematisin ja psykometrisin ratkaisuin, vaan käyttäjien tulkinta ja käsitys niistä on otettava tarkemmin huomioon. On kuitenkin erityisesti korostettava, että tämän tutkimuksen tulokset eivät koske sitä, ovatko testit luotettavia tai oikeudenmukaisia mittavälineitä, vaan ainoastaan vastaajien uskomuksia näistä ominaisuuksista.

Testattujen aineistossa on havaittavissa sama ilmiö. Yleistä luottamusta kuvaavaan uskomuskokonaisuuteen uskotaan kohtalaisesti. Itemitaisoisessa tarkastelussa nähdään, että luottamusta laskevat seikat liittyvät tässäkin testitiedon ominaisuuksiin. Perustelemalla enemmän testimenetelmien valintaa ja selittämällä testattaville paremmin testien yleisiä ominaisuuksia, voi olla hyvinkin mahdollista kohottaa yleistä luottamusta.

Vaikka testien tuottaman tiedon laatuun uskotaan vain jonkin verran, testaajat uskovat kuitenkin yleisemmin testaamisen vankkaan perustaan ja he arvostavat testien käyttöä. Tulos on linjassa eurooppalaisten psykologien osoittaman testien arvostuksen kanssa (Evers ym., 2011). Myös testien käytännön toimivuuteen uskotaan melko vahvasti, selvästi vahvemmin kuin siis testien tuottaman tiedon laatuun. Myös ei-testaavien psykologien tulokset ovat samansuuntaiset. Kaiken kaikkiaan testejä käyttävät uskovat vahvasti toiminnan olevan vankalla pohjalla ja uskovat testien käytännön toimivuuteenkin ilman tieteellistä näyttöä melko paljon, mutta uskovat vain jonkin verran testien tuottaman tiedon laadukkuuteen. Tähän yhteyteen voidaan liittää Waden ja Bakerin (1977) havaitsema kuilu testien käytön ja testitutkimuksen tulosten ja kiinnostusten välillä. Tutkimustieto näytti valuvan hitaasti ja valikoituen käytäntöön ja reliabiliteetti- tai valideettitutkimuksilla oli käytännössä vähän vaikutusta. Wade ja Baker (1977) väittivät kliinikoiden olevan immuuneja tutkimustiedolle siksi, että he perustavat testiarvionsa niin vahvasti omalle kliiniselle kokemukselleen testistä (myös Watkins ym., 1995). Myös Rynes ja Connerley (1993) toteavat, ettei edes osoi-

tettu validiteetti näytä synnyttävän testien hyväksyntää, vaan kiistely jatkuu tästä huolimatta.

Testaavien psykologiin luottamus testitiedon laatuun lisääntyy iän, kokemuksen ja runsaan testien käytön myötä. Testaamisen suurempi määrä lisää myös uskoa toiminnan vankkaan perustaan sekä testaamisen arvostusta. Samoin pidempi työkokemus on yhteydessä testaamisen korkeampaan arvostamiseen. Tuloksista ei ole pääteltävissä vaikutuksen suuntaa, toisin sanoen ovatko luottamus ja arvostus syntyneet oman käytännön kokemuksen pohjalta vai ovatko luottamus ja arvostus generoineet tiiviimpää testien käyttöä.

Kaikkien tutkittujen uskomuksista jäsentyvät kokonaisuudet, joihin sisältyvät toisaalta testaajan vallan ja haitanteon mahdollisuus ja toisaalta testattavan testitulosten manipuloinnin mahdollisuus. Näiden kokonaisuuksien väitteisiin ei kuitenkaan uskottu erityisen vahvasti. Syntyy kuva siitä, että hyvä vuorovaikutus ja aito yhteistyötilanne testauksessa ovat olennaisia, jotta nämä uskomukset pysyvät kurissa ja testausprosessista ei tule vaikutteiden kilpakenttää. Testausprosessi antaa pahimmillaan mahdollisuuden pelille, jossa psykologi voi mennä asemiin testitulokintojen taakse ja testattava epäaitojen testisuoritusten ja -vastauksien taakse. Myöskään tämänsuuntaista pohdintaa ei ole aiemmassa kirjallisuudessa nähtävissä lukuun ottamatta Carlessin (2006) muutamia havaintoja. Valta-aspekti on myös sivutettu aihe, vaikka vallankäytön mahdollisuuden olemassaoloon uskottiin melko vahvasti. Kyseessä ei sinänsä ole erityinen havainto, sillä päätösvalta on läsnä monissa testien käyttötilanteissa, mutta asian tunnistamista voidaan sen sijaan pitää hyvinkin tärkeänä.

23.4 Testeihin ja testaamiseen liittyvissä uskomuksissa runsaasti tutkittavaa

Uskomukset kertovat asenteen kognitiivisesta komponentista ja toiminta behavioraalista komponentista (Eagly & Chaiken, 1993). Psykologiin kohdalla tämä tutkimus tuotti tietoa sekä kognitiivisen komponentin että behavioraalisen komponentin suunnalta, testattujen kohdalla ainoastaan kognitiivisen komponentin uskomuksista. Joissakin aiemmissa tutkimuksissa testaamisen, testien ja testaajien eri ominaisuuksiin kohdistuvat uskomukset on summattu yhdeksi asennemuuttujak-

si (esim. Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989). Toisinaan taas jokin uskomuskokonaisuus yksinään on nimetty asenteeksi (esim. Evers ym., 2011; Muñiz ym., 2001).

Kuten johdannon luvussa 3.3 esitettiin, ei uskomusten summaaminen yksistään ja suoraan asenteeksi ole käsitteellisesti aivan yksinkertaista. Vaikka Rokeach (1972, 159) määritteli asenteen ”tiettyyn kohteeseen tai tilanteeseen keskittyvän usean uskomuksen järjestelmäksi, joka altistaa henkilön reagoimaan suosivalla tavalla”, ei tässä hylätty ajatusta asenteen kolmen komponentin rakenteesta. Tässä tuloksia ei summata tutkittujen asenteeksi testejä kohtaan, vaan vältetään vallitsevan käsitteellisen sekaannuksen kasvattamista. Toinen syy asenteen käsitteen välttämiseksi tässä on, että määritelmän mukaan asenteen tulee ilmaista suhtautumista myönteinen–kielteinen -jatkumolla. Tässä uskomuksiin ja siten uskomuskokonaisuuksiin sisältyy kuitenkin iteitä, joiden arvotilasta on hankala tai mahdoton määritellä. Esimerkiksi, jos vastaaja ei usko testien tuottavan tarkkaa tai pysyvää tietoa, tuleeko varsin realistinen vastaus määritellä kielteisenä? Vastaavasti, jos henkilö uskoo testeillä saatavan tarkkaa ja pysyvää tietoa, mikä ei ole realistista, pitäisikö tämä vahva usko arvottaa positiiviseksi?

Näin ollen todetaan vain Eversin (2001) tapaan laajasti, että behavioraalisenä komponenttina psykologien testien käytön määrä kuvaa ainakin sitä, että valtaosa ammattikuntaa on hyväksynyt testit työvälineeseen. Testien käytön arvostusta kuvaava uskomuskokonaisuus saa heidän keskuudessaan erittäin korkean arvon testejä käyttävien joukossa. Samoin testien vankkaan perustaan uskotaan selvästi. Testejä käyttämättömät eivät ilmaise vastaavia vahvoja uskomuksia. Testattujen luottamus testaamista kohtaan on hieman neutraalia myönteisempi, mutta tähän kokonaisuuteen sisältyvät heikommat uskomukset itse testien tuottaman tiedon laadusta.

Uskomusten tunnistaminen edesauttaa toimivan yhteistyön ja vuorovaiikutuksen synnyttämistä testausprosessin osapuolten kesken, sillä uskomukset ovat yhteydessä ihmisten käyttäytymiseen (esim. Ajzen & Fishbein, 2005; Deros, Born & De Witte, 2004). Testaajien ja testattavien käyttäytyminen testausprosessin aikana puolestaan vaikuttaa useisiin seikkoihin, kuten testausprosessin psykometriseen laatuun (Arvey ym., 1990; Schmitt, 2002; Schmit & Ryan, 1992) tai mielikuvaan koko prosessista. Tässä havaittu varsin matala usko testien oikeudenmukaisuuteen

antaa aihetta pohtia aiempaa tulosta siitä, että testien kokeminen epäoikeudenmukaisiksi voi vähentää testatun motivaatiota (Robertson & Kandola, 1982). Testatun uskomuksiin nojautuvat reaktiot voivat vaikuttaa koko testauksen validiteettiin ja hyödynnettävyyteen (Smither ym., 1993). Soveltuvuusarviointeja tekevien onkin hyödyllistä tehdä itemitasoista tarkastelua myös tästä näkökulmasta.

Testattujen ja testaajien uskomusten tutkiminen on nostettu myös tärkeäksi aiheeksi testausten laadun parantamisessa (Derous, Born & De Witte, 2004). Lisähyötyä saadaan heidän mukaansa vertaamalla eri osapuolten havaintoja ja näkemyksiä testausprosessista. Tämä tutkimus tuotti testattujen ja testaajien välillä kiinnostavat näkökulmaerot, joiden huomioiminen todennäköisesti parantaa testausten laatua ja testaamisen mielikuvaa. Jatkossa myös muiden testausprosessin asianosaisten uskomusten tutkiminen on tärkeä aihe. Uskomukset tarjoavat monia vielä koskemattomia tutkimusaiheita. Tämä tutkimus antaa yhden jäsenyyksen testaajien ja testattavien uskomuksista, mutta niiden yhteyksiä esimerkiksi vuorovaikutukseen, testauksen luotettavuuteen tai testaamisen mielikuvaan ei tässä tutkittu. Toisin sanoen nyt tiedämme paremmin, millaisia uskomuksia psykologisista testeistä on, mutta emme pysty vielä kertomaan, miten nämä uskomukset ovat syntyneet tai mitä vaikutuksia niillä on. Erilaisiin testityyppeihin, testauksilanteisiin tai -tarkoituksiin liitettyjen uskomusten tarkennettu tutkiminen on myös johdonmukainen jatko alueen tutkimuksessa. Samoin keskeisimpien yksittäisten uskomusten syvempi tarkastelu olisi kiinnostavaa, jotta saataisiin tietoa esimerkiksi siitä, millaisista elementeistä testien luotettavuuskuva rakentuu. Monet muutkin yksittäiset teemat antavat mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin, esimerkiksi huijaamismahdollisuuteen uskotaan jonkin verran. Se on myös aihe, joka on esillä sosiaalisessa mediassa käydyissä keskusteluissa. Kiinnostavia kysymyksiä ovat, kuinka paljon tätä esiintyy ja erityisesti millaisissa asioissa tulosten manipulointia halutaan tehdä ja uskotaan pystyttävän tekemään.

Jatkotutkimuksissa erilaisten sovellusalojen ja niiden asiakasryhmien mielipiteiden, uskomusten ja kokemusten selvittämisen arvokkuutta ei voi korostaa liikaa. Jatkotutkimuksissa merkittävä asia on mittausajankohdan vaikutus henkilön antamiin vastauksiin. Tutkittaessa, kuten tässä, henkilön uskomuksia testausprosessin jälkeen ei voida tuloksia tulkitessa sanoa, kuvaavatko tulokset henkilön niin sanottuja yleisiä us-

komuksia vai äskettäin koetun testausprosessin tuottamia tai vahvistamia uskomuksia. Ajankohtaongelma on todettu alueen tutkimuksissa etenkin, mutta sitä ei käytännön syistä voitu tässäkään välttää. Testaukseen kutsuttavat henkilöt olivat tiedossa vain vähän ennen, joten kyselyn lähettäminen heille uskomusten ja ennakkotietojen mittaamiseksi olisi ollut hankalaa. Testauspäivänä, ennen itse testejä, täytettävä kysely puolestaan olisi ollut kohtuuton ylimääräinen tehtävä testatuille. Useamman mittauskerran asetelmaa uskomusten ja laatukokemusten arvioimiseksi saattaa olla helpompi toteuttaa muissa kuin soveltuvuusarviointitilanteissa. Tässä ei myöskään päästy tarkastelemaan asenteen kaikkia komponentteja, joista erityisesti affektiivisen komponentin mukaan ottaminen jatkotutkimuksiin vaikuttaa kiinnostavalta. Tulokset antavat viitteitä, että testien käyttämättömyyteen voivat olla yhteydessä myös uskomukset tai asenteet, mutta oletusta ei voitu tarkastella tällä aineistolla kausaalisesti. Testien käytön tai käyttämättömyyden syiden tarkastelu jatkossa on siten myös mielenkiintoista.

Kokonaan oma uusi alueensa on myös tietokoneavusteisen testaamisen kasvu ja sen aiheuttamat erityiskysymykset, jotka eivät vielä näytä saaneen suurta huomiota Suomessa. Myöskään Eversin ym. (2011) 17 Euroopan maan psykologeja koskeneessa tutkimuksessa tietokoneavusteinen testaaminen ei vielä ollut yleistynyt. Evers ym. (2011) havaitsivat, että eniten nettitestaamisesta ovat kiinnostuneet työ- ja organisaatiopsykologit, vähiten koulutuksen ja opetuksen alueella toimivat psykologit. Saksalaiset psykologit suhtautuvat nettitestaamiseen myönteisimmin, joskin hekin vain käytetyn vastausasteikon keskitasoisesti. Skeptisimpiä ovat kreikkalaiset ja puolalaiset psykologit. Yleisesti ottaen eurooppalaiset psykologit eivät toistaiseksi näytä arvostavan internetin kautta tapahtuvaa testaamista tai ”tele-testaamista” (tele-assessment). Tästä huolimatta aihe on voimakkaasti esillä alan kongresseissa ja tulee otamaan oman paikkansa psykologisessa testaamisessa.

24 Ohjeiden toteutuminen vaihtelevaa

Tässä työssä käytettiin laadukkaan testausprosessin mittapuuna International Test Commissionin (2001) ohjeistoa. ITC-ohjeisto jakautuu eettisiä ja praktisia ohjeita sisältäviin osiin. Yksinkertaisimmillaan tässä käytyt ohjekysymykset olisivat voineet siten ryhmittyä kahteen kokonaisuuteen. Näin ei kuitenkaan käynyt. Tässä aineistossa ohjeet eivät myöskään järjestäytyneet ohjeiston 14 kokonaisuuden mukaisesti.

Aineistosta syntyneiden kokonaisuuksien voidaan katsoa toisaalta heijastavan sitä, minkälaisen osatekijöiden testausprosessissa koetaan liittyvän yhteen. Toisaalta niiden voidaan katsoa kertovan myös siitä, minkälaisia kompetenssi- tai toimintokokonaisuuksia käytännön toteutuksessa muodostuu. Tätä tietoa voidaan soveltaa laadittaessa rakenteeltaan mahdollisimman hyvin käytännön työtä palvelevia ohjeistoja.

24.1 Luottamuksellisuus ja testausjärjestelyt erinomaisessa kunnossa

Parhaiten toteutuvat ohjeet luottamuksellisuudesta ja testausilanteiden käytännön järjestelyistä sekä testausilmapiiristä. Tätä mieltä ovat sekä psykologit että testatut. Toteutumista voidaan pitää erinomaisena, sillä useissa näiden alueiden ohjeissa yli 80 % psykologeista sanoo noudattavansa niitä aina ja vastaavasti noin 80 % testatuista on toteutumisesta vahvasti tai jätysin samaa mieltä.

E erityisen hyvänä näyttäytyy luottamuksellisuuden säilyttäminen. Testitulosten ja -menetelmien luottamuksellisuutta koskevia ohjeita toteutetaan käytännössä aina, sillä psykologien vastausten keskiarvo on 4,7/5. Koska kyseessä kuitenkin on itsearviointi, tuloksiin on järkevää suhtautua varauksella. Testattujen havainnot tässä tutkitusta testausproses-

sista kuitenkin vahvistavat voimakkaasti luottamuksellisuuden toteutumista testaamisessa. Testattujen vastauksista muodostuu luottamuksellisuutta kuvaava kokonaisuus, johon sisältyy myös ohje asiakkaiden vahingoittamattomuudesta. Sen toteutumista voidaan pitää erittäin hyvänä (keskiarvo 4,7/5). Tiedyt luottamuksellisuusohjeet toteutuvat erityisen hyvin. Asiakkaiden testituloksia ei luovuteta ulkopuolisille ja lisäksi asiakkailta hankitaan myös suostumus tietojen luovuttamiseen tahoille, joilla on oikeus saada niistä tietoa. Suurimmalle osalle testatuista oli myös kerrottu ennen testausta tulosten luottamuksellisuudesta. Sama luottamuksellisuuden kunnioittaminen toteutuu myös psykologisten testimenetelmien suojaamisessa, sillä testatut eivät yleensä olleet saaneet testipapereitaan itselleen.

Testattujen luottamuksellisuuteen liittämä asiakkaiden vahingoittamattomuus on yksi ammattieettisen ohjeiston keskeisistä periaatteista. Tässä soveltuvuusarvioinnissa testatuista suuri enemmistö katsoo, ettei osallistuminen aiheuttanut heille vahinkoa, vaikka esimerkiksi työpaikanvaih-tajien kohdalla sitä usein epäillään. Vajaat 3 % katsoo, että osallistumisesta oli ollut vahinkoa. Millaisesta vahingosta oli kyse ja olisiko se ollut estettävissä, ei tässä saatu tietoa.

Luottamuksellisuuden kunnioittamisesta kertovat myös testattujen kokemukset aiemmista psykologisista testauksista. Samoin testaukseen osallistumisen ei katsota aiemminkaan aiheuttaneen itselle vahinkoa. Kuitenkaan kaikki vastaajat eivät koe saaneensa etukäteen riittävästi tietoa luottamuksellisuuteen liittyvistä asioista. Yksityisyyden säilyminen oli jo Brimin (1965) tutkimuksessa yksi keskeisimmistä kansalaisten huolenaiheista testauksissa. Lisäksi se on lainsäädännössä huomioitu asia. Koska luottamuksellisuus on testausprosessissa erinomaisesti hoidettu osa-alue, olisi tämän kertominen asiakkaille sekä testaamisen mielikuvaa että asiakkaiden turvallisuudentunnetta tukevaa.

Toinen onnistunut alue testien käytössä on testausjärjestelyiden toteuttaminen. Testaustilanteessa psykologit pyrkivät luomaan miellyttävän ja turvallisen ilmapiirin ja jakavat ohjeet selkeästi. Testatut vahvistavat omilla vastauksillaan tämän ohjealueen hyvän toteutumisen. Yhden testausilmapiiriin liittyvän ohjekohdan testatut kokevat kuitenkin selvästi muita ohjeita heikommin toteutuvaksi. Noin 40 % testatuista oli sitä mieltä, ettei tilanteessa ollut pyritty vähentämään testattavien jännitystä.

24.2 Kommunikointi testattavien kanssa ja testien tekniset rajoitukset jäävät sivuun

Psykologit ja testatut ovat samaa mieltä myös heikoimmin toteutuvista ohjeista. Heikoimmin ohjeita toteutetaan tiedonjaon ja kommunikoinnin alueella. Testatut arvioivat lisäksi erityisesti palautteenantoon liittyvien ohjeiden toteutuneen muita ohjeita heikommin, mikä tämäkin kietoutuu saman aiheen ympärille.

Tiedonsaannin vaikeudet ovat varsin yleisiä löydöksiä tutkimuksissa. Tässäkään ei olisi ollut yllättävää niiden esiin nouseminen, jos tämä olisi ilmennyt ainoastaan testattujen aineistossa. Tässä kuitenkin myös tiedonjakajat totesivat puutteiden olemassaolon. Esimerkiksi suurin osa psykologeista arvioi kertovansa korkeintaan toisinaan testattaville riittävästi testaamisen eettisistä ja laillisista säädöksistä taikka perustelewansa heille testien valintaa. Ainoastaan noin 5 % arvioi noudattavansa näitä ohjeita aina. Testivalintojen perustelu on testattujenkin mielestä toiseksi huonoimmin toteutunut ohje. Testaajan ei myöskään koeta juuri kertooneen, miten testillä mitatut ominaisuudet liittyvät arvioinnin kohteena olevaan käyttäytymiseen. Yli puolet psykologeista ei myöskään tapaa selittää testattaville kuin korkeintaan toisinaan selkeästi heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan.

Testattujen kokemusten perusteella kommunikoinnissa erityisen heikosti toteutuu ohje sopia asiakkaiden kanssa testauksesta niin, että heiltä saadaan selkeä suostumus osallistumisesta. Tässä testatut jakaantuivat siten, että 40 % koki suostumusta kysytyn, ja toinen 40 % koki, ettei suostumusta ollut selkeästi pyydetty. Jälkimmäisistä puolet, eli joka viides testattu, oli sitä mieltä, että suostumusta ei ollut pyydetty lainkaan. Testattuja soveltuvuusarviointiin kutsuttaessa onkin kutsun esittämistapa saattanut luoda erilaisia vaikutelmia osallistumisen vapaaehtoisuudesta tai neuvoteltavuudesta käytetyistä sanavalinnoista riippuen. Selkeän suostumuksen hankkiminen ja testauksen vapaaehtoisuuden luonteen esiin tuominen ovat kuitenkin sekä kirjallisuudessa (esim. APA, 2002; Fried & Fisher, 2008; Ilgen & Bell, 2001; ITC, 2001; Leach & Oakland, 2007) että tämän tutkimuksen uskomustuloksissa selvästi korostuva asia. Selkeän ja informoidun suostumuksen hankkimista voidaan pitää olennaisena pelinavauksena jokaisessa testausprosessissa testaajan ja testattavan välillä.

Onnistunut informaation siirto testaajan ja testattavan välillä kulminoituu testausprosessin lopussa testitulosten raportoinnissa. Psykologien vastaukset osoittavat, että saatuja tuloksia tulkitaan asiaankuuluvasti yhdessä muun asiakkaasta saatavilla olevan tiedon kanssa ja tuloksista laaditaan asiakkaalle joko kirjallinen tai suullinen raportti. Testattujen vastauksissa palautteen saaminen ei näyttäydy näin hyvänä, sillä kirjallinen ja suullinen palaute olivat suostumuksen hankkimisen jälkeen heikoimmin toteutuneeksi koetut ohjealueet. Kolme neljästä oli saanut kirjallisen palautteen ja puolet suullisen. Osa ei ollut palautetta saanut, mutta totesi, ettei sitä olisi halunnutkaan. Huolestuttavaa on sen sijaan, että osa testatuista ei saanut suullista tai kirjallista palautetta lainkaan, vaikka oli sitä pyytänyt. Vaikka pyynnön esittämistavasta tai kuulluksi tulosta ei tässä ole tarkempaa tietoa, voidaan selkeästi todeta, että palautteenannon varmistamiseen on syytä kiinnittää huomiota. (Ks. myös Lounsbury, Bobrow & Jensen, 1989).

Toinen kokonaisuus, joka psykologien vastausten perusteella ei aina toteudu, on testien teknisten rajoitusten arvioiminen ja varmistaminen. Puolet psykologeista kertoo käyttävänsä joskus myös testejä, joiden psykometristen ominaisuuksien tai tieteellisen perustan tietävät olevan heikkoja. Vaikka testien laatuun on kiinnitettävä huomiota, on myös useita seikkoja, jotka voivat perustella tällaisten testien käyttöä. Esimerkiksi kokeiluvaiheessa oleviin testeihin tarvitaan tuntumaa. Joskus testiä voidaan käyttää vain suuntaavana tai keskustelun pohjana, jopa jättäen sen pisteyttäminen tekemättä. Määritelmällisesti tällöin ei ole kyse testien käytöstä, eikä tässä voida olla varmoja, kuinka tiukasti vastaajat noudattivat lomakkeen ohjeita vastatessaan. Toisaalta ei voida kiistää, etteikö näihin tuloksiin ole tarpeen suhtautua vakavasti. Erityisen ongelmallista on, mikäli heikkolaatuista testiä käytetään ”tosissaan”, havaitsematta sen rajoituksia. Norjalaistutkimuksessa todettiin myös, että vain 42 % psykologeista varmistaa itse testin psykometrisen laadun, kun taas puolet luottaa siihen, että tarjolla olevan testin teknisestä laadun varmistuksesta on jo huolehtinut joku muu, kuten työnantaja tai testin valmistaja (Vaskinn ym., 2010). Tulos on kiinnostavasti ristiriidassa sen kanssa, että 96 % psykologeista pitää tärkeänä psykometristä laatua (Vaskinn ym., 2010).

Aiemmissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota heikkolaatuisten testien sinnikkääseen elinvoimaan (Lehr, Ysseldyke & Thurlow 1987; Miller, 2005; Wade & Baker, 1977). Tämän tutkimuksen tulokset antavat

myös viitteitä siitä, että Suomessakin psykologit uskovat testien käytännön toimivuuteen jonkin verran ja suhtautuvat teknisiin laatuarvioihin varauksellisesti. Tältä osin käytännön ja tutkimuksen välinen kuilu on edelleen olemassa. Tähän asti on aiheesta keskusteltu tutkijoiden näkökulmasta: miten saada klinikot ja kenttäväki luopumaan huonoista testeistä. Voitaisiin pohtia myös, mitä sanottavaa käyttäjillä on tieteen asettamista mittapuista. Tämän pohdinnan tarkoituksena ei ole arvottaa kummankaan leirin näkökulman oikeellisuutta, koska se ei ollut tämän tutkimuksen kysymyksiä. Kuilun välille on paras rakentaa siltaa kummastakin päästä. Kuten johdanto-osassa on todettu, ei testien avulla päästä moitteettoman tarkkoihin mittaustuloksiin. Kuitenkin mittareille saataan asettaa ainakin länsimaissa tiukkoja psykometrisiä laatukriteerejä. Koska psykologit osoittavat tulkitsevansa testituloksia kokonaisvaltaisesti, osana muita asiakkaasta saatavia tietoja (myös Evers ym., 2011; Muniz ym., 2001), ei näitä tuloksia pidä ylikorostaa.

Kolmas alue, jota koskevia ohjeita noudatetaan muita heikommin, on testien kehityksen seuraaminen. Yli puolet psykologeista seuraa käyttämiensä testien kehitystä ja lainsäädännön muutoksia korkeintaan toisinaan. Koska yksittäisen psykologin on oman työnsä ohella työlästä seurata hajallaan olevaa tietoa testaamisesta ja testeistä, on suositeltavaa ammattikunnan tasolla pohtia tahoja ja tapaa jakaa esimerkiksi säännöllisin väliajoin tietopaketteja tästä tärkeästä psykologin työn alueesta.

24.3 Ohjeet toteutuvat eri tavoin sovellusaloilla

Testaamista säätelevät ohjeet toteutuvat eri tavoin eri sovellusaloilla, mikä on luonnollista ja odotettua otettaessa huomioon sovellusalojen erilaiset tutkimusongelmat, olosuhteet, odotukset sekä asiakaskunnat. Tästä syystä on selvää, että myös erityyppisiä ohjeita on jollakin alalla helppompia noudattaa kuin toisella.

Alasta riippumatta luottamuksellisuus ja kokonaisvaltainen arviointi toteutuvat yhtä hyvin. Muun tyyppisissä ohjeissa sovellusalojen väleillä on eroja. Tarkastelussa ei voida yksityiskohtaisesti pureutua kaikkiin näihin eroihin, mutta liitteessä 8 esitetyt tiedot ovat suoraan hyödynnettävissä myös käytännön työtä eri aloilla kehitettäessä. Osaa ohjeista toteutetaan erittäin hyvin, ja näiltä osin poikkeamia myönteiseen suuntaan ei parhaimmin toteutuvien ohjeiden kohdalla juuri ole.

Tässä työssä on pohdittu testien käyttötarkoituksia ja -tilanteita. Esiin on nostettu testauksen tarpeen arviointi ja tavoitteen määrittäminen. Testauksia, joiden tarpeellisuutta psykologi itse epäilee, näytetään tehtävän useimmin koulupsykologisessa työssä. Havainto on ymmärrettävä, kun se yhdistetään tuloksiin koulupsykologien tekemien testausten suuresta määrästä sekä meillä että muualla (esim. Benson & Hughes, 1985; Hutton, Dubes & Muir, 1992; Mardell-Czudnowski, 1996; Smith, 1984; Stinnett, Havey & Oehler-Stinnett, 1994). Toisaalta koulupsykologit hankkivat tunnollisimmin suostumuksen testattavilta kaikkien näiden testausten tekemiseen. Kaikkiaan suostumuksen hankkiminen testattavalta vaihtelee sovellusaloittain varsin paljon. Useimmin se jää hankkimatta kuntoutuksessa, vankeinhoidossa, neuropsykologisessa työssä ja aikuisten mielenterveystyössä. Suostumuksen hankkimista on kuitenkin pidettävä yhtenä keskeisimmistä ohjekohdista, joten siihen on suositeltavaa kiinnittää yhtäläistä huomiota kaikilla sovellusaloilla.

Aiemmin esiin nousut kommunikointi testattavien kanssa vaihtelee myös sovellusaloittain. Selvästi useimmin testattava kuulee oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan työ- ja organisaatiopsykologin tekemässä testauksessa. Samoin tällä alalla kerrotaan testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista kysymyksistä muita useammin. Luultavimmin selityksenä on ainoa testaamista suoraan käsittelevä laki, joka kohdistuu nimenomaan työelämässä tehtäviin testauksiin (Laki yksityisyydensuojasta työelämässä, 2004). Käytettyjen testien valintaa perustellaan testattaville useimmin ammatinvalinnanohjauksessa, joskaan ei sielläkään erityisen usein. Lapsi- tai nuorisoasiakkaiden parissa pääosin toimivilla sovellusaloilla noudatetaan informaation jakamiseen ja kommunikointiin liittyviä ohjeita muita harvemmin. Tutkimus ei eritellyt sitä, jaetaanko informaatiota huoltajille ja/tai testatuille. Joka tapauksessa myös alaikäisille asiakkaille on ohjeiden mukaisessa testauksessa jaettava riittävästi tietoa, asiakkaan omaksuttavissa olevassa muodossa.

Asiakkaan erityistarpeisiin kiinnitetään eniten huomiota kuntoutuksessa, perheneuvonnassa ja psykoterapiassa, ja harvimmin vankeinhoidossa. Asiakaskuntia ajatellen tulos on ymmärrettävä. Kielitaidosta syntyneet vaateet kyetään useimmin huomioimaan neuropsykologisessa testauksessa ja harvimmin psykoterapeuttisessa ja perusterveydenhuollon työssä. Erityisesti perusterveydenhuollon kohdalla tulosta on hyvä pohjata myös kansalaisten tasavertaisen palvelunsaamisen näkökulmasta, joskin asiakasvirran laveus realistisesti tiedostaen.

Psykologit kertovat laativansa raportin testituloksista lähes aina sovellusalasta riippumatta. Ainoastaan ammatinvalinnanohjauksessa raportin laatiminen on harvinaisempaa, mitä havaintoa on hyvä tarkastella yhdessä testien käyttötarkoituksen kanssa. Ammatinvalinnanohjauksessa on muita aloja useammin tavoitteena asiakkaan itseymmärryksen lisääminen, jolloin raportin laatiminen voidaan kokea tarpeettomaksi. Tarve on kuitenkin neuvoteltava yhdessä asiakkaan kanssa. Neuropsykologit toteuttavat palautteenanto-ohjeita useammin verrattuna ammatinvalinnanohjaajiin ja työ- ja organisaatiopsykologeihin. Lausunnon laatimista koskevien ohjeiden toteuttamisessa on huomattava, että palautteen ja lausunnon tulisi saavuttaa myös testattu, mikä ei tulosten perusteella riittävästi toteudu.

Asiakkaan vahingoittamattomuus on yksi olennaisista psykologin työtä ohjaavista eettisistä säännöistä. Psykologit eivät katso testaukseen osallistumisen olleen haitallista millään sovellusalalla, mutta psykoterapia-asiakkaiden kohdalla haitta koetaan mahdolliseksi muita aloja useammin. On mahdollista, että vastaajat arvioivat testausprosessin haitanneen tässä yhteydessä jollakin tavoin hoitoprosessia.

Puutteellisten testien käytön rajoittaminen toteutuu useimmin neuropsykologisessa työssä sekä aikuisten mielenterveystyössä ja harvimmin perusterveydenhuollossa. Neuropsykologit varmistavat lisäksi testien laadun muita useammin. Toisaalta he toteuttavat ohjeita noudattaen testikäsikirjoja heikommin kuin kliinisillä aloilla työskentelevät ja ammatinvalinnan ohjauksessa tai työ- ja organisaatiopsykologian alueella toimivat. Kokonaan testien käsikirjoihin tutustutaan useimmin työskenneltäessä opetustyössä, psykoterapiassa tai työterveyshuollossa. Vanhentuneisiin normeihin joudutaan nojautumaan useimmin neuropsykologian alalla ja vankeinhoidossa. Käytössä olevien testien kehitystä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä seurataan useimmin vankeinhoidossa.

24.4 Kaksi näkökulmaa työ- ja organisaatiopsykologian sovellusalan tilanteeseen

Kuten edellä on havaittu, liikkuvat testaajien ja testattavien arviot parhaimmin ja heikoimmin toteutuvista ohjekokonaisuuksista samoissa teemoissa. Tarkemmin testaajien ja testattavien näkemystä ohjeiden toteutumisesta on tässä aineistossa mahdollista peilata työ- ja organisaatio-

psykologian sovellusalalla muistaen kuitenkin, etteivät näiden osapuolten havainnot koske samaa testausprosessia ja että aineisto on kerätty ainoastaan yhdestä yhtiöstä.

Testaajien arviot ohjeiden toteutumisesta ovat korkeampia kuin testattujen. Testatut kokivat vain kahta ohjetta noudatetun paremmin kuin mitä testaajat itse. Toinen koski testattavan äidinkielen huomioimista ja toinen suostumuksen hankkimista ennen testitulosten luovuttamista eteenpäin. Muiden 26 kohdan testatut katsoivat toteutuneen heikommin verrattuna sovellusalan psykologioiden arvioihin yleisesti, joskin arvioiden erot olivat pääosin kohtuullisen pieniä.

Suurempi näkemysero on kahdeksan ohjeen toteutumisessa. Näiden asioiden toteutumiseen on siksi suositeltavaa kiinnittää huomiota soveltuvuustestausten yhteydessä. Erittäin selkeä ero testattujen ja testaajien vastauksissa tuli esiin ohjeessa luoda testaustilanteen turvallinen ilmapiiri ja vähentää jännitystä. Tämä saattaa vaikuttaa suurestikin testatun yleiseen käsitykseen siitä, miten hän tuli tilanteessa kohdelluksi. Lähes yhtä suuri ero ilmenee osapuolten käsityksissä siitä, oliko testituloksia tulkittaessa otettu huomioon myös muu testattavasta saatavilla oleva tieto. Jos lisätieto otetaan huomioon, on tarpeen tuoda menettelytapa selkeämmin ja eritellymmin ilmi myös tuloksista ja johtopäätöksistä palautetta annettaessa.

Testatut kokivat myös, ettei heiltä ollut niin onnistuneesti hankittu suostumusta testaukseen osallistumisesta tai tietoa testaukseen mahdollisesti vaikuttavista erityistarpeista kuin mitä alan psykologit arvioivat. Muitakin tiedonvaihdon ja kommunikoinnin alle liitettäviä näkemyseroja on. Testatut katsovat, etteivät lausunnot ole niin selkeitä ja ymmärrettäviä, mitä psykologit arvioivat niiden olevan. Samoin testattujen kokemus siitä, että heille kerrottiin selvästi testaamisen tarkoitus, sen eteneminen ja testaukseen valmistautumisohteet tai toisaalta testien valintaperusteet on psykologioiden arvioita heikompi. Psykologit raportoivat selittävänsä testatuille näiden oikeudet ja velvollisuudet paremmin kuin testatut asian kokevat. Psykologit myös katsovat keskusteleveransa testaamiseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista testattavien kanssa paremmin kuin testatut kokevat ohjeen toteutuvan. Tuloksista on summattavissa edelleen perusteet kiinnittää erityistä huomiota testattavien ja testaajien väliseen kommunikointiin.

24.5 Milloin ohjeita noudatetaan riittävästi?

Testausprosessin osapuolilla voi myös olla hyvin erilainen vaatimustason suhteen, milloin tietyn periaatteen tulkitaan toteutuneen riittävästi. Samoin psykologien tiedetään tulkitsevan eri tavoin ohjeiden toteuttamista (Cronbach, 1980; Koretz, 2006; Linn, 2006). Testin käyttäjien, testattavien ja muiden asianosaisten väliset sopimukset ovat lisäksi usein oletuksen tasolla, eikä niitä tuoda kaikilta osin julki. Kaikkien osapuolten odotusten, roolien ja vastuukysymysten selventäminen voi auttaa välttämään väärinkäsityksiä, vahinkoja ja oikeudellisia prosesseja (ITC, 2001). ITC:n (2001) ohjeiston liitteessä B onkin ohjeita testausprosessin osapuolten välisten sopimusten luomiselle.

Myös testien käyttäjien vaatimustaso samoin kuin osaamistaso esimerkiksi testimenetelmien arvioinnissa vaihtelevat. Tulkittavaksi jää aina se, mikä taso on riittävä. Esimerkiksi tietoisesta suostumuksesta saamisesta ovat Fried ja Fisher (2008) todenneet, että sen tulee perustua ymmärrykseen. Mutta millaiseen ymmärrystasoon voidaan tyytyä?

On esitetty, että henkilöt, joilla ei ole aiempaa kokemusta testauksista, hyväksyisivät enemmän ohjeista poikkeamista (Steiner & Gilliland, 2001). Tämän aineiston perusteella ennenkin testattujen henkilöiden yleisarvosana prosessista ei eronnut ensikertaa testaukseen osallistuneiden yleisarvosanasta. Näin ollen ohjeen noudattamisen riittävyys ei vaihdellut testauskokemuksen määrän mukaan.

Eri ohjekohdat ovat tärkeitä eri toimijoiden kannalta. Valmistaja on kiinnostunut testimateriaalien laittomasta kopioinnista, testaaja testin käyttämisestä käsikirjojen mukaisesti, testattu saamansa palautteen ymmärrettävyydestä ja tilaaja siitä, että testillä on onnistuttu mittaamaan käyttäytymistä, josta tietoa tarvitaan. Siksi ohjeiden noudattamattomuuden vaikutusten arviointi on monitahoinen kysymys. Lisäksi testien käyttöä sääntelevissä ohjeissa pätee sama, mitä todetaan Pohjoismaiden psykologien ammattieettisissä säännöissä (Suomen Psykologiliitto, 2006) siitä, että niiden neljä pääperiaatetta ovat aina tiukasti riippuvaisia toisistaan ja että ne voivat tietyissä tilanteissa olla myös ratkaisemattomassa ristiriidassa keskenään.

24.6 Ohjeiden tuntemusta lisäämällä parempaan laatuun

Ohjeiden toteutumisen valiovertailukohteena käytetty ITC-ohjeisto osoittautui suomalaisille psykologeille vieraaksi. Parhaiten tunnettu ohjeisto on Suomen Psykologiliiton yleinen ammatillinen tietopaketti. Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt tunnetaan jonkin verran. Nämä kaksi suomalaista ohjeistoa sisältävät kuitenkin vain vähän suoraan testaamista koskevia ohjeita, joten testien käyttöä säätelevien ohjeistojen tuntemus on vähäistä. Mielenkiintoinen ristiriita on se, että yleisellä tasolla psykologit arvioivat olevansa tarkkaan perillä testaamista sääntelevistä ohjeista ja säännöistä. Vastaustensa perusteella he eivät tätä tietämystä kuitenkaan ole hankkineet yleisimpien ohjeistojen kautta.

Mitä paremmin psykologi kertoo ohjeet tuntevänsä, sitä paremmin hän toteuttaa ohjeita työssäänkin. Saman ovat todenneet aiemmin Elmore, Ekström ja Diamond (1993). Tulos tukee esimerkiksi Muñizin ym. (2001) käsitystä siitä, että testaamisen laatua voidaan parantaa tarjoamalla koulutusta ohjeiden sisällöstä. Havainto on sekä itsestään selvä että mielenkiintoinen. Osa ohjeista on toteutettavissa psykologin työhön sisäänrakennettuina ilman minkäänlaisen ohjeiston lukemista. Tästä huolimatta parempi ohjeistojen tuntemus on yhteydessä niidenkin noudattamiseen. Tulosten pohjalta voidaan silti todeta, että ohjeistoja on tarpeen tehdä psykologeille tutummiksi. Ne tarjoavat jäsenyteen kehikon ja tarkistuslistan testien käytössä huomioitavista asioista.

Ohjeiden seuraaminen voi toisaalta riippua itse ohjeistojen laadusta. Kolme neljästä psykologista ei pidä testaamista säänteleviä ohjeita yleisesti vaikeaselkoisina tai tulkinnanvaraisina, mutta toisaalta neljännes ohjeet sellaisiksi kokee. Tässä ei kuitenkaan pyydetty ottamaan kantaa minkään tietyn ohjeiston, eikä erityisesti ITC:n ohjeiston selkeyteen. Ohjeiden toteuttamisesta muodostuneiden pääkomponenttien avulla voidaan kuitenkin myös tarkastella ohjeiston rakennetta: tukeeko ohjeiston esittämismuoto käytännön hyödynnettävyyttä?

Ohjeiden toteuttaminen ei ole aina yksin testien käyttäjän päätettävissä. Ohjeet voivat jäädä noudattamatta, jos niiden toteuttamisen edellyttämät resurssit puuttuvat. Esimerkiksi Wisen (2006) mukaan ajan ja

resurssien rajallisuus tekevät APA:n standardien noudattamisen testien käytössä ja kehittämisessä aina vain vaikeammaksi. Tässä osoittautui, että yleisesti ottaen työpaikalla koetaan olevan hyvät välineet ja tilat toteuttaa testauksia. Vajaa kymmenes psykologeista kokee resursseissa selviä puutteita. Väline- tai tilanpuutteita ei kuitenkaan pääsääntöisesti koeta esteeksi toimia ohjeiden mukaisesti. Näin ollen ohjeiden noudattamisen ei voida sanoa riippuvan erityisesti näistä ulkoisista puitteista. Kuitenkin myös resurssit ovat yhteydessä kaikkien ohjekokonaisuuksien noudattamiseen. Mitä paremmaksi testaukseen käytössä olevat tilat ja välineet työpaikalla arvioidaan, sitä paremmin toteutuvat kaiken-tyyppiset ohjeet.

Lopuksi on syytä huomauttaa, että ohjeet velvoittavat tässä lähinnä psykologeja. Oletuksena on, että psykologit saattaisivat noudattaa ohjeita paremmin ensinnäkin siksi, että he todennäköisemmin ovat saaneet niistä tietoa ja koulutusta sekä toiseksi siksi, että esimerkiksi pohjoismaisten psykologien ammattieettiset säännöt sitovat vain liiton jäseninä olevia psykologeja, eivät esimerkiksi kauppatieteellisen koulutuksen saaneita konsultteja. Kiinnostavaa on toisaalta, etteivät kaikki testattavat suinkaan olleet selvillä, minkä ammattiryhmän edustaja oli heitä testannut. Lisäksi osoittautui, että psykologien koettiin toteuttaneen paremmin erityisesti informointiin ja kommunikointiin liittyviä ohjeita verrattuna muihin konsultteihin.

24.7 Moninäkökulmainen tutkimus eri sovellusaloilla tärkeää

Jatkotutkimuksissa kiinnostavaa on paneutuminen tarkemmin ohjeiden noudattamattomuuden taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Myös ohjeiden toteutumisen arviointi usean asianosaisen näkökulmasta nimenomaan samasta testausprosessista on suositeltavaa. Tällainen tutkimusasetelma on toteutettavissa lähinnä tapaustutkimuksena, jolloin itsearviointista aiheutuvien vääristymien vaikutus laadun määrittämisessä vähenee, joskaan ei poistu.

Muutamat yksittäiset tulokset herättävät myös kiinnostavia lisäkysymyksiä. Pieni osa testatuista esimerkiksi koki testaukseen osallistumisen olleen vahingollista. Se, millaista haittaa testauksella mahdollises-

ti koetaan olevan, jäi tässä selvittämättä. Lisäksi psykologien aineistos-
sa perusteet käyttää puutteelliseksi arvioituja testejä ovat kiinnostava
tutkimuskohde.

Kaikkein tärkeimpänä jatkotutkimuskohteena pidetään kuitenkin testaa-
misen laadun ja ohjeiden suuntaisen toiminnan tutkimista erityisesti so-
veltuvuusarviointikontekstin ulkopuolella. Tärkeitä ovat asiakasryhmät,
jotka eivät ikänsä, asemansa tai terveydentilansa puolesta ole aktiivisia
palautteen antajia. Eettisesti valveutunutta on huolehtia myös näiden ryh-
mien testauspalveluiden laadun seuraamisesta ja varmistamisesta. Mil-
laiseksi testauksen ja sen laadun kokevat esimerkiksi perheet lapsineen
ja nuorineen, vangit tai kehitysvamma-alan ja hoitolaitosten asiakkaat?
Koska tiedonjakoon ja kommunikointiin koetaan liittyvän selkeitä puutteita,
myös kartoitus siitä, minkälaista tietoa testatut odottaisivat saavansa
lisää tai ovat jääneet ilman, helpottaisi informoinnin kehittämistä.

25 Uskomukset ohjeiden noudattamisen selittäjinä

Tässä tutkimuksessa arvioitiin samanaikaisesti testeihin ja testaamiseen liitetyjä uskomuksia sekä testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista. Varsinaisessa mallintavassa tarkastelussa on nojaututtu Ajzenin (1988 ja 2005) suunnitellun toiminnan malliin. Keskeisimpänä tuloksena mallin mukaisessa tarkastelussa oli, että asenne selittää voimakkaimmin ohjeiden noudattamista testauksissa.

25.1 Usko testaamisen vankkaan perustaan edesauttaa rajoitusten noudattamista

Uskomukset ovat yhteydessä kolmen tyyppisten ohjeiden toteuttamiseen. Jos psykologi uskoo, että testit tuottavat laadukasta tietoa, ja että testaamisella on vankka perusta sekä arvostus, hän noudattaa useammin testin teknisen laadun tuntemusta ja varmistamista koskevia ohjeita. Samoin hän noudattaa näitä ohjeita useammin, kun hän ei usko väitteeseen testien käytännön toimivuudesta ilman tieteellistä näyttöäkin. Toinen ohjekokonaisuus liittyy samaan aihepiiriin, puutteellisten testien käyttöön. Jos psykologi uskoo heikosti testaamisen vankkaan perustaan, mutta vahvasti testien ja testaamisen kontrollointimahdollisuuksiin ja käytännön toimivuuteen, hän useammin valitsee käytettäväksi myös puutteellisia testejä. Näistä tuloksista huomataan, että psykologien uskomukset ovat yhteydessä hänen testivalintoihinsa. Havainto osaltaan selittää, miksi suosituimpien testien joukosta sinnikkäästi löytyy myös testejä, joiden teknisistä tai psykometrisistä ominaisuuksista on kiistaa.

Kolmas uskomuksilla selitettävissä oleva ohjekokonaisuus on arviointitarvelähtöisen testien käytön noudattaminen. Viisi kuudesta uskomuskokonaisuudesta on yhteydessä näiden ohjeiden parempaan toteutumisi-

seen. Jos psykologi uskoo testaamisella olevan vankan perustan ja testeillä saatavan laadukasta tietoa, hän perustaa useammin testauksensa arviointitarpeen harkintaan. Kiinnostava on tällöin havainto, että testejä ja testaamista kohtaan tunnettu arvostus puolestaan on yhteydessä vähäisempään arviointitarpeen puntarointiin. Siten psykologin luottamus testien taustaan ja antamaan tietoon tukee hyvää, tarpeeseen perustuvaa harkintaa testausta suunniteltaessa, mutta yleinen testien käytön korkea arvostus voi laskea kynnystä ryhtyä myös testaukseen, jonka tarvetta ei ole välttämättä harkittu.

Tämä ei tarkoita, että testaus olisi esimerkiksi vahingollinen. Edellä havaittiin myös, että testaamisen arvostus on yhteydessä käytetyn testin teknisen laadun tarkempaan varmistamiseen. Kun lisäksi teknisten rajoitusten noudattaminen on heikoimmin toteutuvia ohjekokonaisuuksia, on tarpeen korostaa, että uskomukset testien tuottaman tiedon laadusta ja testaamistoiminnan vankasta perustasta tukevat heikkolaatuisten testien käytön välttämistä.

25.2 Suunnitellun toiminnan mallissa uskomukset selittävät voimakkaimmin ohjeiden noudattamista

Varsinaisessa mallintavassa tarkastelussa nojaututtiin Ajzenin (1988 ja 2005) suunnitellun toiminnan malliin, jota on sovellettu vastaavasti aiemmin muun muassa tietoturvaohjeiden noudattamiseen (Lee & Lee, 2002; Siponen, 2000; Ukkola, 2008). Tässä oltiin kiinnostuneita, millä tavoin testaamisohjeiden noudattaminen on yhteydessä uskomuksiin testeistä ja niiden käytöstä. Samalla tarkasteltiin, kuinka hyvin suunnitellun toiminnan malli selittää testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista psykologisia testejä käytettäessä.

Tässä voimakkaimmin aikomusta noudattaa ohjeita selittää käyttäytymisuskomuksista summautuva asenne. Subjektivisen normin ja havaitun kontrollin selitysvoimakkuudet ovat selvästi pienemmät ja keskenään saman vahvuiset. Aiemmin on havaittu asenteen selittävän voimakkaimmin myös tietoturvaohjeiden noudattamista (Ukkola, 2008). Subjektivisen normin on puolestaan arvioitu olevan mallin komponenteista heikoiten käyttäytymistä ennustava muuttuja (Crano & Prislin, 2006), mikä ei tässä toteutunut. Näin ollen pyrittäessä parantamaan ohjeiden noudattamista on otettava huomioon testaajien uskomukset ohjeiden noudattamisesta.

Suunnitellun toiminnan malli sopi hyvin selittämään psykologien testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamista. Ajzen (1991) on itse kannustanut sovittamaan suunnitellun toiminnan malliin myös uusia selittäviä komponentteja. Rakenneyhtälömalleihin eivät sopineet selittäjiksi kokeillut lisäkomponentit (ohjeistojen tuntemus, testattavien määrä ja psykologien uskomuskokonaisuudet). Siten kokeilluista malleista suunnitellun toiminnan mallia noudattava, kolmen komponentin malli osoitautui selvästi parhaaksi.

Selittävien komponenttien (asenne, normi ja hallinta) yhteydet ovat selvästi voimakkaammat aikomukseen kuin suoraan käyttäytymiseen, kuten mallissa oletetaan. Aikomus noudattaa ohjeita puolestaan korreloi raportoituun käyttäytymiseen kohtalaisesti ($r = 0,45$). Aikomus selitti tässä 20 % käyttäytymisen vaihtelusta, kun aiemmin on havaittu, että aikomus ennustaa keskimäärin noin 28 prosenttisesti toimintaan ryhtymistä (Crano & Prislin, 2006).

Muita suunnitellun toiminnan mallin laajentamiseen sovitettuja komponentteja ovat olleet ainakin moraalinen normi, odotettu katumus ja tottumukset (Manstead & Parker, 1995; Åberg, 2001), ohjeita noudatettaessa niiden käytön helppous (Ukkola, 2008) sekä identiteetti / roolikäyttäytyminen (Armitage & Conner, 1999a; 1999b; Sparks & Guthrie, 1998; Terry, Hogg & White, 1999). Näistä tutkimuksista on jatkossa poimittavissa kiinnostavia lähtökohtia tutkittaessa työohjeiden noudattamista suunnitellun toiminnan mallin avulla.

25.3 Ohjeiden noudattamiseen suhtaudutaan myönteisesti

Psykologit pyrkivät vahvasti noudattamaan ohjeita työssään. Tämä intentio on tärkeä, sillä aikomus on yhteydessä myös todelliseen käyttäytymiseen (Ajzen, 1988, 2005; Grano & Prislin, 2006). Aikomus noudattaa ohjeita oli tässä aavistuksen korkeampi kuin raportoitu noudattaminen.

Psykologit myös asennoituvat myönteisesti testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamiseen työssään. Ohjeiden noudattaminen koetaan sekä tärkeänä että hyödyllisenä. Ohjeiden vastaisesti tarkoituksella ja harkiten kertoo toimivansa ani harva psykologi. Toisaalta joka kymmenes psykologi kokee ohjeiden noudattamisen tarkasti omassa työssään mahdollotomana ja kokee, ettei hän voi itse valita, miten asian suhteen toimii.

Subjekttiivinen normi vastaa tässä sosiaalista painetta toimia oman sovellusalan kollegoiden kanssa samansuuntaisesti testaamisesta annettujen ohjeiden toteuttamisessa. Sen arvo on vahvaa keskitasoa. Näin saman sovellusalan kollegoiden toiminta ja suhtautuminen ovat yhteydessä psykologin ratkaisuun toimia ohjeiden suuntaisesti. Tämä motivaatio toimia vertaishenkilöiden ja -ryhmien ajatusten mukaisesti on ratkaisevaa sosiaalisen paineen yhteydessä (Ajzen & Fishbein, 1980).

Psykologit eivät koe, että mahdollisuus hallita ohjeiden noudattamista olisi vahva niiden toteuttamiseen vaikuttava tekijä, sillä havaittu kontrolli-komponentti sai tässä matalimman arvon. Molemmat tässä kysytyt esteet ohjeiden noudattamisessa (kiire ja puuttuvat resurssit) ovat yhteydessä kontrollin kokemukseen. Havaitusta hallinnan mahdollisuudesta on todettu, että jos ihminen uskoo, ettei hänellä ole mahdollisuutta toimia aikomuksensa mukaisesti, ei hänelle siten synny toiminnan aikomustakaan, vaikka hän asennoituisi myönteisesti tai kokisi sosiaalista painostusta toiminnan suuntaan (Ajzen, 2005). Tältä osin hallinta-komponentin tutkiminen tarkemmin ohjeiden noudattamisen näkökulmasta on tärkeää.

Suunnitellun toiminnan mallia koskevat tulokset kertovat myös siitä, millaiset asiat psykologeille ovat tärkeitä testien käytössä. Esitetyistä viidestä vaihtoehdosta psykologit pitävät hyvin tärkeänä testattavien oikeuksien toteutumista, testaamisen laatua ja testitulosten luotettavuutta sekä mahdollisuutta joustaa sekä yksilöllistää testauksia. Testattavien oikeuksien turvaamisen tärkeydestä kaksi kolmesta psykologista on täysin samaa mieltä, mitä voidaan pitää erittäin myönteisenä, nostivathan testatut aiheen uskomustensa yhteydessä selvästi esiin. Myös testaamisen yleinen uskottavuus koetaan melko tärkeäksi mutta sen sijaan testaamisen vaivattomuus jää tärkeydessä muista kauas taakse. Ohjeiden tarkan noudattamisen nähdään todennäköisimmin parantavan testausprosessien laatua ja testitulosten luotettavuutta, testattavien oikeuksien toteutumista sekä testaamisen yleistä uskottavuutta.

25.4 Työkokemus keskeistä ohjeiden noudattamisessa

Psykologin työkokemus vaikuttaa myönteisesti moniin ohjeiden noudattamiseen yhteydessä oleviin tekijöihin. Mitä kokeneempi psykologi, sitä vahvemmin hän pyrkii ohjeiden noudattamiseen ja sitä tärkeämpänä ja hyödyllisempänä hän noudattamisen kokee. Halu toimia omien

kollegoiden kanssa samansuuntaisesti lisääntyä kokemuksen myötä, samoin kollegoiden arvostus ohjeiden noudattajina ja noudattamisen arvostajina lisääntyvät. Kokemattomat taas uskovat enemmän omien mahdollisuuksiensa ja työpaikan resurssien estävän ohjeiden suuntaista toimintaa. Samalla kokemattomimmat katsovat ohjeiden tarkan noudattamisen vähentävän testaamisen joustavuutta ja yksilöllistämistä. Samoin he raportoivat useammin rikkovansa ohjeita harkiten. Kuitenkin kokemattomimmat näkevät, että ohjeiden tarkka noudattaminen parantaisi testausprosessien laatua ja tulosten luotettavuutta.

Kaikkia ohjekokonaisuuksia toteutetaan paremmin työvuosien lisääntymässä. Eniten työkokemus edistää testin teknisen laadun arviointiin ja varmistukseen liittyvien ohjeiden noudattamista ja testauksen tarvearviota. Vähiten työkokemus vaikuttaa, kun kyseessä on puutteellisten testien käytön välttäminen. Testaamisen määrä on yhteydessä vain siihen, että vähiten testaavat ilmoittavat arvioivansa testien teknistä laatua harvemmin.

Tulokset ovat kiinnostavia, sillä yhtä lailla voidaan ajatella, että kokemus ja työssä muovautuva, henkilökohtainen toimintatapa voivat antaa perusteita ohjeiden joustavammalle noudattamiselle. Tässä kuitenkin kokemattomimmat, joilla voi olettaa vielä olevan tarvetta nojautua ohjeistoihin, arvostivat niitä vähemmän. Yksi selitys voi piillä siinä, että ohjeistoja laativat useimmiten hyvin kokeneet ammattilaiset. Heidän ohjeistoihin keräämänsä tieto vastaa siis luultavammin juuri kokeneiden psykologien näkemystä hyvistä käytänteistä ja tärkeistä aspekteista.

Yleisesti pyrkimyksessä noudattaa ohjeita ei ollut suuria eroja eri sovel-lusaloilla toimivien välillä, ja ohjeiden noudattamisen hyödyllisyydestä näytetään myös ajateltavan samankaltaisesti. Joitakin kiinnostavia eroja sovellusalojen väleillä oli. Ohjeiden tarkka noudattaminen koetaan mahdottomimpana neuropsykologisessa ja koulupsykologisessa työssä ja mahdollisimpana kliinisessä työssä, perheneuvonnassa ja ammatin-valinnanohjauksessa. Ohjeiden toteutumista parannettaessa onkin tarpeellista aluksi selvittää, millaisten ohjeiden toteuttaminen kyseisessä kontekstissa koetaan hankalimmaksi ja miksi.

26 Ohjeiden noudattaminen, odotukset ja suullinen palaute rakentamassa hyvää loppuvaikutelmaa

Testattujen kokemuksia soveltuvuustestauksesta kuvaavat tässä kaksi muuttujaa, joista toinen ilmaisee testausprosessin sujumista kokonaisuutenaan ohjeiden suuntaisesti (yleisarvosana). Toinen kokonaisuus kuvaa testatulle jäänyttä loppuvaikutelmaa. Seuraavassa tarkastellaan ensin uskomusten yhteyttä yleisarvosanaan ja loppuvaikutelmaan sekä erilaisten välittävien tekijöiden yhteyttä niihin ja lopuksi tarkastellaan syntyneitä rakenneyhtälömallia.

26.1 Turvallisuus ja yleinen luottamus liittyvät testauskokemuksiin

Ohjeiden toteutumiselle annettu yleisarvosana on yhteydessä testatun turvallisuususkomuksiin sekä hänen testaamista kohtaan tuntemaansa luottamukseen. Samat kokonaisuudet selittävät voimakkaimmin myös testattavalle jäänyttä loppuvaikutelmaa. Näin ollen turvallisuutta ja yleistä luotettavuuskuvaa koskevat uskomukset nousevat keskeisinä esiin. Pohdittaessa psykologisten testien käytön mielikuvaa tai imagoa onkin olennaista huomata näiden uskomusalueiden merkitys.

Turvallisuususkomukset ovat yhteydessä ohjeiden toteutumisen kokemiseen informoinnissa ja kommunikoinnissa, luottamuksellisuudessa ja vahingoittamattomuudessa, testausjärjestelyissä ja -ilmapiirissä, keskusteluyhteydessä testaajan kanssa, testauksesta sopimisessa sekä testauksen vakuuttavassa perustelussa. Vaikutuksen suunta voi kulkea tietysti molempiin suuntiin: turvallisuususkomuksista kokemuksiin tai hyvistä kokemuksista vahvempiin turvallisuususkomuksiin. Olipa

suunta kumpi tahansa testattujen turvallisuuskokemuksen tukeminen ja synnyttäminen on tämän tutkimuksen esiin nostama, toistaiseksi paljolti unohdettu aspekti.

Rakenneyhtälömalliin turvallisuususkomukset eivät kuitenkaan sovi selittämään loppuvaikutelmaa. Ainoa malliin sopiva uskomuskokonaisuus on psykologisia testejä ja testaamista kohtaan tunnettua luottamusta heijastava kokonaisuus. Rakenneyhtälömallinnus antaa viitteitä siitä, että vaikutus etenisi nimenomaan kokemuksesta uskomuksiin. Näin testausprosessin ohjeiden mukaisesti toteutetut osa-alueet jättävät testatulle hyvän loppuvaikutelman, joka saa hänet luottamaan vahvemmin psykologisiin testeihin ja testaamiseen.

Toisaalta loppuvaikutelmaa selittävän yleisarvosanan selittäjinä turvallisuususkomukset ovat keskeisiä. Regressioanalyysit viittaavatkin siihen suuntaan, että turvallisuususkomukset saattavat saada aikaan myönteisempiä havaintoja ja kokemuksia testausprosessista. Tämä puolestaan on yhteydessä loppuvaikutelmaan, joka taas heijastuu koko testaamista kohtaan tunnettuun yleiseen luottamukseen.

26.2 Välittävät tekijät vaikeuttavat testauskokemuksen kohentamista

Kirjallisuudessa on havaittu useiden välittävien tekijöiden olevan yhteydessä testaukseen osallistuneiden kokemuksiin (ks. Taulukot 18.1 ja 18.6). Ongelmana on ollut, ettei näitä tekijöitä ole päästy tutkimaan samassa kokonaisuudessa. Tässä analysoitiinkin erilaisia tekijöitä useilla eri tavoilla ja lopuksi niitä sovitettiin samaan malliin.

Tulokset osoittavat, että kokemusten ketju vaikuttaa uusiin kokemuksiin. Testattujen aiempien kokemusten määrä ja laatu ovat yhteydessä tässä tutkitusta testausprosessista tehtyihin havaintoihin. Vastaajat, joiden aiemmat testauskerrat olivat kokemuksina olleet kielteisiä, kokivat testausjärjestelyt ja -ilmapiirin, luottamuksellisuuden ja vahingoittamattomuuden toteutuneen nytkin heikommin. Mikäli henkilöllä ei ollut ennakkotietoa testauksista, hän koki testauksen ja testien valinnan tulleen heikommin perustelluksi. Kyse voi olla joko siitä, että tietoa olisi sen puuttumisen vuoksi kaivattu enemmän tai siitä, että annettua tietoa oli vaikeampi tavoittaa puuttuvan tietopohjan vuoksi.

Myös aiempien testausten antamien tulosten osuvuus on yhteydessä myöhempiin kokemuksiin. Mikäli vastaaja oli kokenut aiemman testilausunnon kuvanneen häntä huonosti tai korkeintaan sattumanvaraisesti, hän arvioi testauksen ja testien valinnan vakuuttavan perustelemisen sekä suullisen palautteenannon toteutuneen tässäkin huonommin. Aiempien soveltuvuusarviointien seurauksena tehdyt valintapäätökset työpaikan saamisesta eivät sen sijaan olleet yhteydessä testattujen uusiin havaintoihin.

Oman kokemustaan vuoksi henkilöillä on erilaiset ennako-odotukset testaukseen saapuessaan. Nämä ennako-odotukset ovat yhteydessä myös monien ohjeiden toteutumiskokemukseen. Myönteisin odotuksien testaukseen tulleet kokivat informoinnin ja kommunikoinnin, testausjärjestelyiden ja -ilmapiirin, testauksen ja testien vakuuttavan perustelun, luottamuksellisuuden ja vahingoittamattomuuden toteutuneen paremmin kuin kielteisillä tai neutraaleilla odotuksilla tulleet. Kielteisesti orientoituneet kokivat lisäksi suullisen palautteen annossa onnistutun heikommin kuin mitä neutraaleilla tai positiivisilla odotuksilla tulleet. Kiinnostava kysymys on, millä tavoin informoinnilla voidaan vaikuttaa ennako-odotuksiin ja sitä kautta myös kokemuksen myönteisyyteen?

Yleisarvosanaa ohjeiden toteutumisesta selittävät ennako-odotukset, tyytyväisyys omaan suoriutumiseen, valintapäätös ja ennakkotiedot. Nämä kaikki tekijät ovat sellaisia, joihin testaajalla on mahdollisuus vaikuttaa vain välillisesti. Ennakkotietoihin voidaan haluttaessa vaikuttaa esimerkiksi jakamalla testaukseen tuleville jo etukäteen luettavaksi informaatiota. Välillisesti testaaja voi myös pyrkiä vaikuttamaan kokemukseen esimerkiksi kannustamalla testattavia testauksen kuluessa tai antamalla välitöntä myönteistä palautetta suoriutumisesta. Jos ajatellaan, että kokemusta halutaan kohottaa, on tilanne kuitenkin varsin haastava, sillä ainakin valintapäätös on testaajan ulottumattomissa.

26.3 Testausprosessin laatu ja suullinen palaute selittävät testatulle jäävää loppuvaikutelmaa

Koska käytettävissä ei ollut aiempaa mallia loppuvaikutelmaan yhteydessä olevien tekijöiden keskinäisistä suhteista, tehtiin useita kokeilevia analyysejä sopivimman mallin löytämiseksi. SEM-analyyseissä tarkasteltiin sekä selittäjien keskinäisiä yhteyksiä että myös uskomuksista

muodostuneiden kokonaisuuksien mahdollista sopivuutta malleihin. Muodostettu malli on SEM-analyysin tunnuslukujen perusteella sopivuudeltaan erittäin hyvä. Malliin sopivat kuusi tekijää selittävät 53 % testauksesta jääneen loppuvaikutelman vaihtelusta.

Testausprosessin jättämää loppuvaikutelmaa selittävät sen koettu laatu, toisin sanoen testaamisesta annettujen ohjeiden suuntaisesti toteutettu testaustapahtuma ja testatun ennakko-odotukset. Lisäksi selittäjiä ovat hänen motivaationsa suoriutua tilanteessa hyvin ja tyytyväisyytensä omaan suoriutumiseensa, soveltuvuusarviointia seurannut valintapäätös sekä suullisen palautteen saaminen testauksesta. Tässä on hyvä todeta, että kirjallinen palaute ei sopinut selittäjien joukkoon, minkä voidaan katsoa korostavan nimenomaan suullisen palautteen merkitystä hyvää loppuvaikutelmaa tavoiteltaessa.

Testaajien näkökulmasta tuloksessa on useita kiinnostavia kohtia. Ensinnäkin testauksen suorittaminen ohjeiden mukaisesti laadukkaasti jättää testatulle paremman loppuvaikutelman. Toiseksi suullisen palautteen saaminen kohentaa myös loppuvaikutelmaa. Suullisen palautteen merkitystä ei vielä ole kaikissa testauksissa otettu huomioon. Kirjallinen palaute, käytännössä asiakkaalle toimitettu kopio laaditusta lausunnosta tai yhteenvedosta, saatetaan kokea riittävänä täyttämään asiakkaan tiedonsaantioikeudet ja toisaalta tehokkaana oman työajan hallinnan kannalta. Suullinen palaute tarjoaa kuitenkin testatulle huomattavasti paremman mahdollisuuden selkeästi ymmärtää testien tuottamat tiedot ja niiden avulla tehdyt johtopäätökset. Kunnianhimoisesti palvelun laatuun suhtauduttaessa voidaankin nähdä koko prosessin laadun koetinkivenä nimenomaan tulosten läpikäyminen keskustellen.

Ohjeiden noudattaminen ei siis ole eduksi vain psykometrisestä tai oikeudellisesta näkökulmasta, vaan myös testaamisesta ja palvelutapahtumasta jääneen mielikuvan kannalta. Loppuvaikutelmaa synnyttämässä on kuitenkin myös tekijöitä, joihin testaaja ei voi suoraan vaikuttaa, kuten ennakko-odotukset, valintapäätös tai tyytyväisyys omaan suoriutumiseen. Aiemmat ratkaisut työpaikan saamisesta tai saamatta jäämisestä sen sijaan eivät ole yhteydessä testatun tekemiin havaintoihin uudessa testausilaisuudessa, joten tämänkaltaisia vaikutuksia vastaan ei testajan tarvitse taistella pyrkiessään luomaan myönteistä mielikuvaa.

Vaikka uskomukset ovat yhteydessä kokemuksiin, monien välittävien tekijöiden vaikutus on niiden selitysvoimaa vahvempi. Näin testauksen laatukokemus muodostuu monimutkaisesta, osittain ketjumaisesta verkosta, jonka joihinkin solmukohtiin testien käyttäjä voi vaikuttaa, toisiin taas ei.

Testatun uskomusten sovittaminen samaan malliin muiden välittävien tekijöiden kanssa on osoittautunut haasteelliseksi. Erityisesti mittausajankohta on herättänyt ongelmallisia kysymyksiä. Jotta testauskokemuksen vaikutus kyettäisiin huomioimaan, olisi uskomukset ja asenne mitattava sekä ennen että jälkeen testauksen. Jälkeen tehdyn mittauksen sijoittaminen testauksen ja tuloksista tehtävän päätöksen väliin on myös mielenkiintoinen vaihtoehto. Jälkikäteen tehdyllä mittauksella ei voida arvioida, vaikuttivatko henkilön aiemmat uskomukset hänen tekemiinsä havaintoihin ja saamaansa kokemukseen, vai muovasiko testauskokemus hänen uskomuksiaan. Näiden kysymysten selvittäminen vaatii jatkossa tutkimusasetelmia, joissa kausaaliteetti on mahdollista havaita.

27 **Psykologisen testaamisen laatu Suomessa**

Tässä tutkimuksessa on käsitelty testien käytön laatua, sitä edistäviä tekijöitä, testaamista palvelu- ja vuorovaikutuslähtöisenä toimintana sekä testaamisen mielikuvaa. Seuraavassa pohditaan yhteenvedonmaisesti, millaisena suomalaisen psykologisen testien käytön laatu näyttäytyy tämän tutkimuksen tulosten valossa.

Tässä lähdettiin siitä, että ohjeita noudattamalla on mahdollista toteuttaa eettisesti ja käytännössä laadukkaita testausprosesseja ja samalla kiinnittää huomiota myös psykometris-teknisen laadun toteutumiseen. Tällöin voidaan ottaa huomioon sekä perinteisesti painotettu psykometrinen laatu että uudempi sosiaalisia vuorovaikutusprosesseja korostava laatu (ks. Derous, Born & De Witte, 2004; Derous & De Witte, 2001; Herriot, 1989; Iles, 1999). Tässä tutkimuksessa laadun mittapuuksi valittiin ITC:n (2001) kansainvälisessä konsensuksessa laaditut ohjeet. Laadun mittana on mahdollista käyttää monia muitakin ohjeistoja tai mittapuita. ITC-ohjeiston lähtökohtana on, että pätevä testien käyttäjä toimii ohjeiden mukaisesti. Näin ollen ohjeiden toteutumista kuvaavista tuloksista on tehtävissä myös päätelmiä testaajien pätevyydestä.

Laatuun liitetään tässä myös psykologisten testien eettisesti moitteeton käyttö, johon on alettu kiinnittää yhä enemmän tutkimuksellista huomiota (esim. Camara, 1997; Leach & Oakland, 2007). Eettisten ohjeiden vaikutus ammattikäytäntöihin on nostettu myös yhdeksi testien käytön tutkimuksessa tarpeelliseksi aiheeksi (Leach & Oakland, 2007). ITC-ohjeisto on jaettu eettiseen ja käytännölliseen osaan. Psykologien arvioinneissa nämä osa-alueet toteutuvat yhtä hyvin. Sen sijaan testatut kokevat eettisten ohjeiden toteutuvan selvästi paremmin kuin käytännöllisten ohjeiden.

27.1 Testatuilla myönteiset testauskokemukset

Testattujen kokemukset välittävät kokonaisuudessaan myönteistä kuvaa testausten laadusta sekä tässä tutkitusta testausprosessista että myös heidän aiemmista psykologisista testauksistaan. Myönteisestä kokemuksesta kertovia tuloksia on useita. Testatuille jääneen kokemuksellisen loppuvaikutelman arvo ylitti neljän (asteikolla 1–5) ja oli siten jonkin verran ohjeiden toteutumista kuvaavaa yleisarvosanan keskiarvoa (3,7) korkeampi. Lähes kaikki vastaajat pitivät testauskokemusta sellaisena, että he olisivat valmiit osallistumaan vastaavaan testaukseen uudelleenkin. Varmaa kieltäytymistä ei ilmaissut yksikään testattu. Valtaosa oli myös valmis suosittelemaan osallistumista muillekin. Vastaajien kokemukset ovat pääosin olleet myönteisiä myös niistä testauksista, joihin he ovat aiemmin osallistuneet. Vain viidellä prosentilla kokemukset ovat olleet kielteisiä. Soveltuvuustestaukseen aiemmin osallistuneet kokevat testitulosten kuvanneen heitä ja heidän suoriutumistaan vähintäänkin melko hyvin. Ainoastaan 3 % arvioi osuvuuden huonoksi.

Testatuilla oli kokemus- ja tietotaustansa kautta erilaiset ennako-odotukset testitulaisuuteen tullessaan. Keskimäärin odotukset painottuivat selvästi myönteiseen suuntaan. Kysyttäessä näiden odotusten realisointumista lähes neljä viidestä totesi kokemuksen olleen myönteinen ja arvio myönteisyydestä myös nousi verrattuna odotuksiin. Näin testaus oli tälläkin mittarilla tarkasteltuna onnistunut hyvin. Vastaajissa oli tasaisesti sekä työpaikan saaneita että saamatta jääneitä. Näin testausprosessin lopputulos ei vaikuttanut itse kokemuksen arviointiin.

27.2 Laatu ohjeiden toteutumisella mitattuna hyvää joskin vaihtelevaa

Testausten laatu mitattuna ohjeiden toteutumisella on hyvä, joskin eri osa-alueiden ja sovellusalojen välillä on eroja. Ohjeiden toteutumista on tässä tutkimuksessa mahdollista ristivalottaa sekä testaajien että testattavien näkökulmista toisin kuin kokemuksellista laatua, josta tietoa saatiin vain testatuilta. Testatut kokevat testauksen toteutuneen ohjeiden suuntaisesti keskimäärin hyvin ($x = 3,7/5$). Selvästi useampi ohjekohda toteutuu testattavien mielestä hyvin kuin heikosti. Psykologit kertovat toteuttavansa kysytyistä ohjekohdista yli puolta joko aina tai

useimmiten ja ainoastaan kahta ohjekohtaa raportoidaan noudatettavan korkeintaan joskus.

Laatu näyttyy ohjeiden noudattamisen perusteella parempana psykologien kuin testattujen vastauksissa. Samaa kertoo yleisarvosana, joka on laskettu vertailukelpoisista ohjekohdista molempien osapuolten vastauksista. Tietoa testausprosessin laadusta on jatkossakin suositeltavaa mitata usean asianosaisen näkökulmasta. Testien käyttäjän käsityksen mukaan ohjeiden suuntainen toiminta ei välttämättä avaudu testattavan tai hänen edustajiensa näkökulmasta laadukkaana, ja päinvastoin laadukkaana koettu testausprosessi ei aina ole toteutettu testien käytön edellyttämällä tarkkuudella tai vakioisuudella. Joka tapauksessa toistaiseksi asiakkaiden havainnot ja kokemukset psykologisten palveluiden ja erityisesti testaamisen laadusta ovat tutkimuksessa jääneet täysin sivurooliin. Lieneekö mitään muuta asiakaspalveluksi mielletävää palvelua tutkittu imago- ja markkinointikonsultoinnin luvatussa ajassa vähemmän?

Psykologit noudattavat ohjeita keskimäärin kokonaisuudessaan useimmiten ja 58 % psykologeista noudattaa ohjeita oman arvionsa mukaan joko useimmiten tai aina. Pohdittavaksi jää, onko ohjeiden noudattaminen työssä ”useimmiten” riittävää? Mahdollisuutta ja tarvetta noudattaa testaamisesta annettuja ohjeita tinkimättömästi on käsitelty laajemmin Johdannon luvussa 5.6. Tässä todetaan, että ensinnäkin ohjeita vain joskus noudattavia oli aineistossa erittäin vähän. Toiseksi, ottaen huomioon em. pohdinnan, voidaan kohtuudella sanoa, että laajan ja monitasoisen ohjeiston täydellinen noudattaminen ”aina” lienee inhimillisesti mahdotonta. Lisäksi yksittäiset ohjekohdat ovat sekä konkreettisuudesta merkittävyystasoltaan erilaisia, mitä ei tässä huomioitu esimerkiksi pyrkimällä painottamaan ohjekohtia eri tavoin. Kolmanneksi on kuitenkin muistettava, että tässä tieto on hankittu itseraportoinnin avulla, jolloin yhtä inhimillistä on arvioida omaa toimintaa aavistuksen ylimyönteisesti. Toisaalta itsereflektointia toteuttivat psykologit, joille asia on tumpaa kuin mitä se olisi monille muille ammattikunnille.

Toisenlainen tapa tarkastella testausprosessin laatua voi testattujen mielestä olla hänen oma onnistumisensa testauksessa. Tällöin kyseessä on itse tavoitteen saavuttaminen: hyvä suoriutuminen testaustilanteessa sekä haetun työpaikan saaminen. Tulokset osoittavat valintapäätöksen olevan yhteydessä toisaalta kokemukseen luottamuksellisuuden ja

vahingoittamattomuuden toteutumisesta ja toisaalta kirjallisessa palautteenannossa onnistumisesta. Valitsematta jääneet kokevat näiden ohjeiden toteutuvan heikommin kuin valitut. Kiinnostava havainto on, että valintapäätös ei heijastunut useamman ohjekokonaisuuden toteutumisen kokemukseen. Soveltuvuusarviointien seurauksena aiemmin tehdyt valintapäätökset työpaikan saamisesta eivät olleet yhteydessä testattujen uusiin kokemuksiin tai havaintoihin lainkaan. Tyytyväisyys omaan suoritukseen testauksessa oli yhteydessä testausjärjestelyjen ja -ilmapiirin sekä testauksen vakuuttavan perustelun paremmaksi kokemiseen. Tämä havainto antaa uskoa sille, että laadukkaasti toteutetut soveltuvuustestaukset voivat jättää testattavalle myönteisen loppuvaikutelman silloinkin, kun hän ei onnistu saamaan hakemaansa työtehtävää.

27.3 Ohjeiden noudattamisen valvonnan lisäämiseen ei tarvetta

Laadittuja ohjeita noudatetaan testien käytössä Suomessa varsin hyvin, vaikka parannettavia kohtia on. Havainto on myönteinen myös suhteutettuna eurooppalaisten psykologien osin lisääntyneeseenkin huoleen testien käytössä ilmenevistä ongelmista (Evers ym., 2011). Eversin ym. (2011) tutkimuksessa havaittiin testeistä saadun koulutuksen ja tiedon lisääntyneen, joten tutkijat päättelivät tämän aiheuttaneen myös ongelmien tiedostamisen kasvun, joskaan he eivät kiistäneet ongelmien ja niiden korjaustarpeiden olemassaoloa.

Joissakin yhteyksissä (esim. Muniz ym., 2001; Poortinga ym., 1982) on nostettu esiin tarve lisätä psykologista testaamista säätelevää lainsäädäntöä tai muita standardeja (esim. ISO 2010a ja 2010b). Myös lehtiotsikoissa näitä asioita nostetaan aika ajoin esiin. Tämän tutkimuksen perusteella lainsäädännön riittämättömyys ei noussut huolenaiheena esille. Lainsäädännön lisäämistä lieneekin tarpeen pohtia erityisesti, jos alan omavalvonnan havaitaan ontuvan. Tämän tutkimuksen perusteella tällaista johtopäätöstä ei voida tehdä. On kuitenkin todettava, että psykologisen testaamisen kokeminen turvalliseksi osoittautui testattavien näkökulmasta tärkeäksi aspektiksi, joten siitä on testauksissa huolehdittava entistäkin enemmän.

Ohjeiden toteutumisen seuranta perustuu nykytilanteessa psykologien ammatilliseen reflektiokykyyn. Ammatillinen reflektio on tärkeä käsite

psykologin työssä. Se heijastuu tiiviisti myös testaamisesta annettujen ohjeiden noudattamiseen, erityisesti ohjeiden noudattamisessa ilmenevien virheiden havaitsemiseen. Ammatillinen reflektio liittyy kiinteästi myös havaittujen puutteiden korjaamiseen ja ammatilliseen kehittymiseen, eikä sen merkitystä siten voi liikaa korostaa.

Omavalvonnaksi voidaan laskea myös kollegiaalinen valvonta, jota toteutetaan sekä työyhteisöissä että ammattieettisessä lautakunnassa. Sosiaalisen paineen (subjektiivisen normin) todettiin tässä olevan yhteydessä ohjeiden toteuttamiseen, joskin selitysaste jää selvästi asenteen selitysvoimaa heikommaksi. Pohjoismaiden ammattieettisissä säännöissä (Suomen Psykologiliitto 2006) kannustetaan sekä oma-aloitteiseen että kollegiaaliseen valvontaan. Valvonnan ja reflektoinnin ohella tutkimus osoittaa ohjeiden tuntemuksen sekä testaamiseen käytössä olevien resurssien olevan yhteydessä parempaan ohjeiden toteutumiseen.

Psykologisen testaamisen vaatima pätevyys sertifiointikeskusteluineen herättää kysymyksen mahdollisuudesta ylipäänsä käyttää testauksissa avustavaa henkilöstöä. Hall, Howerton ja Bolin (2005) laativat perusteellisen katsauksen Yhdysvalloissa laadituista ohjeistoista keskittyen avustajakysymykseen. Lopputulemana Hall, Howerton ja Bolin (2005) totesivat olevan eettisesti kyseenalaista käyttää testaamisessa (edes testin esittämisessä tai pisteyttämisessä) avustajia, joilla ei ole sitä pätevyyttä, joka testien käyttäjiltä vaaditaan.

Testien käytön sääntelyä pohdittaessa on tarpeen myös huomioida mitä luvussa 5.6 esitettiin mahdollisuuksista noudattaa ohjeita täydellisesti. Asiantuntijan työlle on tyypillistä epävarmuus, monimutkaisuus, epävakaisuus, ainutlaatuisuus ja arvokonfliktit (Schön, 1983). Nämä ominaisuudet ovat helposti havaittavissa psykologin työssä testejä käytettäessä. Samoin asiantuntijat toimivat tilanteissa, joita on vaikea ennakoita ja joihin liittyy usein erilaisia arvokonflikteja esimerkiksi ympäristön tai yhteiskunnan odotuksista johtuen (Tiuraniemi, 2002). Moniasiansaisuus (esim. Derous, Born & DeWitte, 2004) sekä eri sovellusalat konteksteineen aiheuttavat sen, että testien käytön laatu, valvonta ja edistäminen muodostavat haastavan kokonaisuuden.

Tutkimuksissa on suositeltavaa ottaa huomioon osapuolten erilaiset kokemukset, joista erityisesti testauksen tilaajan näkökulmaa on hyödynnetty toistaiseksi vähän (Gilliland & Cherry, 2000), vaikka näin saataisiin kokonaisempi, kolmisuuntainen kuva tilanteesta. Esimerkiksi so-

veltuvuusarvioinnin kokonaislaadun ymmärtämisessä on tietoa kerätävä testattujen palautteen lisäksi myös testaajilta sekä tilaajilta, jolloin lisähyötyä saadaan vertaamalla eri osapuolten havaintoja keskenään (Deros, Born & De Witte, 2004). Tulevissa tutkimuksissa suositeltava suunta on aktiivinen alueen tutkiva kehittäminen sen sijaan että tutkimus olisi Tenopyrin (1981) kuvaamaa defensiivistä tutkimusta: esiin nostettujen ongelmakohtien todistamista olemattomaksi.

Tässä tutkimuksessa tiedonkeruu toteutettiin mielenkiintoiseen aikaan sillä tietokoneavusteisen testaamisen on ennustettu voimakkaasti lisääntyvän (Bartram, 2005). Myös tieteellisissä konferensseissa tämä alue on esillä vuosina 2011 ja 2012. Esimerkiksi Ballin, Archerin ja Imhofin (1994) tutkimuksessa kliinisellä ja neuropsykologian alalla toimivista psykologeista 66% ilmoitti käyttävänsä tietotekniikkaa testaamisessa. Pisteyttämiseen sitä käytti 56% ja tulkintaankin 36%. Testejä tietokoneella esitti vain 8%. Tietokoneistuminen tuottaa testien käyttöön uudenlaisia haasteita, joita on alettu yhä enemmän pohtia (esim. Bartram, 2005; ITC 2006). Testien väärinkäytön mahdollisuudet lisääntyvät. Eettisiä kysymyksiä tulee pohtia uusista lähtökohdista ja laadukkaan testaamisen painopistealueet muuttuvat. Esimerkiksi tähän mennessä sen valvonta, kuka testiin vastaa, ei ole tavanomaisessa testaustilanteessa juuri aiheuttanut vaikeuksia, mutta verkon hyödyntäminen nostaa kysymyksen uuteen tarkasteluun. Aiheesta on jo saatavilla runsaasti pohdintaa, ohjeistusta ja tutkimustuloksiakin (ks. esim. eettisistä kysymyksistä Schulenberg & Yutzenka, 2004).

27.4 Kysy! Kerro!

Tämän tutkimuksen keskeisiä tuloksia ovat informoinnissa ja kommunikoinnissa havaitut puutteet. Mielenkiintoista on, että johdannossa (luku 4.3.4) käsitellyt valitus- tai oikeustapaukset näyttävät kietoutuvan juuri tähän teemaan: tiedonsaantioikeuteen tai tiedonluovutuksen pakkoon. Informointi ja kommunikointi olivat sekä psykologien että testattujen mielestä heikoimmin toteutuva ohjeiden alue ja vastaavasti kumpikin osapuoli katsoi luottamuksellisuuden toteutuvan parhaimmin. Yhdistettynä tulokset herättävät kysymyksen siitä, onko kommunikointi ja tiedonjako kärsinyt luottamuksen säilyttämisen sivutuotteena? Onko harkintatilanteessa usein helpompi vetäytyä luottamuksellisuuden taakse kuin pohtia, missä raja riittävän tiedonjaon kohdalla kulkee?

Tiedonjaon ja kommunikoinnin ohjeiden noudattaminen vaikuttaa myös psykologisten testien käytön mielikuvaan. Niin sanotun katu-uskottavuuden ja psykologisen testaamisen yleisen hyväksyttävyyden ylläpitämiseksi tämänkaltaisten ohjeiden noudattaminen on tärkeää. Vuorovaikutuksen perustekniikoiden hallinta onkin osa tämän päivän asiantuntijan osaamista (Tiuraniemi, 2002). Kiinnostava havainto on, että psykologeilla informaationjakoon ja kommunikointiin liittyvät ohjeet järjestäytyvät yhdeksi kokonaisuudeksi, kun taas testattujen aineistossa aiheesta pilkkoutuu useampi eri tavoin painottunut kokonaisuus. Vaikuttaakin siltä, että vuorovaikutustaitoinen ja informoiva testien käyttäjä kommunikoi testausprosessin joka vaiheessa testattujen kanssa tiiviimmin.

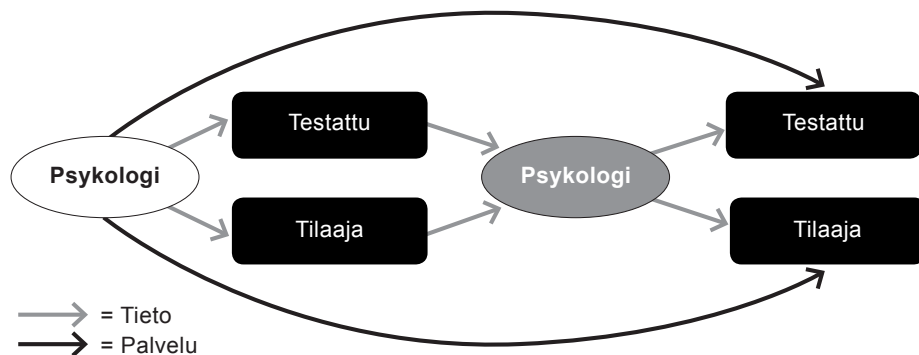
Psykologin rooli tiedon hankkijana, prosessoijana ja välittäjänä määritettiin testausprosessissa keskeiseksi (ks. luku 1, Kuvio 1.1). Testaus on kahdensuuntainen tiedonvaihtotapahtuma, jossa psykologi pyrkii saamaan testattavasta tietoa, jota testattavan oletetaan luovuttavan. Mutta myös testattava haluaa saada tietoa sekä testauksesta, omasta suoriutumisestaan että tehdyistä johtopäätöksistä. Kun prosessissa on mukana muita asianosaisia (toimeksiantajia, huoltajia jne.), psykologisiin kohdistuvat samat odotukset tiedonjakamisesta myös heidän suunnaltaan. Psykologi puolestaan tarvitsee asianosaisilta usein luottamuksellisia tietoja, joihin testeillä tehtyjä löydöksiä suhteutetaan.

Pohdittaessa tiedonjakoa käytännön testaustilanteiden pohjalta on tarpeellista täydentää Kuviota 1.1. Käytännössä psykologinen testaus alkaa yhteydenotolla tai neuvottelulla testattavan asiakkaan kanssa (Kuvio 27.1). Tämä tarkoittaa ainakin testaustarpeen toteamista ja testausajan sopimista. Tämän jälkeen testaus suoritetaan ja prosessi päättyy lopuksi, ohjeiden mukaisessa toiminnassa, palautteenantoon testatulle. Vallitsevan käytännön mukaan pääosa testaukseen, testeihin ja prosessiin liittyvästä informaatiosta jaetaan varsinaisessa testaustilanteessa. Voidaan kysyä, onko informaation jako tällöin optimaalisesti ajoitettu? Testatulla on usein jännitystä, ennakkoluuloja, mahdollisesti defensiivinen suhtautuminen ja/tai halu valmistautua tilanteeseen ja kokea se hallittavana. Oletettavasti hedelmällisempiä, neuvottelunäkökulmaa tukevia ja tiedon vastaanottoa palvelevampia ajankohtia prosessissa olisivatkin testauksesta sopimistilanne ja palautetilanne.

Kuten tässä tutkimuksessa havaittiin, näihin kumpaankin kontaktipisteeseen koetaan liittyvän ohjeiden laiminlyöntiä. Onkin suositeltavaa kiinnit-

tää huomiota paitsi tiedonjakoon ja kaksisuuntaiseen kommunikointiin, myös kommunikoinnin ja tiedonjaon oikeaan ajoittamiseen. Tältä pohjalta Kuvioon 1.1 on tarpeen lisätä uusi tiedonsiirtopiste.

Kuviossa 27.1 informaation jakaminen ja kommunikointi lähtevät liikkeelle psykologin aloitteesta. Tämän avauksen tulee sisältää niin paljon ja niin selkeää informaatiota, että testaukseen kutsuttavalle syntyy mahdollisuus antaa ymmärrykseen perustuva, tietoinen suostumus osallistumisestaan. Tämän jälkeen testattava prosessin käynnistyttyä luovuttaa psykologille tietoa testien välityksellä. Psykologi integroi vastaavasti toimeksiantajalta tai muilta asianosaisilta saamansa tiedon testatun luovuttamaan tietoon ja palauttaa tulkitun tiedon asianosaisille. Palvelu ja vuorovaikutus kokoavat yhteen prosessin, jossa kaikki asianomaiset ovat informoituja ja aktiivisesti osallistuvia toimijoita.

Kuvio 27.1 Tehokas tiedonkulku testausprosessissa.

Testattavilla on erilaiset lähtötilanteet testaukseen tullessaan. Ennakkotietojensa ja aiempien kokemustensa pohjalta heillä on erilaiset odotukset ja vaatimukset tiedonsaannista ja kommunikoinnista. Tämän vuoksi vastuuta tiedonkulusta ja kommunikoinnista ei voida säilyttää yksin testaajan harteille. Testattavilla on omat velvollisuutensa ja vastuunsa testaustilanteessa (ks. Liite 2).

Lähes jokaisella vastaajalla oli jostakin lähteestä saatua ennakkotietoa psykologisista testeistä. Tiedot perustuivat yleisimmin joko omaan tai tuttavien osallistumiseen testaukseen. Kolmanneksella oli myös tietoa, jota hän oli saanut henkilöiltä, jotka eivät itsekään olleet osallistuneet testaukseen. Näin ollen tiedon jakamisessa ei aina ole kyse ainoastaan tiedon lisäämisestä, vaan toisinaan myös virheellisen tiedon korjaamisesta. Tällöin avoin keskustelu on hedelmällisintä.

JCTB:n (1998) esitteessä testattavan velvollisuuksia ovat saadun informaation kuunteleminen, oma-aloitteinen lisätiedon pyytäminen epäselvistä kysymyksistä ja oma huomaavainen käyttäytyminen testaustilanteessa. Lisäksi testattavalla on velvollisuus myös itse tiedottaa sellaisista tekijöistä, jotka edellyttävät testin ja sen esittämisen sopeuttamista tai joiden hän jälkeenpäin koki vaikuttaneen omaan testisuoriutumiseensa. Sen sijaan, että todetaan ”ei kerrottu”, on siis syytä pohtia myös ”kysyttiinkö, eikä silti kerrottu”. Vastaavaa esitettä ei tiettävästi ole ollut Suomessa tapana jakaa testattaville. Näkökulman esiin nostaminen myös testatuille itselleen saattaisi kuitenkin olla tapa parantaa paitsi testaajan ja testattavan välistä vuorovaikutusta, myös omiaan hälventämään testauksiin liittyviä ennakkoluuloja ja uskomuksia. Selvää lienee, että testattavien roolin ja oikeuksien korostaminen testausprosesseissa tuo mukanaan myös heille uudenlaisen tiedostamisen velvollisuuden omasta osuudestaan testausprosessin laadun edistäjinä. Tutkimusten tulosten pohjalta esitettävät kehittämissuositukset edellyttävät usein taloudellisia panostuksia. Tämän tutkimuksen pohjalta voidaan kuitenkin todeta testaamisen laadun parantuvan jo yksinkertaisella ja ilmaisella suosituksella: Kysy! Kerro!

LÄHTEET

Lähteet

Aiken, L.R. & Romen, L. (1984). Attitudes and experiences concerning psychological and educational testing. Meeting paper. April 25–28, 1984. Las Vegas, NV.

Ajzen, I. (1988). Attitudes, personality, and behavior. Milton Keynes: Open University Press.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes* 50 (2), 179–211.

Ajzen, I. (2005). Attitudes, personality and behavior. 2nd edition. Berkshire, England: Open University Press.

Ajzen, I. (2006). Constructing a TpB questionnaire: Conceptual and methodological considerations. <<http://www.people.umass.edu/aizen/pdf/tpb.measurement.pdf>> (Luettu 25.3.2009).

Ajzen, I. (2007). Icek Ajzen: Homepage. <<http://www.people.umass.edu/aizen/>> (Luettu 10.9.2007).

Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behaviour. Englewood-Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Ajzen, I. & Fishbein, M. (2005). The influence of attitudes on behavior. Teoksessa D. Albarracín, B.T. Johnson & M.P. Zanna (toim.) *The handbook of attitudes*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 173–221.

Ajzen, I. & Madden, T.J. (1986). Prediction of goal-directed behaviour: attitudes, intentions, and perceived behavioural control. *Journal of Experimental Social Psychology* 22 (5), 453–474.

Albarracín, D., Johnson, B.T. & Zanna, M.P. (toim.) (2005). *The handbook of attitudes*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Al-Darmaki, F. & Kivlighan, D.M. Jr. (1993). Congruence in client – counselor expectations for relationship and the working alliance. *Journal of Counseling Psychology* 40 (4), 379–384.

American Psychological Association (2002). Ethical principles of psychologists and code of conduct. *American Psychologist* 57 (12), 1060–1073.

American Psychological Association, American Educational Research Association & National Council on Measurement in Education (1954). Technical recommendations for psychological tests and diagnostic techniques. Washington, DC: American Psychological Association.

American Psychological Association, American Educational Research Association and National Council on Measurement in Education (1985). Standard for educational and psychological testing. Washington, DC: American Psychological Association.

American Psychological Association, American Educational Research Association and National Council on Measurement in Education (1999). Standard for educational and psychological testing. Washington, DC: American Psychological Association.

American Society for Personnel Administration (1986). An update of employee testing practices. Washington, DC: American Society for Personnel Administration.

Anastasi, A. (1987). What test users should know about the interpretation of test scores. Keynote address at Joint Committee on Testing Practices Second Test Publishers Conference. Rockville, Maryland. (sit. Fremer, 1996.)

Anastasi, A. (1990). Psychological testing. 6th edition. New York: Macmillan.

Anderson, N. (2003). Applicant and recruiter reactions to new technology in selection: A critical review and agenda for future research. *International Journal of Selection and Assessment* 11 (2–3), 121–136.

Anderson, N., Born, M. & Cunningham-Snell, N. (2001). Recruitment and selection: Applicant perspectives and outcomes. Teoksessa N. Anderson, D.S. Ones, H.K. Sinangil & C. Viswesvaran (toim.) *Handbook of industrial, work, and organizational psychology*. London: Sage, 200–218.

Anderson, N. & Herriot, P. (toim.) (1997). *International handbook of selection and assessment*. Chichester: John Wiley & Sons.

Anderson, N., Ones, D.S., Sinangil, H.K. & Viswesvaran, C. (toim.) (2001). *Handbook of industrial, work, and organizational psychology*. London: Sage.

Anttonen, K. (2001). Kun muste valuu hukkaan. Tiedemiehet ovat sen nyt osoittaneet: psykologiset testit ovat täyttä roskaa. *Yritystalous* 4, 67–68.

Archer, R.P., Maruish, M., Imhof, E.A. & Piotrowski, C. (1991). Psychological test usage with adolescent clients: 1990 survey findings. *Professional Psychology: Research and Practice* 22 (3), 247–252.

Armitage, C.J. & Conner, M. (1999a). Predictive validity of the theory of planned behavior: The role of questionnaire format and social desirability. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 9 (4), 261–272.

Armitage, C.J. & Conner, M. (1999b). The theory of planned behavior: Assessment of predictive validity and "perceived control". *British Journal of Social Psychology* 38 (1), 35–54.

Armitage, C.J. & Conner, M. (2002). Reducing fat intake: Interventions based on the theory of planned behaviour. Teoksessa D. Rutter & L. Quine (toim.) *Changing health behaviour: Intervention and research with social cognition models*. Buckingham, England: Open University Press, 87–104.

Arvey, R.D., Strickland, W., Drauden, G. & Martin, C. (1990). Motivational components of test taking. *Personnel Psychology* 43 (4), 695–716.

- Autiosaari, R. (2000). EU-hankkeeseen osallistuneet koulupsykologit. Testit soveltuvat huonosti maahanmuuttajalasten tutkimiseen. *Psykologi* 4, 12–13.
- Bailey, A.A. (2006). Retail employee theft: a theory of planned behavior perspective. *International Journal of Retail & Distribution Management* 34 (11), 802–816.
- Baird, L.L. (1977). What graduate and professional school students think about admissions tests. *Measurement in Education* 7 (3), 1–7.
- Baird, L.L. (1987). Do students think admissions tests are fair? Do tests affect their decisions? *Research in Higher Education* 26 (4), 373–388.
- Ball, J.D., Archer, R.P. & Imhof, E.A. (1994). Time requirements of psychological testing: A survey of practitioners. *Journal of Personality Assessment* 63 (2), 239–249.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Barjonet, P.-E. (toim.) (2001). *Traffic psychology today*. Boston, MA: Kluwer Academic Publisher.
- Bartram, D. (1996). Test qualifications and test use in the UK: The Competence Approach. *ITC Bulletin* 12 (1), 62–71.
- Bartram, D. (1998). The need for international guidelines on standards for test use: A review of European and international initiatives. *European Psychologist* 3 (2), 155–163.
- Bartram, D. (2001a). The development of international guidelines on test use: The International Test Commission Project. *International Journal of Testing* 1 (1), 33–53.
- Bartram, D. (2001b). Guidelines for test users: A review of national and international initiatives. *European journal of psychological assessment* 17 (3), 173–186.
- Bartram, D. (2005). The changing face of testing. *The Psychologist* 18 (11), 666–668.
- Bartram, D. & Coyne, I. (1998). The ITC / EFPPA survey of testing and test use within Europe. *Proceeding of the British Psychological Society's Occupational Psychology Conference*. Eastbourne, January.
- Bartram, D., Lindley, P.A. & Foster, J.M. (1992). *The selection of young people by medium-sized and large organisations*. Moorfoot, Sheffield: Employment Department, Careers Service Branch.
- Bartram, D., Lindley, P.A., Marshall, L. & Foster, J.M. (1995). The recruitment and selection of young people by small businesses. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 68 (4), 339–358.
- Bassa, F. M. & Schlebusch, L. (1984). Practice preferences of clinical psychologists in South Africa. *South African Journal of Psychology*, 14, 118–123.
- Bauer, T.N., Dolen, M.R., Maertz, C.P. Jr. & Champion, M.A. (1998). Longitudinal assessment of applicant reactions to employment testing and test outcome feedback. *Journal of Applied Psychology* 83 (6), 892–903.
- Bell, B.S., Ryan, A.M. and Wiechmann, D.J. (2004). Justice expectations and applicant perceptions. *International Journal of Selection and Assessment* 12 (1–2), 24–38.

- Bell, B.S., Wiechmann, D. & Ryan, A.M. (2006). Consequences of organizational justice expectations in a selection system. *Journal of Applied Psychology* 91 (2), 455–466.
- Benson, A.J. & Hughes, J. (1985). Perceptions of role definition process in school psychology: A national survey. *School Psychology Review* 14 (1), 64–74.
- Bevan, S. & Fryatt, J. (1988). *Employee selection in the UK*. Falmer, Sussex: Institute of Manpower Studies.
- Bish, A., Sutton, S. & Golombok, S. (2000). Predicting uptake of a routine cervical smear test: A comparison of the health belief model and the theory of planned behavior. *Psychology and Health* 15 (1), 35–50.
- Bleyen, K., Vertommen, H., Vander Steene, G. & Van Audenhove, C. (2001). Psychometric properties of the Psychotherapy Expectancy Inventory-Revised (PEI-R). *Psychotherapy Research* 11, 69–83.
- Boben, D. & Pogacnik, V. (2000). Slovenian psychologists about the use of psychological tests. *Psihološka Obzorja [Horizons of Psychology]* 9 (3), 79–94.
- van den Bos, K., Lind, E.A. & Wilke, H.A.M. (2001). The psychology of procedural and distributive justice viewed from the perspective of fairness heuristic theory. Teoksessa R. Cropanzano (toim.) *Justice in the workplace 2: From theory to practice*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 49–66.
- Bouwen, R., De Witte, K., De Witte, H. & Taillieu, T. (toim.) (2000). *Van groep naar gemeenschap*. Leuven, Belgium: Garant.
- Braun, H.I., Jackson, D.N., Wiley, D.E. & Messick, S. (toim.) (2002). *The role of constructs in psychological and educational measurement*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brim, O.G. (1965). American attitudes toward intelligence tests. *American Psychologist* 20 (2), 125–130.
- Brown, W.R. & McGuire, J.M. (1976). Current psychological assessment practices. *Professional Psychology* 7 (4), 475–484.
- Budd, R.J., North, D. & Spencer, C. (1984). Understanding seat-belt use: A test of Bentler and Speckart's extension of the 'theory of reasoned action'. *European Journal of Social Psychology* 14 (1), 69–78.
- Buros Institute of Mental Measurements (2009). *Products: The Mental Measurements Yearbook*. <<http://www.ovid.com/site/catalog/DataBase/120.jsp>> (Luettu 20.10.2009).
- Butler, M., Retzlaff, P. & Vanderploeg, R. (1991). Neuropsychological test usage. *Professional Psychology: Research and Practice* 22 (6), 510–512.
- Bölte, S., Adam-Schwebe, S. & Englert, E. (2000). Zur Praxis der psychologischen Testdiagnostik in der deutschen Kinder- und Jugendpsychiatrie: Ergebnisse einer Umfrage. [Test-usage in German child and adolescent psychiatry: Report on a survey]. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie* 28, 151–161.
- Camara, W.J. (1997). Use and consequences of assessments in the USA: Professional, Ethical and Legal Issues. *European Journal of Psychological Assessment* 13 (2), 140–152.

Camara, W.J., Nathan, J.S. & Puente, A.E. (2000). Psychological test usage: Implications in professional psychology. *Professional Psychology: Research and Practice* 31 (2), 141–154.

Carless, S.A. (2006). Applicant reactions to multiple selection procedures for the police force. *Applied Psychology: An International Review* 55 (2), 145–167.

Chan, D.W. & Lee, H.B. (1995). Patterns of psychological test usage in Hong Kong in 1993. *Professional Psychology: Research and Practice* 26 (3), 292–297.

Chan, D. & Schmitt, N. (2004). An agenda for future research on applicant reactions to selection procedures: A construct-oriented approach. *International journal of selection and assessment* 12 (1–2), 9–23.

Chan, D., Schmitt, N., DeShon, R.P., Clause, C.S. & Delbridge, K. (1997). Reactions to cognitive ability tests: The relationship between race, test performance, face validity perceptions and test-taking motivation. *Journal of Applied Psychology* 82 (2), 300–310.

Chan, D., Schmitt, N., Sacco, J.M. & DeShon, R.P. (1998). Understanding pretest and posttest reactions to cognitive ability and personality tests. *Journal of Applied Psychology* 83 (3), 471–485.

Colom, R. (2000). Algunos mitos de la psicología: entre la ciencia y la ideología. [Some myths in psychology: Science and ideology]. *Psicothema* 12 (1), 1–14.

Conner, M. & Norman, P. (toim.) (1995). *Predicting health behavior*. Buckingham: Open University Press.

Conner, M. & Sparks, P. (1995). *The theory of planned behaviour and health behaviours*. Teoksessa M. Conner & P. Norman (toim.) *Predicting health behavior*. Buckingham: Open University Press, 121–162.

Coulaud, C., Ethève, A. & Hamard, M. (1972). Trois recherches psychologiques dans une grande entreprise: I. Validation d'une batterie de tests pour dactylos, II. Etude des démissions en fonction de données biographiques, III. Mesure des attitudes de cadres et d'employés vis-à-vis des tests. *Bulletin de Psychologie* 26 (1–4), 95–149.

Craig, R.J. & Horowitz, M. (1990). Current utilization of psychological tests at diagnostic practicum sites. *The Clinical Psychologist* 43, 29–36.

Crano, W.D. & Prislin, R. (2006). Attitudes and persuasion. *Annual Review of Psychology* 57, 345–374.

Cronbach, L. (1970). *Essentials of psychological testing*. New York: Harper And Row.

Cronbach, L.J. (1975). Five decades of public controversy over mental testing. *American Psychologist* 30 (1), 1–14.

Cronbach, L.J. (1980). Validity on parole: How can we go straight? *New Directions for Testing and Measurement* 5, 99–108.

Cropanzano, R. (toim.) (1993). *Justice in the workplace: Approaching fairness in human resource management*. Hillsdale, NJ, England.

Cropanzano, R. (toim.) (2001). *Justice in the workplace 2: From theory to practice*. Mahwah, NJ: Erlbaum

Dai, X.Y., Zheng, L.X., Ryan, J.J., & Paolo, A.M. (1993). [A survey of psychological test usage in Chinese clinical psychology and comparisons with the United States]. *Chinese Journal of Clinical Psychology* 1, 47–50.

DECP (1980). *Psychological services for children in England and Wales*. Division of educational and child psychology. Occasional Papers 4. Leicester: British Psychological Society.

DeLuca, J.W. & Putnam, S.H. (1993). The professional / technician model in clinical neuropsychology: Deployment characteristics and practice issues. *Professional Psychology: Research and Practice* 24 (1), 100–106.

Derous, E., Born, M.P. & De Witte, K. (2004). How applicants want and expect to be treated: Applicants' selection treatment beliefs and the development of the social process questionnaire on selection. *International Journal of Selection and Assessment* 12 (1–2), 99–119.

Derous, E. & De Witte, K. (2001). Looking at selection from a social process perspective: Towards a social process model on personnel selection. Centre for Organizational and Personnel Psychology, Katholieke Universiteit Leuven, Belgium. *European Journal of Work and Organizational Psychology* 10 (3), 319–342.

Diamantis, A. D. (2006). Use of standardised tests in paediatrics: The practice of private occupational therapists working in the United Kingdom. *British Journal of Occupational Therapy*, 69, 281–287.

Domino, G. & Domino, M.L. (2006). *Psychological testing: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eagly, A.H. & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace College Publisher.

EFPA - European Federation of Psychologists' Associations (2009). EFPA reports - Reports General Assembly 2009. <<http://www.efpa.eu/reports/reports-general-assembly-2009>> (Luettu 20.9.2009).

Elhai, J.D., Gray, M.J. & Kashdan, T.B. (2005). Which instruments are most commonly used to assess traumatic event exposure and posttraumatic effects?: A survey of traumatic stress professionals. *Journal of Traumatic Stress* 18 (5), 541–545.

Elmore, P.B., Ekström, R. & Diamond, E.E. (1993). Counselors' test use practices: Indicators of the adequacy of measurement training. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 26 (2), 116–124.

Erkkilä, H. (2001). Mistä on hyvät testit tehty? *Psykologi* 5, 8–10.

Eränen, J. (1989). Testaaja testaa, työhönottaja valitsee. *Talouselämä* 52 (42), 42–43.

Eteläpelto, A. (1997). Asiantuntijuuden muuttuvat määrittymiset. Teoksessa J. Kirjonen, P. Remes & A. Eteläpelto (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 86–102.

European Federation of Professional Psychologists' Associations (1996). Meta-code of ethics. *European Psychologist* 1 (2), 151–154.

Evans, D. & Norman, P. (2002). Improving pedestrian road safety among adolescents: An application of the theory of planned behavior. Teoksessa D. Rutter & L. Quine (toim.) *Changing health behavior: Intervention and research with social cognition models*. Buckingham, England: Open University Press, 153–171.

Evers, A. (1996). Regulations concerning test qualifications and test use in The Netherlands. *European Journal of Psychological Assessment* 12, 153–159.

Evers, A. (2001). Improving test quality in The Netherlands: Results of 18 years of test ratings. *International Journal of Testing* 1 (2), 137–153.

Evers, A., Evers, A.K. & Zaal, J. (2001). Opvattingen van Nederlandse psychologen over testgebruik. [Opinions of Dutch psychologists on test use]. *De Psycholoog* 36, 429–436.

Evers, A., Muñiz, J., Bartram, D., Boben, D., Egeland, J., Fernández-Hermida, J.R., Frans, Ö., Gintiliéné, G., Hagemester, C., Halama, P., Iliescu, D., Jaworowska, A., Jiménez, P., Manthouli, M., Matesic, K., Schittekatte, M., Sümer, H.C., & Urbánek, T. (2011). European psychologists' opinions on tests and testing. *Julkaisematon. The International Journal: European Psychologist*.

Evers, A. & Zaal, J. N.: (1982). Trends in test use in The Netherlands. *International Review of Applied Psychology*, 31, 35-53.

Eyde, L.D., Robertson, G.J., Krug, S.E., Moreland, K.L., Shewan, C.M., Harrison, P.L., Porch, B.E., Hammer, A.L. & Primoff, E.S. (1993). *Responsible test use: Case studies for assessing human behavior*. Washington, DC: American Psychological Association.

Eyde, L.D., Robertson, G.J., Krug, S.E., Moreland, K.L., Shewan, C.M., Harrison, P.L., Porch, B.E., Hammer, A.L. & Primoff, E.S. (2010). *Responsible test use: Case studies for assessing human behavior*. 2nd edition. Washington, DC: American Psychological Association.

Eyde, L.D. & Quaintance, M.K. (1988). Ethical issues and cases in the practice of personnel psychology. *Professional psychology: Research and Practice* 19 (2), 148–154.

Feather, N.T. (toim.) (1982). *Expectations and actions: Expectancy-value models in psychology*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Feather, N.T. (1982). Human values and the prediction of action: An expectancy-valence analysis. Teoksessa N.T. Feather (toim.) *Expectations and actions: Expectancy-value models in psychology*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 263–289.

Fernández-Ballesteros, R. (1997). Guidelines for the assessment process. *European Psychologist* 2 (4), 352–355.

Fernández-Ballesteros, R. (2000). Spanish-language assessment methods. Teoksessa K. Pawlik & M.R. Rosenzweig (toim.) *The International Handbook of Psychology*. London: SAGE Publications, 395–387.

Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.

- Fiske, D.W. (1967). The subject reacts to tests. *American Psychologist* 22, 287–296.
- Flavell, J.H. (1987). Speculations about the nature and development of metacognition. Teoksessa F.E. Weiner & R.H. Kluwe (toim.) *Metacognition, motivation and understanding*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 21–30.
- Foddy, W. (1995). *Constructing questions for interviews and questionnaires. Theory and practise in social research*. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Francis, J.J., Eccles, M.P., Johnston, M., Walker, A., Grimshaw, J., Foy, R., Kaner, E.F.S., Smith, L. & Bonetti, D. (2004). *Constructing questionnaires based on the theory of planned behaviour. A manual for health services researchers*. University of Newcastle upon Tyne, UK. Centre for Health Services Research.
- Fremer, J. (1996). Promoting high standards for test use: Developments in the United States. *European Journal of Psychological Assessment* 12, 160–168.
- Fried, A.L. & Fisher, C.B. (2008). The ethics of informed consent for research in clinical and abnormal psychology. Teoksessa D. McKay (toim.) *Handbook of Research Methods in Abnormal and Clinical Psychology*. Los Angeles: SAGE Publications, 6–21.
- Fry, R., Rubin, I. & Plovnick, M. (1981). Dynamics of groups that execute or manage policy. Teoksessa R. Payne & C. Cooper (toim.) *Groups at work*. New York, NY: John Wiley & Sons, 41–57.
- Garoff, F. (2006). Miten turvata arvioinnin luotettavuus? Testit ovat aina kulttuurisidonnaisia. *Psykologi* 4, 26–27.
- Gilbert, D.T., Fiske, S.T. & Lindzey, G. (toim.) (1998). *The handbook of social psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Gilliland, S.W. (1993). The perceived fairness of selection systems: An organizational justice perspective. *Academy of Management Review* 18, 694–734.
- Gilliland, S.W. (1994). Effects of procedural and distributive justice on reactions to a selection system. *Journal of Applied Psychology* 79, 691–701.
- Gilliland, S.W. and Cherry, B. (2000). Managing “customers” of selection processes. Teoksessa J.F. Kehoe (toim.) *Managing selection in changing organizations: Human resource strategies*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 158–196.
- Gilliland, S.W., Steiner, D.D. & Skarlicki, D. (toim.) (2001). *Theoretical and cultural perspectives on organizational justice*. Greenwich, CT: Information age publishing.
- Godin, G. & Kok, G. (1996). The theory of planned behaviour: A review of its applications to health-related behaviours. *American Journal of Health Promotion* 11 (2), 87–98.
- de Godoy, S.L. & Noronha, A.P.P. (2005). Instrumentos psicológicos utilizados em seleção profissional. [Psychological instruments of recruiting process]. *Revista do Departamento de Psicologia* 17 (1), 139–159.
- Goh, D.S., Teslow, C.J. & Fuller, G.B. (1981). The practice of psychological assessment among school psychologists. *Professional Psychology* 12, 696–706.

- Goldstein, G. & Hersen, M. (toim.) (2000). Handbook of psychological assessment. Amsterdam: Pergamon.
- Goldstein, G. & Hersen, M. (2000). Historical perspectives. Teoksessa G. Goldstein & M. Hersen (toim.) Handbook of psychological assessment. Amsterdam: Pergamon, 3–17.
- González, J.M. (1977). Psychological tests in Colombia. *Revista Latinoamericana de Psicología* 9 (3), 429–435.
- Gordon, R.A. (1988). Thunder from the left. Review of "Storm over biology: Essays on science, sentiment, and public policy". *Academic Questions* 1 (3), 74–92.
- Greenberg, J. (1993). The social side of fairness: Interpersonal and informational classes of organizational justice. Teoksessa: R. Cropanzano (toim.) Justice in the workplace: Approaching fairness in human resource management. Hillsdale, NJ, England. 79–103.
- Groth-Marnat, G. (toim.) (2000). Neuropsychological assessment in clinical practice: A guide to test interpretation and integration. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Grönroos, C. (2000). Nyt kilpailaan palveluilla. 5. painos. Porvoo: WSOY.
- Guilmette, T.J., Faust, D., Hart, K. & Arkes, H.R. (1990). A national survey of psychologists who offer neuropsychological services. *Archives of Clinical Neuropsychology* 5, 373–392.
- Guilmette, T.J. & Kastner, M.P. (1996). The prediction of vocational functioning from neuropsychological data. Teoksessa R.J. Sbordone & C.J. Long (toim.) Ecological validity of neuropsychological testing. Roca Raton, FL: St. Lucie Press, 387–411.
- Hall, J.D., Howerton, D. & Bolin, A.U. (2005). The use of testing technicians: Critical issues for professional psychology. *International Journal of Testing* 5 (4), 357–375.
- Hambleton, R.K. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests. *European Journal of Psychological Assessment* 10, 229–244.
- Haney, W. (1981). Validity, vaudeville, and values: A short history of social concerns over standardized testing. *American Psychologist* 36, 1021–1034.
- Hartlage, L.C. & Telzrow, C.F. (1980). The practice of clinical neuropsychology in the U.S. *International Journal of Clinical Neuropsychology* 2 (4), 200–202.
- Hausknecht, J.P., Day, D.V. & Thomas, S.C. (2004). Applicant reactions to selection procedures: An updated model and meta-analysis. *Personnel psychology* 57, 639–683.
- Heiska, J. (2005). Hyvät työkalut eivät jouda museoon. *Psykologi* 4, 30.
- Heiskari, P. (2002). Psykologien käyttämien testien laatuluokituksen ja käyttäjävaatimusten perusteista. <www.testilautakunta.fi/Testimaaritelma.pdf> (Luettu 5.11.2009).
- Heiskari, P. (2008). Suullinen tiedonanto Psykologien Kustannus Oy:n merkittävimmistä testituotteista.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523.
- Herriot, P. (1989). Selection as a social process. Teoksessa M. Smith & I.T. Robertson (toim.) Advances in selection and assessment. Chichester: Wiley, 171–187.

- Herriot, P. & Anderson, N. (1997). Selecting for change. How will personnel and selection psychology survive? Teoksessa N. Anderson & P. Herriot (toim.) *International handbook for selection and assessment*. Chichester: John Wiley & Sons, 1–34.
- Higgings, E.T. & Kruglanski, A.W. (toim.) (1996). *Social psychology: Handbook of basic principles*. New York, NY: Guilford Press.
- Hirshoren, A. & McGuigan, C. (1984). Something isn't always better than nothing – On the use of educational and psychological tests. *Journal of Special Education* 8, 99–106.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2008). *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Oppimateriaalit.
- Hogan, T.P. (2008). Psychological tests and measures. Teoksessa D. McKay (toim.) *Handbook of research methods in abnormal and clinical psychology*. Los Angeles: SAGE Publications, 177–190.
- Honkanen, H. & Nyman, K. (toim.) (2001). *Hyvän henkilöarvioinnin käsikirja*. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Hovelynck, J. (2000). Teams: van een plek in het organigram naar een kijk op organiseren. [Teams: from a position in the organization to a perspective on organizing]. Teoksessa R. Bouwen, K. De Witte, H. De Witte & T. Taillieu (toim.) *Van groep naar gemeenschap*. Leuven, Belgium: Garant, 65–89.
- Hu, S. & Oakland, T. (1991). Global and regional perspectives on testing children and youth: An international survey. *International Journal of Psychology* 26, 329–344.
- Hutton, J.B., Dubes, R. & Muir, S. (1992). Assessment practices of school psychologists: Ten years later. *School Psychology Review* 21, 271–284.
- Iles, P.A. (1999). *Managing staff selection and assessment*. Buckingham, UK: Open University Press.
- Iles, P.A. and Robertson, I.T. (1997). The impact of personnel selection procedures on candidates. Teoksessa N. Anderson & P. Herriot (toim.) *International handbook of selection and assessment*. Chichester: Wiley, 543–566.
- Ilgen, D. R. & Bell, B. S. (2001). Informed consent and dual purpose research. *American Psychologist*, 56, 1177.
- Impara, J.C. & Plake, B.S. (toim.) (1998). *The thirteenth mental measurements yearbook*. Buros Institute of Mental Measurements.
- International Organization for Standardization (2010a). *Assessment service delivery – Procedures and methods to assess people in work and organizational settings. Part 1: Requirements for service providers*. ISO/DIS 10667-1.
- International Organization for Standardization (2010b). *Assessment service delivery – Procedures and methods to assess people in work and organizational settings. Part 2: Requirements for the client*. ISO/DIS 10667-2.
- International Test Commission (2001). *International guidelines for test use: Version 2000*. *International Journal of Testing* 1 (2), 93–114.

- International Test Commission (2006). International guidelines on computer-based and internet-delivered testing. *International Journal of Testing* 6 (2), 143–171.
- International Test Commission (2009a). International Test Commission Home Index. <<http://www.intestcom.org/>> (Luettu 22.9.2009).
- International Test Commission (2009b). Key purpose and the scope of the guidelines. <<http://www.intestcom.org/Guidelines/Test+Use.php>> (Luettu 27.9.2009).
- International Test Commission (2011). ITC guidelines for quality control in scoring, test analysis, and reporting of test scores. (<http://www.intestcom.org>)
- Jensen, A. (1980). *Bias in mental testing*. New York, NY: Free Press.
- Johnstone, B., Holland, D. & Larimore, C. (2000). Language and academic abilities. Teoksessa G. Groth-Marnat (toim.) *Neuropsychological assessment in clinical practice: A guide to test interpretation and integration*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc, 335–354.
- Joint Committee on Testing Practices Working Group (1998). Test taker rights and responsibilities. <<http://www.apa.org/science/programs/testing/rights.aspx>> (Luettu 25.9.2009).
- Jussim, L. (1990). Social reality and social problems: The role of expectancies. *Journal of Social Issues* 46, 9–34.
- Järvinen, P. & Järvinen, A. (2000). *Tutkimustyön metodeista*. Tampere: Opinpaja.
- Jäämeri, H. (1982). Tyhmyden pelko herättää epäluuloja soveltuvuustestejä kohtaan. *Älykkäin ei ole soveltuvin*. *Suomen kuvalehti* 8, 72–73.
- Kaaria, S. (1999). Psykotestaus on hämärtänyt yksityisyyden rajoja työpaikalla. *Helsingin Sanomat* 20.9.1999.
- Kantola, E. (2001). Taloustieteitä ei pääse lukemaan pelkästään ällillä. Psykologiset testit paljastavat hakijan soveltuvuuden todistusta paremmin. *Tiedonjyvä: Jyväskylän yliopiston tiedotuslehti* 36 (1), 9.
- Kaski, S. (1997). Urheilupsykologisen tutkimuksen tekeminen vaatii ammattitaitoa. *Liikunta ja tiede* 34 (4), 37.
- Kaskinen, H. (2001). Työntekijällä on oma elämä myös työpaikalla. *Työelämä* 2, 20.
- Katajisto, J. (2008). *Varianssi- ja regressioanalyysi*. Luentomoniste. Kevät 2008. Turun yliopisto. Tilastotieteen laitos.
- Kehoe, J.F. (toim.) (2000). *Managing selection in changing organizations: Human resource strategies*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Kelly, T.A. & Strupp, H.H. (1992). Patient and therapist values in psychotherapy: Perceived changes, assimilation, similarity, and outcome. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 60 (1), 34–40.
- Kendall, I., Jenkinson, J., De Lemos, M. & Clancy, D. (1997). *Supplement to guidelines for the use of psychological tests*. Melbourne: Australian Psychological Society.

- Kettunen, I. (2006). Psykologiset testit eivät ole yleispäteviä: maahanmuuttajien arviointi vaikeaa. *Monitori* 4, 35.
- Kirjonen, J., Remes, P. & Eteläpelto, A. (toim.) (1997). *Muuttuva asiantuntijuus. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.*
- Kiviniemi, E. (1996). Kouluun mielivän kuusivuotiaan täytyy olla aika hyvä 7-vuotiaaksi. *Kaksplus 1* (54–57), 95.
- Koistinen, P. (2005). Arvostelijan pitää tuntea aiheensa: projektiiviset testit. *Psykologi* 4, 28–29.
- Koretz, D. (2006). Steps toward more standards for educational and psychological testing. *Educational Measurement: Issues and Practice* 25, 46–50.
- Korhonen, N. (1998). Perusminä paljastuu. *Hyvä terveys* 9, 18.
- Kosonen, P. (1999). Tieteen papit ja käytännön työvälineet, eli miksi Wartegg toimii? *Psykologi* 3, 30–31.
- Kouros, K. (2000). Soveltuvuusarvioinnit, testaaminen ja terveystarkastukset: parhaimmillaankin hyvää ennustamista. *Lakimiesuutiset* 3, 20–22.
- Kravitz, D.A., Stinson, V. and Chavez, T.L. (1996). Evaluations of tests used for making selection and promotion decisions. *International Journal of Selection and Assessment* 4, 24–34.
- Kuorsalo, A. (2001). Millaisia mörköjä löytyy testeistä? *Ekonomi* 6, 8–13.
- Kuusela, H. (2000). *Markkinoinnin haaste. Näkymätön näkyväksi. Helsinki: WSOY.*
- Lacayo, N., Sherwood, G. & Morris, J. (1981). Daily activities of school psychologists: A national survey. *Psychology in the Schools* 18, 184–190.
- LaGrow, S.J. & Prochnow-LaGrow, J.E. (1982). Technical adequacy of the most popular tests selected by responding school psychologists in Illinois. *Psychology in the Schools* 19, 186–189.
- Lahtiharju, V. (2005). Armeija käyttää väärin testejä. *Helsingin Sanomat* 28.1.2005.
- Lajunen, T. & Räsänen, M. (2004). Can social psychological models be used to promote bicycle helmet use among teenagers? A comparison of the health belief model, theory of planned behavior and the locus of control. *Journal of Safety Research* 35 (1), 115–121.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977.
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (lyh. potilaslaki) 785/1992.
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994.
- Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 477/ 2001.
- Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 759/2004.

Langer, E.J. (1975). The illusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology* 32 (2), 311–328.

Langer, E.J. and Roth, J. (1975). Heads I win, tails it's chance: The illusion of control as a function of the sequence of outcomes in a purely chance task. *Journal of Personality and Social Psychology* 32 (6), 951–955.

La Pointe, R.E. (1974). The use of psychological tests by Ontario psychologists. *The Ontario Psychologist* 6, 75–82.

Leach, M. & Oakland, T. (2007). Ethics standards impacting test development and use: A review of 31 ethics codes impacting practices in 35 countries. *International Journal of Testing* 7, 71–88.

Lee, J. & Lee, Y. (2002). A holistic model of computer abuse within organizations. *Information Management & Computer Security* 10 (2), 57–63.

Lees-Haley, P.R., Smith, H.H., Williams, C.W. & Dunn, J.T. (1996). Forensic neuropsychological test usage: An empirical survey. *Archives of Clinical Neuropsychology* 11, 45–51.

Lehr, C.A., Ysseldyke, J.E. & Thurlow, M.L. (1987) Assessment practices in model early childhood special education programs. *Psychology in the Schools* 24, 390–399.

Lehto-Isokoski, H. (1997). Yhä useampi työnhakija testataan – mutta kuinka laillisesti? *Kotiliesi* 9, 12–15.

Lerner, B. (1981). Representative democracy, "men of zeal," and testing legislation. *American Psychologist* 36 (3), 270–275.

Lind, E.A., Kray, L. & Thompson, I. (2001). Primacy effects in justice judgements: Testing predictions from fairness heuristic theory. *Organizational behaviour and human decision processes* 85, 189–210.

Linn, R.L. (toim.) (1989). *Intelligence: Measurement, theory and public policy*. Urbana, IL: University of Illinois Press.

Linn, R.L. (2006). Following the standards: Is it time for another revision? *Educational Measurement: Issues and Practice* 25, 54–56.

Lounsbury, J.W., Bobrow, W. & Jensen, J.B. (1989). Attitudes toward employment testing: Scale development, correlates, and "known-group" validation. *Professional Psychology: Research and Practice* 20 (5), 340–349.

Louttit, C.M. & Brown, C.G. (1947). Psychometric instruments in psychological clinics. *Journal of Consulting Psychology* 11 (1), 49–54.

Lubin, B., Larsen, R.M. & Matarazzo, J.D. (1984). Patterns of psychological test usage in the United States: 1935–1982. *American Psychologist* 39 (4), 451–454.

Lubin, B., Larsen, R.M., Matarazzo, J.D. & Seever, M. (1985). Psychological test usage patterns in five professional settings. *American Psychologist* 40 (7), 857–861.

Lubin, B., Larsen, R.M., Matarazzo, J.D. & Seever, M. (1986). Selected characteristics of psychologists and psychological assessment in five settings: 1959–1982. *Professional Psychology: Research and Practice* 17 (2), 155–157.

- Lubin, B. & Lubin, A.W. (1972). Patterns of psychological services in the U.S.: 1959–1969. *Professional Psychology* 3 (1), 63–65.
- Lubin, B., Wallis, R. & Paine, C. (1971). Patterns of psychological test usage in the United States: 1935–1969. *Professional Psychology* 2 (1), 70–74.
- Madden, T.J., Ellen, P.S. & Ajzen, I. (1992). A comparison of the theory of planned behavior and the theory of reasoned action. *Personality and Social Psychology Bulletin* 18 (1), 3–9.
- Mæland, K., Barth, T., Lundal, E. & Sortland, N. (1991). Testbruk blant norske psykologer. Resultater fra en enkel enquete. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 28, 591–595.
- Mandler, G. (1984). *Mind and body: Psychology of emotion and stress*. New York: Norton.
- Manstead, A.S.R. & Parker, D. (1995). Evaluating and extending the theory of planned behavior. Teoksessa W. Stroebe & M. Hewstone (toim.) *European review of social psychology* 6. Chichester: Wiley, 69–96.
- Mardell-Czudnowski, C. (1980). The four Ws of current testing practices: Who, what, why, and to whom – An exploratory survey. *Learning Disabilities Quarterly* 3 (1), 73–83.
- Mardell-Czudnowski, C. (1996). A survey of assessment professionals in the US: Testing children with special needs. *School Psychology International* 17 (2), 189–203.
- McCarthy, J. & Blake-Jelley, R. (2009). Progression through the ranks: Assessing employee reactions to high-stakes employment testing. *Personnel Psychology* 62 (4), 793–832.
- McKay, D. (toim.) (2008). *Handbook of research methods in abnormal and clinical psychology*. Los Angeles: SAGE Publications.
- McKerracher, D.W. and Walker, F.A. (1982). Professional activities of New Zealand psychologists employed in public service. Actual, idea and expected. *New Zealand Psychologist* 1 (1), 20–26.
- Metsämuuronen, J. (2002). *Metodologia-sarja. e-kirja*. International Methelp Ky, Helsinki. <www.nettikirja.com> (Luettu 25.5.2010).
- Metsämuuronen, J. (2009). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp Oy.
- Meyer, G.J., Finn, S.E., Eyde, L.D., Kay, G.G., Moreland, K.L., Dies, R.R., Eisman, E.J., Kubiszyn, T.W. & Read, G.M. (2001). Psychological testing and psychological assessment: A review of evidence and issues. *American Psychologist* 56 (2), 128–165.
- Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116.
- Mikkonen, A. (2007). Sielujen salat vaarassa. *Talouselämä* 70 (3), 72.

- Miller, T.L. (2005). Attention-deficit / hyperactivity disorder: A survey of assessment practices by school psychologists. [Väitöskirja.] University of Rhode Island.
- Miller, C.D., Witt, J.C. & Finley, J.L. (1981). School psychologists' perceptions of their work: Satisfactions and dissatisfactions in the United States. *School Psychology International* 2 (2), 1–3.
- Moreland, K.L., Eyde, L.D., Robertson, G.J., Primoff, E.S. & Most, R.B. (1995). Assessment of test user qualifications: A research-based measurement procedure. *American Psychologist* 50 (1), 14–23.
- Muñiz, J. & Bartram, D. (2007). Improving international tests and testing. *European Psychologist* 12 (3), 206–219.
- Muñiz, J., Bartram, D., Evers, A., Boben, D., Matesic, K., Glabeke, K., Fernández-Hermida, J.R. & Zaal, J.N. (2001). Testing practices in European countries. *European Journal of Psychological Assessment* 17 (3), 201–211.
- Muñiz, J. & Fernández-Hermida, J.R. (2000). La utilización de los tests en España. [Test use in Spain]. *Papeles del Psicólogo* 76, 41–49.
- Muñiz, J., Prieto, G., Almeida, L. & Bartram, D. (1999). Test use in Spain, Portugal and Latin American countries. *European Journal of Psychological Assessment* 15 (2), 151–157.
- Munoz-Dunbar, R. (2001). A theory-based intervention to promote compliance with recommended follow-up of abnormal Pap smear results. *Dissertation Abstracts International: Section B: The sciences & Engineering* 61, 12-B, 6715.
- Murphy, K.R. & Davidshofer, C.O. (2005). *Psychological testing. Principles and applications*. 6th edition. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Myyry, L. (2004). Laki yksityisyyden suojasta työelämässä parantunut henkilöarviointikäytäntöjä. *Tietosuoja* 16 (2), 4–7.
- Mårdberg, B. (1996). Improper use of tests in Sweden. *International Journal of Selection and Assessment* 4 (3), 154–158.
- Mäkinen, E. (2009). Hakijoiden kokemukset henkilöarviointiin kuuluvan testiprosessin toteutumisesta. *Psykologian laitos. Turun yliopisto. Pro gradu -tutkielma*.
- Nevalainen, V. (2004). Henkilöarviointiyritysten sertifiointi parantaa asiakkaan oikeusturvaa. *Tietosuoja* 16 (2), 8–9.
- Nevalainen, V. (2005). Miten taataan varusmiesten oikeusturva? Puolustusvoimissa testataan vuosittain 30 000 alokasta. *Psykologi* 4.
- Nevo, B. & Jäger, R.S. (toim.) (1986). *Psychological testing: The examinee perspective*. Göttingen: Hogrefe.
- Niemi, P. & Keskinen, E. (toim.) (2002). *Taitavan toiminnan psykologia*. Turun yliopiston psykologian laitoksen oppimateriaaleja 2. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Nieminen, J., Kuusela-Korva, T., Saarela, J., Mussalo-Rauhamaa, H. & Riihelä, K. (2007). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimus Etelä-Suomen lääninhallituksen Helsingin palveluyksikössä 1998–2005. *Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja* 114/2007. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.

- Niitamo, P. (1999). Yksilön ennustamisen sietämätön vaikeus: selkoa työttestiviidakoon. *Talouselämä* 62 (5), 36–37.
- Noe, R.A. & Steffy, B.D. (1987). The influence of individual characteristics and assessment center evaluation on career exploration behavior and job involvement. *Journal of Vocational Behavior* 30, 187–202.
- Noronha, A.P.P. (2002). Os problemas mais graves e mais freqüentes no uso dos testes psicológicos. [The worst and the most common problems in the use of the psychological tests]. *Psicologia: Reflexão e Crítica* 15 (1), 135–142.
- Noronha, A.P.P. et al. (2002). Instrumentos psicológicos mais conhecidos por estudantes do sul de Minas Gerais. [Psychological instruments known by psychology students of Minas Gerais]. *Avaliação Psicológica* 1 (2), 151–158.
- Nummenmaa, L. & Hyönä, J. (2005). Voiko projektiivisiin testeihin luottaa? *Psykologi* 3, 14–16.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. (1997). Tutkimusaineiston analyysi. WSOY: Porvoo.
- Näättänen, P., Blåfield, J., Hakkarainen, S., Hallantie, M., Hynninen, T., Koskinen, S., Musikka-Siirtola, M., Nevalainen, V., Ojala, M., Päiviö, R., Ranta, M., Talo, S., Varjonen, J. & Väänänen, T. (2008). *Psykologityön palvelutoimintojen luokitusopas*. Helsinki: Stakes, Suomen Psykologiliitto.
- Oakland, T. (1995). 44-country survey shows international test use patterns. *Psychology International* 6, 7–8.
- Oakland, T. & Hu, S. (1992). The top 10 tests used with children and youth worldwide. *Bulletin of the International Test Commission* 19, 99–120.
- Ogawa, T. & Piotrowski, C. (1992). Clinical psychological test usage in Japan: a comparative study with a survey in the U.S.A. *Tsukuba Psychological Research* 14, 151–158.
- Ojanen, M. (1999). Kertovatko musteläikät ja käsiala jotain ihmisen persoonallisuudesta? *Projektiivisten testien luotettavuus*. *Skeptikko* 1, 4–10.
- Ojanen, M. (2007). Soveltuvuustestien ennusteet vain hieman sattumaa luotettavampia. *Helsingin Sanomat* 17.9.2007.
- Ojansivu, M. (1998). Työntekijöiden testaus koettelee oikeusturvaa: etenkin valtion ja kuntien palkkaamien testaaaja-konsulttien valvonta on retuperällä. *Helsingin Sanomat* 19.1.1998.
- de Oliveira, K.L., Noronha, A.P.P., Dantas, M.A. & Santarem, E.M. (2005). O psicólogo comportamental e a utilização de técnicas e instrumentos psicológicos. [The use of psychological techniques and instruments for behavioral psychologists]. *Psicologia em Estudo* 10 (1), 127–135.
- Ollinheimo, P. (2001). Voiko psykologien käyttämiin persoonallisuustesteihin luottaa? *Psykologi* 5, 16–18.

Olson, J.M., Roese, N.J. & Zanna, M.P. (1996). Expectancies. Teoksessa E.T. Higgins & A.W. Kruglanski (toim.) *Social psychology: Handbook of basic principles*. New York, NY: Guilford Press, 211–238.

Paananen, R. (2002). Kati Mattilalla on kokemusta sekä työnhausta että rekrytoinnista: Testi on hyvä renki, mutta huono isäntä. *Haastattelu. Lakimiesuutiset* 5, 38–39.

Padilha, S., Noronha, A.P.P. & Fagan, C.Z. (2007). Instrumentos de avaliação psicológica: uso e parecer de psicólogos. [Instruments for psychological assessment: use and referee by psychologists]. *Avaliação psicológica* 6 (1), 69–76.

Pallaste, T. (1999). Konsultit rikastuvat työnantajan halulla saada täydellinen alainen: työnhakijasta tullut pikatestitavaraa. *Turun Sanomat* 2.8.1999.

Parasuraman, A., Zeithaml, V.A. & Berry, L.L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring customer perceptions of service quality. *Journal of Retailing* 64 (1), 12–40.

Parker, D. (2002). Changing drivers' attitudes to speeding: Using the theory of planned behaviour. Teoksessa D. Rutter & L. Quine (toim.) *Changing health behaviour: Intervention and research with social cognition models*. Buckingham, England: Open University Press, 138–152.

Parker, D., Manstead, R.S., Stradling, S.G., Reason, J.T. & Baxter, J.S. (1992). Intention to commit driving violations: An application of the theory of planned behaviour. *Journal of Applied Psychology* 77 (1), 94–101.

Parker, D., Stradling, S.G. & Manstead, A.S.R. (1996). Modifying beliefs and attitudes to exceeding the speed limit: An intervention study based on the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology* 26 (1), 1–19.

de Paula, A.V., Pereira, A.S. & do Nascimento, E. (2007). Opinião de alunos de psicologia sobre o ensino em avaliação psicológica. [Psychology undergraduate students opinion about psychological assessment teaching]. *Psico-USF* 12 (1), 33–43.

Paulhus, D.L. (2002). Socially desirable responding: The evolution of a construct. Teoksessa H.I. Braun, D.N. Jackson, D.E. Wiley & S. Messick (toim.) *The role of constructs in psychological and educational measurement*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 49–69.

Pawlik, K. & Rosenzweig, M. (toim.) (2000). *International handbook of psychology*. London: Sage Publications.

Payne, R. & Cooper, C. (toim.) (1981). *Groups at work*. New York, NY: John Wiley & Sons.

Pekkola, J. (1986). Henkilövalinnan uudet menetelmät: psykologiset testit – humpuukia vai tiedettä. *Aikamerkki* 59 (2), 7–11.

Peltonen, A. (2005). Varusmiesten henkinen testaus ei miellytä kaikkia psykologeja. Asiantuntijoiden mielestä pakkotesti on lainvastainen. *Aamulehti* 18.2.2005.

Peltonen, L., Niitamo, P. & Tukkinen, T. (1986). Testit paljon vartijoina. *Kauneus ja terveys* 2, 30–31.

Pentzin, V. (2009). Mitä näet tässä kuvassa? Arvoituksellisia musteläiskiä käytetään yhä työ- ja opiskelupaikkojen hakutesteissä. Hakija ei saa tietää, mitä tulkinalla etsitään ja miten se vaikuttaa valintaan. Helsingin Sanomat 12.10.2009, D1.

Pereira, F.M. et al. (2003). Validade de testes utilizados em seleção de pessoal segundo recrutadores [Validity of personal selection tests according to professionals]. *Psicologia: Teoria e Prática* 5 (2), 83–98.

Petty, R.E., Wegener, D.T. & Fabrigar, L.R. (1997). Attitudes and attitude change. *Annual Review of Psychology* 48 (1), 609–647.

Piotrowski, C. (1984). The status of projective techniques: or, “wishing won’t make it go away”. *Journal of Clinical Psychology* 40, 1495–1502.

Piotrowski, C. & Keller, J.W. (1984). Psychodiagnostic testing in APA-approved clinical psychology programs. *Professional Psychology: Research and Practice* 15 (3), 450–456.

Piotrowski, C. & Keller, J.W. (1989). Psychological testing in outpatient mental health facilities: A national study. *Professional Psychology: Research and Practice* 20 (6), 423–425.

Piotrowski, C., Sherry, D. & Keller, J.W. (1985). Psychodiagnostic test usage: A survey of the society for personality assessment. *Journal of Personality Assessment* 49 (2), 115–119.

Pipes, R.B., Holstein, J.E. & Aguirre, M.G. (2005). Examining the personal-professional distinction: Ethics codes and the difficulty of drawing a boundary. *American Psychologist* 60 (4), 325–334.

Ployhart, R.E., McFarland, L.A. & Ryan, A.M. (2003). Examining applicants’ attributions for withdrawal from a selection procedure. *Journal of Applied Social Psychology* 32, 2228–2252.

Poortinga, Y.H., Coetsier, P., Meuris, G., Miller, K.M., Samsonowitz, V., Seisdedos, N. & Schlegel, J. (1982). A survey of attitudes towards tests among psychologists in six Western European countries. *Applied Psychology: International Review* 31 (1), 7–34.

Porteous, M.A. (1986). A survey of Irish psychologists’ attitudes towards tests. *Applied Psychology: International Review* 35 (2), 231–238.

Prentice-Hall & American Society for Personnel Administration (1975). *PS / ASPA survey: Employee testing and selection procedures – Where are they headed? Personnel management: Policies and practices*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Prout, H.T. (1983). School psychologists and social-emotional assessment techniques: Patterns in training and use. *School Psychology Review* 12, 377–383.

Pruitt, J.A., Smith, M.C., Thelen, M.H. & Lubin, D. (1985). Attitudes of academic clinical psychologists toward projective techniques: 1968–1983. *Assessment Issues* 16 (6), 781–788.

Psykologi (2004). Psykologiliiton ammattieettisen lautakunnan ratkaisut. Psykologin toiminta soveltuvuusarvioinnissa. *Psykologi* 4, 32.

Psykologi (2006) Psykologit ja tietosuoja. Psykologin laatimat asiakirjat sekä asiakkaan tiedonsaantioikeus. Psykologin ammatillinen tietopaketti. *Psykologi: Ammattiekstra*, 8–17.

- Psykologi (2008). Psykologiliiton ammattieettisen lautakunnan ratkaisut. Tutkimus lapsen ja isän vuorovaikutuksesta. *Psykologi* 4, 14.
- Psykologi (2009a). Psykologiliiton ammattieettisen lautakunnan ratkaisut. Oppilaitosvalinta ja soveltuvuuskoee. *Psykologi* 4, 12.
- Psykologi (2009b). Psykologiliiton ammattieettisen lautakunnan ratkaisut. Neuropsykologinen tutkimus ja lausunto. *Psykologi* 6, 20.
- Psykologi (2010). Ammattieettisen lautakunnan ratkaisuja. *Psykologi* 4, 16.
- Psykologien Kustannus Oy (2011). www.psykologienkustannus.fi (Luettu 28.2.2011).
- Putnam, S.H. & DeLuca, J.W. (1990). The TCN professional practice survey: Part I: General practices of neuropsychologists in primary employment and private practice settings. *The Clinical Neuropsychologist* 4 (3), 199–243.
- Puusaari, H. (1995). Opiskelijoita samasta muotista. *Mielenterveys* 34 (4), 2.
- Pykäläinen, R. (2005). Comprehensive System toimii. *Psykologi* 4, 30.
- Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41.
- Quine, L., Rutter, D.R. & Arnold, L. (2001). Effectiveness of an intervention based on the theory of planned behaviour. *British Journal of Health Psychology* 6 (4), 327–345.
- Rabin, L.A., Barr, W.B. & Burton, L.A. (2005). Assessment practices of clinical neuropsychologists in the United States and Canada: A survey of INS, NAN, and APA Division 40 members. *Archives of Clinical Neuropsychology* 20 (1), 33–65.
- Rekola, K. (2000). Projektiivisista testeistä otettiin mittaa Tampereella. *Psykologi* 9, 14–15.
- Reynolds, C.R. & Kamphaus, R.W. (toim.) (2003). *Handbook of psychological and educational assessment of children: Intelligence, aptitude, and achievement*. 2nd edition. New York, NY: Guilford Press.
- Robertson, G.J. & Eyde, L.D. (1993). Improving test use in the United States: The development of an interdisciplinary casebook. *European Journal of Psychological Assessment* 9, 137–146.
- Robertson, I.T. & Kandola, R.S. (1982). Work sample tests: Validity, adverse impact and applicant reaction. *Journal of Occupational Psychology* 55, 171–183.
- Robertson, I.T. & Makin, P.J. (1986). Management selection in Britain: A survey and critique. *Journal of Occupational Psychology* 59 (1), 45–57.
- Rokeach, M. (1972). *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, NY: The Free Press.
- Roussalov, V. (2000). Russian-language assessment methods. Teoksessa K. Pawlik & M.R. Rosenzweig (toim.) *The International Handbook of Psychology*. London: SAGE Publications, 392–394.

- Rutter, D. & Quine, L. (toim.) (2002). *Changing health behaviour: Intervention and research with social cognition models*. Buckingham, England: Open University Press.
- Ryan, A.M. & Huth, M. (2008). Not much more than platitudes? A critical look at utility of applicant reactions research. *Human resource management review* 18 (3), 119–132.
- Ryan, A.M. & Ployhart, R.E. (2000). Applicants' perceptions of selection procedures and decisions: A critical review and agenda for the future. *Journal of management* 26 (3), 565–606.
- Ryan, J.J., Dai, X.-Y. & Zheng, L. (1994). Psychological test usage in the People's Republic of China. *Journal of Psychoeducational Assessment* 12 (4), 324–330.
- Rynes, S.L. (1993). Who's selecting whom? Effects of selection practices on applicant attitudes and behavior. Teoksessa N. Schmitt, W.C. Borman and I.L. Goldstein (toim.) *Personnel selection in organizations*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 240–274.
- Rynes, S.L., Bretz, R.D. & Gerhart, B. (1991). The importance of recruitment in job choice: A different way of looking. *Personnel Psychology* 44, 487–521.
- Rynes, S.L. & Connerley, M.L. (1993). Applicant reactions to alternative selection procedures. *Journal of Business and Psychology* 7 (3), 261–277.
- Salama, I. (2000). Psykopoliisien armoilla. *Ilta-Sanomat* 29.4.2000.
- Salvia, J. & Ysseldyke, J. (1991). *Assessment in special and remedial education*. 5th edition. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Sattilainen, S. (2002). Testaaajan armoilla. *Yritystalous* 60 (5), 88–89.
- Sbordone, R.J. & Long, C.J. (toim.) (1996). *Ecological validity of neuropsychological testing*. Boca Raton, FL: St. Lucie Press.
- Scarr, S. (1989). *Protecting general intelligence: Constructs and consequences for interventions*. Teoksessa R.L. Linn (toim.) *Intelligence: Measurement, theory and public policy*. Urbana, IL: University of Illinois Press, 74–118.
- Schein, E.H. (toim.) (1987). *Process consultation II*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Schein, E.H. (1987). What is "process"? Teoksessa E.H. Schein (toim.) *Process consultation II*. Reading, MA: Addison-Wesley, 36–60.
- Schmidt, F.L., Berner, J.G. & Hunter, J.E. (1973). Racial differences in validity of employment tests: Reality or illusion? *Journal of Applied Psychology* 58, 5–9.
- Schmit, M.J. & Ryan, A.M. (1992). Test-taking dispositions: A missing link? *Journal of Applied Psychology* 77, 629–637.
- Schmitt, N. (2002). Do reactions to tests produce changes in the construct measured? *Multivariate Behavioral Research* 37, 105–126.
- Schmitt, N., Borman, W.C. and Goldstein, I.L. (toim.) (1993). *Personnel selection in organizations*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Schraw, G. & Moshman, D. (1995). Metacognitive theories. *Educational Psychology Review* 7 (4), 351–371.

- Schulenberg, Stefan E. & Yutrzenka, Barbara A. (2004). Ethical issues in the use of computerized assessment. *Computers in Human Behavior* 20 (4), 477–490.
- Schuler, H. (1982). *Ethical problems in psychological research*. New York: Academic Press.
- Schuler, H. (1993). Social validity of selection situations: A concept and some empirical results. Teoksessa H. Schuler, J.L. Farr & M. Smith (toim.) *Personnel selection and assessment: Individual and organizational perspectives*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 11–26.
- Schuler, H., Farr, J.L. & Smith, M. (toim.) (1993). *Personnel selection and assessment: Individual and organizational perspectives*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Schön, D. (1983). *The reflective practitioner: how professionals think in action*. New York, NY: Basic Books.
- Seretny, M.L., Dean, R.S., Gray, J.W. & Hartlage, L.C. (1986). The practice of clinical neuropsychology in the United States. *Archives of Clinical Neuropsychology* 1 (1), 5–12.
- Shackleton, V. & Newell, S. (1991). Management selection: A comparative survey of methods used in top British and French companies. *Journal of Occupational Psychology* 64, 23–36.
- Shackleton, V. & Newell, S. (1994). European management selection methods: A comparison of five countries. *International Journal of Selection and Assessment* 2, 91–102.
- Sharpley, C.F. & Pain, M.D. (1988). Psychological test usage in Australia. *Australian Psychologist* 23 (3), 361–369.
- Sharpley, C.F. & Scott-Stokes, E. (1999). Psychological test usage in Australia: An update of Sharpley and Pain's (1988) data. Melbourne: Australian Council for Educational Research.
- Simner, M.L. (1996). Recommendations by the Canadian Psychological Association for improving the North American safeguards that help protect the public against test misuse. *European Journal of Psychological Assessment* 12 (1), 72–82.
- Şimşekoğlu, Ö. and Lajunen, T. (2007). Social psychology of seat belt use: A comparison of theory of planned behavior and health belief model. *Transportation Research Part F: Traffic psychology and Behavior* 11, 181–191.
- Singer, M.S. (1992). Procedural justice in managerial selection: Identification of fairness determinants and associations of fairness perceptions. *Social Justice Research* 5, 49–70.
- Siponen, M. (2000). A conceptual foundation for organizational information security awareness. *Information Management & Computer Security* 8 (1), 31–41.
- Sivonen, H. (1999). Koulupsykologi ei ole testiautomaatti. *Opettaja* 11, 18–19.
- Smith, D.K. (1984). Practicing school psychologists: Their characteristics, activities, and populations served. *Professional Psychology* 15 (6), 798–810.
- Smith, M. & Abrahamsen, M. (1992). Patterns of selection in six countries. *The Psychologist* 5, 205–207.

- Smith, M. & Robertson, I.T. (toim.) (1989). *Advances in selection and assessment*. Chichester: Wiley.
- Smither, J.W., Reilly, R.R., Millsap, R.E., Pearlman, K. & Stoffey, R.W. (1993). Applicant reactions to selection procedures. *Personnel Psychology* 46 (1), 49–76.
- Society for Industrial and Organizational Psychology (2003). *Principles for the validation and use of personnel selection procedures*. 4th edition. <http://www.siop.org/_Principles/principles.pdf> (Luettu 21.11.2009).
- Soilevuo Grønnerød, J. (2008). Wartegg-testiä on tutkittu yllättävän paljon. *Psykologi* 2, 16–17.
- Soilevuo Grønnerød, J., & Grønnerød, C. (2011, November 7). The Wartegg Zeichen Test: A Literature Overview and a Meta-Analysis of Reliability and Validity. *Psychological Assessment*. Advance online publication.
- Soininen, M. (1995). *Tieteellisen tutkimuksen perusteet*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Turku: Painosalama Oy.
- Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. (2009). *Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet*. Turun yliopisto, Rauman opettajankoulutuslaitos.
- Sparks, P. & Guthrie, C.A. (1998). Self-identity and the theory of planned behavior: A useful addition or an unhelpful artifice? *Journal of Applied Social Psychology* 28 (15), 1393–1410.
- Stahl, D. (2010). *Introduction to path analysis and structural equation modelling with AMOS*. Luentomateriaali. University of London. Institute of Psychiatry. <http://www.iop.kcl.ac.uk/iopweb/blob/downloads/locator/l_339_2010_SEM_week3_new.pdf> (Luettu 2.9.2010).
- Stasson, M. & Fishbein, M. (1990). The relationship between perceived risk and preventive action: A within-subject analysis of perceived driving risk and intentions to wear seatbelts. *Journal of Applied Social Psychology* 20 (19), 1541–1557.
- Steiner, D.D. (2001). Cultural influences in perceptions of distributive and procedural justice. Teoksessa S.W. Gilliland, D.D. Steiner & D. Skarlicki (toim.) *Theoretical and cultural perspectives on organizational justice*. Greenwich, CT: Information age publishing, 111–137.
- Steiner, D.D. & Gilliland, S.W. (2001). Procedural justice in personnel selection: International and cross-cultural perspectives. *International journal of selection and assessment* 9 (1–2), 124–137.
- Stinglhamber, F., Vandenberghe, C. & Brancart, S. (1999). Les réactions des candidats envers les techniques de sélection du personnel: Une étude dans un contexte francophone. [Reactions of job applicants to personnel selection techniques: An investigation in a French-speaking context]. *Le Travail Humain* 62, 347–361.
- Stinnett, T.A., Havey, J.M. & Oehler-Stinnett, J. (1994). Current test usage by practicing school psychologists: A national survey. *Journal of Psychoeducational Assessment* 12 (4), 331–350.
- Stricker, L.J., Wilder, G.Z. & Bridgeman, B. (2006). Test takers' attitudes and beliefs about the graduate management admission test. *International Journal of Testing* 6 (3), 255–268.

- Stroebe, W. & Hewstone, M. (toim.) (1995). *European review of social psychology* 6. Chichester: Wiley.
- Summerfield, A. (1968). *Psychologists in education services*. London: Department of Education and Science, HMSO.
- Sundberg, N.D. (1961). The practice of psychological testing in clinical services in the United States. *American Psychologist* 16 (2), 79–83.
- Suomen Psykologiliitto (2006). Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt. *Psykologi: Ammattiekstra*, 4–8.
- Suomen Psykologiliitto (2008). Tietoa liitosta. <<http://www.psyli.fi/cgi-bin/linnea.pl?document=tietoali>> (Luettu 1.4.2008).
- Suomen Psykologiliitto (2009). Tietoa psykologeista. <http://www.psyli.fi/tietoa_psykologeista> (Luettu 4.8.2009).
- Suomen Psykologiliitto (2010). Suomen Psykologiliitto – Psykologin etiikka. <http://www.psyli.fi/tietoa_psykologeista/psykologin_etiikka> (Luettu 16.6.2010).
- Sweet, J.J. & Moberg, P.J. (1990). A survey of practices and beliefs among ABPP and non-ABPP clinical neuropsychologists. *The Clinical Neuropsychologist* 4, 101–120.
- Syrjänen, P. (2006). Henkilöarvioinnit lisääntyneet, tietosuojasäädösten vaikutukset rajallisia. Uudet työelämän tietosuojasäännökset ovat lisänneet työnantajien ja valintakonsulttien tietoisuutta yksityisyyden suojasta, mutta ne eivät ole paljonkaan muuttaneet heidän käytäntöjään henkilöarvioinneissa. *Tietosuoja* 18 (4), 12–15.
- Taipale, T. (2006). Henkilöarviointi pyrkii eroon huuhaasta. *Talouselämä* 69 (4), 40–43.
- Tamminen, S. & Lindeman, M. (2000). Wartegg - Luotettava persoonallisuudesta vai maagista ajattelua? *Psykologia* 35 (4), 325–331.
- Tenopyr, M.L. (1981). The realities of employment testing. *American Psychologist* 36 (10), 1120–1127.
- Terry, D.J., Hogg, M.A. & White, K.M. (1999). The theory of planned behavior: Self-identity, social identity and group norms. *British Journal of Social Psychology* 38 (3), 225–244.
- Tesser, A. & Leidy, T.R. (1968). Psychological testing through the looking glass of youth. *American Psychologist* 23 (5), 381–384.
- Thelen, M.H., Varble, D.L. & Johnson, J. (1968). Attitudes of academic clinical psychologists toward projective techniques. *American Psychologist* 23 (7), 517–521.
- Tikkanen, T. (1998). Testit eivät kerro koko totuutta. *Hyvä terveys* 9, 5–17.
- Tikkanen, T. (2007). Psykologipalveluja koskeva erityislainsäädäntö – Lähtökohdat, nykytila ja kehittämishaasteet. <http://www.psykonet.fi/perustutkinto/ammattietiikka07/aineistoll_Tikkanen.pdf> (Luettu 3.12.2007).
- Tiuraniemi, J. (2002). Reflektiivisyys asiantuntijan työssä. Teoksessa P. Niemi & E. Keskinen (toim.) *Taitavan toiminnan psykologia*. Turun yliopiston psykologian laitoksen oppimateriaaleja 2. Helsinki: Hakapaino Oy, 165–195.

Toivakka, H. & Santala, O.-P. (2005). Ro:n tueksi on vankkaa näyttöä. *Psykologi* 4, 26–27.

Triandis, H.C. (1971). *Attitude and attitude change*. New York: John Wiley & Sons.

Truxillo, D.M., Bauer, T.N., Campion, M.A. & Paronto, M.E. (2006). A field study of the role of big five personality in applicant perceptions of selection fairness, self, and the hiring organization. *International journal of selection and assessment* 14 (3), 269–277.

Tsoi, M.M. & Sundberg, N.D. (1989). Patterns of psychological test use in Hong Kong. *Professional Psychology: Research and Practice* 20 (4), 248–250.

Tuma, J.M. & Pratt, J.M. (1982). Clinical child psychology practice and training: A survey. *Journal of Clinical Child Psychology* 11 (1), 27–34.

Tyler, B. (1986). Responsibility in practice: Some implications of the BPS survey on test use. *Bulletin of the British Psychological Society* 39, 410–413.

Uhinki, A. (2005). Mustetahra leviää? *Psykologi* 3, 17.

Ukkola, P. (2008). Tietoturvakoulutus pelastuslaitoksessa – Koulutuksen vaikutus tietoturvaohjeiden noudattamiseen. Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Oulun yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Uusitalo, H. (2001). Tiede, tutkimus ja tutkielma, johdatus tutkielman maailmaan. Porvoo: WSOY.

Vaskinn, A., Egeland, J., Nielsen, G. H. & Hostmaelingen, A. (2010). Norske psykologers bruk av tester. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 47, 1010–1016.

Veirto, U. (1996). Psykologiset työhönottotestit paljastavat liikaa – Työnantaja voi urkkia työntekijöidensä salaisuuksia. *Ilta-Sanomat* 15.7.1996.

Verho, S. (1996). Onko tulevaisuuden kirjastonhoitajan oltava vaivattomasti kommunikoiva ja atk-kykyinen? *Kirjasto-lehti* 89 (2), 40–41.

Vierula, I.-K. (2002). Rekrytointi on kuin naimakauppa: Haussa 'hyvä tyyppi', mieluiten samanlainen kuin minä itse. *Haastattelu. Lakimiesuutiset* 5, 36–37.

van de Vijver, F.J.R. & Hambleton, R.K. (1996). Translating tests: Some practical guidelines. *European Psychologist* 1, 89–99.

Vrignaud, P. (2000). French-language assessment methods. Teoksessa K. Pawlik & M.R. Rosenzweig (toim.) *The International Handbook of Psychology*. London: SAGE Publications, 387–391.

Vroom, V.H. (1964). *Work and motivation*. New York, NY: Wiley.

Väänänen, A. (1999). Soveltuvuustestaus vähensi kuljettajien tapaturmia. *Työ-terveys-turvallisuus* 29 (2), 36–39.

Wade, T.C. & Baker, T.B. (1977). Opinions and use of psychological tests: A survey of clinical psychologists. *American Psychologist* 32 (10), 874–882.

Wade, T.C., Baker, T.B., Morton, T.L. & Baker, L.J. (1978). The status of psychological testing in clinical psychology: Relationships between test use and professional activities and orientations. *Journal of Personality Assessment* 42 (1), 3–10.

- Watkins, C.E. (1991). What have surveys taught us about the teaching and practice of psychological assessment? *Journal of Personality Assessment* 56 (3), 426–437.
- Watkins, C.E., Campbell, V.L. & McGregor, P. (1988). Counseling psychologists' uses of and opinions about psychological tests: A contemporary perspective. *The Counseling Psychologist* 16 (3), 476–486.
- Watkins, C.E., Campbell, V.L., Nieberding, R. & Hallmark, R. (1995). Contemporary practice of psychological assessment. *Psychological Assessment and Clinical Practice* 26 (1), 54–60.
- Weiner, F.E. & Kluwe, R.H. (toim.) (1987). *Metacognition, motivation and understanding*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Weiss, L.G., Saklofske, D. & Prifitera, A. (2003). Clinical interpretation of the Wechsler Intelligence Scale for Children – Third Edition (WISC-III) index scores. Teoksessa C.R. Reynolds & R.W. Kamphaus (toim.) *Handbook of psychological and educational assessment of children: Intelligence, aptitude, and achievement*. 2nd edition. New York, NY: Guilford Press, 115–146.
- Wigdor, A.K. & Garner, W.R. (toim.) (1982a). *Ability testing: Uses, consequences, and controversies. Part I: Report of the committee*. Washington, DC: National Academy Press.
- Wigdor, A.K. & Garner, W.R. (toim.) (1982b). *Ability testing: Uses, consequences, and controversies. Part II: Documentation section*. Washington, DC: National Academy Press.
- Wise, L.L. (2006). Encouraging and supporting compliance with Standards for Educational Tests. *Educational Measurement: Issues and Practice* 25 (3), 51–53.
- Wise, P.S. (1989). *The use of assessment techniques by applied psychologist*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Ylikoski, T. (1999). *Unohtuiko asiakas? 2. painos*. Keuruu: Otava.
- Zeithaml, V.A., Berry, L.L. & Parasuraman, A. (1988). Conceptual model of service quality – the gap analysis model. *Journal of Marketing* 36.
- Zhang, H. (2000). Chinese-language assessment methods. Teoksessa K. Pawlik & M.R. Rosenzweig (toim.) *The International Handbook of Psychology*. London: SAGE Publications, 385–386.
- Åberg, L. (2001). *Attitudes*. Teoksessa P.-E. Barjonet (toim.) *Traffic psychology today*. Boston, MA: Kluwer Academic Publisher, 119–137.
- Tuomioistuinten ja oikeusasiamiehen ratkaisut:
 Turun ja Porin LO 24.3.1987 270/I
 KHO 30.9.1987/4061
 KHO 29.1.1974/395
 KHO:1989-A-40
 KHO:2010:60
 KHO:2010:61
 Helsingin HAO 07/0756/2
 EOAK 21.5.2003 2179/4/01
 EOAH 16.10.2008 3786/4/07

LIITTEET

International Guidelines for Test Use -ohjeisto
(International Test Commission, 2001).
Suomen Psykologiliiton tilaama,
mutta virallisesti hyväksymättä oleva käännös.

INTERNATIONAL TEST COMMISSION

**Kansainvälisen
testilautakunnan (ITC)
ohjeet testien käyttämiseen:
suomenkielinen versio.**

Nämä ohjeet on virallisesti hyväksytty Kansainvälisen Testilautakunnan (ITC) hallituksen kokouksessa kesäkuussa 1999 Grazissa Itävallassa.

The European Federation of Professional Psychologists Associations' Task Force on Tests and Testing on myös vahvistanut ohjeet kokouksessaan Roomassa heinäkuussa 1999.

Ohjeet on virallisesti julkaistu ITC:n yleiskokouksessa Tukholmassa 24.7.2000. ITC:llä on tekijänoikeudet ohjeisiin. ITC on Yhdysvalloissa rekisteröity ei-kaupallinen yhdistys.

Lisätietoja ITC:stä sekä luvan lainata tai kopioida englanninkielisen asiakirjan sisältöä voi pyytää ITC:n sihteeriltä:

Prof. Jacques Grégoire, ITC Secretary,
Université Catholique de Louvain,
Faculté de Psychologie,
Place du Cardinal Mercier, 10,
1348 Louvain-la-Neuve,
Belgium.
Email: gregoire@deva.ucl.ac.be

Lisätietoja tästä oppaasta:

Prof . Dave Bartram, ITC President,
SHL Group plc, The Pavilion, 1 Atwell Place,
Thames Ditton, KT7 0NE, Surrey, England.
Email: dave.bartram@shlgroup.com

Katso myös ITC:n verkkosivuja (joilta nämä ohjeet ovat saatavissa):
<http://www.intestcom.org>

Sisälllys

KIITOKSET	4
JOHDANTO	5
Kansainvälisten ohjeiden tarve	5
Ohjeiden tarkoitus ja tavoitteet	5
Ohjeiden kehittäminen	6
OHJEET	9
Päätarkoitus	9
Käyttökohteet	9
Käyttäjät	10
Paikalliset olosuhteet	11
Tiedot, taidot ja ymmärrys	11
1. TESTIEN EETTINEN KÄYTTÖ	13
1.1 Toimii ammatillisesti ja eettisesti oikein	13
1.2 Varmistuu omasta pätevyydestään testin käyttämiseen	13
1.3 Käyttää testejä vastuullisesti	13
1.4 Varmistaa, että testimateriaaleja säilytetään asianmukaisesti	14
2. HYVÄ TESTAUSKÄYTÄNTÖ	14
2.1 Arvioi testaamisella saavutettavan hyödyn arviointitilanteessa	14
2.2 Valitsee tilanteeseen sopivat tilastollisesti pätevät testit	15
2.3 Varmistaa testin tasapuolisuuden eri ryhmiä kohtaan	15
2.4 Valmistelee istunnon etukäteen	17
2.5 Esittää testin asianmukaisesti	17
2.6 Pisteittää ja laskee testitulokset täsmällisesti	18
2.7 Tulkitsee testitulokset asianmukaisesti	19
2.8 Esittelee tulokset selkeästi ja täsmällisesti	19
2.9 Varmistuu testin ja sen käytön sopivuudesta	20
LÄHTEET	21
LIITE A: Ohjeet testauskäytäntöjen luomiseksi	22
LIITE B: Ohjeet testausprosessin osapuoltem välisen sopimuksen luomiselle	23
LIITE C: Otettava huomioon testattaessa henkilöitä, jotka vamman tai muun syyn takia tarvitsevat testauksessa erityisjärjestelyjä	25
LIITE D: Säännöt, jotka koskevat ITC:n testien käyttämiseen laadittujen ohjeiden kääntämistä	27

Kiitokset

Professori Dave Bartram on valmistellut nämä ohjeet ITC:n hallitukselle. Kirjoittaja esittää kiitoksensa Iain Coynelle, joka auttoi projektin toteuttamisessa, sekä seuraaville henkilöille, jotka osallistuivat Dublinin seminaariin 1997 ja antoivat arvokkaan panoksensa ohjeiden kehittämiseen.

Ms Dusica Boben, Produktivnost, SLOVENIA;
Mr Eugene Burke, British Psychological Society, ENGLANTI;
Dr Wayne Camara, The College Board, USA;
Mr Jean-Louis Chabot, ANOP, RANSKA;
Mr Iain Coyne, University of Hull, ENGLANTI;
Dr Riet Dekker, Swets and Zeitlinger, HOLLANTI;
Dr Lorraine Eyde, US Office of Personnel Management, USA;
Prof Rocio Fernandez-Ballesteros, EAPA, ESPANJA;
Mr Ian Florance, NFER-NELSON, ENGLANTI;
Prof Cheryl Foxcroft, Test Commission of South Africa, ETELÄ-AFRIKKA;
Dr John Fremer, The College Board, USA;
Ms Kathia Glabeke, Commissie Psychodiagnostiek, BELGIA;
Prof Ron Hambleton, University of Massachusetts at Amherst, USA;
Dr Karin Havenga, Test Commission of South Africa, ETELÄ-AFRIKKA;
Dr Jurgen Hogrefe, Hogrefe & Huber Verlagsgruppe, SAKSA;
Mr Ralf Horn, Swets and Zeitlinger, SAKSA;
Mr Leif Ter Laak, Saville and Holdsworth Ltd, ENGLANTI;
Dr Pat Lindley, British Psychological Society, ENGLANTI;
Mr Reginald Lombard, Test Commission of South Africa, ETELÄ-AFRIKKA;
Prof Jose Muniz, Spanish Psychological Association, ESPANJA;
Ms Gill Nyfield, Saville & Holdsworth Ltd, ENGLANTI;
Dr Torleiv Odland, Norsk Psykologforening, NORJA;
Ms Berit Sander, Danish Psychologists' Association, TANSKA;
Prof Francois Stoll, Federation Suisse des Psychologues, SVEITSI.

Kirjoittaja on niin ikään kiitollinen monille muille henkilöille ja organisaatioille, jotka ovat antaneet palautetta ohjeiden kehittämisen eri vaiheissa ja kongressisesityksissä.

Johdanto

Kansainvälisten ohjeiden tarve

Kansainvälisen testilautakunnan, ITC:n, projektin on tarkoitus tuottaa ohjeet hyvään testien käyttöön ja rohkaista parhaaseen mahdolliseen arviointiin. Tähän asti ITC on työstänyt ohjeita testien sovittamisesta (Hambleton, 1994; Van de Vijver, F. & Hambleton, R., 1996), mikä on ollut tärkeä askel kohti eri kulttuureihin ja kieliin sovitettujen testien laadun varmistamiseksi. Ateenan kokouksessa 1995 ITC:n hallitus hyväksyi esityksen, jonka mukaan ohjeet laajennetaan koskemaan myös testien tasa-arvoista ja eettistä käyttöä, joiden pohjalta voidaan määrittää standardit koulutukselle ja testaajien pätevyydelle.

On olemassa lukemattomia syitä siihen, miksi testien käyttöön tarvitaan kansainvälisiä ohjeita.

- Maiden välillä on suuria eroja siinä, missä määrin – jos ollenkaan – ne valvovat lainsäädännön keinoin testien käyttöä ja testattavien oikeusturvaa. Joissakin maissa psykologit on laillistettu, joissakin ei; joissakin maissa valvotaan ei-psykologien harjoittamaa testien käyttöä, joissakin ei. Kansainvälisesti hyväksytyt ohjeet voivat tukea kansallisia psykologiyhdistyksiä ja muita vastaavia organisaatioita kehittämään yhtenäisiä standardeja, jos sellaisia ei maassa ole tai jos ne ovat jossakin suhteessa puutteellisia.
- Testimateriaalien hankinta- ja käyttöoikeudet vaihtelevat maiden välillä suurestikin. Joissakin maissa vain psykologit voivat saada käsiinsä testimateriaaleja, joissakin käyttöä valvoo muodollisesti hyväksytty kansallinen jakelukanava, ja joissakin maissa käyttäjät voivat hankkia haluamansa materiaalin ilman rajoituksia joko omasta maastaan tai suoraan ulkomailta.
- Internetissä on julkaistu monia tunnettuja testimenetelmiä ilman että tekijänoikeuksista on huolehdittu, testin tekijöitä tai julkaisijoita mainittu tai testien salassapidosta huolehdittu.
- Työvoiman kansainvälinen liikkuvuus on lisääntynyt, mikä puolestaan on johtanut lisääntyneeseen tarpeeseen testata useista eri maista tulevia työnhakijoita – tällöin testi voidaan useinkin esittää eri maassa kuin missä mahdollinen työnantaja toimii.
- Yhdysvalloissa ja Englannissa kehitetään internetin kautta tapahtuvaa etäarviointia sekä työ- että kasvatuspsykologian tarpeisiin. Tämä synnyttää paljon kysymyksiä, jotka liittyvät testien esittämiseen ja testausprosessin säätelyyn – mm. testien turvalliseen käyttöön.

Ohjeiden tarkoitus ja tavoitteet

Tämän projektin pitkän tähtäimen tavoite on tuottaa ohjeet testin käyttäjien pätevyyden (tietojen, taitojen, kykyjen ja muiden ominaisuuksien) arvioimiseksi. Nämä pätevyydet määritellään selkeästi arvioitavina suorituskriteereinä. Kriteerien perusteella voidaan määritellä tarkemmin, mitä testin käyttäjäksi pyrkivältä henkilöltä voidaan edellyttää. Pätevyysvaatimusten tulee sisältää mm. seuraavat seikat:

- testaamisen ammatilliset ja eettiset standardit
- testattavien ja muiden testausprosessiin liittyvien osapuolten oikeudet
- vaihtoehtoisten testien valinta ja arviointi
- testien esittäminen, pisteittäminen ja tulkinta
- testitulosten raportointi ja palautteen antaminen.

Ohjeet ottavat kantaa myös seuraaviin asioihin, siltä osin kuin ne liittyvät suoraan testien käyttämiseen:

- testien kehittämiseen liittyvät standardit
- käyttäjän käsikirjojen ja tilastollisten analyysien esittämisen standardointi
- testien tuottamisen ja saatavuuden sekä testeistä saatavilla olevan tiedon sääntelemisen standardointi.

Nämä ohjeet edustavat useiden eri maiden psykologisen ja kasvatopsykologisen testaamisen asiantuntijoiden (psykologien, psykometrikoiden, testikustantajien ja testituottajien) työn tulosta. Laatijoiden ei ole tarkoitus keksiä uusia ohjeita, vaan yhdistää se tieto, joka löytyy jo olemassa olevista ohjeista, menettelytavoista, normeista ja muista säännöistä ja luoda yhtenäinen ohjeisto, jonka avulla näitä kaikkia voi ymmärtää ja käyttää.

Ohjeiden kehittäminen

Näitä ohjeita tulee pitää mittapuuna, jota vasten olemassa olevia paikallisia standardeja voi verrata ohjeiden kattavuuden ja kansainvälisen yhdenmukaisuuden varmistamiseksi. Käyttämällä näitä ohjeita mittana tai pohjana paikallisten sääntöjen (esimerkiksi normien, menettelytapojen, testattavien oikeuksien) kehittämisessä voidaan päästä pitkälle kohti kansalliset rajat ylittävää yhtenäisyyttä.

Näiden ohjeiden kehittäminen alkoi testistandardeihin, menettelytapoihin, testien käyttöön yms. liittyvän aineiston keräämisellä useista maista.¹ Vaikka nämä ohjeet perustuvatkin kaikkeen edellä mainittuun aineistoon, on erityinen maininta annettava seuraaville:

- The Australian Psychological Society (APS) Supplement to guidelines on the use of Psychological Tests (Kendall et al., 1997).
- The British Psychological Society (BPS) Level A and Level B standards for occupational test use (Bartram, 1995, 1996).
- The American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA), & National Council on Measurement in Education (NCME) (1985) Standards for educational and psychological testing.
- American Association for Counseling and Development (AACD) Responsibilities of Users of Standardized Tests (Schafer, W.D, 1992).
- The CPA (Canadian Psychological Association, 1987) Guidelines for Educational and Psychological Testing.

Australialaisen psykologiyhdistyksen APS:n artikkeli on ollut erityisen arvokas, sillä siinä yhdistyy paljolti kaikki se, joka sisältyy brittiläisiin ja yhdysvaltalaisiin julkaisuihin sekä lisäksi siinä on otettu huomioon South African National Institute for Psychological Research (NIPR) julkaisu ja monet kustantajien testikäsikirjat. Se sisältää myös paljon Joint Committee on Testing Practices (JCTP): Test User Qualifications Working Group's (TUQWG) mietinnön tuloksia, jotka liittyvät data-based approach -periaatteeseen perustuvaan hyvään testikäytäntöön (esimerkiksi Eyde et al, 1988, 1993; Moreland et al., 1995), sekä JCTP:n työhön Code of Fair Testing Practices in Education (JCTP, 1988; Fremer, Diamond, & Camara, 1989). Liitteessä B on käytetty lähteenä JCTP:n (JCTP, 2000) myöhempää julkaisua testattavan oikeuksista ja velvollisuuksista.

¹ Kattava lista tästä aineistosta on pyynnöstä saatavilla kirjoittajilta.

Alkuperäisten lähteiden sisältö analysoitiin ja luokiteltiin 14 pääotsikon alaiseksi. Useista eri lähteistä peräisin olevat samansisältöiset ohjeet nivottiin mahdollisuuksien mukaan yhteen. Ohjeiden sanamuotoja yhdenmukaistettiin (esimerkiksi: ”Pätevä testin käyttäjä varmistaa - -”, tai ”Pätevä testin käyttäjä arvioi - -” yms).

Tämä alkuperäinen 14 pääluokan ja niiden sisällön rakenne sisällytettiin näiden ohjeiden ensimmäiseen versioon. Tätä aineistoa käsiteltiin Dublinin kansainvälisessä seminaarissa heinäkuussa 1997. Tämän ITC:n seminaarin tarkoituksena oli pohtia ja arvioida kriittisesti tätä aineistoa kokonaisuudessaan, sekä mahdollisesti tuottaa kansainvälisesti pätevä ja hyväksytty luonnos ohjeista. Luonnos tarkastettiin seminaarissa yksityiskohtia myöten, ja siihen esitettiin muotoa, rakennetta ja sisältöä koskevia parannusehdotuksia. Seminaarin jälkeen alkuperäistä dokumenttia korjattiin perusteellisesti (versio 2.0), ja se lähetettiin lausuntokierrokselle kaikille seminaarin osallistujille. Lausuntojen perusteella korjatussa versiossa (versio 3.1) oli otettu huomioon kaikki versioon 2.0 esitetyt huomautukset ja ehdotukset.

Lukuisille avainhenkilöille ja –organisaatioille lähetettiin kopio versiosta 3.1 sekä strukturoitu kyselylomake huomautuksia varten. Kopioita ja kyselylomakkeita lähetettiin yhteensä 200. Yksityiskohtaisesti täytettyjä vastauksia saapui yhteensä 28. Vastauksia lähettivät myös yhdistykset kuten APA, BPS sekä muutama muu eurooppalainen ammattijärjestö. Kesällä 1998 ohjeet korjattiin näiden huomautusten mukaisesti, ja 200 kopiota (versio 4.1) lähetettiin jälleen lausuntokierrokselle. Nyt palautetta saatiin yhteensä 18 viralliselta taholta. Lisäksi monet lausuntokierroksen vastaanottajat antoivat tälle versiolle epävirallisen tukensa sähköpostitse tai seminaareissa.

Ohjeiden nykyisessä versiossa (versio 2000) on kaikin tavoin pyritty ottamaan huomioon kaikki vastaanotetut kommentit. Ne ovat poikkeuksetta olleet hyödyllisiä ja rakentavia.²

Nämä ohjeet pyrkivät olemaan tukea antavia, eivät rajoittavia. Haluamme varmistaa, että ohjeet edustavat hyvän testikäytännön yleispäteviä peruseriaatteita yrittämättä pakottaa keinotekoisesti yhtenäistämään toiminnan ja ammatinharjoittamisen laisäädännöllisiä eroavuuksia eri maiden tai eri sovellusalojen välillä.

Nyt esitettävissä ohjeissa erotellaan pätevyuden määrittelemisessä kolme osa-aluetta:

1. Hyvän testauskäytännön mukaiset ammatilliset ja eettiset standardit, jotka vaikuttavat testausprosessin kulkuun sekä testin käyttäjän ja muiden testausprosessin osapuolten välisiin suhteisiin.
2. Testausprosessiin liittyvät tiedot, taidot ja ymmärrys: mitä testin käyttäjän tulee osata.
3. Testausprosessin taustalla oleviin tekijöihin liittyvät tiedot ja ymmärrys.

Nämä kolme osatekijää eroavat toisistaan, vaikka ovatkin käytännössä toisiinsa kietoutuneet.

² Ensimmäisen konsultaatiokierroksen tulokset raportoitii ITC:n hallitukselle yksityiskohtaisesti elokuussa 1998. Toisen konsultaatiokierroksen tulokset sekä ohjeiden versio 5.0 esiteltiin ITC:n hallituksen kokouksessa kesäkuussa 1999. Versioon 2000 tehtiin vain joitakin pieniä toimituksellisia oikaisuja.

Ohjeet alkavat *päätarkoituksen* nimeämisellä. Sitä voidaan kuvata testin käyttäjän johtajatuksiksi. Se määrittelee ohjeiden kehittämisen lähtökohdan. Kukin ohje määrittää jonkin testin käyttäjän pätevyyden, joka osaltaan johtaa päätarkoituksen määrittelemiseen.

Päätarkoituksen lisäksi myös *käyttökohteet* kuvaavat, kenelle ohjeet on tarkoitettu sekä minkälaiseen arviointiin ja arviointiympäristöihin ne sopivat.

Nämä ohjeet sisältävät seuraavat kohdat:

1. Päätarkoitus ja käyttökohteen määrittely.
2. Testin käyttäjän pätevyyden määritteleminen: testin eettinen käyttö.
3. Testin käyttäjän pätevyyden määritteleminen: hyvä testauskäytäntö.

Ohjeet

Päätarkoitus

Pätevä testin käyttäjä käyttää testejä asianmukaisesti, ammattimaisesti ja eettisesti. Hän ottaa huomioon asiaankuuluvasti kaikkien asianosaisten tarpeet ja oikeudet, testaukseen tulemisen syyt sekä sen laajemman asiakokonaisuuden, johon testaaminen liittyy.

Tämä tavoite saavutetaan varmistamalla siitä, että testin käyttäjä on pätevä suorittamaan testausprosessin, tuntee prosessin perustana olevat testit ja osaa käyttää niitä.

Käyttökohteet

On mahdotonta määritellä täsmällisesti käsitteitä ”testi” tai ”testaaminen”, sillä silloin tulee todennäköisesti sulkemaan pois jonkin asian, joka määritelmään tulisi sisällyttää, tai ottamaan mukaan jonkin asian, joka tulisi sulkea pois. Näitä ohjeita luettaessa ”testi” ja ”testaaminen” tulee ymmärtää laajasti. Olennaista ei ole se, kutsutaanko arviointitilannetta ”testiksi” vai ei – nämä ohjeet liittyvät moniin arviointimenetelmiin, joita ei kutsuta tai ei haluta kutsua ”testeiksi”. Seuraavassa pyritään yksittäisen määritelmän sijasta kartoittamaan ne alueet, joita ohjeet koskevat:

- Testaamisella tarkoitetaan laajaa menetelmien kirjoa, jota käytetään psykologisessa, ammatinvalintaan liittyvässä sekä kasvatukseen liittyvässä arvioinnissa.
- Testaamiseen voi kuulua sekä normaalin että patologisen käyttäytymisen ja toiminnallisten häiriöiden arviointiin liittyviä menetelmiä.
- Testausmenetelmät on yleensä suunniteltu esitettäväksi tarkasti määritellyissä tai vakioiduissa olosuhteissa, joihin kuuluu systemaattinen pisteitysmenettely.
- Näiden menetelmien avulla suoritusta voidaan mitata ja havaittua käyttäytymistä käyttää pohjana johtopäätösten tekoon.
- Näiden menetelmien pohjalta voidaan myös päätyä testattavien laadulliseen ryhmittelyyn tai luokitukseen (esimerkiksi tyyppiluokitukseen).

Kaikkia menetelmiä, jotka täyttävät nämä tunnusmerkit, tulee pitää ”testeinä” riippumatta siitä miten ne esitetään, onko niiden kehittäjä testauksen ammattilainen tai sisältävätkö ne kysymyksiä vai tehtävien suorittamista (esimerkiksi työnäyte, psykomotorinen testi tms).

Testeistä tulee olla olemassa reliabiliteetti- ja validiteettitiedot aiottua käyttötarkoitusta varten. Testituloksista tehtäviä johtopäätöksiä varten tulee olla tutkimustietoa. Näiden tietojen tulee olla testin käyttäjän saatavilla riippumatonta tarkistusta ja arviointia varten. Jos nämä tietolähteet eivät ole helposti saatavilla, on testin jakelusta vastaavan tahon toimitettava niistä tiivistelmät lähdeviitteineen.

Tässä esitellyt testin käyttämisen ohjeet soveltuvat kaikkiin edellä mainittuihin menetelmiin riippumatta siitä, kutsutaanko niitä ”psykologisiksi testeiksi” vai ”kasvatuspsykologisiksi testeiksi”, tai onko niistä olemassa helposti saatavilla olevaa tutkimustietoa vai ei.

Monet tässä esitetyt ohjeet soveltuvat myös sellaisiin arviointimenetelmiin, jotka eivät täytä ”testin” kriteereitä. Niistä voi olla hyötyä missä tahansa arviointitilanteessa, jossa pyritään vakavasti otettavaan ja mielekkääseen arviointiin, ja jossa testeistä voi väärin käytettynä olla seurauksena jokin henkilökohtainen menetys tai psyykinen ahdinko (esimerkiksi työhaastattelut, työtason arvioinnit, tukiopetuksen tarpeen diagnostinen arviointi).

Ohjeet eivät sovellu pintapuolisesti testejä muistuttaviin materiaaleihin (esimerkiksi elintapoihin liittyvät kyselyt viikko- tai sanomalehdissä), jotka kaikki asianosaiset tunnistavat helposti viitteeksi.

Käyttäjät

Ohjeet on tarkoitettu testien ammattimaiseen käyttöön. Ne kohdentuvat ensisijaisesti seuraaviin tahoihin:

- testimateriaalien hankkijat ja ylläpitäjät
- testien valitsijat ja niiden käyttökohteista päättävät henkilöt
- testien esittäjät, pisteittäjät ja tulkitsijat
- ne, jotka testitulosten perusteella antavat neuvontaa (esimerkiksi henkilöarvioinnin konsultit, koulutus- ja urakonsultit, valmentajat)
- ne, joiden tehtäviin kuuluu testitulosten esitleminen ja palautteen antaminen testiin osallistujille.

Edellisten lisäksi ohjeista on hyötyä seuraaville testien käyttöön liittyville tahoille:

- testien laatijat
- testejä myyvät tahot
- testaajia kouluttavat tahot
- testattavat ja heidän läheisensä (esimerkiksi vanhemmat, puoliset, kumppanit)
- ammatilliset yhteisöt ja muut yhdistykset, joiden toimintaan psykologinen ja kasvatukseen liittyvä testaaminen kuuluu
- poliittiset päättäjät ja lainsäätäjät.

Vaikka ohjeet onkin kohdennettu ensisijaisesti kliiniseen käyttöön, useimmilla hyvän testauskäytännön mukaisilla ohjeilla on merkitystä myös niille, jotka käyttävät testejä puhtaasti tutkimustarkoituksiin.

Ohjeiden ei ole tarkoitus kattaa kaikkia mahdollisia arviointimenetelmiä (esimerkiksi strukturoimattomia tai puolistrukturoituja haastatteluja, ryhmäarviointeja) tai kaikkia mahdollisia arviointitilanteita (esimerkiksi työvoimatoimistoissa). Kuitenkin monet ohjeet todennäköisesti sopivat moniin muihinkin arviointitilanteisiin tai –tarkoitukseen kuin ensisijaisesti psykologiseen tai kasvatopsykologiseen testaamiseen (esimerkiksi työvoimatoimistojen henkilövalinnat, strukturoimattomat tai puolistrukturoidut haastattelut, henkilöarviointi, urasuunnittelun ohjaus ja hoitoon liittyvät tapaamiset).

Paikalliset olosuhteet

Nämä ohjeet soveltuvat kansainväliseen käyttöön. Niitä voi käyttää erityisten paikallisten standardien kehittämiseen soveltamalla ne vallitseviin olosuhteisiin. On otettava huomioon, että monet tekijät vaikuttavat siihen, miten standardeja käytännössä sovelletaan ja käytetään. Paikallisella tasolla täytyy määritellä, mitä ohjeet käytännössä tarkoittavat kussakin tilanteessa.

Ohjeiden muuntamisessa erityisiksi paikallisstandardeiksi on otettava huomioon seuraavat seikat:

- sosiaaliset, poliittiset, institutionaaliset, kielelliset ja kulttuuriset erot arviointiympäristöjen välillä
- paikallinen lainsäädäntö
- ammatillisten psykologisten seurojen ja yhdistysten luomat kansalliset ohjeet ja toimintatavat
- yksilö- ja ryhmätestauksen välisiin eroihin liittyvät tekijät
- testitulosten ensisijainen raportointitaho (esimerkiksi testattavat, heidän vanhempansa tai huoltajansa, testin laatija, työnantaja tai jokin muu sivullinen taho)
- testitulosten käyttötarkoituksiin liittyvät erot (esimerkiksi päätöksenteko jossakin valintatilanteessa tai tiedot ohjausta tai hoitoa varten)
- missä määrin tietojen tarkistaminen ja tarvittaessa oikaiseminen mahdollisesti myöhemmin ilmenevien asianhaarojen johdosta on mahdollista.

Tiedot, taidot ja ymmärrys

Tiedot, taidot ja ymmärrys muodostavat pohjan kaikelle testien käyttöön liittyvälle osaamiselle. Niiden sisältö ja tarkkuus todennäköisesti vaihtelevat eri maiden ja sovellusalueitten välillä sekä testin käyttäjille asetettujen pätevyysvaatimusten mukaan.

Näissä ohjeissa ei esitetä yksityiskohtaisia kuvauksia. Silloin kun ohjeita ryhdytään soveltamaan erityistilanteisiin, tarpeelliset tiedot, taidot, kyvyt ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet on kuitenkin määriteltävä. Tämä määrittely on osa ohjeiden soveltamista paikallistasolle – yleisten suuntaviivojen muuntamista tarkemmiksi säännöiksi. Seuraavassa määritellään ne tietojen, taitojen ja ymmärryksen alueet, jotka yksityiskohtaisemman kuvauksen on katettava.

Asiatieto (deklaratiivinen tieto):

- psykometriset peruseriaatteet ja menetelmät sekä testien tilastolliset ominaisuudet (esimerkiksi reliabiliteetti, validiteetti, standardointi)
- testit ja mittaaminen: riittävästi testitulosten asianmukaista ymmärtämistä varten
- asiaan liittyvät kyky-, persoonallisuus- tai muiden psyykkisten rakenteiden tai psykopatologioiden teorit, joiden perusteella testi voidaan valita ja tulokset tulkita
- oman sovellusalan testit ja testitoimittajat.

Taidollinen (eli menettelytapoja koskeva) tieto:

- arviointimenetelmiä ja –välineitä koskeva tieto ja käyttötaito – myös tietokonepohjaiset menetelmät
- käytettävien testien tarkempi tuntemus
- testipistemäärien taustalla olevien rakenteiden tuntemus, joka mahdollistaa pätevien päätelmien tekemisen testituloksista.

Nämä ohjeet kattavat seuraavat tiedon, taidon ja ymmärryksen alueet:

Yleiset henkilökohtaiset tehtävään liittyvät kyvyt:

- kyky esittää testit, esitellä tulokset ja antaa palaute testattaville ja muille asiakkaille
- riittävä suullinen ja kirjallinen kommunikointikyky, jotta testattavien ohjaaminen, testien esittäminen, testitulosten raportointi ja muiden asianosaisten (esimerkiksi vanhempien tai organisaatioiden linjauksista vastaavien) kanssa työskentely sujuisi asianmukaisesti
- riittävät ihmissuhdetaidot, jotta testattavien ohjaaminen, testien esittäminen ja palautteen antaminen testituloksista sujuisi asianmukaisesti.

Muut asiayhteyteen liittyvät tiedot ja taidot:

- tietää ja ymmärtää, milloin testejä tulee käyttää ja milloin ei
- osata liittää testaamisesta ja muusta arvioinnista saatava informaatio yhteen (esimerkiksi henkilötiedot, strukturoimaton haastattelu, suositukset jne.)
- olla selvillä testaamiseen liittyvistä ajankohtaisista ammatillisista, lainopillisista ja eettisistä kysymyksistä ja niiden vaikutuksesta testien käyttämiseen.

Tehtävän hallinnointiin liittyvät taidot:

- testien käyttöön, testitietoihin, palautteen antamiseen, testiraporttien tekemiseen ja säilyttämiseen ja testimateriaalien ja testitietojen säilyttämiseen ja niistä vastaamiseen liittyvien sääntöjen ja asianmukaisen käytännön tunteminen
- testin käyttöön liittyvän sosiaalisen, kulttuurisen ja poliittisen toimintaympäristön tunteminen sekä käsitys siitä, miten nämä tekijät saattavat vaikuttaa testituloksiin, tulosten tulkintaan sekä tulostietojen käyttöön.

Ongelmanratkaisutaidot:

- kuinka toimia, kun testikäytännöissä ilmenee ongelmia, vaikeuksia tai häiriöitä
- kuinka toimia testattavan testauksen aikana esittämien kysymysten suhteen
- kuinka toimia tilanteessa, jossa testiä mahdollisesti väärinkäytetään tai testitulosten tulkinta ymmärretään väärin.

1. TESTIEN EETTINEN KÄYTTÖ

Pätevä testin käyttäjä:

1.1. Toimii ammatillisesti ja eettisesti oikein

- 1.1.1 Edistää ja ylläpitää ammatillisia ja eettisiä standardeja.
- 1.1.2 On selvillä ajankohtaisista oman sovellusalansa testien käyttöön liittyvistä ammatillisista ja eettisistä kysymyksistä ja keskustelusta.
- 1.1.3 Toteuttaa tietoisesti määriteltyä toimintatapaa testauksessa ja testien käytössä.³
- 1.1.4 Varmistaa, että kaikki hänen alaisuudessaan tai hänen kanssaan työskentelevät omaksuvat asianmukaiset ammatilliset ja eettiset käytösnormit.
- 1.1.5 Ottaa keskusteltavaksi testattavien ja muiden asianosaisten huolenaiheita.
- 1.1.6 Puhuu tai kirjoittaa testeistä ja testaamisesta positiivisella ja tasapuolisella tavalla toimiessaan tiedotusvälineiden kanssa.
- 1.1.7 Välttää tilanteita, joissa hänellä on tai voi vaikuttaa olevan tavoiteltavaa taloudellista etua arvioinnin lopputuloksen suhteen tai joissa arvioinnin tekeminen voi vahingoittaa hänen asiakassuhdettaan.

1.2. Varmistuu omasta pätevyydestään testin käyttämiseen

- 1.2.1 Työskentelee tieteellisen tiedon ja kokemuksen nojalla.
- 1.2.2 Asettaa ja ylläpitää itselleen korkeita pätevyysvaatimuksia.
- 1.2.3 Tuntee omat pätevyysrajoituksensa ja työskentelee niiden puitteissa.
- 1.2.4 Seuraa käyttämissään testeissä tapahtuvia muutoksia ja kehitystä sekä testien kehittämisessä, lainsäädännössä ja toimintatavoissa tapahtuvia muutoksia, jotka voivat vaikuttaa testaamiseen ja testien käyttöön.

1.3. Käyttää testejä vastuullisesti

- 1.3.1 Käyttää vain sellaisia testejä, ja tarjoaa vain sellaisia testauspalveluita, joiden käyttöön on päteväitynyt.
- 1.3.2 Kantaa vastuun käytettyjen testien valinnasta ja tulosten perusteella tehdyistä suosituksista.
- 1.3.3 Antaa testausprosessin osapuolille selkeää ja asianmukaista tietoa psykologista testaamista säätelevistä eettisistä ja lainsäädännöllisistä säädöksistä.
- 1.3.4 Varmistaa, että testattavan ja testaajan välisen sopimuksen luonne on selkeä ja oikein ymmärretty.⁴
- 1.3.5 On valppaana kaikkien testin käytön ei-toivottujen seurauksien varalta.
- 1.3.6 Ponnistelee välttääkseen tuottamasta vahinkoa tai ahdinkoa testausprosessin osapuolille.

³ Ks. esimerkki toimintatavan määrittelystä: Liite A.

⁴ Liite A:ssa on esimerkki testin käyttäjän ja testattavan välisestä ”sopimuksesta”.

1.4. Varmistaa, että testimateriaaleja säilytetään asianmukaisesti

- 1.4.1 Varmistaa testimateriaalien asianmukaisen säilytyksen ja valvoo niihin pääsyä.
- 1.4.2 Kunnioittaa testeihin liittyvää tekijänoikeuslakia ja sopimuksia, esimerkiksi kieltoa testimateriaalin kopioimisesta tai toiselle luovuttamisesta elektronisessa tai muussa muodossa, olivat nämä sitten testaamiseen päteviä tai eivät.
- 1.4.3 Suojelee testin koskemattomuutta eikä valmenna ketään alkuperäisten testimateriaalien tai muun materiaalin avulla, koska tämä saattaa vaikuttaa heidän testisuoritukseensa epäoikeudenmukaisesti.
- 1.4.4 Varmistaa, että testimenetelmiä ei kuvailla julkisesti siten, että testien käyttökelpoisuus kärsii.

1.5. Varmistaa, että testituloksia käsitellään luottamuksellisesti

- 1.5.1 Määrittelee, kuka saa käsitellä testituloksia ja mikä on niiden tietoturvaluokitus ja salassapitovelvollisuuden taso.
- 1.5.2 Selittää testaukseen tuleville henkilöille tietoturvallisuuden tason ennen testausta.
- 1.5.3 Rajoittaa tulostietoihin pääsyn vain niihin henkilöihin, joilla on siihen oikeus.
- 1.5.4 Hankkii asianmukaiset luvat ennen tulosten luovuttamista eteenpäin.
- 1.5.5 Suojaa tietokoneella olevat tiedostot siten, että niihin on pääsy vain henkilöillä, joilla on tietoihin oikeus.
- 1.5.6 Asettaa rajat tiedostojen säilyttämisen kestolle.
- 1.5.7 Poistaa nimet ja muut henkilötiedot sellaisista tiedostoista tai tuloksista, jotka arkistoidaan, annetaan tutkimuskäyttöön, normitukseen tai muuta tilastollista tarkoitusta varten.

2. HYVÄ TESTAUSKÄYTÄNTÖ

Pätevä testin käyttäjä:

2.1. Arvioi testaamisella saavutettavan hyödyn arviointitilanteessa

- 2.1.1 Harkitsee huolellisesti testien käytön tarpeellisuuden.
- 2.1.2 Varmistaa, että asiakkaan tarpeista, ohjauksen syistä, diagnoosista, voinnista tai arvioinnin kohteena olevasta työstä on tehty perusteellinen arvio.
- 2.1.3 Osoittaa, että ne tiedot, taidot, kyvyt, taipumukset tai muut ominaisuudet, joita testillä on tarkoitus mitata, vastaavat tiettyä käyttäytymistä siinä ympäristössä, jota varten päätelmiä tehdään.
- 2.1.4 Hakee myös muita tutkimusta tukevia tietolähteitä.
- 2.1.5 Arvioi testien käytöstä koituvaa hyötyä ja haittaa verrattuna muiden tietolähteiden käyttämiseen.
- 2.1.6 Varmistaa, että kaikkia muita saatavilla olevia tietolähteitä on myös täysin hyödynnetty.

2.2. Valitsee tilanteeseen sopivat tilastollisesti pätevät testit

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.2.1 Selvittää ennen käytettäväksi aiotun testin valintaa koko testitarjonnan, joka voisi sopia kyseiseen tilanteeseen (esimerkiksi mallikappaleista, riippumattomista katsauksista, asiantuntijoiden neuvojen avulla).
- 2.2.2 Varmistaa, että saa testin tilastollisista tiedoista sekä käyttäjän käsikirjasta tarpeeksi tietoa seuraavien asioiden arvioimiseksi:
 - a) testin sisällön ala tai peittävyys ja edustavuus, normiryhmien asianmukaisuus, sisällön vaikeustaso jne.
 - b) mittauksen täsmällisyys ja reliabiliteetti kyseisessä aineistossa
 - c) validiteetti (joka on todennettu tässä aineistossa) ja tarkoituksenmukaisuus kyseistä käyttötarkoitusta varten
 - d) systemaattinen virhe suhteessa testattavaan ryhmään
 - e) testin hyväksyttävyyden sen käyttäjien ja muiden osapuolten kokemana, esimerkiksi tasapuolisuus ja tarkoituksenmukaisuus
 - f) käytännöllisyys, kuten testaukseen tarvittava aika, kulut ja muut resurssit.
- 2.2.3 Välttää käyttämästä testejä, joiden tilastollinen dokumentaatio on riittämätön tai epäselvä.
- 2.2.4 Käyttää testiä vain niihin tarkoituksiin, joita varten on saatavilla tarkoituksenmukaista ja asianmukaista validiteettitietoa.
- 2.2.5 Välttää arvioimasta testiä pelkästään sen nimellisarvon, muiden testinkäyttäjien arvioiden tai kaupallista kiinnostusta omaavien tahojen arvioiden perusteella.
- 2.2.6 Vastaa testaukseen liittyvien osapuolten (esimerkiksi testattavien, vanhempien, johtajien) kysymyksiin, ja antaa heille riittävästi tietoa, jotta he ymmärtävät, miksi tietty testi on valittu.

2.3. Varmistaa testin tasapuolisuuden eri ryhmiä kohtaan

Testattaessa eri ryhmien edustajia (eri sukupuoli, kulttuuritausta, koulutus, etninen tausta tai ikäryhmä) pätevä testin käyttäjä varmistaa, että:

- 2.3.1 Testi on puolueeton ja sopiva kaikille ryhmille, joita aiotaan testata.
- 2.3.2 Arvioitavilla ominaisuuksilla on merkitystä kussakin testattavassa ryhmässä.
- 2.3.3 Mahdollisista ryhmien välisistä suorituseroista tässä testissä on olemassa tutkimustietoa.
- 2.3.4 Testistä on tarvittaessa olemassa osioanalyysitietoa.
- 2.3.5 Testistä on olemassa validiteettitietoa kussakin testattavaksi aiotussa ryhmässä.
- 2.3.6 Ryhmien väliset erot, joilla ei ole merkitystä testauksen tarkoituksen suhteen (esimerkiksi motivaatio tai lukutaito), on minimoitu.
- 2.3.7 Näiden ohjeiden antamat testien tasapuoliseen käyttöön liittyvät kysymykset ratkaistaan kaikissa tapauksissa paikallisen tavan ja lainsäädännön mukaisesti.⁵

Testattaessa useammalla kuin yhdellä kielellä (joko maansisäisesti tai maidenvälisesti)⁶ pätevä testin käyttäjä varmistaa, että:

- 2.3.8 Testin jokainen kieli- tai murreversio on kehitetty pätevien menetelmien mukaisesti siten, että ne vastaavat kaikkia tasovaatimuksia.
- 2.3.9 Testin kehittäjät ovat ottaneet huomioon sisällölliset, kulttuuriset ja kielelliset tekijät.
- 2.3.10 Testin esittäjät pystyvät kommunikoimaan sujuvasti testin esityskielellä.
- 2.3.11 Testattavan kielitaito testin aiottavan esityskielen suhteen on etukäteen selvitetty. Testi esitetään tarvittaessa kaksikielisenä.

Testattaessa ihmisiä, joilla on jokin vamma, pätevä testin käyttäjä varmistaa, että:

- 2.3.12 Erilaisten vammojen mahdolliset vaikutukset testisuoritukseen selvitetään kunkin alan asiantuntijoilta.
- 2.3.13 Testattavilta tiedustellaan mahdollisia erityistarpeita ja -toiveita, jotka mahdollisuuksien mukaan toteutetaan.
- 2.3.14 Kuulo-, näkö-, liikunta- tai muista ongelmista (esimerkiksi oppimisvaikeudet, dysleksia) kärsivien suhteen tehdään asianmukaiset järjestelyt.
- 2.3.15 Harkitaan mieluummin mahdollisuutta muiden testausmuotojen käyttämiseen kuin testin muuntamiseen (esimerkiksi muut sopivammat testit tai strukturoidut arviointimenetelmät).
- 2.3.16 Jos testin muuntaminen testattavan vammaan sopivaksi vaatii senasteisia muutoksia, että ne ylittävät testin käyttäjän kokemuksen, on pyydettävä neuvoa asianmukaiselta ammatilliselta taholta

⁵ Tämän luvun ohjeet keskittyvät ns. ”hyvään testauskäytäntöön”. Monissa maissa täytyy kuitenkin ottaa huomioon myös kansallinen lainsäädäntö (esimerkiksi Yhdysvalloissa asetukset ”The Americans with Disabilities”, 1990 tai Iso-Britanniassa asetukset ”The Race Relations”, 1976).

⁶ Nämä ohjeet koskevat sekä eri kansalliskieliä ja niiden murremuotoja että erilaisia erityiskieliä, joiden tarkoituksena on helpottaa jonkin vamman tuottamaa vaikeutta (esimerkiksi viittomakieli).

- 2.3.17 Jos muunnokset ovat tarpeellisia, ne suunnitellaan juuri kyseistä vammaa varten siten, että testituloksen validiteetti ei kärsi.
- 2.3.18 Testiin tai testikäytäntöön tehdyistä muunnoksista on ilmoitettava niille tahoille, jotka tulkitsevat testituloksia tai tekevät niiden perusteella ratkaisuja, mikäli tiedon puuttuminen voi aiheuttaa tulkinnan vääristymistä tai epäoikeudenmukaisia ratkaisuja.

2.4. Valmistelee istunnon etukäteen

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.4.1 Selostaa asianosaisille selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on, miten testaamiseen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään.
- 2.4.2 Kertoo testattaville, mille kieli- tai murreryhmälle testi soveltuu.
- 2.4.3 Lähetää testattaville harjoitus-, esimerkki- tai ohjemateriaalia, jos sellaisia on saatavilla ja jos se on kyseisen testin ohjeiden mukaista.
- 2.4.4 Selittää testattaville selkeästi heidän oikeutensa ja velvollisuutensa.⁷
- 2.4.5 Saa testattavilta tai heidän holhoojiltaan tai edustajiltaan selkeän suostumuksen testaukseen osallistumiseen, ennen kuin testaus aloitetaan.
- 2.4.6 Jos testaukseen osallistuminen on vapaaehtoista, selittää asianosaisille osallistumisen tai osallistumatta jättämisen seuraukset, jotta he voivat tehdä osallistumis päätöksensä perustellusti.
- 2.4.7 Tekee tarvittavat käytännön järjestelyt varmistamalla että:
- a) järjestelyt on suoritettu testin käsikirjan ohjeiden mukaisesti
 - b) testauspaikka ja -välineet on järjestetty hyvissä ajoin, fyysinen ympäristö on helppopääsyinen, turvallinen, hiljainen, vailla häiriötekijöitä sekä tarkoitukseen sopiva
 - c) testausmateriaaleja on saatavilla riittävästi, ja testivihkot ja vastauslomakkeet on tarkistettu, jotta niihin ei ole jäänyt merkintöjä edellisten käyttäjien jäljiltä
 - d) testauksen suorittamiseen osallistuva henkilökunta on pätevää
 - e) asianmukaiset järjestelyt vammasta tai muusta häiriöstä kärsivien henkilöiden testaamista varten on tehty.⁸
- 2.4.8 Ennakoi ja poistaa vastaavanlaiset ongelmat valmistelemalla materiaalit ja ohjeet perusteellisesti.

2.5 Esittää testin asianmukaisesti

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.5.1 Luo turvallisen ja miellyttävän ilmapiirin toivottamalla testattavat tervetulleiksi ja esittelemällä heille lyhyesti tilaisuuden tarkoituksen ja luonteen.
- 2.5.2 Vähentää testattavien jännitystä, ja välttää luomasta tai ylläpitämästä sitä tarpeettomasti.
- 2.5.3 Varmistaa, että mahdolliset häiriötekijät (rannekellojen, puhelinten, hakulaitteiden tms. hälytysäänät) on kytketty pois päältä

⁷ Ks. Liite B.

⁸ Ks. Liite C

- 2.5.4 Varmistaa ennen testauksen alkamista, että testattavilla on kaikki testauksessa tarvittava materiaali.
- 2.5.5 Esittää testin asianmukaisesti valvotuissa olosuhteissa.
- 2.5.6 Esittää ohjeet testattavien äidinkielellä aina, kun se on mahdollista – myös silloin, kun testi on suunniteltu mittaamaan muulla kuin testattavan äidinkielellä osoitettavia tietoja ja taitoja.
- 2.5.7 Pitäytyy tarkasti testikäsi kirjassa esitetyissä ohjeissa, ja mukauttaa niitä kohtuullisesti testattavan mahdollisen vamman edellyttämällä tavalla.
- 2.5.8 Lukee ohjeet selvästi ja rauhallisesti.
- 2.5.9 Antaa tarpeeksi aikaa esimerkkitehtävien tekemiseen.
- 2.5.10 Huomioi ja kirjaa poikkeamat testauskäytännössä.
- 2.5.11 Valvoo ja kirjaa suoritusajat tarkasti, silloin kun tämä kuuluu testin esittämiseen.
- 2.5.12 Varmistaa istunnon lopussa, että testattavat ovat panneet merkille kaikki testimateriaalit.
- 2.5.13 Esittää testin siten, että voi riittävällä ja asiallisella tavalla valvoa ja varmistaa testattavien henkilöllisyyden.
- 2.5.14 Varmistaa, että testauksessa avustavat henkilöt ovat saaneet tehtävään asiallisen perehdytyksen.
- 2.5.15 Varmistaa, että testattavat eivät jää istunnon aikana ilman valvontaa, ja että heitä ei häiritä.
- 2.5.16 Antaa asianmukaista tukea, jos testattava vaikuttaa erityisen hermostuneelta tai ahdistuneelta.

2.6. Pisteittää ja laskee testitulokset täsmällisesti

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.6.1 Seuraa tarkasti pisteitysohjeita.
- 2.6.2 Muuntaa raakapisteen asteikkopistemääräksi annettujen ohjeiden mukaan.
- 2.6.3 Valitsee ne pisteasteikot, joilla on merkitystä testitulosten aiotun käytön kannalta.
- 2.6.4 Tarkistaa pisteiden asteikkomuunnokset ja muut laskennalliset toimenpiteet niiden virheettömyyden varmistamiseksi.
- 2.6.5 Varmistaa, ettei tuloksista tehdä virhepäätelmiä vertaamalla saatuja pisteitä testattavien suhteen vääränlaisiin tai vanhentuneisiin normiaineistoihin.
- 2.6.6 Laskee tarvittaessa yhdistelmäasteikkojen kaavat tai yhtälöt.
- 2.6.7 Käy testitulokset läpi epätodennäköisten tai epämielekkäiden tulosten havaitsemiseksi.
- 2.6.8 Nimeää tulosten esittämisessä asteikot selvästi ja tarkasti ja ilmoittaa käytetyt normit, asteikkotyypit ja laskukaavat selkeästi.

2.7. Tulkitsee testitulokset asianmukaisesti

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.7.1 Omaan hyvän ammatillisen ymmärryksen testin teoreettisesta ja käsitteellisestä perustasta, tilastollisesta toteutuksesta sekä mitta-asteikoiden käytöstä ja tulosten tulkinnasta.

- 2.7.2 On hyvin perillä testissä käytetyistä mitta-asteikoista, normi- tai viiteryhmien ominaisuuksista sekä asteikkopistemäärien käyttöön liittyvistä rajoituksista.
- 2.7.4 Käyttää asianmukaisia normi- tai viiteryhmiä aina kun se on mahdollista.
- 2.7.5 Tulkitsee tulokset testattavasta saatavilla olevan tiedon valossa (ikä, sukupuoli, koulutus, kulttuuritausta ym. tekijät) ja arvioi tarkasti testin tilastolliset rajoitukset, arvioinnin tarkoituksen, sekä ottaa huomioon testausprosessin lopputulokseen liittyvien osapuolten tarpeet.
- 2.7.6 Välttää yleistämästä yhden testin tuloksia koskemaan sellaisia piirteitä tai ominaisuuksia, joita testillä ei mitattu.
- 2.7.7 Ottaa pistemääriä tulkitessaan huomioon kunkin mitta-asteikon reliabiliteetin, mittauksen keskivirheen ja muut ominaisuudet, jotka ovat voineet keinotekoisesti laskea tai nostaa tulosta.
- 2.7.8 (kulttuuriryhmä, ikä, sosiaaliluokka ja sukupuoli).
- 2.7.9 Käyttää testitulosten tulkinnessa luokittelevia pisterajoja vain silloin, kun niistä on olemassa käyttöä puoltavaa validiteettitietoa.
- 2.7.10 On tietoinen kielteisistä sosiaalisista stereotypioista, jotka voivat vaikuttaa muihin testattavan ryhmässä oleviin jäseniin (esimerkiksi kulttuuriryhmä, ikä, sosiaaliluokka ja sukupuoli), ja välttää tulkitsemasta testejä tavalla, joka ylläpitää tällaisia kaavamaisia näkemyksiä.
- 2.7.11 Ottaa huomioon kaikki yksilöön tai ryhmään liittyvät poikkeamat testin esittämisen standardimenettelystä.
- 2.7.12 Ottaa huomioon testattavan tuttuuden testin kanssa, mikäli saatavilla on tietoa tällaisen kokemuksen vaikutuksesta testisuoritukseen.

2.8. Esittelee tulokset selkeästi ja täsmällisesti

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.8.1 Tietää, keillä tai millä tahoilla on oikeus testituloksiin.
- 2.8.2 Tuottaa testattavien tai heidän laillisten edustajiensa suostumuksella kirjallisen tai suullisen raportin asiaankuuluville osapuolille.
- 2.8.3 Varmistaa, että tulosten tilastollinen ja kielellinen esitystapa on vastaanottajan kannalta sopivan tasoista.
- 2.8.4 Selventää, että testitulokset edustavat vain yhtä tietolähdettä, ja ne tulee aina käsitellä yhdessä muun informaation kanssa.
- 2.8.5 Selittää, että testitulosten painoarvo tulee punnita suhteessa muuhun testattavasta saatavilla olevaan tietoon.
- 2.8.6 Käyttää tulosten esittelyssä kuhunkin arviointitilanteeseen sopivaa tapaa ja muotoa.
- 2.8.7 Antaa päätöksentekijöille tietoa siitä, miten testituloksia voi käyttää päätöksenteon perusteena.
- 2.8.8 Selittää ja tukee testitulosten käyttämistä ihmisten luokittelemista varten (esimerkiksi diagnostisiin luokkiin tai työnhakua varten).
- 2.8.9 Liittää kirjalliseen tulosesittelyyn selkeän tiivistelmän ja tarvittaessa suosituksensa.
- 2.8.10 Esittää suullisen palautteen testattaville rakentavasti ja tukea antavasti.

2.9. Varmistuu testin ja sen käytön sopivuudesta

Pätevä testin käyttäjä:

- 2.9.1 Seuraa ja käy ajoittain läpi testattavassa väestössä tai yksilöissä tai käytetyissä mittakriteereissä ajan myötä tapahtuvia muutoksia.
- 2.9.2 Arvioi testejä mahdollisten epäsuotuisten ominaisuuksien kehittymisen varalta.
- 2.9.3 On tietoinen siitä, että testin käyttöä tulee arvioida uudelleen, jos testin muotoon, sisältöön tai esitystapaan tulee muutoksia.
- 2.9.4 On tietoinen siitä, että testin validiteetti tulee arvioida uudelleen, jos testin käyttötarkoitusta muutetaan.
- 2.9.5 Yrittää mahdollisuuksien mukaan validoida testejä aiotussa käyttökohteessa tai osallistuu meneillään oleviin validointitutkimuksiin.
- 2.9.6 Auttaa mahdollisuuksien mukaan testin normien, reliabiliteetin ja validiteetin päivittämisessä antamalla tulostietoja testin kehittäjille, julkaisijoille ja tutkijoille.

Lähteet

- American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (1985). *Standards for Educational and Psychological Testing*. Washington DC: American Psychological Association.
- Bartram, D. (1995). The Development of Standards for the Use of Psychological Tests in Occupational Settings: The Competence Approach. *The Psychologist*, May, 219–223.
- Bartram, D. (1996). Test Qualifications and Test Use in the UK: The Competence Approach. *European Journal of Psychological Assessment*, **12**, 62–71.
- Canadian Psychological Association. (1987). *Guidelines for Educational and Psychological Testing*. Ottawa: Canadian Psychological Association.
- Eyde, L. D., Moreland, K. L. & Robertson, G. J. (1988). *Test User Qualifications: A Data-based Approach to Promoting Good Test Use*. Report for the Test User Qualifications Working Group. Washington DC: American Psychological Association.
- Eyde, L. D., Robertson, G. J., Krug, S. E. et al (1993). *Responsible Test Use: Case Studies For Assessing Human Behaviour*. Washington DC: American Psychological Association.
- Fremer, J., Diamond, E. E. & Camara, W. J. (1989). Developing a Code of Fair Testing Practices in Education. *American Psychologist*, **44**, 1062–1067.
- Hambleton, R. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: A progress report. *European Journal of Psychological Assessment*, **10**, 229–244.
- Joint Committee on Testing Practices. (1988). *Code of Fair Testing Practices in Education*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.
- Joint Committee on Testing Practices. (2000). *Rights and Responsibilities of Test Takers: Guidelines and Expectations*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.
- Kendall, I., Jenkinson, J., De Lemos, M. & Clancy, D. (1997). *Supplement to Guidelines for the use of Psychological Tests*. Australian Psychological Society.
- Moreland, K. L., Eyde, L. D., Robertson, G. J., Primoff, E. S. & Most, R. B. (1995). Assessment of Test User Qualifications: A Research-Based Measurement Procedure. *American Psychologist*, **50**, 14–23.
- Schafer, W. D. (1992). *Responsibilities of Users of Standardized Tests: RUST Statement Revised*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
- Van de Vijver, F. & Hambleton, R. (1996). Translating tests: some practical guidelines. *European Psychologist*, **1**, 89–99.

Liite A: Ohjeet testauskäytäntöjen luomiseksi

Seuraavat ohjeet on tarkoitettu yrityksille ja yhteisöille, jotta ne voivat tarkistaa testauskäytäntönsä järjestelmällisesti ja varmistaa, että kaikki asianosaiset ovat ohjeista tietoisia. Selkeän testauskäytännön tarve ei koske ainoastaan suuria organisaatioita, vaan myös pienet ja keskisuuret yritykset, jotka käyttävät testejä, tarvitsevat valmiit toimintaohjeet testauksia varten aivan kuten terveydenhoitoa, turvallisuutta, tasa-arvoa, vammaisten huomioon ottamista ja muita hyvään toimintatapaan liittyviä johtamisen, hoitamisen ja henkilöstöhallinnon alueita varten.

Vaikka seuraavassa käsiteltyjä vaatimuksia voi joutua mukauttamaan itsenäisesti toimivia yksittäisiä testin käyttäjiä varten, on tärkeää, että he ymmärtävät selkeästi omien testauskäytäntöjensä perusteet ja pystyvät viestimään ne muille.

Yhteisiä toimintatapoja tarvitaan seuraavista syistä:

- varmistetaan tavoitteiden saavuttaminen sekä henkilökohtaisella että yhteisöllisellä tasolla
- varmistetaan, että mahdollisia väärinkäytöksiä vältetään
- osoitetaan sitoutumista hyvään toimintatapaan
- varmistetaan testien tarkoituksenmukainen käyttö
- varmistetaan testien tasapuolisuudesta
- varmistetaan siitä, että arvioinnit perustuvat kattavaan ja tarkoituksenmukaiseen informaatioon
- varmistetaan siitä, että vain testaamiseen pätevyitynyt henkilökunta käyttää testejä.

Yhteisten toimintatapojen tulee kattaa suurin osa tai kaikki seuraavista kohdista:

- testien asianmukainen käyttäminen
- testimateriaalien ja testitulosten asianmukainen säilyttäminen
- sen määrittäminen, kuka saa esittää, pisteittää ja tulkita testejä
- testaajien pätevyysvaatimusten määrittelemine
- testaajien koulutus
- testattavien ohjaaminen
- testimateriaaleihin pääsy ja niiden salassapito
- testituloksiin pääsy ja niiden salassapito
- palautteen antaminen testattaville
- vastuu testattavista ennen testausta, testauksen aikana ja sen jälkeen
- kunkin testin käyttäjän velvollisuudet ja luotettavuus.

Kaikki ohjeet on säännöllisesti tarkistettava ja ajanmukaistettava testaamisen kehittyessä tai testauskäytäntöjen muuttuessa.

Ohjeiden on oltava kaikkien asianosaisten saatavissa, ja heille on niistä tiedotettava.

Testauskäytännöistä tulisi kussakin organisaatiossa olla vastuussa pätevä testien käyttäjä, joka voi varmistaa toimintatapojen käyttöönoton ja niissä pitäytymisen.

Liite B: Ohjeet testausprosessin osapuolten välisten sopimusten luomiselle

Testin käyttäjän ja testattavan välinen sopimus tulee olla yhtäpitävä hyvän testaus-tavan, lainsäädännön ja testin käyttäjän testauskäytännön kanssa. Seuraavassa esitetään esimerkinomaisesti, millaisia asioita tällainen sopimus voi sisältää. Yksityiskohdat eroavat arviointitarkoituksen (esimerkiksi ammatillinen, koulutukseen liittyvä, hoidollinen, oikeudellinen) samoin kuin paikallisten tai kansallisten sääntöjen ja lakien mukaan.

Testin käyttäjien, testattavien ja muiden asianosaisten väliset sopimukset ovat usein oletuksen tasolla, eikä niitä tuoda (kaikilta osin) julki. Kaikkien osapuolten odotusten, roolien ja vastuukysymysten selventäminen voi auttaa välttämään väärinkäsityksiä, vahinkoja ja oikeudellisia prosesseja.

Testin käyttäjä pyrkii omalta osaltaan huolehtimaan siitä, että hän:

- b.1 informoi testattavia heidän oikeuksistaan päättää testitulosten käyttämisestä sekä heidän oikeudestaan päästä näkemään niitä ⁹
- b.2 huomauttaa ajoissa kaikista taloudellisista vaatimuksista, joita testausprosessista mahdollisesti syntyy: kuka niistä on vastuussa; ja milloin ne eräänntyvät
- b.3 kohtelee testattavia huomaavaisesti, kohteliaasti ja tasapuolisesti riippumatta rodusta, sukupuolesta, iästä, vammasta tms.
- b.4 käyttää testejä, joiden laatu on varmistettu ja jotka sopivat testattaville ja testauksen tarkoitukseen
- b.5 informoi testattavia jo ennen testausta arvioinnin tarkoituksesta, testin luonteesta, siitä kenelle testitulokset esitellään ja mihin tuloksia aiotaan käyttää
- b.6 ilmoittaa etukäteen, milloin testaus pidetään, milloin tulokset ovat saatavissa, saavatko testattavat kopiot testeistä, täyttämistään vastauslomakkeista tai tuloksistaan ¹⁰
- b.7 huolehtii siitä, että testin esittävät ja tulokset tulkitsevat henkilöt, joilla on tehtäviin sopiva koulutus
- b.8 varmistaa, että testattava tietää, onko testiin osallistuminen vapaaehtoista, ja jos se on, testattava tietää testaukseen osallistumisen tai osallistumatta jättämisen seuraukset
- b.9 varmistaa, että testattava tietää, millä ehdoilla hän voi uusaa testin, vaatia sen uudelleenpisteitystä tai saada tuloksensa mitätöidyksi, vai onko tämä ylipäätään mahdollista

⁹ Lainsäädäntö vaihtelee tässä asiassa eri maiden välillä. Esimerkiksi Englannissa nykyinen asetus (Data Protection) oikeuttaa erilaisen pääsyn tietokoneelle tallennettuun ja paperille kirjoitettuun tietoon.

¹⁰ Vaikka testejä ja vastauslomakkeita ei yleensä siirretä edelleen muille testattaville, eri maiden välillä on jonkin verran eroja siinä käytännössä, mitä testattavat tai muut asianosaiset saavat ottaa mukaansa. Paljon enemmän eroja on kuitenkin siinä, mitä tietoja testattavat odottavat saavansa. Onkin tärkeää, että sopimuksissa eritellään paitsi se, mitä tietoja he saavat, myös se, mitä tietoja heille ei kuulu antaa.

- b.10 varmistaa, että testattava tietää, että tulokset esitellään hänelle helposti ymmärrettävällä tavalla mahdollisimman pian testauksen jälkeen
- b.11 varmistaa, että testattava ymmärtää, että tulokset ovat luottamuksellisia lainsäädännön ja hyvän testauskäytännön sallimissa rajoissa
- b.12 kertoo testattaville, kenellä on pääsy testituloksiin ja millä ehdoilla
- b.13 varmistaa, että testattava on tietoinen valitusprosesseista tai ongelmien ilmoittamisesta
Testin käyttäjä tiedottaa testattaville, että testattavilta edellytetään seuraavaa:
- b.14 kohtelee toisia testausprosessin aikana huomaavaisesti ja kunnioittavasti
- b.15 esittää ennen testausta kysymyksiä siitä, miksi testi esitetään, miten se esitetään, mitä testattavien odotetaan tekevän ja mihin tuloksia käytetään, mikäli on epätietoinen näistä asioista
- b.16 ilmoittaa testaajalle tai testiavustajalle, mikäli arvelee jonkin asian rajoittavan testitulosten pätevyyttä tai minkä toivoisi otettavan huomioon
- b.17 noudattaa testin esittäjän antamia ohjeita
- b.18 on tietoinen seurauksista, jotka testiin osallistumatta jättäminen aiheuttaa, ja mikäli aikoo olla siihen osallistumatta, on valmis hyväksymään seuraukset
- b.19 varmistaa, että suorittaa testauksesta mahdollisesti vaaditun maksun määräaikaan mennessä.

Liite C: Otettava huomioon testattaessa henkilöitä, jotka vamman tai muun syyn takia tarvitsevat testauksessa erityisjärjestelyjä

Jos testin esitystapaan täytyy testattavan vamman tms. takia tehdä muutoksia, tarvitaan huomattavaa huolellisuutta ja asiantuntemusta. On otettava huomioon paikallinen ja kansallinen lainsäädäntö ja käytäntö ¹¹ kuten tavallisestikin, ja henkilön yksityisyyssuojaa tulee kunnioittaa. Jos halutaan tietoa ko. vamman tyypistä ja tasosta, tulee pitäytyä vain siinä informaatiossa, joka liittyy henkilön kykyyn suoriutua testauksessa tarvittavista toiminnoista. Erityisen huolellisia tulee olla henkilöarvioinnin testauksissa. ¹²

Ei ole olemassa yksinkertaista perussääntöä siitä, miten voisi varmistua, että testin esittäminen sujuu oikeudenmukaisesti kaikkien eri vammaisryhmien edustajien kannalta. Vaatii ammattimaista arviointikykyä päättää, onko parempi käyttää jotakin vaihtoehtoista arviointitapaa vai muunnella testiä tai sen esitystapaa. Käytännössä ei yleensä ole mahdollista normittaa muunneltuja testejä tarpeeksi suurella otannalla samanlaisen vamman omaavista ihmisistä, jotta voitaisiin varmistaa muunnellun testin vertailukelpoisuus standardiversioon. Jos tällaista tilastotietoa kuitenkin on olemassa, esimerkiksi aikarajojen muuttamisesta tai pistekirjoituksen tai ääninauhojen käyttämisestä, testin käyttäjän tulisi mukauttaa testaus näiden tietojen mukaisesti. Vaikka täysinmittaisen standardoinnin tekeminen mukautetusta testiversiosta ei olisikaan mahdollista, on kuitenkin aina mahdollisuuksien mukaan pyrittävä pienten otantojen tai yksilöiden pilottitestauksiin.

Koska eri vammaisryhmien edustajien testisuoriutumisesta (standardi- tai mukautetuista versioista) on saatavilla näin niukasti tietoa, voi useissa tapauksissa olla parempi arvioida testituloksia pikemminkin laadullisella tavalla: käyttää niitä viitteinä arvioinnin kohteena olevasta ominaisuudesta (kyvystä, motivaatiosta, persoonallisuudesta tms). Tätä arviota voi sitten täydentää ja tukea muilla menetelmillä saadulla informaatiolla.

Yksilöarvioinnissa testin käyttäjä voi yleensä räätälöidä arviointimenetelmät arvioitavana olevan henkilön suorituskyvyn mukaan. Tietyt kysymykset nousevat kuitenkin esiin ryhmätestauksissa (esimerkiksi työpaikkatestaukset). Ryhmätilanteessa voi olla käytännössä vaikeata muuntaa esitystapaa joidenkin henkilöiden kohdalla. Lisäksi on mahdollista, että kaikki osapuolet kokevat esitystavan erilaisuuden epäoikeudenmukaiseksi. Jos esimerkiksi annetaan lisäaikaa tehtävästä suoriutumiseen, vammaisryhmien edustajat voivat kokea olevansa ”erilaisia”, ja muut taas saattavat kokea lisäajan saamisen epäreiluna etuna.

Vammaisjärjestöistä ja henkilöiltä itseltään saa tietoa vamman aiheuttamista erityisvaatimuksista. Yleensä apua on jo siitä, jos kysyy ystävällisesti ja avuliaasti suoraan henkilöltä itseltään (lain näin salliessa), aiheuttaako hänen vammansa mitään erityistä huomioon

¹¹ Esimerkiksi Yhdysvalloissa tulee ottaa huomioon asetuksen Americans with Disabilities (1990) määräykset. Englannissa asetus Disability Discrimination (1995), Employment Code of Practice määrää, että ”työnantajien on tarkistettava testit – tai testien arviointitapa – jotta otettaisiin huomioon vammautuneet asiakkaat”.

¹² Yhdysvalloissa tästä on saatavissa yksityiskohtaista opastusta. Ks. Eyde, Nestor, Heaton and Nelson (1994).

otettavaa.¹³ Usein jo tällä perusteella voidaan tehdä tarvittavat muutokset testausjärjestelyihin, ilman että itse testiä täytyy muuntaa.

Seuraavassa esitetään yleiset ohjeet, joita voidaan käyttää apuna tehtäessä päätöksiä siitä, muutetaanko testiä ja miten muutokset toteutetaan. Periaatteessa vamma voi olla vaikuttamatta arvioitavaan ominaisuuteen, vaikuttaa arvioitavaan ominaisuuteen tai vaikuttaa arvioitavan ominaisuuden kannalta merkityksettömään ominaisuuteen. Ensimmäisessä tapauksessa testiin ei tarvita muutoksia. Viimeisimmässä tapauksessa muutosten tulisi tähdätä merkityksettömän varianssin lähteen poistamiseen (muuntamalla sopivasti testausolosuhteita tai vaihtamalla testi sopivampaan). Keskimmäisessä tapauksessa testin muuntaminen vaikuttaa testitulosten luotettavuuteen.

- c.1 Vaikuttaako vamma testistä suoriutumiseen/testisuoritukseen? Monilla ihmisillä on vammoja, jotka eivät vaikuta testauksessa suoriutumiseen. Heitä varten ei ole tarpeellista tehdä testiin muutoksia.
- c.2 Jos vamma saattaa vaikuttaa testisuoritukseen, on pohdittava, liittyykö vaikutus suoraan arvioitavaan ominaisuuteen. Jos esimerkiksi testattavalla on reuman aiheuttamia muutoksia kädessään, hänen voi olla vaikea suoriutua nopeutta vaativista merkitsemistesteistä. Jos testillä halutaan mitata juuri kykyä nopeiden merkintöjen tekemiseen, testiä ei pidä muuttaa. Jos taas testin tarkoituksena on arvioida visuaalista erottelukykyä, tulee valita jokin muu testaustapa.
- c.3 Jos tietty vamma ei liity suoraan arvioitavaan ominaisuuteen, mutta saattaa vaikuttaa testattavan suoriutumiseen testissä, on harkittava muutoksia testin esittämiseen.
- c.4 Testin käyttäjän tulee aina tarkistaa testin muunnoksiin tai vaihtoehtoihin testimuotoihin tai testaustapoihin liittyvät tiedot testin käsikirjasta tai julkaisijalta.
- c.5 Testin käyttäjän tulee myös pyytää asianomaiselta vammaisjärjestöltä neuvoa ja opastusta ko. vamman aiheuttamista vaikutuksista, asiaan liittyvästä kirjallisuudesta ja tutkimustiedosta sekä vihjeitä siitä, millaisista järjestelyistä voisi olla apua.
- c.6 Testiin tai testin esittämiseen tehdyistä muutoksista sekä muutosten perusteluista tulee tehdä tarkat merkinnät esimerkiksi testipöytäkirjaan.

¹³ Iso-Britanniassa vammaan perustuvaa syrjintää koskevassa laissa Disability Discrimination Act (1995) asetetaan yksilöille myös tiettyjä velvollisuuksia tuoda esiin omat erityistarpeensa.

LIITE D. Säännöt, jotka koskevat ITC:n testien käyttämiseen laadittujen ohjeiden kääntämistä

Seuraavat säännöt koskevat Kansainvälisen testitoimikunnan (ITC) ohjeiden virallisia versioita. Vastuu käännöksen laadun ja oikeellisuuden tarkastamisesta on siirretty paikallisille kansallisille psykologijärjestöille.

1. Kussakin maassa tulee olla vain yksi virallinen käännös.
2. Alkuperäisen version tekijänoikeudet pysyvät ITC:llä. ITC antaa luvan tuottaa virallinen versio paikallisen kansallisen psykologijärjestön avulla. Käännöksestä on lähetettävä kopio ITC:lle, ja psykologijärjestön on vastattava käännöksen oikeellisuudesta.
3. Paikallisen kansallisen psykologijärjestön vastaavan toimihenkilön on toimitettava ITC:lle kirje, jossa hän virallisesti hyväksyy käännöksen.
4. ITC varaa itselleen oikeuden jakaa käännöksestä kopioita ilman erillistä maksua psykologijärjestöille. ITC myös julkaisee ohjeet verkkosivuillaan.
5. Virallisesta versiosta on käytettävä seuraavaa nimitystä: ”Kansainvälisen testilautakunnan (ITC) ohjeet testien käyttämiseen: [KIELI]kielinen versio. Käännöksen hyväksynyt [PSYKOLOGIJÄRJESTÖ].”
6. Virallisessa versiossa on oltava selvästi nähtävissä sekä [PSYKOLOGIJÄRJESTÖ]:n että ITC:n tunnukset.
7. Ohjeiden tulee olla saatavissa joko maksutta tai ei-kaupallisesti. Paikallisesti tuotetuista ohjeisiin liittyvistä asiakirjoista, hakemuskaavakkeista, pätevyitysmenettelyistä yms. voi periä liiketaloudellisen veloituksen.
8. Osien julkaiseminen näistä ohjeista edellyttää tavanomaista tekijänoikeusmenettelyä, ja siitä on tehtävä lupa-anomus. Käännösversioiden osalta ITC siirtää lupien myöntämisen käännöksestä vastuussa olevan psykologijärjestön hoidettavaksi. Ohjeissa tulisi esittää tästä huomautus.

LIITE 2

Testattavan oikeudet ja velvollisuudet -esite
(Working Group of the Joint Committee on Testing Practices, 1998).
(Käännetty tätä työtä varten alkuperäistekstistä
"Test Taker Rights and Responsibilities, joka tulostettu 4/2000)

Testattavan oikeudet ja velvollisuudet
Working Group of the Joint Committee on Testing Practices 1998

Testattavien oikeudet ja velvollisuudet: Suosituksia ja odotuksia

Testattavana sinulla on **oikeus**:

1. Saada tietoa oikeuksistasi ja velvollisuuksistasi testattavana.
2. Tulla kohdelluksi huomaavaisesti, kunnioittavasti ja puolueettomasti riippumatta iästäsi, vammastasi, etnisestä alkuperästäsi, sukupuolestasi, kotimaastasi, uskonnostasi, seksuaalisesta suuntautumisestasi tai muista persoonallisista piirteistäsi.
3. Tulla testatuksi mittareilla, jotka täyttävät ammatilliset standardit ja jotka ovat soveltuvia suhteessa testitulosten käyttötarkoitukseen.
4. Saada ennen testausta lyhyt suullinen tai kirjallinen selitys testauksen tarkoituksista, käytettävistä testeistä, tulosten raportoinnista (raportoidaanko niistä sinulle tai muille) ja suunnitellusta tulosten käytöstä. Jos sinulla on jokin vamma, sinulla on oikeus vaatia ja saada tietoa testaamisen mukauttamisvaihtoehtoista. Jos sinulla on vaikeuksia ymmärtää testissä käytettyä kieltä, sinulla on oikeus tietää ennen testaamista, onko saatavilla joitakin mukautettuja vaihtoehtoja.
5. Tietää ennen testausta, milloin testaus tullaan suorittamaan, ovatko testitulokset saatavillasi ja jos ovat niin milloin, ja edellytetäänkö sinulta maksua testauspalveluista.
6. Saada testaus soveltuvan koulutuksen saaneiden, ammattietäisi ohjeistuksia noudattavien henkilöiden suorittamana ja tulokset heidän tulkitsemina.
7. Tietää, onko testaus vapaaehtoinen ja mitä seurauksia on testaukseen osallistumisella tai siitä kieltäytymisellä, testauksen keskeyttämisellä tai omien testisuoritteiden peruuttamisella. Saatat joutua erikseen kysymään näitä seurauksia.
8. Saada kirjallinen tai suullinen selitys testituloksistasi kohtuullisen ajan kuluttua testaamisesta yleisesti ymmärrettävässä muodossa.
9. Testitulostesi salassapitoon lainsäädännön määrittämässä rajoissa.
10. Tuoda esiin sinua huolestuttavia seikkoja testausprosessiin ja tuloksiin liittyen ja saada tietoa menettelytavoista, joilla kyseiset huolenaiheet voi nostaa esiin.

Testattavana sinulla on **velvollisuus**:

1. Lukea ja/tai kuunnella oikeutesi ja velvollisuutesi testattavana.
2. Kohdella muita huomaavaisesti ja kunnioittavasti testausprosessin aikana.
3. Esittää kysymyksiä ennen testausta, jos olet epävarma siitä, miksi testi tehdään, miten se tehdään, mitä sinulta edellytetään ja mitä tuloksilla tehdään.
4. Lukea tai kuunnella testausta koskeva kuvaileva tieto ennen testausta ja kuunnella huolellisesti kaikki sitä koskevat ohjeet. Sinun tulee kertoa testaajalle ennen testausta, jos haluat mukautettuja testivaihtoehtoja tai jos fyysinen tilasi tai sairautesi voi haitata testissä suoriutumistasi. Jos sinulla on vaikeuksia ymmärtää testin kieltä, on sinun tehtäväsi kertoa siitä testaajalle.
5. Tietää, milloin ja missä testaus tapahtuu, maksaa testistä niin vaadittaessa, saapua paikalle ajoissa vaadittujen materiaalien kanssa ja valmistautua testattavaksi.
6. Noudattaa sinulle annettuja testausta koskevia ohjeita ja edustaa itseäsi rehellisesti testauksen aikana.
7. Tutustua testauksesta kieltäytymisen seurauksiin ja hyväksyä ne, jos päätät olla osallistumatta testaukseen.
8. Kertoa sopiville henkilöille (jotka määrittelee testaamisesta vastaava organisaatio), jos uskot testiolosuhteiden vaikuttaneen testituloksiisi.
9. Kysyä testitulostesi luottamuksellisuudesta, jos tämä seikka askarruttaa sinua.
10. Tuoda esiin sopivana aikana ja kunnioittavalla tavalla sinua huolestuttavia seikkoja liittyen testausprosessiin tai testituloksiin, jos tällaisia on.

Hyvä kollega!

Psykologian alueella tehdään paljon ja monipuolista tutkimusta, mutta koska Sinä olet osallistunut omaa, psykologin, työtäsi koskevaan tutkimukseen?

Tällä tutkimuksella selvitetään psykologien käsityksiä tärkeästä työvälineestämme, psykologisista testimenetelmistä ja tapaamme toteuttaa testiprosesseja. Testejä on tutkittu ja kehitetty psykometriikan piirissä runsaasti, mutta tutkimustietoa ei juuri löydy siitä, miten testiprosessit käytännössä toteutuvat ja mitä itse testien käyttäjät testeistä lopultakin ajattelevat.

Pyydänkin siis Sinulta hetken aikaa vastataksesi liitteenä olevaan kyselyyn. Lue huolellisesti pääasiassa väittäminä esitetyt kysymykset ja vastaa kuvaamalla, kuinka vahvasti tai usein väittämä Sinun mielestäsi pitää paikkansa. Tutkimuksessa olemme kiinnostuneita nimenomaan henkilökohtaisesta mielipiteestäsi, oikeita tai vääriä vastauksia ei siten ole. Vastaukset tallentuvat tietokantaan nimettöminä. Voit vastata sähköisesti suoraan lomakkeelle ainoastaan kerran, joten vastaa kaikkiin kysymyksiin yhdellä kertaa.

Tutkimus on osa Turun yliopiston psykologian laitokselle tehtävää väitöskirjatyötä. Suomen Psykologiliitto on tärkeänä yhteistyökumppanina mahdollistanut aineiston keräämisen kaikilta työelämässä olevilta jäseniltään. Tämän kyselyn lisäksi aineistoa kerätään eri sovellusaloilla testeissä olleiden kokemuksista. Psykologiliiton kautta tiedotetaan jäsenistölle saaduista tuloksista, kun tutkimus on valmistunut.

Tutkimukseen vastaamisinnosta on projektin aikana esitetty monenlaisia pessimistisiä ja optimistisiä arvioita. Yksi harvoista psykologien mielipiteitä aiheesta selvittäneitä tutkimuksia on Poortingan ym. työ vuodelta 1982. Osallistuneista maista laajaan kyselyyn vastasivat ahkerimmin ruotsalaiset psykologit (68 %). Toivottavasti tämä ennätys nyt rikkoutuu.

Kysely ei ole pitkä: siinä on taustakysymysten lisäksi kymmenen laajempaa kysymyskokonaisuutta. Vastaamiseen menee n. 10–15 minuuttia. Kyselyn täyttö ei siis vaadi läheskään yhtä paljon aikaa kuin esim. MMPI (566 kysymystä) tai PRF (256 kysymystä), joita asiakkaamme meille ystävällisesti täyttelevät.

Intoa kyselyn täyttämiseen ja oman työn pohtimiseen!
Vastaathan pikaisesti, kuitenkin viimeistään tämän viikon kuluessa.

Kysymyksiä ja kommentteja voi lähettää osoitteeseen: taina.kuuskorpi@dnainternet.net

Taina Kuuskorpi
PsL
Turun yliopisto, psykologian laitos

LINKKI KYSELYYN LÖYTYY TÄSTÄ:

Muistutusviesti

Olethan muistanut? Kiitos!

Hyvä kollega!

Olethan muistanut vastata Psykologisten testien käyttö Suomessa -selvitykseen?

Korostetaan vielä, että kysely on tarkoitettu kaikille psykologeille: myös niille, jotka EI-VÄT itse testaa. Alun taustakysymysten jälkeen pääsee ohittamaan testien käyttöä koskevat kysymykset ja antamaan mielipiteensä vain testaamisesta (vastaamalla kysymykseen 8: "en testaa lainkaan").

Vastaamisaikaa on vielä viikko, vastaathan pikaisesti?

Sähköinen raportti osoittaa monien avanneen lomakkeen kuitenkin vastaamatta siihen. Mikäli luovutit kyselyn tulopäivänä vastaamisen lomakkeen hidastelun takia, asia on nyt korjattu. Lomakepohjan tarjoajan Webropolin palvelin ruuhkautui ennakkovaroituksistani huolimatta, niin paljon vastauksia tuli jakelupäivän aamuna! Kiitos jokaisesta vastauksesta!

Tuhannen vastaajan raja on jo aikaa sitten ylitetty. Prosentuaalisesti (29 %) kyllä taidamme hävitä vastaamisinnossa rakkaille naapureillemme oikein kunnolla (vrt. ruotsalaisilta postikyselyyn vastauksia 68 % Poortingan ym. tutkimuksessa 1982).

Eryteisesti työterveyshuollossa, kuntoutuksessa ja yliopistolla tutkimus- tai opetustyössä olevat ovat vastanneissa aliedustettuja. Kysely on siis tarkoitettu kaikille suomalaisille psykologeille ja ei-testaavien mielipiteet ovat hyvin olennaisia monipuolisen kuvan saamiseksi.

Vastausten lisäksi kommentteja on tullut runsaasti; tutkimusaihetta on pidetty tärkeänä ja mielenkiintoisena. Myös eri sovellusalojen eritystilannetta valottavat viestit ovat olleet hyvin arvokkaita. Lisää kommentteja otan yhä mielelläni vastaan, samoin tietoa siitä, miksi joku valitsee olla vastaamatta. Kadon arviointihan on tärkeä osa luotettavaa tutkimusta.

Vielä kerran lämmin kiitos kaikille jo vastanneille!

Tämän viestin jatkona on aiemmin lähetetty viesti tutkimuksesta, jos haluat palauttaa mieleen mistä olikaan kyse. Linkki lomakkeelle löytyy uudelleen tästä:

Taina Kuuskorpi (taina.kuuskorpi@dnainet.net)

Testatuille jaettu tutkimuslupalomake,
kyselylomakkeen saatekirje ja muistutusviesti

Arvoisa soveltuvuusarviointiin osallistuja!

Pyydämme tällä lomakkeella Sinulta yhteystietojasi, jotta voisimme lähettää Snulle noin kuukauden kuluttua kyselylomakkeen kokemuksistasi testaukseen osallistumisesta.

Turun yliopiston psykologian laitoksella on meneillään tutkimus, jossa selvitetään psykologisen testaamisen toteutumista Suomessa. Siinä tutkitaan, millä tavoin testeissä olleet ovat kokeneet testausten sujuneen ja millaisia käsityksiä heillä on psykologisista testeistä ja testaamisesta.

MPS-yhtiöt ovat tärkeänä yhteistyökumppanina mukana mahdollistamassa aineiston keräämistä. Soveltuvuusarviointiin osallistuneiden lisäksi tietoa kerätään myös muilta psykologian aloilta, kuten terveydenhuollon, ammatinvalinnan ja kasvatusektorin testeihin osallistuneilta henkilöiltä. Testattavien lisäksi tietoa kerätään myös testaaajilta Suomen Psykologiliiton kautta. Näin saadaan poikkeuksellisen kattava ja laaja kuva testaamisesta ilmiönä, minkä avulla pystytään parantamaan mahdollisia puutteita testikäytännöissä ja ottamana entistä paremmin asiakkaan näkökulma huomioon. Tästä syystä mahdollisimman monen testeissä olleen mielipiteen saaminen mukaan on hyvin tärkeää.

Kysely lähetetään Sinulle sähköpostitse ja voit vastata siihen suoraan sähköisesti Turun yliopiston tutkimustietokantaan, johon vastaukset tallentuvat nimettöminä. Itse vastaaminen kestää kymmenisen minuuttia.

Tutkimusten tuloksista valmistuu Turun yliopistolle opinnäytetöinä väitöskirja sekä pro gradu -työ. Tuloksista julkaistaan myös osaraportteja, jotka ovat aikanaan nähtävissä mm. Suomen Psykologiliiton sivuilla. Halutessasi voit saada tietoa myös omaan sähköpostiisi.

Tutkimukseen liittyviä kysymyksiä voit tarvittaessa lähettää osoitteeseen taina.kuuskorpi@dnainternet.net

Ystävällisin terveisin

Taina Kuuskorpi, psykologian lisensiaatti ja Erika Mäkinen, psykologian ylioppilas
Turun yliopisto, psykologian laitos

- Kyllä, osallistun tutkimukseen.
sähköpostiosoitteeni on (kirjoitathan hyvin selkeästi, jotta saamme viestin varmasti perille).

- Ei, en osallistu tutkimukseen.
Tieteellisissä tutkimuksissa on aina tarpeen arvioida myös katoa, eli tietoa, siitä mistä syystä osalta tutkittavista ei ole saatu vastausta. Mikäli suinkin voit, toivoisimme Sinun siksi hyvin lyhyesti perustelevan, miksi päätit olla osallistumatta tutkimukseen. Vastaaminen on tietysti vapaaehtoista, mutta tietona hyvin arvokas.

- Haluan tietoa tutkimuksen tuloksista yllä mainittuun sähköpostiosoitteeseeni.

Saatekirje

Arvoisa vastaanottaja!

Lähetämme Sinulle ohessa psykologista testaamista koskevan kyselyn, johon osallistumisesta annoit aiemmin suostumuksesi soveltuvuusarviointikäynnillä MPS-yhtiössä.

Psykologiseen soveltuvuusarviointiin kuuluvat psykologiset testit herättävät monenlaisia mielipiteitä ihmisissä. Samoin ihmiset kokevat psykologiseen testaukseen osallistumisen hyvin eri tavoin. Näitä mielipiteitä ja kokemuksia on Suomessa tutkittu kovin vähän.

Olet itse osallistunut hiljattain MPS-yhtiön psykologiseen soveltuvuusarviointipäivään, johon liittyi psykologinen testaus. Siksi pyydämmekin nyt Sinua kertomaan kokemuksiasi ja mielipiteitäsi soveltuvuusarviointipäivästä ja psykologisista testeistä. Sinä sait to-

dennäköisesti palautetta omasta suorituksestasi. Nyt on Sinulla tilaisuus antaa palautetta soveltuvuusarvioinnista sen tekijöille!

Tällä tutkimuksella selvitetään testattujen käsityksiä mm. soveltuvuusarviointiin käytetyistä psykologisista testeistä sekä kokemuksia testiprosessin toteutumisesta. Tutkimus on osa Turun yliopiston psykologian laitokselle tehtäviä väitöskirja- ja pro gradu -töitä. Tämän kyselyn lisäksi aineistoa kerätään laajasti psykologian eri sovellusaloilla testattujen kokemuksista. Suomen Psykologiliiton kautta kerätään tietoa myös itse testaaajilta.

Tutkimuksen tuottaman tiedon avulla voimme parantaa psykologisen testaamisen laatua sekä esim. testattavien oikeusturvaan ja eettiseen kohteluun liittyviä seikkoja asiakaidemme kokemukset huomioon ottaen.

Pyydämmekin siis Sinulta hetken aikaa vastataksesi liitteenä olevaan kyselyyn. Vastamiseen kuluu noin kymmenisen minuuttia.

Lue huolellisesti pääasiassa väittäminä esitetyt kysymykset ja vastaa kuvaamalla, kuinka hyvin väittämä Sinun mielestäsi pitää paikkansa. Tutkimuksessa olemme kiinnostuneita nimenomaan henkilökohtaisesta mielipiteestäsi, oikeita tai vääriä vastauksia ei siten ole. Voit vastata helposti suoraan sähköisesti lomakkeelle ainoastaan kerran, joten vastaa kaikkiin kysymyksiin yhdellä kertaa.

Yhteistyökumppanimme MPS-yhtiö on kerännyt osallistumissuostumuksen Sinulta testitilaisuuden jälkeen. Tämän sähköpostiosoitteen lisäksi yhtiö ei ole luovuttanut muita tietoja tutkijoille. Vastaavasti MPS-yhtiö ei saa yksittäisiä vastauksia käyttöönsä, vain tutkimuksen yhteenvetoraportin. Näiden tietoturvavarmistusten lisäksi vastauksesi tallentuu vielä yliopiston tietokantaan nimettömänä ilman lähetystietoja.

Me soveltuvuusarviointien tekijät arvioimme jatkuvasti ihmisten suoriutumista testeissä, mutta harvoin asetumme itse arvioinnin alle. Nyt on kuitenkin Sinun vuorosi arvioida meidän suoritustamme testaaajina!

Kysymyksiä ja kommentteja voi lähettää mailiin taina.kuuskorpi@dnainternet.net

Vastaathan viimeistään viikon kuluessa?

Ystävällisin terveisin,
Taina Kuuskorpi, PsL ja Erika Mäkinen, psyk. yo.
Turun yliopisto, psykologian laitos

TÄSTÄ LINKISTÄ PÄÄSET VASTAAMAAN:

Muistutusviesti

Arvoisa Vastaanottaja!

Lähetimme Sinulle aiemmin sähköpostiisi psykologista testaamista koskevan kyselyn, johon osallistumisesta annoit suostumuksesi soveltuvuusarviointikäynnillä MPS-yhtiössä.

Emme ole vielä saaneet vastaavaa määrää vastauksia kuin mitä tutkimukseen lupautui osallistumaan henkilöitä. Jokaisen soveltuvuusarvioinnissa käyneen mielipide on meille hyvin arvokas, sillä psykologista testaamista on tutkittu varsin vähän testattavien näkökulmasta. Varsinkaan Suomessa tällaisia tutkimuksia ei ole toteutettu aikaisemmin. Tämän vuoksi antamallasi mielipiteellä on tutkimuksessa merkittävä painoarvo.

Tutkimuksen tuottaman tiedon avulla voidaan parantaa psykologisen testaamisen laatua Suomessa. MPS-yhtiö voi hyödyntää tutkimuksen tuloksia omassa kehitystoiminnassaan, mutta ennen kaikkea kysely on osa laajempaa tieteellistä tutkimusta, joka suoritetaan Suomessa vuosien 2007–2010 aikana.

Jos soveltuvuusarvioinnin kulussa, saamassasi kohtelussa tai itse psykologisissa testeissä oli mielestäsi seikkoja, joita on tarpeen parantaa tai seikkoja, joihin olit tyytyväinen, Sinulla on nyt ainutlaatuinen tilaisuus kertoa se.

Tämän viestin liitteenä on aiemmin lähetetty viesti tutkimuksesta, jos haluat palauttaa mieleen mistä olikaan kyse.

Lopuksi lämmin kiitos kaikille jo osallistuneille! Arvostamme kovasti jokaista saamaamme vastausta.

Ystävällisin terveisin,

Taina Kuuskorpi, PsL ja Erika Mäkinen, Psyk. yo
Turun yliopisto, Psykologian laitos

LINKKI LOMAKKEELLE LÖYTYY TÄSTÄ:

Psykologisten testien käyttötarkoitukset ”Miksi testataan?” näkökulmasta.
Listaan on jätetty näkyviin ilmaisujen moninaisuus, toisin sanoen sama käyttötilanne tai -tarkoitus voi esiintyä useamman kerran eri tavoin ilmaistuna.

ADHD:n poissulkeminen	Diagnoosin tekemisen tueksi
ADHD:n seulonta	Diagnoosin selventäminen/tarkentaminen
ADHD:n toteaminen	Diagnoosin varmistaminen
Ahdistuksen mittaaminen	Diagnostinen arviointi/Psykodiagnostiikka
Ahdistuksen seulonta	Diagnostinen tutkimus
Ahdistuneisuuden vaikeusasteen arvio	Dissosiaation seulominen, arviointi
Aivo-orgaanisten heikentymisten arviointi	Dysleksian diagnosointi
Aivovaurion ja sen asteen ja laadun arviointi	
Aivoverenkiertohäiriöiden jälkitilan arviointi	Edunvalvonnan tarpeeseen
Ajatushäiriöt	Eläke-edellytykset
Ajokortin hakemiseen liittyvä tutkimus	Eläkepäätöksen tueksi
Ajokyvyn arviointi	Eläkeratkaisu/-hakemukset
Ammatillinen kehittyminen	Elämäntilanteen kartoitus
Ammatillinen kuntoutus	Energian ja tavoitteellisuuden määrittäminen
Ammatillinen suuntautuminen	Energisyystason kartoittaminen
Ammatillisen jatkosuunnitelman tekemistä varten	Ensikertalaisen potilaan laaja tutkimus
Ammatillisen kompetenssin määrittäminen	Erikoissairaanhoidon lähetteen teko
Ammatillisen kuntoutuksen edellytysten arviointi	Erytisen tuen tarpeen arviointi
Ammatillisen kuntoutuksen suunnittelu	Erytisloukkasiirtopäätökset
Ammatillisen soveltuvuuden arviointi	Erytisongelman selvittäminen
Ammatillisen suuntautumisen arviointi	Erytisopetukseen siirtopäätösten tueksi
Ammatillisen suuntautumisen tukeminen	Erytisopetuksen tarpeen arviointi
Ammatillisen tulevaisuuden suunnittelun tukena	Erytisopettajien työn tukena
Ammatillisten kiinnostusten kartoitus	Erytisopetusarviointi
Ammatillisten suunnitelmien selkeyttäminen	Erytisopetuspäätöksen purku
Ammatinvallinnanohjaus	Erytispaikkalausunto koulua varten
Asepalveluskelpoisuuden arviointi	Erytispaikkalausunto päiväkotia varten
Asiakas itse toivoo/pyytää testausta	Erytisvaikeuksien kartoittaminen
Asiakkaan suullisen pohtimisen avuksi	Erytetyihin opetusmuotoihin siirron yhteydessä
Asiakkuuden alkukartoitus	Erotusdiagnostiikka
Asperger-epäilyn selvittäminen	Esimiesarvio (johdonarvio)
Autismin kirjoon liittyvien oireiden seulonta	Esimiesvalmennus
Autismin tutkiminen	Etuisuudet
Avustajalausuntoa varten	
	Haastattelukysymysten systematisoiminen
Dementiaepäily	Haastattelun pohjaksi
Dementoivan sairauden etenemisen seuraaminen	Haastattelutiedon tueksi
Dementoivien prosessien arviointi	Haastatteluun fokuoitujen alueiden tuomiseksi
	Hahmotusongelmien arviointi
	Havainnoinnin tueksi
	Henkilöarviointi

Henkilökohtaiset kehittämis-/
valmennusohjelmat
Henkilövalinnat
Henkisen kuormittuneisuuden arviointi
Hoidollinen väline
Hoidon etenemisen arviointi
Hoidon pohjaksi
Hoidon suuntaaminen
Hoidon suunnittelu, hoitosuunnitelma
Hoidon tueksi tai perustaksi
Hoidon vaikutusten arviointi
Hoidon väliarviointi
Hoitoarvio
Hoitoedellytysten arviointi
Hoitomahdollisuuksien arviointi
Hoitomuodon arviointi
Hoitosuosituksia varten
Hoito tarpeen arviointi
Hoitotyön tueksi
Hoitovasteen arviointi
Huoltajuus selvittelyt
Huolto- ja tapaamisriidoissa
lapsen tilanteen selvittäminen
Häiriön tason arvio

Ikäkausitutkimukset
Interventoiden tehokkuus
Itsehävainnoinnin tueksi
Itsetuhoisuuden arviointi
Itsetuntemuksen lisääminen
Itsetunnon tueksi

Jatkoasumismuodon määrittelyn tueksi
Jatkohoidon arviointi
Jatkohoidon edellytyksenä
Jatkohoidon suunnittelu
Jatkohoitoa varten
Jatkohoitoon ohjaaminen
Jatkokoulutuksen suunnittelu
Jatkokuntoutuksen suunnittelu
Jatko-opintokelpoisuuden selvittely
Jatkotutkimuksen tarpeen arviointi
Jatkotutkimukseen lähetettäessä
pohjatiedoksi
Jatkotutkimusten edellytyksenä
Johtajuusanalyysit
Johtoryhmätyöskentely
Joustavan valinnan lausunnot

Kehittämisen ja motivoinnin
tausta-aineistoksi
Kehityksellisten ongelmien arviointi
Kehityksellisten puutosten arviointi
Kehityksen erityisvaikeuksien tutkiminen
Kehityksenseurantatutkimukset
Kehitysiän määrittely
Kehitysongelmien selvittäminen
Kehitystason seuranta
Kehitysvaiheen arviointi
Kehitysvammaisuuden toteaminen
Kehitysviivästymien ja -vaikeuksien arviointi
Keskittymisvaikeuksien arviointi
Keskustelun pohjaksi
Keskustelu testitulosten tulkinnasta
(työnohjaus)
Kielellisen häiriön taso
Kielelliset erityisvaikeudet
Kielelliset vaikeudet
Kipuun liittyvät selvitykset
Kliininen arviointi
Kliinisen tilan arviointi
Kognitiivisen lähtötason määrittäminen
Kognitiivisen suoritustason
muutosten arviointi
Kognitiivisen suoriutumisen muutokset
Kognitiivisen toimintakyvyn arviointi
Kognitiivisten häiriöiden arviointi
Kognitiivisten puutosten arviointi
Kognitiivisten taitojen kuntouttaminen
Kognitiivisten vaikeuksien arviointi
Kokeellinen / tieteellinen tutkimus
Kokonaiskuvan hahmottamisen
apuvälineenä
Kokonaistilanteen hahmottamisen apuna
Koko perheen tuen tarve
Kontaktin luomiseen
Kouluarvio
Koulukypsyiden/-valmiuden arviointi
Koulunkäyntijärjestelyt
Koulumuodon arviot / valinta
Kouluratkaisujen suositukset
Koulusiirto
Koulusijoitus
Koulun sosiaaliseen ympäristöön
sopeutuminen
Koulutyöskentelyyn sopeutumisen
tutkiminen

Kouluvaikeuksien selvittely
 Koulu/opiskelupaikan valinnan apuna
 Koulunalun tukitoimien selvittäminen
 Koulun aloituksen lykkääminen tai
 aikaistaminen
 Koulun tukitoimien tarpeen arviointi
 Koulutusalan sopivuuden arviointi
 Koulutusedellytysten / koulutettavuuden
 arviointi
 Koulutuskokeilulausunnot
 Koulutuspaikan valinnanohjaus
 Koulutusvalintojen yhteydessä
 Kuntoutuksen arviointi
 Kuntoutuksen seuranta
 Kuntoutuksen suunnittelu
 Kuntoutuksen tarpeen arviointi
 Kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi
 Kuntoutumisedellytykset
 Kuntoutusarvio
 Kuntoutusmahdollisuuksien arviointi
 Kuntoutusmotivaation arviointi
 Kuntoutusraha-anomuksia varten
 Kuntoutusohjelmaan valitsemiseksi
 Kuntoutussuunnitelman pohjaksi
 Kuntoutustarveselvitys
 Kuntoutustukien hakeminen
 Kuntoutustutkimus
 Kutsuntaikäisten tarkastukset
 Kysymysten systematisoimiseksi
 Käyttäytymisen säätelykyvyn arviointi
 Käytöshäiriöiden selvittely

Lapsen näkökulman hankkiminen
 perhetilanteesta
 Lapsen selviytymiskeinot vs
 perheen kriisitilanne
 Lasten huoltokiistat
 Lastensuojeluun liittyvissä asioissa
 Lausunnotiin
 Lausunnot oikeudelle
 Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet
 Luki-arvioinnit
 Luki-häiriöt
 Lukivaikeuden taustatekijöiden
 arviointi
 Luokkamuodon arviointi
 Läheteiden tekemiseksi
 Lähtötilanteen arviointi (uusi potilas)

Lääkityksen Määrääminen
 Lääkärin tutkimusaineiston
 hankkimiseksi

Masennuksen arviointi
 Masennuksen seulonta
 Masennusoireiden kartoitus
 Masentuneisuuden arviointi
 Matemaattisten vaikeuksien
 tutkiminen
 Mielen terveyden häiriöiden kartoitus
 Mielen tilatutkimus
 Motivointi
 Muistihäiriöepäily
 Muistihäiriöiden tutkiminen
 Muistin seulontatutkimus
 Muun tuen arviointi
 Myönteisen työhyvinvoinnin
 kartoitus (työn imu)

Neurokognition puutteiden arviointi
 Neurologisia ongelmia epäiltäessä
 Neurologisten oireyhtymien arviointi
 Neuropsykologinen alkuarviointi
 Neuropsykologinen diagnosointi
 Neuropsykologinen
 erotusdiagnostiikka
 Neuropsykologinen kuntoutusarvio
 Neuropsykologinen tutkimus
 Neuropsykologisen kehityksellisen
 tason arviointi
 Neuropsykologisen oireiston
 kartoittaminen
 Neuropsykologisten erityishäiriöiden
 poissulkeminen
 Neuropsykologisten
 erityisvaikeuksien määrittely
 Neuropsykologisten häiriöiden
 huomioimiseksi/varmentamiseksi
 Neuropsykologisten oireiden seulonta
 Neuropsykologisten ongelmien kartoitus
 Nuorisopsykiatrisen tutkimus

Ohjauksen lähtötilanteen selvittämiseksi
 Oikeustoimikelpoisuusarvio
 Oireiden syiden/taustan selvittäminen
 Oireiden ymmärtämiseksi
 Oirekuvan seuranta

Oirekuvan taustan arviointi
 Oirekuvan tutkiminen
 Oman toimijuuden tukeminen
 Oman toiminnan ohjauksen
 vaikeuksien haku
 Omien tutkimushavaintojen
 vahvistamiseen
 Ongelmien tarkennus
 Opetusjärjestelyjen suunnittelu
 Opetuksen yksilöllistäminen
 Opintoalan valinnassa
 Opintojen henkilökohtaistamisen tueksi
 Opiskelijavalinnat
 Opiskeluvaikeuksien tutkiminen
 Opiskelumahdollisuuksien selvittäminen
 Oppiaineiden oppimäärien
 yksilöllistäminen
 Oppilasvalinnat (kurssi tai koulu)
 Oppimisedellytysten/-kyvyn/-valmiuksien
 arviointi
 OppimISRakenteen kartoitus
 Oppimistylin arviointi
 Oppimisvaikeuksien arviointi
 Oppimisvaikeuksien diagnosointi
 Oppimisvaikeuksien poissulkeminen /
 todentaminen
 Oppimisvaikeuksien seulonta
 Oppimisvaikeuksien seurantatutkimus
 Oppimisvaikeusepäilyn vahvistaminen
 Orgaanisen häiriön poissulku
 Outplacement ohjaustilanteissa

Palautteen annon tueksi
 Paniikkioireiston seulonta
 Pelkojen / huolien selvittely
 Perheen merkitysten ymmärtämiseksi
 Persoonallisuushäiriön etsiminen
 Persoonallisuuden häiriöiden arviointi
 Persoonallisuuden ymmärtäminen
 Perusvaikeuksien taustan kartoittaminen
 Potentiaalikartoitus
 Psykiatrinen yleisarvio
 Psykiatrisen häiriön tason selvittäminen
 Psykodynaamisen ymmärryksen
 lisääminen
 Psykoosialttiuden/-herkkyiden arviointi
 Psykoottisuuden arviointi

Psykopatologian arviointi
 Psykososiaalinen toimintakyky
 Psykkisen häiriön/syyb/tason luonteen
 arviointi
 Psykkisen jaksamisen arviointi
 Psykkisen oireiston kartoitus
 Psykkisen ongelman olemassaolon
 selvittäminen
 Psykkisen toimintakyvyn arviointi
 Psykkisen työskentelyn tukena
 Psykkisten erityisriskien tunnistaminen
 Psykkisten häiriöiden esiintymisen arviointi
 Psykkisten oireiden kartoitus ja
 selvittäminen
 Psykkisten voimavarojen toteamiseksi
 PTSD-oireiston arviointi
 Puheen tuottamisen ja
 ymmärtämisen vaikeudet
 Päihdeselvitys
 Päivähoidon tukitoimien tarpeen arviointi

Realiteettiotteen pitävyyden selvittely
 Realiteettitestausta
 Rekrytointi / työhönottotilanne
 Resurssien kartoitus

Sairauden Kehityksen/muutosten seuranta
 Seksuaalirikostutkimukset (Seri-tutkimus)
 Sisäisen mielikuvitusmaailman toimivuuden
 selvitys
 Sopeutumisvaikeudet ja niiden tutkiminen
 Sopivan hoitomuodon arviointi
 Sosiaaliseen fobiaan
 Sosiaalisen kehityksen tuen tarpeen selvitys
 Soveltuvuus työyhteisön jäseneksi
 Soveltuvuusarviointi koulutukseen
 hakeutuessa
 Soveltuvuudenarviointi kurssivalintojen
 yhteydessä
 Soveltuvuusarviointi oppilasvalintojen
 yhteydessä
 Soveltuvuusarviointi rekrytointitilanteessa
 Soveltuvuuden arviointi valmennukseen
 Stressin tutkiminen
 Stressinsietokyvyn arviointi
 Synnytyksen jälkeisen masennuksen
 tutkiminen

Tarkkaavuushäiriön diagnosointiprosessi	Tutkimuspyynnön esittäjän odotusten täyttämiseksi
Tarkkaavaisuuden ongelmien tutkiminen	Tutkittavan odotusten täyttämiseksi psykologisesta tutkimuksesta
Tarkkaavaisuushäiriöepäily	Tutustuminen asiakkaaseen
Tarkkaavaisuushäiriötutkimukset	Työkykyyn vaikuttavien tekijöiden arviointi
Tasoarvio	Työkyvyn arviointi
Tasodiagnostinen arviointi	Työnantajan edellyttämä työkyvyn arviointi
Tasotutkimus	Työnhakuvalmennus
Tehtäväsiirtotilanteet	Työnohjauksellinen testitiedon käyttö
Terapeuttinen interventio	Työn vaatimusten täyttymisen arviointi
Terapia-arvio	Työpersoonan, -roolin tunnistaminen
Terapia-Asiakkaan parempi ymmärtäminen	Työskentelytapa tutkimustilanteessa
Terapiaedellytysten/-kyvykkyyden/-soveltuvuuden arviointi	Työskentelytapojen selvittäminen
Terapiakeskustelun pohjaksi	Työstressi
Terapiatarpeen arviointi ja määrittely	Työssä jaksamisen arviointi
Terapiatyön teemojen validointi	Työssä uupuneiden asiakkaiden rohkaisemiseen
Terapiatyöskentelyn tueksi ja pohjaksi	Työterveystarkastuksen osana
Terapian etenemisen arviointi	Työuupumuksen arviointi
Terapian loppuarvioinnin osana	Työuupumusoireilun selvittäminen
Terapian päättyessä psyykkisen tilan arviointi	Työyhteisöanalyysit
Terapian suunnittelu	Työyhteisön toimivuuden arviointi
Terapian tavoitteiden selkeyttäminen	
Terapian tukena	Uudelleen koulutusta varten
Terapian vaikuttavuuden arviointi	Uraohjaus
Testien kehittäminen	Urasuunnittelun apuvälineenä
Testimenetelmien opetus	Uupumuksen arviointi
Tieteellisen tutkimuksen tekeminen	
Tiimien rakentaminen	Vaarallisuuden arviointi
Tiimien valmennus	Vahvuuksien löytämiseksi
Toiminnanohjailun ongelmat	Valmennuksen pohjaksi
Toiminnanohjauksen vaikeudet	Vanhempien ohjaus
Toimintakyvyn arviointi	Visuaalisen hahmottamisen pulmat
Toimintakyvyn tukeminen	Väkivaltaisen käyttäytymisen selvittely
Toimintatapojen arviointi	
Traumaattisten tilanteiden kartoitus	Yleinen elämäntilanteen kokonaisarviointi
Trauman arviointi	Yleinen psyykkisen tilan/voinnin arviointi
Traumaoireiden arviointi	Ylivillkkauden, impulsiivisuuden selvittely
Traumatisoitumisen määrän arvioiminen	Ymmärryksen saaminen potilaasta
Tukikeskustelujen tueksi	
Tukitoimien suunnittelu	Äitien mielialan seulonta
Tunne-elämän häiriöt	
Tunne-elämän ongelmien selvittäminen	
Tunne-elämän vaikeuksien arviointi	
Tunnesäätelyn määrittely	
Tutkimusaineiston kerääminen	

Psykologisilla testeillä mitattavat ominaisuudet ja toiminnot ”Mitä testataan?” -näkökulmasta.

Ajattelutavat
Ajatusmaailma
Arvot ja käsitykset
Asenteet

Emotionaalinen kehitys
Emotionaalinen tila
Emotionaalinen vakaus

Fantasiamaailma

Haavoittuvuus- ja suojaavat tekijät
Hahmotuskyky
Herkkyysoireet

Ihmissuhteet
Itsehavainnoinnin laatu
Itsetunto

Kehitys
- kehitystaso
Keskittyminen/pitkäjänteisyys
Keskittymiskyky
Kielelliset taidot
- Lukemis- ja kirjoittamistaidot
Kielelliset perustoiminnot
Kiinnostukset
Kiintymyssuhteet
Kognitiiviset toiminnot
- Kognitiivinen arviointi
- Kognitiivinen kapasiteetti
- kognitiivinen kehitys
- kognitiivinen kehitystaso
- Kognitiivinen kokonaisuoriutuminen
- Kognitiivinen kykytaso
- Kognitiivinen profiili
- Kognitiivinen päättelysuoriutuvuus
- Kognitiivinen suoriutuminen
- Kognitiivinen suoriutumistaso
- kognitiiviset kyvyt
- kognitiiviset resurssit
- kognitiiviset taidot

- Kognitiiviset valmiudet
- Kognitio
- Kokonaiskehitys

Kyvyt

- Kykyprofiili
- Kykyrakenne
- Kykytaso
- Lahjakkuus
- Yleinen kyvykkyys
- Yleinen kykytaso
- Yleinen älykkyystaso
- Älykkyys
- Älykkyystaso
- Älyllinen kehitystaso
- Älyllinen profiili

Lapsen hyvinvointi
Lapsen yleiset valmiudet
Leikkitaidot
Levottomuus
Looginen päättelykyky
- Matematiikan taidot
- Mielensisällöt

Mielenterveyden tila
Mielenterveys
Mieliala
Minäkuva
Minäkäsitys
Motivaatio

- Motivaation vahvuus ja pysyvyys
- Motiiviperusta
- Muisti
- Muistitoiminnot

Neurokognitiiviset toiminnot
Nimeämistaidot

Objektisuhteet
Oppiminen
- Oppimisen rakenne
Oppimiskyky

Perhesuhteet

- Perheen tilanne
- Perheen tunnesiteet

Persoonallisuus

- Persoonallinen havainnointityyli
- Persoonallinen orientaatio
- Persoonallinen reagointi
- Persoonallinen vakaus
- Persoonallisuusprofiili
- Persoonallisuuden rakenne
- Persoonallisuuden voimavarat
- Persoonallisuuden yleiskuvan täydentäminen

Peruskapasiteetti

- Psykdynaaminen arviointi
- Psykososiaalinen hyvinvointi
- Psyykinen hyvinvointi
- Psyykinen jaksaminen
- Psyykinen kehitys
- Psyykinen reagointi
- Psyykinen suoriutuminen
- Psyykinen taso
- Psyykinen tila
- Psyykinen tilanne
- Psyykinen vointi / kunto
- Psyykkiset rakenteet

Resurssit

- Selviytymis- (coping) ja suojaumiskeinot
- Sosiaaliset suhteet
- Sosiaaliset taidot
- Sosiaaliset tilanteet
- Sosioemotionaalinen kehitys
- Sosio-emotionaalinen kokonaistilanne
- Sosio-emotionaalinen status
- Suhde vanhempiin, kavereihin ja itsen
- Sukupuoli-identiteetti
- Suoriutuminen
 - Suorituskyky
 - Suoritusprofiili
 - Suoritustaso

Taidot

- Taitoprofiili
- Taitotaso
- Tarkkaavaisuus

Tarpeet

- Tieto-taitotaso
- Toiminnanohjaus
- Toimintamotiivit
- Tunne-elämä
 - Tunne-elämän kehitys
 - Tunnepuolen voimavarat
 - Tunteet
- Tunteiden liittäminen itsen ja läheisiin
- Työskentely-/työtyyli

Vahvuudet

- Vanhemmuus
- Vanhempi-lapsi –suhde
- Vanhempi-lapsi vuorovaikutus
- Visuomotoriset taidot
- Voimavarat
- Vuorovaikutus
- Vuorovaikutussuhteet
- Vuorovaikutustaidot

Suomessa käytössä olevat testimenetelmät.

- 3 sanan sarjat (Kalska)
 10 sanan oppiminen
 15 sanan oppiminen
 16PF - Cattell Sixteen Personality Factors (mukaan luettuna 10 PF)
 20 esinettä
 30 sananoppiminen
 A-DES - Nuorten dissosiaatio-oireiden mitta-asteikko
 ADHD Rating Scale (DuPaul)
 ADOS - Autism Diagnostic Observation Scale
 Ajattelun tyylit (Niitamo)
 AKA - Ammattien kiinnostavuusarvio
 ALLU - Ala-asteen lukutesti
 Anger-Out Expression Scale (Spielberger)
 Asevelvollisten minäkuvatesti
 Asperger-seulontalomake (Gillberg)
 Audit - Alkoholinkäytön riskit
 AVO 9 - kykytestistö
 AVO-ammatinvalintaohjelma (www.mol.fi -sivulla vapaasti käytettävissä)
 AVO Atk-kykytestit / c-merkinnällä
 AVO Faktoritestit, vanhemmat työministeriön kykytestit
 BAI - Beck Anxiety Inventory
 BANUCA - Basic numerical and calculation abilities
 Baron-Cohenin autismikyselylomakkeet
 BAS - Behavioral Activation System
 BasIQ (ruotsinkielinen älykkyydestesti)
 BBI-15 - Bergen Burnout Inventory (mukaan luettuna BBI-10)
 BDAT - Bostonin diagnostinen afasiatutkimus
 BDI - Beck Depression Inventory (mukaan luettuna R-BDI)
 BDQ4 - Brief Disability Questionnaire
 Beck Ungdomsskalor
 Belbinin tiimiroolimitari
 Benton: Kasvojen tunnistamisen testi
 Benton: Viivojen suuntien arviointitesti
 BHS - Beck Hopelessness Scale
 Bicycle Drawing Test (Lezak)
 BIT - Behavioural Inattention Test
 BITE - Bulimiakysely
 Blacky Pictures Test (kehityksen arviointi)
 BNT - Boston Naming Test
 Bourdon-Wiersma
 BPRS - Brief Psychiatric Rating Scale
 BRB-N - Brief Repeatable Battery of Neuropsychological Tests
 Brown ADD Scales - Brown Attention-Deficit Disorder Scales
 BSI - Brief Symptom Inventory
 BSID-II - Bayley Scale for Infant Development II
 BSRI - Bem Sex Role Inventory
 BTBC - Boehm Test of Basic Concepts (Boehmin peruskäsitetesti)
 BVMGT - Bender Visual-Motor Gestalt Test
 BVRT - Benton Visual Retention Test
 CANTAB - Cambridge Neuropsychological Test Automate
 CARS - Childhood Autism Rating Scale
 CAS - Cognitive Assessment Scale
 CAST - Cartoon Attribution Strategy Test
 CAT - Children's Apperception Test
 CATM - Children's Analogical Thinking Modifiability Test
 CBCL - Child Behavior Checklist
 CDC - Child Dissociation Checklist
 CDI - Children's Depression Inventory (mukaan luettuna SCDI)
 CDS - Children's Depression Scale
 CERAD - Kognitiivinen tehtäväsarja
 Ces-D - Center for Epidemiologic Studies Depression Scale
 CFS - Cognitive Function Scanner
 Choice Reaction Time Test
 Claeson-Dahl: Test för inlärning och minne
 CMPS - Cesarec-Marke Personlighetsschema
 CNSVS - CNS Vital Signs
 CogniSpeed
 Cornell Medical Index Form N2
 COWAT - Controlled Oral Word Association Test
 CPI - California Psychological Inventory
 CPT - Conners Continuous Performance Test

CSTM - Children's Seriation Thinking Modifiability Test	Grooved Pegboard
Cubiks - Reasoning for business, numerical	GSE - General Perceived Self-Efficacy Scale
CVLT - California Verbal Learning Task	HAM-D - Hamilton Depression Rating Scale
DAF - Draw-A-Family (mukaan luettuna perhepiirros)	Hanoi torni
DAP - Draw-A-Person (Ihmisiirros, mukaan luettuna Machover)	Harter's Self-Perception Profile for Adolescents SPPA
DAS - Dysfunctional Attitude Scale	Harvard Group Scale of Hypnotic Susceptibility (Sheehan)
Das-Naglieri Cognitive Assessment System	HCR-20 - Historical Clinical Risk (for violence)
DBRS - Disruptive Behavior Rating Scale	Henkilömuistitesti, memory for person data (Kalska)
DEPS-seula (depressioseula)	Holland: Ammatillisen suuntautumisen arviointi
DES - Dissociative Experiences Scale	HRQOL - Health-Related Quality of Life
Diagnostiset testit 1–3 (Poskiparta)	H-T-P - Draw-A-House-Tree-Person
D-KEFS - Delis-Kaplan Executive Function System	HTQ - Harvard Trauma Questionnaire
DLS - Läslust, Läsning och Skrivning	Hutri: Itsearviointitehtävät
DPA - Decision Preference Analysis	HYPO - Hypoteettisen päättelyn testi
DSQ-40 - Defense Style Questionnaire	IBQ - Infant Behavior Questionnaire
DTVP - Frostig Developmental Test of Visual Perception	IES - Id-Ego-Superego Test
Düss: Tarinantäydennystesti	IES-22 - Impact of Events Scale
Eat-26: Syömishäiriötesti	Ihannetyö (Niitamo)
EDI - Eating Disorder Inventory	Inventory of Approach and Avoidance Motivation
EORTC Quality of Life Questionnaire (European Organization for Research and Treatment of Cancer)	IPAT Anxiety Scale
EPDS - Edinburgh Postnatal Depression Scale	ITPA - Illinois Test of Psycholinguistic Abilities
EQ-I - Emotional Quotient Inventory	Jag tycker jag är
ERA - Expanded Early Reading Assessment	JPI - Jackson Personality Inventory
Ericametoden	K10 Test
FABQ - Fear and Avoidance Beliefs Questionnaire	K-ABC - Kaufman Assessment Battery for Children
FAST - Family System Test	Karolinska institutets stressformulär
FIRO-B - Fundamental Interpersonal Relations Orientation	Karolinska institutets utbrändhetsformulär
FRT - Family Relations Test	KAT - Der Kinder-Angst-Test
GBAI - Gudjonsson Blame Attribution Inventory	Kellotaulut, HUS
GHQ - General Health Questionnaire	KETO - Kehitysvammaisen toimintakyvyn arviointimittari (Kehitysvammaliitto)
GIQA - Gender Identity Questionnaire	Kettu-testi
GMA - Graduate and Managerial Assessment	KFD - Kinetic Family Drawing
GPPI - Gordon Personal Profile-Inventory	KIM: Esinemuistitehtävä
Griffiths Utvecklingskala I & II	Kirjainkuutiot
	Kolmiolanka
	Korpilahden lausetesti
	Kouluvalmiuden arviointi ryhmässä (Turun malli)
	KS-muistikoe

KTLT - Laskutaidon testi luokka-asteille 7-9	MMPI - Minnesota Multiphasic Personality Inventory
KTSA - Kahn Test of Symbol Arrangement	MMSE - Mini Mental State Examination
Kuder VPR intressitesti	Mnest 1
Lapsen tarkkaavuuden arviointi -lomake (Niilo Mäki Instituutti)	Morfologia-testi
Leikkitarkkailu (Niilo Mäki Instituutti)	Motivation Questionnaire (SHHL)
LENE - Leikki-ikäisen lapsen neurologi- nen arvio (Niilo Mäki Instituutti)	MPI - Multiaxial Pain Inventory (mukaan lukien suomenkielinen SIMPI-kipukysely)
LIPS - Leiter International Performance Scale	MPSMT - Merrill-Palmer Scale of Mental Test
LKDA	MSSB - MacArthur Story Stem Battery
LOT-R - Life Orientation Test	Mustatäplän seikkailut
LS - Klassdiagnoser i läsning och skrivning för högstadiet	MVPT - Motor-Free Visual Perception Test
LSAS - Liebowitz Social Anxiety Scale	Nallekortit (laadulliset)
LSS - Life Satisfaction Survey	NCBRF - Nisonger Child Behaviour Rating Form
Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötestistö nuorille ja aikuisille	NEO
Lukilasse	Nepsy - Lasten neuropsykologinen tutkimus
Lukivaikeuksien seulontamenetelmä aikuisille ja nuorille	NUMG - Numerical Critical Reasoning
Lukukäsitestit	Nopean sarjallisen nimeämisen testi (mukaan luettuna RAN- ja RNT-, Rapid Naming Test -vastaukset)
Lukusarjat (numeerinen päättelykyky)	NPI - Neuropsychiatric Inventory
LUMO (Oppimistutkimuskeskus)	O'Connor Finger Dexterity Test
Lurian neuropsykologinen tutkimus (valtaosa korosti käyttävänsä vain osia testistä)	Ofra Ayalon: Basic Ph
MACI - Millon Adolescents Clinical Inventory	OPQ - Occupational Personality Questionnaire
MADRS - Montgomery-Åsbergin depressioasteikko	Ordkedjor
MAI - Multidimensional Anger Inventory	Ornamenttipiirros
MAKEKO (matematiikan arviointi)	ORT - Object Relations Technique
Malmqvist Skolmognadsprov	PANSS - Positive and Negative Symptoms Scale
MAPS - Make A Picture Story	PAPI - Personality And Preference Inventory
MAS - Taylor Manifest Anxiety Scale	PASAT - Paced Auditory Serial Addition Test
Masennustesti (Seligman)	PASS-20 - Pain Anxiety Symptoms Scale
Matte	PCR - Psychopathy Checklist-Revised
MBI - Maslach Burnout Inventory	PDQ/PDQ-4 - Personality Diagnostic Questionnaire
MBTI - Myers-Briggs Type Indicator	Peavyn menetelmät (Peavy, Vance)
MCDI - MacArthur-Bates Communicative Development Inventory	PEP-R ja AAPEP - (Adolescent and Adult) Psychoeducational Profile
MDQ - Mood Disorders Questionnaire	Peruskoe 1, Puolustusvoimat
MET - Memory Endpoint Test	Peruskoe 2, Puolustusvoimat
MHQ - Maudsley Hospital Questionnaire	Piirrä auto
MIM - Marschak Interaction Method	PK5
Minäkuva	PM - Raven's Progressive Matrices
MMO - Millainen minä olen (työhallinnon minäkuvainventaari)	

PMQ-D - Henkilökohtaisten merkitysten kysely	SYNWORK - Synthetic Work Environment
PPVT - Peabody Picture Vocabulary Test	Szondi Test
PRF - Personality Research Form	Tapping Test / Finger Tapping Test
PROD-seula - Psykoosien esioirekysely	TAQ - Trauma Antecedents Questionnaire
PSQ - Psychiatric Symptoms Questionnaire	TAS ja TAS-20 - Toronto Alexithymia Scale
PSWQ - Penn State Worry Questionnaire	TAT - Thematic Apperception Test
PSYTO - Psykososiaalisen toimintakyvyn arviointiasteikko	TCI - Temperament and Character Inventory
Purdue Pegboard Dexterity Test	TEA-Ch - Test of Everyday Attention for Children
QPS Nordic - Pohjoismainen työn psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden yleiskysely	Thoresen: Stressikysely
RAND-36	TMT - Trail Making Test
Ravenin kertomuksen täydentämisen testi	Torrance Test of Creative Thinking
RAVLT - Rey Auditory Verbal Learning Test	TSI - Thinking Styles Inventory
RBMT - Rivermead Behavioral Memory Test	TVPS - Test of Visual-Perceptual Skills
RFCT, ROCF - Rey-Osterrieth Complex Figure Test	Työkykyindeksi (Työterveyslaitos)
RISB - Rotter Incomplete Sentence Blank	Työstressikysely TSK (Työterveyslaitos)
RISC - Rust Inventory of Schizotypal Cognitions	Ura-ankkuri (Schein)
RMAT - Laskutaidon testi 9–12-vuotiaille	Uramotiivit
RO - Rorschach	UWES - Utrecht Work Engagement Scale
Rothbaum: Infant temperament	VADS - Visual-Aural Digit Span
Sanaflluenssi (eläimet)	Vienna Test System
Sanaketjutesti	VIIVI (5–15) -kysely vanhemmille
Sananlöytämistesti SLT	Vilkin viivat
Sanat paloiksi -menetelmä	Vineland Social Maturity Scale
Sanavarastotesti	Verbal Critical Reasonin (GMA-T)
SAQ - Strategy Attribution Questionnaire	VMI - Beery: Development test of Visual-Motor Integration
SCARED questionnaire (pelkokysely)	VOSP - Visual Object and Space Perception Battery
Sceno	VVT - Visual-Verbal Test
Schulze: Muistitesti	WAIS - Wechsler Adult Intelligent Scale
SCL-90 - Symptom Check List-90	Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal
SCT - Sentence Completion Test	WCST - Wisconsin Card Sorting Test
SDQ-20 - Somatoform Dissociation Questionnaire	WHOQOL-BREF - WHO Quality of Life BREF
SOC-29 - Sense of Coherence Scale	WISC - Wechsler Intelligence Scale for Children
SPR - Stress Processing Report	WMS - Wechsler Memory Scale
SRT - Selective Reminding Test	WOPI - Work Personality Inventory
Star Cancellation Test	WPPSI - Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence
STATIC-99 (staattinen riskiarvio seksuaalirikollisille)	WSQ - Working Style Questionnaire (työministeriö)
Stroop tests	WURS - Wender Utah Rating Scale
Syllogismit (looginen päättelykyky)	WZT - Wartegg Zeichen Test
Symmetriapiirros	YMRS - Young Mania Rating Scale
	Young: Kysely vanhempien kasvatusperiaatteista
	YSQ - Young Schema Questionnaire
	Zung Self-Rating Depression Scale

Testien käytöstä annettujen ohjeiden toteutuminen eri sovellusaloilla.

Ohjevääntämä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	Perus- terveyden- huolto	Aikuisten mielen- terveysyö	Lasten ja nuorten mielen- terveysyö	Perhe- neuvonta	Työ- terveys- huolto	Kuntou- tus	
	n=107	n=210	n=204	n=155	n=43	n=92	
1 Saatan luovuttaa testituloksia henkilöille, joiden oikeudesta saada niitä olen epävarma. (ITC 1.5.3)	4.82	4.88	4.86	4.89	4.93	4.89	
2 Pyrin luomaan testaustilanteesta miellyttävän ja turvallisen tuntuisen testattaville. (ITC 2.5.1)	4.87	4.82	4.89	4.87	4.88	4.80	
3 Tulkitseen testitulokset yhdessä muun testattavasta saatavilla olevan tiedon kanssa. (ITC 2.1.6a)	4.79	4.88	4.88	4.90	4.88	4.74	
4 Huolehdin, että testiohjeet annetaan selvästi ja kaikilla on riittävästi aikaa tehdä esimerkki-tehtävät. (ITC 2.5.8 & 2.5.9)	4.76	4.81	4.83	4.84	4.84	4.76	
5 Laadin asianosaisille suullisen tai kirjallisen raportin testituloksista. (ITC 2.8.2)	4.79	4.83	4.87	4.81	4.67	4.78	
6 Hankin testattavan suostumuk- sen ennen hänen testitulostensa luovuttamista muille asianosaisille. (ITC 1.5.4)	4.78	4.53	4.75	4.84	4.74	4.72	
7 Testiin osallistuminen on ollut testattavalle vahingollista. (ITC 1.3.6)	4.76	4.60	4.68	4.73	4.77	4.65	
8 Keskustelen testaamiseen liittyvistä kysymyksistä ja huolista testattavien kanssa, kun heillä on siihen tarve. (ITC 1.1.5)	4.64	4.76	4.66	4.62	4.84	4.74	
9 Annan testattaville suullisen palautteen rakentavasti ja tukea antavasti. (ITC 2.8.10)	4.71	4.71	4.66	4.68	4.81	4.57	
10 Noudatan pisteitysohjeita täsmällisesti. (ITC 2.6.1)	4.59	4.61	4.55	4.54	4.58	4.59	
11 Kaikki testisuoritukset toteutetaan valvotuissa olosuhteissa. (ITC 2.5.5)	4.70	4.40	4.66	4.72	4.65	4.45	

	Neuro- psykolo- ginen työ	Psyko- terapia	Koulu- psyko- loginen työ	Amma- tinvali- nanoh- jaus	Työ- ja organisa- atiopsyko- loginen työ	Vankein- hoito	Yliopistol- linen tutki- mus ja opetus	Muu opetus ja koulutus	Muu ala	Koko aineiston (n=1398) KA
	n=146	n=26	n=182	n=118	n=63	n=6	n=10	n=7	n=29	n=1398
	4.90	4.85	4.75	4.83	4.84	4.83	4.70	5.00	4.72	4.85
	4.87	4.73	4.90	4.77	4.78	4.67	4.90	5.00	4.86	4.85
	4.87	4.65	4.84	4.82	4.78	5.00	4.70	4.57	4.79	4.84
	4.89	4.65	4.88	4.65	4.71	4.67	4.80	5.00	4.76	4.81
	4.90	4.62	4.84	4.39	4.78	4.67	4.50	4.57	4.66	4.78
	4.82	4.92	4.70	4.88	4.43	4.50	4.80	5.00	4.55	4.72
	4.72	4.38	4.73	4.74	4.75	4.50	4.80	4.71	4.83	4.70
	4.59	4.58	4.66	4.73	4.68	4.33	4.00	4.71	4.52	4.67
	4.50	4.65	4.61	4.73	4.52	4.50	4.60	4.86	4.55	4.65
	4.41	4.62	4.58	4.71	4.81	4.83	4.50	5.00	4.55	4.58
	4.71	4.54	4.66	4.08	4.27	4.50	4.70	4.86	4.45	4.55

Ohjeväittävä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	Perus- terveyden- huolto	Aikuisten mielen- terveystyö	Lasten ja nuorten mielen- terveystyö	Perhe- neuvonta	Työ- terveys- huolto	Kuntou- tus	
12 Pidän tärkeänä poistaa testattavien jännitystä ja teen parhaani vähentääkseni sitä. (ITC 2.5.2)	4.57	4.47	4.60	4.59	4.44	4.27	
13 Olen kertonut testimenetelmistä tietoja, jotka tarkemmin harkittuna ovat paljastaneet liikaa testistä. (ITC 1.4.3)	4.57	4.56	4.60	4.57	4.63	4.52	
14 Saan ennen testaamisen aloittamista testattavilta tai heidän edustajiltaan selkeän suostumuksen testaukseen osallistumisesta. (ITC 2.4.5)	4.67	4.18	4.60	4.79	4.33	4.01	
15 Laadin testiraportin suositukseen vastaanottajan näkökulmasta selkeäksi ja ymmärrettäväksi. (ITC 2.8.9)	4.41	4.31	4.39	4.40	4.53	4.40	
16 Testaamiseen osallistuva henkilökuntamme käyttäytyy ammatillisesti ja eettisesti moitteettomalla tavalla. (ITC 1.1.4)	4.38	4.33	4.32	4.43	4.47	4.47	
17 Muistutan raportoidessani, että testituloksia on tarkasteltava yhdessä muulla tavoin saadun tiedon kanssa. ITC 2.8.4)	4.25	4.15	4.40	4.49	4.33	4.27	
18 Tarkistan huolellisesti pisteityksen laskuvirheiden tai asteikkomuunnosvirheiden poistamiseksi. (ITC 2.6.4)	4.37	4.41	4.35	4.32	4.14	4.20	
19 Testijärjestelyt sujuvat hyvin (käsikirjojen mukaisesti, testipape-reita riittää kaikille eikä niissä ole aiempia merkintöjä, testi-tila on häiriötön ja tilanteeseen sopiva ja testaukseen on valmistauduttu etukäteen). (ITC 2.4.7)	4.26	4.34	4.31	4.42	4.40	4.22	
20 Kerron asianosaisille selvästi, mikä testaamisen tarkoitus on, miten siihen voi parhaiten valmistautua, sekä miten testaaminen tulee etenemään. ITC 2.4.1)	4.17	4.37	4.08	3.99	4.47	4.16	

	Neuro-psykologinen työ	Psyko-terapia	Koulu-psykologinen työ	AmmatINVALIN- nanoh- jaus	Työ- ja organisa- atiopsykolo- ginen työ	Vankein- hoito	Yliopistol- linen tutki- mus ja opetus	Muu opetus ja koulutus	Muu ala	Koko aineiston (n=1398) KA
	4.71	4.46	4.69	4.36	4.27	4.33	4.70	5.00	4.69	4.54
	4.42	4.62	4.51	4.53	4.37	4.67	4.60	4.57	4.41	4.53
	4.08	4.58	4.92	4.47	4.21	4.17	4.70	4.86	4.28	4.47
	4.34	4.46	4.48	4.28	4.62	4.17	4.30	4.43	4.38	4.39
	4.38	4.31	4.35	4.48	4.49	4.17	4.30	4.43	4.38	4.38
	4.14	4.61	4.30	4.47	4.54	4.67	4.60	4.57	4.45	4.33
	4.27	4.35	4.36	4.08	3.70	4.17	4.20	4.00	4.69	4.29
	4.31	4.38	4.03	4.24	4.49	4.00	4.00	4.43	4.03	4.28
	4.23	4.27	4.10	4.38	4.32	4.17	4.10	4.86	3.90	4.20

Ohjeväittäjä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	Perus- terveyden- huolto	Aikuisten mielen- terveysyö	Lasten ja nuorten mielen- terveysyö	Perhe- neuvonta	Työ- terveys- huolto	Kuntou- tus	
21 Tekemäni testaukset pohjautuvat perusteelliseen analyysiin siitä, mitä ollaan arvioimassa ja miksi. (ITC 2.1.2)	4.10	4.15	4.08	4.13	4.21	4.09	
22 Teen tulkintoja nojaten ainoastaan testituloksiin. (ITC 2.1.6b)	3.97	3.97	4.15	4.06	3.91	4.16	
23 Pitäydyn tarkasti käsikirjan antamissa testin esittämisohejeissa. (ITC 2.5.7)	4.07	4.19	4.08	4.07	4.21	4.03	
24 Minulla on työssäni mahdollisuus valita arviointitarpeeseen parhaiten sopiva testi. (ITC 2.2.1)	3.83	4.00	4.05	4.09	3.98	3.89	
25 Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden käyttöön en ollut pätevä. (ITC 1.2.3)	4.26	3.80	3.89	3.91	4.30	4.08	
26 Olen perillä käyttämiini testeihin liittyvistä psykometrisistä ja tilastollisista tiedoista niin hyvin, että voin tulkita testituloksia oikein. (ITC 2.7.2)	4.04	4.00	3.91	3.90	3.93	3.92	
27 Kerron testattaville ennen testaamista, ketkä saavat tiedon hänen testituloksistaan. (ITC 1.5.2)	4.03	4.15	3.87	3.91	4.47	3.93	
28 Otan huomioon testattavan äidinkielen ja kielitaidon esittämällä testin tarvittaessa kaksikielisenä tai esim. tulkin avustuksella. (ITC 2.3.11)	3.62	4.09	3.94	3.86	4.00	4.01	
29 Varmistan, että käyttämäni testit ovat mahdollisimman puolueettomia: kaikille niille ryhmille sopivia, joiden testaamiseen niitä käytän (Tilanteen mukaan sukupuoli-, ikä-, koulutus- tai kulttuurierot huomioivia). (ITC 2.3.1)	3.93	3.83	3.83	3.85	4.05	3.78	
30 Joudun nojaamaan pisteityksessä vanhentuneisiin tai vääränlaisiin normitietoihin. (ITC 2.6.5)	4.04	3.79	3.95	3.98	3.84	3.89	

	Neuro-psykologinen työ	Psyko-terapia	Koulu-psykologinen työ	Ammatinvalinnanohjaus	Työ- ja organisatiopsykologinen työ	Vankeinhoito	Yliopistolinen tutkimus ja opetus	Muu opetus ja koulutus	Muu ala	Koko aineiston (n=1398) KA
	4.29	4.23	4.10	3.97	4.29	4.33	4.20	4.29	4.07	4.13
	4.16	3.62	4.20	4.31	4.08	3.67	3.60	3.14	3.93	4.09
	3.79	4.19	4.03	4.22	3.97	4.17	4.20	4.57	4.00	4.07
	4.34	4.19	3.76	4.26	4.03	3.67	3.70	3.86	3.79	4.02
	4.08	3.88	4.03	4.05	4.13	4.33	4.10	4.14	3.97	4.00
	4.09	3.96	4.02	3.86	4.21	4.17	4.20	4.14	4.17	3.99
	3.59	4.42	3.93	4.07	4.40	3.67	4.30	4.86	3.69	3.98
	4.38	3.58	3.86	3.85	4.08	4.00	3.80	3.29	3.97	3.96
	3.95	3.77	3.85	3.91	3.87	3.67	4.10	4.43	4.00	3.87
	3.45	3.85	3.98	3.69	3.98	3.50	3.70	4.00	3.97	3.86

Ohjeväättämä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	Perus- terveyden- huolto	Aikuisten mielen- terveysyö	Lasten ja nuorten mielen- terveysyö	Perhe- neuvonta	Työ- terveys- huolto	Kuntou- tus	
31 Joudun työssäni suorittamaan myös testauksia, joiden tarpeellisuutta epäilen. (ITC 2.1.1)	3.71	3.60	3.66	3.79	3.95	3.76	
32 Käytän myös kopioituja tai alkuperäisestä muokattuja testimateriaaleja. (ITC 1.4.2)	3.85	3.63	3.75	3.69	3.67	3.67	
33 Luen käyttöön ottamieni testien käsikirjat kokonaisuudessaan. (ITC 2.7.1b)	3.88	3.68	3.51	3.46	4.07	3.57	
34 Seuraan muutoksia, jotka vaikuttavat käyttämiini testeihin (kuten muutokset testissä, sen esittämisessä, sen kohteena olevissa väestön ominaisuuksissa tai sen käyttötarkoituksessa). (ITC 2.9.1&3&4)	3.67	3.71	3.57	3.51	3.47	3.68	
35 Tutustun käyttämieni testimenetelmien ohjekirjoihin huolellisesti ja arvioin kunkin testin validiteettia ja tilastollisia tietoja. (ITC 2.2.4)	3.60	3.55	3.47	3.38	3.81	3.65	
36 Tunnen kaikkien käyttämieni testien teoreettisen ja tilastollisen taustan ja tulkintaan liittyvät ohjeet. (ITC 2.7.1a)	3.55	3.50	3.48	3.52	3.47	3.49	
37 Olen joutunut käyttämään työssäni myös testejä, joiden tieteellinen tausta ei ole ollut vakuuttava. (ITC 1.2.1)	3.78	3.28	3.31	3.45	3.74	3.58	
38 Käytän työssäni myös testejä, joiden psykometrinen ominaisuuksien tiedän olevan heikkoja. (ITC 2.2.4)	3.65	3.34	3.29	3.37	3.63	3.55	
39 Osoitan testattaville, että testillä mitatut ominaisuudet kuvaavat arvioinnin kohteena olevaa käytöstä. (ITC 2.1.3)	3.61	3.50	3.14	3.25	3.74	3.63	
40 Tiedustelen testattavalta ennen testaamista, onko hänellä vammasta tai sairaudesta johtuvia erityistarpeita testaamiseen liittyen. (ITC 2.3.13)	3.56	3.82	3.06	3.04	3.95	4.01	

	Neuro-psykologinen työ	Psyko-terapia	Koulu-psykologinen työ	Ammatinvalinnanohjaus	Työ- ja organisatiopsykologinen työ	Vankeinhoito	Yliopistolinen tutkimus ja opetus	Muu opetus ja koulutus	Muu ala	Koko aineiston (n=1398) KA
	3.71	4.00	3.42	4.00	3.97	4.50	3.70	4.29	3.90	3.72
	3.29	3.69	3.65	3.97	4.05	3.33	3.20	3.43	3.51	3.68
	3.59	4.08	3.76	3.72	3.60	3.50	3.30	4.14	3.69	3.66
	3.84	3.54	3.60	3.52	3.59	3.33	3.80	4.14	3.79	3.63
	3.71	3.88	3.57	3.53	3.65	3.50	3.80	3.86	3.59	3.57
	3.68	3.50	3.64	3.56	3.81	3.67	3.90	4.00	3.55	3.57
	3.32	3.42	3.62	3.53	3.68	3.33	3.50	3.57	3.45	3.47
	3.20	3.42	3.63	3.64	3.94	3.67	3.50	3.71	3.55	3.47
	3.59	3.62	3.38	3.72	3.62	3.17	3.20	4.00	3.31	3.46
	3.73	3.96	3.13	3.62	2.63	3.67	3.80	3.86	3.62	3.45

Ohjeväittävä (Suluissa vastaava kohta ITC:n ohjeistossa)	Perus- terveyden- huolto	Aikuisten mielen- terveystyö	Lasten ja nuorten mielen- terveystyö	Perhe- neuvonta	Työ- terveys- huolto	Kuntou- tus	
41 Selitän testattaville selkeästi heidän oikeutensa ja velvollisuutensa. (ITC 2.4.4)	3.20	3.36	3.11	3.13	3.51	3.42	
42 Tuhoan arkistoidut testitiedot säilytysajan umpeuduttua. (ITC 1.5.6)	3.07	2.91	3.14	3.02	3.40	3.38	
43 Seuraan säännöllisesti käyttämieni testien kehittymistä ja testaamiseen liittyvää lainsäädäntöä. (ITC 1.2.4)	3.22	3.27	3.00	3.06	3.28	3.29	
44 Perustelen testaukseen osallistuville riittävästi, miksi kukin testi on valittu käytettäväksi. (ITC 2.2.6)	3.20	2.88	2.70	2.61	3.40	3.28	
45 Kerron testattaville riittävästi psykologiseen testaamiseen liittyvistä eettisistä ja laillisista säädöksistä. (ITC 1.3.3)	2.81	2.98	2.56	2.74	3.23	2.95	

	Neuro- psykolo- ginen työ	Psyko- terapia	Koulu- psyko- loginen työ	Amma- tinvali- nanoh- jaus	Työ- ja organisa- atiopsykolo- ginen työ	Vankein- hoito	Yliopistol- linen tutki- mus ja opetus	Muu opetus ja koulutus	Muu ala	Koko aineiston (n=1398) KA
	3.13	3.69	3.21	3.42	4.06	3.83	3.80	3.86	3.52	3.31
	3.22	3.23	3.31	4.26	4.10	2.50	3.20	3.71	3.41	3.29
	3.62	3.23	3.25	3.20	3.62	3.67	3.60	3.71	3.21	3.25
	2.76	3.08	2.74	3.56	3.13	2.33	3.10	3.43	3.17	2.94
	2.78	3.04	2.85	3.17	3.76	3.17	3.60	3.71	3.14	2.91

